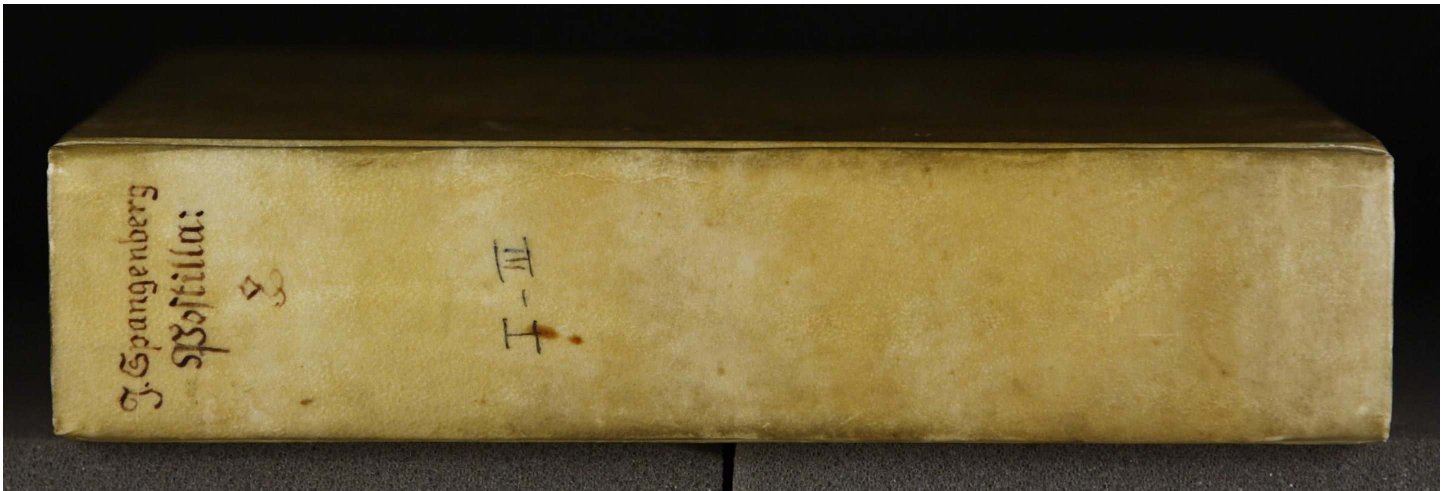

J. Spangenberg
Postilla:
I - III

Postilla:

Vdleggelse paa Søndagis oc Hellige dagis Epistler oc Euangelier / som læsis det gantske Aar igennem / i den Christne forsambling / Beridt paa Spørsmaal /

Aff

D. Johan Spangenberg.

Fordansket aff Peder Tidemand.

Anno M. D. XCV.

D. Martini Luthers Fortale.

SAnctus Paulus scriffuer baade en sted oc anden/ at Jesus Christus vor Herre/ er en Hemelighed/ *Mysterium*, Oc hand tør vel ocsaa/ kalde den hellige Kircke (til de Epheser) met Christo hendis Brudgom/ en Hemelighed. Saadant holt ieg nogen tid siden forleden/ der ieg skulde lade kalde mig en Doctor i den hellige Scrifft/ for en ringe tale oc enfoldige ord / huilcke ieg forstod gantske vel. Men nu (Gud vere loffuet) ieg er bleffuen en fattig Pebling paa ny igen/ i den hellige Scrifft/ oc kand jo lenger jo mindre / da begynde disse ord at synis mig vnderlige / Oc ieg finder aff forfarenhed / at denne Glose / skal kaldis en Hemelighed. Thi at alligeuel Apostlerne Predickede Klarlige oc forstandelige (oc saa met vnderlige gierninger oc store Jertegen) der om/ Saa bliffuer det dog skiult oc hemmeligt/ for de aller yppersté oc forstandigste Menniske paa Jorden / Som Christus siger Matth. xj. Du skiulte det for de Vise oc Kloge/ oc obenbarede det for de vmyndige.

Er det icke vnderligt nock? Kaldis det icke hemeligt nock ? At det predickis saa obenbare / oc skin Klarere end Solen / Oc er der til met stadfest met saa mange Jertegen oc vnderlige gierninger (huilcke mand icke kand sige ney faare/ at de skede jo oc giordis aff Gud) Oc de aller Ypperste / Visiste/ Helligste oc Beste skulle alligeuel vere i saa klart it Liuss/ blinde/ døffue oc vanuittige/ at de huercken kunde see/ høre eller fornemme det. Giætte sig her / huo som giætte kand. Huad er det? At der er intet obenbarligere / oc alligeuel intet hemeligere / Der er ingen ting mere begribelig oc forstandelig/ end Christus i Krybben oc paa Kaarsset/ Oc der er intet mere vbegribeligt/ end Christus hoss Guds høyre haand/ oc en HERRE offuer alle ting / Lige haffuer det sig ocsaa met hans Ord/ som bliffuer predicket aff hannem.

Wi haffue der ocsaa vidnisbyrd nock paa / aff det wi selff daglige forsøge. Huor offuermaade rigelige / klarlige oc obenbarlige / haffue wi det samme salige ord om Christo.? Men huem er dette klare obenbare Liuss behageligt/ Huo vil anamme oc bekiende det? Er det icke it Mysterium/ oc gantske hemeligt ? Icke aleniste Papister/ Men ocsaa nogle aff vore egne Tilhengere / som rose sig offuermaade aff Euangelio / Oc lade sig tycke / at naar de haffue en gang hørt eller lesd det / da ere de saa fuldkomne der paa/ oc vile vere saa mette der aff/ at de icke aleniste ville lære deris arme Sogneherrer oc Predickere/ men ocsaa alle Apostler. Disse holde det icke at vere no-

 get

gen Mysterium/ eller dyb konst/ Men ekon en Eke fuld aff vissdom/ huil eken de kunde Ose i sig/ oc dricke vd i en drick.

Huad skulle nu wi Predickere giøre / som skulle regære Kircken/ iblant saadanne Engle oc offuer Engle? Dette ville wi giøre / Wi ville lade dem vide alle ting bedre/ ja hundrede gange bedre/ end wi vide / Oc Christus skal icke vere noget Mysterium eller himmelighed hoss dem/ Men en tom nødeskal/ der de haffue taget Kiernen aff/ lenge førend de bleffue fødde/ oc kast Skalene bort: Men wi ville den stund di/ paa denne Himmelighed/ som it Barn paa sin Moders bryst / indtil wi kunde ocsaa en gang faa der noget aff / icke lade oss saa aarle oc betilige affuenne der fra/ som disse ypperlige Meñisker affuenne sig selff/ oc skamme sig/ at di Moderens patte/ Thi de kunde selff løbe/ førend been oc føder bliffue voxte paa dem.

Summa/ Wi skulle lade Dieffuelen oc Verden løbe deris løb/ oc bliffue stedze ved met Predicken/ straff oc formanelse/ for deris skyld / som skulle kiende saadan hĩmelighed. De andre deris Predicken er lige som det Regn der falder i Vand / Eller som vor Herre Christus siger/ som den sæd/mand saar hoss veyen. Denne Hĩmelighed vil dog icke bære fruct/ uden paa den fierde part aff Ageren. Der faare seer ieg gierne at denne/ oc andre saadanne Bøger/ kom̃e vd iblant Folck/ icke aleniste at obenbare saadan Hĩmelighed/ men ocsaa til at forhindre andre falske Bøger. Thi de ere icke alle rene / som nu scriffue. Oc huer mand vil haffue sin scrifft oc tancker til kiøbs iblant andre gode Bøger/ icke at hand vil obenbare Christum eller hans Himmelighed. Men at hand icke vil haffue hafft sin egen hĩmelighed oc deylige tancker forgeffuis/ huilcke hand holder offuer Christi Hĩmelighed/ met huilcke hand forhaabis/ at hand oc paa det neste vil omuende Dieffuelen/ Der som hand dog end nu aldrig huercken haffuer omuent eller kand omuende it eniste Myg.

Oc alligeuel ere der imod nogle lade Sogneherrer oc Predickere/ som forlade sig paa denne oc andre saadanne gode Bøger / Ar de kunde tage en Predicken der aff. De bede icke / de studere icke / de læse icke / de betencke sig intet i Scrifften/ lige som mand fordi icke skulde læse Bibelen. Oc de bruge saadanne Bøger/ som [illegible]rmular oc Calender/ at fortiene deris aarlige næring. Oc de ere lige som Pappegoyer eller Alicker/ der lære at tale uforstandelige/ Oc dette er dog vor oc andre Theologers mening/ at wi met saadanne Bøger ville vise dem til scrifften/ at de skulle tencke til/ at de skulle selff effter vor død/ forsuare vor Christelige tro imod Verden/ Dieffuelen oc Kiødet/ Fordi at wi kunde icke altid staa i spitzen oc til suars/ som wi nu giøre.

OC lige som wi haffue arffuet denne himmelighed effter vore Forfædre/ end dog hun vaar gruselige formørcket/ oc til intet giort formedelst Paffuen/ Saa skulle ocsaa de arffue hende effter oss. Oc alligeuel de skulle icke haffue saa stor wmage/ at vdrense saadan vederstyggelighed/ som wi haffue hafft/ Saa skulle de dog haffue saa meget at gjøre / om det bliffuer icke mere / at imod staa oc forhindre Dieffuelen/ at hand skal icke føre saadan vederstyggelighed ind igen i Kircken. Der faare kaldis det/ vaage/ studere/ Attende lectioni. Sandelige/ du kant icke læse for meget i Scrifften/ oc huad du læss/ kant du icke læse for meget/ oc huad du læss nogen sted/ kant du icke for vel forstaa/ oc huad du vel forstaar/ kant du icke lære for vel. Oc huad du vel lærer / det kant du icke leffue for vel effter. Experto crede Ruperto. Det er Dieffuelen/ det er Verden / det er vort eget Kiød / som buldre oc bruse imod oss. Der faare Herrer oc Brødre/ Sogneherrer oc Predickere/ Beder/ læser/ studerer/ verer flitige. Det er i sandhed icke tid / at leffue i fraadzeri / soffue oc vere forsømmelig/ i denne onde vanartige tid. Bruger eders Gaffuer / der Gud betrode eder til/ oc obenbare Christi Himmelighed. Huo det icke vil vide/ hand bliffuer sig vanuittig / Som S. Paulus siger.

Effterdi Daaben oc Sacramenterne brugis/ skulle wi
icke tie himmelighedes Ord/ De skulle vel findis/
naar wi haffue giort vort der til/
A M E N.

Den 1. Søndag i Aduente/

Epistel Rom. xiij.

KJere Brødre / Effterdi wi saadant vide / som er tiden / at stunden er der / at opstaa aff søffne (efferdi vor salighed er nu nermer / end der wi det trode) Natten er fremgangen / oc dagen er kommen nær hid / Thi lader oss afflegge Mørckhedsens gierninger / oc tage liussens vaaben paa oss. Lader oss vandre erlige som om dagen / icke i fraadzeri oc druckenskab / icke i kammer oc wtuct / icke i kiff oc auind / Men iføre eder vor Herre Jesum Christum / oc beuarer legemet / dog saa / at det bliffuer icke løssactigt.

Huor om lærer deñe Epistel?

Denne Epistel lærer icke om troen/men om troens gierninger oc fruct. Ja den tilskynder/formaner/driffuer oc opuecker/ icke alene tiste dem som det icke vide / Men ocsaa dem som vide huad de skulle giøre. Lige som disse thu stycke/ lære oc formane/ høre en Predickere til/ at hand skal lære Folck det som de icke vide/ oc formane/ tilskynde oc opuecke dem til det de vide tilforn.

Huor til formaner S. Paulus i denne Epistel?

Til thu nødtørfftige stycker/som er/ at opstaa aff søffne/ vaage/ oc vandre erlige. Oc at wi skulle afflegge mørckhedsens gierninger / oc iføre Jesum Christum.

Huad ord bruger hand i deñe formanelse?

Paa det wi skuldẽ diss bedre anamme oc lade denne formaning gaa oss til hierte/ da bruger hand mange deylige/ prydelige ord: Hand kalder søffn/ mørckhed. Vect/ liuss. Nat/synd. Oc Dag/ gode gierninger.

Taler da Paulus her om naturlig søffn oc vect?

Ney/ Men hand setter ossen deylig lignelse faare/ om naturlige ting/ at hand der met vil locke oc drage oss til it aandeligt væsen oc leffnet: Lige som hand vilde sige. Wi see/at naar som det dagis/da staar Menniskẽn op aff søffne/gaa frem i liusset/ afflegge mørckhedsens gierninger/ oc ere glade at dagen er

kommen/de begynde at arbeyde/oc søge deris liffs nering/Huor meget mere skulle wi Christne/ huilcken retferdigheds Soel Jesus Christus er opgangen/opstaa aff syndsens søffn/aff legge alle mørckhedsens gierninger/ laster oc vdyder/oc anamme Euangelij naadelige Predicken met al tacknemmelighed.

Huad er det at opstaa/oc vaage op aff søffne?

Intet andet/ end forsage det wgudelige væsen/ oc verdzlig lyst/ Tit. ij.

Huad er det at vandre erlige?

At leffue tuctelige/ retferdelige oc Gudelige i denne verden/ oc vente vor frelseris Jesu Christi salige tilkommelse.

Huad er Dag oc Liuss?

Guds naadis oc barmhiertigheds salige obenbarelse.

Huorledis lignis den naturlige oc den Aandelige søffn met huer andre?

Huo som soffuer naturlige/ hand seer oc fornemmer intet aff alt det som her er paa iorden/ hand ligger den stund som it dødt Mēniske/acter oc besinder intet/ Oc i steden for de sande ting/ omgaaess hād diss imellem met idel wnyttelige oc falske billede oc lignelser/ drøm̄e oc syner/oc naar hand vogner op/da forsuinde saadane drømme oc syner aldelis oc bliffue til intet: Lige saa er det oc aandelige/ naar it Menniske leffuer i it wgudeligt væsen/ da soffuer hand/ oc er død for Gud/ naar som hand huercken seer eller fornem̄er det aandelige gode/ som hannem tilbiudis formedelst Euangelium/ men hand vender oc besitter sig diss imellem i denne verdens timelige oc forgengelige gods/ oc omgaaess met idel verdzlig lyst oc glæde/ huilckē der er icke ander at regne imod den euige glæde/ end som it drømbillede imod de naturlige leffuende Creature. Men naar som it Mēniske vaagner op/ enten formedelst troens formerelse/ eller i døden/ da skal hand først see oc bemercke/ at det vaar idel drømme/ der hand haffde sin lyst oc glæde met i denne Verden.

Haffue wi oc vidnißbyrd der paa i Scrifften?

Ja klarlige/ den lxxiij. Psalme siger/ Lige som en Drøm/ naar en opuogner/ Saa giør du HERRE deris billede foracteligt i Staden. Item Esaie xxix. Lige som en Hungrig drømmer at hand æder/ Men naar hand opuogner/ da er hans

 siel

skel end nu tom. Oc lige som en tørstig drømer at hand dricker/ men naar som hand opuogner/ da er hand træt oc tørstig/ Saa skulle oc alle hedningernis mangfoldighed bliffue/ som stride imod Zions bierge.

Er Verdens pral/lyst oc glæde idel drømme/ hueden kommer det da/ at Konger oc Førster aff stor vbesindelighed kaaste der saa megit paa?

De soffue end nu/ oc vaagede icke end nu op aff søffne. De see icke end nu i troen dette naadelige Euangelij liuss. Dette er aarsagen til deris raseri/oc denne deris blindhed er en begyndelse til alt ont.

Huor faare skulle wi da opstaa aff søffne oc vaage?

Fordi/at vor salighed er nu nærmere/end der wi det trode/ det er/ faar Euangelij liuss trode alle Forfædre oc Propheter/ haabede oc ventede/ at den Frelsere Christus skulde komme/de bleffue oc beuarede formedelst den samme tro: Men wi haffue icke behoff at i saa maade vente hans tilkommelse/ Thi troen er kommen oss i henderne. Christus haffuer allerede verit her legemlige/ Euangelij liuss er opganget/ Abrahe velsignelse er vdbredet i den gantske Verden. Efferdi wi da nu ere i den klare liusse dag/ huilcken Abraham haffuer seet/Johan. viij. da skal mand icke nu vere forsømmelig eller soffue/ men lystig oc vaage. Det er oc det hand siger. Natten er forgangen/ oc dagen er kommen nær hid.

Huad er Nat?

Al lerdom/ som icke er Euangelium/Thi der er ingen salig lerdom vden Euangelio/ men det er altsammen nat oc mørckhed.

Huad er Dag?

Euangelium/ huilcket der opliusser hiertet/oc viser oss det euige gode/ at wi der skulle bekumre oss met/ oc vandre erlige som om dagen.

Huad vil S. Paulus met disse ord. Natten er forgangen/ oc Dagen er kommen nær hid?

Hand

Hand beſcriffuer her den lyſteligſte part paa dagen er/ ſom er/ den gledelige Morgenſtierne/ oc Solens opgang/ ſom hand vilde ſige/ Wi ſee naar ſom natten er forgangen/ oc dagen til ſtunder/ at i dagning da giffue alle Creatur ſig vd/ Menniſken vogne op/ Fule ſiunge oc fryde ſig/ alle Diur røre ſig/ oc det er til at ſee/ lige ſom Verden vilde bliffue ny/ oc alle ting leffuende: Huor meget mere ſkulle wi opuecke oſſ ſelff/ oc holde oſſ frem/ Effterdi den Morgenſtierne er opgangen/ oc det hellige Euangelij ſkin oc Guddomelige ſandhed/ er obenbarit/ ſom ſkal forløſe oſſ fra alle mørckhedſens gierninger oc giøre oſſ ſalige Rom. j.

Huilcke ere Mørckhedſens gierninger?

S. Paulus opregner her ſex/ ſom er fraadzeri oc druckenſkab/ ladhed oc wkyſkhed/ kiff oc auind/ oc vnder diſſe begriber hand alle andre laſter/ der Menniſken kand giøre oc bedriffue. Thi had oc auind røre paa hiertet oc tanckerne/ kiff oc trette/ paa ordene/ fraadzeri oc druckenſkab/ ladhed oc wkyſkhed/ paa gierningerne. Oc diſſe laſter henge tilſammen/ ſom en lencke/ huor ſom den ene er/ der følge ſtrax de andre effter.

Huorledis gaar det til?

Huor offuerflødighed er/ der følger oc ſaa it wſkickligt væſen: Thi huor ſom bugen er fuld met mad oc dricke/ der er munden fuld met offuerflødige wnyttige ord/ øyene løbe omkring oc ſee effter forfengelighed/ hender oc føder/ oc alle lemmer ere ſnare til at ſynde/ Oc det gaar lige til met ſaadane Menniſke/ ſom met en Vognmand/ der heſtene haffue tagit Tømmen fra/ oc ſom en Styremand/ der haffuer miſt ſit roer. Det er obenbare huad kiff oc trette/ had oc vrede/ oc den brendende auind haffue kommet aff ſted: offte opuact Foreldre imod børnene/ Børn imod foreldrene/ den ene Broder imod den anden/ den en Ven imod den anden. Der faare formaner S. Paulus oſſ ſaa flitteligt/ at wi ſkulle ſky ſaadan ſynd/ oc afflegge diſſe mørckhedſens gierninger/ oc i føre liuſſens vaaben.

Huilcke er liuſſens vaaben?

S. Paulus giffuer met faa ord alle liuſſens vaben tilkiende/

ibet/ hand formaner oss/ at wi skulle iføre Christum.

Huorledis iføris Christus:

J tuende maade. Først at wi klæde oss i hans egne dyder/ det skeer formedelst Troen. Der nest er hand oss it Exempel/ at wi oc skulle giøre/ oc bliffue hannem lige/ gaa lige frem i de dyder oc klæder/ der hand gaar i. Der om taler her S. Paulus.

Huorledis skulle wi nu iføre Christum:

Her skulle wi see oc mercke. J Christo er icke fraadzeri eller druckenskab/men it smuct leffnet i ædruhed/i faste oc legemens spægelse/ at hand arbeyder/ vandrer/ predicker/ beder/ oc giør folck til gode. Der er oc ingen ladhed eller løssactighed/ men it smuct erligt leffnet/ idel tuct/ kyskhed/ fattigdom/ at hand soffuer paa marcken/ oc haffuer huercken seng eller kammer. Ja i Christo er ingen vrede/ kiff/ had eller auind/ men idel fred/ venlighed/ gunst/ kierlighed/naade/ taalmodighed/ sactmodighed/ oc en venlig god vilie imod huer mand.

Naar som wi nu følger disse Christi Exempel/ baade i lerdom oc leffnet/ faste / bede/ vaage/ arbeyde/ lide hunger/ tørst/ hede/ fraast oc kuld/ ere ocsaa barmhiertige/ ydmyge/ fredsomme/ venlige/kyske/langmodige/milde/ ædrue/ sactmodige/ trofaste/ sandrue/ da haffue wi det rette vaabenklæde/ Jesum Christum paa / som oss heffder oc pryder / at wi vandre erlige/ som om dagen.

Huad er det at vandre om dagen:

At afflegge alle synder/ondskab/ wdyd formedelst troen/oc fremdelis haffue saadan omgengelse som Euangelium vdkreffuer/ oc kand forsuaris med Christi lerdom: Lige som Christus siger Johan. j. i det iij. Huo som giør sandhed/hand kommer til liussit/ at hans gierninger skulle bliffue aabenbare/ Thi de ere skedde i Gud. Men huo som giør ont/hand hader liussit/oc kommer icke til liussit/ at hans gierninger skulle icke straffis.

Huad er Summa paa denne Epistel:

Paulus

Paulus formaner her alle Christne/ at efftersdi de kiende Christum/ oc ere retferdige formedelst troen/ da skulle de nu fremdelis arbeyde alvorlige paa/ oc vere ocsaa vogne/ lystige oc wfortrødne til at øffue sig i troens fruct: Dræbe den gamle Adam/ oc fordempe syndelig lyst/ oc kiødelig begiæring. Hielpe/ trøste/ tiene deris Neste oc giffue hannem gode raad/ icke vere lade eller forsømmelige/ soffue eller søge legemlig vellyst/ icke kiffue oc trette/ men forfremme huer mand til det beste/ oc stedze vore i alle gode gierninger oc dydelighed. Oc endelige formedelst Christi vor Frelseris hielp oc vistand kome til liussit/ som aldrig skal formørckis/ til dagen/ som ingen nat er/ til liffuit der som ingen død er/ Men euig tryghed/ fred/ glæde oc salighed: Der hielpe oss Gud til/ AMEN.

Den første Søndag i Aduent/

Euangelium Matthej 21.

DEr JEsus oc hans Discipler komme nu nær til Jerusalem/ til Bethphage hoss Oliebierget/ Da sende Jesus tho aff sine Discipler oc sagde til dem/ Gaar bort i den By/ som ligger for eder/ oc strax skulle i finde en Asenninde bunden/ oc it Føl hoss hende/ Løser dem oc fører dem til mig/ Oc der som nogen taler eder noget til/ da siger/ Herren haffuer dem behoff/ saa skal hand strax lade eder tage dem. Det skede altsammen/ at det skulle fuldkommis/ som er sagd ved Propheten/ som siger/ Siger Sions Daatter/ See/ din

Den j. Søndag i Aduente

Kong kommer til dig sactmodig/ oc rider paa it Asen/ oc paa det vndertuingde Asenindis Føl. Disciplene ginge hen/ oc giorde som Jesus befalede dem/ oc hente Aseninden oc Føllet/ oc lagde deris klæder der paa/ oc sette hannem der paa/ Oc mange aff Folcket bredde klæder paa vegen/ De andre hugge Grene aff Træerne/ oc strødde dem paa vegen/ Men Folcket som gick faare oc fulde effter/robte oc sagde/ Hosianna Dauids Søn/ Loffuet vere den som kommer i Herrens Naffn/ Hosianna i det høye.

Huor om taler dette Euangelium?

Om vor Herris Jesu Christi første tilkommelse/ Huorledis hand kom til denne Verden/ det gantske Menniskelige slect til trøst oc salighed/ som wi siunge in Symbolo Niceno/ Huilcken som kom aff Himmelen/ oc bleff Menniske/ for oss Menniske/ oc for vor salighedz skyld.

Huor dan vaar denne Tilkommelse?

Gantske begierlig/ ydmyg/ venlig oc sactmodig.

Huor faare vaar hun begierlig?

Fordi at de hellige Patriarcher/ Propheter/ oc Jøder begierede den tilkommelse met stor suck oc forlengelse.

Huor faare vaar hun ydmyg?

Den som vaar i Guddommelig skickelse/ holt det icke for it roff/ at vere Gud lig/ Men hand fornedrede sig selff oc tog en Tieneris skickelse paa/ oc bleff befunden lige som it andet Menniske/oc i sin skickelse som it Menniske/Hand fornedrede sig selff/ oc bleff lydig indtil døden/ Ja til døden paa Kaarssit ɂc.

Huor faare vaar hun venlig oc sactmodig?

Det beuis'de hand i sit gantske leffnet/ i sin Fødzel/ i Daaben/ i Indridelsen i Jerusalem/ oc paa Kaarsset.

Huorledis i Fødzelen?

Hand

Hand vilde fødis i en liden ringe Stad Bethlehem/ oc leggis i en Krybbe.

Huorledis i Daaben?

Hand loed sig døbe aff Johanne/ der som hand skulde met rette døbt Johannem.

Huorledis paa Kaarsset?

Hand haffde icke det/ hand kunde legge sit Hoffuet paa/ Matthei i det 8. Capittel.

Huordan var Christi indridelse i Jerusalem?

Offuermaade enfoldig. Dog met en Kongelig pral oc stat.

Huor paa kand mand mercke hans ydmyghed?

Paa fire stycker/ Først kommer hand ridende paa it armt enfoldigt trelbaaret Diur/ paa it Asen. Det andet/ hans hellige Apostle oc Disciple løbe hoss hannem: Her er ingen pral met Reysener / Heste eller vogne. Det tredie/ alle Mennisker siunge: Loffuet vere den/ som kommer i Herrens naffn. Det fierde/ Hand græder offuer Staden Jerusalem/ oc offuer Jødernis elendige forderffuelse.

Huor begynder hand at ride?

Hoss Oliebierget. Paa det hand vilde giffue tilkiende / at hand kom aff idel naade oc barmhiertighed / wden al vor fortieniste. Thi Olie kaldis i Scrifften barmhiertighed.

Huad giøre Disciplerne i denne indridelse?

De ere vindskibelige til Christi tieniste/ Nogle hente Asenet oc føre det til Christum. Nogle legge deris klæder paa Asenet/ oc sette Christum der paa. Nogle siunge oc fryde sig.

Huad giør Folcket oc Børn?

Nogle hugge grene aff Palme oc Olie træ/ oc strødde paa veyen. Nogle siunge/ Hosianna Dauids Søn/ loffuet vere den/ der kommer i Herrens naffn.

Huad giøre de ypperste Prester oc Phariseer?

De fortørnis der offuermaade aff/ at Christi Disciple oc disse Børn/ saa prise hannem oc siunge/ oc de begiere at Christus skal straffe dem.

Huad giør Christus?

Hand forsuarer først sine Discipler/ oc siger. Jeg siger e-der/ at der som disse tie stille/ da skulle stene raabe. Der nest forsuarer hand Børnene/ oc siger. Haffue i icke lesd/ Du beridde loff aff de wmyndigis oc saadanne Børns mund. Det tredie/ hand driffuer vd aff Tempelen dem som kiøbte oc solde/ oc støder Veslernis bencke omkring/ oc Due kremmernis stole/ oc siger: Der staar scriffuit/ Mit huss skal kaldis it bedehuss/ Men i haffue giort en røffuere kule der aff. Det fierde/ hand helbredede de Blinde/ Lamme oc andre siuge Mennisker i Templet. Der faare haffue oc de ypperste Prester/ Scrifftkloge oc de ypperste iblant Folcket i sinde/ at de vilde ihielsla hannem.

Huor faare kommer Christus ridende paa it Asen?

Den Prophete Zacharias haffuer det saa forkyndet i det ix. Capitel. Siger Sions Daater/ Ver gantske glad/ oc du Jerusalems Daater fryde dig/ See/ din Konge kommer til dig/ retferdig/ oc en frelsere / oc rider paa it Asen / oc paa Aseninndens vnge Føl. Thi ieg vil bortage Vogne aff Ephraim/ oc Heste aff Jerusalem/ oc Stridzbuer skulle sønderbrydis. Thi hand skal lære fred ibland Hedninge/ oc hans Herredømme skal vere fra det ene Haff til det andet/ oc fra Vandet indtil Verdens ende. Du lader ocsaa formedelst din Compactis blod/ de Fangne aff kulen/ der intet Vand er vdi.

Huor faare siger Propheten / Ver glad du Sions Daatter?

At hand der met vil giffue tilkiende/ at denne Kongis tilkommelse er alle forferdede samuittigheder oc bedrøffuede hierter saa aldelis trøstelig/ at der kunde aldrig nogen tilkommelse vere dem mere kierkommen. Der faare setter oc Euangelisten det ord der hoss/ Siger/ Thi hand vil/ at alle Mennisker skulle vide den tilkommelse. Hand vil at det først skal vere Jøderne i Jerusalem til kiende giffuet/ oc der nest alle godhiertige Mennisker.

Huor faare siger hand/ See?

Hand

Hand saa vel i Aanden/ at der skulde icke mange Menni-
sker giffue act paa denne naadelige Christi tilkommelse / Der
faare formaner hand oss/ at wi skulle icke vere forsømmelige/
Men see vel til oc giffue act paa tiden/ som nu er kommen.

Huor faare siger hand/ Din Konge?

Hand vil vere vor egen Konge / vor naadige Gud oc kiere
Fader/ som vil frelse oss aff al Tyranni/ fristelser oc out der som
wi ekon selff ville.

Huor faare siger hand / Hand kommer:

Hand skal først komme til oss/ om wi skulle nogen tid kom-
me til hannem. Hand er forhøyt/ forurjt/ oc formeget langt fra
oss. Der faare bede wi daglige i Fader vor: Tilkomme dit Ri-
ge/ Hand haffde ocsaa tilsagd/ at hand vilde komme/ det løffte
haffuer hand fuldkommet oc holdet.

Huor faare siger hand/ Dig?

Hand kommer icke aleniste / at hand vil vere vor Konge/
Men hand giffuer sig oc selff til vor egen/ Saa at det hører oss
altsammen til/ huad hand er oc haffuer / Rom. 8.

Huor faare siger hand/ en Retferdig/ en Frelsere/
arm oc sactmodig?

Hand vil icke komme grum oc vred til oss/ som hand kom til
Adam i Paradiss/ der hand var falden / Icke som hand kom til
Cain/ der hand haffde slaget sin broder Abel ihiel./ Icke som
hand kom i Syndfloden/ Icke som hand kom til Sodoma/ Icke
som hand kom til Kong Pharao i Egypten / Icke heller som
hand kom til Israels folck hoss Sinai bierge/ met stor forferdel-
se etc. Men hand kommer ridendis paa en Aseninde/ oc paa den
trælbaarne Asenindis Føl/ At giffue det met til kiende/ at hand
vilt bære vore Synders byrde/ oc formedelst sin død betale der
faa paa kaarsset.

Huor faare siger hand/ at hand vil borttage vogne oc heste?

At hand vil giffue tilkiende / huad Christus skulde vere
for en

før en Kong/ Som er en Fredførste/ der skulde nedlegge al strid i den ganske Verden/ som Psalmen siger.

Huor faare siger hand/ Du lader ocsaa Fangerne vd formedelst din Compactis blod?

Hand giffuer der met tilkiende/ huorledis denne Konge haffuer frelst oss fra Synden/ Døden oc Helffuede/ formedelst sit Blod/ som S. Paulus siger 1. Cor. 6. oc 1. Pet. 1.

Huad bemercker denne Christi indridelse?

Icke andet end Euangelij predicken/ i den sidste tid for verdens ende/ førend hand skal met sine vdualde ride ind i det himmelske Jerusalem. Thi at lige som det gick her til/ saa skal det oc ske paa den tid.

Huorledis?

Christus skal ocsaa paa den tid vdsende sine sendinge Bud/ at de skulle hente/ opløse oc tilføre hannem det arme bundne Asen.

Huo er den Aseninde?

Det vduortis Menniske/ den gamle Adam/ det lade Asen/ som vil icke gierne følge met/ oc er vuilligt til at bære Christum. Der faare skal mand formedelst Euangelium oc troen/ løse hende aff den onde syndige Samuittighed oc føre hende til Christum.

Huad er Føllet?

Det induortis Menniske/ Hiertet/ Aanden/ Sielen/ dem vil Christus ocsaa haffue til sin indridelse/ til det himmelske Jerusalem.

Huad er det/ at Christus vdsender Apostlerne?

At ingen skal føre sig selff ind i predicke Embedet/ vden hand er vdsend aff Gud/ oc formedelst tilbørlige middel kaldet der til/ som Aaron. Hebre. 5.

Huad er det/ at hand siger/ J skulle finde?

Hand trøster Predickere der met/ at de icke skulle sørge/ for Almue oc tilhøre. De skulle predicke/ oc intet sørge/ der skulle vel komme tilhørere/ De ere allerede optegnede/ som skulle anamme ordet/ Act. 13.

Huad

Huad er det at hand ſiger/ Der ſom nogen ſiger eder noget/ da ſiger/ Herren haffuer dem behoff?

Det er en Prophecie/ at der ſkulle altid vere Menniſker ſom ſkulle altid imod ſige Euangelij predicken. Men de ſkulle altid ſuare/ At det er Herrens befalning/ hand vil det ſaa haffue.

Huad er det/ at diſſe Aſen ſtaa bundne/ wde paa veyen?

Wi ſtode ocſaa lenge wde paa veyen/ der viſte ingen paa huilcken vey hand ſkulde eller kunde vandre tryggelige/ Saa aldelis haffde Menniſkens lerdom oc løgn taget offuer haand/ Indtil Gud paa det ſidſte ſende oſſ ſine Apoſtler igen/ ſom opløſde vor Samuittighed formedelſt Euangelium/ oc førde oſſ til Chriſtum.

Huem er dette Aſens Herrer?

Paffuen met ſine tilhengere/ Thi de roſe ſig at vere Herrer offuer alle Menniſkers Samuittigheder.

Huad ſige de til Euangelij Predickere?

De ſige/ huad giøre i/ ville i icke at Menniſken ſkulle giøre gode gierninger oc vere vnder Louen? Thi at naar Euangelium begyndis/ da ſynis det/ ſom det ſkulle forbiude gode gierninger. Oc det giør dog icke andet/ end lærer ret Chriſtlige gode gierninger/ oc fordømmer falſke troløſe gierninger.

Huad ſkulle Predickere ſuare dem?

De ſkulle vnderuiſe dem beſkedelige/ ſigendis/ wi forbiude icke rette gode gierninger/ men wi løſe Menniſkens ſamuittighed fra falſke gierninger/ Icke at de ſkulle vere fri/ til at giøre ont/ Men de ſkulle nu førſt giøre retſindige gode gierninger/ vnder Chriſto deris Herre. Det vil han ocſaa haffue aff dem.

Huad er det hand ſiger/ Hand ſkal lade eder tage ſamme Aſen?

Hand trøſter Euangelij predickere der met/ Thi huor Loue oc gierninger haffue fornumſtige oc retſindige Lærere/ der bliffue grundelige vnderuiſde / aff den Guddommelige ſcrifft/ om gode gierninger/ da vige de oc lade det ſke. Men huor Tyranner ere/ ſom met Dieffuelens lerdom oc Menniſkens løgn buldre oc

bruse imod Christum/ dem skal mand icke holde verdige til dette salige liggende Fæ. Thi mand skal icke kaste Perler for Suin eller Helligdom for Hunde Matth.7. Oc alligeuel skal mand uden deris tack redde oc løse disse Asen/ det er/ de arme fangne samuittigheder/ Mand skal i saa maade/ mere vere Gud lydig/ end Menisken.

Reed Christus paa baade Asen?

Ney/ aleniste paa Folen/ oc Aseninden følde effter.

Huad skulle wi lære der aff?

Wi skulle lære/ at naar Christus formedelst Troen/ boer i vort induortis Menniske/ da gaa wi vnder hannem/ i hans Regiment. Men Aseninden/ det vduortis Menniske følger effter/ er vuilligt/ oc bær Christum icke gierne. Men efferdi Folen/ det er/ Aanden/ bær Christum veluillige/ Da skal Aseninden/ det er Legemet ocsaa føres effter ved tøyelen.

Huor faare siger hand dem da baade?

Hand vil haffue dem baade sammen/ det er/ Legeme oc Siel/ salige.

Huor faare siger hand/ paa den Fole haffuer ingen redet?

Hand vil saa meget sige/ at der kunde tilforn ingen anden spæge oc giøre Menniskens aand oc hierte villigt/ uden alene Christus met sin naade.

Huor faare siger hand/ den trelbaarne Aseninde?

Den gamle Adam bær Christum icke gierne/ Der faare skal hand bære Kaarset oc mangfoldig modgang/ oc gaa vnder byrden oc secken.

Huad ere Disciplernis kleder?

Patriarchers oc Propheters Exempel oc gierninger/ formedelst huilcke det ny Testamentis predicken/ oc troens vey/ deylige oc herlige prydis/ som der staar Heb. 11.

Huad er Palme grene oc Olie grene?

De hellige Propheters trøstelige sprock/ oc de gudommelige foriettelser. Thi træerne ere icke andet/ end Propheters bøger/

aff huilcke mand tager saadanne trøstelige sprock / til den Christelige trois beprydelse.

Huor faare siger hand icke andre grene end Palme grene?

Palme træ haffuer den nature/ at naar mand vil giøre en bielcke der aff/ da viger det icke eller bugner vnder byrden/ men det bøyer oc letter sig op imod byrdē. Lige saa giøre oc den Guddomlige sandheds sprock/ Jo mere mand vil vndertrycke dem/ io høyre giffue de sig op/ Rom. 1. Euangelium er Guds krafft.

Huor faare neffner hand Olie grene?

Thi det er idel naadelige Sprock/ i huilcke Gud haffuer tilsagd oss sin naade.

Huem er den Skare der gaar faare oc følger effter?

Alle Helgen for oc effter Christi fødzel/ de siunge allesammen en sang/ Hosianna Dauids Søn.

Huad betyder Hosianna?

Det betyder saa meget/ O du gode Gud/ giff Dauids Søn lycke oc salighed/til hans nye Kongerige. Lad hañem ride ind i Guds naffn/at det kand vere velsignet/ oc haffue god fremgang. Lad hannem alene vere vor Konge/ oc alene formedelst sit Euangelium regere i oss/ Oc lad oss vere hans Fole/at hand kand føre oss met sig/ til det himmelske Jerusalem/ ind i det euige Liff/ AMEN.

Den Anden Søndag i Aduente/

Epistel/ Roma. xv.

KJere Brødre / Huad som er oss tilforn screffuit / det er screffuit oss til lerdom/ at wi formedelst taalmodighed oc Scrifftens trøst skulle haffue Haab. Men taalmodigheds oc trøstelsens Gud /giffue eder /at i kunde haffue it sind iblant huer andre/effter Jesum Christum/ at i endrectelige met en mund prise Gud/vor Herris Jesu Christi Fader / Der faare anammer huer andre/ lige

som Christus haffuer anammet eder / til Guds loff.
Oc ieg siger / at Jesus Christus var Omskerelsens tienere / for Guds sandheds skyld / at stadfeste de løffte / som vaare Fædre giorde. Oc at Hedningerne skulle loffue Gud / for barmhiertigheds skyld / som der staar screffuit. Der faare vil ieg loffue dig / iblant Hedningerne / oc siunge dit Naffn. Oc atter siger hand / Glæder eder i Hedninger / met hans Folck. Oc atter siger Esaias: Der skal vere Jesse rod / oc den som skal opstaa / at regnere offuer Hedningerne / paa den skulle Hedninger haabe. Men haabens Gud / opfylde eder met al glæde oc fred i troen / at i kunde haffue it fuldkommit haab / formedelst den hellig Aands krafft.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Hand viser oss her / den rette Bog / der wi Christne skulle læse oc studere vdi / som er den hellige Scrifft / oc siger / at vor lerdom er screffuen der vdi / oss til gode oc trøst.

Hueden kommer det / at den hellige scrifftis Bog / haffuer verit saa foracteiig hoss Papister?

De høye Scholer / Stict oc Kloster kaste den hellig scrifftis Bog vnder bencken / oc giorde hende saa wforstandelig / at der vaare icke mange Doctores Theologiæ som hende haffde / ieg tier / at de skulde læse der vdi. Oc paa det at io ingen skulde tage hende frem / da hengde de en beskemmelse paa den hellige Scrifftis Bog / oc sagde / At det er en mørck oc wforstandig Bog / mand skal følge Menniskens gloser / oc icke den blotte Scrifft. Huad er det andet sagd / end at skylde S. Pouel her for løgn / Der som hand siger / at det er vor Bog / oc de sige / at det er en forførisk mørck oc wforstandelig Bog. Huad skulde Gud giffue saadanne Scrifftløse andet til løen / end at de skulle al deris liffs tid /

læse oc studere idel Menniskelige lerdom oc gloser/ velte sig i løgn/ oc aldrig komme til sandhed. Sandelige haff de S. Paulus vist en anden oc nytteligere Bog at læse/ da haffde hand vel giffuet oss det til kiende.

Huad nytte oc fruct haffue wi aff den hellige scrifftis Bog?

Saa siger Paulus: Huad som er screffuit/ det er screffuit oss til lerdom/ at wi formedelst Scrifftens taalmodighed oc trøst skulle haffue haab. Der bemelder hand tuende gaffn wi haffue aff den hellige Scrifft: Taalmodighed oc trøst.

Huor til er Taalmodighed nyttelig?

Christi oc Euangelij bekiendelse/ haffuer altid en tilhengende forfølgelse. Thi Verden hader altid denne lerdom/ Fordi at hand saa aldelis nedslar oc til intet giør al vor mact oc formue. Saa skal oc it Christeligt leffnet icke vere andet/ end ihielsla den gamle Adam/ oc en Christen skal bære kaarssit met Christo. Der faare kalder oc S. Paulus Euangelium kaarssens ord/ Roma. j. Der hører nu taalmodighed til/ huilcken mand skal tage aff Scrifften/ naar som mand læss eller hører læse eller predicke/ huorledis det gick de hellige Patriarcker/ Propheter/ Apostele oc Christi Discipler/ Lige som Christus siger Luce xxj. Tager eders siele met taalmodighed.

Huor til er Trøst nyttelig?

S. Paulus kalder Bibelen/ den hellige scrifft/ en Trøstbog: Fordi at hun trøster bedrøffuede hierter oc bekumrede samuittigheder/ vnder kaarsit/ i angist oc drøffuelse. Det er de fattige bedrøffuede Christene som pinis oc plagis icke en liden trøst/ naar som de vnder kaarssit/ høre it trøsteligt Sprock aff Scrifften/ om Gud deris kiere Fader/ at hand vil hielpe oc beskerme dem. Saa bleff Røffueren paa kaarssit trøstet/ der Christus sagde til hannem. J dag skalt du vere met mig i Paradis. Saa er nu Scrifftens rette brug/ at hun trøster dem som pinis oc plagis/ oc ere bedrøffuede i døden. Der faare skal hun tilforn finde taalmodighed vnder kaarssit. Huor som nu troen formedelst Scrifftens trøst/ kommer til taalmodighed/ der er ocsaa haab.

Huad kaldis haab?

At haabe er icke andet end at i modgang bygge paa Guds Foriettelser fast oc stadelige / oc icke lade vende sig der fra / alligeuel det end siunis meget anderledis end foriettelser er. Som Abraham giorde/ der hand fristedis aff Gud. Hand trode paa haab/ der som intet vaar at haabe. Oc som S. Paulus siger/ om hannem Roma. iiij. Hand bleff icke skrøbelig i troen/ hand saa oc icke til sit eget legeme/ huilcket der vaar allerede død/ effterdi hand vaar nu ved hundrede aar gammel / Oc icke til sin Hustruis Saræ døde legeme. Thi hand tuilede icke paa Guds forriettelse formedelst vantro/ men hand bleff sterck i troen/ oc gaff Gud ære/ oc viste visselig / at/ Gud kunde giøre/ huad som hand tilsagde. Der faare bleff det oc regnet hannem til retferdighed.

Er oc Scrifften oss nyttelig i andre maade / end til Taalmodighed oc Trøst?

Ja/ Thi saa scriffuer S. Paulus 2. Timoth. 3. Al scrifft indgiffuen aff Gud/ er nyttelig til lerdom/ til straff / til forbedring / til tuct i retferdighed / at it Guds Menniske skal vere fuldkommet/ oc skickeligt til alle gode gierninger. Der faare anammede de i Thessalonica Guds ord gantske veluillige / oc randsagede daglige i Scrifften / om det oc vaar saa/ Actor. 17. Lige saa skulle oc wi Christne met al flid randsage Scrifften/ at wi der aff kunde faa forstand/ taalmodighed/ trøst/ haab/oc alt det gode som oss er nytteligt til det euige Liff.

Huor faare skulle wi læse oc randsage Scrifften?

Fordi at vort Christelige leffnet er icke andet / end en daglig strid/ imod Dieffuelen/ Verden/ Synden oc Helffuede/ at det vaare icke vnderligt / at en Christen bleff træt oc mistrøstig/ Der som hand icke nu haffde Forstand i Scrifften eller Exempel i Scrifften / da kunde hand offte fortuile vnder kaarssit. Men effterdi Gud haffuer giffuit mange gode Exempel i Propheter/

pheter/ Apoſteler/ Martirer/ da tencker en Chriſten. Jeg vil lide/ oc vere taalmodig/ Den ſom dem haffuer hiulpet/ hand vil oc icke forlade mig. Jtem / en Chriſten ſeer at de onde oc vgudelige/ ſom Jøder/ Tørckere/ Hedninger/ Tiranner/ haffue den beſte lycke paa Jorden/Der imod de fromme idel friſtelſe/forfølgelſe/ drøffuelſe/ kaarſſ/ oc pine. Der ſom hand icke haff de nu der imod trøſt aff Scrifften/ da fortuilede hand atter. Men effterdi hand hører/ at Paulus ſiger/ Wi ſkulle vere hans Søns rette billede lige/oc atter ſiger hand: Formedelſt megen bedrøffuelſe / ſkulle wi indgaa i Guds Rige. Da faar hand trøſt oc haab/ oc denne trøſt oc forhaabelſe bær hannem gennem al pine ind i det euige liff.

Giffuer Menniſkens lerdom oc ſaadan trøſt/ ſom den hellige Scrifft?

Huad ſkulle hand giffue? Lad raade frem alle gierningers Predickere/ alle Lougiffuere/ ia alle Papiſter i en Hob. Lad dem bære frem alle deris Bøger oc Summiſter/ oc ſee/ om de oc kunde trøſte en ſiel i den ringiſte friſtelſe. Det er io icke mueligt at trøſte en ſiel/ vden hun hører ſin Guds ord. Plage oc dræbe kunde de vel met deris drømbøger oc løngbøger/ Men ingen Bog formaar at trøſte vnder kaarſit/ vden alleniſte den hellige Scrifft. Naar ſom ſielen fatter Guds ord/ da lærer hun Guds naadige vilie der aff. Der holder hun ſig da faſte til/ oc bliffuer beſtandig i liffuit oc døden. Men huo ſom icke veed Guds vilie/ hand kand icke andet end tuiffle / thi hand veed icke/ huorledis hans ſag ſtaar hos Gud.

Huorledis faa wi ſaadan taalmodighed oc Scrifftens trøſt?

Jcke aff vor egen mact / men met vor Bøn aff Gud: Wi ſkulle ſøge diſſe ting/ der ſom S. Paulus ſøcte dem. Thi hand beder/ at Gud vil giffue de Chriſtne i Rom at de kunde haffue it ſind/ endrectelige loffue Gud vor Herris Jeſu Chriſti Fader.

Lige saa skulle oc wi bede Gud om/ at wi kunde haffue it sind met huer andre / loffue Gud endrectelige / oc met sactmodighed omdrage de Skrøbelige effter Christi Exempel. Thi det staar icke i vor mact/ at giøre oc fuldkomme saadant/ men det skal giffuis oss aff Gud. Der faare siger oc S. Jacobus i det første Capittel : Der som nogen iblant eder fattis vißdom/ da skal hand bede Gud der om. Oc fremdelis siger hand. Alle gode gaffuer komme her offuen ned fra liussens Fader.

Huad er Summen paa denne Epistel :

S. Paulus giffuer først til kiende huor nyttelig Scrifften er. Thi hun lærer/ huorledis it Menniske skal holde sig imod Gud i troen/ imod sin Neste i kierlighed/ imod sig selff / at dræbe den gamle Adam.

Der Nest ynsker hand/ at alle Christne ville haffue it sind/ Saa at de skulle icke kiffue oc trette met huer andre/ den ene skal sige at dette/ den anden at det er ret/ men at de kunde komme offuer ens i Christi lerdom. Menniskens lerdom giør hierterne atskillige oc vsamdrectige/ Men Guds ord giør dem samdrectige/ alliguel at gierningerne end ere atskillige. Naar som hiertet staar retsindelige i troen til Gud/ oc i kierlighed til sin Neste/ oc arbeyder paa at dræbe sit eget legeme/ da gielder den ene saa meget som den anden. Naar som troens enighed nu bliffuer i hiertet/ da forskiuder Gud ingen/ for sit vduortis embede skyld.

Saa vnsker hand oc/ at wi endrectelige skulle loffue oc prise Gud. Wi kunde i sandhed intet tacknemeligere giøre Gud/ end loffue oc prise hannem/ oc tacke hannem for sin godhed oc velgierninger/ huilcket der oc er den rette eniste Gudstieniste. Som hand selff siger Psalm. 50. Huo som loffuer mig hand ære mig/ oc der vil ieg vise hannem veien i Guds salighed.

Paa det siste ynsker hand ocsaa/ at huer skal tage sig den anden til/ oc effter Christi Exempel beuise hannem broderlig kierlighed/ at den ene kand lide oc omdrage den andens skrøbelighed. Thi saadant skeer til Guds ære oc loff/ naar de vantro tencke oc sige/ Eya/ det er en deylig Gud/ der haffuer saadant it

smuct

smuct/ kierligt Folck. Der prisis oc loffuis Gud/ som oc it Chri-
steligt leffnet altid skulde forfremme Guds ære/ oc arbeide paa
sin Nestis forbedring/ lige som Christus siger Matthei 5.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Effter hand haffuer giffuit sin mening til kiende/ at mand
effter Christi Exempel ingen skilsmysse skal giøre/ huercken i-
mellem Helgen eller Syndere/ imellem Stercke eller Skrøbeli-
ge/ imellem Rige eller Fattige. Thi de haffue alle lige gode ting
i Christo/ huilcken de giør it hierte/ it sind/ en vilie i dem/ oc alle
gode ting almindelige/ huad heller de ere aandelige eller tiemli-
ge: Oc hand haffuer stadfest denne sin mening met veldige
Sprock aff Scrifften/ borttagit alle aarsager til vsamdrectig-
hed/ sætt sig imelem Hedninge oc Jøder/ som en ret skilsmysse
Mand/ Forligere oc Meglere/ at ingen skulde foracte den an-
den/ effterdi de baade sammen haffue CHristum alsammen.
Saa beslutter hand nu paa det sidste met en smuck liden bøn/
huilcken wi ocsaa skulle ynske alle Mennisker/ oc bede met S.
Paulo/ oc sige. Haabens Gud opfylde eder met al glæde oc
fred i troen/ at i kunde haffue it fuldkommit haab/ formedelst
den Hellig Aands krafft/ Amen.

Den Anden Sondag i Aduente/

Euangelium/ Luce. xxi.

IESVS sagde til sine
Disciple/ Der skulle
ske Tegn i Soel oc
Maane/ oc Stierner/ Oc
paa Jorden skal Folcket bliff-
ue bange/ oc de skulle bliffue
mistrøstige/ Oc Haffuet oc
vandbølgerne skulle bruse/ oc

Menniſken ſkulle forſmecte/ for redzel / oc for de tingis foruentelſe ſom ſkulle komme paa Jorden / Thi at Himmelens kraffter ſkulle røre ſig. Oc da ſkulle de ſee Menniſkens Søn komme i Skyerne / met ſtor krafft oc herlighed. Oc naar ſom dette begynder at ſkee/ Da ſeer op/oc opløffter eders hoffuit/ Fordi/eders Forløſſning ſtunder til. Oc hand ſagde dem en lignelſe/ Seer til Figen træet oc alle Træ/ naar ſom de faa nu knopper /da ſee i paa dem/oc mercke at Someren er nu nær. J lige ſaa/ naar ſom i ſee alt dette begyndis / da vider/ at Guds rige er nær. Sandelige ieg ſiger eder/ denne Slect ſkal icke forgaa/ førend det ſker altſammen / Himmel oc Jord forgaa / Men mine Ord forgaa icke.

Huor om taler dette Euangelium?

Om den anden vor Herris Jeſu Chriſti tilkommelſe/ til den yderſte dom. Om huad Tegn der ſkulle ſke/ oc huorledis wi ſkulle berede oſſ til denne Tilkommelſe.

Naar ſkal denne Chriſti Tilkommelſe ſke?

Paa den yderſte dag / naar hand ſkal komme / at dømme Leffuende oc døde.

Huorledis ſkal denne Tilkommelſe ſke?

Vnderlige oc forferdelige.

Huor faare ſkal hun vere vnderlige?

For de mangfoldige vnderlige gierninger oc Tegn/der ſkulle ſke faare denne Tilkommelſe.

Huad Tegn ſkulle der ſke?

Mangfoldige/ baade i de Himmelſke oc Jorderiſke Creature.

Huad

Huad tegn skulle der ske paa Himmelen?

Soel oc Maane skulle miste deris skin / Stierner skulle falde ned aff Himmelen / Oc Himmelens kraffter skulle røre sig.

Huad tegn skulle der ske paa Jorden?

Jorden skal beffue / Haffuet oc vandbølgerne bruse / oc Menisken skulle forsmecte / aff fryct oc foruentelse skyld for de ting som skulle komme paa Jorden. Summa. Alle Creature baade Himmelske oc Jordriske / Soel oc Maane / Stierner oc alle Elementer / skulle giffue Guds vrede tilkiende. Der skal ske megen formørckelse paa Soel oc Maane / Mand skal see Cometer oc mange sieldsyne / vnderlige Figurer paa Himmelen. Lucten skal vere fuld met forgifftelse oc Pestilenze. Der skal komme megen vnderlig siugdom / som aldrig vaar hørt tilforn. Vand oc Ild skulle forderffue mange Land oc Folck: Forferdelig storm / met Torden / Liunet / regn oc vær skal giøre stor skade til Land oc Vand / nedblæse Huss oc Træ. Der skal ske stort Jordskel / gantske Land oc Øer skulle falde ned i grund / Der skal komme stor strid / Blodstyrtning / oprør / splidactighed. Det ene Folck skal sette sig op imod det andet / it Rige imod det andet. Menisken skulle giffue sig til fraadzeri / offuerflødighed / gerighed oc legemlig vellyst. Den gamle Hugorm / Dieffuelen skal komme løss / Falske Propheter / Antichrister / Kettere / oc andre saadanne Forførere oc Suermere / skulle opstaa. Oc Euangelium skal predickis i den gantske Verden / Der effter skal enden komme.

Huor faare skal Christi Tilkommelse vere forferdelig?

For den store strenghed oc aluorlighed / der Dommeren skal bruge paa denne Herre dag.

Huor met?

J det hand skal skille de Onde fra de Gode / J den skilssmysse der skal giøris paa de Gudeligis oc Vgudeligis gierninger / Oc i den strenghed der den sidste dom haffuer met sig.

Huor-

Den ij Søndag i Aduente.

Huorledis skal denne Dommere komme?

Lucas siger/ Da skulle de see/ Menniskens Søn komme i Skyerne / met stor krafft oc herlighed/ Christus skal side paa sin Maiestetis stol/ Oc alle folck skulle forsamlis for hannem/ oc hand skal skille den fra huer andre/ lige som en Hyrde skil Faar fra Bucke / oc hand skal skicke Faarene hoss sin høyre side / oc Buckene hoss den venstre haand. Der effter skal hand opregne alle deris gierninger huer i besynderlighed/ oc sige dommen aff.

Huilcke ere Faarene?

De fromme Christne/ som haffue hørt oc veret dem rette Hyrdis Christi røst/ lydige.

Huor faare ligner hand den ved Faar?

For de vilkaar oc den nature/ der Faar haffue met sig.

Huilcke er de vilkaar?

It Faar hører strax sin Hyrdes røst/oc følger hannem/ Det bliffuer i sin Hyrdis beskirmelse/ oc lader føre sig vdi græssgang oc hiem igen aff hannem. Lige giøre ocsaa de fromme Christne. De høre Guds ord oc følge det/ de holde sig aleniste til Christum/ som til deris rette Hyrde/ oc lade hannem føde sig met sit ord/ oc føre sig vd oc ind.

Huilcke ere Buckene?

De vgudelige / som foracte Jesu Christe røst/ oc følge hende icke.

Huor for ligner hand dem ved Bucke?

For den vanart skyld/ der Bucke haffue met sig.

Huilcken er Buckis vanart?

En Buck er it vrenligt stinckende Diur. Lige stincke ocsaa disse for Gud for deris synd oc vgudelige leffnets skyld. En Buck stanger oc støder omkring sig met hornene/ Saa støde oc disse oc stange de fattige Christne ned/ met deris Tyranni oc offueruold/ list oc surfittighed. Oc lige som Bucke forderffue Haffuer oc Vrtegaarde/ Saa Ødelegge oc disse Herrens Vingaard/ som hand klager paa formedelst Esaiam.

Huilcke

Huilcke ſkal denne Chriſti tilkommelſe vere forferdelig?

De Vgudelige oc Vantro/ de ſkulle ſee offuer ſig en ſtreng oc grum Dommere / Vnder ſig Helffuedis affgrund / Hoſſ den høyre Haand/ deris Synder / Hoſſ den venſtre Haand/ Dieffuelen ſom klager paa dem / For ſig/den brennende Verden / J ſig/ en ond Samuittighed. Der til met ſkulle de høre den forferdelige dom/ Gaar i Forbannede i den euige Jld.

Huordan ſkal denne tilkommelſe vere de fromme oc Gudfryctige?

Gantſke trøſtelig. Thi de bliffue paa den dag forløſde aff alt ont.

Huor ſtaar det ſcreffuit?

Saa ſiger Chriſtus / Naar dette begynder at ſke / da ſeer op/ oc opløffter eders Hoffuet/ Fordi at eders forløſning tilſtunder.

Huad vil hand met diſſe Ord?

Hand giffuer der met til kiende/ huorledis wi ſkulle berede oſſ til hans Tilkommelſe / lige ſom hand vilde ſige / Du arme Hiord / haffde ſtor modgang oc forfølgelſe i Verden / for min ſkyld / See nu op til den/ der du forlodſt dig paa/ Huor ere de nu der dig forfulde? Huor er nu deris ſtore pral oc hoffmod? Ere de icke alle ſammen bleffne beſkiemmede / baade paa Legeme oc Siel/ See/nu ſkal dit Kaarſſ oc ælendighed haffue ende/ Oc deris euige wlycke oc fordømmelſe ſkal begyndis. Lad min mact oc herlighed icke forſerde dig / Hun ſkal icke vere dig imod/ men met dig/ icke til din forderffuelſe/ men til dit beſte. Oc hand ſiger en ſmuck lyſtig lignelſe ſamme ſin fattige Hiord til trøſt.

Huad er det for en lignelſe?

Hand ſiger/ Seer til Figen træet oc alle Træ/naar der kommer veſke i dem / at de faa knopper oc blomſtris / Da ſee i paa dem oc mercke / at Sommeren er nær. Lige ſaa ſkulle i vide/ naar i ſee alt dette begyndis / at Guds Rige er hart hoſſ.

Huor faare tager Chriſtus denne lignelſe?

Hand tager icke nogen lignelſe / aff Høſt eller Vinter/ naar

alle Træ bliffue bare/ løffuene falde aff/græsset vissner/ Fule siunge icke lenger/ oc tiden bliffuer wlystig. Men hand taler om Vaaren oc Sommeren/det er en lystig tid/ naar alle Creatur ere lystige oc fryde sig/ Jorden ladis op/ bær græss oc blomster. Paa det hand skal io locke oc formane oss/ at wi icke skulle forferdis for den dag/ men met stor glæde/ vente oc berede oss der til/ lige som alle Creatur glæde oc fryde sig imod Maymaanet oc Sommeren.

Huad vil Christus met denne lignelse?

Saa meget vil hand sige/ naar i see/ at Soel oc Maane formørckis/ at Stierner falde/ at Cometer skinne/ at Pestilenze oc wseduanlig Siugdom kommer/ at Ild oc Vand giøre stor skade/ at Været bruser/ at Bierge oc Dale/Land oc Øer/ Stæder oc Byer falde ned oc i huer andre/ At Himmel oc Jord knage/ at Menniskenn skelffue oc beffue/ at alle Elementer foruandle sig/ at alle Creature skicke sig lige som det vilde altsammen falde ned i grund/ At mand hører strid oc bulder/ oprør/ falsk lerdom/ løgn oc vildfarelse. Da skulle i gladelige sige/ Gud vere loffuet det vil nu engang bliffue Sommer/ Træerne knoppis oc blomstris/ De deylige Lilier oc Rosen/ springe vd/ det haffuer lenge nock veret Vinter. Dieffuelen oc hans Hoffsinder haffue lenge nock plaget de arme Christne/ Her skal nu komme en deylig Sommer/ der aldrig skal komme ende paa/ Alle Engle/ ia alle Creatur skulle glæde oc fryde sig/ at de engang kunde bliffue fri fra den onde forgifftige vanartige Verden/ oc at Guds børn skulle anammis ind i det euige liff.

Huorledis skulle wi vere skickede til denne Christi tilkomelse?

Met en Christelig omgengelse/ oc it gudeligt leffnet/ som S. Petrus siger/ paa det wi kunde findis wbesmittede oc wstraffelige/ i fred/ for hannem.

Huad siger vor Herre Christus der til?

Hand lærer oss/ at wi skulle vocte oss fra tre Synder/ oc siger/ Vocter eder/ at eders hierter icke skulle besueris met fraadzeri oc druckenskab/ oc met omhyggelighed for timelig næring/ oc den-

oc denne dag skal offuerfalde eder hastelige/ Thi hand skal kom̃e lige som en snare offuer alle dem/ der bo paa Jorden. Liges om hand vilde sige/ Mennisken skulle saa aldelis/ i den sidste tid/ giffue sig til fraadzeri oc druckenskab/ til timelig glæde oc vellyst/ til omhyggelighed for timelig næring oc biering/ at de skulle leffue tryggelige vden al Gudfryctighed/ lige som det vaare end nu tusinde aar til den yderste dag/ Men naar de ere paa det tryggeste/ tracte mest effter timelig næring oc biering/ bygge/ plante/ oc leffue i al vellyst/ Da skal den yderste dag offuerfalde dem vforuarendis/ lige som en snare offuerfalder Fule oc Diur snarist/ naar de tracte mest effter deris føde oc næring/ Saa skulle i nu altid vaage oc bede/ at i kunde vere verdige til/ at vndfly alt dette/ som skal ske/ oc at staa for Menniskens Søn.

Huad kaldis det at vaage?

Det er at haffue en leffuende oc brennende Tro/ som er krafftig/ formedelst kierlighed som haffuer Gud for øyen/ oc hielper sin Neste/ som de fem kloge oc vise Jomfruer haffde. Matt. 25.

Huad er at soffue?

At mand icke forlader sig paa Gud/ oc søger sin egen fordel/ nytte oc gaffn/ i alle maade/ oc vil ingen mand gaat/ vden sig selff/ som de daarlige Jomfruer giorde. Matt. 25.

Skulle wi oc komme for Dommeren?

Saa siger S. Paulus 2. Cor. 5. Wi skulle alle obenbaris for Christi Domstoel/ at huer skal anamme paa sit legeme/ effter som hand haffuer handlet/ vere sig got eller ont.

Saa hører ieg vel/ at Gud vil dømme effter gierninger/ oc icke effter Troen?

Effterdi Troen er en vsynlig ting/ da vil Gud dømme effter det/ der wi kunde see oc føle paa/ Som er/ huer effter sine gierninger/ heller de ere gode eller onde.

Huorfaare vil hand sige dom/ veed hand io vel tilforn/ huordanne wi ere?

Effterdi hand er en retferdig Dommere/ da vil hand icke

sette dom i nogen vraa eller hiemmelig sted/ Men obenbare for den gantske Verden / Engle oc Dieffle/ oc giøre Menniſken ſalige/ eller fordømme dem/ formedelſt deris egne gierninger/ ſom effter vidnisbyrd til deris tro eller vantro.

Huad gierninger vil hand Kreffue?

Hand vil icke ſpørge at/ Om du kaldis en Chriſten oc haffuer hafft it Chriſteligt naffn/ Men hand vil ſaa ſpørge dig at/ oc ſige: Eſt du en Chriſten / da beuiſſ dine Chriſtelige gierninger/ der du haffuer giffuet din Tro tilkiende met. Haffuer du giffuet den Hungrige mad/ giffuet den Tørſtige dricke/ klædt den Nøgne/ lent den Huſſuilde Herbere / trøſtet den Bedrøffuede/ beſøgt den Siuge oc Fangne?

Haffuer da Christus ſaa ſtor behagelighed til ſaadanne gierninger?

Ja/ hand ſiger Matth. 25. Huad i haffue giort/ en aff diſſe mine ringiſte Brødre / det haffue i giort mig.

Huilcke kalder Chriſtus ſine Ringiſte?

Alle arme ælendige Chriſtne / Siuge / Blinde / Lamme/ Spedalske etc. Huad mand giør dem til gode / det ſiger hand at hand vil ſaa tage til tacke/ ſom det vaare hannem ſelff giort.

Dette er io trøſtelige Foriettelſer?

Ja viſſelige / Hand vil oc bruge aluorlighed der hoſſ/ oc ſtraffe dem gruſelige/ ſom foracte diſſe Foriettelſer.

Forholder icke Gud vndertiden ſtraffen for lenge/ oc giffuer der met aarſage til meget ont?

Mand pleyer at ſige / Quod differtur, non aufertur. Det ſom lenge forholdis giffuis icke til / Hand ſkal vel finde dem/ Hand haffuer ſæt oc forſcreffuet en almindelig Herredag/ſom er/ den yderſte dag. Der vil hand høre alle ſager i rette/ dømme oc giøre ende der paa.

Handler icke da Gud vndertiden ſager beſynderlige/ uden den almindelige Herre dag?

Ja/hand setter vndertiden landemode/oc handler nogle be- synderlige Synder oc misgierninger/ huilcke hand straffer strax.

Giff Exempel der paa:

Hand loed gaa en besynderlig straff offuer Sodoma oc Go- morra/ oc slo dem ned met Ild. Hand druckneде Pharao oc de Egypter i det røde Haff. Offuer Jerusalem oc det Jødiske land/ loed hand gaa en euig forstørring: Offuer Asiam/ Affricam oc Greciam/ den Christelige trois affald: Offuer Rom oc Italien/ de Goters indfald. Offuer Rodis oc Vngeren/ Tørckens ind- fald/ Dette er Guds idel lønlige domme/ Idel foruidne til den almindelige yderste dom / Aff huilcke wi skulle lære at betencke Guds aluorlige oc strenge vrede/ som skal gaa offuer alle vgu- delige Mennisker. Gud giffue/ at wi kunde legge det paa hier- te / bedre oss oc frycte Gud/ oc bliffue endelige salige / Der til hielpe oss den naadige Gud / Amen.

Den Tredie Søndag i Aduente/

Epistel j. Cor. iiij.

HVER mand skal holde oss for Christi Tienere oc Huss holdere offuer Guds himmelige ting. Nu be- gierer mand icke mere aff Hussholdere/ end at de skulle findis tro. Men mig er det en ringe ting/at ieg dømmis aff eder/ eller aff nogen Menniskelig dag/ Jeg dømmer mig oc icke selff. Jeg veed mig icke skyldig i noget/ Men der met er ieg icke retferdig / Thi Herren er den som mig dømmer. Der faare dømmer icke for tiden / før end Herren kommer/ som oc skal føre til liussit/ det som skiult er i mørcket / oc obenbare hierternis raad / Oc da skal huer vederfaris loff aff Gud.

Huad holder denne Epistel oss faare?

Try ting. Først / huad Apostler/Bisper oc Predickere ere/ Som er / Tienere / icke Herrer: Icke Satans eller verdens tienere / men Christi. Lige som S. Paulus oc siger. Huer mand skal holde oss for Christi Tienere etc.

Der nest. Huor i saadan tieniste staar/ Som er/at de skulle vere tro Hussholdere/ Offuer Guds hemmelige ting / det er/ at de skulle trolige forkynde folcket Euangelium / i huilcket det Guddommelige gode/ Guds naade oc gaffuer ere skiulte/oc vddele de hellige Sacramenter/ som Christus haffuer dem indskicket/ Der faare siger hand her: Mand begierer icke mere aff Hussholdere/ end at de skulle findis tro.

Det tredie/ At fromme Bisper oc Predickere icke skulle i saadan tro tieniste lade føre sig aff den rette vey/alliguel Verden end dømmer / bespotter oc fordømmer dem der offuer: De skulle tage vare paa deris Embede/ vdrette det flitelige oc trolige/ oc befale vor Herre Christo den høyeste Dommere/som er icke langt borte/deris sag: Hand skal vel finde saadanne vanartige Dommere/ der see en skeff i deris Nestis øye/ oc icke en bielcke i deris eget øye. Dette er det hand siger. Men mig er det en ringe ting/ at ieg dømmis aff eder etc.

Huor mangfoldig Guds tienjste er der?

Tuende slaus. Den ene kaldis Latria / hun skier aleniste Gud/vden all middel. Der om siger Moses Deut 6. Du skalt tilbede Gud din Herre/ oc tiene hannem alene.

Den anden skier vor Neste/ dog i Guds sted/ oc aff Guds befalning/ enten i legemlige ting / oc kaldis Dulia/ eller i aandelige ting/ oc kaldis da Iperesia. Dette skal mand vel mercke/ ellers skal mand icke vel kunde forstaa Paulum.

Om huilcken Guds tieniste taler her S. Paulus?

Icke om den Guds tieniste/der Papister bruge i deris Kircker oc Kloster/ at ringe/ siunge/ kimme/ giffue røgelse/ stencke viet vand/ vie Kircker/ Capelle/ Altere/ Døbe Klocker / smøre

Chrisme

Chrisme paa veggene/rage plette/giffue sig i Kloster/løbe pille-
grims ferd/ kiøbe Afflads breff/søge Helgens fortieniste/læse Vi-
gilier oc Sielemisser etc. Men om den Gudstieniste/ der Gud
selff befalede/ skickede oc indsette/ som er/ at tiene den Christe-
lige forsambling/ at lære oc Predicke for Folcket/ oc vnderuise
dem i Catechismo oc Euangelio oc i Guddommelig sandhed.
For denne Gudstieniste skyld/ kom Christus ned aff Himmelen/
bleff Menniske/ oc Forkyndede sin Faders vilie halffierde aar.
For denne tieniste skyld bleffue alle Apostler kallede/ oc vdsende
at predicke Euangelium i den gantske Verden. Ja alle Bisper/
Sogneherrer/ oc Predickere vduelis for den skyld/ at de skulle
vere Christi Tienere oc Sendebud/ at obenbare oc forkynde alle
Mennisker Euangelium.

Aff huilcken tieniste kalder sig Paulus oc Apostler
oc Predickere/ Tienere?

De kalde sig Ministros/oc deris Embede Ministeriũ/it tie-
niste embede. Thi alliguel alle Christne tiene Gud cultu latriæ.
Saa ere de dog icke alle i tieniste Embede/som Apostler/Bisper/
Pastores oc Predickere/ som paa deris Embedis vegne skulle
tiene den Christelige forsambling/ met lerdom/ Predicken/ met
Affløsning oc Sacramenters vddelelse.

Huad vil nu S. Paulus da met disse ord. Huer
mand skal holde oss for Christi Tienere?

Saa meget vil hand sige: Seer eder faare kiere Brødre/ at
i icke vduelie eder it andet hoffuit/ tage en anden Herre/ giøre en
anden Christum/Men bliffuer hoss den eniste Christum. Thi wi
ere icke eders Hoffuit oc Herrer/wi predicke oc icke vort eget ord/
wi føre eder oc icke vnder vor lydelse/ Men wi ere hans Sende-
bud oc Tienere/som er eders øffuerste hoffuit oc Herre/ hans ord
predicke wi / hans ærende vdrette wi. Der faare skulle i holde
oss/ i skulle intet andet formode aff oss/ wi ere Christi Tienere
oc Hussholdere/ oc intet andet.

Huad kaldis Oeconomus/ Dispensator/ en Husholdere?

En Hussholdere kaldis den som regierer en Herris Huss/

Børn oc Tiunde / besørger dem met Mad/ klæder oc anden nødtørfftighed / Som nu Spitalsſmeſtere/ de fattigis Forſtandere/ Formyndere oc Skaffere/ oc deris lige giøre/ de kaldis rettelige Diaconi.

Huor faare kalder Paulus ſig ſelff oc andre Predickere/Guds Huſſholdere?

Gud haffuer oc it Huſſ/ den Chriſtelige Kircke / de Chriſtnis forſambling / der haffuer hand ſæt Apoſtle/ Biſper / Predickere offuer til Huſſholdere oc Skaffere / at de ſkulle tage vare der paa / oc met god føde oc Sielens ophold beſørge hende. Oc at wi ſkulde icke forſtaa denne beſørgelſe legemlige / da giør S. Paulus ſkilſmyſſe imellem diſſe aandelige Guds Huſſholdere / oc alle andre legemlige Huſſholdere / formedelſt det ord Myſteriorum / himmeligheds / ſom hand vilde ſige. Menniſkens huſſholdere regære Børn oc Tiunde paa legemens vegne / oc vddele til dem legemlig mad oc føde. Men Guds Huſſholdere regære aleniſte Sielen / oc vddele aandelig føde / det er / de predicke Euangelium / oc vddele de Høyuerdige Sacramenter effter Chriſti befalning.

Huad kaldis Myſterium/ himmelighed?

Myſterium kaldis en ſkiult ting / ſom er borttagen fra vore øyen/ oc ſkiult/ at ingen ſeer hende. Der aff er it ordſprock/ naar ſom noget ſigis / det mand icke forſtaar/ da ſiger man. Det er betact / det haffuer it Myſterium / det er ſkiult oc lønligt. Oc der er tuende himmeligheder/den ene Guds/ den anden Dieffuelens.

Huilcken er Guds himmelighed?

Alt det ſom wi bekiende i troen/ oc lære i Euangelio oc den Guddom̄elige Scrifft/ ſom er/ At Chriſtus Guds Søn bleff fød Menniſke / døde/ bleff begraffuen/ opſtod igen fra de Døde/ opfor til Himmels etc. Oc det altſam̄en for vor ſkyld. Dette er det ſtore Myſterium oc himmelighed/huilcken Verden icke forſtaar eller troer/ ia holder hende for ſpaat oc daarlighed/ſom Chriſtus ſiger Matth. 11. Oc de ſom vddele oc predicke denne him̄elighed / ere Guds oc Chriſti rette Apoſtle oc Huſſholdere.

Huilcken er Dieffuelens himmelighed?

At det mand lærer oc predicker vden Scrifften oc Guds ord / huor met mand vil hielpe Sielen / Som / naar mand lærer / at Menniskenbliffue salige for deris gierninger oc fortieniste / At Paffuen er den Christelige Kirckis hoffuid oc fodsten / At Messen er it offer / oc Klosterleffnet er en ny daab / At vand / salt / palmer / vrter / fordriffue Dieffuelen / oc andet saadant / huilcket Johannes saa at vere screffuit / i den store Babyloniske Horis stiern / Apocalyp. xvij. Oc de som vddele oc predicke deñe himmelighed / ere Sathans rette Apostle oc Hußholdere.

Huor paa kiender mand de rette oc falske Apostler?

Paa deris fruct siger Christus Matthei 7.

Huilcken er de rette Apostlers fruct?

De tiene Gud til mange Menniskers forbedring / oc faa dog icke andet i Verden for deris tro tieniste oc salige formanelse / end idel fristelse / kaarssit / bedrøffuelse / plager / hunger oc kummer / at de neppelige haffue it stycke tiurt brød. Det er deris løn / Saadan løn finge alle Propheter oc Apostler.

Huilcken er de falske Apostlers fruct?

De tiene sig selff met mange Menniskers forderffuelse / oc faa dog aff Verden for deris løgn oc Menniskens tant herlige digniteter / store Biscopsdømme / fede Prebender oc forleninger / gods / rigdom / oc huad deris hierte begierer. Det er deris timelige løen / met den euige løen skal det vel finde sig.

Huad er nu de tro Hußholderis embede?

At de skulle arbeyde trolige i Guds ord / som S. Paulus her siger: Mand kreffuer icke mere aff hußholdere / end at de skulle findis at vere tro. Som hand vilde sige / mand acter icke her om Christi tienere er en stor mectig Første eller Herre / om hand haffuer Biscopsdømme / Prelatedømme / prebende oc forlening / om hand haffuer mange Land oc meget Folck / slaat oc stæder / huilcke der ere alle vduortis ting / Christi tro Tienere

skadelige. Men her spør mand/Om en Christi tienere staar det embede trolige faare som hannem er befalit/ oc handler trolige oc aagrer met Guds pund/ som hannem er befalit/ predicker fli-telige Euangelium/ for staar Christi Faar aluorlige/ omuender mange Mennisker met sin lerdom/ oc giffuer gode Exempel fra sig met sit leffnet/ Der spør mand effter.

Huad legger Paffuen oc hans Aandelige personer sig effter?

Alt det de legge sig effter/ tencke oc arbeyde paa/ er/ at de ekon kunde vere Herrer oc de øffuerste i Verden/ oc de bekumre sig lidet met predicke Embedet oc Guds Hussholning. Huad lærer de i det gantske Decret/ i den aandelige ret/ oc alle Paffuens bøger andet/ end om trette sager/ om Prebender oc digniteter? Huor om tale alle ordens oc Klosters statuter andet/ end om Ceremonier/ klæder/ Kapper/ plette/ Messer/ Vigilijs/ Afflad/ pillegrims reysser/ Helgens fortienste? Denne er Papisternis tro tieniste. De haffue saa vdlagd denne Apostoliske troskaff i Hussholning/ at naar en Bisp eller aandelig Prelate beskermede/ forbedrede oc formerede Kirckernis gods/ rente/ indkomme/ Land oc Folck/da haffde hand vel vdret sit Embde. Diss imellem regierede Vlffuen i Faarestien/ de arme Siel døde oc forderffuedis aff hunger. Ingen Predickede/ ingen stod imod Vlffuen. O de ælendige fortabte Menniske/ huad ville de dog suare paa den yderste dag/ naar Gud skal kreffue rekenskab aff dem? Da skal de kaldis. Qui pluralis erat in beneficijs & delicijs, erit & pluralis in pænis & supplicijs.

Huad da/ naar Mennisken straffe/ dømme oc fordømme mig i min tro tieniste?

Daa skalt du sige met S. Paulo/ Det er mig en ringe ting/ at ieg skal dømmis aff eder/ eller aff nogen Menniskelig dag etc. Der met vil hand saa meget sige/ Der som Verden en haalde sig mere wskickelig imod Ordens tienere/ met sit vanartige leffnet/ at straffe oc døme/ saa skal dog en Predickere vere til freds/vare paa sit Embede/ icke lade forhindre sig huercken aff priss eller straff/ men befale Gud alle sager. Paulus vil huercken prise

eller straffe/ fordømme eller retferdig giøre sig selff. Hand vil icke fordømme sig / thi hand veed icke/ at hand haffuer forført nogen veluillige met falsk lerdom/ som de falske Apostle. Hand vil oc icke retferdig giøre sig selff / effterdi der er ingen reen oc w-skyldig for Gud / hand bekiender at hand er it Menniske / oc kand aff Menniskelige skrøbelighed haffue syndet oc giort noget Menniskelige / som den 19. Psalme siger.

Huad siger S. Paulus til saadan wskickelige Dommere?

Saa siger hand/ Dømmer icke for tiden for en Herren kommer / som oc skal føre til liussit / det som er skiult i mørcket etc: Der kommer Discipelen offuer it met Mesteren / Paulus met Christo Luce 7. Dømmer icke saa skulle oc i icke dømmis. Oc hand taler icke her om obenbare Syndere / huilcke baade øffrighed oc Predickere / skulle dømme oc straffe / men om de ting/ som end nu ere i mørcket oc skiulte / De samme skal mand sette ind til Gud / oc lade hannem dømme / huilcken der wden al tuil / vil paa den yderste dag / dømme oc beløne alt det som er himmeligt oc obenbare/ det onde met euig fordømmelse / oc det gode met euig salighed. Der til hielpe oss Gud/ Amen.

Den Tredie Søndag i Aduente/

Euangelium/ Matthei xj.

MEn der Johannes hørde i fengzelet Christi gierninger / sende hand tho aff sine Discipler hen/ oc loed hañem sige/ Est du den / som skal komme/ eller skulle wi vente nogen anden? Jesus suarede/ oc sag-

 de til

de til dem / Gaar hen oc siger Johanni igen / det som i see oc høre / De Blinde see / de Halte gaa / de Spedalske rensis / oc de Døffue høre / de Døde staa op / oc Euangelium predickis for de Fattige / Oc salig er den som icke forarger sig paa mig.

Der de ginge bort / begynde Jhesus at tale til Folcket om Johanne / Huad er i gangne hen vd i Ørcken at see? Vilde i see it Rør som Været blæss bort oc igen? Eller huad er i vdgangne at see? Vilde i see it Menniske i bløde kleder? See de som bære bløde kleder / ere i Kongers huss. Eller huad ere i vdgangne at see? Vilde i see en Prophete? Ja ieg siger eder / hand er oc mere end en Prophete. Thi hand er den som staar screffuet om / See / ieg sender min Engel for dig / som skal berede din vey for dig.

Huad lærer dette Euangelium oss?

Dette Euangelium lærer oss en retsindig Predickeris Embede / huad hand skal giøre / Som er / at hand skal predicke Louen oc Euangelium / Vise Mennisken fra sig oc til Christum / oc formane huer mand at vocte sig fra forargelse / oc det setter oss den Døber Johannem oc Christum / frem til it Exempel / som fuldkommede alt dette met stor flidt oc aluorlighed. Her giffuis oc saa tilkiende / huorledis Verden betaler Predickere for deris arbeyde.

Huor om var Johannis Predicken?

Om Penitentze oc Syndernis forladelse.

Huilcken er Penitentzis Predicken?

Saa siger hand Matthei. 3. Giører Penitentze / Himmerige er kommet nær til. Oc til Phariseer oc Saduceer siger hand. J Øgle slecte / huem visde eder / at i skulle vndfly den tilkommende

mende vrede? Seer til / giører Penitentzis retsindige fruct/ Øxen er allerede lagd hoss roden aff Trææt / Huilcket Træ som icke bær god fruct / det skal aff huggis / oc kastis i Ilden. Dette var Johannis predicken om Penitentze.

Huad er Penitentze?

Penitentze er icke andet / end at Menniskens leffnit omuendis / i tancker / ord / oc gierninger.

Huad ere Penitentzis fruct?

At fortryde oc haffue mishagelighed til Synden/ lade aff at Synde / oc leffue i Retferdighed/ Psal. 34. Lad aff det onde/ oc giør det gode. Oc Ephes. 4. Den som haffuer staalet/ skal icke stiele mere / men arbeyde. Oc som mand siger/ Den haffuer icke syndet/ som sig bedre vil: Oc det er den høyeste Penitentze / at ville icke mere synde.

Huor til er Penitentzis predicken nyttelig?

Der til er hun nyttelig / at ieg skal lære at kiende mine Synder/Thi at formedelst Louen kommer Syndernis bekiendelse Roma. 7. Skal den predicken/ om Christi naade oc barmhiertighed / gaa mig til hierte / Da skal ieg tilforn kiende min nød oc skade. Oc skal ieg komme til saadan bekiendelse / da skal Predickeren først forferde mig met Louen/ oc beuise mig offuer/ at ieg er en Syndere / oc at al min krafft oc mact er intet/ oc at ieg haffuer intet got der ieg kand rose mig aff. Huor denne bekiendelse nu er / der kand Euangelium predickis met fruct/ Thi at naar en Synder fornemmer oc kiender sin egen forderffuelse/ da tør mand icke meget driffue eller forferde hannem/ hand løber aff sig selff / at hand kand faa hielp oc komme til naade.

Var Johannes saadan en Predickere?

Ja visselig. Først beslutter hand alle Mennisker vnder Synden / paa det ingen skal rose sig etc. Der nest formaner hand til Penitentze/ met aluorlig trusel oc straff/ oc stopper intet vnder stoel met nogen/ men siger huer sin wdyd obenbare til/ som Gud siger formedelst Esaiam i det 58. Cap. Raab dristelige/

 spar

sparicke/ opløfft din røst som en Basune/ oc for kynde mit Folck deris offuertrædelse/ oc Jacobs huss deris Synder. Oc S. Paulus siger. 2. Timo. 4. Predicke Ordet/ bliff ved/ huad heller det er i ret tid/ eller i wtid/ Straffe/ True/ Formane met al taalmodighed oc lerdom.

Predickede hand da ocsaa Euangelium?

Ja/ der Mennisken komme til hannem oc bekiende deris Synder/ oc lode sig døbe met vand til Penitentze/ da predickede hand ocsaa Euangelium/ visde dem Christum met sin finger/ oc sagde/ See/ Guds Lam/ som bær Verdens Synder. Lige som hand vilde sige/ Alliguel ieg haffuer suarlige forferdet eder i eders Samuittighed/ oc sagd/ at i ere fordømde oc fortabte Mennisker for eders Synder skyld. Saa vil ieg dog/ effterdi i fortryde eders synd/ oc krybe nu til Kaarsse/ oc bede om naade/ trøst eder igien/ oc vise eder den Mand/ der baade kand oc vil/ hielpe eder oc den gantske Verden.

Er dette den rette form oc maade til at predicke?

Ja/ en Predickere skal først oplade Samuittighedens Bog/ oc holde Syndere Lousens spegel faare/ paa det de kunde see oc mercke/ huorledis deris leffnet staar imod Gud oc Mennisken. Der effter naar de kiende sig for Syndere/ oc begere hiertelige barmhiertighed/ skal hand trøste dem igen/ oc tilsige dem Syndernis forladelse formedelst Christum. Saa giorde alle Propheter.

Huad er Predickeris løn for deris arbeyd?

Christus siger Luce i det 10. Capitel. Huor i komme i en Stad eller it Huss/ oc de anamme eder/ da æder oc dricker der huad de haffue/ Fordi at en Arbeydere er sin løn verd. Oc S. Paulus siger 1. Corinth. 9. Vide i icke/ at de som Offre/ æde aff Offeret/ Oc de som tiene Alteret/ nære sig aff Alteret. Saa haffuer oc Herren befalet/ at de som forkynde Euangelium/ skulle nære sig aff Euangelio. Oc Galat 6. Den som vnderuisis met Ordet/ hand skal dele alle honde got/ met den/ der han-

nem

nem vnderuiſer. Oc 1. Timo. 5. De Eldſte/ ſom ere forſtandige/ dem ſkal mand holde i dubbelt ære / beſynderlige dem ſom arbeyde i Ordet oc i Lerdom. Thi ſcrifften ſiger. Du ſkalt icke tilbinde munden paa den Oxe der terſker. Dette ſkulde vere Predickeris løn / her paa Jorden. Men Verden løner dem meget anderledis.

Huorledis betaler da Verden dem?

Met foractelſe / forfølgelſe / fengzel / Kaarſſet oc Døden. Saadan løn finge alle Propheter oc Apoſtle / Diſſligiſt ocſaa Chriſtus oc Johannes. Verden betaler icke anderleds. Lige ſom hun anammede Chriſtum / ſaa anammer hun oc alle hans Tienere. Saa var oc Johannes fangen aff Herode/ oc bleff paa det ſidſte aff liffuet.

Huor faare ſende Johannes aff fengſelet ſine Diſciple til Chriſtum?

De ſkulde ſige til hannem / Eſt du den der ſkal komme/ eller ſkulle wi vente nogen anden?

Tuilde da Johannes paa/ at Chriſtus var Meſſias?

Johannes tuilede intet paa Chriſto / thi hand viſte viſſelige / at Chriſtus var Meſſias / Hand haffde pegt paa hannem met ſin finger / Døbt hannem i Jordan / ſeet den hellig Aand komme offuer hannem / i en Due lignelſe/ oc hørt Faderens røſt. Denne er min elſkelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed. Der faare tuilede hand intet.

Huor faare loed hand da giøre Spørſſmaal?

Johannes lader icke ſpørie for ſin egen ſkyld / men for ſine Diſciplers ſkyld. De mente / at var Meſſias kommen/ da ſkulde der ingen anden vere end deris Meſtere Johannes / hand haffde det røcte oc naffn hoſſ den menige Mand/ Oc hand førde der til met it ſtrengt leffnet / ſtraffede ocſaa driſtelige alle Menniſke etc. De tro vel / at Jeſus aff Nazareth / var en from hellig Mand / oc en ret Prophete/ efferdi deris Meſter Johannes ſagde ſaa ſtore ting om hānem.

Men at hand skulde vere Messias / det kunde de icke tro / der var hans handel forringe til. De haffde icke end nu hørt hans predicken/ eller seet nogen vnderlig gierning aff hannem. Denne mening stode Johannis Disciple fast paa / der kunde Johannes icke vende dem fra.

Kunde Johannes icke da ladet dem bliffue i deris mening?

Ney. Thi efftterdi Johannes var kommen/ at berede Christo veyen/ at hand skulle vise alle Mennisker fra sig til Christum/ som til den rette Messiam oc Verdens Frelsere / da forsøgte hand det i alle maade / men det kunde intet hielpe / Det var deris fulde mening / at vilde Christus vere Messias / da skulde hand skicke sig der anderledis til / Som vaar at hand effter Dauids oc Salamons Exempel / skulde bestyrcke oc bemande sig met Folck / tage Land ind / oc regere. Al den stund hand det icke giorde / da kunde de icke holde hannem for en Konge aff Jsrael.

Huad giorde da Johannes paa det sidste?

Der Christus begynte at giøre vnderlige Gierninger / oc hans lerdom oc røcte/ kom vd iblant Folcket / da tencte Johannes/ Nu skal det bliffue got at giøre met / nu vil ieg vel bliffue quit ved mine Discipler/ oc vise dem til Christum/ Saa kallede hand tho aff dem til sig / oc sende dem til Christum. Lige som hand vilde sige / Der høre i nu / kiere Disciple/ huem denne Jesus er / der ieg haffuer sagd eder om / Hand skal voxe / men ieg skal formindskis. Høre i nu / huorledis hand gaar omkring oc predicker/ giør vnderlige gierninger/ oc helbreder al siugdom? Gaar nu selff bort oc spørger at / Om hand er Messias? Eller wi skulle end nu vente en anden?

Huad giorde Johannis Discipler?

De ginge bort / oc der de komme til Christum / sagde de/ Johannes sende oss til dig / oc lader dig sige: Est du den / der skal komme / eller skulle wi vente en anden?

Huorledis holder Christus sig/ imod Johannis Discipler?

Hand huercken ſnibber eller foruiſer dem fra ſig met onde ord / Men hand ſuarer dem i tuende maade / met gierninger oc ord.

Huorledis met gierninger?

Chriſtus helbredede paa den ſamme tid mange ſiuge/ giorde de Blinde ſeendis / de Døffue hørinde / de Dumme talende/ de Halte gaaende / oc renſede de Spedalſke. Met diſſe gierninger / viſer hand dem til Scrifften Eſaie i det 53. Cap. Lige ſom hand vilde ſige. Huad ſom der er forkyndet om Meſſia/ det see i her for øyen.

Huad ſuarer hand dem met Ord?

Hand ſiger / Gaar hen / oc forkynder Johanni / huad i see oc høre / De Blinde ſee/ de Halte gaa / de Døffue høre/ de Dumme tale / de Spedalſke bliffne rene / de Døde ſtaa op / oc Euangelium predickis for de Arme. Oc ſalig er den ſom icke forarger ſig paa mig. Lige ſom hand vilde ſige / Johannes veed gantſke vel aff Propheterne / huad Jertegn oc vnderlige Gierninger/ Meſſias ſkal giøre. Giffuer hannem fordi tilkiende / huad i haffue ſeet oc hørt / Saa ſkal hand vel vnderuiſe eder om ieg er Meſſias / eller om i ſkulle vente nogen anden.

Huad er det / At Euangelium forkyndis de Arme?

Saa meget vil hand ſiige / Her til haffuer Moſes forferdet eder met Louen / tryct eder met allehonde plager / om i icke giorde alt det hand haffuer befalet i Louen / oc hand var eder dog icke behielpelig der til. Men ſiger nu Johanni / At arme bedrøffuede ſamuittegheder / ſom finde ingen hielp eller trøſt hoſſ ſig ſelff / forkyndis it glædeligt Budſkaff / Som er / At de formedelſt mig / ſkulle haffue en naadig barmhiertig Gud oc Fader / ſom for min ſkyld ſkal forlade dem alle deris ſynder / oc aff blot naade giffue dem det euige liff. Naar Johannes faar dette at høre / da ſkal hand vel ſige eder / om ieg er Meſſias / eller om i ſkulle vente en anden. Thi hand veed vel / huem der haffuer Propheteret ſaadant om mig.

Huad er det / at hand siger / Salig er den som icke forarger sig paa mig?

Saa meget vil hand sige / Alliguel ieg er kommen / i en foractelig skickelse / Saa er ieg dog den / der min Fader haffuer sagd om / Denne er min elskelige Søn. Disligist / Alliguel min lerdom er enfoldig / oc foractis aff dem / som ere vise for Verden / Saa er det dog saadan en lerdom / som giør dem alle salige / der troer paa / Roma. 1.

Forargede da / Johannis Disciple sig / paa Christo?

Ja visselige / De mente / at naar Messias kom / da skulde hand komme met saadan pral / at det skulde vere trint omkring oc hoss hannem / idel Guld / Sølff / Perler oc dyrbare Stene / idel Fløiel / Silcke / oc Purpur. De mente at de skulle finde hannem i en Kongelig Sal / i idel gylden stycke / iblant ypperlige oc mectige Mend. Nu de komme / finde de hannem / iblant idel arme / siuge / ælendige Mennisker / mit iblant Blinde / Døffue / Dumme / Krøblinge / oc Spedalske / i saadan en ringe skickelse / De mente at hand saa ligere vd til at vere en Tienere i it Spittal oc de Siugis læge / end at vere en Konge i Jsrael / Oc deris Mestere Johannes talede alligeuel store ting / om hannem. Summa. De kunde aldelis intet skicke sig i denne Sag / som de skulde giort.

Finder mand end nu saadan forargelse?

Den gantske Verden er fuld aff saadan forargelse. Efftderdi Euangelium er i vor tid opkommet igen / formedelst en ringe Person / oc paa en ringe sted. Da forarger oc støder den gantske Verden sig der paa. Men vaare det kommet aff it Kongeligt Slot / eller aff Rom aff Paffuens Pallads / Da skulde den gantske Verden løbe til / glo oc gabe / drage at sig met baade hender / oc anamme Euangelium. At Christus visselige icke vden aarsage kalder dem salige / som icke forarge sig paa hans lerdom. Summa. De gamle Vinflasker kunde icke holde Euangelij søde most.

Huad

Huad siger nu Christus til Jøderne om Johanne?

Hand loffuede Johannem / oc sagde / Huad ere i vdgangne i Orcken at see? Ville i see it Rør / som røris aff Vœret/ Eller huad ere i vdgangne / at see? Ville i see it Menniske i bløde kleder? See / de som bœre bløde kleder / de ere i Kongers huss. Eller huad ere i vdgangne / at see? Ville i see en Prophete etc.

Huor vdi loffuer Christus Johannem?

I fire stycker. Først for hans stadigheds skyld / at hand er icke it vstadigt Rør / oc icke en Oyenskalck. Der nest for sine kleder skyld / at hand er icke en Strabadzere met fiøsede kleder. Det tredie / for hans Embede skyld / at hand icke aleniste er en Prophete / it scrifftteligt Bud / Men ocsaa it mundeligt Bud/ som ocsaa met sin finger gaff tilkiende / at Christus var neruerendis. Det fierde / for hans fødzel skyld / Thi at iblant dem som ere fødde aff Quinder / opstod ingen større / end den Døbere Johannes.

Huad er it Rør?

It Rør voxer op / som en smuck kiep aff trœ / Men det er induortis hult oc tomt.

Huad mercket it Rør i Scrifften?

Icke andet end Menniskens lerdom. Hand gliser ocsaa vduortis / som det skulde vere en kaastelig ting / oc er dog intet besynderligt hoff. Alleniste at Diur føde sig der vnder. Det er/ vstadige tuilraadige Mennisker/ huilcke deris Bug/er en Gud.

Huor til var denne Johannis priss nyttelig / forbedrede oc Jøderne sig der aff?

S. Lucas siger. Alle Folck som hannem hørde/oc Toldere/ gaffue Gud ret/oc lode sig døbe met Johannis daab. Men Phariseer oc Scrifftkloge foractede Guds raad imod sig selff/oc lode sig icke døbe aff Johanne.

Var da al Christi predicken forgeffuis hoss Scrifftkloge oc Phariseer?

Ja altsammen / saa / at Christus siger rettelige vel/ Huem

skal

skal ieg ligne denne Slecte ved ? De ere lige som de Børn / der side paa Torffuet / oc raabe til deris Staalbrødere. Wi pibede for eder / oc i vilde icke dantze / Wi beklagede oss iammerlig for eder / oc i vilde icke græde. Johannes kom / Aad icke Brød / oc drack icke Vin / Saa sige de / At hand haffuer Dieffuelen. Menniskens Søn kom / æder oc dricker / Saa sige de / Hand er en Fraadzere oc en Vindranckere oc Tolderis ven / Oc Vißhed skal lade retferdig giøre sig / aff sine Børn.

Huorledis skulle wi da skicke oss / at wi kunde komme til Guds naade ?

Ville wi komme til Guds naade / oc bliffue endelige salige / da skulle wi icke vorde Johanniter / men Christne / Icke forlade oss paa nogen helgen eller Creature. Wi skulle ocsaa lade oss finde i tallet hoss disse Arme / falde Christo til fode / oc bede om hielp oc trøst / da vil hand ocsaa hielpe oss. Er wi blinde / til at see Guds Jertegn oc vnderlige gierninger / da vil hand oplade vore øyen oc opliusse oss. Ere wi døffue til at høre Guds Ord / da vil hand oplade vore øren. Ere wi dumme til at bekiende Guds ære oc sandhed / da vil hand oplade vor mund. Ere wi vanføre paa vore hender och lamme paa vore føder / lade oc forsømmelige til at tiene de Arme / da vil hand giøre oss helbrede. Ere wi Spedalske oc besmittede met falsk lerdom / da vil hand formedelst sit ord rendse oss. Ere wi døde i Synden / da vil hand formedelst sin naade opuecke oss til liffuet. Wi skulle oc icke forarge oss paa hans Guddommelige lerdom / icke foracte hans hellige Ord / men høre det met al æris beuislighed / annamme oc beuare det met al flidt oc aluorlighed / oc rette vort leffnet der effter. Der som wi det ville giøre / da vil Gud vere hoss oss met sin velsignelse / oc giffue oss det euige liff / Amen.

Den Fierde Søndag i Aduente /

Epistel / Phil. iiij.

KJere Brødre / glæder eder altid i Herren / oc atter siger ieg / glæder eder / Lader eders sactmodighed vere obenbare for alle Mennisker / Herren er nær / sørge intet. Men i alle ting Lader eders begiering obenbaris i eders Bøn oc formanelse / met tacksigelse for Gud. Oc Guds fred / som er høyre end al fornufft / beuare eders hierte oc sind i Christo Jesu.

Huad lærer denne Epistel?

Tre stycker. Det første / huorledis wi skulle skicke oss imod Gud. Det andet / imod alle Mennisker. Det tredie / imod oss selff. Hoss Gud skulle wi haffue en god samuittighed oc vere glade. Til vor Neste en kierlig god vilie / Paa vore egne vegne / skulle wi met en inderlig oc gudelig Bøn / sette al vor sorge ind til Gud.

Huorledis skulle wi holde oss imod Gud?

Glæder eder i Herren / siger S. Paulus / altid / oc atter siger ieg / glæder eder.

Huad er glæde?

Glæde kommer aff troen oc er hendis fruct / Troen glæder alene hiertet oc giør en rolig samuittighed. Thi at huo som tror oc forlader sig paa Christum / oc forseer sig alt got til Gud / oc veed / at hand formedelst troen haffuer en ond samuittighed / Thi hand veed at Gud hader synden / oc vil straffe hende euindelige. Den samme kand icke andet end vere bedrøffuit / mistrøstig oc forferdet / ia / alle øyenblick befrycte / at Gud skal sla til / dræbe / oc styrte hannem ned i Helffuede.

Huad vil hand met de Ord / Glæder eder i Herren?

Hand vil saa meget sige / Glæder eder icke i guld oc sølff / icke i mact oc Herredomme / icke i pral oc vellyst / icke i fradzeri oc druckenskaff / søffn oc offuerflødighed / Icke heller i eders egen retferdighed / gierninger eller forticniste. Thi saadant er idel

falsk/ bedrægelig oc forførisk glæde/ som aldrig kand røre eller opuecke hiertet/ icke heller staa fast i fristelse. En Christen skal fryde sig i Herren.

Huad kaldis det at fryde sig i Herren?

Icke andet/ end at forlade sig paa Herren/ som paa en naadig Fader/ oc barmhiertig Gud/ der hannem vil hielpe baade til liff oc siel/ i alle honde nød oc bedrøffuelse.

Huor faare siger hand/ Glader eder altid?

Wi skulle altid fryde oss i Herren/ icke aleniste naar det gaar oss vel oc i lycksalighed/ som de giøre der mere acte deris eget gaffn end Euangelij forfremmelse/ oc loffue Gud aleniste/ oc fryde sig aleniste i Herren/ naar som det gaar dem vel Men naar som det gaar dem ilde/ oc Verden er dem imod/ da haffuer deris glæde ende. Wi Christne skulle altid glæde oss/ huad heller det gaar oss ilde eller vel/ huad heller der kommer lycke eller wlycke/ huad heller det er surt eller söt/ som Job giorde.

Huor faare siger hand/ Atter siger ieg eder/ glader eder?

Denne igentagelse er baade gantske trøstelig oc nytteligt. Thi efterdi wi ere her paa Jorden iblant vore største Fiender/ da skulle wi lade den glæde i Gud vere større oc stercker e/ end den bedrøffuelse aff synden oc wlycken er/ at wi skulle icke fortuiffle vnder kaarsset oc i Synden/ men trøste oss i vor Herris Christi naade/ at hand icke vil forlade oss/ saa fremt wi holde oss aleniste til hannem met en fast tro.

Huorledis skulle wi skicke oss imod alle Mennisker?

Eders sactmodighed/ siger hand/ skal vere alle Mennisker bekynt. Som hand vilde sige/ For Gud skulle i altid vere glade i eders samuittighed/ men hoss Menniskēn skulle i vere venlige oc sactmodige. Skicker eders leffnet saa/ at i ingen fortörne/ ingen giøre skade/ men ere alle Mennisker behagelige/ Dog saa at i icke bryde oc gaa imod Guds bud/ holder huer mand til gode/ oc vdlegger til det beste huad de tale oc giøre/ at Folck

kunde

kunde klarlige see/ at i ere de/ som lade alting befalde eder vel/ oc taalmodige met alle. Glæder eder met de glade/ Græder met de grædende: Verer rige met de rige/ fattige met de fattige/ stercke met de stercke/ skrøbelige met de skrøbelige. Denne mening haffuer dette ord ἐπιείκεια, æquitas, clementia, sactmodighed.

Huad kaldis sactmodighed eller venlighed?

Sactmodighed er saadan en dyd/at it Mennisķe er medlidig/ snar til at forlade/ oc huer mand behielpelig/ oc skicker sig effter en andens formue oc sind/at giøre oc lade/at det skal ingen vere fortredeligt/ men effter huer mands sind i alle ting. Saadan var S. Paulus / som hand selff siger til de Corinther i den første Epistel vdi den 9. Cap. Jøderne er ieg bliffuen som en Jøde/ paa det ieg skulde vinde Jøderne etc. De skrøbelige er ieg bleffnen/som en der er skrøbelig/paa det ieg skulde vinde de skrøbelige. Jeg er bleffuen allehonde for huer mand/ paa det ieg kunde io alleuegne giøre nogle salige. Den gode Paulus aad oc drack/ oc haffde omgengelse met Jøder/ effter deris skick/ oc met Hedninge effter deris skick/ dog saa/ at den Euangeliske frihed bleff vkrencket/ oc den Brøderlige kierlighed icke bleff vdsluct. Lige saa omskar hand Timotheum for de skrøbeligis skyld / Men Titum vilde hand icke lade omskiere/ der de falske Brødre stode der hart paa/ at hand skulde omskieris/ Gala. 2.

Huor faare / siger Paulus / lader eders sactmodighed vere obenbare for alle Mennisker?

Mand finder mange mennisker/som kunde holde oc beuise sig venlige imod fremmede/ men hoss bekynde oc dem de haffue daglig omgengelse met i Husit/ lade de icke høre eller mercke sig met it venligt ord/oc der er intet andet end knur oc mur. Mange ere/ som kunde holde de vpperlige/rige/mectige/alting til gode/oc vdlegge alt det de handle eller giøre til det beste. Men de fattige oc ringe kand mand aldelis intet holde til gode. Lige saa ere oc mange/ som ere veluillige oc redebone til at forlade oc omdrage met

deris slect oc venner/ ocsaa naar som de suarlige snuble oc falde/ Men deris wuenner beuise de huercken naade eller haffue taalmodighed met. Saadan wlige sactmodighed straffer her S. Paulus/ oc vil at de Christnis sactmodighed skal gaa rundelige offuer alle/ giøre den ene til gode saa vel som den anden/ wden al Personers anseelse/ huad heller de ere venner eller wuenner.

Skal ieg i saa maade vere venlig oc sactmodig/ da misbruge onde Mennisker min taalmodighed/ traadde mig vnder fødder/ oc føre mig al wlycke paa?

Her skal du høre/ huad Paulus suarer der til/ Herren er nær/ siger hand. Som hand vilde sige/ Sørge icke/ bekumre dig icke/ Der som ingen Gud vaare til/ da haffde du aarsage til at sørge oc bekumre dig/ oc frycte onde Mennisker. Nu er der icke aleniste en Gud/ men hand er ocsaa nær/ ia haffuer sine øyen stedze paa dig/ oc sørger for dig. Der faare skalt du ekon vere til frids/ medlidig oc sactmodig/ Gud skal icke forglemme dig/ hand vil oc icke forlade dig. Haffuer den naadige Fader giffuit dig sin elskelige Søn CHristum/ det høyeste gode/ da forholder hand dig icke det ringeste/ som er/ at føde oc beskerme dig. Thi at naar som du haffuer Christum/ da haffuer du al Verdens gods.

Huorledis skulle wi holde oc skicke oss imod oss selff?

Sørger icke/ siger Paulus/ men i alle ting lader eders begiering obenbaris i eders bøn oc formanelse/ met tacksigelse/ for Gud. Som hand vilde sige/ kommer nogen modgang i dette liff/ som vil bekumre oc giøre eder sørge/ huilcket der vil io visselige ske/ da vender eder strax til Gud met eders Bøn oc formanelse/ oc befaler hannem sagen. Thi hand sørger for oss/ siger S. Peder. Oc giøre det met tacksigelse. Tacker hannem at i haffue saadan en Gud/ som sørger for eder/ for huilcken i maa dristelige klage eders trang oc nød/ oc sette alting ind til hannem. Hand er alene den rette nødhielpere/ som hand oc haffuer loffuit oc tilsagd at hand vil hielpe oc bønhøre eder.

Huor-

Huorledis ſkulle wi ſkicke vor bøn / at hun ſkal vere nyttelig oc ſalig / oc wi bliffue bønhørde?

S. Paulus ſetter fire ſtycker til en bøn / ſom er / Ordene / tackſigelſe / nød / oc formanelſe / Der aff er vor bøn figureret i røgelſe vdi det gamle Teſtamente / ſom den 141. Pſalm ſiger: Herre lad min bøn actis for dig / ſom it Røgoffer / oc mine henders opløfftelſe / ſom it afftens offer.

Huad hører til Røgelſe?

Fire ting / ſom er det gyldene røgelſe kar / brendende kul / røgelſe eller timean / oc den røg ſom ſtiger op aff røgelſe karet.

Huad er det gyldene Røgelſe kar?

Bønens ord / ſom Fader vor / eller en Pſalme / eller en anden Chriſtelig Bøn. Oc lige ſom røgelſe karit ſkulde vere aff guld / ſaa ſkulle oc de ord i vor bøn vere krafftige oc dyrbare / oc gaa aff hiertens grund.

Huad ere de brendende kul?

Tackſigelſe for de velgierninger wi haffue anammet / Lige ſom Preſten i det gamle Teſtamente ſkulde aleniſte tage Ild oc brendende kul aff Alterit / oc icke bruge nogen fremmet ild / Som Nadab oc Abiu giorde / oc bleffue fordi ſtraffede aff Gud. Lige ſaa ſkulle icke wi ſtadfeſte vor Bøn paa vor egen fromhed / gierninger oc fortieniſte / Men aleniſte met tackſigelſe paa Guds godhed / naade oc Barmhiertighed.

Huad er Røgelſe eller Timean?

Trang oc nød / der wi neffne i vor bøn / oc bære frem for Gud. Thi at lige ſom mand lagde Røgelſe paa Ilden / at det ſkulde lucte vel: Saa ſkulle oc wi neffne oc ſige frem / det ſom wi met vor Bøn oc formanelſe ere begierendis aff Gud.

Huad er den Røg ſom opſtiger?

Den hiertelige formanelſe oc Bøn wi giøre til Gud Fader formedelſt Chriſtum. Thi at lige ſom Røg gaar høyt op i Himmelen / ſaa trenger oc vor bøn / ſom ſkeer i troen / igennem himmelen /

oc kommer op for Gud/ oc forhuerffuer alting/ Marci 11. Men naar mand staar saa hen i værit oc beder aff en løss seduane/ som de giøre i Domkircker oc Kloster/ der bekommer oc forhuerffuer mand intet.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Hand beslutter den met en smuck liden Bøn oc siger: Guds fred/ som er høyre/ end al fornufft/ beuare eders hierte oc sind/ i Christo Jesu. S. Paulus scriffuer denne Epistel smuct skickelige. Først haffuer hand lært/ At en Christen skal altid glæde sig i Gud/ oc aff hiertet fryde sig. Der næst vere venlig oc sactmodig met alle Mennisker/ huad heller de giøre oss skade eller gaffn.

Nu bliffuer ieg diss imellem wuillig/ vtaalmodig/ kiedsommelig/ fortrøden oc mistrøstig?

Ingelunde/ siger S. Paulus. Guds fred / som offuer gaar al fornufft/ skal beuare oc holde dig i taalmodighed/ Saa/ at du skalt aldelis intet acte alle dine wuenners vrede/ grumhed/ skendzel oc trusel/ bulder oc raseri/ Men met taalmodighed lide oc omdrage alting for Guds skyld/ oc paa det siste met Christo Jesu Guds Søn/ hues lige du est nu bleffuen vnder kaarssit/ haffue deel i hans Rige/ det euige liff/ Der hielpe oss Gud til/ Amen.

Den Fierde Søndag i Aduente/

Euangelium/ Johannis 1.

OC dette er Johannes Vidnisbyrd/ Der Jøderne sende aff Jerusalem Prester oc Leuiter/ at de skulde spørge hannem at/ Huo est du? Oc hand bekiende/ Jeg er icke Christus. Oc de spurde hannem at/ Huad da? Est

da? Est du Helias? Hand sagde/ Jeg er icke. Est du en Prophete? Oc hand suarede/ Ney. Da sagde de til hannem/ Huad est du da? at wi kunde giffue dem suar/ som vdsende oss/ Huad siger du om dig selff? Hand sagde/ Jeg er en Predickers røst i Orcken/ Bereder Herrens vey/ som den Prophete Esaias haffuer sagd.

Oc de som vaare vdsende/ vaare aff Phariseerne/ Oc de spurde hannem at oc sagde til hannem/ Hui døber du da efferdi du est icke Christus/ oc ey en Prophete oc ey Helias? Johannes suarede dem/ oc sagde/ Jeg døber met vand/ Men hand traadde mit iblant eder/ huilcken i icke kiende/ Det er den/ som skal komme effter mig/ huilcken der haffuer veret for mig/ hues Skotuenge ieg er icke verdig til at opløse. Dette skede i Bethabara/ paa hinside Jordan/ der som Johannes døbte.

Huad settis oss frem i dette Euangelio?

Try stycker. Først/ Jødernis snedige Spørssmaal/ der de fristede Johannem met. Der nest/ Johannis frimodige oc bestandige gensuar. Det tredie/ Johannis kald til predicke Embedet.

Huad giffuer Jøderne aarsage til dette Spørssmaal?

Der var paa denne tid splidactighed iblant Jøderne/ paa lerdommens vegne. Nogle hulde siig til Phariseernis lerdom/ som hand skulle veret den beste. Nogle til Johannis lerdom for hans strenge leffnets skyld. Nogle hulde sig til Christi lerdom/ for de offuermaade store Jertegn/ der hand giorde. At borttage denne splidactighed/ oc giøre en viss Reformats oc skick/ om huad mand skulde tro eller icke tro/ om huem mand skulde følge/ Forsamlede Jøderne it Concilium i Jerusalem/ oc handlede om denne sag/ De saae/ at det var paa tiden at Messias skulde komme/ Thi de haffde nu en fremmet Konge i landet/ som var Herodes/ effter Jacobs oc Daniels propheceier.

Der til met saae de tho merckelige Mend for øyen / Johannem oc Christum/oc lode sig vel tycke/ at en aff disse tho/ skulde vere Messias. Oc efftherdi Johannes var født aff preste Slectet/ oc førde der til met it strengd leffnet/ oc straffede dristelige alle Menniskker/ da vnte de hannem heller Messie ære end Christo/ oc spørge hannem fordi at / om hand vil anamme den ære.

Huorledis forsøgte de der met Johannem?

J trende maader / Met snedighed / smiger/ oc trusel.

Huorledis met snedighed?

De sende icke simpel almueß Folck til hannem / aff ringe Smaa steder/ Men Prester oc Leuiter/ aff Hoffuetstaden Jerusalem / Huilcket der var saa meget / som det gantske Jsraels folck haffde kommet til hannem/ huilcket hand skulde tilbørlige hoffmodet sig aff / oc taget sig til.

Huorledis met smiger?

De biude hannem icke en ringe ære til. Men den aller høyeste/ som er/ Jsraels Kongerige/ De ere veluillige oc redebone til at anamme hannem for deris Messia / Oc efftherdi hand forskiuder saadan ære / da ville de anamme hannem for Helias eller for en anden Prophet.

Huorledis / met trusel?

Der ingen snedighed eller venligt tilbud vilde hielpe/ bliffue de fortørnede/truer oc vndsiger/som i strax skulle faa at høre.

Huad giør Johannes i denne fristelse?

Hand bliffuer bestandig / hand var icke som it Rør der raffuer hid oc did/ hand tager sig intet til den store anseelse der deris herlige Sendingebud haffde met sig/ hand acter intet deris smiger eller trusel. Oc alliguel hand kunde met it Ord giffuet suar paa dette spørßmaal / oc sagd / Jeg er en robende røst i Ørcken/ eller/ Jeg er den Engel/ der den Prophete Malachias taler om / Saa vilde hand det dog icke giøre/ men hand vilde først bortage deris falske tancker oc mening/ Der faare sagde hand frilige/ Jeg er icke Christus/ oc icke heller Helias etc.

Huorledis

Huorledis kand Johannes sige / at hand er icke Helias / Efterdi Christus siger / Matthei 11. Der som i det ville anamme / Da er hand Helias ?

Johannes var vel Helias / i Aanden / i sin skick oc i sit leffnet / Men icke i Persone oc Naffn / Der faare sagde ocsaa Engelen Luce 1. Hand skal gaa frem for Herren i Helie Aand oc krafft. Efferdi da Jøderne nu spurde effter den Prophete Helia Thesbite / der met en gloende Vogn bleff borttagen / da siger hand frilige ney / at hand er icke den samme Helias.

Huorledis kand hand da sige / at hand er ingen Prophete ?

Fordi at alle Propheter høre til det gamle Testamente / som Christus siger Matth. 11. Louen oc Propheter propheterde ind til Johannem. Efferdi hand er icke nu saadan en Prophete / som propheterede at Christus skulde komme eller it Scrifftbud / met it Mundbud / som hoss Ordet ocsaa visde paa Christum met sin finger / da siger hand / At hand er ingen Prophete / oc icke heller den / der Moises talede om Deut. 18.

Huor faare lader hand Sendinge budene saa staa i tuil ?

Det giør hand paa det / at de skulde haffue aarsage til / at spørge ydermere.

Huad spørge de da at ?

De sige / Huad est du da ? at wi kunde giffue dem suar / som vdsende oss / Huad siger du om dig selff ? Lige som de vilde sige / Huad giørs det behoff at bruge saadanne omslag met mange ord ? Sig oss / Huo est du ? Huor faare vilt du at mand skal holde dig ? Huor faare giffuer du dig vd ? At wi kunde giffue dem suar / som vdsende oss / De ere icke Børn / der vdsende oss / men merckelige Mend / de ypperste Prester oc Scrifftkloge etc. Saa ere icke wi heller Børn / men Prester oc Leuiter / Huy haffuer du da lyst til / at opholde oss lenge her i Orcken / hoss Jordan / Sig met it Ord / Huo du est ? det er paa tiden at wi drage paa hiemveyen til Jerusalem igen.

Huad suarer hand?

Hand giffuer her sit Kald oc predicke Embede til kiende/ oc siger/ Jeg er en robende røst i Orcken/ bereder Herrens vey/ oc giører hans Sti rette/ Alle Dale skulle opfyldis/ oc alle Bierge oc Tuer skulle fornedris / oc det som kraaget er/ skal rettis/ oc det som er wieffnt/ skal bliffue slæt vey / Oc alt Kiød/ skal see Guds Frelsere.

Huad vil hand giffue til kiende met disse ord?

Hand bescriffuer predicke Embedet/ lige som hand vilde sige/ Det er mit Embede/ Jeg rober oc skriger icke mit eget/ men Christi ord/ Jeg er ekon en røst/ Christus er ordet.

Huordan er hans røst oc predicken/ Huorledis rober hand?

Bereder Herrens vey etc. Lige som hand vilde sige / Herren er paa veyen/ oc følger paa Foden effter mig/ Viger fordi aff veyen/ oc giffuer rum/ at hand kand vandre iblant eder/ bedrer eders leffnet/ skicker det saa/ at hand kand finde eders hofferdige/ gerige/ affuindzfulde hierter/ ydmygede oc rensede aff al synd. Velter aff veyen vantroens store knubbe oc stene/ oc alt det som forhindrer Christum / besynderlige/ det Pharisaiske / wgudelige væsen/ falsk lerdom oc Guds bespottelse/ oc giører Penitenze/ at Christus skal met sin naade kunde vandre oc arbede i eder. Oc ieg giør icke nu først denne Predicken / Den Prophete Esaias predickede saa lenge tilforn.

Huad sagde Jødernis sendinge Bud til denne Predicken?

De bleffue fortørnede/ oc sagde/ Huor faare døber du da/ om du est icke Christus/ eller Helias/ eller en Prophete? lige som de vilde sige/ Huo haffuer giffuet dig den mact til at døbe oc predicke/ skulde du icke met rette først giffuet dig til de ypperste Prester oc Eldste/ Oc anamme aff dem Titel oc Naffn? Nu tager du dig saadan mact til aff dig selff oc giør saadant oprør iblant Israels folck/ oc de som du skulde haffue myndighed oc befalning aff/

ning aff / de vide der intet aff / hueden saadan handel kommer eller haffuer sin begyndelse.

Huad suarer Johannes?

Hand siger met smucke sactmodige Ord / Jeg døber met vand / men hand gaar mit iblant eder / huilcken i icke kiende / Hand er den / som skal komme effter mig / huilcken der haffuer veret for mig / huis skocuenge ieg er icke verdig til at løse / Hand skal døbe eder met den hellig Aand / oc met Ild.

Huorfaare siger hand icke met faa ord / At hand haffde befalning der paa aff Gud?

Hand kunde vel met faa ord suaret dem / oc sagd / Gud vdsende mig til at predicke oc døbe / men hand vilde icke. Thi de haffde da sagd / Naar talede Gud met dig? Huor haffuer du seet Gud? Der faare suarer hand paa det aller enfoldigste / Dog saa / at hand giffuer til kiende / at Messias er nerueren-dis / oc at hand er hans Forløbere.

Huad sige de ypperste Prester oc Scriffikloge / til denne Jo-hannis Predicken: Bereder Herrens vey?

De bleffue vrede oc fortørnede der aff / oc vaare ilde til freds det met / Thi hun giffuer til kiende / at de haffue end nu aldrig beredt Christo veyen / ia at de skulle nu først begynde. Der som Johannes haffde screffuet denne Predicken i en Bog / eller i sit sendinge Breff oc skicket dem til haande / Eller haffde predicket disse Ord himmelige aleniste hoss sig selff / da haffde det veret li-deligt. Men nu beskriger hand dem for huer mand / oc beskemmer de hellige Mennisker obenbare / met alt deris væsen / Omgen-gelse oc hellige leffnet / at ingen som det hører / acter eller holder mere aff dem / Ja huer mand som / det hører enten tencker eller siger / Dette gaar ilde til / ere disse vore ypperste Forstandere oc Prester / huilcke wi giffue vor Tiende / den første Grøde / Offer oc Almisse / at de skulde vise oc lære oss Guds vey / oc de vandre der icke end nu selff paa / O Herre Gud / huad ere wi gantske ilde

beför-

besørgede. Lige som nogen vilde nu komme frem oc predicke/ O i aandelige Mend / Paffue / Cardinaler/ Bisper / Prester/ Muncke/ Bereder Herrens vey/ Da skulde de vel sige/ Est du galen oc fra sindene/ skulle wi nu først begynde at berede Herrens vey/ Kiere vilt du tie stille/ naar Folck høre det/ skulle de vel tencke / at Gud haffuer icke end nu veret hoss eller iblant oss ꝛc. See/ denne er den rette aarsage/ huor faare de ere Johanni saa hadske/ Thi at formedelst dette væsen oc denne predicken skulde wel den gantske Sinagoga bliffue til intet/ oc al deris rente oc indkomst affleggis.

Skulde det icke vel gaa lige saa met vore Phariseer oc Aandelige?

Ja wden tuil. Der som de motte effter deris egen vilie bliffue i it wgudeligt leffnet / oc handle som dem lyste selff/ Da skulde der ingen lerdom vere mere behagelig / end Euangelium som wi see. Alliguel at de allerede misbruge Euangelij frihed paa det høyeste. Thi de huercken faste nu mere/ beder eller holde Messe/ de acte ingen tuct/ ingen lydighed/ oc ingen erlighed lenger. Disse stycke anamme de gladelige / Men at de skulde tro oc forlade sig paa Gud / elske deris næste/ sky hoer/ skiørleffnet oc anden skendzel oc Guds fortørnelse/ giffue sig i Ecteskab / holde Messen for it Testamente/ vddele Christi Blod til alle Christne/ der ville de icke til/ Ja der var aldrig noget argere ketteri hørt/ end det ny Euangelium er hoss dem.

Huorledis skal det da gaa paa det sidste?

Lige som det gick de Jødiske Phariseer/ huilcke der fulde i blindhed oc forherdelse/ effter de haffde foracter Johannem oc Christum/ oc bleffue forderffuede til legeme oc siel euindelige/ Saa skal det ocsaa gaa Paffuens Tilhengere/ der som de icke bedre sig/ oc giøre Penitentze.

Huad bekomme de met det Guddomelige Ordis foractelse?

Tredaabelt skade oc forderffuelse/ som er/ Først en ond Samwittighed. Der nest / it ont Naffn / hoss alle fromme Christne.

Det tredie/ it ont endeligt. Thi at effterdi de holde sig til Dieff-
uelens lerdom oc løgn/ oc bliffue der hart ved til deris yderste oc
dø der vdi/ da dø de vden Guds ord/ oc det er den euig død.

Huad skulle wi lære aff denne Euangelio?

Thu stycker. Det første/ At huo som er en Predickere hand
skal giøre som Johannes giorde / oc frilige straffe Verden for
Synd / ondskab oc Guds fortørnelse / huad heller hun bliffuer
vred eller blid / lige som den Prophete Esaias ocsaa siger i det
58. Cap. Du skalt robe frimodelige/ icke spare/ opløfft din røst
som en Basune / oc forkynde mit Folck deris offuertrædelse/ oc
Jacobs huss deris synder. Oc S. Paulus 2. Timoth. 4. Predi-
cke Ordet/ holt ved / i ret tid/ eller i wtid / straffe/ true/ forma-
ne/ met al taalmodighed oc lerdom / Thi det skal vere en tid/ i
huilcken de skulle icke ville fordrage den salige lerdom/ men eff-
ter deris egen lyst skulle de selff bestille sig Lærere / effter som de-
ris Øren kler/ oc de skulle vende deris Ørin fra sandhed/oc ven-
de sig til Fabel/ Men ver du ædru alleuegne / ver bestandig i
modgang / giør en Euangelisk Predickers gierning / stat dit
Embede rettelige faare/ Det er bedre/ at dø en gang for Sand-
heds skyld/ met en god Samuittighed / oc leffue met Christo e-
uindelige/ end leffue en stacket tid i hygleri/ forførelse oc løgn/
oc fare der effter til Dieffuelen euindelige.

Der nest/ huo som er en Discipel / hand skal anamme denne
Johannis Predicken met ørene/ oc tro hende met hiertet / oc
fuldkomme hende met gierninger / offuer giffue Synden / bedre
sit leffnet. Trenge hans Synder hannem i hans Samuittig-
hed/ da skal hand legge dem paa Guds Lam / som bær al Ver-
dens synder/ oc bede om sine Synders forladelse. Huor som det
skeer/ der haffuer Christus rum oc sted/ at bruge sit Embe-
de/ som er / at forlader Synder/ vdgyde den hellig Aand
i vore hierter / oc føre oss endelige effter dette
liff/ til det euig liff/ AMEN.

Jule dag Epistel til Titum iij.

Guds salige naade er obenbaret for alle Mennisker/ oc tucter oss / at wi skulle forsage det vgudelige væsen oc den verdzlige lyst / oc leffue tuctelige/ retferdelige/ oc Gudelige i denne Verden/ Oc vare paa den store Guds / oc vor frelseris Jesu Christi salige haab oc herligheds obenbarelse/ som gaff sig selff for oss/ at hand skulde frelse oss fra al vretferdighed / oc rense sig selff it Folck til eyedom / som skulde vere flitigt til gode gierninger. Tale saadant oc formane/ oc straffe met aluorlighed. Lad ingen foracte dig.

Huad lærer denne Epistel?

Vor frelseris Jesu Christi naadige obenbarelse. Først/ huorledis hand obenbaredis. Der nest/ for huem. Det, tredie/ huor faare.

Huorledis obenbaredis Christus?

Formedelst sin salige naade oc barmhiertighed/som Zacharias oc siunger Luc. 1. Formedelst vor Guds hiertelige barmhiertighed/ ved huilcken Opgangen aff det høye besøcte oss. Paa det hand skulde skinne for dem/ som side i mørcke oc dødzens skugge/ oc vise vore føder paa Fredens vey.

Huor faare siger hand / obenbaret?

Der met giffuer hand at forstaa/ at der var tilforn idel mørck/ vrede oc vgunst/ i den gantske Verden.

Huor faare siger hand/ Guds salige naade?

Der met vil hand giffue tilkiende/at vor salighed oc velfart staar aleniste i Guds naade oc barmhiertighed/ oc at der kand ingen god gierning ske vden Guds naade/ oc det gantske Menniskelige væsen er synd oc fordømeligt.

Huad

Huad vil nu S. Paulus met disse ord / Guds salige naade er obenbarit :

Saa meget vil hand sige / Effter den lange Egyptiske mørckhed/er Guds Søn vdsent aff Himelen/ til denne jamerlige dal/ oc er oss til trøst bleffuen Menniske/ oc fød aff en Jomfru/ oc gaff oss tilkiende/at wi haffue en naadig Gud/at Gud Fader vil vere vor ven/ oc vil formedelst Christum sin elskelige Søn/ frelse oss fra Synd/ død oc helffuede/ som hand oc lader høre sig/ Matt. 11. Kom̃er hid til mig alle i som arbeyde oc ere besuarede/ Jeg vil vederquege eder. Oc Matthei 12. siger hand/at hand vil icke sønderbryde det knusede røer/oc ey vdslycke den rygende hør.

Huem obenbaredis Christus formedelst sin naade :

Alle Mennisker/ siger Paulus. Thi saa siger oc Engelen/ Luce 2. Seer / ieg forkynder eder en stor glæde/ som skal vederfaris alle Folck/ Thi eder er i dag fød en Frelsere etc. Oc Christus befaler sine Apostler/ Marci i det sidste. Gaar hen i den gantske Verden/oc predicker Euangelium for alle Creature etc. Oc den Christelige Kircke siunger. Jt lidet Barn saa lysteligt/ er født for oss paa iorden/ Haffde icke det Barn mandomtagit/ da haffde wi allesam̃en bliffuit fortabit/hand er vor salighed alene Gud vil at alle Mennisker skulle bliffue salige. Efftérdi da deñe salige fødzel/ skede oss allesammen til gode/ da tacke wi oc alle tilbørlige/ oc siunge : Loffuit vere du Jesu Christ/ etc.

Huor faare obenbaredis Christus formedelst sin salige naade :

At wi skulle forsage/ det wgudelige væsen/oc verdzlige lyst/ oc leffue tuctelige / retferdelige oc Gudelige i denne Verden/ oc vare paa det salige haab oc den store Guds oc vor Frelseris Jesu Christi / herligheds obenbarelse/ som gaff sig selff for oss paa det hand skulde frelse oss fra al wretferdighed/ oc rense sig selff it Folck til eyedom / som skulde vere flitige til gode gierninger.

Huad kaldis it wgudeligt væsen :

Al wstickelighed imod Gud/som er at mãd icke troer eller forlader

lader sig paa Gud/ icke fryeter oc elsker hannem/ icke giffuer Gud sin ære/ icke lader Gud regiere oc vere Gud.

Huad kaldis vgudelige Mennisker?

De kaldis Impij eller vgudelige Menniske/ som icke saa leff-ue/ at de sette deris lijd til Guds blote godhed oc naade/ de som icke tro/ icke forlade sig/ icke fryete/ icke ære / icke elske/ icke prise Gud/ oc føre saa fortredelige it vgudelige troløst leffnet.

Huad kaldis Verdzlig lyst?

Alt vskillig væsen/ som it Menniske fører imod sig selff oc sin Neste/ oc synder der met/ som met mad/ dricke/ klæder/ oc andet saadant. Thi at de som henge til denne Verdens vellyst/ de kaldis verdzlige Mennisker.

Huad kaldis at forsørge?

At wi afflegge de mangfoldige optencte / daarlig veye/ huilcke wi selff haffue paa fundet at bliffue fromme/ retferdige oc salige met/ Som der wi besuerede oc beueblede vor samuittig-hed met Menniskens lerdom / oc bunde oss til besynderlig tid/ Personer / klæder oc mad / i den mening/ at wi der met vilde vndfly verdzlig vellyst oc det vgudelige væsen / Men det var forgeffuis. Thi at der som verdzlig oc legemlig begiering/ sad i klæderne/ eller voxte i haarit/ da kunde mand legge klæderne aff/ oc klippe haarit aff/ oc lade rage en plet. Men de side ind-uortis i hiertet/ oc du bær dem met dig/ huor som du gaar.

Huorledis skule wi da leffue?

Tuctelige/ retferdelige oc Gudelige.

Huor i staar it tuctigt / skickeligt oc ædrueligt leffnet?

At it Menniske spæger sit legeme / oc holder det saa i tuang/ at hand icke fører it vilt/ skiødesløst/ forbistret/ løsactigt oc vskickeligt leffnet/ met fraadzeri/ druckenskaff/ søffn/ aarcke-løsshed etc. Men holder sig smuct i ædruhed/ tuctelige oc skicke-lige i alle ting/ i ord/ gierninger/ mad/ dricke/ klæder/ søffn/ oc i sit gantske leffnet.

Huor i staar it retferdigt leffnet?

At it

At it Menniske giør sin Neste det skiel/ som hand vilde haffue aff hannem/ at hand ingen giør skade paa sit legeme/ Hustru/ Børn/ Tiuende/ Fæ/ gods/ ære/ ryctæ oc paa hans gode naffn: Men hielper oc forfremmer/ trøster oc tien huer mand met Liff oc gods/ oc alt det wi haffue/ lige som Christus giorde imod oss.

Huor i staar it Gudeligt leffnet?

At it Menniske fryeter oc elsker Gud/ troer oc forlader sig paa hañem/ priser oc tacker hañem/ bygger aleniste paa Guds naade oc barmhiertighed/ acter ingen gierning/ wden den formedelst Guds naade bliffuer giort i hannem.

Huor faare siger hand/ wi skulle leffue tuctelige/ retferdelige oc Gudelige i denne Verden?

At ingen skal spare/ eller forholde sit gode leffnet/ indtil det andet Liff eller til døden. Thi det skal ske i dette Liff/ der wi skulle vente i det andet Liff. Mange forlade sig paa Skerdzild/ oc leffue indtil deris yderste time lige som dem lyster selff/ oc ville der effter lade hielpe sig met vigilijs oc Siele messer. Men de skulle vel/ naar tiden kommer/ saa det at finde.

Huad vil nu S. Paulus met disse ord/ Wi skulle leffue tuctelige/ retferdelige oc Gudelige i denne Verden/ oc vaare paa det salige haab?

Saa meget vil hand met faa ord sige/ Haffue i tilforn ført it wskickeligt oc wgudeligt leffnet met fraadzeri/ druckenskaff/ offuerflødighed oc fylderi/ i al synd/ last oc wdyd/ da lader oss nu offuergiffue saadant/ bliffue andre Menniske/ leffue i ædruhed/ skickelige oc fornumstelige. Haffue wi oc giort vor Neste wret/ fortørnet hannem met ord eller gierninger/ eller nogen aff dem som hannem høre til/ da lader oss offuergiffue saadant/ oc nu fremdelis handle redelige/ oc gaa hannem rettelige til syne/ tiene/ hielpe/ raade/ oc i al hans trang oc nød trolige forfremme hannem til det beste. Haffue wi oc ført it wgudeligt troløst leffnet/ icke forladet oss paa Gud/ icke fryctet icke elskt/ icke priset oc tackt hannem/ Da lader oss nu tro oc for-

lade oss

lade oss paa Gud oc vere Gudelige/ oc foruandle saa det wgudelige væsen/ til it Gudeligt/ erligt/ Christeligt væsen oc leffnet. Det vil oc giøris behoff/ at wi indtil vor siste time fare frem/ i saadant it retferdigt Gudeligt leffnet oc vere ædru. Betencke huor paa wi ere døbte/at wi lade Træit vere got/ oc bære god fruct/ icke aleniste begynde it aar/ thu eller try/ Men effter Christi lerdom: Matth. 24. Indtil enden bliffue bestandige i Gudelighed / at ingen skal tøffue met sine gode gierninger indtil døden/ eller effter sin død/ Thi det skal forhuerffuis her i dette Liff / det wi ville haffue i det andet Liff / her er arbeids dagen/ hissit i det andet Liff er tiden at tage løen.

Huad er da det hand siger/ varer paa den store Guds salige haab oc herligheds obenbarelse?

Met desse ord skil hand det Gudelige leffnet fra det wgudelige leffnet / huor paa huer maa føle oc kand kiende/ huor nær eller langt hand er/ fra det naadelige salige Liff. Thi at huo som icke inderlige begierer oc hiertelige forlengis effter denne herrens dag/ det er den yderste dag/ hand er icke end nu it Gudeligt leffnet.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Hand siger til sin Disciple Titum / Tale saadant oc formane. Her giffuer hand til kiende/ at Predicke Embedet staar i tuende stycke/ som er/ i lerdom oc formanelse. Hand skal lære dem/ som tilforn icke vide/ eller haffue hørt ordet. Oc hand skal formane dem/ som det haffue hørt oc vide / at de det icke skulle forglemme/bliffue lade oc forsømmelige/ eller falde der fra igien/ Men at de skulle fare frem/ oc bliffue bestandige indtil enden/ som Christus siger. Huo som bliffuer bestandig indtil enden/ hand skal bliffue salig. Det vnde oss Gud/ Amen.

Den Hellige Jule dag/

Euangelium/ Luce ij.

Oc det begaff sig paa den tid/ At der vdgick it Bud aff

Keyser

Keyser Augusto/ at al Ver-
den skulde beskriffuis til skat/
Oc deñe beskriffuelse var den
aller første/ oc skede paa den
tid/der Cyrenius var landz-
herre i Syrien/ Oc huer
mand gick at lade beskriffue
sig til skat huer til sin Stad.
Da giorde oc Joseph sig rede/ aff Galilea/ aff den stad
Nazareth/i Jødeland/til Dauids stad/som kaldis Beth
lehem/ fordi at hand var aff Dauids huss oc Slect/ at
hand skulde lade sig beskriffue til skat/ met Maria sin tro-
loffuede Hustru/ som var fructsomelig. Oc som de vaa-
re der/ da kom tiden/ at hun skulde føde. Oc hun fødde
sin første Søn/ oc suøbte hannem i klude/ oc lagde han-
nem i en Krybbe/Thi de haffde ellers intet rum i Herber-
git. Oc der var Hyrder i den samme Egen paa marcken/
hoss Faarestierne/ som voctede deris Hiord om natten.
Oc see/Herrens Engel traadde til dem/oc Herrens klar-
hed skinde omkring dem/oc de fryctede saare. Oc Engelen
sagde til dem/ Fryctet eder icke/ See/ieg forkynder eder
en stor glæde/som skal vederfaris alle Folck/ Thi eder er
i dag en Frelsere født/som er den Herre Christus i Da-
uids stad. Oc det skulle i haffue til it tegn/ J skulle finde
Barnet suøbte i klude/ oc liggendis i en krybbe. Oc strax
bleff der hoss Engelen en himelske Hærskaris mangfoldig-
hed/som loffuede Gud/oc sagde/ære vere Gud i det høie/
oc fred paa Jorden/oc Menniskē en velbehaglighed.

Den Søndag effter Jule dag

Huor om taler dette Euangelium?

Om vor Herris Jesu Christi fødzel. I. Naar / huorledis / oc huor hun skede. II. Huorledis hun bleff obenbaret for Verden. III. Huad vnderlige ting der skede.

Naar skede Christi fødzel?

J den sidste Monarchia / Der tiden bleff fuldkommen (siger S. Paulus Galat. 4.) Vdsende Gud sin Søn / født aff en Quinde / oc giffuen vnder Louen / at hand skulde frelse dem / som vaare vnder Louen / at wi skulde faa børne vduelelse.

Vnder huilcken Keysere oc Kong?

Vnder den Keyser Augusto / oc Kong Herode / effter Jacobs prophecie / Gen. 49. oc Daniel. 9.

Huorledis skede denne Fødzel?

J stor armod oc ælendighed.

Huor skede hun?

J Bethlehem i det Jødiskeland / effter Propheciē Miche 5. Oc du Bethlehem Ephrata / est liden imod Juda tusinde / aff dig skal den komme / som skal vere Herre i Jsrael / hues vdgang der haffuer veret aff begyndelsen oc aff euighed.

Bode io Maria i Nazareth / huorledis kommer hun da til Bethlehem?

Her see wi Guds vnderlige gierninger / oc huad middel / hand haffde giffuet der til. Keyser Augustus loed vdgaa it bud oc befalning / at den gantske Verden skulde bescriffuis til skat / Da reyste Joseph op aff Galilea / til den stad Bethlehem / at hand skulde lade bescriffue sig til skat / met Maria sin troloffuede Hustru / som var fruglig.

Huor faare til Bethlehem?

Fordi / at hand vaar aff Dauids huss oc Slect. Thi denne bescriffuelse var icke andet / end at huer skulde gaa til sin Landstad / oc giffuer der tilkiende huad hand formotte oc huor rijg hand var / oc giffue aff huert hoffuet en ort aff en Gylden.

Var

Var der oc tilforn saadan Skat bescreffuen?

Lucas siger/ at denne bescriffuelse var den første/ oc skede paa den tid/ der Cyrenius var Landzhere i Syria/ huilcket der ocsaa er it stycke aff det Jødiskeland / Oc denne bescriffuelse skulde visselige tiene der til/ at Maria skulde kommen til Bethlehem/ oc føde der Christum effter Prophecien Michę 5.

Var oc dette Maria en suaer Reyse?

Ja visselig var hun suar/ Riedsommelig oc elendelig/ baade for tidens oc stædens skyld / oc for Maria haffde ingen hielp.

Huorfaare for Tidens skyld?

Fordi at den fattige Moder/ som nu ridde fremmelige til barsel/ skulde gaa paa sin fod/ mit om Vinteren/ i stor kuld/ der som andre Quinder aage vden tuil i betacte karme/ met stor pral oc herlighed/ oc vaare rigelige besørgede met alt det de haffde behoff.

Huor faare paa stedens vegne?

De skulde der/ som det ringiste oc foracteligste par Folck i Herberget vige oc giffue huer mand rum/ indtil de bleffue foruisde bort i en Staald/ til Oxen oc Asen/ Oc diss i mellem var de andre Gester/ oc vden tuiffuil mange vanartige Mennisker besørgede rigelige oc vel/ met gode kammer/ mad oc senge.

Huorfaare for hielp skyld?

Thi hun er der/ som en vng Quinde/ der skal første gang gaa i Barsel seng i en fremmet sted/ oc haffuer icke det aller ringiste eller mindste/ der en Barselquinde haffuer behoff/ der er ingen der binder sig til at ville tiene eller hielpe hende/ de ere alle druckne oc galne i Gesteherberget/ at ingen acter eller tager sig denne fattige Quinde til.

Viste oc Verden aff denne Fødzel?

Aldelis intet. Maria er aldelis intet actet i Nazareth iblant sine Naboer/ Hun kom̃er til Bethlehem oc reder fremmerlige til Barsel/ der tager ingen sig hende til/ det arme par Folck

Joseph oc Maria nødis til at drage bort i it Baghuß til uskellige Creature/ Oc efftersdi hendis tid/ var kommen/ at hun skulde føde/ da fødde hun sin første Søn/ Jesum. Oc efftersdi hun haffde icke rum i Herbergit/ suøbte hun hannem i Klude oc lagde hannem i en Krybbe/ Thi hun haffde icke rum i Herbergit. Diß imellem ligge de ypperlige/ Mectige/ Fribaarne/ Rige/ i bløde Senge/ omdragne oc prydede met Guld/ Fløiel oc Sicke.

Huad skede der da i Himmelen offuer denne Christi fødzel?

Efftersdi Verden er aldelis stenblind/ offuer denne Fødzel/ oc veed der intet aff/ Da er der saa megen glæde i Himmelen/ at de hellige Engle kunde icke bliffue der/ De bryde sig vd oc forkynde denne Fødzel for de arme Hyrder paa Marcken. Der vaare uden tuiffuel flere Hyrder i landet/ baade legemlige oc Aandelige/ oc denne Christi fødzel bliffuer dog icke forkyndet nogen aff dem/ uden disse i Bethlehem.

Huad sag var der til?

De vaagede oc voctede deris Hiord om natten/ Saa vil Gud vere hoß vogne Hyrder/ som vaage oc sørge for deris Folck/ hand vil opliuse dem met sin naade/ giffue dem krafft oc styrcke/ at de skulle vel kunde vdrette deris gierning/ oc føre hende til en salig ende.

Huorfaar forkynde de icke deñe Fødzel for de ypperste Prester oc for de Mectige i Jerusalem?

De som er Mectige/ Rige oc Lerde for Verden/ de acte dette Barn icke stort. De haffue en anden Gud/ der de forlade sig paa. Som er/ deris mact/ konst/ hellighed/ oc den store Affgud Mammon.

Huad giøre de hellige Engle i denne Fødzel?

Først/ kom der en Engel til Hyrderne paa Marcken/ oc Guds klarhed/ skinde omkring dem/ oc de fryctede offuermaade.

Trøster hand dem icke da igen?

Hand

Hand siger/ Frycter eder icke/ Seer/ ieg forkynder eder en stor glæde/ som skal vederfaris alle Folck/ Thi eder er i dag født en Frelsere/ som er Christus Herre i Dauids Stad.

Giffuer hand oc it Tegn?

Ja/ der skal vere eder it tegn (siger hand) J skulle finde Barnet suøbt i klude/ oc liggendis i en Krybbe.

Huad giøre de andre Engle?

De forsamle sig til denne ene Engel/ oc der bliffuer en stor forsamling aff den Hiñelske Herskare oc de loffue Gud/ oc sige/ Ere vere Gud i det høye/ oc fred paa Jorden/ oc Mennisken en velbehagelighed.

Huad ynske de hellige Engle i denne Sang?

Try ting. De ynske Gud Ere oc priss/ Fred paa Jorden/ Mennisken en god vilie til huer andre.

Skeer det oc da som Englene ynske?

Det gaar met denne Engelske ynske/ som det pleyer at gaa met alle andre ynsker. Alle Mennisker skulde met rette loffue Ere oc prise Gud/ Al Verden skulde vere fredsommelig oc en-drectelig/ Alle Mennisker skulde vere venlige oc godhiertige met huer andre/ Men det skeer icke/ Oc derfaare haffuer denne Engelske sang icke sin fremgang iblant mange Mennisker.

Huorledis kommer det?

Saa kommer det/ At alle de/ som leffue sig selff/ oc tencke ont om andre Mennisker/ bagtale/ bære auind oc ere hadske/ hyckle met andre/ de giøre imod denne loffsang/ Thi at i det de prise sig selff eller andre/ da bliffuer Guds loff til intet. J det de tencke ont om andre/ oc bagtale dem/ ere hadske/ oc bære auind/ da forstyrre de fred oc rolighed/ J det de smigre met huer andre/ er den godhiertige vilie wde/ oc der bliffuer intet igen/ wden æregerighed/ affgunstighed/ oc stinckende hoffmod.

Huad giøre Hyrderne/ effter Fødelsens bebudelse?

Der Englene fore fra dem til Hiñelen/ sagde Hyrderne til huer andre/ Lader oss gaa bort til Bethlehem/ oc see den gier-

ning/ som er skeet/ hulcken Engelen kundgiorde oss. Saa ginge de bort til Bethlehem.

Huad funde de i Bethlehem?

De komme hastelige/ oc funde baade Mariam oc Joseph/ oc Barnet liggende i Krybben.

Huad giorde de der effter?

Der de haffde det seet/ vdbridde de det Ord/ der var sagd til dem om dette Barn. Oc de beuisde saa paa denne Reysse de rette stycker/ der it Christeligt leffnet staar vdi.

Hulcke stycker ere det?

En ret leffuende Tro til Gud/ En ret Brøderlig Kierlighed til deris neste/ Sandheds obenbare bekiendelse.

Huor met beuise de Troen?

At de trode Engelens Ord/ oc ginge bort til Bethlehem.

Huor met beuise de Kierlighed?

At de forlode deris Hiord/ oc ginge bort/ icke til de ypperste Prester i Jerusalem/ oc icke heller til de ypperste i Bethlehem/ men til det arme par Folck Mariam oc Joseph i Staalden/ vden tuil/ at de vilde tiene dem/ oc ynske dem lycke oc salighed.

Huor met beuise de den Guddomelige sandheds Bekiendelse?

J det de dristelige vdbrede Ordet offuer all Verden / oc frycte huercken de ypperste Prester/ Phariseer eller Jøder.

Huor til er Troen Mennisken nyttelig?

Troen fører den hellig Aand met sig/ oc giør Guds Børn/ Johan 7.

Huad giør Kierlighed?

Kierlighed giør Christi Disciple/ Johan 13. Der paa skal huer mand kiende/ at i ere mine Disciple/ om i haffue indbyrdis kierlighed.

Huad giør sandheds bekiendelse?

Ret hiertelig glæde oc en rolig Samuittighed/ oc at Mennisken ere visse paa det euige liff / oc hun giffuer Mennisken

aarsage til/ at hand uden affladelse loffuer/ ærer oc priser Gud/ oc tacker hannem for alle velgierninger/ som disse Hyrder her giøre/ oc som de giorde her efter/ der hørde Guds underlige gierninger aff Hyrderne/ Huorsom nu disse try stycker findis i it Mennifke/ der er Christus aandelige oc nyfødt i hiertet.

Skal da Christus fødis i oss?

Wi skulle alle bliffue Christi aandelige Moder oc giøre Faderens vilie/ om wi ville haffue part met hannem i hans Rige/ Matth 12.

Huorledis komme wi til denne fødzel?

Wi skulle ocsaa vere Mariæ/ oc Christo troloffuede formedelst Troen/ Tro Engelen/ det er/ Euangelij predicken/ oc aluorlige holde oss til det Guddommelige Ord/ oc rette vort leffnet der efter/ oc fuldkomme saa altid Guds velie.

Huorledis skulle wi skicke oss imod vor Neste?

Lige som Christus gaff sig hid ned til Jorden kledde sig i vort Kiød/ oc tog sig vor nød oc ælendighed til. Saa skulle oc wi fornedre oss selff/ den ene tage sig den anden til/ klede oss i vor Nestis kiød/ oc giøre imod hannem/ som Gud Fader haffuer giort imod oss formedelst sin Søn Christum/ som screffuet staar Esaie 58. Foracte icke dit kiød/ Oc S. paulus siger/ Den ene skal bære den andens byrde/ da fuldkomme i Christi Lou.

Huor paa kand mand kiende/ at Christus er født i oss?

Naar wi sla vort sind fra gods oc rigdom/ tage oss vor Nestis nød/ angist/ Jammer oc ælendighed til/ giffue den Hungrede mad/ den Tørstige dricke/ klede den Nøgne/ besøge de Siuge etc. Da haffue wi visse Tegn/ at Christus boer oc arbeyder i oss/ oc at wi ere Faderens velsignede Børn/ der hand vil kalde til sit Rige oc anamme ind i det euige liff/ Amen.

Den Søndag nest effter Juledag/

Epistel/ Gala. iiij.

Førend troen kom/bleffue wi foruarede vnder Louen oc beslutede paa den tro som skulde obenbaris.

Saa haffuer Louen verit vor Tuctemestere til Christum / at wi skulde bliffue retferdige formedelst troen. Men nu troen er kommen/ da ere wi icke mere vnder Tuctmesteren. Thi at i ere alle Guds børn/ formedelst troen til Jesum Christum. Thi at saa mange som er døbte aff eder/ de haffue iført Christum. Her er ingen Jøde eller Greker/ her er ingen Tienere eller fri/ her er ingen Mand eller Quinde. Thi at i ere allesammen en i Christo Jesu. Ere i da Christi/ saa ere i io Abrahams sæd/ oc Arffuinge effter foriettelsen.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand ligner Mosi Lou/ ved it fengzel/ oc en Tuctmestere/ oc giffuer i disse tuende lignelser tilkiende/ huad louen formaar/ huad hun vdretter/ oc huad Folck hun giør.

Huor faare ligner S. Paulus Louen ved it fengzel?

Lige som intet fanget Menniske elsker fengzelet/ Men vilde gierne at Taarn oc fengzel/ Slaat oc lencker/ vaare Sønderslagne/ oc brende til aske/ paa det hand motte vere ledig oc løss/ stiele/ røffue/ myrde/ oc bruge sin ondskaff effter sin egen vilie/ Saa er det met Louen.

Hui saa?

Effterdi Gud i Louen/ truer met helffuede oc euig straff/ da haffue wi louen icke gierne/ aff den kierlighed wi haffue til retferdighed/ men met en ond vilie aff redzel oc fryct wi haffue for straff/ oc wilde meget heller/ at der vaare ingen Lou/ ingen retferdighed/ ingen straff. Ja saa kier som en Tyff haffuer fengzelet/ saa kier er oc oss Louen. Wi vilde fast heller/ at der vaare ingen Lou til. Huad er nu det for en retferdighed/ at ieg aff

den

den redzel ieg haffuer for straff/ lader bliffue det onde vgiort/ oc giør dog alliguel icke det gode? Det er en ret Pharisaisk retferdighed/ huilcken Christus taler om Matth. 7.

Huor til tien da Louen?

Hun er nytteligt i tuende maader. Først at hun met vduortis straff/ Ild/ Vand/ Suerd etc. Holder onde Mennisker tilbage oc spæger dem/ at de kūde icke tryggelige giøre alt det/ som de gierne vilde. Der nest/ at hun induortis truer met Guds vrede oc vgunst/ helffuede/ oc den euige fordømmelse. Oc i sandhed/ der som onde Mennisker icke fryctede disse thu stycker/ da skulde der ingen øffrighed kunde staa imod oc affuerie deris fortrædelige ondskaff/ Denne fryct oc redzel forhindrer oc holder dem tilbage/ at de icke saa fortrædelige oc frilige kunde giøre/ huad som de gierne vilde. Lige nu som de onde Mennisker haffue sind til at giøre ont/ saa haffue oc wi/ Er det icke end vduortis/ da er det alliguel induortis/ Ja der som straff oc skendzel icke laae i veyen/ da giorde wi ocsaa lige som de. Derfaare er louen vort fengzel/ tuctelse oc helffuede/ saa bliffuer hun oc/ intil wi formedelst Euangelium anamme Christum.

Huorledis komme wi fra louen til Euangelium?

Alliguel Louen oc Euangelium ere saa langt fra huer andre/ som Himmel oc Jord/ saa skulle de dog i hiertet vere saa nær huer andre/ som legeme oc Siel. Dauid setter dem tilsammen Psalm. 147. Herren haffuer behagelighed til dem/ som hannem fryete/ oc sette haab til hans barmhiertighed. Det er thu ting/ at fryc-te/ oc haabe paa Guds Godhed/ som ere ret imod huer andre/ Thi at fryete Gud er det rette helffuede/ Men at sette haab til Guds Barmhiertighed/ er det rette Paradis oc Himmerige/ Oc de skulle alliguel vere saa nær huer andre i it Christet menniskis hierte at de kunde icke komme nermere.

Huorledis da?

Det er læt at tale der om/ men at føre det vd i gierningen/ det er vmage. Huo som kand føre disse thu stycker tilsammen/ hand

 staar

staar vel. De vgudelige kunde det icke giøre. Cain kom i saa dant fryctactigheds fengzel/ oc bleff forderffuit der i. Saulus kom oc der i paa veyen til Damascum/ Men hand kom vd igen/ Actorum 9.

Huor lenge varer dette Lousens fengzel?

Jndtil Troen kommer/ oc Euangelium bliffuer obenbaret formedelst troen til Christum.

Det skede for femten hundrede aar?

Huad som Christus giorde paa den tid legemlige/ At hand borttog Louen/ gaff frihed/ oc tilsagde det euige Liff formedelst Euangelium/ det giør hand end nu aandelige i sine Christne. Huer Christen haffuer saadant it legeme/ at louen oc synden nu regnere i hans lemmer/ oc strax igen Euangelium oc Christi naade.

Huor paa kand ieg det kiende?

Naar Louen forferder oc bedrøffuer dig/ oc giør dig aldelis til en Syndere/ at du icke vedst/ huor du vilt hen/ Der regnerer Louen i dig. Men naar Euangelium kommer/ oc trøster dig/ viser dig til Christum din Frelsere / som vdslettede Synden/ opslugede Døden/ offueruant helffuede etc. Da regnerer naa den i dig.

Huad skulle wi lære her aff?

Try stycker. Det Første/ at wi skulle icke aldelis tage Louen bort aff Kircken/ men lade hende vere en Spegel til Menniskens leffnet/ at wi der i kunde see/ huad brøst wi haffue/ oc huad oss fattis.

Det andet/ at wi skulle icke for meget ophøye Louen / oc tilscriffue hend/ retferdighed: Som Jøder oc gierninges Helgen giøre.

Det tredie/ at wi vnder lousens forferdelse/ icke skulle fortuile / Men trøste oss met Euangelio / oc sige saa til Mosen. Kiere Moises/ det er sant / Jeg er lagd vnder Louen/ oc ligger fangen vnder dig : Men ieg trøster mig der met / at dette dit fengzel icke skal vare euindelige/ Men strax ieg formedelst troen

anammer Christum/ Da skal det haffue ende met dig. Ja ieg siger dig fremdelis. Jeg veed vel/ huorledis du pleger at omgaaess met dine Disciple/ at du driffuer dem lige som vskellige Creature/ forferder/ forbander oc formaledider/ oc din trusel haffue ingen maade/ intet maal oc ingen ende/ der er ingen naade eller barmhiertighed hoss dig. Men see huad ieg vil giøre/ieg vil giffue mig aff denne Verdens ørcken/ ieg vil skicke mig til at gaa igennem Jordan/ igennem den timelige død/ ind i det foriette Land. Oc see du skalt bliffue til bage igen/ dø oc begraffuis/at der skal oc intet Menniske vide aff din graff. Oc see/ieg haffuer en anden Ledsagere i din sted/ Som er den rette Josua/ Jesus Christus Guds Søn/ hand skal ledsage mig met glæde/ oc føre mig igennem al farlighed/ ind i det euige Liff.

Huorfaare ligner S. Paulus Louen ved en Tuctmestere?

Alliguel en Tuctmestere er en nyttelig Persone i Husit/ at lære oc vnderuise Børn/ Saa er dog intet Barn/ingen Pebling/ ingen Dreng/ ingen Pige/ som aff hiertet elske deris Tuctmestere/ de vaare vel til freds/ hand vaare saa lang bort/ at de skulde aldri see hannem mere.

Giff it Exempel?

Jsraels børn haffde deris Tuctmestere Mosen saa kier/ at de offte vilde slagit hannem ihiel met sten/ De hulde sig vel vdvortis som de haffde hafft hannem kier/ Men det var ekon it omskiul/ Lige som Børn oc Peblinge elske risit oc deris Tuctemestere/ Saa elske ocsaa wi Louen. Nu skal det vere/ at Børn skulle haffue en Tuctemestere/ oc wi haffue Louen/ At wi skulle icke raade oss selff/ oc komme megen wlycke aff sted.

Huor lenge skal it Børn vere vnder Tuctmesteren/ Skal den straff vare euindelige?

Ney/ den straff haffuer sin beskickede tid/ indtil Barnet voxer op/ oc forfremmis i lerdom/ at de kand lære andre Folck igen/ Saa haffuer da Tuctemesteren giort sit der til. Lige haffuer ocsaa Louen verit vor Tuctemestere/ i en bestemmet tid/ ind-

til Christum. Men strax wi anamme oc kiende Christum formedelst Troen / da skal Moses traade til bage / oc lade oss vere met fred.

Huor faare er da Moses beskicket aff Gud til at giffue Louen?

Icke at hand skulde formedelst Louen giøre oss retferdige / Men at hand skulde føre oss til Christum den rette Frelsere oc Saliggiørere.

Huilcken er Louens rette brug?

At hun skal føre oss til vore Synders bekiendelse / ydmyge oss for Gud / giøre oss til Syndere / at wi kunde haffue aarsage til at søge hielp hoss Christum.

Huilcke Mennisker skulle bruge Louen?

Tuende slaus Menniske. Først / øyenskalcke som tilscriffue Louen retferdighed / ville der met bliffue retferdige oc salige.

Der nest / De fortuifflede / huilcke / efftersi de icke ansee Louen / som en Tuctemestere til Christum / Men alenniste for Stockmestere oc Bødele / oc komme icke lenger / Da see klarlige deris Synder / Guds vrede / den euige død oc helffuede / oc bliffue saa i ørcken / oc see icke ind i det foriette Land til Christum / som giorde Louen fyllest / da bliffue de mistørstige / fortuiffle oc forderffuis. Moses er io icke der for sin egen skyld / men for Christi skyld / At hand skulde føre Jøderne aff Egypten igennem ørcken til det foriette Land / oc vise dem det / saa skulle hand dø / oc lade Josua anamme Regimentet.

Haffuer Christus nedlagd Louen / oc en gong borttagit Synden / huad haffue wi da nu lenger Euangelium / Sacramente oc Absolution behoff?

Christus kom til Verden / oc giorde ale det / som hannem tilhørde oc burde at giøre mē oss er hand icke end nu saa kommen til / at hand haffuer fuldkommet altsammen i oss / Det er icke hans / Men vor egen skyld / Naadens dør staar aaben / Mand vddeler allerede skenck / Afflad oc gaffuer. Det feil alenniste paa oss / at wi icke komme oc anamme den naade som oss tilbiudis. Der er end

nu synd

nu synd i oss/ vantro/ wtacknemelighed / syndelig lyst oc begie-ring/ wi forferdis oc frycte Døden oc helffuede/ Al den stund saadant findis hoss oss/ da er oc Louen oc Synden neruerendis/ Wi haffue vel begynt at dræbe formedelst troen legemet / oc fordempe syndelige lyst/ Men at wi skulle bliffue aldelis fromme oc salige/ det skeer alenifte i døden/ oc paa den yderste dag/ diss imellem skulle wi altid haffue Tuctemesteren paa halsen / icke for samuittighedens/ men for det syndige legemis skyld.

Huad er det hand siger/ I ere Guds børn formedelst troen?

Saa meget vil hand sige/ I ere icke bleffue Guds børn formedelst omskerelsen/ icke heller formedelst Louen/ eller Lousens gierninger/ Offer eller andre Ceremonier/ som Jøder oc gierningshelgen mente/ men formedelst troen til Christum/ Louen giør icke Guds børn/ meget mindre Menniskens stick oc bud: men alene troen til JEsum Christum Johan. 1. Hand gaff dem mact/ at bliffue Guds børn/ som troer paa hannem.

Huad skulle wi nu lære aff dette lignelse/ at Moses er vor Tuctmestere?

Wi skulle trøste oss i troen til Christum oc sige saa til Mosen. Kiere Moses/ det er sant/ Du est mig giffuen aff Gud til en Tuctmestere/ Jeg er din Discipel/ oc skal lide din straff oc dit riss. Men der trøster ieg mig met / at din straff / trusel oc forferdelse/ icke skal vare euindelige/ Men strax ieg voxer op / anammer oc kiender Christum i troen/ da skalt du haffue hiemloff. Jeg under dig vel/ ieg kand det oc vel lide/ at du driffuer oc forferder den gamle Adam / det er / mit lade Legeme / efftersdi ieg er saa laed/ forsømmelig oc wskickelig. Men i min samuittighed vil ieg icke haffue dig/ der skal alene min Herre Christus haffue sin bolig/ her i denne Verden formedelst sin naade/ oc i den tilkommende/ ved euig ære oc herlighed/ Amen.

Den Søndag nest effter Jule dag/

Euangelium/ Luce 2.

Oc Jesu Fader oc Moder forundrede sig paa det/ som bleff sagd om hannem. Oc Simeon velsignede dem / oc sagde til hans Moder Maria/ See/ denne skal settis mange til it Fald oc Opstandelse i Israel/ oc til it Tegn / som skal imodsigis / Oc der skal it Suerd trengis igennem din Siel / paa det at mange hierters tancker skulle obenbaris. Oc der var en Prophetinde Anna/ Phanuels daatter/ aff Asers slect/ hun var vel alderne / oc haffde leffuet siu aar met sin Hosbonde / effter sin Jomfrudom/ Oc hun var nu en Vidue/ ved fire oc firesindstiue aar/ Hun kom aldrig aff Templet/ tiente Gud met fasten oc beden dag oc nat. Den samme traadde ocsaa frem til i den samme stund/ oc prisede Herren/ oc talede om hannem til alle dem/ som ventede forløsning i Jerusalem. Oc der de haffde fuldkommet alting/ effter Herrens Louff/ da fore de til Galileam igen / til deris Stad Nazaret. Men Barnet voxte/ oc bleff sterckt i Aanden/ opfylt met vissdom/ oc Guds naade var hoss hannem.

Huor om taler dette Euangelium?

Om Christi Foreldris forundrelse/ Om den Prestis Simeons velsignelse/ Oc om den Prophetinde Anna/ Huilcke der bare baade vidnisbyrd/ at Christus er Verdens frelsere.

Huor paa forundrede Foreldrerne sig?

Paa de

Paa de ting/ som bleffue sagde om Christo / Thi det var altsammen idel forundrelse oc whørde vnderlige ting/ som skede hoss oc omtring dette Barn.

I huad maade?

Engelen førde først det Budskab fra Gud til Jomfru Mariam / at hun skulde vndfange oc føde Guds Søn. Der effter/ der hand var født/ komme Hyrderne aff marcken/ oc sige/ at de haffue seet en Engel/ som siger/ at Christus er født. De Vise komme ocsaa aff Østerlandene/ som sige/ at de haffue seet en Stierne/ oc ere fordi komne/ oc føre deris gaffuer/ at de ville tilbede hannem. Der nest kommer ocsaa den gamle Prest Simeon / i Templet / velsigner dem / oc siger obenbare / at dette Barn er Verdens frelsere / Hedningers liuss/ oc Israels Folckis priss. Dissligist priser ocsaa Anna dette Barn. Saadant haffde mand aldrig hørt/ der faare kunde de icke andet end forundre sig.

Huad skulle wi lære her aff?

Lige som Christi foreldre forundrede sig paa disse Guddommelige ting/ saa skulle wi ocsaa forundre oss paa Guds gierninger. Thi wi lære aff saadan forundrelse / at tiende Gud rettelige.

Giff Exempel?

Jøderne / som forundrede sig paa Christi predicken paa Bierget / ocsaae der effter de Jertegen / som Christus giorde met de Siuge / Blinde / Døffue / Dumme / Halte / Spedalske oc Besette / de bleffue almindelige omuende til Christum. Dissligest bleffue der try tusinde Jøder / som forundrede sig Pintzedag/ paa Apostlernis mangfoldige tungemaal / oc hørde der effter Petri predicken / omuende til Christum / Act. 2. Lige er det ocsaa / naar som wi see til Guds Creatur/ til hans Guddommelige gierninger oc Jertegen / paa Himmelen/ paa Jorden/ i Lucten oc i Haffuet/ da giffuis oss der met aarsage til/ at loffue/ prise oc tacke Gud.

Huorledis velsigner Simeon Christi Foreldere?

 Hand ynsker

Hand ynsker dem lycke/ alt gaat/ en god fremgang oc salighed. Huad siger hand?

Hand siger til Mariam/ See/ denne skal settis mange til it fald oc Opstandelse i Israel/ oc til it Tegn/ der skal imodsigis/ Oc der skal trenge it Suerd igennem din Siel/ paa det/ at mange Hierters tancker skulle obenbaris.

Huor faare siger hand aleniste saadant til Mariam oc icke ocsaa til Joseph?

Hand taler aleniste til Moderen/ maa vel ske fordi/ at Joseph skulde icke leffue Christi død offuer/ at kaarsset oc pinen skulde saa gaa aleniste offuer den arme ælendige Moder oc Vidue/ oc offuer den arme forladne faderløse Christum/ huilcket der er saa offuermaade ynckeligt/ at Gud ocsaa selff kalder sig Viduers oc Faderløsis Dommere / Psal 68.

Huor faare er det ynckeligt?

Huer Stat haffuer sit forsuar oc sin verie/ En Jomfru haffuer sine Foreldre/ en Qinde sin Hosbonde/ en Vidue haffuer ingen/ Men hun er forlat aff al Verden.

Huad vil Simeon met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ Kiere Maria/ der skulle mange Mennisker støde oc forarge sig paa dette Barn/ bande oc imodsige hannem/ laste oc fordømme hans ord oc gierninger/ væsen oc leffnet. Der imod skulle ocsaa mange opstaa/ som skulle tro paa hannem/ oc komme til det euige liff.

Huad Folck skulle det giøre?

Icke de aff Babylonien eller Egypten/ icke Hedninge eller Tørckere/ men de aff hans eget Israelitiske Folck/ skulle forarge oc støde sig paa hannem/ effter Prophecien Esaie 28.

Huorledis er Christus set til it Tegn / der skal imodsigis?

Lige som Skytter haffue it maal/ der de mede til met deris Armbørst oc Bøsser/ at laadt oc piel skal io icke ramme anden sted/ end paa Maalet/ Saa skal huermand mede til denne Christum met sine bander bespottelser oc modsigelser.

Er saadan

Er saadan modsigelse oc ny ?

Det haffuer saa veret aff begyndelsen. Alle Folck/som den 83. Psalm siger/De Gebaliter/Amoriter/Hagariter/Moabiter/ Edomiter/Jsmaeliter/Amalekiter/ Philister/ Tyrer/Sidonier/ Assyrier oc Egypter/ imodsagde Jsraels Gud/ oc bebunde sig imod Guds Folck. Disligiste de ypperste Prester/ Phariseer/ Scrifftkloge / oc alle Jødernis Secter. Der effter alle Kettere oc Suermere. Paa denne tid alle høye Scholer/ Prelater oc Kloster/ alle Secter oc Aarden.

Huad aarsage er der til ?

Christus straffer dem allesammen met sit Ord/ det kunde de icke fordrage/ de ville vere vstraffede / Der faare buldre oc bruse de imod Christum/ oc imod dem der Predicke hans Ord.

Skulle de oc omstøde dette Tegn ?

Aldrig. Simeon siger vel/ At de skulle imodsige hannem/ Men icke omstøde/ Gud Fader haffuer opreist it Maal/ sæt sin Søn Christum til en Klippe oc grundsten / Dieffuelen/ Verden oc alle Helffuedis Porte til tradz. Det Maal skulle de vel lade staa. De baade haffue sæt oc sette sig end nu der op imod / men det er forgeffues. De store Bølger buldre vel oc bruse / imod denne Klippe / lige som de vilde aldelis omstøde hende/ men de skulde lade hende staa. Homler oc Bilde fluer/ suerme vel fast imod en muruæg / skerpe deris Brod oc mund/ oc dromme forferdelige met vingene/ oc giøre dog ingen skade/ men de støde sig selff til forderffuelse/ oc falde tilbage. Lige haffuer det saa aff begyndelsen vederfarets alle Tiranner indtil denne dag.

Huad siger Simeon fremdelis til Mariam ?

Jt Suerd skal gaa igennem din Siel.

Huad Suerd taler hand om ?

Icke om noget legemligt Suerd / men om angist oc bedrøffuelse/ som hand vilde sige / Du skalt for dette Barn skyld

komme i angist oc nød. De skulle forfølge hannem op aff hans barndom/ indtil døden/ bespotte hans lerdom/ straffe hans leffnet/ oc endelige ihielsla hannem. Oc saadant skalt du see met dine Øyen/ oc høre met dine Øren. Det samme skal vere dit hierte it skarpt tueegget Suerd.

Huor faare skal saadant ske/ huad aarsage er der til?

Paa det at mange hierters tancker/ skulle bliffue obēbarede.

Huoledis skal det gaa til?

Saa skal det gaa til/ At naar mand begynder at predicke/ at denne din Søn Christus/ er den gantske Verdens Frelsere/ den eniste Meglere/ Talssmand oc Forløsere/ Oc at hans Euangelium er Guds krafft/ som skal giøre dem alle salige der det ville anamme oc tro. Da skal hin offuer maade vise oc klaage Frue/ Fornufft/ met sit høye forstand/ naturlige skel/ oc gamle Trompe komme/ oc ville sette alting til rette effter sit gode tycke. Der nest skulle hine hoffmodige øyenskalcke komme der ville vere hellige for deris egne gierninger/ forrieniste oc verdskyld/ Drømme predickere/ Løllepredickere/ Sophister oc Papister/ robe oc skrige/ Kircke/ Kircke/ Fædre/ Fædre/ Concilia/ Concilia/ oc giffue obenbare deris Hierters tancker til kiende/ oc imodsige Euangelio. Der skalt du da see oc forneme/ Huordanne Ulffue oc Sielemordere/ der ere skiulte vnder Faareklæder. Ja der skulle vtallige mange døbte Christne/ som haffue i Daaben soret Christo/ oc giffuet sig ind vnder hans Banere/ affalde/ fly skendelige fra hannem igen/ formedelst Dieffuelens løgn oc oc falsklerdom/ oc bliffue aandelige Menedere imod Christum.

Huad siger dette Euangelium om Anna?

Der var en Prophetinde Anna Phanuelis Datter/ aff Asers slect/ hun var vel alderne/ oc haffde leffuet siu aar met sin Hosbonde/ effter sin Jomfrudom/ oc hun var nu en Vidue vel fire oc firesinds tive aar/ hun kom aldrig aff Templet/ hun tiente Gud met faste oc bøner/ dag oc nat/ Hun gick ocsaa frem i denne samme time/ oc prisede Herren/

oc talede

ſtem i den ſamme time/ oc priſede Herren/ oc talede om hannem til alle dem/ ſom ventede Forløſning i Jeruſalem.

Her priſes io Anne gode gierninger. Huor faare forſkiude da Predickere dem?

Mand forkaſter icke rette Chriſtelige gode gierninger/ men aleniſte den falſke fortrøſtning der Menniſken ſette til gode Gierninger. Oc fordi kunde Hyenſkalcke icke beſkerme dem met denne Anna / Thi at naar de ville rettelige ſee til ſagen/ da ſkulle de befinde/ at denne Anna bleff icke retferdig/ formedelſt ſine gierninger/ men aleniſte aff Troen/ Træet var got/ der faare var det god fruct. Perſonen haffde Troen oc var from / der faare var det altſammen got huad hun giorde. Lucas kalder hende en Prophetinde / ſom var opfylt met den hellig Aand/ lige ſom den Preſt Simeon ocſaa var. Mand ſkal førſt ſee til kilden/ oc der effter til Beckene ſom der flyde aff. Scrifften priſer icke nogen gierning at vere god/ vden hun flyder aff it troſaſt hierte. Gud ſeer aleniſte til deris gierninger/ ſom troer/ Hier. 5. De vantro Menniſkis gierninger ſeer hand icke til Gen. 4. Anna var gudfryctig der hun var Jomfru/ hun var gudfryctig i ſit Ecteſkab/ hun var en gudfryctig Vidue/ At hun ſaa i alle diſſe tre Statter øffuede ſig i tilbørlige gierninger/ ſom baar vidniſbyrd om hendis Tro oc gudfryctighed. Saa ſkal ocſaa huer Chriſten giøre / tage vare paa ſit kald / oc giøre i troen/ det ſom hannem er befalet/ da bliffuer hand Gud behagelig/ Oc huo ſom det icke giøre / men ſeer ſig om effter andre Menniſker ſom Petrus effter Johañem/ oc offuergiffuer ſit kald/ hans gierninger ere vdulige.

Huad talede Anna til dem i Jeruſalem?

At dette Barn var Verdens frelſere/ oc den Meſſias/ der de ſaa lenge haffde forventet oc tøffuet effter.

Trode de oc det Anna ſagde?

Jcke alle. Den førſte part holt hende viſſelige for en gammel Geckinde/ at hun taler ſaadanne vnderlige ting/ om it

lidet Barn/ som aldrig var hørt før/ Ja huo veed/ huorledis det gick den fromme Anna/ oc den Prest Simeon/ Omdroge de icke met dem for deris allerdoms skyld/ da aff liffuede de dem vißselige/ oc betalede dem / lige som andre Propheter.

Huad giorde Joseph oc Maria/ der de haffde Offret Barnet i Tempelet?

Der de haffde fuldkommet alting (siger Lucas) effter HErrens Louff / droge de tilbage igen til Galileam / til deris Stad Nazareth / oc toge vaare paa deris Hußholdning. Men see / før de vaare vel komne noget til rolighed igen/ kom Guds Engel/ Oc forkyndede dem/ at de skulde forlade al ting/ oc fly bort i Egypten/ for Kong Herodes/ oc bliffue der siu aar/ i ælendighed/ indtil Herodes var død. Saa begynde Christus sin Pillegrims reysse/ strax i sin barndom / oc bleff der effter en Pillegrim/ saa lenge hand leffde/ at hand haffde ingen vis sted at boe paa/ som hand siger Matth. 8. Ræffue haffue graffuer/ oc Himmelens Fule reder / men Menniskens Søn haffuer icke det/ hand kand bøye sit hoffuet op til.

Huorledis beslutter Lucas dette Euangelium?

Barnet (siger hand) voxte oc bleff sterckt i Aanden/ opfylt met vißdom/ oc Guds naade var hoß hannem.

Huorledis voxte Christus?

Naturlige/ som it andet Barn/ i fornufft/ styrcke oc vißdom/ det er/ io eldre oc større hand bleff/ io mere fornumstig bleff hand i Aanden for Gud / oc alle Mennisker / Summa / Hand bleff dag fra dag mere from / skickelig / viß oc venlig i alle maade.

Vore icke oc vore Børn saa op?

Det Barn JEsus voxte i Aanden / lerde idel aandelige/ Himmelske/ Guddommelige Ord oc gierninger. Vore Børn voxe i kiødeligt forstand / lære idel kiødelige / verdzlige ting/ bande/ suerge/ liuge etc. JEsus voxte i vißdom venlighed oc

fromhed/ imod huer mand/ Vore Børn voxe i daarlighed/ slemme vterige sæder/ oc i al vskicklighed/ lære huercken tuct eller ære/ Oc det er stor ynck at høre oc see/ huor vlydige/ genstridige fortredelige Børn oc vnge Folck ere paa denne dag / at den som skal omgaes met dem/ maa vel grue der faare.

Huo haffuer der skyld vdi?

Foreldre. Thi de ere gantske faa som vnderuise deris Børn rettelige hiemme i huset / som optucte dem i gudelighed/ i Guds fryct/ som holde dem til den rette Guds tieniste/ til predicken/ til tuctighed/ærlighed oc lydighed. Men/de lade dem leffue sig selff effter deris egen vilie / oc voxe op / som Træ i skouen. De Børn som ere rettelige optuctede hiemme/de giffue det vel snart til kiende i Scholen i Kircken/paa Gaden. Men de som haffue leffuet sig selff/ oc hafft deris egen vilie / de ere at omgaess met som vskellige Creature/ oc fuld aff alt skalckhed.

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelio?

At alle Statter / haffue i dette Euangelio en form oc Exempel / til en ret Christelig omgengelse. De gamle / haffue den Prest Simeon. De vnge haffue det Barn JEsum. Ecte Folck / haffue Joseph. Jomfruer haffue Mariam. Viduer/ haffue Annam. De som ville tage flittelige vaare paa deris kald / haffue Hyrderne. Alle de som ville aluorlige haffue tilsiun til dem/ der de skulle besørge / oc haffue i befalning / de haffue Guds Engel / til en Trøster oc Methielpere. Summa / Der er ingen Stat paa Jorden/ at hand finder io form oc Exempel i Christo / huorledis hand skal leffue Christelige / Gud giffue at wi kunde lade det gaa oss til hierte/ oc effterfølge Christum / baade/ i lerdom oc leffnet/ icke aleniste dette Aar / men al vor liffs tid / at wi endelige kunde bliffue hoss hannem / i det euige liff/Amen.

Paa Ny aarſſ dag/

Epiſtel/ Gala. 4. Cap.

KJere brødre/ Jeg ſiger/ Saa lenge Arffuingen er it barn/ da er der intet for ſkel imelem hannem oc en Tienere/ endog hand er en HERre offuer alt godzet/ men/ hand er vnder Formyndere oc Pleyemeſtere/ indtil den beſkickede tid aff Faderen. Wi oc lige ſaa/ der wi vare Børn/ da vare wi fangne vnder vduortis ſkickelſer. Men der tiden bleff fuldkommen/ da ſende Gud ſin Søn/ fød aff en Quinde. oc Louen vnderdanig/ paa det hand ſkulde forløſe dem/ ſom vaare vnder Louen/ at wi ſkulde faa Børnens vduelelſe. Efftterdi i ere da Børn/ da ſende Gud ſin Søns Aand i deris hierter ſom raaber/ Abba/ kiere Fader. Saa ere her nu ingen Tienere mere/ men idel børn. Oc ere de Børn/ da ere de ocſaa Guds Arffuinge formedelſt Chriſtum.

Huad giør S. Paulus i denne Epiſtel?

Tilforn lignede hand Louen ved it fengzel oc en Tuctemeſtere/ her ligner hand hende ved Formyndere/ ſom ſkulle opføde it wmyndigt Barn/ huilcket Faderen leffuede meget godz effter ſig.

Hui ligner Paulus Louen ved Formyndere?

Alligeuel ſaadant it Barn er en Herre oc Arffuing til alt ſin Faders gods/ ſaa haffuer det dog icke mact der offuer/ det maa oc icke bruge ſamme gods/ ſom det gierne vilde/ Men det opfødis vnder Formyndere/ ſom en Pebling vnder ſin Skolemeſtere/ Ja det holdis ſom en Tienere/ mand lader det icke regiere offuer godzet/ men giffuer det der aff mad/ klæder/ oc anden nødtørfftighed/ oc icke mere.

Er oc det da ret?

Icke aleniſte ret/Men ocſaa nytteligt oc got. Thi at haffde hand godzet i ſin mact/ da forkomme hand/ oc fortræde der wnyttelige. At ſaadant ſkal ſke/ da tilſkickis der Formyndere.

Huor lenge varer ſaadan myndighed?

Naar ſom Barnet voxer op/oc kommer til ſine fuldmyndige aar/ da antuorde Formynderne Barnet ſit gods/ at det maa handle der met effter ſin egen behagelighed.

Haffde wi oc nogen tid Formyndere?

Ja ſandelige/ Gud gaff oſſ rigelige foriettelſe i Abraham/ Iſaac oc Jacob/ men wi kunde icke nyde eller bruge det gode i vor barndom/ vnder Louen før Chriſti tilkommelſe/ men wi bleffue opfødde vnder Formyndere oc Tuctemeſtere/ det er vnder Moſe i ſtor fryct oc forferdelſe/ Thi der var intet andet en idel truſel/forferdelſe oc forbandelſe/oc naar ſom wi end giorde vort beſte met ſtor wmage i Louen/ ſaa kunde wi dog icke faa andet/ end en timelig løen/ oc wi giorde alting met en ond vilie/ oc vaare wlyſtige der til/ ſom er Leve/ Dreng oc daglønere/ i ſaadan tuct oc tuang ſkulle wi ligge fangne vnder denne Verdens Elementer/ indtil den foriette velſignede Sæd Chriſtus kom. Der hand kom/ da giorde hand Fanger aldelis fri/ aff Diſciple idel Lærere/ aff Børn mandelige mend/ ſtercke oc beſtandige Iſraeliter/ aff wuillige Tienere oc Daglønere/ idel Guds veluillige børn/ oc det altſammen formedelſt troen/ oc oplod for oſſ vor rigdoms ligende fæ/ formedelſt Euangelij predicken/ at wi ſkulle icke nu mere vere vnder Moſe/ Men alene Chriſto vnderdanige i troen/ kierlighed oc haab.

Huad er det/ at Paulus ſiger. Der tiden bleff fuldkommen/ ſende Gud ſin Søn født aff en Quinde/ oc Louen vnderdanig?

Hand vil met diſſe ord giffue try ſtycker til kiende. Førſt/ huem oſſ forløſde fra Louen. Det andet/ huormet/ det er/ met hans død oc opſtandelſe. Det tredie/ huad wi finge der met/ ſom er den hellig Aand/ oc bleffue Guds børn.

Huem forløsde oss fra Louen?

JEsus Christus/ Guds oc Marie Søn/ Fordi er det en ret Dieffuelens løgn/ Papister sige. At Christus gaff de Christne ny louer/ som Moses gaff Jøderne/ oc Machomet gaff Tørcekerne. Thi Christus siger selff Johan. 3. Gud sende sin Søn icke til Verden/ at hand skulde dømme Verden/ men at Verden skulde formedelst hannem bliffue salig. Som hand vilde sige/ Christus Guds Søn/ er icke kommen/ at hand skulde giffue ny louer/ oc der effter dømme oc fordøme Mennisken/ som Moses giør/ Men hand skal aldelis giøre der tuert imod/ i det/ at hand skal bortage lousens forferdelse/oc formedelst Euangelion giøre Mennisken salige.

Huorledis forløsde Christus oss fra Louen?

Hand kom til Verden / oc gaff sig vnder Louen/ alligeuel hand var en Herre der offuer. Men Louen var saa wforsynlig oc wbesindelig/ at hun forgreb sig paa Christo/ loed hannem omskere/ fristis/ beklagis oc fordømmis til kaarssens død imod ret oc skel. Thi hand haffde ingen synd giort. Der faare miste Louen alle Priuileger oc retferdighed / oc bleff Christo vnderdanig/ oc skal vere Christi euige fangne/ oc ligge til euig tid vnder hans fødder/ oc icke mere bekumre de Christne.

Huad forhuerffuede Christus oss met sin tilkommelse/ død oc opstandelse?

At wi aff naade bleffue Guds Børn oc Arffuinge til det euige Liff. Der til met at den Hellig Aand sendis i vore hierter/ som rober/ Abba kiere Fader.

Huad er Børne vduelelse?

Guds naadige børne vduelelse er icke andet / end at Gud Fader haffuer for troen skyld til JEsum Christum/anammet oss for sine Børn/ saa/ at wi skulle haffue en tryg fri til gang til Faderen/ lige som Christus hans elskelige Søn selff Joh. 1. Hand gaff dem mact/ at bliffue Guds børn/ som tro paa hans Naffn.

Huorledis sendis den hellig Aand?

J tuende maade. Første siunlige/ Saa kom hand offuer Christum i Jordan/ i en Due lignelse/ oc paa Apostlerne Pintzdag/ som gloendis tunger. Der nest vsiunlige formedelst ordet i de tro Menniskers hierter/ som S. Paulus her siger. Thi at naar som wi høre oc anamme Guds ord i troen/ da fører det Ord som wi høre den hellig Aand til oss/ oc det i saa maade/ at wi befinde en fornyelse i oss/ at wi nu ere anderledis til sinde end tilforn/ kunde nu anderledis tale om Guds Ord/ om Troen/ Om de hellige Sacramenter/ end tilforn/ huilcke der ere alle visse Tegn til den hellig Aands neruerendis naade.

Huad er den hellig Aands raab?

Jcke andet/ en naar it Menniske haffuer en hiertelig tillid til Gud/ som til sin kiere Fader/ oc tuil der intet paa/ at Gud er hannem naadig/ oc seer til hannem/ oc vil icke forlade hannem/ oc før hand vilde lade tage denne tillid fra sig/ da vilde hand heller thi gange dø. Denne tillid haffde Job/ der hand sagde/ Oc der som Gud oc ihielsloge mig/ saa vil ieg alligeuel sette mit haab til hannem. Job 13. Oc Dauid der hand sagde. Der som oc legeme oc Siel forsmectede i mig/ saa er alligeuel Gud min trøst. Psal. 72. Saadan tillid til Gud/ formaa kiød oc blod icke aff sig selff/ det frycter altid Gud/ oc holder hannem for en streng dommere/ som Cain giorde/ der hand robte Gen. 4. Min Synd er meget større/ end at ieg kand faa naade/ etc. Saadant raab er i alle Cains børn/ fordi at de see icke til syndernis vdslettere Christum. Men de Christne/ som ere begaffuede met den hellig Aand/ robe oc skrige aff gantske hierte/ saa/ at saadant skrig trenger sig igennem skyerne/ oc komer op for Gud i Himmelen. Oc alliguel de icke bruge mange ord som Phariseer/ oc icke robe høyt/ som druckne Chorssdiegne/ saa paakalde de alligeuel Gud i Aanden oc sandhed/ oc Gud hører saadant raab Psal. 145.

Huor for rober den hellig Aand/ Abba kiere Fader/ oc taler it ord tho gange?

Det giør hand for tuende ſager ſkyld. Førſt/ at hand vil giff-
ue til kiende huor ſtort det raaber. Thi at huem ſom rober oc
ſkriger meget aluorlige / hand tager almindelige Ordene igen/
paa det hand ſkal bønhøris.

Der neſt/ er det Scrifftens art/ at hun formedelſt ſaadanne
dubbelt ord giffuer viſhed oc trygted til kiende. Som Chriſtus
offte giør i Euangelio/ oc ſiger/ Sandelige/ ſandelige ieg ſiger
eder etc. Lige ſaa rober oc den hellig Aand tho gange / Abba
kiere Fader / at wi ſkulle vere trygge oc viſſe paa/ at Gud vil
vere oc bliffue vor Fader. Oc om oſſ end vel ſiunis andet/ at wi
dog ſkulle kunde ſige met hiertelig tillid / Du eſt alligeuel min
kiere Fader / oc ieg din Søn/ for Chriſti ſkyld/ Oc alligeuel ieg
veed / føler oc mercker/ at Diſſuelen/ ſynden oc helffuede / ſkri-
ge gruſelige offuer mig til dine øen / ſaa tror ieg dog/ at den
hellig Aand er viſſelige i mit hierte/ oc offuerſkriger alle ſaadan-
ne Skriger / ſaa / at du icke andet hører/ eller vilt høre / end al-
ne min ſuck/ oc den hellig Aands raab / oc hielpe mig aff al min
nød.

Huorledis beſlutter S. Paulus denne Epiſtel?

Saa er her nu ingen Tienere mere / ſiger hand/ men idel
Børn / Oc ere de Børn / da ere de ocſaa Guds Arffuinge
formedelſt Chriſtum. Dette er beſlutning paa denne predicken
om Guds naadige Børneuelelſe/ oc giffuer til kiende/ huorledis
wi ere befride fra Louſens treldom/ oc anamede til den naadige
børneuelelſe. Thi Gud Fader tilbiuder oſſ formedelſt ſin Gud-
dommelige foriettelſe/ Faderlig huldſkaff/ gunſt oc naade/ i ſin
elſkelige Søn Jeſu Chriſto. Naar ſom wi nu for medelſt troen
anamme denne naade ſom oſſ ſaa tilbiudis / Da robe wi oc for-
medelſt Chriſti Aand aff en Børne tillid / kiere Fader / kiere
Fader. Det raab høre da Faderen/ oc anammer oſſ for ſine Børn/
giøre oſſ til Chriſti Brødre oc Metarffuinge / ſaa at wi met
Chriſto hans elſkelige Søn ſkulle vere lige delactige/ oc haffue/
huad ſom hand haffuer / Thi at huem ſom er en Søn/ hand er
oc en Arffuing/ icke formedelſt gierninger eller fortienſte/ men
formedelſt

formedelst fødzel/ lige som fødzelen i Verden giør Arffuinge/ saa giór oc i Crhisti Rige / Daaben igienfødzels bad/ Guds Børn oc Arffuinge formedelst troen/ oc Guds ord/ Lige som Paulus siger Tit. 3. Effter sin store barmhiertighed/ giorde hand oss salige/ formedelst igienfødzelens bad / oc den Hellig Aands fornyelse/ huilcken hand rigelige vdgydede offuer oss/ formedelst Jesum Christum vor Frelsere/ paa det wi skulde formedelst hans naade vere retferdige oc Arffuinge til det euige Liff/ effter haabet/ Det er io visselige sant. Ere wi nu Arffuinge / da ere wi oc met Christo vor Broder trygge/ fri/ ledige oc forløsde fra Dieffuelen/ Døden/ Synd oc helffuede/ oc haffue met hannem en tryg / fri tilgang til Faderen / ere retferdige/ oc haffue det euige Liff/ Amen.

Paa Ny aarss dag/

Euangelium / Luce 2.

OC der otte dage vaare forløbne/ at Barnet skulde omskæris/ Da bleff hans Naffn kaldet Jesus / som det var kaldet aff Engelen / førend hand bleff vndfangen i Moders liff.

Huer om taler dette Euangelium ?

Om omskærelsen/ oc om det naffn JEsus.

Huad er Omskerelsen?

It Forbunds tegn oc en Pact/ som Gud giorde met Abraham oc hans Sæd. Thi der staer saa screffuet Gen. 17. Der Abraham var ni oc halffemte sinds tiffue aar gam̃el/ obenbardis

Herren for hannem/ oc sagde til hannem/ Jeg er den almectige Gud/ Du skalt vandre for mig/ oc vere vstraffelig. Oc ieg vil giøre mit Forbund imellem mig oc dig/ oc ieg vil formere dig gantske meget. Oc Gud sagde fremdelis/ See/ det er ieg/ oc ieg haffuer mit Forbund met dig/ oc du skalt bliffue en Fader for mange Folck/ etc. Oc ieg vil oprette en Pact imellem mig oc dig/ oc din Sæd effter dig hoss deris Efftterkommere/ at det skal vere en euig pact. Saa/ at ieg er din Gud oc din Sæds Gud effter dig etc. Oc dette er min Pact/ der i skulle holde/ imellem mig oc eder/ oc din Sæd effter dig. Alt Mandkiøn/ skal omskæris/ Oc i skulle Omskere Forhuden paa eders Kiød/ det skal vere Forbundens tegn/ imellem mig oc eder. Huert Drengbarn/ naar det er Otte dage gammelt/ skulle i omskere hoss eders Efftterkommere etc. Saa skal min pact vere paa eders kiød/ til en euig Compact. Oc huor som it Drengbarn icke bliffuer omskaaret/ paa sit kiøds forhud/ da skal samme Barns Siel opryckis fra hans Folck/ fordi/ at det forlod min pact.

Huor til er denne Pact nyttelig?

Det giffue disse Ord tilkiende/ Jeg vil vere din Gud/ det er/ at Gud vil giøre Abrahe naffn herligt offuer den gantske Verdē/ giøre hannem til en Fader offuer mange Folck/ oc formere hans Sæd/ som Stierner paa Himmelen/ giffue dem det Land Canaan/ til euig eyedom/ oc alle Folck paa Jorden skulle velsignis i hans Sæd.

Huad er det nu sagd / Jeg vil vere din Gud?

Saa meget vil hand sige/ Jeg vil hielpe oc beskerme dig i al din nød oc siugdom/ trøste dig i al din fristelse/ genuordighed/ forfølgelse/ angist oc drøffuelse/ frelse dig fra armod/ iammer oc ælendighed. Oc der som nogen er dig fortredelig/ giør dig skade met ord eller gierninger/ paa legeme eller gods/ Hustru eller Børn/ ære eller dit gode røcte/ da vil ieg heffne oc betale det/ Oc der som dine Synder trycke dig/ Døden oc Helffuede forferde dig/ da vil ieg forlade dig dine Synder/ redde dig fra Døden/

Dieffuelen

Dieffuelen oc Helffuede/ oc begaffue dig met alle Jorderigske oc Himmelske gode ting/ oc hielpe dig endelige til det euige liff.

Var det icke nock i denne Foriettelse / Huor faare giffuer hand ocsaa Omskerelsens tegn?

Paa det at Abrahm oc hans Sæd/ skulde saa meget stadeligere kunde tro/ denne pact / da gaff hand hannem omskerelsen hoss Ordet oc foriettelsen. Thi at lige som mand i Contracter oc Testamenter/ først giør breff/ i huilcke fordragelsens oc Testamentens Artickle berøris oc befattis/ oc der nest til ydermere forfaring hengis der Jndsegel neden faare. Saa vilde oc Gud stadfeste met Omskerelsen/ lige som met it Jndsegel/ det Forbund hand haffde giort met Abraham. Oc alligeuel Verdens Jndsegel ere suigefulde/ oc bedrage offte den dem haffuer/ Saa haffue dog Guds foriettelser oc deris Jndsegel aldrig bedraget eller skuffet nogen/ saa frembt hand vilde tro samme foriettelser. Men de som icke tro/ alligeuel de end ere omskaarne/ saa hielper det dem dog icke / Oc det er lige som nogen vilde sønderriffue en Haandscrifft oc beholde det blotte Jndsegel/ der skulde hand icke vdrette eller vinde meget met.

Huor faare gaff Gud Omskerelsen?

For tre sager skyld. I. At Gud vilde giøre den kloge fornufft oc natturlige skel til daarlighed/ som altid vil sette Guds Ord oc gierninger til rette. Thi at naar hun seer denne gierning/ da er det hende geckeligt/ See (siger hun) kunde Gud icke fundet it andet middel/ til at borttage Synden/ end denne geckelige gierning met Omskerelsen/ Huad er Gud der met behulpen/ at Mennisken bliffuer saargiort paa sit Legeme? lige som Fornufft pleyer at bespotte alle Guds gierninger. Der faare befalede Gud Omskerelsen/ vnder den euige fordømmelsis straff/ at hand der met vilde nedslaa ydmyge oc vndertrycke fornufftens gode tycke oc skarpe dem. Det synis nu Mennisken daarligt eller ey/ saa vil dog Gud icke andet end haffue det saa/ eller Mennisken skal vere fortabt.

At hand

II. At hand vil minde oss paa vor syndelige Fødzel der wi arffuede formedelst Adams fald/ J huilcken Fødsel wi ere saa gantske oc aldelis forderffuede i vor nature / oc i alle naturlige/ legemlige oc aandelige gode ting oc krafter at wi vel haffue behoff / paa det wi kunde offuerkomme saadan fortabt naade igen / at vor offuerdaadige oc hoffmodige fornufft vilie oc gode tycke / kand ydmygis oc fordempis / oc giffue sig vnder Guds vilie.

III. At Jøderne skulde haffue it Tegn / formedelst huilcket de kunde vere visse paa / at Gud vilde vere hoss dem / oc at de vaare Guds folck. Oc alligeuel de for dette Tegn skyld/ bleffue bespottede oc foractede aff den gantske Verden / oc forfølde aff alle omliggende Hedninger / saa var dog Gud deris beskermere/ oc befride dem fra alle deris Fiender.

Er da Omskerelsen aleniste it vduortis Tegn ?

Omskerelsen oc Daaben/ er icke aleniste it vduortis kiende Tegn eller løsen/ der mand kiender Gudz folck paa/ som mand kiender de Aandelige Prelater paa deris kleder / Men de ere betenckelse Tegn/ paa den guddommelige vilie imod oss/ som skulle minde oss paa den guddommelige foriettelse/ oc styrcke Troen i vore hierter. Thi det menniskelige hierte / er effter Adams fald/ meget for skrøbeligt til at tro det blote Guds ord aleniste / Der faare hengde Gud tegn hoss Ordet / at hand der met oc i saa maade vilde hielpe oc styrcke vor skrøbelige Tro/ Paa det wi baade formedelst Tegn oc Ordet / kunde tro Guds foriettelse/ Icke at Tegn giøre oss retferdige/ men at de forløse de Mennisker/ som dem anamme / aff den Oprindelige Synd/ styrcke dem i Troen/ oc skille dem fra andre Mennisker. Huad som nu Omskerelsen var Jøderne / det er Daaben oss Christne/ Uden aleniste/ at Omskerelsen haffde sin visse bestemmede tid/ som er/ den Ottende dag/ huilcken bestemmede tid Daaben icke haffuer / men det første wi kunde lade vore Børn komme til Daaben er det beste/ effter Christi befalning/ Matth. 18. Lader smaa Børn komme til mig/ thi Himmerige hører saadanne til.

Huor faare

Huor faare befalede icke Gud/ at Omskere øren/ øyen/ Tungen eller Henderne ?

At hand vilde giffue til kiende/ at vor gantske Natur/ vndfangelse/ fødzel/ kiød/ blod/ gierninger/ ræsen/ lefnet/ er formedelst Adams fald/ foruent oc forderffuet/ oc det kalder mand en arffue Synd / eller den oprindelige Synd.

Huad er den oprindelige Synd ?

Icke andet / end den arffuelige retferdigheds fortagelse/ Oc kaldis den oprindelige Synd/ eller en arffue Synd/ fordi/ at wi icke selff haffue giort eller bedreffuet hende/ men wi haffue anammet hende aff vaare Foreldre oc føre hende met oss fra dem/ Oc hun regnis oss lige saa vel til/ som wi selff haffde giort oc bedreffuet hende/ Jøderne bleffue fri der fra formedelst Omskerelsen/ Oc wi Christne befrelsis der fra formedelst Daaben.

Huad betegner den legemlige Omskerelsen ?

At wi skulle aandelige Omskere alle lemmer oc sind/ oc beuare dem rene/ fra onde tancker / ord oc gierninger / At vore Øyen skullle icke see wblulige / vore Øren intet ont høre/ vore mund intet ont tale/ at hender/ føder oc alle lemmer/ skulle vere wskyldige oc rene/ fra al synd/ vanart oc wdyd. Denne Omskerelse taler Moses om Deut. i det 10. Cap. O Israel huad kreffuer Herren din Gud aff dig ? wden at du skalt frycte Herren din Gud/ oc vandre i hans veye etc. Saa Omskere nu eders Hiertis forhud/ oc verer icke nu ydermere haardnackede. Thi Herren eders Gud er en Gud offuer alle Guder/ oc en Herre offuer alle Herrer/ en stor Gud/ mectig oc forferdelig/som acter ingen Persone/ oc tager ingen gaffuer/ oc skaffer den Faderløse oc Viduen ret etc. Oc Deut. 30. Cap. Gud skal Omskere dit hierte/ oc dine Børns hierter/ at du skalt elske Herren din Gud / aff gantske hierte/ oc aff gantske Siel at du kand leffue. Men efferdi Jøderne rosede sig alenniste aff dem legemlige Omskerelse/ oc foracte den aandelige/ da straffede S. Staffen dem Act. 7. som haardnackede oc womskaarne/ i hierter oc øren.

Huor til haffde Chriſtus Omſkerelſen behoff/ var hand ic ſelff retferdighed/ helliggiørelſe oc forløſning?

Hand vilde der met giffue til kiende/ at hand var kommen paa Jorden/ ſom S. Paulus ſiger Gal. 3. at fuldkomme Louen for oſſ/ oc giøre oſſ fri / fra Louſens formaledidelſe oc fordøm⸗melſe/ oc at giffue oſſ ſin Aand/ at wi formedelſt hende ſkulde fornyis/ giøre gladelige oc hiertelige gierne wtuingde oc wnød⸗de/ alt det Gud vil haffue giort aff oſſ. Lige ſom nu Chriſtus loed omſkere ſig/ icke fordi at hand var plictig der til / men aff Kierlighed / oſſ til trøſt oc it Exempel / Saa ſkulle wi ocſaa giøre i de ting/ ſom icke ere imod Samuittigheden / tiene vor Neſte/ oc vere hannem til vilie.

Fick oc CRJſtus det naffn JESVS i Omſkerelſen?

Ney. Lige ſom Chriſtus icke var plictig til / at lade ſig omſkere/ Saa var oc hans Naffn giffuet hannem tilforn for⸗medelſt den Engel Gabriel/ ſaa at hand fic det icke i Omſkerel⸗ſen/ at hand der met vilde giffue tilkiende/ at hand i alle maade var fri fra Loueu oc Synden/ frem for alle andre Menniſker / oc vil ekon tiene oſſ der met/ at hand giffuer ſig vnder Louen / oc bliffuer oſſ liig/ at hand vil i ſaa maade forløſe oſſ fra Louſens formaledidelſe. Engelen ſagde til Mariam Luce 1. Du ſkalt vndfange oc føde en Søn/ hans naffn ſkalt du kalde JESVS. Oc hand ſagde til Joſeph Matthei 1. Joſeph du Dauids Søn/ frycte dig icke/ at tage Mariam din Huſtru til dig/ Thi det ſom er vndfanget i hende/ det er aff den hellig Aand/ oc hun ſkal føde en Søn/ hans naffn ſkalt du kalde JEſus/ Thi hand ſkal ſalig giøre ſit Folck/ aff deris Synder. Der faare kaldis JEſus en Hielpere/ en Frelſere/ en Saliggiørre.

Haffde der oc flere Menniſker dette naffn/ oc bleffue kallede JESVS?

Ja/ Joſue ſom førde Jſraels børn igennem Jordan / ind i det foriette Land. Oc JEſus Syrach/ ſom beſcreff den aande⸗lige tiict. Oc JEſus Joſedech / ſom var den ypperſte Preſt/ vnder

vnder Zorobabel/ i den Prophetis Zacharie tid. Men der er ingen der dette Naffn bequemer saa rettelige/ som vor Herre Christo/ Hand er den rette JEsus/ den rette Hielpere/ Frelsere oc Saliggiørre. De andre haffue vel frelst Jsraels Folck/ til en tid/ fra deris legemlige fiender/ Men denne JEsus/ Marie Søn/ haffuer frelst oc forløsd sit Folck euindelige / fra alle aandelige oc legemlige Fiender/ Ja fra alle Synder/ oc fra alt det der følger met Synden.

Huad følger Synden?

Guds vrede/ alle vduortis legemlige fristelser/ ælendighed oc bedrøffuelse/, som Hunger / Tørst / Hede / Fraast / Angist/ Pine/ Pestilentze/ Siugdom/ Hagel/ vtimelig verlig / strid/ blodstyrtning/ mandslet/ armod/ dyrtid/ mangfoldige siuger oc plager/ fengzel/ oc endelige den euige død/ Helffuede oc euig fordømmelse. Fra alt dette/ forløser alene JEsus Christus oss/ som S. Petrus siger Acto. 4. Der er ingen anden Salighed/ der er oc intet andet Naffn/ giffuet Mennisken/ i huilcket vi skulle bliffue salige.

Er det naffn JESVS saa Krafftigt?

Det Naffn JEsus er fult met al trøst/ Lyckfalighed oc salighed. For dette Naffn beffue oc bøye alle deris knæ sig/ som ere i Himmelen oc paa Jorden/ oc vnder Jorden. J dette Naffn giorde Apostlerne store Jertegn oc vnderlige Gierninger. J dette Naffn skulle vi giøre vor bøn/ om vi ville bliffue bønhørde. Dette Naffn skulle alle Vdualde haffue i deris pande. J dette Naffn aleniste skulle vi bliffue salige.

Bliffuer dette Naffn oc misbruget?

Alliguel dette Naffn er gantske helligt oc saligt/ saa bliffuer det dog skendelige misbruget aff mange Mennisker.

I. Aff dem/ der bruge Troldom/ Signelse oc andre Dieffuels kaanster.

II. De som suerge oc bande gruselige oc formaledide ved JEsum/ hans saar/ blod/ sued/ pine oc død/ at Himmel oc Jord mue skelffue oc beffue der ved.

III. De som aff en ond seduane suerge/ oc tage Gud til vidnisbyrd/ der som det giordis dem icke behoff.

IIII. Alle falske Predickere/ som vnder Guds naffn/ forføre Mennisken/ met falsk lerdom oc løgn.

V. Alle Papister som forlade sig paa deris gierninger/ de som met munden bekiende Christum at vere Jesum/ oc necte hannem dog met gierningen. Thi at i det/ de ville selff hielpe sig/ met deris gierninger oc fortieniste/ oc vere deris egne Frelsere oc Jesus/ da støde de Jesum Guds Søn fra sit Embede/ at hand skal icke vere deris meglere/ oc de sette sig selff i hans sted. Det skal bekomme dem/ som Dieffuelens hoffmodige sæde bekom hannem i Himmelen / oc Adams vellyst bekom hannem i Paradis.

De Christne skulle holde dette naffn Jesus / i al ære oc verdighed / loffue Christum / ære oc tacke hannem/ Thi hand haffuer io giort oss wsigelige meget got / giør end nu dagelige / oc vil giøre til euig tid/ Hannem vere loff oc priss euindelige/ AMEN.

Paa de hellige tre Kongers dag/

Epistel Esaie 60. Capittel.

GJør dig rede/ bliff klar/ Thi dit Liuss kommer/ oc HERrens herlighed opgaar offuer dig. Thi see/ mørcket skiuler Jorderige / oc taag Folcket/ Men HERren oprinder offuer dig / oc hans herlighed skin offuer dig.

Thi Hedningerne skulle vandre i Liuss/ oc Kongerne i din oprindelsis skin. Opløfft din øyen oc see trint omkring. Alle disse forsamlede kom̃e til dig/ Dine Sønner skulle kom̃e langt fra/ oc dine Døtter opfostris ved siden.

Da skalt

Da skalt du see din lyst / oc vdbryde/ oc dit hierte skal forundre oc vdbrede sig/ naar den mangfoldighed hoss haffuit omuendis til dig/oc Hedningernis mact kommer til dig. Thi at Camelirs mangfoldighed skal skiule dig / Veyløbere aff Madian oc Epha. De skulle alle komme aff Saba oc bære Guld oc Røgelse/ oc forkynde Herrens loff.

Huad giør Propheten Esaias i denne Epistel?

Hand giør det som hans Embede tilhører.

Huad er Propheters Embede?

At de straffe Synd/oc formane til got/ oc der hoss prophetere de om Christi tilkommende Rige/ om Euangelij lerdom/ oc om Kircken/som den skal anamme. Lige saa formaner Esaias her først Jerusalem oc alle Jøder/ at de skulle opstaa aff Syndsens søffn/ oc afflegge al deris hiertis mørckhed oc vantro/ giffue det tilkommende liuss Christo / oc hans Euangelio rum oc sted/ oc icke forsøme eller forsoffue met de vantro/ deris forloffuede Messie naadelige besøgelse.

Huilcke er de der soffue?

Alle de som ere vnder Louen/oc acte dog icke Louen/ leffue obenbare ilde oc syndelige/ som Jøder oc giernings Helgen/ der icke føle eller kiende deris brøst.

Huorfor binder hand dem opstaa oc vaage op?

At de skulle flittelige giffue act paa den tilkommende Christum / huilcken dem besøger met naade oc Barmhiertighed/ anamme hans Ord/ oc io icke foracte det opgangne Euangelij Liuss.

Huor faare siger hand / Dit Liuss kommer/ effterdi det er Guds Liuss?

Det er Guds Liuss/ oc Jødernis Liuss/ oc der til met vort Liuss. Guds Liuss/fordi at hād giffuer det. Vort Liuss/ Fordi at

 wi bruge

wi bruge det/ oc det opliusser oss. Men det er Jsraels Liuss/ for den foriettelse skyld/ som skede Abraham oc hans Sæd.

Huad kalder hand Liuss?

Liuss kalder hand Christum/ som hand oc selff giør Johan. 8. Jeg er Verdens Liuss/ Oc Propheten kalder hannem icke alenis ste it Liuss/ at hand for sin Persone haffuer en euig klarhed met Faderen/ men at hand ocsaa opliusser alle Mennisker/ som tro paa hannem/ til retferdighed oc salighed.

Huad kalder hand HERRENS herlighed?

Det euige gode/ som er Guds euige retferdighed oc viss dom/der oss skenckis/giffuis oc bæris frem aff Faderen/ i Christo oc formedelst CHRJstum/ aff naade oc barmhiertighed. Oc alliguel dette Liuss skin oc opliusser alleuegne/ saa see dog alene den lille hob det/ som oc Johannes siger. Liussit skin i mørcket/ oc mørcket anammede det icke.

Huad er mørck?

Jcke andet end vantro met sin fruct/ Der faare vandre de i mørcke/ som icke ville anamme troens retferdighed/ oc forlade sig end nu paa gierninger/ som Jøder oc gierninge Helgen giøre.

Huad er det/ at hand siger/ Hedningerne skulle vandre i dit Liuss?

Hand vil der met giffue til kiende Hedningernis kald. Thi at der Jøderne icke vilde anamme Euangelion/ oc bleffue i deris mørckhed/ oc det kunde dog icke bliffue vden fruct/ da Brød det vd i den gantske Verden/ oc i de forblindede Jøders sted forsamlede det Hedningene/ oc Euangelij Liuss haffuer saa formeret sig/ at oc saa Konger/ som ere de ypperste paa Jorden/ haffue ydmyget sig vnder Troen.

Haffue Hedningerne fortient saadant aff Gud?

Huad kunde de fortiene/ der de end nu vaare forblindede i deris Affguderi/ oc nedsunckne i al Synd oc last. De bleffue salige aff naade/ oc icke aff fortieniste eller gierninger.

Huor faare siger Propheten. Oploeff dine oyen oc see trint omkring/ alle disse forsamlede komme til dig?

Hand giør

Hand giór thu ting i disse ord/ Først formaner hand Kirckē at hun skal vere glad/ oplade øyenene/ oc see sig omkring/ at hun kand kiende oc forstaa/ huor naadelige Gud kalder Hedningerne til Penitētze oc retferdighed/ vil giøre aff Jøder oc Hedninger/ en Hiord oc en Faare sti/ oc det altsamen forgeffuis aff idel naade/ Der nest giffuer hand tilkiende/ huorledis der skal kome Folck til aff alle Land oc alle Steder i Verden/ met endrectige hierter/ tiene Gud oc deris Neste/ oc giffue sig i Christi menighed. Langt fra/ siger hand/ skulle Søner oc Døtter kome/ som skulle gierne oc velvillige giffue sig vnder Euangelij lydelse/ lige som lydige Børn.

Huad er det at hand siger/ Den mangfoldighed hoss haffuit skal kome til dig/ oc Hedningernis mact omuende sig til dig?

Hand begynder her at opregne de Land i huilcke Hedningene er omuende til Troen.

Huad Haff meen Propheten?

Hand meen det middelste Haff. Thi alligeuel der ere mange oc mangfoldige Haff/ saa haffuer dog den hellige Scrifft den vane/ at hun aleniste kalder det middelste Haff/ it Haff for vden tilnaffn/ Det røde Haff kalder hun Flæhaff/ oc den Sø i Galilea/ det Galileiske Haff.

Huad er det middelste Haff oc huor faare kaldis det saa?

Fordi/ at det er mit paa Jorden/ oc bryder vd fra Vesten ind mod Østen/ oc haffuer paa baade sider store mectige land oc Kongeriger/ oc mit vdi mange Øer oc Insuler/ Paa den venstre side imod Vesten oc Norden/ haffuer det Hispanien/ Francke rige/ Valland/ Greken land/ det lille Asiam indtil Ciciliam.

Paa den høyre side imod Synden oc Østen/ haffuer det Africam oc Egypten/ indtil Palestinā/ der Jøderland støder paa. Mit vdi haffuer det de Øer oc Insuler/ Cypren/ Rodis/ Candia eller Creta/ Sicilien/ Corsica/ Sardania etc.

Huad kalder nu Pro heten/ Haffsens mangfoldighed?

Icke Haffsens vand/ men de Land oc Folck/ som bo hoss Haffuit.

Huilcke Folck kalder hand Hedninger?

Scrifften kalder de Folck som ligge hoff det middelste haff paa den Venstre side imod Vesten oc Norden / met it almindeligt naffn Hedninger Til dem haffuer S. Paulus screffuit alle sine Epistel / oc der aff kaldis hand Doctor Gentium / Hedningernis lærere / Oc i det samme tal er ocsaa wi. Paa hin side haffuit paa den høyre side / kom hand icke.

Huad siger hand om de samme Folck paa den høyre side?

Hand siger saa. Kamelers mangfoldighed skal skule dig / De Veyløbere aff Midian oc Epha. De skulle alle komme aff Saba / føre Guld oc Røgelse / oc forkynde Herrens loff. Tilforn opregnede Propheten de Hedninger / som fra Vesten oc Norden skulde omuendis til Troen. Nu giffuer hand fremdelis tilkiende oc opregner de Hedninger som aff østen oc Synden skulde komme til Christi Euangelium. Oc disse Land kaldis icke i Scrifftē met it almindeligt naffn Hedninger / som de imod Vesten / men de haffue besynderlige naffn / som Cedar / Nebaioth / Epha / Jsmael / Amon / Moab / Edom / Saba / huer Folck aff sin første Herre / Thi Moses scriffuer Genes. 25. At Abraham skulde sine Sønner aff den Hustru Ketura fra Jsaac / oc forskickede den bort imod Østen.

Talis her oc da om Arabia?

De Gredske oc Latiniske Landscriffuere kalde disse Folck alle Arabes / oc dele Arabien i tre dele / J Arabiam desertam / Petream / oc Fælicem / Det er i øde Arabiam / Stene Arabien / oc Rige Arabien. Ode Arabia / ligger imellem Egypten oc Judea imod Østen / igiennem huilcket Moses førde Jsraels Børn. Stene Arabia støder paa Judeam imod Østen / oc er ocsaa it stort Land. Men Propheten taler om intet aff disse thu Arabier. Rige Arabia liger longt fra Judea paa hinside. Oc de Stene Arabier kaldis / Saba oc Epha / er it stycke aff det samme Rige Arabia. Midian ligger hoff det røde Haff imellem Egypten oc Rige Arabia.

Huor

Huor faare kaldis det Rige Arabia?

Fordi at det haffuer kaasteligt Guld / oc megen dyrebar fruct oc Vrter / oc det beste Røgelse / huordant der icke voxer nogen andet sted i Verden / uden i Rige Arabien. Der fra kom oc Dronningen aff Saba til Kong Salamon 1. Reg. 10. Der fra er oc Machomet kommen.

Huorledis beslutter Propheten denne Epistel?

De skulle / siger hand / forkynde Herrens loff. Det er / de Christnis rette Offer / huilcket Gud ville haffue aff dem / at de skulle loffue oc prise Gud / forkynde Euangelium for andre / oc hielpe aff al deris formue / til at forfremme hans elskelige Søns Christi Rige. Til dette Offer viser oc den 50. Psalme. Ment du at ieg vil æde Oxe kiød / oc dricke bucke blod / Offer Gud Tackoffer / oc betale dem høyeste dit løffte / oc paa kalde mig i din nød / saa vil ieg redde dig / oc du skalt prise mig. Oc i enden siger hand / huem som offrer tackoffer / hand priser mig / oc det er veyen / at ieg vil vise hannem Guds salighed.

Huad er nu Summa paa denne Epistel?

Christus er Verdsens Frelsere / fød mit paa Jorden. Der faare kalder hand til sig alle Mennisker / aff alle Verdsens ende / oc omliggende Kongerige / Land oc Herskab / Hand vil at alle Mennisker skulle bliffue salige. Oc at de bliffue icke alle salige / er icke Christi skyld / Men deris egen vantro / mørckhed oc blindhed haffuer skyld. Thi at huem som holder sig her til / oc anammer denne Christum / vere sig Jøde eller Hedning / handt vander i naadens Liuff / oc samme Liuff skal endelige føre hannem til den Euige herligheds liuff / det er / til det euige Liff / Amen.

Paa Hellig tre Kongers dag /

Euangelium Matth. 2.

DEr Jesus var født i Bethlehem i Jødeland / i Kong Herodis tid / See da komme de Vise aff Østerland til Jerusalem / oc sagde / Huor er den nyfødde Jødernis Konge? Wi haffue seet hans Stierne i Østerland / oc ere komne / at tilbede hannem. Der Kong Herodes det hørde / bleff hand forferdet / oc al Jerusalem met hannem. Oc hand loed forsamle alle de ypperste Prester oc Scrifftkloge iblant Folcket / oc vdspurde aff dem / Huor Christus skulde fødis. Oc de sagde til hannem / J Bethlehem vdi Jødeland / Thi der staar saa screffuet ved Propheten / Oc du Bethlehem i Jødeland est ingenlunde den mindste iblant Juda Førster. Thi aff dig skal mig komme en Første / som skal vere en Herre / offuer mit Folck Jsrael. Da kallede Herodes de Vise himmelige / oc vdspurde flittelige aff dem / Naar Stiernen haffde ladet sig til syne? Oc hand visde dem til Bethlehem / oc sagde. Reyser hen / oc spørger flittelige effter Barnet / Oc naar i det finde / da siger mig det / At ieg ocsaa kand komme oc tilbede det. Der de haffde nu hørt Kongen / droge de bort / Oc see / Stiernen som de haffde seet i Østerland / gick hen for dem / indtil hun kom / oc stod offuen offuer / som Barnet var. Der de saae Stiernen / bleffue de gantske glade oc ginge ind i

Huset/

Huset/ oc funde Barnet met sin Moder Maria/ Oc de fulde ned/ oc tilbade det/ oc oplode deris liggende Fæ/ oc skenckte hannem Guld/ Røgelse oc Myrham. Oc Gud befalede dem i en drøm at de skulde icke drage til Herodem igen/ Oc de fore en anden vey til deris Land igen.

Huor faare kaldis denne dag Epiphania?
Det er Obenbarelsens dag?

For tre guddommelige obenbarelser skyld / der sigis at skulde skeet paa denne dag/ dog icke i det samme Aar. Der Christus bleff født/ obenbaredis der en Stierne for de Vise/ huilcken de fulde indtil Bethlehem/ oc funde der den nyfødde Konge/ oc offrede hannem til en ærebeuisnlighed/ Guld/ Røgelse oc Mirrham. J det tretiuende Aar/ obenbaredis Christus legemlige i kiød hoss Jordan/ loed sig døbe aff Johanne/ bleff der Kong oc Prest/ oc begynde sit Embede/ Himmelen obnedis offuer hannem/ oc den hellig Aand sette sig paa hannem/ lige som en Due/ oc mand hørde Faderens røst ned aff Himmelen/ Denne er min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer behagelighed. J det elleffte oc tiuffuende aar obenbarede Christus sig i det Brullup vdi Cana Galilee/ met en herlig vnderlig Gierning/ i det/ hand omuende Vand til Vin/ oc met sin Guddommelige neruerelse/ prydede oc prisede Ecteskab/ som en hellig salig Stat.

Naar skede den første obenbarelse?

Matth. i det andet Cap. Giffuer til kiende/ tiden oc steden/ Item/ huor oc naar det skede/ lige saa giør oc Lucas 2. Cap.

Naar bleff Christus født?

Vnder Kong Herode/ effter Jacobs Prophecie Gen. 49. Den Kongelige spir skal icke tagis fra Juda / før end Kempen kommer oc hannem skulle Folckene tilfalde/ Oc Daniel. 9. Naar den aller helligste bliffuer saluet/ da skal Juda Kongerige haffue ende. Denne Prophecie var fuldkommen/ Thi Herodes / en fremmet Konge var allerede i Landet.

 Huor bleff

Huor bleff Christus født?

J Bethlehem i Jøde Land / Det setter Mattheus til / fordi at der ere thu Bethlehem / det ene i Galilea / det andet i Judea / At mand nu skulde klarlige vide / i huilcket Judea Christus var født / da setter hand til / i Bethlehem Judee / at Michee Prophecie skulde fuldkommis / Michee. 5. Oc du Bethlehem i det Jødiske land / est ingenlunde den mindste iblant Juda førster / Thi aff dig skal komme en Første / som skal vere en Herre offuer mit Folck Jsrael.

Hueden komme Magi? det er / de Vise?

Aff Østerland / eller opgangen / at Esaie Prophecie skulde fuldkommis / De lede effter mig / som icke spurde effter mig etc.

Huor faare kalder Euangelisterne dem Magos / det er / Vise?

Fordi at de vare naturlige vise Mend / eller Spaamend som wden tuil vaare forsøgte / lerde oc forfarne i Himmelens løb / oc haffde forstand paa Stierner oc Planeter / som de Folck imod Østen gaffue sig mest til denne kaanst. Strabo scriffuer / at de vaare de Persers Prester.

Huor mange vaare de?

Huad heller de vaare tre eller fire kand mand icke vide. Fordi at ingen aff Euangelisterne giffuer det klarlige tilkiende huor mange de vaare / der ligger oc icke heller stor mact paa.

Paa huad dag komme de?

Mand kand icke vide til visse / om de komme den trettende dag / Dog er det vel mueligt at saa kunde ske / effterdi at Maria skulde effter Moisi Lou / vere sex vger hiemme / at de kunde den tiuffuende eller trediuende dag fundet Barnet met Moderen.

Huort komme de hen?

Til Jerusalem / til Hoffuetstaden i det Jødiske land / thi de mente at de skulde der finde den nyfødde Konge / i en Kongelig Sal / som den Dronning aff Saba / fant Kong Salomon / Der

faare spørge

faare ſpørge de ocſaa / Huor er Jødernis nyfødde Konge/ Wi haffue ſeet hans Stierne i Øſterland / oc ere komne at tilbede hannem.

Huad giorde Kong Herodes til dette Spørſſmaal?

Hand bleff forferdet/ oc det gantſke Jeruſalem met hañem.

Huor faare bleff Herodes forferdet?

Fordi at hand haffde vden ret oc ſkel veldet ſig ind i Jødernis rige/ Der faare var hand aldrig tryg/ men fryctede ſtedze/ at der ſkulde komme en anden oc fordriffue hannem / effterdi hand ſom en Tiran / haffde trengd ſig ſelff der ind / Men hand haffde icke hafft behoff at frycte/ Thi Chriſtus var icke komen/ at hand vilde her haffue noget verdzligt Rige.

Huor faare bleff Jeruſalem forferdet?

De haffde nu tredive aar veret vnder Herodes Tiranni oc de Romeris mact/ oc icke hafft megen fred/ Oc ſkulde de nu atter giffuet ſig vnder en ny Konge/ da vilde det kaaſtet meget blod/ Men denne Jødernis forferdelſe/ giffuer deris vantro til kiende. De ſkulde met rette veret glade/ at Chriſtus/ Kongen aff Iſrael/ var født.

Huad giorde Herodes?

Hand loed forſamle alle de ypperſte Preſter oc Scrifftkloge/ oc vdſpurde aff dem/ huor Chriſtus ſkulde fødis. Oc de ſagde til hañem/ J Bethlehem i Jødeland/ effter Prophecien Michee. 5. ſom ſagd er.

Trode oc de ypperſte Preſter oc Scrifftkloge/ deris egen prophecie der de giffue Herodes til kiende?

De ſige huad Stad Chriſtus ſkal fødis vdi/ aff den Prophete Michea/ Men de trode det icke ſelff. Oc den ſame vnderuiſning ſkal ocſaa fordømme dem paa den yderſte dag.

Spurde oc Herodes at mere / end huad Stad Chriſtus ſkulde fødis vdi?

Der hand haffde vdſpurt aff Jøderne huad Stad Chriſtus ſkulde fødis vdi/ kallede hand de Viſe til ſig/ oc vdſpurde flitelige aff dem/ naar Stiernen haffde obenbaret ſig.

Huor faare vdspør hand tiden saa grandgiffuelige?

Hand tenckte/ Maa vel ske/ at Jøderne fare vild oc see icke ret til tiden/ Der faare vil ieg grandgiffuelige vdspørge Tiden oc Steden/ Den nyfødde Kong/ skal icke vndgaa mig.

Beuisde Herodes disse Vise nogen Kongelig ære?

Aldelis ingen. Hand visde dem bort til Bethlehem/ oc sagde/ Drager bort/ oc spørger flitelige effter Barnet/ oc naar i finde det/ da siger mig det igen/ at ieg ocsaa kand komme/ oc tilbede det. O huilcken gudelig tilbedelse. Hand giør her/ som en snedig Ræff/ lige som Christus ocsaa kalder hannem/ Luce. 13. Hand giffuer de Vise gode søde Ord aff it falskt hierte / Hand haffuer Hunning i munden/ oc galde i hiertet. Thi hand haffde icke i sinde at hand vilde tilbede Christum/men hand haffde allerede besluttet/ at hand vilde ihielsla saa mange Børn i Bethlehem oc den gantske Egn/ at hand vilde finde Jødernis ny Konge der i hoben met/ at hand skulde icke vndkomme.

Huad giorde de Vise / der de haffde hørt Kong Herodem?

De reysde bort/ Oc see/ den Stierne / der de haffde seet i Østerland/ gick hen for dem/ indtil hun nu kom/ oc stod ret offuen offuer/ der som Barnet var.

Haffde da Stiernen veret borte?

Der de komme nær til Jerusalem/ loed Gud Stiernen forsuinde/ paa det de skulde haffue aarsage til at spørge effter den nyfødde Konge i Jerusalē/ Oc at de ypperste Prester oc Schrifftkloge/ icke skulde kunde vndskylde sig/ oc sige/ at de haffde intet hørt om denne Christi fødzel.

Saa hører ieg vel/ at disse Vise vaare i stor fristelse?

Ja visselige. De saae Stiernen i Østerland/ oc de trode/ at der var en ny Konge født Jøderne i deris land/ oc de følge Stiernen. Nu de komme til Jerusalem / forsuinder Stiernen. De spørge i den Kongelige Stad/ effter den nyfødde Konge/ da vil ingen vide der aff. De motte vel sagd/ Denne reyse er forgeffuis / Stiernen haffuer bedraget oss/ Ja haffde

de taget

de taget troen paa det de saae oc hørde vduortis / da haffde de vissselige sagd dette oc andet mere saadant.

Huorledis bliffue de da trøstede igen?

Der de komme aff Staden Jerusalem / obenbaredis Stiernen dem igen / oc ledsagede dem til Bethlehem / oc stod offuen offuer Huset / der som Barnet var. Oc de ginge met stor glæde ind i Huset / oc funde Barnet met Moderen Maria / oc de fulde ned oc tilbade hannem / oc lode op deris liggende Fæ / oc ærede hannem met den beste oc ædelste Fruct de haffde i deris Land.

Huad skenckte de Christo?

Guld Røgelse oc Myrrham / huor met de bekiende Christum at vere en veldig Konge i Jsrael / oc den rette ypperste Prest oc Meglere / som var vdsend aff Gud / Jt ret Menniske / som skulde dø oc begraffuis / oc dog icke raadne / men opstaa igen fra de Døde / oc leffue euindelige.

Huad betegne disse Offer / Guld / Røgelse oc Myrrha?

Guld / er Christelig kierlighed / der wi baade skulle beuise Gud oc vor Neste. Røgelse / er en inderlig Bøn / som skeer i Troen til Gud. Myrrha / er det syndige legemis dræbelse / oc dē onde lystis oc begierligheds fordempelse. Saa skulle wi nu offre Christo / Guld / Røgelse oc Myrrham / det er / bekiende Christū / at hand er vor Gud / Konge oc Herre / vor Prest / Meglere oc Forligere / vor Frelsere oc Seliggiørere / som døde for oss paa Kaarsset / bleff begraffuen / oc raadnede dog icke men aff Guddoṁelig krafft opstod igen fra de Døde. Oc denne bekiendelse / er en mectig trøst oc beskermelse imod alle Dieffuelsens fristelser / Ja imod alle Synder oc wlycke / som oss kand vederfaris paa Jorden.

Huad lærer nu dette Euangelium oss / in Summa?

Dette Euangelium lærer oss / huem wi skulle tro / huis fodspor wi skulle følge / oc huor wi skulle lede effter Christum oc finde hannem. Wi skulle tro Christo oc forlade oss paa hannem / Oc følge Stiernen / som vor ledsagere / Oc lede effter Christum oc tilbede hannem i Bethlehem.

Huad bemer-

Huad bemercker Bethlehem?

Bethlehem er den Christelige Kircke/ det rette Brødhuß/ i huilcket mand bespiser de hungrige Siele / met det leffuende Brød/ det er/ met Guds Ord.

Krubben er Predickestolen / der skal Christus predickis/ oc intet andet.

Jden Romske Krubbe er forgifftige oc forderffuet foder/ idel Menniskens lerdom. Her er god salig føde/ Faar/ Oxe/ oc Asen/ det er/ føde for de fattige Christne. Suøbekleder/ ere det gamle oc ny Testamente. Til at suøbe met bruger mand tuende slaus Suøbekleder/ Vduortis en groff vlden Suøbel/ det er/ Louen/ Jnduortis/ en linnen bløð Ble / det er/ Euangelium/ der ligger Christus suøbt vdi/ der skulle wi ocsaa lede effter hannem. Stiernen er det hellige Euangelium / huilcket wi skulle følge/ da ledsager det oss ocsaa endlege til Christum. Det skin nu klarlige/ Salige ere de/ som anamme oc følge.

Huorledis gaar det da dem/ som icke anamme oc følge liuser?

Lige som det gick Jøderne / De vilde icke haffue den himmelske naadige Konge/ Christum / saa nøddis de til at vere vnder en tyrannisk Konge/ som veldede sig ind paa dem met mact. Lige som de regerede Sielen induortis met idel Pharisaisk oc falsk lerdom/ wden Troen/ kierlighed oc Guds vidskab/ Saa nøddis de til der imod at fordrage Herodis tyranniske Regimente. Lige som de handlede met arme Siele oc Samuittigheder/ saa handlede Herodes der imod legemlige met dem. Lige som de plagede Menniskens Samuittghed met Menniskens lerdom oc løgen/ Saa plagede Herodes dem der imod/paa legemet met mord oc blodstørtning/ løen som skyld.

Komme oc de Vise til bage igen til Konge Herodem?

Ney. Gud befalede dem i en drøm/ at de skulde icke drage til bage til Herodem igen. Der aff skulle wi lære/ huorledis Gud Fader handler saa Faderlige met sine fattige Børn / oc sørger for dem/ at hand icke vil lade dem komme i deris Fienders

hender/

hender/wden det er hans gode vilie/ oc den er time kommen/som er forseet aff Gud/ Thi at vore Hoffuet haar ere ocsaa talde/Ja førend wi skulde lide nød / da sende Gud før en Engel ned aff Himm elen/ at hand skulde vere vor Ledsagere oc beskermere.

Huorledis komme de Vise hiem i deris Land igen?

De droge en anden vey til deris land igen/ Thi de Christne skulle icke giffue sig wbesindelige i nogen fare/ Oc Paulus loed vinde sig ned i en Kurff aff muren/ oc vndflyde fra sine Fiender Act. 9.

Huad skulle wi forstaa met en anden vey?

Wi ere formedelst Adams fald komne Syndere til Verden. Men nu Christus er født i oss formedelst Troen/ oc wi haffue seet Stiernen/ smaget Euangelium/ kiende Christum/ da skulle wi icke nu gaa at den første vey igen/ Men wi skulle formedelst en anden vey/ som er / formedelst en ret stadig tro/ formedelst broderlig wforfalsket kierlighed/ oc legemens retsindige dræbelse/ indgaa i det Himmelske Fæderne land/ som er/ det euige liff. Der hielp oss Gud til/ AMEN.

Den Første Søndag effter Hellig tre Kongers Dag / Epistel / Roma. 12.

KJere Brødre/Jeg formaner eder ved Guds barmhiertighed/ at i giffue eders Legeme til it offer/som er leffuende/ helligt oc Gud velbehageligt/ huilcket skal vere eders fornumstige Gudstienste/ oc skicker eder icke lige som denne Verden/ men omuender eder formedelst eders sinds fornyelse / paa det i kunde prøffue/ huilcken der er Guds gode / velbehagelige oc fuldkomne vilie.

Thi ieg siger formedelst den naade som mig er giffuen/ til huer mand iblant eder / at ingen skal holde ydermere aff sig selff end det bør sig at holde/ Men at hand skal holde maadelig aff sig / huer / effter som Gud haffuer vddelt/ Troens maade.

Thi at ligeruist / som wi haffue mange lemmer / paa it legeme / men alle lemmer haffue icke enehaande gierning / lige saa ere wi mange / it legeme i Christo / men iblant huer andre er den ene den andens lem.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand lerer her intet om troen/ men om Troens fruct/ Oc hand opregner i dette tolffte Capittel/ mere end tredine Christelige gode gierninger/ som at spæge legemet/ at den ene skal elske den anden / vere samdrectige/ haffue taalmodighed vnder kaarssit / oc andre saadane.

Huilcken god gierning taler hand først om?

At spæge legemet/ oc fordempe oc dræbe syndelig lyst oc begæring/ Men hand taler her meget anderleds der om end hand giør andensted/ Thi at til de Galater/kalder hand det/ at kaarssfeste legemet met sin lyst. Til de Epheser oc Colosser kalder hand det/ at afføre det gamle Menniske/ oc dræbe lemmerne paa Jorden/ Men her kalder hand det at giøre it offer/ oc ophøyer det met allerhøyeste oc allerhelligste ord.

Huor faare giør hand det?

At hand met saadanne veldige Ord vil diss bedre locke oss til denne Troens fruct. Thi den gantske Verden holder Preste embedet for det dyriste oc høyeste / som det ocsaa i sandhed er.

Huor faare

Huor faare begynder hand paa Offer?

Offer er hoffuit gierningen. Thi effterdi Gud viede oss allesammen til Prester i Daaben/ oc saluede oss met den hellig Aand/ da vil hand oc/ at wi skulle bruge det Preste embede oc Presterlige gierninger/ som er/ at den ene skal bede for den anden/ den ene vnderuise den anden/ oc offre Gud vore legeme/ som it leffuende Offer.

Ere alle Christne Prester/ Huad ville Papister sige der til?

De maa sige huad de ville/ S. Paulus ved aldelis intet aff de Papistiske Messeprester oc Offerprester. Der vaar ingen Apostel/ huercken Petrus eller Paulus i saa maade Prester/ Det er Menniskens paa fund/ De abede dem effter Jøderne lige som en Abe / oc haffue formedelst saadanne vduortis Ceremonier/ som at vie/ salue/ stencke vand/ giffue røgelse/ met skilssmisse paa tid/ Personer/ klæder/ mad etc. giort aff Christendommen it Jødedōme/ huilcket der vaar ingelunde Christi mening. Hand giorde oss fri fra saadant væsen met sin Død oc Opstandelse: Saa kommer Paffuen met sin hob/ oc giør aff Christendommen Jøder igen/ det er wret. Alle Christne ere Prester oc Prestinder/ icke viede aff Mennisken/ men aff Gud selff i Daaben/ icke smurde met Olie eller Chrisme/ men saluede met den hellig Aand/ Som S. Hieronimus scriffuer/ ad Luciferianum, Laicorum Sacerdotium est Baptisma, Daaben er ligfolckis Prestedømme icke Chrisme/ Men den ny fødzel giør rette Prester.

Offre oc da alle Christne i saa maade deris legeme til leffuende Offer?

Lige som det gaar til i det vduortis Prestedømme/ at de ere faa som bruge oc fuldkomme Preste embedet trolige. Saa gaar det oc her til / Alle Christne haffue Preste naffn/ Mand oc Quinde / Vng oc Gammel. Men Preste Embede oc rette Offer vilde icke lettelige følge / der gruer huer mand faare.

Huad sag er der til?

Det kaaster Liff oc gods / ære/ venner/ oc alt det mand haffuer i Verden/ lige som det kaastede Christo paa kaarssit/ der vil ingen til. Jngen vil vduelie oc haffue sorrig oc bedrøffuelse for glæde/ døden for liffuit/ skam oc skendzel for ære oc herlighed/ vuenner for Venner/ som Christus giorde for vor skyld. Fordi er det it suart Embede/ oc it høyt Offer / Det fornumme Papisterne oc vel/ Oc offrede Fordi/ plagede oc kaarssfeste Christum i deris Messe/ der som de skulde offret deris eget legeme/ Thi huad mand offrede i Louen/ det skulde giffue blod oc dø. Den fromme Frelsere Christus vaar icke nock bespottet oc plaget aff Jødernis prester/ vden Paffuens prester skulde end nu dagelige plage oc kaarssfeste hannem i deris vinckelmesser/ alligeuel hand met it Offer paa kaarssit/ forhuerffuede en euig forløssning/ oc giorde dem til euig tid fuldkomne/ som skulle vorde hellige Hebr. 9. 10.

Huorledis formaner S. Paulus de Christne til Offer?

Efftterdi alle Christne ere Guds folck/ oc hellige prester/ da lærer hand dem her/ huad for it Offer de skulle giøre/ oc huad for en Guds tieniste de skulle bruge/ oc siger. Jeg formaner eder kiere Brødre formedelst Guds Barmhiertighed / at i giffuer eders legeme til it Offer/ som er leffuende/ helligt/ oc Gud velbehageligt / huilcket skal vere eders fornumstige Guds tieniste/ Som hand vilde sige. Haffuer nogen lyst til at giøre prest gierninger/ hand skal her begynde/ oc tage denne gierning for sig/ oc offre sit legeme/ fordempe i sig selff al syndelig lyst/ begæring/ tilbøylighed/ tancker/ ord oc gierninger/ lade sin forstand/ fornufft/ gode tycke fare/ oc giffue Gud alene ære/ vere huer mand trøstelig/ tienstactig/ retraadig etc. For Guds skyld. Det er de Christnis rette Offer.

Huor faare siger hand/ Jeg beder/ ieg formaner eder?

Der er en stor skilsmysse imellem Moses oc Apostlerne/ imellem en Loupredickere oc Naadepredickere. Thi alle gierningslærere oc Loupredickere/ som Moses/ Paffuen/ gierningshelgen/ Dom-

gen/ Domkircker oc Kloster/ giøre icke andet end biude oc for-
biude/ true/ bande/ skende/ formaledide/ Deris Predicken er som
Esaias siger i det 28. Capittel. Biud her/ biud der/ Bie her/
bie der/ her er it lidet/ der it lidet. Men Christus/ Apostlerne/
oc Christi Disciple oc Predickere/ giøre icke andet end bede/ ia
kede bønlige/ formane. De sige/ kiere Brødre/ kiere Børn / wi
bede eder/ wi formane eder/ oc der ere ret idel venlige Ord. Pau-
lus siger icke/ som Moses/ Jeg biuder/ men ieg beder oc forma-
ner/ Hand siger oc icke/ Jeg biuder eder vnder Guds vrede/ men
formedelst Guds barmhertighed.

Huad er det hand siger Giffuer eders legenie til it Offer/ som er leffuende/ helligt oc Gud velbehageligt?

Hand giør her skilssmisse pa de Offer i det gamle oc det ny
Testamente. Det gamle Testamentis Offer vaare Køer/
Kalffue/ Oxen/ Bucke/ Faar / Lam etc. Idel wfornumstige
Diur. Men i det ny Testamente skal mand icke offre andet Of-
fer/ end aleniste den gamle Adam. Hand skal fordempis oc dræ-
bis her paa Jorden met al sin syndelige lyst/ begierlighed oc til-
bøylighed/ affdø fra synden / oc der skal bliffue it nyt Guds
Creatur som skal taalmodelige fordrage alt som Gud tilskicker
for it karss/ plage oc bedrøffuelse.

Oc met faa Ord at sige/ Det ny Testamentis Offer skal
vere it leffuende / helligt/ oc behageligt Offer / en fornumstig
Guds tieniste / icke en Guds tieniste aff wfornumstige døde
Diur/ som Jødernis Offer/ icke heller en Guds tieniste met vd-
uortis Kircke pral/ oc Papisters oc Munckis døde Ceremonier/
Oc icke heller en egen optenct Guds tieniste/ at mand selff skal
vduele sig sit kaarss/ som Baaliter/ Molochiter/ oc de Tørckiske
Prester. Men det skal vere saadan en Gudstieniste/ som er
stadfest i Guds Ord/ som skeer aff it trofast reent hierte/ Gud
til loff oc ære/ oc din Neste til hielp oc trøst. Som S. Jacob
bescriffuer saadan en Gudstieniste/ oc siger. Det er en reen oc
wbesmittet Gudstieniste for Gud Fader/ at besøge Viduer oc
Faderløse/ oc beholde sig wbesmittet fra Verden/ Jacobi 1.

Huad er det sagd/ Skicker eder icke som dene Verden/ Men omuender eder formedelst eders sinds fornyelse?

Verden kand huercken see eller høre dette Offer/ ia hun stri‐der der imod paa baade sider/ hun haffuer aldelis intet aff vor sind oc aand i sig/ Men wi haffue end nu meget sind oc tildøvelse aff Verden i oss. Der faare giørs det vel behoff/ at wi see flite‐lige til/ At wi huercken følge Verdens skick/ eller vor egen for‐nufft oc gode mening/ men stedze oc altid bryde vort sind oc egen vilie/ giøre anderledis end fornufft oc vor egen vilie tilskynde oss/ at wi kunde findis at vere Verden wlige/ da omuendis oc for‐nyess wi dag fra dag i vore sind.

Huad kaldis det at omuendis oc fornyess i sindet?

At wi daglige holde io mere oc mere aff det/ der Verden oc fornufft hade/ som at wi ville dagelige io lenger io mere bliffue fattige/ siuge/ foractede daarer oc Syndere/ oc paa det sidste acte døden bedre end liffuit/ daarlighed bedre end Vissdom/ skendzel meget ypperligere end herliged/ fattigdom saligere end Rigdom/ huilcket sind Verden icke haffuer/ Men er altid an‐derledis til sinde. Oc dette gamle sind lader hun icke vende sig fra til fornyelse/ men forherdis oc forstockis der vti.

Huad er Sind?

Sind kaldis i Scrifften/ det gode tycke oc mening/ som er it hoffuit/ enten til last oc wdyd/ eller til at dyd. Thi huad it Menniske tyckis at vere ret oc got/ der holder hand noget aff/ Der en holder noget aff/ der giør hand ocsaa effter: Er icke nu dette Sind ret/ da er oc huercken din samuittighed eller tro ret/ Er det icke nu endrectig met andre/ da er strax kierlighed oc fred borte/ huor som icke er tro oc kierlighed/ der er idel Ver‐den oc Dieffuelen selff. Der faare ligger det altsammen paa omuendelse oc fornyelse. Dette skal altsammen ske/ siger S. Paulus/ at i kunde prøffue/ huilcken der er Guds gode/ velbe‐hagelige/ fuldkomne vilie.

Huor faare skulle wi det giøre?

Der er

Der er stor skilsmysse imellem Guds vilie/ oc vor vilie. Verden kand icke mettis aff dette leffnet/ Men en Christen siger met Paulo. Wi haffue her icke en bliffuende sted. Verden frycter kaarssit/ En Christē begærer det/ oc sucker met den Eremite/ som beklagede sig at den var icke bleffuet en gang siug i it gantske aar/ oc sagde/ O Gud/ huorfor haffuer du forglemt mig. Al pine oc modgang syunis Verden at vare for lenge. Men en Christen siger met Paulo. Jeg acter at denne Verdens pine/ er icke lige ved den herlighed/ som skal obenbaris i off. Verden rober oc skriger/ Lad off lenge leffue. O Gud/ giff lycke/ salighed oc sundhed/ lad al ting vel gaa til etc. Men en Christen siger met S. Paulo. Jeg begærer at forløsis/ oc vere met Christo.

Huad beslutter S. Paulus i denne Epistel?

Hand siger saa. Jeg siger formedelst den naade som mig er giffuen/ til huer mand iblant eder/ at ingen skal holde mere aff sig/ end det bør sig at holde/ men at hand skal holde maadelige aff sig/ huer/ effter som Gud vddelde Troens maade. Som hand vilde sige/ Alligeuel gaffuer oc gierninger ere wiige oc mangfoldige/ saa skal dog fordi ingen holde sig bedre end andre/ at der skal icke Secter oc Partier kom̄e op iblant de Christne/ men huer bliffue i sin trois maade/ oc tiene andre met sin gaffue/ saa bliffuer kierligheds enighed ved mact/ oc ingē falder til sine egne gierninger eller fortieniste oc hand giffuer der paa en smuck lignelse.

Huad lignelse er det?

Lige som wi haffue mange Lem̄er paa it legeme/ Men alle Lem̄er haffue icke enehonde gierning. Saa ere wi mange it legeme i Christo men iblant huer andre er den ene den andens lem.

Huad vil hand giffue tilkiende met denne lignelse?

Saa meget vil hand sige. Lige som der ere mange Lem̄er paa legemet/ oc alligeuel ekon it legeme/ Saa ere der oc mange tienere/ oc aleniste dog en Christelig Kircke/ hues hoffuit Christus er. Paa legemet ere øern/ øyen/ mund/ næse/ hender/ føder. Saa er der i Christendom̄en/ Bisper/ Sogneprester/ Predickere.

Huer lem haffuer ſit Embede/ øyit ſeer/ ørit hører/ munden taler/ henderne arbeyde/ føderne vandre/ Saa haffuer oc huer Prelate i Chriſtendommen/ ſit Embede oc kald. Oyen ere Biſper oc Predickere/ Oern tilhørere/ hender Regentere/ føder vnderdane. Haffuer nogen we eller ſprecke i foden/ da ſee øyen der til/ henderne tage der paa / munden beder om hielp : Lige ſaa ſkulde det oc gaa til i Chriſtendommen. Den ene ſkal hielpe at bære den andens byrde/ Den ene ſkal tage ſig den andens nød oc ſorrig til/ Den ene hielpe/ tiene oc raade den anden/ met Ord oc gierninger/ ſaa vil Gud vere vor kiere Fader oc Patron/ oc ſom ſine kiere Børn/ ia ſom de rette leffuende Offer/ naadelige anamme oſſ/ ind i ſit Rige/ det euige liff/ Amen.

Den Førſte Søndag effter Hellig tre Kongers Dag/ Euangelium/ Luce. II.

DEr JEſus var tolff aar gammel/ ginge de op til Jeruſalem/ effter Høytidens ſeduane. Oc der de dage haffde ende/ oc de ginge hiem igen/ da bleff Barnet JEſus i Jeruſalē/ oc hans Foreldre viſte det icke/ Men de mente/ at hand haffde veret iblant Selſkab. Oc de komme en dags reyſſe/ oc lete effter hannem iblant Slectinge oc Kyndinge / Oc der de funde hannem icke/ ginge de til bage igen til Jeruſalem / oc lete effter hannem. Oc det begaff ſig tre dage der effter da funde de hannem ſidendis i Templet / mit iblant de Lerde / at hand

hand hørde dem oc spurde dem at. Oc alle de hannem hørde / forundrede sig paa hans forstand oc gensuar. Oc der de saae hannem / bleffue de forferdede/ oc hans Moder sagde til hannem. Min Søn/ Hui giorde du oss det ? See / din Fader oc Jeg lete effte dig mit bedrøffuelse. Oc hand sagde til dem/ Huad er det/ at i lede effter mig ? Vide i icke/ at ieg skal vere i det som er min Faders ? Oc de forstode det ord icke / som hand talede met dem. Oc hand gick ned met dem/ oc kom til Nazareth/ oc var dem vnderdanig. Oc hans Moder beuarede alle disse Ord i sit hierte. Oc JEsus forfremmedis i vissdom / alder oc naade / hoss Gud oc Menniskenn.

Huor om taler dette Euangelium ?

Om try stycker/ Det første/ Om Christi reyse til Jerusalem paa Paaske høytid / oc huad hand giorde der i sin barndom. Det andet/ hudrledis Forelderne Joseph oc Maria forglemme Barnet Christum/ oc funde hannem tre dage der effter i Templet. Det tredie/ Om Christi lydighed.

Huor faare reyser Christus met sine Foreldere/ til Jerusalem paa Høytiden ?

Det var Jøderne befalet i Louen/ Deutro. 16. Tre gange om aaret/ skal alt Mandkiøn iblant dig / obenbaris for HERren din Gud/ paa den sted/ der HERren skal vduele. Paa Paaske høytid/ Pintz høytid oc Løffsalernis ellet Paulius høytid.

Huor faare til Paaske høytid ?

At de skulde haffue en euig amindelse der aff/ at Gud paa den tid frelste dem aff Egypten / førde dem igennem det røde Haff/ oc druckncde alle deris Fiender.

Huor faare skulde de reyse til Pintz høytid?

At de skulde haffue den tid i hukommelse / paa huilcken Gud gaff dem Louen / paa Sinai bierge / oc tacke Gud / for sin naade.

Huor faare til Pauluners oc løffsalernis høytid?

At de skulde betencke / huorledis de fyretiuffue aar vandrede i Orcken vnder Himmelen / oc bode vnder Tield / i Løffboder oc Paulun.

Saadant kunde io vel huer betenckt hiemme i sit Huss?

Lige som Jøderne bleffue allesammen førde aff Egypten oc forløsde / oc i almindelighed anammede Louen paa Sinai bierge / oc haffde alle veret tilsammen fyretiuffue aar i løffboder oc Paulun. Saa vilde oc Gud / at Jøderne skulde allesammen oc i almindelighed haffue saadant i amindelse oc holde høytid der aff. Men sagen / huor faare disse tre Høytider skulde besynderlige holdis i Jerusalem / er denne / At Gud vilde giffue tilkiende der met / at det rette Paaske Lam JESVS CHRIstus / skulde slactis oc offris i Jerusalem / Oc at den hellig Aand skulde der giffuis Disciplerne Pintz dag / Oc at det endelige skulde komme der til / at Gud skulde icke aleniste tilbedis i Jerusalem / men alleuegne vnder Himmelen / i Aanden oc i sandhed.

Huad giorde Christus i Tempelet?

Hand gaff til kiende der hand var tolff aar gammel / met denne sin Schole gang / huad hans Embede skulde vere / huorledis hand er giort til en Doctor aff sin Fader / oc vdsend til Verden at lære sandheds vey. Der faare skulde Jøderne høre hannem / i hans barndom / paa det de der effter icke skulde vndskylde sig / at de haffde icke hørt eller vist aff hans lerdom.

Huor er Christus giort til Doctor aff Faderen?

Deutro. 18. Cap. Siger Gud til Mosen / Jeg vil opuecke

dem en Prophete / som du est / aff deris Brødre / oc giffue mit Ord i hans mund / Hand skal tale til dem / alt det som ieg befaler hannem. Oc huo som icke vil høre mine Ord / der hand skal tale i mit Naffn / da skal ieg heffne det paa hannem. Oc i Christi Daab oc forklarelse / siger Faderen aff Himmelen / Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / Hannem skulle i høre.

Ere wi oc da plictig til / at høre oc følge denne Himmelske Doctor?

Effterdi hand er oss giffuen aff Faderen til en Doctor / oc hans lerdom er det euige liff / Da ere wi plictige til / at wi met en stadig tro skulle anamme hans Lerdom / oc icke lade Menniskens paafund eller falske dict / vende oss der fra / Thi hand er Veyen / Sandhed oc Liffuet. Forlade wi denne himmelske Doctor JESVM / det leffuende Brød / oc liffsens Kilde / oc giffue oss til de Predickere som icke Predicke andet / end om gierninger / deris eget paafund oc drømme / da kunde wi icke andet end forderffuis oc bliffue ødelagde. Men høre wi denne CHRIStum / oc tro hannem aff hiertet / oc anamme hans lerdom / da lærer hand oss vduortis formedelst Ordet / oc induortis formedelst sin Hellig Aand / oc giør oss endelige fromme / retferdige oc salige.

Huorledis miste foreldrene Joseph oc Maria / Barnet CHRIStum?

Saa scriffuer Lucas. Der de dage vaare opfylde / oc de ginge hiem igen / da bleff Barnet JEsus i Jerusalem / oc hans Foreldre viste det icke / men de mente / at hand haffde veret iblant Selskab.

Haffde Christi Foreldre icke stor sorge der aff / at Christus bleff saa borte?

Ja visselige var det dem en stor sorge. Thi at alliguel Maria haffde besynderlig naade / oc var rigelige velsignet aff Gud / oc

Gud/ oc kunde rose sig for andre/ at hendis Søn var Guds Søn/ saa haffde hun dog intet Paradis eller Himmerige aff hannem/ her paa Jorden/ Ja Gud lader hende her falde i saadan angist/ at hun motte ynsket oc bede om/ at hun haffde aldrig seet den Søn met Øyen/ Denne hellige Moder haffuer stedze det ene kaarss offuer det andet/ Hun skulde føde Christum i en fremmet sted/ Saa velsignede Simeon hende oc saa met saadan velsignelse/ at hun motte besuimmet der aff/ oc falde ned til Jorden/ Der effter nødis hun til at fly bort i Egypten / oc vere der siu aar i stor ælendighed. De haffde maa vel ske nu disse tancker/ See/ Archelaus/ Herodis søn/ er visselige en Tyran /som hans Fader var / Der haffuer/ maa vel ske nogen giort auisning paa min Søn oc forraade hañem i hans hender/ at hand haffuer aff liffue hannem. O huilcken iammerlig ting maa det vere/ at wi saa suarlige haffue forseet oc forsømmet oss/ Huad ville wi suare her til/ oc huorledis skulle wi aarsage oss? Gud vil til euig tid straffe oc heffne denne forsømmelse oc vangiemmelse paa oss. Oc Maria giffuer tilkiende/ at saadan angist oc drøffuelse var i Christi Foreldre/ i det hun siger/ Min Søn/ Hui giorde du oss det? See/ din Fader oc ieg/ lete effter dig met sorge.

Huor faare handler Christus saa met sine Foreldre/ huad lyst kād det vere hannem / at hand saa bedrøffuer dem/ kunde hand io vel met it eniste Ord giffuer dem til kiende/ at hand vilde bleffuet tilbage?

Christus vil her met giffue tilkiende at Foreldre enten sørge vndertiden oc ere for meget omhyggelige for deris Børn/ naar som de icke skulde vere omhyggelige / Eller ere for meget forsømelige/ naar som god tilsiun best giordis behoff/ oc kunde icke finde det rette middel oc holde den rette maade. Lige skede det ocsaa her / Der Joseph oc Maria Christi Foreldre ginge aff Jerusalem/ var de forsømmelige til at tage vare paa deris Barn/ oc spurde icke effter hannem en gantske dagis reyse/ oc (som Texten siger) vaare trygge vden sorge. Der de nu begynde at lede/

at lede/ oc finde hannem icke/ bliffue de saa mistrøstige/lige som Gud skulde intet ville acte dette Barn/ Oc Gud haffuer dog meget mere tilsiun til Børn end til Foreldrene selff/ Som Josephs Exempel nock giffuer til kiende/ huilcken Gud beuarede oc beskicrmede oc giorde hannem til en Herre i Egypten/ der hans Fader begræd hannem/ oc mente hand haffde veret ihielreffuen aff vilde Diur. Disligest der Saul lete effter sin Faders Asenninder der vaare borte/ oc hans Fader var bedrøffuet for hannem / da bleff hand aff Guds befalning / saluet til Kong offuer Israel/ Lige gick det ocsaa her/ Der Foreldrene met stor sorge lede effter Barnet / finde de hannem sidendis i Templet/ mit iblant de lerde/ at hand hørde oc spurde dem at.

Huad vil dette Exempel lere oss ?

J dette Exempel er oss bescreffuet/ huorledis det pleyer at gaa dem/ som formedelst vantro oc vtacknemmelighed / miste Christum/ Som er/ at de haffue aldrig fred/ glæde eller rolighed i deris hierte oc Samuittighed/ men euig vfred/angist/bedrøffuelse oc hierte sorge/ Her klager Synden paa dem/ der forferder Døden dem/ Her truer Dieffuelen oc Helffuede / Der vndsiger Guds vrede oc den euige fordømmelse/ Oc der er ingen trøst/ ingen forhaabelse hoss saadanne Mennisker/men idel fortuilelse/ Vden saa er/ at de met Maria/lede effter Christum i Templet/ gaa til Predicken/ høre Guds ord/ anamme det/ oc rette deris leffnet der effter.

Huad sagde Maria / der hun fant Christum ?

Hun sagde til hannem/ Min Søn/ Hui giorde du oss det? See/ din Fader oc ieg / lete effter dig met sorge/ Lige som hun vilde sige/ Du vedst io vel at ieg er din Moder/ oc du min Søn/ Saa vedst du oc Guds bud/ Du skalt ære din Fader oc din Moder/ saa vedst du oc vlydige Børns straff/ Huor faare haffuer du da saa skicket dig imod oss? Du haffde io ingen redelig sag til/ at du saa hiertelige skulde bedrøffuet oss/ Wi haffue stedze ladet oss finde veluillige imod dig/ oc giort dig det beste wi kunde/

 wi lide

wi lide ont oc got met dig/ baade i Bethlehem oc i Egypten/ Wi opfødde dig met stor sorrige/ møye oc arbeyde/ Dette er nu vor løen/ saa betaler du oss/ at du haffuer ført oss i saadan stor angist oc sorrig/ at wi vilde meget heller dø/ end wi vilde end en gang lide saadan angist oc hierte sorrig.

Maria taler haarde Ord/ huad suarer Christus der til igen?

Haffuer hans hellige Moder Maria talet hannem hart til/ da taler end hand dem haardeligere til igen/ kiender dem icke for sine Foreldere/ oc siger/ Huad er det/ at i lede effter mig? Vide i icke/ at ieg skal vere i det/ der min Fader tilhører? Lige som hand vilde sige/ Huad haffuer ieg met eder at skaffe? Jeg haffuer en anden Fader i Himmelen/ hannem er ieg saadan lydighed plictig/ at ieg skal icke aleniste forlade eder/ for hans skyld/ men ocsaa effter hans vilie lade mit liff.

Saa hører ieg vel/ at Christus giffuer her it Exempel/ at Børn skulle ocsaa offuerfuse deris Foreldere?

Det skal vere langt fra/ Den som befalede at wi skulde ære vore Foreldre/ oc var selff Faderē lydig indtil Kaarssens død/ Huorledis skulde hand lære andre/ at vere deris Foreldere wlydige?

Huad sag er der da til/ at hand taler sine Foreldre/ saa hart til?

Sagen er/ De skylde hannem/ lige som hand haffde bedreffuet en suar synd imod dem/ nu er det fast oc vist/ at Christus syndede aldrig/ Thi at haffde der veret en eniste Synd i Christo/ da kunde hand icke forløsd det Menniskelige Slect. Paa det nu hand skulde giøre det obenbare/ at hand haffde icke syndet imod sine Foreldere/ Oc at giffue til kiende/ at mand er plictig til at vere Gud lydig/ end Mennisken/ Da forsuarede Christus sig met saadanne haarde Ord/ Vide i icke/ at ieg skal vere i det min Fader tilhører.

Skulle wi oc tage oss disse ord til?

Vi skulle fatte disse Ord/ lige som en Skiold / imod alle Dieffuelens / Verdens oc Tyranners fristelser/ Som er/ naar

Offrighed/

Vffrighed/ Foreldre eller Venner ville tuinge oss til/ at giøre imod Guds befalning/ da skulle wi altid sige/ Vide i icke/ at ieg skal vere i det/ der min Fader tilhører.

Forstode oc Christi Foreldre disse ord ?

Lucas siger/ De forstode det Ord icke/ der hand talede met dem.

Viste de da icke/ at hand var vndfangen aff den hellig Aand ? Haffde io Engelen giffuet dem det baade til kiende ? Luce 1. Matth. 1.

De viste det gantske vel/ Men de toge sig icke der vare paa at Christus skulde vere den ypperste Prest/ en Doctor i Scrifften/ eller en Mestere i Jsrael/ eller at hand skulde haffue sin omgengelse met saadant Folck/ De mente/ At hand skulde veret Konge i Jsrael/ oc hafft sin omgengelse met Harnisk oc Reysener,/ icke i Bøger oc met Scrifftkloge.

Huad giør Christus paa det sidste ?

Hand gick ned met dem/ oc kom til Nazareth/ oc var der vnderdanig.

Huor faare gaar hand nu ned met dem/ der hand tilforn/ icke vilde kiende for sine Foreldre ?

J det som var hans Embede anrørendis / giorde hand intet for vild eller venskab / hand sparede der vdi huercken Foreldre eller Venner / huercken Konger eller Prester. Thi at der nogle Phariseer komme til hannem / oc sagde / Vig hen vd / oc gack her fra / thi Herodes vil drebe dig / Da suarede hand dem oc sagde / Gaar bort / oc siger den Ræff/ See / Jeg vddriffuer Dieffuelskab / oc giør helbrede i dag oc morgen / oc den tredie dag skal det haffue ende met mig / Luce 13. Oc der hand lerde Folcket Matth. 12. sagde en til hannem / See / din Moder oc dine Brødre / staa der wde / oc ville tale met dig / Da suarede hand / oc sagde til dem/ der gaff hannem det til kiende / Huem er min Moder ? Oc huilcke ere mine Brødre ? Oc hand vdracte sin Haand

offuer

offuer sine Discipler oc sagde/ See / det er min Moder oc mine
Brødre/ Huem som giør min Faders vilie i Himmelen/ hand er
min Broder/ Søster oc Moder/ Lige saa vilde hand oc icke
her kiende sine Foreldre/ den stund hand var i sin Faders be-
falning.

Huad giorde hand der effter / fra hand var tolff aar
indtil hand bleff tredive?

Euangelisterne formelde intet besynderligt derom/ vden
at hand var sine Foreldre vnderdanig / oc halp den vden tuil
trolige til deris føde/ Børne schole gick hand icke til/ Thi
Jøderne sagde Johan. 7. Huorledis kand denne Scrifften/
effterdi hand lerde hende icke? Hand gick icke heller aarke-
løss oc drog ledie paa sig/ Thi der staar Fadernis bud / J
dit Ansictis sued / skalt du æde dit brød / Der tog hand vare
paa oc rettede sig effter / hand arbeydede / tømrede / bygde
Huss/ Der faare sagde Jøderne Marc. 6. Er icke dette den
Tømmermand JESVS / Marie Søn? Lige nu som
Christus giorde alt det helligt oc saligt / der hans hellige le-
geme rørde ved / Vand / kaarsset oc alle plager / Saa haff-
uer hand oc hellig giort alle Embede / al ærlig Offuelse oc
handel / Der faare er der icke tuil paa / at de som met en
stadig tro / bruge noget haanduerck / de bruge oc øff-
ue sig i en hellig gierning / oc bekomme der
met Guds velsignelse/ oc endelige det euige
liff / AMEN.

Den Anden Søndag effter Hellig tre Konger Dag/ Epistel. Rom. 12.

KJere Brødre/ Wi haffue atskillige gaffuer/ eff-
ter den naade/ som oss er giffuen. Haffuer nogen
Prophecie/ da skal den vere lige ved Troen. Haff-
uer nogen it Embede/ da skal hand tage vaare paa sam-
me Embe-

me Embede. Lerer nogen/da skal hand vare paa samme lerdom. Formaner nogen/da skal hand vare paa formanelsen. Giffuer nogen/ da skal hand giffue enfoldige. Regerer nogen/da skal hand vere omhyggelig. Giør nogen barmhiertighed/ da giør sig det met lyst.

Kierlighed skal icke vere falsk. Hader det onde/ bliffuer ved det gode. Brøderlig kierlighed eblant huer andre/ skal vere aff hiertet. Den ene skal komme før end den anden met ære at beuise. Verer icke lade til det i skulle giøre. Verer brendende i Aanden. Skicker eder effter tiden. Verer glade i haabet. Taalmodige i bedrøffuelse / Lader icke aff at bede. Tager eder de Helligis nødtørfftighed til. Læner gerne herbere. Velsigner dem eder vorfølge. Velsigner oc bander icke. Fryder eder met de glade/ oc græder met de grædendis. Haffuer it sind iblant huer andre. Tracter icke effter høye ting/ men holder eder til de fornedrede.

Huor om taler S. Paulus i denne Epistel?

Hand taler om Guds gaffuer/ oc troens fruct/ oc om de Christelige lemmers gierninger/oc hand holder en smuck maade. Først opregner hand sex gierninger/som høre til Christendomens almindelige Regimente. Som predicke/ tiene Predickere oc de Arme/ lære oc formane/ giffue/ regiere eller visitere. Der effter opregner hand vel tiue gierninger/ som i almindelighed ere huer mand anrørendis i Christendommen.

Huilcken er den første gierning / som hører til det aandelige Regimente?

Haffuer nogen Prophecie/ da skal den vere lige ved Troen.

Huad er Prophecie?

Prophecie er dubbelt. En/ som taler om tilkom̃ende ting/ som Propheters oc Apostlers prophecie er. Den anden er Scrifftens vdleggelse. De skulle baade vere Troen lige/ oc hand vil saa sige. Haffuer nogen naade aff Gud / til at vdlegge Scrifften/ hand skal see til/ at hand vdlegger hende rettelige/ at hans vdleggelse kom̃er offuer it met Troen/ at hand icke lærer andet/ end Troen vdkreffuer/ oc icke legger nogen anden grundual/ end den som er allerede lagd. 1. Cor. 3.

Huilcken er den anden gierning?

Haffuer nogen it Embede / da skal hand vare paa samme Embede / det er / Er nogen menigheds tienere / en Diaken/ Forstandere/ tilsyuns Mand/ Kistenherre eller de Fattigis Formyndere/ oc haffuer arme Meñisker/ Viduer/ Faderløse oc siuge Meñisker at besørge/ met timeligt gods oc almisse vd at dele/ da skal hand tage vare paa sit Embede/ oc giøre det/ der hand er kalden til/ met al flid oc aluorlighed/ oc vilde/ at hand giør Christo det selff/ Matth. 25.

Huilcken er den tredie oc fierde gierning?

Lærer nogen da skal hand vare paa sam̃e lerdom Formaner nogen/ da skal hand vare paa sam̃e formaning. Disse thu stycker skulle vere tilsam̃en. Lære kaldis/ at vnderuise Folck i det som de icke vide. Formane kaldis / at mand stedze driffuer/ tilskynder/ locker/ beder/ oc formaner dem/ som ere vnderuisde/ at de bliffue hart ved/ fare stedze frem/ icke bliffue trette/ oc falde til bage igen/ Esaie 58. Oc Paulus 1. Timoth. 4.

Huilcken er den femte gierning?

Giffuer nogen/ da skal hand giffue enfoldelige/ Det er/ hand skal icke prale oc rose sig meget der aff / som Hyenskalcke giøre/ icke heller giffue paa vild oc Venskab/ men effter som huer haffuer behoff/ icke heller søge sin egen fordel eller betalning/ icke holde den ene frem oc støde den anden til bage / som mand her til dagis haffuer forlent aandelige forleninger/ Prebender oc Kirckenis gods/ Biscopdome/ Prouestdomme/ Kannickedome/ Sognekircker / men mand skal giffue frilige hen som Christus lærer Matth. 6. Luce 14.

Huil

Huilcken er den sitte gierning ?

Regærer nogen da skal hand vere omhyggelig. At rægere er icke andet/ end haffuer til syun/ paa alle embeder i den Christelige menighed/ at det kand gaa rettelige til. Som er/ at Guds Ord kand Predickis rent oc klare/ Sacramenterne brugis rettelige / Almisse skickelig oc tilbørlige vddelis/ Oc dette Embede hører Bisper til / der aff haffue de det Naffn/ at mand kalder dem Episcopos/ Antistites/ Præsules / Pastores / Visitatores/ Tilsyuns mend/ Offuerster/ Forstandere/ Hyrder/ Doctere etc. Thi Paulus siger 1. Timoth. 3. Huem som icke staar sit egit huss vel faare/ huorledis vil hand staa Guds menighed faare ? De skulle io icke vere lade eller forsømelige/ men omhyggelige/ vindskibelige/ lystige oc wfortrødne. Det staar til en køresuend at vogn oc heste skulle gaa vel frem/ Lige saa er det met Prelater i Christendommen. Soffuer køresuenden / oc lader heste oc vogn gaa selff/ oc raade for Tømmen/ besynderlige paa en farlig vey/ da skal mand snarere fare ilde end vel. Saa er det oc/ naar Bisper/ Hyrder/ Prelater soffue/ da raader Dieffuelen selff / som Christus siger/ Matthei 13.

Huor for setter hand Regære sidst / huilcket tilbørlige skulde verit det første ?

S. Paulus saa vel formedelst den hellig Aand/ at de aandelige Prelater/ oc Bisper skulde offuergiffue at predicke/ lære oc formane/ oc holde sig til at regære/ imod Christi befalning/ Luce 22. At hand nu der met skulde minde dem paa Christi ord/ da setter hand Regære sidst/ oc de andre Embede/ som Predicke/ tiene/ lære/ formane/ først. Men Pauli paamindelse vdrette lige saa meget hoss dem / som Christi befalning. Thi at i den sted wi skulde hafft aff Prelater / Scrifftens lærere/ oc Kirckenis tienere/ Der haffde wi verdzlige Herrer oc Regentere / end dog Gud vel kunde hulde dem saadant til gode/ der som de enten vilde selff eller tilstede andre at fuldkomme deris Embede / oc predicke Guds Ord/ det forlene dem Gud/ Amen.

Huilcke ere de gode gierninger / der ere huer Christen anrørendis ?

 Den første

Den første er. Giør nogen Barmhiertighed/ da giøre sig det met lyst/ Det er/ mand skal giffue gladelige icke met en ond vilie/ icke langsomt oc nødigt/ icke søge aarsage her oc der/ at mand kand saa giffue/ at den Fattige bliffuer aldrig glad der aff. Læss Paulum 2. Corinth. 9.

Den anden er. Kierlighed skal icke vere falsk/ men reen/ broderlig oc wfarffuit. Thi kierlighed er almindelige farffuit/ At mange holde dem for venner/ oc ere dog Fiender oc wuenner. Nogle søge aleniste deris egen nytte der hoss/ oc ere saa lenge venner/ som det gaar vel til. Nogle elske saa/ at de kunde see igennem fingre met al synd oc last/ de ere ret øyen skalcke/ huilcke der staar screffuit om i Salomonis sprock i det 27. Cap.

Den tredie er. Hader det onde.

Den fierde. Bliffuer ved det gode.

Den femte. Broderlig kierlighed iblant huer andre skal vere aff hiertet.

Disse ere de stycker/ som høre til reen broderlig/ wfarffuit kierlighed/ Som er/ at mand skal icke bruge hygleri/ Thi det forblinder øynene/ at mand tier stille/ oc seer igeñem fingre/ oc straffer icke/ huor som det giørs behoff at straffe. Oc at wi skulle holde oss til det gode at det som ret er/ huad heller vor Fiender eller ven/ haffuer talet eller giort det. At wi oc skulle elske huer andre indbyrdis/ icke løsslige met en almindelig kierlighed/ Men aff hiertens grund/ broderlige/ ia met Faderlig oc Moderlig kierlighed/ som Foreldere elske deris Børn/ Lige som Gud oc roser sig/ at hand elskte oss Johan: iij.

Den siette. Den ene skal komme før end den anden met ære at beuise.

Den siuende. Vere icke lade til det i skulle giøre. Det er/ vere omhyggelige for huer andre.

Den ottende. Verer brendende i Aanden.

Den niende. Skicker eder effter tiden.

Disse fire dygder flyde aff broderlig oc faderlig kierlighed/ Som er/ at wi acte andre Folck/ ehuor ringe de oc ære/ høyre oc

bedre end oss selff/ for Guds skyld. At wi oc skulle vere retsindige oc tienstactige til at sørge for andre/ icke lade eller forsømelige/ icke fortrødne eller wstadige/ Oc handle trolige i Guds sag/ at wi icke bliffue bløde eller trette/ men altid stercke oc mere brendende. At wi ere saa lade oc fortrødne til at bede oc i al vor gierning/ falde saa lettelige i synd/ ere saa kaalde i kierlighed/ det ere tegn til at wi haffue en kaald Aand. Thi at huor som Aanden er kaald/ der brender legemet i wkyskhed oc optendis til megen wskickelig lyst. Men huor Aanden er brendende/ der fordempis legemet met sin lyst oc begiering/ saa skicker wi oss oc effter tiden/ oc bruge hende rettelige/ at wi giøre huer ting i sin tid.

Den tiende. Vere glade i haabet.

Den ellefte. Taalmodige i drøffuelse.

Den tolffte. Lader icke aff at bede.

Disse try stycker giffue til kiende/ Huad det kaldis/ at skicke sig ret i tiden/ som er/ at en Christen icke skal søge glæde i kiødelige oc iorderige ting/ men alene i Gud/ naar som det oc allerede gaar ilde til/ Oc at hand skal vere taalmodig i fristelse/ icke fly kaarssit oc modgang/ men bliffue bestandig. Oc der som hand i sin nød rober oc skriger til Gud/ at hand skal icke lade aff/ eller kædis der ved/ om hand icke end bliffuer strax bønhørt/ men bliffue ved i troen/ som den Luce 11. Oc Viduen/ Luce 18.

Den trettende gierning. Tager eder de Helligis nødtørfftighed til.

Den fiortende. Læner gierne herbere.

Disse thu stycker ere de leffuende Helgen anrørendis/ det er/ de fattige Christne/ huilcke Tiranner forfølge/ fordriffue/ oc tage deris gods fra/ dem skulle wi anamme venlige/ laane dem Herbere/ oc forskaffe dem deris nødtørfftighed.

Den femtende. Velsigner dem eder forfølge.

Den sextende. Velsigner oc bander icke.

Disse thu stycker ere vore Fiender oc forfølger anrørendis/ saa/ at wi skulle ynske dem alt got til Liff oc Siel/ gods oc ære/ oc io icke bande.

Thi det er ingelunde tilbørligt/ at en Chriſten ſkal bande nogen oc ynſke hannem ont/ ia icke end ſin argiſte Fiende/ effterdi de Chriſtne haffue befalning/ at de ſkulle føre Guds ord i munden/ huilcket der er intet andet end idel velſignelſe/ oc det vil icke ſkicke ſig/ at der ſkal gaa en bande aff den mund/ der idel velſignelſe ſkal gaa aff.

Den ſøttende. Glæder eder met de glade.

Den attende. Græder met de grædende.

Det nittende. Haffuer it ſind iblant huer andre.

Den tiunde. Tracter icke effter høye ting/ men holder eder til de fornedrede.

Diſſe fire ſtycker/ ere oſſ ſelff anrørendis/ oc lære oſſ huorledis wi ſkulle ſkicke oſſ met huer andre/ i lycke oc wlycke/ i glæde oc bedrøffuelſe. Det ſtaar baade ilde/ at vere glad/ hoſſ dem ſom ere bedrøffuede/ oc ſurmule/ hoſſ dem ſom ere glade.

Saa ſkulle wi oc haffue it ſind oc endrectighed/ at ingen ſkal lade ſig bedre tycke for ſin ſtat/ Embede eller væſen ſkyld/ end de andre.

Wi ſkulle oc icke tracte effter høye ting/ ophøye oc opblæſe oſſ ſelff/ oc foracte ſaa dem ſom er i en ringe ſtat oc væſen/ oc wi ſkulle lade oſſ nøye met det kald/ ſtat oc Embede/ der Gud haffuer kaldet oſſ til. Gud vil haffue baade dem tilſammen ſom ere høye oc ringe/ Ja Verden kand ſaa ilde ombære de ringe oc fornedrede ſtatter/ ſom den høye ſtat.

Lige ſom legemet nu holder ſig imod føderne/ ſaa ſkulle oc de høye ſtatter holde ſig imod de ringe oc fornedrede/ icke acte eller ſee til den ypperlighed der de haffue ſelff/ men ſkicke ſig effter de ringis nødtørfftighed/ ſom det kand vere dem nyttelige. Saa giorde oc Chriſtus imod oſſ/ det ſom vaar høyt oc ypperligt i hannem/ kaſte hand icke bort/ men hand actede det icke/ hand ophøvede ſig oc icke offuer oſſ/ men hand tog ſig vor ælendighed til/ foractede oſſ icke/ men tiente oſſ met ſit allerhøyſte væſen oc Liff. Hannem vere Tack/ Loff/ ære/ oc Prÿſſ/ i euighed/ AMEN.

Den An-

Den Anden Søndag effter Hellig tre Kongers Dag / Euangelium / Johan. II.

OC paa den tredie dag/ bleff it Bryllup i Cana vdi Galilea / oc Jesu Moder var der. Jesus oc hans Disciple bleffue ocsaa budne til Bryllup. Oc der dem fattedis Vin / siger JEsu Moder til hannem/ De haffue icke Vin. Jesus siger til hende / Quinde/ huad haffuer ieg met dig at giøre ? Min time er icke end nu kommen. Hans Moder siger til Tienerne/ Huad hand siger eder / det giører. Oc der var sex Vandkar aff sten sette/ effter Jødernis rensesis skick / oc der gick vdi huert/ tho eller tre Maader. Jesus siger til dem/ Fylder Vandkarene met Vand/ Oc de fylde dem til det øffuerste/ Oc hand siger til dem/ Øser nu / oc bæret til Kiøgemesteré/ Oc de bare til hannem. Men der Kiøgemesteren smagede den Vin / der haffde veret Vand / oc viste icke / hueden hand kom/ men Tienerne viste det / som øsde vandet. Da kalder Kiøgemesteren at Brudgommen/ oc siger til hannem/ Huer mand giffuer først den gode Vin/ oc naar de ere bleffne druckne den som ringere er / Du haffuer foruaret den gode Vin indtil nu. Dette er det første Tegn/der Jesus giorde/som skede i Cana vdi Galilea/oc hand obenbarede sin herlighed/ Oc hãs Disciple trode paa hañem.

Huad lerer dette Euangelium oſſ?

Try ſtycker. Førſt/ At Ecteſkab er Guds gierning. Der neſt / Troens Exempel i Maria. Det tredie/ Kierligheds Exempel i Chriſto.

Huor paa vedſt du/ at Ecteſkab er Guds gierning?

Aff Scrifften/ baade aff det gamle oc ny Teſtamente/ oc aff forfarenhed.

Huad ſiger det gamle Teſtamente om Ecteſkab?

Det gamle Teſtamente giffuer tilkiende/ at Gud indſkickede Ecteſkab i Paradis/ i vſkyldigheds tid/ før end Synden kom/ oc brugede ſtor vmage/ møye oc arbeyde der til.

Huad vmage tog Gud ſig til der met?

Der ſtaar ſcreffuet Gen. 1. At Guds høye Maieſtat/ førſt raadſlo om Menniſkens ſkabning / oc ſagde / Lader oſſ giøre Menniſken/ it Billede/ lige effter oſſ/ Oc Gud ſkabte Menniſken aff Jordens ſtøff/ oc blæſde i hans anſict/ en leffuende aande. Oc raadſlo der effter/ om Quindens ſkabning/ oc ſagde/ Det er icke got at Menniſken er alene/ wi ville giøre hannem en methielp/ Oc Gud loed en dyb ſøffn falde paa Adam / Oc der hand ſoff/ tog hand it aff hans Reffben/ oc bygde en Quinde aff ſamen Reffben/ oc ledde hend til hañem/ Da ſagde Adam/ Dette er been aff mine been/ oc kiød aff mit kiød/ hun ſkal kaldis Mandinde/ thi hun er tagen aff Manden/ Der faare ſkal en Mand forlade ſin Fader oc ſin Moder/ oc henge ved ſin Huſtru / oc tho ſkulle vere it Kiød/ oc Gud velſignede dem/ oc ſagde / Voxer oc verer fructſommelige/ oc opfylder Jorden.

Bruger Gud oc denne gierning end nu?

Ja altid end nu/ Som Chriſtus ſiger Johan. 5. Min Fader arbeyder indtil nu/ oc ieg arbeyder ocſaa/ Gud lader icke aleniſte Drenge/ men ocſaa Pige børn fødis/ icke til at ſynde/ men til erlig tuct/ oc til det gantſke Meñiſkelige Slectis opholdning. Lige nu ſom Gud beſkicker Adam ſin Huſtru/ vden hans vidſkab oc tilhielpelſe/ Saa Fører hand end nu paa denne dag

Mand oc

Mand oc Quinde vnderlige tilsammen/ at de selff icke kunde vide eller betencke huor vnderlige de komme til sammen/ Som der staar screffuet Prou. 10. Foreldre giffue Huss/ gaard/ pendinge oc gods/ Men en forstandig Hustru kommer aff Herren.

Huad siger det ny Testamente om Ecteskab?

Det ny Testamente giffuer til kiende/ at Christus ærede Ecteskab/ oc gick til Bryllup met sine Disciper/ i Cana vdi Galilea/ oc giorde der it smuct Jertegn/ Ecteskab til en beprydelse/ i det/ hand vende vand om til Vin/ Huor met hand vilde giffue til kiende/ at hand stedze vil vere hoss trofaste Ectefolck/ oc omuende drøffuelsens vand til lystig oc gledelig Vin/ Saa fremt de ekon ville vere fromme/ tage flitelige vare paa deris kald oc Stat/ oc giøre det som Christeligt oc ret er.

Huorledis kant du vide aff forfarenhed/ at Ecteskab er Guds gierning?

At der er i Ecteskab stor arbeyde/ megen vmage oc genuordighed/ Thi det haffuer sig saa met Guds gierninger/ at de altid synis den gamle Adam/ sure/ bittre oc suare/ Oc det haffuer Gud saa skicket/ at Mennisken icke skal gaa aarckeløss/ oc formedelst aarckeløsshed falde i onde syndelige tancker/ ord oc gierninger/ men arbeyde stedze oc haffue noget at giøre/ at fordriffue onde tancker/ ord oc gierninger met.

Er da aarckeløsshed saa skadelig oc forderffuelige en ting?

Aarckeløsshed er en aarsage til megen synd oc Guds fortørnelse/ Satan kunde icke giort Christendommen større skade/ end hand giorde/ der hand skiød Paffuen det ind/ at hand skulde forbiude den aandelige Stat Ecteskab/ Thi at formedelst saa mange aarckeløse Mennisker / løssgenger oc Kringeldriffuere/ opfyllede hand Christendommen/ met vsigelig synd oc ondskab/ lige som Sodoma oc Gomorra.

Er da arbeyde saa kaastelict oc helligt en ting?

Ja / arbeyde holder Mennisken fra mange onde tancker ord oc gierninger / det forfremmer dem til god næring oc bie-

 ring

ring / fordriffuer siugdom oc holder dem karske oc sunde/ Det fører en hungru maffue til bordet/ oc it træt legeme til sengen/ Der faare smager mad oc dricke dem vel/ oc søffn er dem sød oc behagelig/ Saa fultkommer ocsaa saadant it Menniske Guds befalning/ der som hand siger/ J dit ansicts sued / skalt du forhuerffue dit brød.

Huad skal nu den giøre/ som giffuer sig i ecteskab?

Hand skal betencke oc see til try ting/ til Troen/ til Kierlighed/ oc til Kaarsset.

Huor faare skal hand see til Troen?

At hand skal stadelige tro/ at Ecteskab er Guds gierning/ Oc at Gud er hans kiere Fader/ som kunde oc vilde beſørge hannem/ met en from Hustru/ Oc naar saadant er skeet/ da skal hand icke see ydermere til andre Quinders deylighed/ eller tencke paa dem/ men hand skal lade sig nøye met den/ der Gud haffuer giffuet hannem.

Huad om Ecte Folck bliffue vsamdrectige oc skalckactige?

Da skal huer i sin sted saa tencke/ See/ Gud haffue giffuet mig saadan en ecte Persone/ hand veed vel best/ huad mig tien oc er nytteligst/ Haffde hand giffuet mig en anden / da haffde det maa vel ske mere veret mig til skade/ end til gaffn/ Herrens vilie ske met mig/ Sandelige/ huor saadanne Christelige tancker ere/ der kand det icke gaa ilde til.

Huor faare til Kierlighed?

Hand skal vide / at Ecteskab er Kierligheds oc fredsens Stat/ Saa/ at den ene skal tiene den anden/ hielpe oc raade/ Oc der skal vere idel tieniste hielp oc trøst/ indbyrdis imellē dem selff/ Der nest imod deris Børn/ Tiuende oc alle Mennisker.

Huorledis imellem dem selff?

Ectefolck skulle vere fredsommelige met huer andre/ venlige/ kierlige oc endrectige/ ingen skal foracte eller haffue den anden mistenckt/ men de skulle trolige tiene oc hielpe huer andre/ i lyst oc i nød/ i lycke oc vlycke/ i karskhed oc siugdom/ oc i andet

saadant

ſaadant huad Gud ſkicker dem til. Thi Gud ſkabte fordi Quin-
den/ icke aff Mandens hoffuet/ at hun icke ſkal vere Herre off-
uer hannem/ oc icke aff hans føder / at hun aldelis ſkal ligge
vnder føderne/oc vere hans fødtraad oc ſkoſtrug/ Men aff ſiden
at hun ſkal vere Mandens methielp.

Huorledis imod Børn oc Tiuende?

Naar Gud giffuer dem Børn oc Tiuende/ da ſkulle de op-
føde oc optucte dem/ Gud til loff oc ære/ deris Neſte til hielp/
tieniſte oc trøſt / ia den gantſke menighed til trøſt / Der faa de
da baade hender fulde aff gode gierninger/ Ja de kunde beuiſe
imod deris egen Børn oc Tiuende / alle kierligheds gierninger/
der Gud haffuer budet oc befalet. Gud giør aff fromme Ecte
folckis huſſ/ it helligt Hoſpital/ en Kircke/ it vdualt Kloſter/ ia
it lyſtigt Paradis oc glædeligt Himmerige/ Hand giffuer dem
ſin velſignelſe/ alt got/ lycke oc ſalighed.

Huor faare til Kaarſſet?

Ecte folck ſkulle vide/at Gud haffuer lagd it ſuart Kaarſſ/
baade paa Manden oc Quinden i Ecteſkab.

Huilcket er Mandens Kaarſſ?

Gud ſagde til Adam/ Effterdi du haffuer veret din Quindis
røſt lydig/ oc ædet aff det Træ/ der ieg haffde forbudet dig/ Da
ſkal Jorden vere forbandet for din ſkyld/ Du ſkalt met kummer
nære dig der aff din liffs tid/ Hun ſkal bære dig Torn oc Tidzel/
Du ſkalt æde dit brød i dit anſictis ſued.

Huilcket er Quindens Kaarſſ?

Gud ſagde til Eua/ Effterdi du haffuer veret Hugormen
lydig/ oc ædet aff den fruct/ der ieg forbød eder/ at i ſkulde icke
æde aff/da vil ieg ſkicke dig megen kummer til/Naar du eſt ſiug-
lig/ da ſkalt du føde dine Børn met kummer/ Din vilie ſkal vere
din Mand vndergiffuen/ oc hand ſkal vere din Herre.

Er der oc nogen trøſt vnder dette Kaarſſ?

Ja/ Hoſſ Mandens Kaarſſ ſtaar den trøſt / Du ſkalt æde
dit brød i ſued / indtil du bliffuer til Jord igen / ſom du eſt
kommen aff / Lige ſom hand vilde ſige / Det ſkal vere it timligt

Kaarss/ oc icke vare lenger/ end saa lenge du leffuer/ oc det skal aleniste ligge paa legemet/ oc icke paa Sielen. Hoss Quindens Kaarss / staar den trøst / Du skalt føde dine Børn met kummer / Oc alliguel Quinden førde offuertrædelsen i Verden/ saa skal hun dog bliffue salig / formedelst Børn at føde/ om hun bliffuer i troen/ i kierlighed/ i Helliggiørelse met Kyskhed/ 1. Timo. 2.

Er oc Guds Ord i Ecteskab?

Icke aleniste Guds Ord/ men ocsaa Guds befalning/ skick oc velsignelse/ it erligt leffnet/ en God Samuittighed oc forhaabelse til det euige liff/ I Horkarlis oc Boleris leffnet/ er icke andet/ end Dieffuelens gierning/ befalning oc skick/ egenuillighed/ oc det guddommelige Godis forstyrring / it vkyskt skendeligt leffnet/ en ond Samuittighed/ oc den euige fordømmelsis forventelse. Ectefolck kunde dristelige traade frem for Gud/ oc met en god Samuittighed rose deris Stat/ Trods at de Aandelige met deris optenckte Stater/ kunde lade deris mund op for Gud/ oc rose der aff/ de skulle skamme sig oc tie stille/ Thi de kunde icke føre en eniste Bogstaff frem aff den guddommelige Scrifft/ der de kunde fordagtinge deris Stater met. Der som Paffuens tredubbelte krune/ Cardinalers brede Hatte/ Bispers krogede Staffue oc flacte hatte/ Munckis Kapper/ Presters ragede plette oc Nunders Viel/ haffde saadan grund i den hellige Scrifft/ som giffte Quinders hengel oc hoffuitklede/ Oc de Aandeligis trygel seck/ som Adams pleyel eller hacke/ Hielp Gud/ huor skulde de da bramme/ braske oc prale. Men Christus haffuer taget deris roff fra dem/ i det/ hand siger Matt. 15. De tienen mig forgeffuis/ efterdi de lere saadan lerdom/ der icke er andet/ end Menniskens bud.

Huor paa mercke wi troen i Maria?

Der dem fattedis Vin / siger IEsu Moder til hannem/ De haffue icke Vin/ Den gode Moder sørger for bryllups folcket/ oc vilde gierne/ at det skulde gaa vel oc skickelig til/ dog beder

hun icke

hun icke met vdtryckte ord/ Hun tenckte/ Det giøris icke behoff at bede / Hand er i sig selff goduillig nock / naar som hand ekon hører/ at der fattis vin/ da hielper hand vel / Dette er ocsaa Troens natur/ at hun forlader sig paa Guds barmhiertighed.

Huad suarer da Christus?

Hand viser hende fra sig met haarde Ord / oc siger til hende/ Quinde/ huad haffuer ieg met dig at skaffe? Min time kom icke end nu.

Huad giør Maria/ lader hun sig oc afftrenge?

Ney/ hun siger nu først til Tienerne/ Huad hand siger eder/ det giører. Saa frimodig oc vis er hun der paa / at hun troer/ at hendis kiere Søn Christus / skal icke lade hende bede forgeffuis/ oc lige som hun troer/ saa skeer det ocsaa.

Huad skulle wi lære der aff?

Naar oss tyckis / at Gud vil icke høre vor Bøn / da skulle wi fordi icke fortuile/ eller lade aff at bede/ men fare stedze frem oc bliffue hart ved / Thi der er visselige trøst paa ferde / naar Gud tier saa stille/ oc vnder saadant Ney / skiulis der it vist Ja/ Thi Gud giør saa sin gierning / at hand icke hielper / før end mand lader sig tycke/ at al hielp oc trøst er wde / Der faare kaldis hand/ den rette Nødhielpere/ som hielper i ret tid.

Huor paa mercker mand den Kierlighed i Christo?

Der paa / at hand beskickede dem saa god Vin til Bryl-luppet / Hand gaff klarlige til kiende met dette Exempel / at hand icke vil i nogen nød forlade dem wden trøst / som effter hans befalning giffue sig i Ecteskab / i en ret tillid oc stadig tro til hannem / oc tage flitelige vare paa deris kald. Thi at lige som hand her / der dem fattedis Vin / giør god Vin aff vand / Saa vil hand ocsaa / naar mand i Ecteskab hierteli-ge beder oc paakalder hannem / hielpe rigelige i al trang oc nød. Hand veed vel / at der fattis baade it oc andet i Ecte-skab / nu mad oc dricke/ nu kleder oc sko. Naar som Ectefolck

nu giøre/ det Gud er behageligt/ oc atſpørge først Guds Rige/ da vil hand aldrig forlade dem.

Giff it Exempel der paa aff Scrifften?

Huem fødde oc beuarede den Patriarcke Jacob/ der hand met ſin Staff gick offuer Jordan/ oc kom igen met meget Folck/ Børn/ Queg oc gods? Gen. 32. Huem beſørgede Joſeph? Der hand bleff ſold aff ſine Brødre/ bleff hand icke aff Guds naade en Herre offuer al Egypten? Huem beſørgede oc fødde Iſraels børn fyrritiffue aar i Orcken? Huo beſørgede dem her met god vin? Ja huem beſørger/ nærer/ forſeer oc føder den gantſke Verden/ oc alle Creature? Er icke Gud den ſom det giør? For hunger oc kummer ſkyld/ ſkal ingen ſky oc fly Ecteſkab/ Vil hand ekon ſkicke ſig rettelige der vdi/ frycte Gud / oc giøre det/ ſom hans Embede oc kald vdkreffuer oc eſker/ oc gaa ſin Neſte ret vd/ oc vere redelig i ſin handel/ Da ſkal hand viſſelige befinde/ at Gud ſkal io ſaa vel beſkerme oc beſørge hannem/ ſom hand beſørgede/ Jacob/ Joſeph/ oc denne Brud oc Brudgom.

Huad ſiger du da om Bryllups kaaſt/ drick/ prydelſe/ Spillemend oc dantz/ Er ſaadan oc ſynd?

Huad ſom ſkeer i Bryllup / met mad/ dricke/ dantz oc glædſkab/ det kand Gud vel fordrage oc lade ſke altſammen/ ſaa fremt det gaar ſkickelige/ tuctelige/ erlige oc Chrſtilige til/ oc huer holder oc ſkicker ſig effter ſin Stat. At mand icke giør aff legemlig nødtørfftighed met mad oc dricke/ fraadzeri oc druckenſkab: Aff ærlig oc tuctig prydelſe/ en hoffmodig pral oc bram: Aff dantz oc glædſkab it balſtyrigt væſen oc hunde leffnet/ at løbe/ rende/ hoppe oc ſpringe/ lige ſom mand vaare fra vid oc ſind. Ecteſkab er Guds ſtat/ Der faare ſkal det ocſaa begyndis oc handlis Chriſtelige/ Brud oc Brudgom ſkulle først forlige ſig met Gud/ bede Gud om en lyckſalig begyndelſe/ en god frem gang oc en ſalig ende.

De ſom ſkickede det først ſaa/ at Brud oc Brudgom ſkulde komme til Kircke / de giorde det icke aff løſſactighed oc for

offuerflødigheds skyld / som det (diss vær) nu gaar til/ at mange haffue mere lyst til at fraadze i mad oc øl / oc proppe sig/ som vskellige Creature/ end at gaa til Kircken/ høre Guds Ord/ oc bede Gud om naade. De gamle brugede der stor aluorlighed met / at de der vilde hente Guds velsignelse / oc den Christelige Menigheds bøn/ huilcket der oc vel i sandhed giøris behoff til denne Stat/ Thi huo som giffuer sig i Ecteskab/ hand haffuer vel Guds velsignelse oc den almindelige Bøn behoff/ Fordi at Dieffuelen kand icke her vere stille / hand bruger al sin mact der til/ at hand kand forstyrre oc opuecke megen vlycke i Ecteskab/ met vtroskab / hoer/ vrenlighed oc allehande iammer/ Huilcket Gud Fader/ oc vor Herre Christus/ kand oc vil forhindre oc affuerge altsammen/ Hannem ske loff oc priss til euig tid/ Amen

Den tredie Søndag effter Hellig tre Kongers Dag / Epistel/ Rom. 12.

KIere Brødre / holder eder selff icke for meget klaage. Betaler ingen ont met ont. Verer flitelige til fromhed imod huer mand. Er det muligt / da haffuer fred met alle Mennisker/ saa meget som er muligt er. Heffner eder icke selff (mine allerkiereste) men giffuer Guds vrede rum. Thi der staar skreffuit: Heffn er min/ Jeg vil betale/ siger Herren. Der som nu din Fiende hungrer / da giff hannem mad / Tørster hannem da giff hannem dricke. Naar du det giør / da samler du gloende kul paa hans hoffuit. Lade icke det onde offueruinde dig/ men du skalt offueruinde det onde met got.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel:

Hand gaar stedze frem/ at opregne Troens fruct/ som hand haffuer begynt i disse tho fremfarne Søndages Epistler. Fordi at de gamle Lærere delede dette 12. Capit. til de Romre/ at det skulde handlis oc læsis tre Søndager effter huer andre. Thi det er it offuermaade smuct Capittel/ som lærer alt det/ der en Christen skal vide/ saa at det vel motte kaldis de enfoldige Christenis lille Bibel. Oc S. Pouel optegner end nu her siu gode gierninger/ huilcke en Christen skal vel mercke.

Huilcken er den første gode gierning:

Holder eder selff icke for meget kloge. Dette er det stiffue oc stalte sind/ i verdzligt væsen eller handel/ at mand vil icke lade sig sige/ at mand vil vide alting bedre/ end nogen det kand sige/ huad hand haffuer i sinde/ det skal vere vel oc ret giort/ oc hand vil ingelunde vige nogen. Saadan stiff sindig klogskab skal icke vere hoss de Christne/ den ene skal vige den anden/ oc lade hannem haffue ret/ effterdi det er icke Guds ord oc troen anrørendis/ men alenist e den vduortis handel oc timelige ting.

Huilcken er den anden gode gierning:

Betaler ingen ont met ont. Tilforn der hand lerde/ at mand skal icke bande/ da taler hand om dem/ som icke kunde heffne sig. Fordi at de samme kunde icke mere giøre end bande/ oc ynske dem al vlycke/ som ere dem for stercke. Men hand taler her om dem der som den ene kand betale den anden ont met ont/ oc den ene vere den anden fortredelig. Oc en Christen skal giøre den got/ som hannem giør ont/ lige som Gud lader sin Sol skiñe baade offuer onde oc gode/ oc sin regn falde/ offuer det retferdige oc vretferdige/ Matthei 5.

Huilcken er den tredie gode gierning:

Veret flitige til fromhed imod huer mand. Dette er sagd om den vduortis omgengelse/ at en Christen icke skal tencke/ at hand maa giøre/ huad hand vil/ huad heller det er andre behageligt eller oc vbehageligt. J troens sager/ oc i det som er vor

samuittighed oc vor Siels salighed anrørendis / skal mand for ingen mands skyld giøre eller lade noget / men bliffue hart ved det som ret er / oc Gud haffuer befalit. Men i vduortis sager oc verdzlig handel / skal huer saa handle oc skicke sig / at hand kand vere wstraffelig hoss huer mand. Lige saa siger oc Paulus 1. Thess. 5. Skyr alt det som haffuer it ont skin. Oc til de Philip. i det 4. Huad som er sant / Huad som er erligt / huad som er retferdigt / huad som er kyskt / huad som er elskeligt / huad som linder vel / Er nogen sted nogen dygd / er nogen sted loff / da giffuer der act paa. Oc 1. Petri 1. Haffuer en god omgengelse iblant alle Hedninger.

Huilcken er den fierde gode gierning:

Er det mueligt / da haffuer fred met alle Mennisker / saa meget som eder muelight er. Dette er sagd i almindelighed om vduortis fred iblant alle Mennisker / Christne / Jøder / Hedninger / huad heller de ere i ringe eller ypperlig stat / som hand vilde sige / Giffuer icke aarsage til wfred / lider heller alt huad i kunde lide / Vocter eder at i icke bande / skende oc sla igen. Thi at huem som slar hand giør wret / men huem som slar igen hand vpper rette / oc begynder wstyre. Oc hand siger beskedelige / Saa meget som eder mueligt er / det er / Verer fredsomelige imod huer mand / at i icke paa eders side skulle giffue aarsage til bulder oc trette. Som hand vilde sige / Fred bliffuer icke alleuegne / det er oc icke mueligt / thi Verden er formeget arrig / Det staar oc icke i noget Mennisk is mact. Thi mand siger. It Menniske kand icke lenger haffue fred / end hans nabo vil. Saa skulle wi alligeuel see til / at der icke for vor skyld giffuis aarsage til wfred.

Skal ieg tale oc lide altsammen / huor skal ieg da bliffue paa det sidste:

See der kommer nu den femte gode gierning / met huilcken S. Paulus suarer til dette spørssmaal / oc siger. Heffner eder icke selff (mine allerkieriste) men giffuer Guds vrede rum. Thi der staar saa screffuit. Hefn er min / Jeg vil betale / siger Herren /

Som hand vilde sige. Giør nogen eder skade/ oc i lide det taalmodelige/ oc heffne eder icke selff/ da skulle i befinde oc fornemme/ at det skal gruselige heffnis paa den/ som eder giorde skade/ icke aff Menniskens/ men aff Gud.

Huad vil S. Paulus met disse Ord/ Heffner eder icke selff?

Hand trøster først alle Christne som pinis oc plagis/ at de for Guds skyld skulle lide taalmodelige/ alt det dem vederfaris. Der nest forferder hand oc raader dem fra al heffn/ at de skulle icke falde Gud i sit Embede/ huilcken der alene vil heffne oc betale. Try ting kand Gud ick lide aff oss. At wi rose/heffne oc dømme. Paa det sidste beklager hand Fiendernis store wlycke/ som er/At de falde i Guds vrede. At de enten/ naar som de giøre skade/bliffue straffede aff verdzlig øffrighed/eller komme i andre maade i wlycke/ i obenbare synd/ last eller verdzlig skam/ eller faa i andre maade skade. Oc der met vil hand opuecke oss til barmhiertighed/at wi skulle intet ont ynske oc wnde vore wuenner/ oc icke heller skende eller bande dem igen/ men wi skulle meget mere ynckis offuer dem for den wlycke/ som skal komme støre offuer dem/end wi nogen tid kunde tencke/Ja wi skulle bede Gud for dem/ at hand vil omuende/ oc vocte dem fra al wlycke.

Huilcken er den siette goden gierning?

Hungrer din Fiende/ da giff hannem mad/ tørster hannem/ da giff hannem dricke. Naar som du det giør / da samler du gloendis kul paa hans hoffuit. S. Paulus bruger her Salomons sprock/ Prouerb. i det 25. Capit. Hungrer din Fiende/ da spise hannem met Brød. Tørster hannem da giff hannem vand at dricke. Da forsamler du kul paa hans hoffuit/ oc Herren skal betale dig det.

Huad kaldis at forsamle gloende kul paa hoffuedet?

Det maa for staas i tuende maader. Først/ at wi øse saa mange velgierninger vd offuer vor Fiende/ at hand oc paa det sidste fortørnis oc bliffuer vred paa sig selff/ tencker eller siger: Ey/ huad vil ieg end nu hade eller forfølge hannem lenger/

der dog beuiser mig saa mange velgierninger/Efftervi hand giør mig saa meget til gode/ da vil ieg forligis met hannem oc vere hans Ven igen.

Der nest at Fienden formedelst mange velgierninger hannem beuisis/ synder io lenger io mere/ oc fører straff paa sig selff. Som hand vilde sige. Giør din Fiende got/ oc giff vreden rum/ Gloende kul/ det er/ Guds dom / vrede oc straff skulle vel finde hannem. Men dette skal ingen Christen ynske sin wuen/ Men heller bede for hannem huilcket Christus icke aleniste befalede/ men ocsaa selff fuldkommede besynderlige paa kaarssit/ der hand bad for sine Fiender/Luce 23. oc S.Staffen Act. 7.

Huilcken er den siuende gode gierning:

Lad det onde icke offueruinde dig/men offueruint det onde met got. Her beslutter S. Pouel det 12. Capittel til de Romere/ oc tager igen alt det som er handlet i det gantske Capittel. Som hand vilde sige. Vilde i vere Christne/ da er det icke nock/ at i giøre eder selff/eders veñer oc dem som eder giøre got/ til gode/ i skulle ocsaa giøre eders Wuenner til gode/ oc effterfølge Christi Exempel/ huilcken som S. Petrus siger / der icke gaff onde Ord/ der hand bleff ilde tiltalit. Oc som Esaias siger 53. Der hand bleff ført bort at slacte/ loed hand icke sin mund op : J skulle icke/ siger S. Paulus/ vere eders Fiende oc Modstandere lige/ giffue en bande for en anden / Thi at bliffue i befundne i saadane stycker oc haffue indbyrdis had/ affuind/ kiff/ trette/ wsamdrectighed/ oc haffue icke it sind oc samfund / oc der som i end nu skende oc bande huer andre/ sla oc heffne eder selff/ da ere i icke nær paa den rette vey til Salighed. Thi det vil aldelis vere/ at i skulle lide oc vere talmodige/ saa fremt i ville vere kaldis Christne. Ville i oc icke/ da skulle i ingelunde tillegge eder it Christeligt naffn. Saa lærer S. Paul i dette 12. Capittel til de Romere / allehonde kierligheds gierninger / formedelst huilcke Troen skal bliffue obenbare oc kiendis at vere ret. Gud giffue at wi ekon kunde anamme sam̃e troens lerdō/ oc beuise hende met saadañe kierligheds gierninger/

da vilde wi visselige giøre Gud it behageligt Offer / oc en fornumstig Gudstieniste. Der hielpe oss til JEsus Christus vor HErre / AMEN.

Den tredie Søndag effter Hellig tre Kongers Dag / Euangelium / Matth. VIII.

DEr JEsus gick ned aff Bierget / fulde der meget Folck effter hannem. Oc see / der kom en Spedalsk / oc tilbad hannem / oc sagde / Herre / der som du vilt / da kant du vel rense mig. Oc JEsus vdracte sin Haand / rørde ved hannem / oc sagde / Jeg vil giøre det / ver reen / Oc hand bleff strax reen aff sin Spedalskhed. Oc JEsus sagde til hannem / See til / sige ingen det / Men gack hen / oc bete dig for Presten / oc offre den Gaffue / som Moses haffuer befalet / til it Vidnisbyrd offuer dem.

Der JEsus gick ind i Capernaum / traadde en Høffuitzmand til hannem / hand bad hannem / oc sagde / HErre min Tienere ligger hiemme / oc er verckbrøden / oc pinis suarlige. JEsus sagde til hannem / Jeg vil komme / oc helbrede hannem. Høffuitzmanden suarede oc sagde / Herre / ieg er icke verdig til / at du skalt gaa vnder mit Tag / men sig econ it Ord / da bliffuer min

Tienere

Tienere helbrede/ Thi ieg er it Menniske/ som er Øffrigheden vnderdanig/ oc haffuer Stridzmend vnder mig/ Oc naar som ieg siger alligeuel til den ene/ Gack hen/ da gaar hand / Oc til den anden / kom hid / da kommer hand/ Oc til min Tienere / Giør det/ da giør hand det. Der JEsus det hørde/ forundrede hand sig / oc sagde til dem / der hannem efterfulde/ Sandelige siger ieg eder/ Saadan en Tro haffuer ieg icke fundet i Jsrael. Men icg siger eder / Der skulle komme mange aff Øster oc aff Vester / oc side met Abraham oc Jsaac oc Jacob i Himmerigis rige/ Men rigens Børn skulle siødis hen vd i mørcket / der skal vere graad oc tendgnidzel. Oc JEsus sagde til Høffuitzmanden / Gack bort / dig ske/ lige som du trode. Oc hans Tienere bleff helbrede i den samme time.

Huor om taler dette Euangelium?

Om tuende Personer/ Som er/ om en Spedalsk oc om en Høffuitzmand / De søge baade effter hielp hoss Christum/ den Spedalske paa sin egen Persons vegne/ Høffuitzmanden paa sin Tieneris vegne/ Oc det som de lede effter oc bede om / det bekomme de aff Christo / Den Spedalske bliffuer reen/ Oc Høffuitzmandens Suend bliffuer helbrede.

Huor met bekomme de saadanne velgierninger?

Formedelst Troen/ Thi at haffde de icke hafft Troen / da haffde de icke kommet til Christum / eller begieret hielp aff hannem.

Huor paa kunde wi kiende den Spedalskis tro?

At hand skynder sig til Christum/tilbeder hañem/falder ned for hannem paa sit ansict/ oc beder/ at hand vil rense hannem.

Var det io de Spedalske forbudet i Louen / at de motte icke haffue deris omgengelse iblant Folck?

Trang oc nød driffuer hannem der hen/ Thi effterdi hand haffde hørt/ at den himmelske Læge var der/ da trenger hand sig frem/ oc seer huercken til Louen eller til Meñisken/ men løber til Christum/ som til den/ der er baade offuer Louē oc Spedalskhed/ huor met hand giffuer sin store Tro tilkiende.

Huor aff var hand kommen til saadan en Tro?

Hand haffde hørt det gode røcte om Christo/ At hand var saa god en Mand/ at hand gierne vilde hielpe huer mand/ som begierede hans hielp/ Aff dette røcte fattede hand den Tro/ at hand tencte/ Nu vel/ er den Christus saa venlig en Mand/ da vil ieg ocsaa holde mig til hannem/ oc bede om hielp/ oc intet tuile paa/ at hand io visselige skal hielpe mig arme Mand. J denne Tro trenger hand sig frem/ oc komer til Christum.

Huad siger hand til Christum/ huorledis giør hand sin bøn?

HERRE/ der som du vilt/ da kant du vel rense mig/ Dette er en stacket bøn/ men hun er alligeuel offuermaade krafftig/ Thi at formedelst denne Bøn/ opueckis Christus/ at hand renser deñe Spedalske/ uden tuil/ baade paa legeme oc Siel.

Huor faare er denne bøn saa krafftig hoss Christum/ eller huad er der saa kaasteligt udi/ effterdi Christus saa strax bønhører deñe Spedalske/ oc hun er dog neppelige try eller fire ord?

Jntet andet end Troen/ Troen pryder bønen for Gud. Thi lad Demosthenem oc alle talende Mend/ gaa frem/ oc paa det aller skickeligste sette deris tale frem/ Ja lad alle Domherer/ Kloster/ alle Papister oc gierninges Helgen/ robe oc skrige hundrede tusinde aar/ oc er Troen icke i hiertet/ da er det altsammen forgeffuis/ at mand taler/ rober/ skriger/ siunger oc læss.

Huad lerer nu denne Spedalske Menniske oss?

Thu stycker. Først/ at bede/ huilcket der er den beste gierning/ der wi kunde giøre her paa Jorden/ Thi at naar Gud

er vred

er vred paa oss/ da kunde wi icke met nogen ting affstyre saadan Guds vrede/ wden aleniste met en trofast Bøn/ Den hiertelige Bøn/ opuecker Gud aleniste/ at hand bønhører oss/ som den 51. Psalm siger/ It beklemt oc mistrøstigt hierte/ foracter du Gud icke.

Huad hører til en Christelig Bøn?

Fire stycker. Først skulle wi bede i vor Herris Christi naffn/ Johannis 16. Der nest/ sette vor vilie i Guds vilie. Det tredie/ at wi skulle bede i Troen/ Jacob. 1. Det fierde/ paa det aller korteste sette vor nød frem.

Finder mand oc disse fire stycke i den Spedalskis Bøn?

Ja/ Først siger hand/ HERRE. Der nest setter hand sin vilie i Guds vilie/ oc siger/ Der som du vilt. Det tredie/ hand troer/ at Christus kand oc vil hielpe hannem/ oc siger/ Du kant vel. Det fierde/ hand giffuer met it ord til kiende huad hannem fattis/ Som er/ at hand er wren/ oc haffuer vel renselse behoff/ Oc vil saa meget sige/ Min HERRE/ Jeg veed/ at ieg er spedalsk aff din tilladelse/ enten for min synd skyld/ eller til din Herligheds obenbarelse/ Jeg kiendis mig at vere en arm Syndere/ oc ieg kommer alligeuel til dig/ som til min eniste Frelsere/ Jeg troer/ at du vel kant hielpe mig/ Thi du est fordi vdsend til Verden/ at du skalt oc vilt hielpe Syndere/ Jeg tuil aldelis intet paa din mact oc godhed/ Vilt du hielpe/ da vil ieg anamme din hielp met al tacksigelse/ Vilt du oc icke/ oc min helbrede er icke forfremmelig til din ære/ oc til min Siels salighed/ da vil ieg gierne bliffue wren/ Din vilie ske/ En legemlig skrøbelighed/ oc Guds venskab er bedre/ end it sunt liff oc Guds vrede.

Huad giør Christus til denne Bøn?

Hand beuiser her sin guddomelige Kierlighed imod tuende slags Mennisker/ Som er/ imod den Spedalske oc presterne.

Huorledis imod den Spedalske?

Hand recker sin Haand vd/ rører ved hannem/ oc siger/ Jeg

vil det giøre/ ver reen/ Oc giffuer saa til kiende met Ord oc gierninger/ at hand kand oc vil hielpe.

Huor faare rører hand ved den Spedalske/ efferdi det var forbuder i Louen?

Hand giffuer der met tilkiende/ at intet Menniske skal aarsage sig oc skiude paa/ at hand icke kand hielpe / trøste oc tiene sin Neste/ vnder det skin/ at Guds Lou/ Menniskens bud eller Ceremonier skulde forbiude oc formene hannem saadan hielp oc tieniste/ Som de Aandelige i Paffuedommet giorde / de vilde heller lade it armt Menniske aldelis forderffuis / end forkrencke deris Louer/ Statuter oc Ceremonier/ oc hielpe nogen i sin trang oc nød.

Huad er det at hand siger/ Jeg vil det giøre?

Dette Ord (Jeg vil det giøre) skulle wi vel mercke/ oc beuare det grandgiffuelige/ som en dyrebar Perle/ Thi Christus oplader met disse Ord/ sit Guddommelige hierte / oc lader oss her paa see/ Ja lige som met hender føle/ sit guddomelige barmhiertigheds wsigelige liggende Fæ/ At hand er meget mere tilbøyelig oc redebon til at hielpe/ end wi ere til at bede. Oc alligeuel hand talede dette Ord aleniste til den Spedalske/ Saa vil hand dog/ at alle Menisker skulle tage sig det til/ Som hand siger Matthei 11. Kommer hid til mig alle/ i som ere besuarede oc beladde/ Jeg vil vederquege eder.

Huorledis beuiser hand sin kierlighed imod Presterne?

Hand siger/ See til at du siger ingen det/ Men bete dig for Presterne/ oc offre den gaffue / der Moses befalede/ til it Vidnisbyrd offuer dem. Det var befalet/ Leuit. 14. At Presterne skulde skue oc besee de Spedalske/ om de vaare rene eller wrene/ Nu vilde hand intet formindske aff deris rettighed / lige som Euangelium oc icke tager noget fra nogen/ men mere giffuer.

Huad skulle wi lære der aff?

At wi icke skulle giøre nogen til gode / met andre folckis skade/ som mand giorde nogle Aar siden/ der mand bygde Kircke oc Kloster/

oc Kloster/ met staalet/ røffuet oc aagret gods/ oc end nu ere mange/ som ekon anamme Euangelium til Kiødelig frihed/ oc at giøre oc lade/ huad dem lyster.

Huor faare siger hand/ Du skalt ingen sige det?

Hand vilde icke befale huer mand Predicke Embedet/ oc giffuer oss der met it Exempel/ at wi icke skulle i Guds gierninger søge vor egen ære oc Priss/ men aleniste Guds ære.

Huad betegner Spedalskhed?

Spedalskhed/ er falsk Lærdom/ som er indført imod Guds Ord/ ia Menniskens eget sind oc Hiertens gode tycke/ huilcket der staar Screffuit om Deutro. 12. Du skalt icke giøre/ det som dig synis ret at vere. Oc Maria siunger i Magnificat/ Hand atspreder de Hofferdige i deris Hiertis sind. Thi at lige som Spedalskhed er en induortis plage oc fenger snart/ oc æder omkring sig lige som en Krefft/ Saa giør oc Dieffuelens lerdom/ oc Menniskens paafund/ som wi see paa alle Kettere. Jtem/ Lige som Spedalskhed er en euig plage/ oc staar icke vel til at helbrede eller foruinde/ Saa er oc falsk lerdom/ huor hand bliffuer en gang rodfest/ der henger hand fast ved/ oc lader sig icke oprycke. Jtem/ Lige som Moses befalede de Spedalske/ at bære oc gaa met besynderlige Tegen/ skiule munden/ gaa met vdskaarne kleder/ at mand skulde kiende dem fra andre Mennisker/ lige saa haffue oc Secter/ deris besynderlige Tegen/ kleder oc Ceremonier.

Huilcke actis da nu at vere Spedalske?

Alle de som bruge falsk lerdom/ løgn oc gaa i vildfarelse/ de ere Spedalske for Gud/ afskilde fra den Christelige menighed/ oc Guds naade/ Oc der som de icke effter tho eller tre formanelser/ offuergiffue deris vildfarelse/ men fare hen fortredelige/ i deris falske mening/ da falde de effter Pauli ord Titum 3. J it forherdet sind/ oc forderffuis euindelige.

Huad var denne Hoffuitzmand for it Menniske?

Saa meget Folckens vilkaar var anrørendis/ var hand en

Hedning/ Saa meget hans Embede var anrørendis/ var hand en Høffuitzmand offuer hundrede Stridzmend/ Saa meget hans leffnet oc omgengelse var anrørendis/ var hand en from erlig Mand/ beprydet met mange naturlige dyder oc aandelige gaffuer/ oc besynderlige met broderlig kierlighed/ der hand beuisde sin siuge Suend/ Met ydmyghed/ at hand icke holde sig verdig til/ at tale selff met Christo/ oc sender fordi Jødernis Offuerster oc Eldste til hannem / oc lader hannem sige / At hand er icke verdig til/ at Christus skal gaa ind vnder hans Tag. Oc mand kand der paa mercke at hand var retsindig oc wstraffelig i sit leffnet/ At hand icke var/ som mand finder mange / en Kirckerøffuere/ Men hand haffde Bygd met sit eget gods oc bekaastning Jøderne en ny Schole/ oc hulpet saa til at holde den rette Guds tieniste ved mact/ Huilcket der var it vist tegn/ at hand trode paa den tilkommende Messiam/ Oc Christus bær ocsaa selff Vidnisbyrd om hans Tro/ i det hand siger/ At hand icke haffuer fundet saadan en Tro i Israel.

Hvor paa kunde wi kiende Centurionis Tro?

Hand Trode/ at Christus kunde helbrede hans siuge Suend/ aleniste met it Ord.

Huorledis kommer Centurio til denne Tro?

Aff det gode røcte / hand hørde om Christo / Thi hand bode i Capernaum / oc hørde aff Jøderne Moisi Lou och Propheterne/ Oc hand bleff met tiden io lenger io mere fangen formedelst denne Lærdom / saa lenge / at hand bleff en from Mand / Hand haffde oc saadan kierlighed til Jøderne/ at hand Bygde dem en ny Schole / Der hand nu hørde / at CHRJstus helbrede Halte / Blinde / Døue / Dumme oc Spedalske / fattede hand der aff saadan en Tro at hand tenckte / Viste hand / at min Suend vaare siug / da hulpe hand hannem visselige / Men hand haffde alligeuel ocsaa denne tancke der hoss / See / ieg er en Hedning / en Stridsmand/ oc wuerdig / at ieg skal komme frem for den Mand / Oc sende

sende fordi Jødernis Eldste til hannem / de giorde Bøn for hannem / oc sagde / Hand er det verd / at du skalt vide hannem Bøn / Thi hand elsker vort Folck / oc bygde oss en ny Schole.

Hvad giorde Christus til Jødernis Bøn?

Hand gick met dem / var veluillig oc redebon der til / Oc der Høffuitzmanden hørde / at Jesus kom / oc var icke langt borte / sende hand sine Venner til hannem / oc loed hannem sige / HERRE / vmage dig icke / Jeg er icke verdig til / at du skalt gaa ind vnder min Tag / Der faare actede ieg mig icke heller selff verdig til at komme til dig / men at du skulle sige it Ord / saa bliffuer min Dreng helbrede / Thi ieg er ocsaa it Mennişke / som er Øffrighed vnderdanig / oc haffuer Stridzmend vnder mig / oc naar ieg siger til den ene / Gack bort / da gaar hand / oc til den anden / kom / da kommer hand / oc til min Suend / giør det / da giør hand det.

Huad suarer Christus?

Denne Tro er hannem saa behagelig / at hand priser oc roser hannem for den gantske Verden / Ja met stor forundrelse / siger hand til Folcket / Sandelige ieg siger eder / At ieg haffuer icke fundet saadan en Tro i Jsrael / Lige som hand vilde sige / der staar en Stridzmand / oc er født en Hedning / en Gest oc fremmet i Jsrael / oc hand er sterckere i Troen / end i ere allesammen / i tro dog huercken Moisi eller Propheter / Oc denne Heydenske Stridzmand kommer bar oc blot / haffuer huercken Lou eller Propheterne / oc tror dog saa stadelige / at det er stor glæde / oc lyst / oc hand siger fremdelis / Der skulle komme mange fra Øster oc fra Vester / oc side met Abraham / Jsaac oc Jacob i Himmerige / Men rigens Børn skulle vdstødis i det vduortis mørck / der skal vere graad oc tendgnidsel.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand siger her en forferdelig dom aff / offuer de vantro Jøder / oc giffuer de trofaste Hedninge en merckelig Trøst /

oc siger/ Rigens børn skulle for deris vantro oc wtacknemmelighed vdstødis/ Oc Hedninge for deris tro skyld/ anammis oc ophøyis. Ved den samme maade taler hand ocsaa Luce 20. Vingaardens Herre skal komme / oc ødelegge de wtro Vingaards Mend/ oc antuorde andre sin Vingaard.

Huad siger nu Christus fremdelis til Hoffuitzmanden?

Hand siger/ Gack bort/ dig ske lige som du Trode.

Huad vil hand met de Ord?

Hand tilregner Troen det altsammen/ Troen helbreder de Siuge/ Troen giør oss fromme / retferdige oc salige. Dette er Summa aff den gantske Christelige Lærdom. For disse Ord (dig ske/ som du Troer) buldrer oc kiffuis den gantske Verden/ Disse ord vil ingen Mand høre/ eller anamme/ Oc det er dog besluttet aff den Guddommelige Maiestat / At lige som it menniske troer/ saa skal det vederfaris hannem/ ia lige det samme oc icke andet/ lige saadan som du selff tencker at Gud hand er/ saadan som du fatter oc holder hannem at vere/ saadan er hand dig/ som den 18. Psalme siger/ Hoss den Hellige est du Hellig/ oc hoss den fromme est du from/ oc hoss den rene est du reen/ oc hoss den fortrødne/ est du fortrøden/ Holder du Gud for en Naadig Fader/ da er hand ocsaa/ Holder du hannem for en streng Tyran/ da er hand ocsaa. Naar du ligger paa din sotte Seng/ oc tencker saa om Christo/ Nu er det giort met mig/ Christus vil icke hielpe mig/ ieg er fordømt/ mig staar icke andet faare end Helffuedis pine/ oc du far saa den samme Vey hen/ da kant du io ingen anden skylde end dig selff. Thi at lige som du Troer/ saa vederfaris det dig/ Men naar du rettelige seer til Christum/ oc met en stadig Tro forlader dig paa hannem/ oc tencker saa / O min HERRE/ ieg er en arm Syndere/ det vedst du/ Men du haffuer io tilsagd mig/ at der som ieg kand tro/ da vilt du vere mig Naadig/ forlade mig alle mine Synder/ oc giffue mig det euige Liff/ Det samme troer ieg oc forlader mig til/ oc der paa vil ieg Dø/ oc fare gladelige bort/ See/ Døer du i saadan en Tro/ da skeer

da skeer dig lige som du Troer/ Thi/ effterdi du giør Christo den ære/ oc troer hans Ord/ oc formoder dig alt gaat aff hannem/ Da giør hand dig den ære igen / oc holder dig det / det hand tilsagde dig/ Ja hand siger ocsaa til dig/ Dig skee lige som du troer/ Troer du at ieg er din Barmhiertige Gud / oc befaler din Aand i mine Hender/ Da vil ieg oc vere din Naadige Barmhiertige Gud/ oc lade din Aand vere mig befalen / oc der skal ingen riffue hende aff mine hender / Men mine Engle skulle tage vare paa din Siel/ oc føre hende i Abrahams skiød/ det er ind i det euige Liff/ AMEN.

Den fierde Søndag effter Hellig tre Kongers dag/ Epistel/ Roma. 13.

KJere Brødre / Verer ingen mand intet skyldige/ vden at i elske huer andre/ Thi at huem som elsker den anden/ hand haffuer fuldkommet Louen. Thi at der er sagd/ Du skalt icke bedriffue hoer/ Du skalt icke ihiel sla/ Du skalt icke stiele/ Du skalt icke bære falsk vidn sbyrd/ Du skalt intet begære / Oc om der er noget andet Bud mere / dette befattis i disse ord/ Du skalt elske din Neste/ lige som dig selff : kierlighed giør den Neste intet ont. Saa er nu kierlighed Louens fuldkommelse.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Hand befatter oc beslutter her i en liden Sum/ al Troens fruct i kierlighed/ Oc vil/ at Christne Folck skulle saa holde sig imod verdzlig Offrighed / oc imod huer mand / at ingen skal haffue klagemaal eller tiltale til dem / oc siger. Verer ingen mand intet skyldige / vden at i elske huer andre.

Huad er der sagd?

Verer skyldige/ icke som Mennisker/ men som Christne/ at eders skyld kand vere en fri skyld/ aff kierlighed/ icke en tuingd skyld aff Louen.

Er der da dubbelt skyld?

Ja/ Der er en skyld eller geld/ som er aff lousens natur/ hun giør skyldener for Mennisken / at det ene Menniske haffuet ret oc tiltale til det andet for geld skyld. Aff huilcken natur det er/ om mand icke giffuer Offrighed skat/ taald/ beuiser dem lydig-hed oc ære. Thi alligeuel en Christen icke er plictig til saadant paa sine egne vegne/ saa er hand dog/ efftersdi hand skal leffue paa Jorden/ skyldig effter det vduortis Menniske/ at giøre lige som alle andre i saadan skyld/ oc hielpe at holde almindelig skick oc timelig fred ved mact. Saa gaff Christus den Pending til skat Matthei 17.

Den anden skyld er aff kierligheds natur/ der som en Christen giør sig selff til huer mands tienere / som S. Paulus siger 1. Corinth. 9. Der ieg vaar fri/ giorde ieg mig alligeuel til huer mands tienere.

Bindis oc kierlighed i Louen?

Ja/ Thi S. Paulus siger her/ Huem som elsker den anden/ hand haffuer fuldkommet Louen.

Huorledis skeer den fuldkommelse?

Huor som louer formildis oc brugis effter kierlighed oc nødtørfftighed/ der gaar det ret. Thi hoffuitsummen paa Louen er kierlighed aff it rent hierte 1. Timo. 1. Men huor som mand driffuer Louen vden kierlighed / da er der ingen større vret/ ingen større vlycke/ ia intet ælendigere iemmer paa Jorden. Thi Louen er icke der andet/ end en plage oc forderffuelse/ effter det almindelige Ordsprock. Summum ius, summa iniuria. Den strengiste ret er den største vret.

Kand der oc giffuis Exempel paa?

Dauid kom hungru til Presten Ahimelech. 1. Samue. 21. Oc bad om mad. Der som Presten nu haffde huldet sig her

strengelige

strengelige effter Louen/ oc icke giffue Dauid Skuebrød/ da haffde hand ihielslagit Dauid for lousens skyld. Men hand saa til Brødene/ oc gaff hannem dem aff kierlighed.

Lige saa actede Christus icke at holde Louen vduortis/men hand halp huor som det giordis behoff at hielpe/ ocsaa paa Sabbathen. Lige saa halp hand oc den krumpne Quinde Luce 13. Oc den Vatersottige Luce 14. Oc den som haffde verit saa lenge siug/Johan. 5. Oc den som vaar blind født/Johan. 9. Lige som Ahimelech nu handlede met Skuebrødene/oc Christus met Sabbathen/ Saa skulle oc wi formilde oc bruge alle Louer effter kierlighed oc nødtørfftighed. Thi Louen skal vige for kierlighed/ ia der som en lou handler imod kierlighed/ da skal hun til intet giøris oc icke mere gielde.

Huad vil S. Paulus met disse Ord/ Louen er kierligheds fuldkommelse?

Saa meget vil hand sige/ kierlighed fuldkom̃er saa Louen/ at hand er selff fuldkommelsen/ Men Troen fuldkommer saa Louen/ at hun selff forstrecker det/ der hun fuldkommis met. Thi troen er krafftig formedelst kierlighed/ Galat 5. Tag it Exempel. Vand opfylder it kruß/ oc Skenckeren opfylder det ocsaa. Vand formedelst sig selff/ Skenckeren formedelst vand. Lige saa fuldkommer kierlighed Louen/ oc troen fulkommer ocsaa Louen. Kierlighed formedelst sig selff/ Troen formedelst kierlighed oc den hellig Aand. Phariseer oc gernings Helgen mene/ at naar mand giør aleniste Louens gierninger oc Ceremonier/det maa gaa met kierlighed til den Neste huorledis det kand/ da fuldkommer mand aldelis Louen. Men de gaa longt fra den rette vey. Gud vil ingen gierning haffue behagelighed til/ naar som hiertet icke er fult met kierlighed imod din Neste. Huor som saadan kierlighed nu icke er/der er troen farffuit oc falsk/ der holder mand oc icke Guds bud. Men huem som der er retsindig kierlighed til din neste / der giør mand oc veluilli ge vtuingd oc vnød det Gud vil haffue giort/der holder mand ocsaa de bud i Mosi anden Taffle/ efftersi kierlighed handler

intet

intet fortredelige imod sin Neste/men giør altid/som hand vilde haffue aff en anden.

Er da kierlighed hoffuit stycket i alle Louer?

Ja/ Thi det der er sagd/ siger S. Paulus. Du skalt icke bedriffue hoer. Du skalt icke stiele. Du skalt icke ihiel sla. Du skalt icke bære falskt vidnisbyrd. Du skalt icke begære/ Oc om der er noget andet Bud mere/ det begribis i disse Ord. Du skalt elske din Neste lige som dig selff.

Huorledis skal ieg forstaa dette Bud?

J dette bud ere fire ord / som giffue tilkiende/ met huad snildhed dette bud er forkyndet aff Gud.

Huilcket er det første Ord?

Du skalt/ Der giffuer hand til kiende den Person/ som skal elske: Som er/ Du/ du/ du/ selff. Thi der skal ingen fuldkomme Guds lou for den anden. Huer skal fuldkom̃e hende for sig selff. Som S. Paulus siger Gal. 5. Huer skal bære sin egen byrde. Oc 2. Corint. 5. Wi skulle alle staa for Christi domstoel/ at huer skal anamme paa sit legeme/ som hand det fortien/ huad heller det er got eller ont.

Huilcket er det andet Ord?

Elske/ Der giffuer hand troens høyeste gierning oc ypperste dygd til kiende/ som er kierlighed/ Hand siger icke/ Du skalt giffue din Nest mad / dricke / kleder etc. Huilcke der ere dog ocsaa kaastelige gode gierninger/ men du skalt elske hannem. Kierlighed er Hoffuedet/ den brønd oc veldekilde/ ia den almindelige dygd til alle dygder. Kierlighed giffuer mad / dricke/ klæder/ hand trøster/ beder/ forløser/ hielper oc redder. Kierlighed giffuer sig selff/ met legeme oc Liff/ met gods oc ære/ met al formue induortis oc vduortis til sin nestis nød oc nytte/ baade til Veñer oc wuenner/ hand holder intet tilbage/ der hand kand tiene sin Neste met. Jn summa kierlighed er tienstactig i alle maade/ oc forfrem̃er ocsaa sine Wueñer til det beste aff sin yderste formue.

Huilcket er det tredie Ord?

Din Neste/ Der giffuer hand den kieriste Ven tilkiende/ der mand skal elske/ Hand siger icke/ du skalt elske den rige/ Veldige/ Lerde/ Hellige etc. Men den Neste uden al Personers anseelse. Verdens falske kiødelige kierlighed seer aleniste til Personer/ oc elsker/ saa lenge hand kand søge sin egen fordel der hoss/ oc venter sig noget igen/ oc naar som der henger icke lenger nytte hoss/ da haffuer kierlighed ende. Men dette bud kreffuer en fri kierlighed til huer mand/ uansaandis/ huem hand er/ vere sig enten ven eller uven.

Thi hand søger icke sin egen fordel eller nytte/ men hand giffuer oc giør andre til gode oc søger deris fordel. Der faare beuijser hand sig allermest imod fattige/ nødtørfftige/ Syndere/ siuge oc skrøbelige Mennisker/ Thi der faar hand stedze oc aluegne baade hender fulde/ at haffue metynck offuer/ omdrage/ bære/ trøste/ tiene/ giøre til gode oc beuise velgierninger.

Saa hører ieg vel/ at en Kong eller Første skal oc elske de ælendige oc fattige?

Ja sandelige/ Thi her staar Guds bud/ Du skalt elske din Neste/ lige som dig selff. En Konge skal aff Guds befalning haffue en fattig Stackarl kierere end sin krune/ oc gantske Kongerige/ Oc der som den fattige haffde det behoff/ ocsaa lade sit Liff for hannem/ Thi hand er hannem kierlighed plictig/ oc skal lade hannem vere sin Neste.

Det er i sandhed it dyrebart Bud/ der giør saa ulige Mennisker saa smuct lige?

Ja sandelige er det it kaasteligt bud/ huilcket ærens Konge Guds Søn selff fuldkommede/ tiente alle Syndere/ døde ocsaa for dem/ at der visselige ingen Kong/ eller første skulde bluis ved/ at tiene de fattige/ Som wi læse at S. Elizabeth giorde.

Huilcket er det fierde Ord?

Lige som dig selff. Der setter hand it ret leffuende Exempel frem/ sō er dig selff/ dette exempel er io klarere oc forstandeligere/

 end alle

end alle Helgens exempel. Fordi at de ere nu døde. Men dette Exempel leffuer vden affladelſe. Thi huer ſkal bekiende oc betencke/huor hiertelige hand elſker ſig ſelff/huor omhyggelig hãd er for ſit Liff/huor flitelige hãd beuarer ſit legeme met mad/klæder oc alt det ſom got er. Nu lærer dette Bud dig/at du ſkalt giøre din Neſte lige det ſam̃e/ der du giøre dig ſelff/ at hans legeme oc liff/ ſkal gielde ſaa meget hoſſ dig/ ſom dit eget legeme oc Liff.

Gaar det oc da ſaa til met dette Bud i Verden?

O HERRE Gud ney/ Verden handler der ret tuert imod. Thi at i vor ſted/ vdualde wi andre Perſoner/ ſom var/ Preſter/ Muncke/ Nunder/ de ſkulle vere fromme for oſſ/ elſke oc bede/ At wi for vor egen Perſon ick torde ſelff giøre ſaadant. Der neſt optencte wi vore egne gierninger/ i den ſted wi ſkulde øffuit oſſ i den ædele dygd kierlighed. For det tredie kledde wi ſten oc ſtock/ i vor Neſtis ſted/ oc beuiſde de Døde oc de Helgen i Him̃elen vor tieniſte oc kierlighed. For det fierde/tage wi Helgẽs Legender i ſteden for dette ſmucke Exempel wi ſkulde rette vort leffnet effter/ville ſaa vere de vduortis Exempel lige/oc lade det ſtaa til bage/ der vort eget Liff oc legeme holder oſſ faare/ oc Guds bud ſtedze ſkiuder oſſ ind/ i huilcket wi haffue mere at følge oc øffue oſſ i/ end wi nogen tid kunde komme aff ſted/ oc der ſom wi end kunde vdrette det altſammen/ ſaa kunde wi dog icke bliffue Chriſto lige.

Huorledis ſkal der da gaa dem/ der icke elſke deris Neſte lige ſom ſig ſelff?

Deris egen ſamuittighed ſkal klage paa dem / i huilcken dette Guds bud er ſcreffuit / oc deris eget leffnet ſkal ſom it Exempel bære vidniſbyrd imod dem/ at de haffue icke giort ſaa imod deris Neſte / ſom deris eget leffnet haffuer krafftelige lert dem/ mere en alle Helgens Exempel. O huor ilde vil det da gaa de Aandelige baade i Kircker oc Kloſter / ſom aldrig hulde dette Bud. Ja naar haffde de ſaa megen tid oc ſtund/ for deris mangfoldige Ceremonier oc ducke gierning/ at de i deris hierte kunde en gong ſee til Guds bud/ oc acte en gang dette Exempel

paa deris

paa deris eget legeme/ eller dog selff læse eller høre det predicke. O det arme fortabte Folck. De skulle paa den dag robe til Gud. HERRE/ giorde wi icke mange vnderlige gierninger i dit Naffn? etc. Da skal hand sige til dem/ Jeg kiender eder icke/ viger fra mig i Misdedere/ Matthei 7.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Saa siger hand/ kierlighed giør din Neste intet ont. Saa er nu kierlighed lousens fuldkommelse. Dette ere stackede ord/ men Gud giffue at wi kunde vel legge dem paa hiertet/ oc giøre der effter/ Ja ville wi vere Christne oc Christi discipler/ da skal i sandhed denne kierlighed oc haffue fremgang hoss oss/ eller wi skulle lide/ at wi regnis for Gud som Hedninger oc Tørcker. Der er i sandhed i denne sidste farlige tid liden kierlighed iblant de Christne. Gud giffue sin naade/ at hand bliffue større her effter/ oc at hand kand dag fra dag forfremmis oc vore hoss oss/ AMEN.

Den fierde Søndag effter Hellig tre Kongers dag/ Euangelium/ Matth. 8.

OC JEsus gick ind i Skibet/ oc hans Disciple effter fulde hannem. Oc See/ der begyndis en stor Storm i Haffuet/ saa/ at Skibet skiulus ocsaa aff Bølgerne/ oc hand Soff. Oc Disciplerne ginge til hannem/ oc vactede hannem op/ oc sagde/ Herre/ hielp oss/ wi forderffuis. Da sagde hand til dem/

I lidet Troendis / hui ere i saa fryctactige? Oc hand stod op / oc truede været oc Haffuet / Saa bleff det gantske stille. Men Menniskẽ forundrede dem / oc sagde / Huad er det for en Mand / at været oc Haffue ere hannem lydige?

Huad holder dette Euangelium oss faare?

Try stycker. Først / for huad sag Christus lader sine Christene fristis / baade til Land oc Vand. Det andet / huorledis Christus trøster sine Christne igen i Fristelse oc vnder Kaarsset. Det tredie / den Aandelige vdtydning paa denne Euangeliske Histori.

Huilcket er det første stycke?

Christus gaar ind i Skibet / oc som tilbørligt var / da følge hans Disciple hannem / oc det andet Folck bleff til bage. Efferdi Christus nu haffde Predicket Troen for sine Disciple / oc lært dem paa Bierget / oc stadfest samme lærdom met mange Exempel oc vnderlige gierninger / Som met den Spedalske hand rensede / met Høffuetsmandens Suend hand giorde helbrede / met S. Peders Hostruis Moder / oc met mange andre besette oc siuge Mennisker / Saa vil hand nu forsøge dem / baade / til Land oc Vand / om de oc ville bliffue bestandige i Troen / naar Fristelse kommer paa / Oc effter hand nu aff mange reyser oc megen Predicken var træt / lagde hand sig ned i Skibet / oc Soff paa en Hoffuet dyne.

Huad giorde den stund Christi Disciple?

De vaare glade oc vel til freds / oc mente / at efferdi Christus er i Skibet hoss dem / skal dem intet kunde skade / Der er ingen fryct eller forferdelse paa ferde / Der som nogen da haffde spurt dem at / om de Trode paa Christum / oc forlode sig paa hannem / Da skulde de vel suaret frimodelige / Huad ellers? Skulde wi icke tro oc forlade oss paa hannem

Men huad

Men huad skede der?

Den stund de ere saa trygge / oc vente sig ingen fare/ oc været er smuct stille/ da legger Christus sig ned i Skibet/ oc soffuer/ oc lader Vandbølger offuersla dem/ oc været staarmer ind paa dem/ oc hand lader/ lige som hand veed der intet aff/ Der kommer da saadan fryct oc forferdelse/ saadan redzel oc beffuelse/ paa Apostlerne/ at de icke vide huort de skulle hen?

Huor faare gior Christus det?

Paa det deris skrøbelige Tro skal bliffue obenbare oc giffue sig tilkiende / Thi mand kand aldrig bedre kiende en ret eller falsk Tro/ end vnder Kaarsset/ oc i Fristelse.

Giff Exempel?

Petrus talede store Ord/ oc aff fordristelse tilsagde/ at hand vilde Dø met Christo/ Men der hand bleff fristet/ vende hand Kaaben effter været/ oc forsor Christum. Wi vide oesaa selff drabelige at tale om Euangelio / Kaarsset oc Taalmodighed/ naar wi ere vden fare/ Men naar Kaarsset kommer/ oc wi skulle stride met Dieffuelen/ Verden/ Synden oc Helffuede/ da giffuer det sig vel tilkiende/ huad tro wi haffue.

Haffde da Disciplene ingen Tro?

De haffde vel en Tro/ men hun var skrøbelig/ Haffde de hafft en sterck Tro / da haffde de visselige tencte/ Nu vel/ lad været staarme oc bruse/ Bølgerne velte sig om oc buldre/ Haffuet skryde oc løffte sig op/ huor Christus bliffuer der bliffue wi ocsaa/ da haffde det ingen nød hafft. Men nu de forlade Christum/ oc see aleniste til staarmen/ da forsuinder Troen/ oc de lide nød.

Huad er da det at Christus soffuer i Skibet?

Hand vil der met giffue tilkiende/ at hand er it sant Meñiske/ som den der aff mange reyser oc megen Predicken/ var bleffuen træt/ oc haffde naturlig huile behoff/ Oc end dog hand effter Mandommen tog sig rolighed til oc soff/ saa vogede hand alligeuel effter Guddommen/ som den 121. Psalm siger/ Israels voctere soffuer icke/ oc hand søffnis icke heller.

Huor faare lader hand da saadan staarm komme offuer Skibet?

Hand vilde der met forsøge dem / oc giøre dem dristige til den tilkommende fristelse/ oc giffue dem aarsage til/ at paakalde Gud i Aanden oc i sandhed / Gud giør effter sin seduane/ som Salomon siunger i den høye Sang / cap. 2. Hand staar bag veggen / seer igennem splinderet / oc giffuer act paa / huorledis hans Christne ville skicke sig vnder Kaarsset.

Skulle da de fristis/ som haffue anammet Christum?

S. Petrus siger/ 1. Pet. 4. Det er tid/ at Dommen skal begyndis paa Guds Huss. Oc S. Paulus siger/ 2. Timoth. 3. Alle de som ville leffue Gudelige i Christo Jesu/ de skulle lide forfølgelse. Oc David Psal. 34. Den Retferdige skal meget lide/ Men HERren hielper hannem aff det altsammen. Saa haffuer det veret aff begyndelsen.

Giff Exempel?

Abel var it Retferdigt Menniske / oc hand bleff alligeuel ihielslagen aff sin broder Cain. Abraham straffede de Chaldeers Affguderi/ oc de vilde opbrende hannem met Ild/ at hand nøddis til at vndfly. Al den stund Moises var i Kong Pharaonis Sal / da bleff hand holden som en Kongis Søn / Men strax hand gaff sig til Israels Børn/ bleff hand fordreffuen aff Landet. Al den stund Israels Børn vaare i Egypten/ da haffde de offuerflødelige mad / Men der de effter Guds befalning komme i Ørcken/ lede de stor hunger oc tørst/ indtil Gud trøstede dem met det Himmelske Brød. Lige klagede ocsaa Jøderne i Egypten/ Hierem. 44. At al den stund de haffde icke giffuit Himmelens Dronning røgelse oc offret til hende / da haffde de ingen lycke hafft. Disligist klagede ocsaa de Romere / i de Gotthers tid / at effter de haffde anammet troen til Christum / da skulde de vere huer mands Skoftrug / oc vndertryckis aff den gantske Verden. Der Paulus forfulde Christi Discipler / da var hand

i act

i act oc anseelse hoss Jøderne/ oc wden forfølgelse/ Men effter at hand bleff en Christen/ haffde hand ingen fred i denne Verden. Lige saa gick det oc her Disciplerne/ de haffde offte faret offuer dette Haff/ oc været wden al fare/ Men nu/ de haffue Christum i Skibet hoss sig/ da vil Været oc Haffsens Bølger aldelis sencke dem ned.

Gaar det end nu saa til i Verden?

Ja visselige. Al den stund it Menniske tien Verden/ oc leffuer effter hendis vilie/ da haffuer hand lycke oc fremgang/ Men naar hand begynder oc effterfølge Christum/ da slaff hannem al wlycke til/ da giør hand sig Verden/ Dieffuelen oc alle wgudelige Mennisker til wuenner. Verden kand fordrage alle Hedningers/ Tyrckeris oc falske Christnis Lærdom oc Predicken/ Men Christi predicken oc Lærdom/ kand hun icke fordrage.

Huad sag er der til?

Christus straffer dem alle sammen. Verdens Vise/ kalder hand Daarer/ Dem sig forlade paa deris gierninger/ kalder hand Syndere/ De weldige/ kalder hand skrøbelige/ Hand siger ocsaa/ at de Rige komme neppelige i Himmelen/ At Menniskelige fornufft er blind/ At Menniskens Lærdom er falsk oc fordømmelig. Saadant kand Verden icke fordrage/ hun fortørnis der offuer/ begynder at buldre oc bruse/ Der begyndis da den suare staarm/ at Vær oc Vand gaar offuer Christi lille Skib/ offuer Euangelium oc Guds Ord/ Der plagis de da alle oc lide forfølgelse som bekiende Christum/ predicke Euangelium/ anamme Guds Ord oc den Guddommelige sandhed.

Huad skulle wi da giøre i saadan fristelse/ skulle wi støde Christum aff Skibet/ at wi kunde leffue i rolighed/ oc intet lide?

Det skal vere langt fra. Thi at forskiude wi Christum/ da forskiude wi met hannem al Naade/ Lycke oc Salighed/ wi skulle/ naar det gaar saa til/ vere taalmodige/ oc lade Gud

 raade/

raade/ indtil hand formedelst vor bøn oc paakaldelse/ bliffuer opuact aff søffne/ oc stiller saadan staarm/ huilcket hand oc visselige vil giøre/ der som wi ekon ville stadelige forlade oss paa hannem.

Huad gierde Disciplerne i saadan angist oc nød?

De ginge til Christum/ vacte hannem op/ oc sagde/ Mestere/ Gaar det dig icke til hierte/ at wi forderffuis/ O HERre hielp oss.

Huad suarer Christus sine Disciple?

Hand sagde til dem/ J lidet troendis/ huor faare ere i saa fryctactige? Hand straffer dem/ oc forskiuder dem dog icke/ alligeuel deris tro var skrøbelig/ Men hand styrcker dem/ Hand stod op oc truede været/ oc sagde til Haffuet/ Ti oc ver stille/ Oc været sacttede sig/ oc det bleff gantske stille.

Huad skulle wi lære der aff?

At Christus er alene en Herre/ offuer Himmel oc Jord/ offuer Vard oc Haff/ at hand alene/ er den eniste Patrone/ Skipper oc Styremand/ som den 65. Psalm siger/ Du est allis haab oc tillid paa Jorden/ oc langt bort paa Haffuet/ Du som stiller Haffsens bulder/ oc Bølgers bulder. Oc at hand ocsaa vil trøste oc hielpe/ i al fare Lægemlige oc Aandelig til Vand oc Land/ Saa fremt wi ocsaa ere met hannem i Skibet/ det er/ formedelst Troen rodfeste i hannem/ Oc alligeuel det end vndertiden varer lenge/ oc oss tyckis At hand soffuer/ haffuer forglemt oss/ oc vil icke høre oss/ saa skulle wi dog icke fortuile/ Men met de hellige Discipler/ oc met den 44. Psalm robe/ Stat op Herre/ Huor faare soffuer du? Vaage op/ oc forskiud oss icke saa aldelis/ Huor faare skiul du dit Ansict/ oc forglemmer vor ælendighed etc. Da skulle wi snart befinde at det er sandhed/ der Dauid siger i den 121. Psalm. Jsraels voctere soffuer icke eller søffner. Oc i den 41. Psalm. Hand kalder paa mig/ saa vil ieg Bønhøre hannem/ Jeg er hoss hannem i nød/ Jeg vil riffue hannem vd.

Huad er

Huad er da det/ at Mennisken forundre sig/ oc prise Gud?

Der skulle wi lære aff/ at Guds ære oc Naffn prisis altid formedelst Kaarsset oc bedrøffuelse/ oc at hans Ord vdbredis mest i forfølgelse. Oc det gaar i saa maade gantske wlige til/ met Guds Rige/ oc Verdens Rige. Verdens Rige bliffuer større oc sterckere/formedelst fred oc lyckfalighed/oc formedelst/ strid oc wlycke/ bliffuer det skrøbeligt oc forfalder/Men Christi Rige bliffuer formedelst fred/ glæde/ rolighed oc lycksalighed ringe oc forfalder/ Oc formedelst bedrøffuelse/ forfølgelse/ større oc sterckere/ oc io lenger io mere veldigt oc mectigt/ Der faare lignis det ocsaa ved it Palme træ/ som giffuer sig op oc staar imod byrden.

Huad er den Aandelige forstand paa denne Historie?

Skibet er Christendommen/ Haffuet er Verden/ Vær oc Bølger er fristelser aff Verden/ Dieffuelen oc vort eget legeme/ Disciplerne ere de Christne/ oc besynderlige de/ som Predicke Ordet/ Christus er den eniste Nødhielpere/ De Christnis leffnet er icke andet end en Seillads/ Vort Skib/ det er/ vor Siel oc Samuittighed/ offuerfaldis offte met farlige Bølgere oc værilinge/ Der til met er her i denne Syndige Verdens Haff/ mange Stenklipper til forargelse/ paa huilcke vort Skib/ det er/ vor Tro/ offte støder oc lider skade/ Det ere Dieffuelens farlige fristelser/ Verdens grumme Bølger/ vort legemis forferdelige vær oc staarm/ foruden andre Spøgelser oc vnderlige Diur i Haffuet/ Som mangfoldig ond begering/ syndelig lyst oc tilbøylighed til synd/ huilcke der stedse saa opuecke oc skynde oss til det onde/ at wi aldrig kunde haffue fred eller rolighed saa lenge wi leffue her paa Jorden. Thi huo som vil vide/ huorledis det gaar en Christen her paa Jorden/ hand skal see til it Skib paa Haffuet/ som driffuis hid oc did/ frem oc til bage aff Bølgerne/ oc gaar faar voffue oc vind/ oc der til met offuerfaldis aff sne/ staarm oc regn/ at/ huo det seer/ icke veed eller kand andet tencke/ end det strax skal forgaa oc bliffue til intet.

Lige er det ocsaa met it Christet Mēnisſkis leffnet. En Christen settis hen i Verden/ iblant sine største Fiender/ lige som it maal mand skiuder til met mange pile. Dieffuelen tager vare oc blæſſ forgifft ind i vore tancker/ hierte/ siel/ aand oc samuittighed / Verden tager vare paa vore ord/ gierninger/ lærdom oc leffnet/ Der stormer hofferdigheds Vær / Her buldre vkyskheds bølger/ Paa denne side bruser had oc affuind / paa den anden side offuerfalder gerighed oss / oc andre vtallige mange Synder/ saa/ at wi ere intet øyeblick fri.

Huad skulle wi da giøre/ i dette farlige vesen?

Lige som Moises met sin kæp slo Flæhaffuet / det røde Haff/ oc giorde Israels Børn en fri gang/ Oc kaste it Træ i det beske Vand / at det bleff søt / Saa skulle wi ocsaa met de Guddommelige Ordis Kæp/ sla bedrøffuelsens oc modgangs Vand/ Da skulle wi icke aleniste gaa fri/ trygge oc met tørre Føder hen igennem / Men samme modgangs vand skal ocsaa bliffue søt oc nytteligt til salighed. Disciplerne kunde icke forderffuis/ alligeuel været stormede gruselige / oc Haffsens Bølger brusede/ Thi Christus/ Haffsens oc Værens Herre/ var hoss dem. Lige saa kunde oc icke wi forderffuis/ alligeuel wi end ere fattige/ skrøbelige oc siuge/ eller ocsaa dø aldelis bort. Thi huad heller wi leffue eller dø/ da høre wi Herren til / saa fremt wi ekon bliffue fast ved hans Ord. Wi ere visse paa/ at Kaarsset/ Fristelse oc forfølgelse skal vere der/ som mand predicker Guds ord/ Men huor som Ordet icke predickis/ der er det altsammen roligt oc stille/ den ene hygler oc smigrer for den anden / den ene Blinde ledsager den anden/ oc Dieffuelen frister dem aldelis intet.

In Summa/ Naar wi offuerfaldis met fristelse oc forfølgelse/ da mue wi vel sige / Ja/ ieg tenckte det vel/ at Christus skulde vere i Skibet met. Derfaare bruser Haffuet oc Været staarmer/ som den 99. Psalm siger/ HERREN er Konge/ der faare buldre Folckene / Hand sider paa Cherubim/ der faare rører Verden sig. Men lad buldre oc bruse/ saa er det dog fast oc vist / At vær oc vand skulle vere hannem lydige / Oc at fristelser

oc modgang icke skulle vare lenger/ end Gud vil/ Hand er en HERRE offuer alting/ hand kand ocsaa/ i it øyeblick/ omuende alting/ Hannem vere loff/ priss oc ære til euig tid/ AMEN.

Den femte Søndag effter Hellig tre Kongers Dag/ Epistel/ Collo. 3.

KJere Brødre / Saa legger nu alting aff eder/ Vrede/ grumhed/ ondskaff/ bander/ skendzels Ord aff eders mund/ liuger icke at huer andre. Affører det gamle Menniske met sine gierninger oc ifører det ny/ som skal fornyiss til bekiendelse effter hans rette Billede/ som hannem skabte/ der som icke er Greke/ Jøde/ omskærelse/ forhud/ vgreke/ Schyta/ tienere/ fri/ men Christus er alting/ oc i alle.

Saa ifører eder nu som Guds vdualde Helgen/ oc elskelige / hiertelig Barmhiertighed/ venlighed/ ydmyghed/ sactmodighed/ taalmodighed/ oc den ene fordrage den anden/ oc forlader huer andre/ der som nogen haffuer klagemaal imod den anden/ lige som Christus forlod eder/ saa skulle oc i. Oc offuer alt det / da iører kierlighed/ som er fuldkommelsens baand. Oc Guds fred regnere i eders hierter / til huilcken i oc ere kallede i it legeme/ oc verer tacknemelige.

Lader Guds ord bo rigelige iblant eder i al visdom / lærer oc formaner eder-selff / met Psalmer oc Loffsange/ oc aandelige deylige Viser/ oc siunger Herren

i eders hierter. Oc alt det som i giøre met ord eller gierninger / det giører altsammen i vor Herris Jesu Naffn/ oc tacker Gud oc Faderen formedelst hannem.

Huad lærer denne Epistel oss?

Om den gamle Adams/ det syndige legems/ oc de syndige lemmers dræbelse.

Huor i staar legemens dræbelse?

J tho atskillige nyttelige gierninger/ i affleggelse oc paaleggelse/ eller i afførelse oc iførelse.

Huad er affleggelse oc afførelse?

Jntet andet/ end at mand bluis ved it kledebon/ oc taar icke for skam skyld gaa der met iblant Folck / Som den der i Euangelio/ gick ind til bryllup/ oc bleff vdstøt/ fordi at hand haffde icke bryllups klæder paa/ Det er/ hand haffde icke afflagd det gamle leffnet oc omgengelse.

Huad er paaleggelse oc iførelse?

Jntet andet/ end en visser tillid/ at alle vore gierninger ere Gud behagelige/ oc at wi nu skulle gladelige giøre/ alt det som oss kommer for haande.

Giff it Exempel?

Naar mand gaar til Brylllup / da pryder mand sig met klæder/ i den mening/ at mand skal vere glad/ quæde/ dantze oc springe/ met Brud oc Brudgom. Thi wi vide/ at wi fordi ere budne/ oc giøre Brudgommen til vilie der met. Lige saa ere nu wi Christne ocsaa glade oc lystige / Effterdi wi formedelst Gud naade ere kallede til it nyt leffnet/ oc skulle voxe oc forfremmis/ i Troen oc vdi gode gierninger.

Huad skulle wi afflegge?

Legger aff eder/ siger S. Paulus /vrede / grumhed / ondskaff bander/ skendzels Ord/ aff eders mund/ liuger icke at huer andre.

Huad er det sagd?

Det er

Det er saa meget sagd. Haffue i tilforn verit vrede oc onde/ bandet/ oc talet skendzels Ord oc løgn aff eders mund/ da lader nu aff oc bliffuer andre Mennisker. J skulle haffue andre tanckere/ andre Ord oc gierninger. Verer nu fremdelis fromme/ venlige/ Gudfryctige/ tuctige/ kyske oc sandrue/ Besuiger ingen i handel/ dom/ maal/ vect/ alin/ Breff oc Segel/ mynt oc andet saadant. In summa: Affører det gamle Menniske met sine gierninger/ oc ifører det ny/ som skal fornyiss til Guds vidskab/ effter hans rette Billede/ som det skabte.

Huad er det gamle Menniske?

Det Gamle Menniske er/ det gantske kiødelige Menniske/ som er formedelst Adams fald forderffuit oc fordømpt/ fuld met al synd/ vndfanget i synd/ født i synd/ fuld met ond tilbøylighed/ lyst oc begierlighed/ huilcke der effter vdbryde i idel onde tancker/ syndelige Ord oc gierninger/ Induortis met vantro/ Affguderi/ Gudsbespottelse/ Guds foractelse/ oc andre saadanne Synder. Vduortis met Hofferdighed/ Gerighed/ wkyskhed/ vrede/ grumhed/ had/ affuind/ røffueri/ mord/ druckenskaff/ wlydighed oc andre saadanne. Denne er den gamle Adams fruct/ den skulle wi afflegge.

Huad er det Ny Menniske?

Det som formedelst vand oc den hellig Aand/ er nyfødt i troen oc formedelst Guds Ord/ til retsindig retferdighed/ hellighed/ oc sandhed/ fuld met al Guddommelig godhed/ gaffuer oc naade/ huilcke der oc saa strax vdbryde/ i idel hellige salige tancker/ Ord oc gierninger/ i en ret Christelig omgengelse/ væsen oc leffnet. Induortis til at leffue/ prise oc tacke Gud. Vduortis til at hielpe/ tiene oc trøste den Neste. Dette er det ny Menniskis fruct/ den skulle wi iføre stedze øffue driffue oc bruge.

Huad er vrede oc grumhed?

Vrede er en gruselig last/ aff huilcken der komme mange andre Synder/ som er/ at ynske den Neste ont/ skicke sig vredelige/

bande/ laste/ skende/ formaledide/ kiffue/ trette/ myrde oc ihielsla. Ja vrede forblinder Mennisken/ at hand icke kand see det gode/ oc icke kiende det onde/ hun tager fra hannem alle Guddomelige gode ting/ naade/ legemlige oc aandelige gaffuer/ oc fører hannem i al wlycke oc forderffuelse.

Huad er Bander?

Bande/ er at skendelige misbruge det Guddomelige Naffn. Thi Gud skabte alle tungemaal/ mund/ læbe oc tunge/ sig til loff/ pryss oc tacksigelse/ oc befalede aluorlige/ At wi icke skulle misbruge hans hellige Naffn/ icke sverge/ bande eller formaledide ved hans Naffn. Ve dem som giøre saadant/ huilckes munde der ere fulde met bander/ formaledidelse/ løgn/ mensuerelse/ Thi Gud skal icke lade dem bliffue wstraffede/ Exod. 20.

Huad er skendige Ord?

Skendige Ord ere al slem whøffuisk snack/ som verdzlige Mennisken oc kiødelige hierter/ pleye at bruge i forsamlinger/ geste bud/ samsæde/ vdi ølssmaal eller anden sted/ huor aff vnge folck/ drenge/ quinder/ piger forargis/ besmittis oc forgiffuis. Thi vnge Folck fatte snart oc beholde onde Exempel/ Oc det som vng nemmer/ det gammel beholder. Det onde som da skeer aff dem/ skulle de bære altsammen oc svare der til for Gud/ at de haffue giffuit aarsage der til/ Huilcke vor Herre Christus truer met en grueselig straff/ Matth. 18.

Huad er løgn?

Løgn er en Dieffuels synd. Sathan vaar den Første løgnere/ ia en Fader til løgn/ Johan. 8. Gud hader besynderlige løgn. Prouerb. 12. En Løgnactig mund er en versmyggelse for Gud. Thi løgn dræber Sielen. Sapient. 1. Den mund som taler løgn/ dræber Sielen/ oc fører hende i euig ild. Alt det/ for Mennisken giffuer til kiende met Ord/ gierninger/ tegen/ facter/ oc mener det dog icke met hierter/ det er idel løgn/ som al falsk lerdom/ hygleri/ alt det Papister/ Suermere oc Secter scriffue/ lære oc predicke/ Thi de komme icke offuer it met Guds Ord oc

Euangelisk sandhed. Oc denne last er en skadelig last paa Jorden. Thi løgn giør hierter wsamdrectige/ naar hierter ere giorde wsamdrectige/ da er venskaff nedlagd/ naar venskaff er wde/ da haffuer al hielp/ trøst oc raad ende. Naar som den ene Kiøbmand holder den anden icke tro oc lou/ da ligger deris handel. Naar som Ectefolck ere huer andre wtro/ da løber den ene hid/ den anden did. naar Herrer oc Førster/ Borgere oc Bønder/ Adel oc Stæder/ icke holde deris Breff/ Segel oc leyde/ da forderffuis Land oc Folck. Men komer løgn ocsaa paa predicke Stolen/ da haffuer Dieffuelen sin vilie oc rette raad. Disse/ det Gamle Menniskis gierninger/ skulle wi afflegge/ oc iføre det Ny Menniskis gierninger.

Huorledis kaldis det ny Menniskis gierninger?

Saa siger S. Paulus. Ifører eder/ som Guds vdualde Helgen oc elskelige / hiertelig barmhiertighed/ venlighed / ydmyghed/ sactmodighed/ taalmodighed/ oc den ene fordrage den anden/ oc forlader huer andre etc. Oc offuer alt det da fører eder kierlighed/ som er fuldkommelsens baand.

Huad skal en Christen iføre sig?

Kiødelige Mennisker pryder sig for Verden/ oc setter deris hierter/ tancker oc prydelser der hen/ at de kunde vere Verden behagelige. Men en Christen pryder sig icke i saa maade. De Christnis prydelser oc klædebō er dubbelt/ Tro oc kierlighed/ lige sō Christus oc haffde dubbelt eller tho kiortle paa. En watskillig som bemercker troen. Oc en atskillig/ som bemercker kierlighed. Først skulle de Christne formedelst troen iføre Christum/ at de kunde vere Gud behagelige/ Som S. Paulus siger Roma. 13. Ifører vor Herre Jesum Christum. Som den 131. Psalme oc beder om saadant it klædebon/ sigendis. Lad dine Prester klæde sig met retferdighed / oc dine Helgen fryde sig. Der Nest skulle de føre sig i kierligheds klædebon/ at den induortis retferdighed oc kād følge dē vduortis/ oc besynderlig hiertelig barmhiertighed.

Huad er hiertelig barmhertighed?

Det er it smuct deyligt Christeligt klenode/ huilcket der visse-

lige staar en Christen bedre / end alle Perler / dyrebare Stene/ Silcke oc Guld/ Oc Paulus vil saa meget sige. J skulle icke aleniste vere barmhiertige/met vduortis gierninger/ eller til syune/ men aff hiertens grund/ lige som Fader oc Moder/ opueckis aff hiertens grund/ oc alle sind/ naar de see eller høre deris Børn lide nød/ oc voffne der offuer Liff oc leffnit/oc alt det de haffue.

Huad er venlighed?

Venlighed er it Menniskis kierlige omgengelse/ som skicker sig venlige imod huer mand / icke seer vredelige paa nogen/ driffuer ingen fra sig eller offuerfuser met onde Ord oc en fortredelig omgengelse/ men beteer oc lader huer mand see sit hiertis gode vilie.

Huad er Ydmyghed?

Ydmyghed er saadan en dygd/ som aff hiertens grund holder lidet aff sig selff / oc stort oc meget aff andre/ ia ocsaa aff dem/ som det icke haffue fortient/ eller ocsaa ere wuenner.

Huad er Sactmodighed?

Sactmodighed er/ at mand icke lader sig lettelige fortørne/ at mand icke bander/ icke slar/ icke hader /giør ingen ont/ icke end sine wuenner. Oc in Summa imodstaar vrede/ oc offuervinder det onde met det gode.

Huad er Taalmodighed?

Taalmodighed er/ at mand lider ont oc wret. Men langmodighed er/ at mand omdrager/oc tencker icke at heffne sig/ oc ynsker ingen ont til heffn/ men forlader oc tager det for got/ effter Christi Exempel.

Huor faare kalder S. Paulus kierlighed fuldkommelsens baand?

Fordi at kierlighed holder oss smuct i it sind/ lerdom oc tro/ oc lader icke lettelige tuedract oc wsamdrectighed komme iblant oss/ holder hierterne tilsammen/ oc giør/ at wi haffue it sind oc samfund. Hand giør lige hierter imellem Fattige oc Rige/

Veldige oc Vnderdane/ Siuge oc Sunde/ Hand lader sit Gods vere almindeligt hoss huer mand/ oc tager sig huer mands wlycke til/ lige som sin egen.

Huor faare ynsker S. Paulus her de Christne Guds fred?

Hand viste vel/ at dette kierligheds baand/ skulde haffue mange fristelser/ fordi ynsker hand/ at Guds fred skal regnere i deris hierter/ Som hand vilde sige/ Vil Verden icke haffue fred/ oc i see oc høre vduortis/ at det skicker sig til wfred oc wsamdrecttighed/ saa lader dog eders hierter haffue fred i Gud.

Huad er det hand siger/ verer tacknemelige?

Wtacknemelighed er en skendlig last/ huilcken huer mand hader tilbørlige. Straffede Hedningerne i Persen Land wtacknemelighed i forgengelig ting met suerdet/ huor meget mere vil Gud straffe vor wtacknemelighed i aandelige ting? Hand haffuer giffuit oss sin Søn Christum/ oc sit hellige Euangelium/ oc der wi vaare vredsens børn/ da giorde hand oss til Guds børn oc arffuinge/ oc besynderlige i denne sidste tid/ der wi vaare saa jammerlige forførde met Menniskens Louer/ reddede hand oss saa naadelige formedelst sit hellige Ord/ huor faare wi met rette skulde tacke hannem euindelige/ oc aldrig lade aff at tacke.

Huad er det hand siger/ Lader Guds Ord/ bo rigelige iblant eder/ i all vissdom?

Saa meget vil Paulus sige. Seer til oc giffuer act paa at Guds Ord rigelige haffuer sin fremgang hoss eder. Thi huor Guds Ord er/ der hører huer sin brøst oc skrøbelighed/ oc tencker til/ saa fremt hand ellers acter at vorde salig/ at bedre sig. Wtacknemelighed er saa stor i Verden/ at Guds Ord maa paa det Neste met sine Predickere gaa omkring oc tigge sit Brød/ oc met Leuiterne snart lade predicke embedet falde/ oc føde sig aff deris henders arbeyde. Til Stickt/ Kircker/ Kloster/ Altere/ Klocker/ Messer/ Vigilis kunde mand giffue mange hundrede/ ia tusinde gyldene. Til Guds Ord vil mand neppelige hielpe tre penдinge eller skerffue.

Huad kaldis i al visdom?

Guds ord skal saa forhandlis hoss oss/ at de som det høre/ kunde forstaa det oc bliffue vise der aff/ Paa det/ at de som haffue Guds ord/ kunde siunge/ tale/ vere vise/ oc forstaa sig paa alle sager/ som tiene til deris Siels salighed oc Guds ære. Oc S. Paulus nedslar her met it ord/ alt det blar/ mand driffuer i Kircker oc Kloster/ der som saa megen sang/ bulder oc hylen er/ oc mand forstaar dog Euangelium icke/ Oc de elendige Mennisker taare alligeuel kalde deris skraal en Gudstieniste.

Huad er det/ at hand siger/ lærer oc formaner eder selff/ met Psalmer/ loffsange oc aandelige viser?

S. Paulus giør her lære Embedet almindeligt for alle Christne/ som hand vilde sige. Lærer oc Formaner eder selff/ det er/ iblant huer andre/ den ene den anden/ oc huer sig selff/ aff Predickerens almindelige embede/ at Guds Ord kand saa alleuegene haffue fremgang/ obenbare oc hemelige/ i almindelighed oc besynderlighed. O[illegible] hand formaner/ at wi skulle loffue Gud met Psalmer/ loffsange oc aandelige Viser.

Met Psalmer mener hand besynderlige Dauids Psalmer/ Asaphs oc andre i Psalteren. Met loffsange/ de andre sange i Scrifften/ her oc der/ som Mosi Cantica oc Sange Esaie/ Danielis/ Zabacuc/ Benedictus/ Magnificat oc Nunc dimittis. Met aandelige Viser/ som mand wden Scrifften siunger om Gud/ huilcke mand kand daglige giøre. Oc hand/ forbiuder her de Christne alle kiødelige/ whøuiske/ verdzlige sange oc Viser.

Huor faare siger hand Siunger Herren i ederø hierter?

Hand vil Saa meget sige. Eders loff/ tacksigelse sang/ skal flyde aff hiertens grund oc en aluorlig mening/ at det skal icke vere hygleri/ oc icke gaa som Gud siger formedelst Esaiam/ Dette Folck loffuer mig met munden/ men deris hierter er langt fra mig.

Huorledis beslutер S. Paulus denne Epistel?

Hand siger. Oc alt det som i giøre met Ord eller gierninger/ det

ger/ det giører altsammen i vor Herris Jesu Naffn / oc tacker Gud Fader formedelst hannem. S. Paulus giør her ingen skilsmisse paa gierninger/ men hand fatter dem alle i en hop/ oc giør dem alle gode. Huad heller wi æde/ dricke/ soffue/vaage/ gaa/ staa/ tie/ tale/ arbeyde eller ere stille/ da er det aldelis kaasteligt altsammen. Huad som de Christne giøre/ det er got/ oc naar de det giøre/ da er det ret/oc ehuor de det giøre/ da er det vel giort/ Thi det gaar altsammen i vor HErris Jesu Naffn.

Naar skee alle vore gierninger i Jesu Naffn?

Naar som wi stadelige tro/ at Christus er i oss/oc wi i hannem / saa/ at wi holde stille / oc hand leffuer oc arbeyder i oss. Der aff følger da/ at mand loffuer oc tacker Gud. Tacksigelse er det offer oc eniste gierning/ der wi kunde oc skulle beuise Gud/ oc dog icke aff oss selff/men formedelst vor Meglere Jesum Christum/ wden huilcken ingen kand komme til Fadern. Hannem ske loff/ære oc pryss til euig tid/ Amen.

Den V. Søndag effter Hellig tre Kongers dag/ Euangelium/ Matth. 13.

JEsus lagde dem en anden lignelse for/ oc sagde: Himmerigis Rige / lignis ved it Menniske/ som saade god Sæd i sin Ager. Oc der Folckene soffue/ kom hans Fiende/ oc Saade Klint iblant Hueden / oc gick bort. Der Sæden voxte nu op/ oc bar fruct/ da syntis ocsaa Klinten. Da ginge Tienerne til Hussbonden/ oc sagde: Herre/ saade du icke god Sæd i din Ager? Huor

aff haffuer hand da Klinten? Hand sagde til dem/ Det haffuer Fienden giort. Da sagde Tienerne/ vilt du da/ at wi skulle gaa bort/oc luge dem aff? Hand sagde/ Ney/ paa det i skulle icke til lige rycke Hueden op met/der som i luge Klinten aff. Lader dem baade voxe tilsammen/ indtil Høsten. Oc naar det er tid at Høste/ vil ieg sige til Høstfolcket/ Sancker først Klinten tilsammen/ oc binder dem i knippe/ at mand kand opbrende dem/ Men samler mig Hueden ind i min Lade.

Huor om taler den lignelse i dette Euangelio?

Om den Hussbonde/ som saade god Huede i sin Ager/ oc den stund Mennisken soffue/ kom Fienden/ oc saade Klint iblant Hueden/ oc gick bort.

Huad vil dette Parabel lere oss?

Dette Parabel giffue tilkiende/ huorledis det gaar til her paa Jorden/ i Christi Rige/ det er/ i Christendommen/ huilcken der effter Scrifftens seduanne/ kaldis Himmerige/ oc besynderlige paa Lærdommens vegne/ Som er/ at wi skulle icke vente oc forhaabis til/ at her skal vere idel salig Lærdom/ oc ret idel trofaste Christne paa Jorden/ Thi der skal altid vere falsk Lærdom/ hoss Guds Ord/ oc falske Christne/ hoss de rette Christne/indtil Verdens ende. Thi at huor som Guds Ord predickis/ der vdstøer Dieffuelen oc saa sin forgifftelse/ Oc som mand siger/ Huor bygger Gud en Kircke/ der bygger Dieffuelen it Capel hoss. Lige saa gick det iblant Jsraels folck/at der var megen folck Affguds dyrckelse/hoss den rette Gudstieniste. Oc Christus siger Matth. 24. At der skulle komme mange falske Christi oc falske Propheter. Oc S. Petrus siger: Der skulle opstaa falske Lærere/ som skulle himmelige indføre skadelige Secter/ oc necte den HERRE/ som dem kiøbte.

Huem vil giøre oss visse paa/ at mand skal forstaa den nelignelse/ om den Euangeliske lerdom?

Chri-

Christus vdlegger selff/ effter som Disciplerne begærede/ denne lignelse/ oc deler hende i otte parter / Som er / Hussbonden/ Suend/ Ager/ god Sæd/ Klint / Fiende/ Høst oc Meyere. Oc Christus ligner saa Christendommen ved tre tider/ Som er/ ved den tid mand Saar/ ved den tid Sæden voxer/ oc ved Høstē.

Huem er det Menniske/som Saar det gode Huede?

Christus Guds Søn/ kom fordi aff Himmelen/ at hand vilde forkynde sin Faders vilie/ oc saade den himmelske sæd/ det hellige Euangelium/ at det skulde i sin tid bære fruct/ oc opfylde de Himmelske lader. Skulde der begyndis oc Byggis nogen god bygning/ da skulde Gud legge den første Sten/ oc begynde bygningen. Skal der voxe noget gaat/ da skal Gud Saa sin Sæd/ oc giffue triffuelse. Wi kunde icke andet end bekiende / at wi aff vor nature ere Syndere/ wretferdige / wgudelige / vredens oc fordømmelsens Børn/ oc icke kunde formedelst noget andet middel eller vey/ vorde fromme / retferdige oc salige / end alenîste formedelst Christum.

Huad er Ageren?

Ageren er Verden/ der saar Christus sin Sæd vdi / formedelst sig selff/ formedelst sine Propheter oc Apostler/ oc anseer huercken Personer/ tid eller sted/ at ingen skal kunde vndskylde sig/ oc sige/ at hand haffuer icke hørt Euangelium. Guds Ord er Predicket offuer den gantske Verden / at den Himmelske mad skal icke fattis noget Menniske / Men denne Sæd skal vere dem alle almindelig/ lige som det Himmelske Brød var Jsraels Børn almindelige i Ørcken/ oc de finge det alle offuerflødelige.

Huad er den gode Sæd?

Den gode Sæd / ere liusens oc Guds Rigis Børn / de fromme Christne/ der Petrus taler om/ 1. Pet. 1. J skulle haffue en brennende kierlighed til huer andre/ aff it rent hierte/ som de der ere igenfødde/ icke aff forgengelig / men aff wforgengelig Sæd/ som er/ aff Guds leffuende Ord / der bliffuer euindelige. Oc Johan. 1. Hand gaff dem mact/ at vorde Guds Børn /

som Tro paa hans Naffn/ huilcke der icke ere fødde aff Blod/ oc icke heller aff Kiøds vilie/ oc icke heller aff Mands vilie/ men aff Gud.

Huad er Klint?

Ondskabs oc Mørckens Børn/ de falske Christne/ som meget heller følge falsk Lærdom oc løgn/ end Guds Ord oc sandhed/ lige som Christus haffuer god Sæd/ sit Ord/ der fromme salige Christne bliffue aff/ Saa haffue Dieffuelen sin forgifftige Sæd/ det er Klint/ falsk Lærdom oc løgn/ huor aff der vorder idel falske Christne/ fortabte oc fordømte Mennisker.

Huem er den Fiende/ der saar Klint iblant Hueden?

Dieffuelen/ hand er Guds oc alle Christnis affsagde Fiende/ hand giør dem skade/ oc fører dem alt det onde paa/ hand nogen tid kand. Christus saade god Huede/ giør fromme Mennisker/ oc fører dem paa den trange vey/ der gaar til liffuet/ Matth. 7. Men Dieffuelen saar idel Klint/ giør vnartige Skalcke/ wgudelige Mennisker/ fører dem paa den brede vey/ der gaar til Helffuede oc den euige fordømmelse.

Huorledis kand Dieffuelen vere Guds Børns Fiende/ efterdi hand er dog gierne hoss dem?

Hand er vel gierne hoss dem/ men icke fordi/ at hand elsker dem/ eller vil forfremme dem til det beste/ men at hand kand opuecke kiff/ trette/ splidactighed oc al wlycke iblant dem/ som hand giorde imod Job/ Job i det første Cap. Thi hand kand icke fordrage/ at Mennisken ere samdrectige/ at de holde sig til Christum oc anamme hans Ord/ hand vilde gierne drage dem der fra/ oc føre dem til sin løgn. Effterdi hand er da en tusinde Kaanster mand/ oc veed mesterlige/ huorledis hand skal forføre Mennisken/ da saar hand sin forgifftige Sæd/ Klint iblant Hueden/ om natten/ naar Mennisken soffue/ Thi hand soffuer icke/ som S. Petrus siger/ Men hand gaar omkring/ som en Brølende Løue/ oc leder effter huem hand kand opsluge.

Huorledis

Huorledis gaar det til? Huilcke ere da de Mennisker der soffue?

Saa gaar det i Christendommen/ naar Bisper/ Hyrder oc Prelater (som wden affladelse/ paa deris Embedis vegne/ skulde vaage/ oc see flitelige til/ at der skulde icke bryde Vlffue ind i Christi Faaresti) ere lade oc forsømmelige i deris Embede/ icke lære/ icke Predicke/ Men kaste Bibelen bort vnder bencken/ oc tage Vortafflet frem/ studere oc læse heller in calicibus/ end in codicibus/ læse heller i deris Regenskabs Bog/ end i den hellige Scrifft/ øffue sig meget mere i bibere/ end i scribere/ som diss vær skeet er/ oc skeer end nu/ met mange arme Samuittigheders/ store skade oc forderffuelse. See/ i denne nat oc mørck/ i saadan forsømmelse oc i dette wgudelige væsen/ saar Dieffuelē sin Sæd/ iblant Guds Sæd/ oc fører falsk lærdom/ Secter oc Kettere ind/ oc kommer al wlycke aff sted/ vdslycker Troen/ forstyrrer kierlighed/ formørcker Euangelij klarhed/ oc forhindrer alt got/ lycke oc salighed.

Er da falsk lerdom saa forgifftig en ting i Christendommen?

Jngen Pestilentze/ forgifft eller siugdom/ giør saa stor skade i Christendommen/ som en forsømmelig oc wduelig Bisp/ Hyrde eller Prelate/ besynderlige/ naar hand falder i Dieffuelens lærdom oc løgn. Thi Pestilentze oc anden siugdom/ kand icke mere skade giøre/ end dræbe lægemet. Men en forsømmelig/ wduelig Hyrde/ oc falsk Predickere/ dræbe baade lægeme oc Siel/ oc fører wtallige mange Mennisker til Helffuede. Der faare truer Gud dem saa gruselige i Propheterne/ besynderlige formedelst Esaiam/ Ezechielem oc Zachariam etc.

Ere io Kettere oc falske Predickere saa flitige til at lere/ som de rette Predickere?

Det er vist/ de ere flitige til at forføre Mennisken oc drage dem til deris falske Lærdom/ De rose oc aff stor hellighed oc fromhed/ Men det er besegelt met skarn. Det gaar der

 met til

met til ſom S. Paulus ſiger 2. Cor. 11. At Satan foruandler ſig til liuſſens Engel/ At ocſaa/ om det vaare mueligt/ de Vdualde ſkulde bliffue forførde. Men hand maa male ſig ſaa deylig ſom hand vil/ ſaa er hand dog det Chriſtelige Naffns førſte Fiende/ Oc der er icke andet ſkiult vnder hãs hellighed/end euig forderff-uelſe/ Der faare formaner Chriſtus oſſ ſaa flitelige Matth. 7. Vocter eder fra de falſke Propheter/ ſom komme til eder i Faare-kleder/ men induortis ere de glubende Vlffue.

Huilcke ere Huſſbondens Suenne?

De hellige Propheter/ Apoſtle/ Biſper oc Euangelij Pre-dickere/ huilcke Chriſtus haffuer kaldet til dette Embede/ at ar-beyde i hans Vingaard/ oc opbygge Chriſtendommen.

Huad giorde Suennene/ der de ſaae Klinten?

De ginge til Huſſbonden/ oc ſagde/ HERRE/ Saade du icke god Sæd i din Ager/ huor aff haffuer hand da Klinten? Hand ſagde til dem/ Det giorde Fienden. Da ſagde Suennene/ vilt du da/ at wi ſkulle gaa bort/ oc luge hende vd? Hand ſagde/ Ney/ at i ſkulle icke met det ſamme røcke Hueden op/ naar i luge Klinten vd/ lader dem voxe baade ſammen/ indtil Høſt/ Oc naar Høſt kommer/ vil ieg ſige til Høſtfolcket/ For-ſamler førſt Klinten/ oc binder dem i it Knippe/ at mand kand opbrende dem/ Men Hueden ſkulle i forſamle mig i min Lade.

Huad er Høſten?

Verdens ende eller den yderſte dag/ Der ſkal huer Høſte ind/ det ſom hand ſaade her.

Huilcke ere Meyere eller Høſtfolck?

Guds Engle/ huilcke Huſſbonden ſkal vdſende/ i Verdens ende/ ſom ſkulle forſamle al forargelſe aff hans Rige/ oc dem ſom giøre wret/ oc kaſte dem i Ildouen/ der ſkal vere graad oc tend-gnidzel. Da ſkulle de Retferdige ſkinne ſom Solen/ i deris Faders Rige. Huo ſom haffuer Øren at høre met/ hand høre.

Huad vil hand met disse Ord/ Hus som haffuer øren at høre met/ hand høre?

Saa meget vil hand sige/ Seer til/ huad i høre/ oc huorledis i det høre. J haffue vel øren/ at høre nock met/ saa sigis eder ocsaa oc predickis nock/ bruger dem fordi den stund i kunde komme der til met/ oc forsømmer icke tiden/ Thi den tid skal komme/ at i gierne skulle ville høre mit Ord/ der som der ekon vaare nogen/ der det kunde predicke for eder.

Saa siger du / Jeg haabis / at det skal icke bliffue saa ont/ Det skal vere idel god Sæd?

O HERre Gud / huem skulde icke gierne det ville ynske oc begiere / men det vil icke den vey vd / Der skal altid vere klint iblant Hueden / oc Onde iblant de Gode / indtil enden. Predickere vide vel / at Christus saade gode Huede / predickede oc loed predicke det klare rene Euangelium / Nu see de ocsaa / at der voxer Klint met op / oc det salige Ord / beblandis saa skendelige met falsk Lærdom oc løgn / oc de vilde aff hiertet gierne haffue det reent. Der faare gaa de ocsaa til Hussbonden / oc spørge hannem at / Om de skulle luge disse Klinter aff? Saa giorde Johannes oc Jacobus / Luce 9. Der Samaritanerne vilde icke lene dem Herberge / oc sagde til Christum / HERRE / vilt du / da ville wi sige/ at der skal falde Jld ned aff Himmelen / oc fortære dem/ som Elias giorde / Men JESVS straffede dem / oc sagde/ vide i icke hues Aands Børn i ere? Menniskens Søn er icke kommen / at forderffue Menniskens Siele / men at beuare dem. Lige siger hand her ocsaa/ lader det voxe op tilsammen indtil Høsten. Hand vil icke at Suennene/ det er/ Predickere / skulle bruge verie oc mact / Men vilt du diss imellem giøre en Christelig god gierning / da bed Gud aluorlige for saadanne Mennisker/ at hand vil omuende dem. Oc diss imellem/ skal alligeuel Christelig Offrighed haffue god tilsyn / til saadanne falske Predickere/ Kettere oc Secter/ oc formene dem at forføre Mennisken oc bespotte Gud met deris falske forgiffte

Lærdō/ oc Guds rene Ord kand forkyndis retsindelige oc haffue sin rette fremgang/ J Aandelige sager skulle de icke drage Suerd/ vden saa er/ at saadanne Folck ville handle imod almindelig fred/ met oprør oc spildactidhed.

Huad skulle wi nu lere aff dette Euangelio?

I. Lige som der er tuende slags Sæd/ saa er der ocsaa tuende slags Fruct. Christus saar den gode Huede/ det er/ Guds Ord/ Dieffuelen saar Klint/ det er/ falsk Lærdom oc Løgn. Aff Guds Ord bliffue fromme Christne/ oc Guds Børn. Aff falsk Lærdom oc Løgn/ bliffue forløbne Christne/ oc Dieffuelens Børn. Guds Børn ere Arffuinge til Himmerige. Dieffuelens Børn ere Arffuinge til Helffuedis Jld. Guds Børn skulle i denne Verden bære Kaarsset/ oc haffue glæde i den anden Verden. Dieffuelens Børn skal det gaa i denne Verden effter al deris vilie oc begiering/ Men i den anden Verden skulle de plagis til euig tid.

II. Lige som Ageren bær intet aff sig selff/ vden idel Klinte/ der Diur æde/ Oc hun tager dog Ageren saa veldelige ind/ som hand hørde hende selff til/ oc duer dog paa det sidste til intet andet/ end at kaste i Jldonen. Saa tage oc de falske Christne paa det neste / den gantske Verden ind/ de haffue de beste bolige/ Agre/ det beste gods oc indkomme etc. Oc ere dog de Christne lidet nyttelige met Lærdom oc predicken/ ia de føde oc fede sig alenifte selff/ holde Dieffuelens Kyrmysse/ oc deris Bug (som S. Paulus siger) er deris Gud.

III. Dieffuelen kand saa smuct pryde sig met sin falske Lærdō/ oc skiule sig iblant de Christne/ som hand vaare en hellig Engel. Men naar Guds Ord bliffuer obenbare/ det himmelske Huede/ da seer mand/ huad der er blandet iblant/ Oc Christus skal paa den yderste dag drage Skalcke kappen aff hañem/ der skal mand da obenbare see/ huem de øyenskalcke oc forførere haffue veret/ naar Dommeren skal styrte dem ned i Jldonen/ i Helffuedis Jld/ som Skeffuer oc Klintestielcke/ Men de Retferdige skulle skinne i deris Faders rige/ lige som Solen/ oc Euindelige glæde sig met Christo/ i det Euige Liff/ Amen.

Septuage-

Den Søndag Septuagesima / Epistel

1. Corinth. 9. oc 10.

KJere Brødre/ Vide i icke/ at de som løbe paa ba-nen/ de løbe alle/ men en faar klenodet/ løber nu saa/ at i kunde faa fat der paa. Huer den som kempis/ holder sig aff al ting/ Saa giøre de/ at de kunde anamme en forgengelig krune/ Men wi en wforgengelig. Oc ieg løber saa icke/ som paa det wuisse. Jeg ficter icke som den/ der slar i værit/ men ieg spæger mit legeme/ oc tuinger det/ At ieg skal icke predicke for andre/ oc bliffue selff forherdet.

Men ieg vil icke dølie for eder/ kiere Brødre/ at vore Fædre vaare alle vnder Skyen/ oc de ginge alle igiẽnem haffuit/ oc ere alle døbte vnder Mose/ met skyen oc met haffuit/ Oc de ode alle enehonde aandelig mad/ oc drucke alle enehonde aandelig drick. Oc de drucke aff den aandelig klippe/ som efterfølde dem huilcken Klippe var Christus. Men Gud haffde icke behagelighed til mange aff dem. Thi de ere nedslagne i ørcken.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Hand lærer/ huorledis wi skulle omgaaess met dem som ere skrøbelige i troen/ oc paaminder de staalte Christne/ at de skulle see vel til/ alligeuel de end nu staa/ at de icke falde. Hand giffuer en forferdelig lignelse om Vedløbere oc kemper/ som meget løbe oc kempis/ oc feyle dog/ at de icke vinde eller faa klenodet. Hand siger oc at de rette løbere eller kemper/ holde sig aff mange ting/ at de kunde faa en forgengelig krune.

Huad vil

Huad vil hand met denne lignelse?

Hand vil her met minde oss paa thu stycker. Det første/ at de staa i stor fare/ som haffue it kald oc embede/ oc giøre icke det som dem bør/ ere lade oc forsømelige. Det andet / at wi skulle (de skrøbelige til gode) holde oss aff mange ting/ der wi haffde god ret til at bruge/ at wi her paa Jorden icke skulle løbe forgeffuis paa troens vey/ men faa det rette klenode/ som er det euige Liff. Thi det er icke nock at begynde/ mand skal oc fuldkomme sit løb/ som Christus siger Matthei 24. Huem som bliffue bestandig indtil enden/ hand bliffuer salig.

Huad forhindrer løbere eller kemper/ at de icke faa klenodet?

Thu ting. Først at de ere lade oc forsømelige til at løbe. Der nest/at de tage icke vare paa maalet/oc ville diss emellem at de løbe oc ficte ocsaa vdrette andre sager.

De ere lade oc forsømelige til at løbe/ som ere skrøbelige i troen/ kaalde i kierlighed/ mistrøstige i haabet/ oc bede dog icke met de hellige Apostler om deris trois formerelse. De fare vild at maalet oc løbe miste/ som icke rette deris gierninger/ handel/ væsen oc leffnet effter Guds ord. De lade oc icke Christum vere den rette vey til Himmelen/men de optencke dem deris egen vey. De vdrette andre sager der hoss at de løbe oc ficte/som haffue it kald oc Embede aff Gud/ at faare staa oc besørge andre/ met reen lerdom oc Christelig omgengelse / oc lade det bliffue til bage/ oc søge diss imellem deris egen ære / ross oc prijss/ forglemme Guds befalning oc deris Nestis salighed oc forbedring. Disse løbe vel oc ficte/men de løbe miste/oc vinde eller faa aldelis intet.

Skal mand da io vinde dette klenode?

Det er icke nock at løbe paa Banen/eller ficte paa fictskolin/ eller staa paa muren oc skiude mange pile oc laadt vd / mand skal oc ramme/ Thi den vinder icke som skiuder miste/ men den som rammer paa. Lige saa er det oc icke nock at du siger. Jeg kaldis en Christē/ ieg er døbt/ieg hører Guds Ord etc. Jeg kand troen. Det staar icke paa at kunde/ men at giøre. Det er icke

nock at

nock at sige/ ieg kaldis en Christen/ men ieg er en Christen/ Icke de som høre/ men giøre Louen ere Retferdige / siger S. Jacob. Oc Christus siger / Salige ere de som høre Guds ord / oc beuare dem. Troen i hiertet/ skal giffue sig vduortis til kiende met gierninger.

Haffue wi der oc Exempel paa/ der wi kunde følge?

Ja / S. Paulus setter sig her selff til it Exempel/ oc siger: Oc ieg løber saa/ icke som paa det wuisse. Jeg ficter icke som den der slar i værit/ Men ieg spæger mit legeme/ oc tuinger det/ at ieg skal icke predicke for andre/ oc bliffue selff forherdet. Som hand vilde sige / J haffue anammet en reen lerdom aff mig / den samme holder ieg end nu fast/ oc vil ocsaa beholde hannem wforfalsket/ ieg vil oc skicke mig saa der effter/ at mit leffnet skal icke vere imod lerdommen/ ieg veed oc/ at ieg icke giør her vdi som de / der sla i været/ men at ieg stedze haffuer det rette maal for mine øyen / oc skal ocsaa endelige met Guds hielp faa det euige Liffs krune. Oc huad skal ieg meget sige. Der som mine modstandere end vilde straffe mig/ at mit leffnet kommer icke offuer it met min lerdom / da kand ieg met sandhed sige/ at ieg spæger oc tuinger mit legeme/ at mig i sandhed icke kand sigis saadant paa/ Jeg veed oc vel/ at saadant er icke mig/ som en Predickere/ der skal lære andre Folck/ sømeligt/ at ingen skal sige til mig. Læge hielp dig selff.

Dette er i sandhed en smuck Tradz/ lige som nu S. Paulus tradzer baade met sin lerdom oc sit leffnet/ oc setter sig selff frem til it Exempel for de Corinther. Saa skulle alle Ordens Tienere/ ia alle Christne giøre. Lige som Christus oc siger Matthei v. Saa skal eders liuss skinne for Mennisken / at de see eders gode gierninger/ oc prise eders Fader i Himmelen. Der som wi det icke giøre/ da vil det gaa oss/ som det gick Jøderne i ørcken hues Exempel Paulus her setter frem.

Huorledis den Jøderne i ørcken?

Saa siger S. Paulus / Jeg vil icke dølie for eder / kiere

Brødre/ at vore Fædre vaare alle vnder skyen/ oc ginge alle igen-
nem Haffuit/ oc ere alle døbte met skyen oc met Haffuit / oc ode
alle enhonde aandelig mad/ oc drucke alle honde aandelig drick.
Oc de drucke aff den aandelige klippe/ som effterfulde dem/ huil-
cken klippe var Christus.

Hvad vil S. Paulus giffue til kiende met disse Ord?

Hand beuiser met dette gruselige Exempel/ at de vinde icke
alle klenodet / som løbe der effter / skiude oc ficte der om / Oc at
de komme icke alle i Himmelen/ som rose sig aff de ere Christne.
Israels Børn vaare ved sex gonge hundrede tusinde vden Quin-
der oc børn/ som løbe allesammen paa Guds vey/ oc ginge vnder
skyen/ huilcke Gud oc førde vnderlige formedelst Mosen aff E-
gypten / aff Pharaonis suare treldom/ oc førde dem met en vel-
dig haand gennem det røde Haff / gick faare dem om dagen met
en Sky/ om natten met en gloende Støtte/ spisede dem fyritiue
aar i ørcken met Man/ oc gaff dem vand at dricke aff Klippen/
ac giorde store vnderlige gierninger hoss dem / oc alligeuel var
det forgeffuis hoss den største hop.

Dette er forferdeligt oc offuer maade ynckeligt?

Ja visselige/ Huor smucke drabelige Mend vaare der iblant
de sex hundrede tusinde/ som de tho ledsagere Moses oc Aaron.
Der til de tolff Førster offuer de xij. Israels slecter. Item de lxx.
Mend/ iblant huilcke Mosi Aand bleff vddelt/ oc besynderlige
Eldad oc Medad oc andre drabelige Mend/ huilcke der bygde
Tabernakelet / oc skickede den herlige Gudstieniste / huilcke
Gud haffde opfyldet/ allesammen met stor visdom oc forstand.
Item de tolff Speydere/ som allesammen løbe effter det foriette
Lands klenode / oc ingen dog fick det / vden aleniste de tho Jo-
sua oc Caleb. De andre døde alle i Ørcken.

Hvad vil S. Paulus giffue til kiende met denne
forferdelige Historie?

Hand vdlegger hende/ At hun er screffuen oss til atuarsel/
oc siger/ At huem sig lader tycke hand staar gantske vel/ hand see
til/ at hand icke falder. Som hand vilde sige: Haffuer Gud la-
det saa

det saa mange drabelige Mend løbe forgeffuis / icke ramme paa maalet oc faa klenodet/ huilcke der dog frimodelige løbe paa den rette bane oc Guds vey/ oc fictede / huad got ville da de haabis til/ som icke end nu ginge paa banen/oc paa Christi vey/ ia huercken ville gaa eller staa der paa/ de ville heller vandre at skouueve oc kroguey oc fare vild paa deris eget gode tyckis sti / de føre sig selff i skade / falde i hulen / oc bryde halsen sønder. Thi Christus siger: Huem som vandrer i mørcke/ hand veed icke/ huort hand gaar hen etc. Det er det hand siger. De ere nedslagene i Ørcken etc.

Huad sag er der til at Jøderne ramme icke maalet oc finge icke klenodet?

S. Paulus opregner her treslaus synder. Den første synd er Affguderi / der er screffuit om Exodi 32. der de tilbade den støbte Kalff / oc Gud fortørnedis paa dem / saa/ at der paa en dag omkomme try tusinde Mennisker.

Den anden synd er Horeri/ der er screffuit om Num. 25. der de bedreffue synd met de Moabiters døttre / oc Gud fortørnedis paa dem/ saa at der omkomme i den plage fire oc tiue tusinde aff Jsraels Folck.

Den tredie synd er / At de knurrede imod Gud oc Mosen/ Der om er screffuit Num. 21. Der de knurrede paa veyen / for den lange reysse skyld / oc Guds vred optendis imod dem/ oc hand sende Hugorme iblant dem / som spudede ild/ oc bede Folcket/ saa/ at en stor hob Folck i Jsrael døde der aff.

Finder mand oc disse Synder iblant de Christne?

Herre Gud/ia. Disse synder gaa saa veldelige i Christendomē/ at det er befryctende / de skulle vecke Gud op til vrede/ oc føre oss al plage oc hiertesorrig paa. Thi huad er Papisters Gudstieniste andet/end idel Affguderi/der som de Guds sted/tilbede oc paakalde Helgen. J troens sted / bruge deris optenckte gierninger. J sandheds sted/predicke løgn. J Christi indskickelsis sted/ holde deris eget gode tycke/ De Rige giøre deris Mammon/ De Veldige deris mact / De Vise deris kaanst til Affguder. Huad er de

aandelige Prelaters oc Munckis væsen andet/ end idel Horeri/ baade legemlige oc aandelige/ vduortis oc induortis. Vduortis føre de it obenbare skendeligt leffnet/ Induortis forlade de deris Brudgom Christum/ oc hans hellige Ord/ oc henge sig til Dieffuelens lerdom/ Meñiskens tant/ falsk lerdom oc løgn.

Huad er oc Verdens skrig oc klagemaal andet end idel knur imod Gud/ oc hans hellige Euangelium. Thi Euangelium skal lide skyld for al wlycke/ dyr tid/ strid/ Oprør/ Pestilentze etc. Der som vor vantro oc store wtacknemelighed dog er aarsage til alt saadant.

Huad skulle wi lere aff denne Epistel?

Try stycker. Først/ at Fædrenis oc vor tro/ er en ting/ end dog at ordet oc tegn icke vaare lige. Det andet/ at Gud henger almindelige it tegn hoss sin foriettelse/ huor met troen stadfestis oc styrckis. Det tredie/ alligeuel troen til Christum er en aandelig drick oc mad/ Saa bliffuer dog icke diss mindre det vduortis æde oc dricke i Christi legems oc blods Sacramente.

Thi disse Ord formindske icke Naduerens skick oc Ord/ oc det hører tilsammen at æde oc dricke Aandelige oc legemlige/ paa det Mennisken kand bespisis paa Legeme oc Siel til det euige Liff/ Amen.

Den Søndag Septuagesima/ Euangelium Matth. 20.

IESVS sagde til sine Disciple/ Himmerigis Rige lignis ved en Hussbonde/ som vdgick om morgenen/ at leye Arbeiderne i sin Vingaard. Oc der hand bleff forligt met Arbey-

Arbeyderne / om en Pending til dagløn/ da sende hand dem hen i sin Vingaard. Oc hand gick vd ved den tre-die time/oc saa andre staa ledige paa Torffuet/ oc sagde til dem/ Gaa i ocsaa bort i Vingaarden/ Jeg vil giffue eder/ huad ret er. Oc de ginge hen. Hand gick atter vd ved den siette oc niende time/ oc giorde lige saa. Men ved den elleffte time/ gick hand vd/ oc fant nogle andre staa ledige / oc sagde til dem / Hui staa i her aarckeløse den gantske dag? De sagde til hannem/ Der leyde ingen oss. Hand sagde til dem/Gaa i ocsaa hen i Vingaarden/ oc huad ret er/ skulle i faa.

Der det bleff nu afften/ sagde Vingaardens Her-re til sin Foget/ kalde Arbeyderne/ oc giff dem løn/ oc begynde paa de Sidste indtil de Første. Da komme de/ som vaare leyde ved den elleffte time/ oc finge huer sin Pending. Men der de Første kom̃e/mente de/at de skulde faaet mere/ Oc de finge ocsaa huer sin Pending. Men der de finge dem/knurrede de imod Hussbonden/ ocsagde/ disse Sidste haffue ekon arbeydet en time/ oc du giorde dem lige ved oss/ wi som baare Dagens byrde oc hede.

Da suarede hand/ oc sagde til en aff dem/ Min Ven/ieg giør dig ingen wret/Est du icke forligt met mig/ om en Pending? Tag det dit er/ oc gack hen. Jeg vil giff-ue deñe sidste lige som dig/ Eller haffuer ieg icke mact til at giøre met mit/huad ieg vil? Seer du der saare tuert/ at ieg er god? Saa skulle de Sidste bliffue de Første/oc de Første de Sidste. Thi mange ere Kallede/men faa ere Vd-ualde.

Huor om taler dette Euangelium?

Om HERRENS Vingaard / om den Christelige Menighed / oc om Christi Rige/ huorledis det haffuer sig der met/ huorledis Hussbonden kalder Suenne til sig/ oc betinger Arbeydere/ oc handler saa vnderlige met dem/ At hand i betalningen/ giør de første til de sidste/ oc de sidste til de første/ Oc det giør hand altsammen/ paa det/ at hand vil ydmyge dem/ som bygge paa deris egne gierninger oc fortieniste/ oc ville vere noget besynderligt frem for andre/ oc giøre dem til Syndere/ Oc der imod trøste dem/ som finde intet gaat hoss sig selff/ oc vilde dog gierne vere fromme oc leffue Gudelige/ At de icke skulle falde i misshaab for Syndens skyld/ men sette deris haab til Gud/ oc met en stadig Tro forlade sig paa hans Naade oc Barmhiertighed.

Huem er denne Hussbonde/ der betinger Arbeydere?

Gud den himmelske Fader/ hand kalder alle Mennisker/ baade Jøder oc Hedninger/ ind i sin Vingaard/ det er/ ind i sit Rige/ til den Christne Tro. Som hand siger formedelst Propheten Ezechiel i det 33. Cap. Saa vist som ieg leffuer siger Herren: Jeg haffuer icke behagelighed til den vgudeligis Død/ men ieg vil/ at hand skal omuende sig/ oc leffue. Oc S. paulus siger 1. Timoth. 2. Gud vil at alle Mēnisker skulle bliffue salige/ oc komme til sandheds vidskab.

Kalder Gud alle Mēnisker til lige/eller paa en gang/ind i Vingaarden?

Ney/ Gud kallede Jøderne aarle om morgenen/ Oc deris betingelse var/ som hand siger formedelst Moisen / Deut. 28. Der som i ville høre Herrens eders Guds røst/oc holde hans bud/ som hand haffuer befalet eder/ da skal Herren lade sin Velsignelse komme offuer eder/ J skulle vere velsignede i Staden/ oc paa Ageren/ Velsignet skal vere eders liffs Fruct/ eders Lands oc Queggis Fruct/ Du skalt vere Velsignet naar du gaar ind/ oc naar du gaar vd/ Oc der som i ville giøre/ det ieg haffuer befalt eder/ da vil ieg vere eders Gud/ oc i skulle vere mit Folck.

Naar

Naar bleffue Hedningene kallede?

Lenge der efter/ ved den elleffte time/ Som den hellige Paulus ſiger/ Wi ere de/ paa huilcke Verdens ende er kommen. Thi der Chriſtus kom til Verden/ fant hand Hedningene aarckeløſe/ wden noget kald/ wden Troen/ wden Guds Ord/ i Affguderi oc vantro/ Oc hand ſende ſtrax ſine ſendinge Bud vd/ oc loed kalde dem formedelſt Euangelium/ giorde ingen tingning met dem/ men ſagde enfoldige/ Huo ſom Troer oc bliffuer Døbt/ hand ſkal vorde Salig/ Men huo ſom icke Troer/ hand ſkal vorde fordømpt.

Kommer oc nogen wkaldet i Herrens Vingaard?

Der kommer ingen wkaldet i Herrens Vingaard/ De ſkulle alle eſkis oc kaldis aff Gud/ ſom ſkulle arbeyde i hans Vingaard/ Ja der ſom Gud icke kalder Arbeydere/ da komme de der aldrig ind.

Huad er det at Arbeyde i Herrens Vingaard?

Intet andet/ end at huer leffuer oc handler i ſit kald/ effter Guds Ord oc befalning/ i Troen oc kierlighed/ oc giør det ſom ret oc Chriſteligt er/ oc icke det ſom hannem ſynis ſelff gaat oc ret at vere. Oc lige ſom arbeyder er mangfoldigt i vduortis naturlige Vingaarde / Den ene hacker oc riffuer/ Den anden planter oc imper / Den tredie vander Vinſtockene/ Den fierde renſer oc ſkær aff offuerflødige grene/ Den femte giør noget andet/ at huer haffuer ſaa ſin gierning. Saa ere der ocſaa mangfoldige kald oc Embeder i Chriſtendommen/ ſom S. Paulus giffuer til kiende Ephe. 4. Hand haffuer ſæt nogle til Apoſtler/ nogle til Propheter/ nogle til Euangeliſter/ nogle til Hyrder oc Lærere/ at de Hellige ſkulle vere ſkickelige/ til Embedens gierning/ huor met Chriſti Legeme ſkal opbyggis/ indtil wi komme alle til en Tro/ oc Guds Søns vidſkab.

Huor met kalder Huſſbonden Arbeydere i ſin Vingaard?

Formedelſt ſit Guddommelige Ord/ Thi Gud Fader vdſende alle Propheter/ oc Chriſtus alle Apoſtle der til/ at de

skulde predicke hans Ord/ Oc hand vdsender end nu paa denne dag/ alle Kircketienere oc predickere/ at de skulle kalde Arbeydere ind i Christi Vingaard.

Komme de oc alle i Vingaarden/ som bliffue kallede?

Ney.

Huor paa fattis det da/ Huad sag er det til?

Det fattis icke paa Ordet/ det de kaldis met/ at de komme icke alle i Vingaarden/ Men det er Menniskens egen skyld/ som foracte dette kald/ oc Guds Ord/ lade det icke gaa sig til hierte/ men ere lade/ fortredelige oc fortrødne.

Giff der Exempel paa?

J det Gamle Testamente kallede Gud/ alt Jsraels Folck aff Egypten/ til det foriette Land/ De løbe oc alle der effter/ men de bleffue icke alle bestandige i Troen. Aff sex gange hundrede tusinde Mennisker/ komme der ekon tho ind i det foriette Land/ Josua oc Caleb/ de andre Døde allesammen i Orcken. Lige gick det ossaa i vore tid/ Der Euangelium kom først op/ da løbe alle Mennisker der til/ Men der det fick gensigelse oc modstand aff forgifftige Secter/ da fulde de fra igen/ lige som blad falde aff Træ. Det var it tegn til/ at det Guddommelige Ordis Sæd/ var icke falden i god Jord/ Men huer søcte vnder oc met Euangelio sin egen fordel/ oc icke Guds ære.

Huad Mennisker kaldis der ind i Vingaarden?

Tuende slaus Meñisker. De Første tinge met Hussbonden/ om vis løn/ De sañe ere Suenne/ Dagløner oc ret Bugtienere/ som tenckte oc tracte paa intet andet/ end at de kunde besørge Bugen/ De ville met deris egne gierninger/ vorde Salige/ oc foracte alle andre/ Lige som dē Phariseer foracte Tolderne/ Luc. 18.

De Andre tinge icke met Hussbonden/ om en vis oc forsagd løn/ Men de gaa hen i Vingaarden/ paa den gode Tro/ de sette til hannem/ de arbeyde flitelige/ oc lade sig vel nøye/ met huad hand giffuer dem. Disse ere Guds rette Tienere/ som icke see til løn/ men aleniste til Hussbondens fromhed oc godhed.

Giffuis

Giffuis dem oc da alle lige Løn?

Der giørs Regenskab met dem allesammen/ som arbeyde i Vingaarden/ men meget anderledis end mand pleyer i Verdzlig handel. Thi at huilcke som tiene paa Naade i Verden / de betalis met Barmhiertighed/ men de som tiene Gud paa naade/ de betalis met den euige Salighed. De som ville vere salige for deris egne gierninger arbeyde icke ydermere/ end for deris fortingede oc forsagde løn/ oc giøre der intet offuer/ Som Gud klager paa formedelst Propheten Malach. 1. Men de Christne arbeyde paa Naade/ oc giøre icke tingning met Hussbonden/ Lige som en Søn icke heller giør i sit arbeyde met sin Fader/ Thi hand veed/ at Arffuen falder hannem til met rette effter sin Fader / Saa falder ocsaa Himmerigis Rige Guds Børn til/ formedelst Troen. Men at de Arbeyde i HERrens Vingaard/ oc giøre deris Neste til gode / det er ekon Vidnisbyrd / at de haffue en leffuende oc icke Død Tro/ oc at de met den øffuelse skulle fordriffue aarkeløsshed/ at de skulle icke falde i Fristelse.

Kalder Gud oc alle Mennisker paa en tid?

Gud kalder nogle Mennisker i deris Barndom / nogle i deris allerdom. De wskyldige Børn der Herodes drebte/kallede hand i deris Barndom. Røffueren paa Kaarsset kallede hand i hans yderste time.

Huor faare handler Gud saa vnderlige / i det/ hand saa kalder Mennisken?

For tuende sager skyld/ Først/vil hand der met borttage/ al den fortrøstning oc tillid/ der Mennisken haffue naturlige til deris egne gierninger oc fortieniste. Thi wi tencke stedse/ at wi formedelst vore egne gierninger/ ville vorde retferdige oc Salige/ huilcket der dog er wmueligt/ oc alt kiød skal ydmyge sig vnder Guds veldige haand/ oc kiende sin store skrøbelighed/ oc forlade sig aleniste paa Guds Naade oc Barmhiertighed. Wi skulle vere saa til sinde/ at wi altid skulle sige ia alligeuel

 at wi

at wi end haffue giort det altsammen/ der wi ere plictige til at giøre/ at wi end da ere wnyttige Tienere/ Luce 17. Der nest/ vil Gud der met giffue oss sin godhed/ Naade oc Barmhiertighed til kiende/ at hand icke vil giffue løn effter mange oc store gierninger/ men effter Naade/ Det staar altsammen i hans mact oc naadige vilie/ huad oc huor meget hand vil giffue til løn/ Hand giffuer oc huem hand vil/ Thi hand er alene/ al Barmhiertigheds Fader.

Gior skilsmysse imellem Arbeyderne?

Jøderne Arbeydede i Moisi Lou / men icke retsindelige/ Thi de vilde icke rettelige forstaa Louen/ Der faare finge de icke heller/ wden den timelige Velsignelse. Men Hedningene Arbeydede retsindelige i Euangelio/ Der faare finge de baade den timelige oc euige Velsignelse/ icke aff fortieniste/ men aff Naade/ at ingen skal rose sig/ wden i Gud aleniste. Christus fordømer Matthei 15. Phariseers gierninger/ som de der ere wduelie/ oc tager til Naade Røffueren paa Kaarsset/ som haffde intet gaat giort/ oc siger til hañem/ J dag skalt du vere met mig i Paradis.

Huorledis kommer det/ at arme Syndere/ følge altid snarere/ naar de bliffue kallede/ end de sig forlade paa deris gierninger?

Saa kommer det/ At de sig forlade paa fortieniste oc verskyld/ lade sig tycke/ at de haffue mange gode gierninger i forrad/ der aff bliffue de hoffmodige oc foracte andre/ som icke haffue saadanne gierninger/ oc denne er sagen huor faare de bliffue fordømde. Men naar arme Syndere høre Guds Ord / oc deris Synder obenbaris dem/ da forferdis de i deris Samuittighed/ Oc effterdi de finde icke hielp eller trøst hoss sig selff/ da haffue de tilfluct til Christum/ bekiende deris Synder/ oc der finde de ocsaa Naade oc Syndernis forladelse.

Giff der Exempel paa?

Phariseer dømme Zacheum at vere en Syndere/ Luce 19. Oc den eldste Broder var fortørnet paa den fortabte Søn Luce 15. Oc Judas var ilde til freds met den Quinde der haffde den

dyrbar

dyrebar Salue. Oc Jøderne vaare vrede paa Christum/ fordi/ at hand od oc drack met Toldere. Men see/ Zacheus/ den fortabte Søn/ Quinden/ faa Naade oc Barmhiertighed aff Gud/ Men Phariseerne oc selff giorde Helgen / bliffue forherdede i deris Synd.

Huad sag er der til?

Intet andet end knur oc mur/ Thi det er Phariseers oc Oyenskalckis natur/ at de haffue it skalcke øye/ de knurre imod Gud oc fortørnis/ naar de see/ at Gud er arme Syndere naadig/ De lade sig altid bedre tycke end andre/ for deris Hygleri oc Whellige gierninger skyld/ Oc der er dog intet andet hoss dem/ end idel had oc affuind/ knur oc mur / De fortryde at deris Neste haffuer noget gaat/ oc de ynske hannem alt ont/ som mand her seer oc hører i dette Euangelio.

Huad suarer da Hussbonden til dette deris knur oc mur?

Hand sagde til en aff dem/ Min Ven/ ieg giør dig icke wret/ est du icke kome offuer it met mig/ om end Pending? Tag det som dig hører til/ oc gack bort/ Jeg vil nu giffue denne Sidste/ lige som dig/ Eller haffuer ieg icke matt at giøre aff mit/ huad som mig lyster/ Seer du fordi tuert/ at ieg er saa god? Lige som hand vilde sige/ Arme Syndere haffue en stor fordel frem for Hyglere oc Oyenskalcke/ Fordi at Syndere bekiende deris Synd/ oc Tro paa den / der giør Syndere Retferdige / De bede om Naade/ oc deris Synder forladis dem ocsaa/ icke formedelst deris fortieniste eller gierninger/ men formedelst Christi Blod/ Den de forlade sig paa/ Der faare bliffue de ocsaa Salige. Men selff giorde Helgen/ kreffue icke løn aff Naade/ men aff rettighed oc fortieniste/ de ville intet andet end vedzsle stycke imod stycke/ det ene for det andet/ oc intet giøre forgeffuis. Der faare forskiudis de ocsaa aff Gud/ oc hand giffuer dem aldelis intet/ Ja de bliffue aff de første de sidste/ Saa gick det met Jøderne/ oc det kand ocsaa vederfaris oss Hedninge/ der som wi findis wtacknemmelige oc vantro/ som Jøderne vaare.

Huorledis beslutter Christus dette Euangelium?

Hand siger/ Saa skulle de Sidste vere de Første/ oc de Første de Sidste/ Thi mange ere kallede/ men faa ere vdualde.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand giør skilssmysse imellem Guds vduelelse/ formedelst huilcken alle Vdualde ere aff begyndelsen forseede til Salighed/ Oc det kald til Troen/ som skeer formedelst den mundelige Predicken.

Er der da skilssmysse/ imellem Guds vduelelse oc kald?

Ja stor. Guds vduelelse staar fast/ oc feil icke/ oc der kand intet Menniske/ som er forseet til Salighed/ bliffue fordømt/ Johan. 10. oc 2. Timoth. 2. oc Act. 13.

Høre oc alle Mennisker gerne denne Predicken?

Dem som er drucknede i kiødelig visdom/ oc hade oc forfølge Euangelium/ er denne Predicken forferdelig/ Thi strax de høre denne Predicken/ falde de i foractelse/ oc sige/ Er det icke i min mact/ at bliffue Salig/ da vil ieg leffue mig selff/ oc giøre huad mig lyster? Saa kaaste de bort al Gudfryctighed/ oc giffue sig vbluelige oc dristelige til al Synd/ last oc ondskab/ oc besmitte sig der met. Men dem som ere beskickede til liffuit/ er denne Predicken gantske trøstelig/ Thi strax de høre denne Predicken/ ydmyge de sig/ fortuile paa deris egen mact/ haffue deris tilfluct til Christum/ bede om hielp oc Naade/ huilcket dem ocsaa vederfaris. Naar Christus nu siger/ Mange ere kallede/ da taler hand om den mundelige Predicken/ met huilckẽ alle Folck kaldis formedelst Ordens Tienere/ Men naar hand siger/ Faa ere Vdualde/ da taler hand om den Guddommelige forsyn/ formedelst huilcken Jøder oc Hedninge ocsaa komme til Guds Rige. Oc Christus knytter dem baade tilsammen/ at hand der met vil giffue til kiende/ at det ene skal stedse vere hoss det andet/ den mundelige Predicken/ hoss den Hellig Aands opueckelse oc til skyndelse.

Huad

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelio?

Thu stycker. Først/ at ingen skal ophøye sig offuer den anden/ for sine egne gierninger oc fortieniste skyld/ om hand end var saa Hellig som S. Petrus. Thi den som nu er Hellig/ kand snart falde igen/ oc bliffue den suariste oc største Syndere/ Der faare skulle wi vandre i Guds fryct/ oc vide/ At er der noget gaat i oss/ da er det Guds gaffue oc gierning. Thi S. Paulus siger/ Den som staar/ skal see til/ at hand icke falder. Oc Christus/ Matthei 24. Den som bliffuer bestandig indtil enden/ hand skal bliffue Salig. Der nest/ at ingen skal tuile paa Guds naade oc Barmhiertighed oc falde i misshaab/ Der som hand end vaare saa suar en Syndere/ som Røffueren paa Kaarsset/ Thi at haffuer hand aff hiertet sin tilfluct til Christum/ da skal hañem vederfaris Naade/ oc hand skal bliffue trøstet/ Thi der skal ingen forladis wden hielp oc trøst/ som setter sit haab til Gud. Dog skal mand vide der hoss/ at der skal ingen forlade sig paa Røffuerens Exempel/ oc synde der paa/ Det er it Exempel der du skalt trøste dig met/ rette oc bedre dig aff/ oc icke efterfølge til at synde. Wi skulle bære Herrens Aag op aff vor vngdom/ oc effter Pauli Lærdom/ Gal. 6. Den stund wi haffue tid/ giøre huermand til gode/ Saa skulle wi ocsaa naar tiden kommer/ høste det euige Liff/ Der hielpe oss Gud til/ Amen.

Den Søndag Sexagesime Epistel/

2. Corinth. 11.

KJere Brødre/ J fordrage gierne Daarer/ effterdi i ere kloge. J lide/ der som nogen giør eder til Tienere/ der som nogen plager eder/ der som nogen tager eder/ der som nogen tradzer eder/ der som nogen slar eder i ansictet. Dette siger ieg effter vanære/ lige som wi vaare skrøbelige.

Huor aff nu nogen er dristig (ieg taler i daarlighed) der aff er ocsaa ieg dristig. De ere Hebreer/ ieg ocsaa. De ere Israeliter/ ieg ocsaa. De ere Abrahams sæd/ ieg ocsaa. De ere Christi Tienere/ Jeg taler daarlige. Jeg er vel mere. Jeg haffuer arbeydet mere/ ieg taalde flereslag/ Jeg var offtere fangen/ oc offte i dødis nød. Jeg fick fem gange aff Jøderne fyritiue slag/ it minde. Jeg er tre gange Hudstrugen. En gang stenet. Jeg leed tre gange skibbrød. Jeg var dag oc nat i Haffsens dyb. Jeg vandrede offte. Jeg var i fare paa vand/ i fare iblant Røffuere/ i fare iblant Jøder/ i fare iblant Hedninger/ i fare iblant Stæder/ i fare vdi Ørcken/ i fare paa haffuit/ i fare iblant falske Brødre/ i møye oc arbeyde/ i megen veet/ i hunger oc tørst/ i megen faste/ i fraast oc nøgenhed.

Vden det som ellers begiffuer sig/ som er/ at ieg dagelige offuerløbis/ oc bær sorrig for al menigheden/ Huem er skrøbelig/ oc ieg bliffuer icke skrøbelig? Huem forargis/ oc ieg brendis? Der som ieg io skal rose mig/ da vil ieg rose mig aff min skrøbelighed. Gud oc vor Herris JEsu Christi Fader/ huilcken der vere loffuit til euig tid/ veed at ieg icke Liuger. J Damasco/ foruarede Kong Arete Landsfoget de Damascers stad/ oc vilde grebe mig/ oc ieg bleff vunden ned i en kurffue vd aff it vindue igennem muren/ oc vndkom aff hans hender.

Denne roff er mig io icke nyttelig/ dog vil ieg kom-

me til

me til HERrens syuner oc obenbarelser / Jeg kiender it Menniske i Christo fiorten aar siden / var hand i legemet / det veed ieg icke / eller var hand uden legemet / det veed ieg oc icke / Gud veed det. Den samme bleff vndryct / ind i den tredie Himmel / oc ieg kiender det samme Menniske / huad heller hand var i legemet eller uden legemet / veed ieg icke. Gud ved det. Hand bleff vndryct ind i Paradis / oc hørde usigelige Ord / huilcke intet Menniske kand sige. Der aff vil ieg rose mig / men aff mig selff vil ieg icke rose mig / uden aff min skrøbelighed / Oc der som ieg vilde rose mig / da giorde ieg fordi icke daarlige / thi ieg vilde sige sandhed. Nu holder ieg mig der fra / at ingen skal acte mig høyre / end hand seer paa mig / eller høre aff mig.

Oc at ieg skal icke ophøye mig aff de høye obenbarelser / da er mig giffuen en pæl i kiødet / som er / Satans Engel / som mig slar met neffue / paa det ieg skal icke vphøye mig / for huilcket ieg formanede Herren tre gange / at hand motte vige fra mig. Oc hand sagde til mig. Lad dig nøye met min naade / thi min macter meetig i de skrøbelige. Der faare vil ieg helst rose mig aff min skrøbelighed / at Christi krafft kand bo hoss mig.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand bruger en Apologia oc beskermelse imod de falske Apostler / oc effterdi hand tilforn haffde giffuit tilkiende / at de falske Apostler / forførde Folck met deris falske roß / oc met deris deylige skinnende gierninger / da formaner hand dem end ydermere / at de skulde vide at vocte sig fra dem. Oc hand beder dem /

efftersi de kunde lide oc høre de falske Apostlers roſſ/ at de oc ville holde hannem en daarlighed til gode/ oc icke forarge ſig paa hannem/ der ſom hand roſer ſig. Thi hand nøddis til at ocſaa roſe ſig met de andre/ oc imod ſin vilie oc ſind ſkicke ſig daarlige/ at hand kand ſtoppe munden paa de falske Propheter/ oc fordagtinge Guds ære/ oc ſit predicke Embede for dem.

Maa mand da roſe ſig?

S. Paulus ſticker dem alle it maal aff/ ſom ville roſe ſig/ oc ſiger. Huem ſig vil roſe/ hand roſe ſig i Herren 1. Corinth. 1. Oc Gud ſiger Hiere. 9. Den Viſe ſkal icke roſe ſig aff ſin viſſdom/ den Stercke icke aff ſin ſtyrcke/ den Rige ſkal icke roſe ſig aff ſin rigdom/ men huem ſig vil roſe/ hand ſkal roſe ſig der aff/ at hand kiender mig/ oc veed/ at ieg er Herren/ ſom bruger Barmhiertighed/ Dom oc retferdighed paa Jorden. Aff diſſe Ord kand mand mercke/ at der er dubbelt roeſſ/ en Menniſkelige roeſſ/ oc en Guddommelig roeſſ.

Huad er en Menniſkelig roeſſ?

Menniſkelig roeſſ er/ naar ſom Menniſken roſer ſig aff deris gods/ pendinge/ mact/ ære/ kaanſt/ gierninger eller fortieniſte. Deñe roeſſ er forgengelig/ faar ſnart ende. Thi lige ſom grunduolen er/ ſaa er oc bygningen.

Huad er en Guddommelig Roeſſ?

Guddom̃elig roeſſ er en leffuende bekiendelſe/ at de Chriſtne bekiende/ de haffue en naadig Gud/ Oc denne Roeſſ er en beſynderlig loff oc tackſigelſe/ for Guddommelig naade oc velgierninger/ en beſynderlig trøſt vnder kaarſſit oc modgang/ hiertet glæder ſig oc bliffuer frimodigt/ oc Menniſkens ſamuittighed ſtillis til freds/ oc hand foracter alt det/ ſom kand vere hannem imod.

Huor aff ſkulle nu de Chriſtne roſe ſig?

1. Aff Guds naade/ at de haffue en naadig Fader/ formedelſt hues vduelelſe de ere bleffue aff blot gunſt oc naade arffuinge til det euige Rige.

II. Aff deris kaarss oc pine/ thi det er dem it visst tegn paa Guddommelig yndest/ naade oc barmhiertighed.

III. Aff deris Embede/ huilcket de haffue aff Gud/ lige som S. Paulus her giør.

Huor faare roser S. Paulus sig?

Kierlighed siger hand/ tuinger mig. Thi efftersdi ieg formedelst min Predicken haffuer troloffuit eder met Christo/ en reen Jomfru/ saa frycter ieg dog at i skulle bliffue forførde/ lige som Eua. Thi ieg seer/ at i vden al skilsmysse anamme/ huad mand predicker for eder / huad heller det er sandhed eller løgn. Naar som det er aleniste noget nyt / da er det eder/ altsammen got. Kunde i nu holde samme falske Apostler saadant til gode/ som dog handle falskelige/ met eder / Ey saa holder oc mig denne daarlighed til gode/ ia mig som gierne vilde forfremme eders salighed.

Er dog ross en daarlig ting for Verden?

For Verden holder mand dem visselige for Daarer/ der rose sig selff/ som mand siger/ Hand roser sig selff/ for ingen anden vil. Oc Prouerb. 27. Lad andre Folck rose dig/ oc icke din egen Mund. Oc Christus Johan. 8. Der som ieg ærer mig selff/ da er min ære intet. Oc efftersdi de falske Apostler/ siger Paulus/ forføre de enfoldige met deris store pralende Ord/ oc pryde deris lerdom/ paa det de kunde vndertrycke min/ oc giøre hannem foractelig for Folcket/ da nødis ieg til at giøre huad ieg kand/ skulde ieg end rose mig/ oc bliffue til en daare der offuer.

Huorledis skicker S. Paulus sig i denne roess?

Hand bruger sin roess konstelige/ lige som hand oc haffuer en mectig riger Aand/ oc beskemmer aldelis met sin roess/ de falske Apostlers roess. Hand offuerfalder dem icke met haarde Ord/ Men taler dem smuct høffueskelige til. Hand stiller sig lige som hand vaare oc en Daare/ hand tager en narre Kappe paa/ oc giør sig til en Spegel for de store groffue Gecke/ at de skulle see huad de ere for Folck/ som rose sig selff. Som hand vilde sige/ Seer i store Gecke/ huor smuck det staar mig/ at ieg roser mig

selff/ lige saa staar det oc eder/ end dog ieg haffuer den fordel for eder/ at ieg kand saa i sandhed rose mig/ oc eders roeffer falsk. Dette kaldis at bruge daarlighed rettelige/ andre til Exempel/ at de kunde forbedris der aff.

Huad roser S. Paulus i denne Epistel?

Sex stycker/ Først sin møye oc wmage/ som er/ at hand arbeydede mere i Herrens Vingaard/ met lerdom/ predickē/ oc suare reyser/ end alle de andre. Det andet/ hans forstand oc vidskab i Guddommelig sandhed. Alligeuel ieg end er/ siger hand/ wforstandig met scrifft oc tale/ saa er ieg dog icke wforstandig i visdom oc vidskab. Det vidnisbyrd giffuer oc Petrus hannem 2. Pet. i det sidste Capit. Det tredie/ hans taalmodighed/ som er/ at hand aldrig besuerede noget Menniske j Corintho/ men enten arbeydede met sine hender/ eller fick sit ophold aff Macedonia oc andre Land. Det fierde/ sin slect oc byrd. De ere Hebreer/ ieg ocsaa. De ere Jsraeliter/ ieg ocsaa. De ere Abrahams sæd/ ieg ocsaa/ Som hand vilde sige/ Huor aff de falske Apostler tradze/ pucke oc rose/ der kand oc ieg tradze/ pucke oc rose mig aff/ Men der met er intet vdret/ Thi slect/ byrd/ affkomme/ frendskaff/ giør ingen from for Gud. Det femte/ hans Embede/ kaarss oc pine/ De ere/ siger hand/ Christi Tienere/ Jeg taler daarlige/ ieg er end vel mere/ Jeg haffuer mere arbeydet/ Jeg leed flere slag/ Jeg vaar offte fangen/ offte i dødis nød/ Aff Jøderne fick ieg fem gange fyritiue slag/ paa it nær/ Jeg er tre gange Hudstrugen etc. Aff denne roeff om kaarss it skamme de falske Apostler sig/ ville aldelis haffue idel ære/ fred/ rolighed oc gode dage. Det siette/ Den høye obenbarelser oc syun/ der Gud betede hannem. Jeg kienner it Menniske/ siger hand/ fiorten aar siden/ var hand i legemet/ det veed ieg icke/ Eller var hand wden legemet/ det veed ieg oc icke/ Gud veed det/ den samme bleff vndryct/ ind i den tredie Himmel etc.

Huorledis skede den vndryckelse?

Efferdi S. Paulus/ huilcken hende selff forsøgte/ icke siger/ eller kand sige/ huorledis det gick til/ Ja hand siger/ at intet

Mennisfe kand sige det, thi hand hørde vsigelige Ord/ Da skulle wi oc ydmyge oss/ oc bekiende/ at wi det icke forstaa. Der ligger oc icke stor mact paa/ hand roser der icke fordi aff/ at wi det skulle vide/ eller effter hans Exempel/ ocsaa vndryckis/ Men at hand vil stoppe munden til paa de falske Apostler/ oc giffue til kiende/ huor aldelis ringe deris roesser/ imod hans roess.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Saa siger hand. Paa det ieg skal icke ophøye mig aff de høye obenbarelser/ da er mig giffuen en Pæl i kiødet/ som er Satans Engel/ huilcken der slar mig met neffue/ at ieg skal icke ophøye mig. Som hand vilde sige/ Lige som mand binder en knub paa halsen aff en hund/ legger it mile i munden paa en hest/ setter en ring i næsen paa en Biørn/ stinger it kieffle i halsen paa it Suin/ at de icke skulle for meget løbe/ bide oc vere balstyrige. Saa haffuer oc Gud bundet en pæl/ oc stor knub paa mit legeme/ det er/ en hemmelig pine oc besynderlig fristelse/ at ieg skal icke hoffmode mig aff Guds høye naade/ men bliffue ydmyg.

Oc ieg formanede HERREN tre gange/ at Dieffuelen skulde vige fra mig/ oc hand sagde til mig. Lad dig nøye met min naade. Thi min krafft er mectig i de Skrøbelige. Her see wi/ huor til fristelser ere gode/ som er/ at de giffue oss aarsage til at paa kalde Gud oc bede om hielp. Christus kand icke vere mectig i oss/ icke heller hans Ord oc troen/ naar som vore legeme icke plagis met fristelser oc skrøbelighed. Al den stund Menniskelig krafft/ oc Creaturnis hielp oc trøst er hoss oss/ da kand icke Gud vdrette sin gierning i oss. Men naar wi offuergiffue oss/ oc lade Gud arbeyde i oss/ da bliffuer vor skrøbelighed til euig styrcke/ vor pine til en euig glæde/ oc vor timelige død til it euig Liff/ AMEN.

Den Søndag Sexagesime/

Euangelium / Luce 8.

Som der

SOm der var nu meget Folck tilsammen/ oc hastede til Jesum aff Stæderne/ da sagde hand ved en Lignelse: Der gick en Sædemand vd at saa sin Sæd/ Oc i det hand saade/ falt noget hoss Veyen/ oc bleff borttraadt/ oc de Fule vnder Himmelen ode det op. Oc noget falt paa Sten/ oc der det voxte op/ visnede det/ fordi/ at det haffde icke vedske. Oc noget falt mit iblant Torne / oc Tornene voxte met op/ oc qualde det. Oc noget falt i god Jord/ oc det voxte op/ oc bar hundredefolt fruct. Der hand det sagde/ robte hand oc sagde/ Huem som haffuer øren at høre met hand høre.

Da spurde hans Disciple hannem at/ oc sagde/ Huad lignelse skal dette vere: Da sagde hand/ Det er eder giffuet/ at vide Guds Rigis hemmelighed/ Men de andre i Lignelser/ at de skulle det icke see/ alligeuel de det end see/ oc icke forstaa/ om de det end høre.

Men dette er Lignelsen. Sæden er Guds Ord/ Oc de som ere hoss veyen/ det ere de/ som det høre/ der efter kommer Dieffuelen/ oc tager Ordet aff deris hierte/ paa det de skulle icke Tro/ oc bliffue Salig. Oc det paa Sten/ ere de/ Naar de det høre/ da anamme de Ordet/ met glæde/ oc de haffue icke rod/ de Tro til en tid/ oc naar Frisielse kommer/ da falde de der fra. Oc

det som falt iblant Torne/ ere de/ som det høre/ oc gaa hen iblant dette Liffs omhyggelse/ Rigdom oc Vellyst/ oc quælis/ oc bære ingen Fruct. Oc det som falt i god Jord/ ere de/ som høre oc beuare Ordet/ i it smuct gaat hierte/ oc bære Fruct i taalmodighed.

Huor om taler dette Euangelium?

Dette Euangelium er it Parabel/ det er/ en Lignelse/ Oc taler om fire slags Sæd / der en Mand saade / oc bar dog icke lige god Fruct.

Huor faare bruger Christus Parabel oc Lignelser?

Lige som Hedninge pleyede at lære deris Disciple formedelst Fabel de haffde dictet oc optenct der til/ Saa pleyede Jøderne at lære deris Disciple formedelst Parabel oc Lignelser. Effterdi da Christus nu haffde sin omgengelse iblant Jøderne/ da lærer hand effter deris skick/ Oc hand bruger Lignelser om de ting/ der Menisken omgingis daglige met/ Som/ huorledis mand Planter/ Saar/ huorledis det vorer/ oc huorledis mand Høster/ Jtem om Huede oc Klinte/ om Vingaard/ Vintræ oc Vinquiste etc. At hans Disciple diss letterligere skulde kunde forstaa hans Predicken. Thi Parabel haffue en besynderlig natur/ i det/ at Folck kunde snart forstaa/ oc lettelige beholde dem.

Huad vil hand da met dette Parabel?

Hand giffuer it Exempel/ huorledis det gaar til i Christendommen/ naar Euangelium predickis/ at det anammis i mange maade/ oc giør icke fruct i mange Mennisker.

Huorledis saa?

Thi der komme mange slags Folck/ som giffue sig til Guds Ord/ Nogle høre oc forglemme det igen/ Nogle foracte det aldelis/ Nogle bespotte det/ Nogle anamme oc beuare det oc giøre Fruct der aff.

Huad beslutter hand paa det sidste aff dette Parabel?

Tuende Stycker. Først/ at det er icke nock/ at høre Guds Ord/ mand skal ocsaa Tro oc beuare det/ oc rette sit gantske leffnet der effter.

Det andet/ at de bliffue icke alle fromme oc bedre sig aff Guds Ord/ der det høre/ Men aleniste fierde Parten aff Mennisken.

Skal mand da alligeuel Predicke oc høre Guds Ord?

Ja visselige. Thi at lige som der skulde sielden voxe korn/ der som Sædemanden icke vilde saa sin Ager/ Saa skulde der oc sielden bliffue Christen/ der som mand icke predickede oc hørde Guds Ord.

Huorledis kunde wi vide/ at Sæd betyder Guds Ord?

Christus legger selff dette Parabel vd/ oc vdtyer Sæd om Guds Ord/ Gud giffue at wi kunde legge det paa hierte.

Ligger der da saa stor mact paa?

Ja visselige/ Christus rober/ Huem som haffuer Øern at høre met/ hand høre. Lige som hand vilde sige/ Mange høre Ordet/ men de ere faa som det beuare. Det er icke huer mand giffuet/ at høre oc beuare Guds Ord/ Det hører oss til at plante oc vande/ men Gud skal giffue triffuelse.

Huad sag er der til/ at alle Mennisker anamme icke Guds Ord?

Der ere tre sager til. Den Første/ ere Predickere/ som icke predicke Guds Ord rettelige/ men beblande det met Meñiskens lærdom/ oc forarge dem/ som det høre/ met deris Wgudelige Leffnets/ onde Exempel.

Den Anden sag/ ere Forældre/ som icke holde deris Børn oc Tiunde til Guds Ord/ icke skynde oc driffue dem til Predicken/ De vnderuise dem icke heller selff i Catechismo oc Børne lærdom/ de lade dem gaa hen lige som wskellige Creature/ oc voxe op/ lige som kraagede Træ i skouen.

Den Tredie sag er/ Øffrighed oc Regentere/ som see icke grand-

grandgiffuelige til i Scrifften/ icke aluorlige forfremme Guds ære/ oc holde hans Ord ved mact/ som de met ret skulde giøre/ oc deris Embede vdkreffuer/ De henge end nu hart hoss Paffuen/ hoss Concilier/ hoss de gammel Forfædere/ oc hoss gammel skick oc seduane.

Huor mangfoldig Sæd opregner Christus?

Fire slaus Sæd. Noget (siger hand) falt hoss Veyen/ det bliffuer borttraadt/ oc Fule æde det op. Noget falt paa Sten/ det vissnede/ thi det haffde icke vedske. Noget falt iblant Torne/ oc Torne qualde det. Noget falt it got Jord/ oc det voxte op/ oc bar hundrede folt Fruct.

Huorledis vdlegger Christus den Sæd/ som falt hoss veyen?

Hand siger/ at det ere de Mennisker/ som høre Guds Ord/ oc bliffue dog i deris gamle leffnet/ oc gaa lige paa den samme Vey/ der de ginge tilforn/ Der faare kand Guds Ord icke giøre Fruct i dem/ Dieffuelen holder dem i deris gamle leffnet. Oc alligeuel de end høre Ordet met Øerne/ saa lader dog Dieffuelen det icke komme i hiertet oc rodfestis.

Huorledis vdlegger Christus den Sæd/ som falt iblant Steene?

Hand siger/ At det ere de Mennisker/ som hørde Ordet/ oc anamme det gladelige/ Men naar Kaarsset oc Fristelse komer/ da falde de der fra/ Lige som blad falde aff Træ/ Disse haffue liden hielp der aff/ at de hørde Ordet/ Thi det er icke nock at høre Ordet/ mand skal ocsaa beuare det/ oc bliffue der stadelige hoss/ Som Christus siger / Matth. 24. Den skal bliffue Salig/ som bliffuer bestandig indtil enden.

Huorledis vdlegger hand den Sæd/ som falt iblant Torne?

Hand siger/ At det ere de Mennisker/ som høre Ordet/ oc gaa bort i dette Liffs sorge/ Rigdom oc vellyst/ quæle Ordet der de hørde/ at det kand ingen Fruct giøre hoss dem.

Forhindrer da sorge/ Rigdom oc vellyst en Christen?

Ja visselige forhindre de/ oc drage it Menniske baade fra Troen oc fra en Christelig omgengelse / Saa/ at hand

 falder

falder fra Gud til Creaturene/ oc holder sig mere til dem end til Gud. Der faare kalder oc Christus dem Torne/ Oc S. Paulus/ Dieffuelens snare/ Oc den Heydenske Poete Ouidius/ Irritamenta malorum, En tilskyndelse oc optenckelse til alt ont. See huad der forhindrede de tre Mend/ Luce 14. At de komme icke til Naaderen.

Huorledis vdlegger hand den Sæd/ der falder i god Jord?

Hand siger/ At det ere de Mennisker/ som høre Guds Ord/ anamme/ Tro/ oc behölde det i it gaat hierte/ oc bære Fruct i taalmodighed/ Det er/ De holde sig stadelige til Ordet/ lade Dieffuelen icke tage det fra sig/ de lade det icke heller bortraadis aff Menniskens lærdom/ som de første/ De lade sig icke heller forferde der fra/ formedelst Kaarss eller Fristelse/ som de andre/ De quæle det icke heller met sorge/ Rigdom eller Verdens vellyst/ som de tredie/ Men de arbeyde paa aff deris yderste maet oc formue/ at de met haand oc mund/ met ord oc gierninger/ met Christelig Lærdom oc it Christeligt leffnet/ kunde opbygge oc forbedre Christendommen/ De passe der intet paa/ om de end skulle lide Fristelse/ modgang/ forfølgelse/ bedrøffuelse/ ia ocsaa Døden der offuer/ Oc dette samme er ocsaa det hand siger/ I taalmodighed/ Thi at huem som vil vere en Christen/ oc bekiende Christum obenbare/ hand skal det formode sig/ at hand skal opuecke Dieffuelen/ Verden oc Tyranner imod sig/ oc giøre sig dem til sine største Fiender/ Thi Euangelium er Kaarssens Ord. En Christen skal offte bide paa it surt Eble/ haffue taalmodighed/ slide sin tid/ indtil den onde time faar ende/ oc stormen blæss offuer. See/ Lige som den Sæd/ der kastis i god Jord/ skal lide stor nød aff Kuld/ Sne/ Fraast/ Regn oc wtimelig verlig/ Saa skal oc en Christen forsøgis formedelst megen bedrøffuelse. Saa gick det alle Propheter/ Apostler/ ia Christo selff/ icke skulle wi heller haffue det bedre/ Disciplerne er icke større end hans Mestere/ Matth. 10.

Er da

Er da Ordet aldelis uden Fruct oc forgiffuis i de trende slags Mennisker?

Lige som Læger icke Tro de Mennisker til liffuet / der icke kunde beholde mad i sig/ der de haffue taget til sig/ Saa er der oc lidet haab hoss dem/ der høre Guds Ord oc beholde det icke. Der faare skulde huer Christen/ holde regenskab met sig selff/ oc offuerhøre sig selff de søgne dage / oc randsage sin Samuittighed/ oc aluorlige betencke/ huad hand er for en Ager/ oc huorledis hand anammer den Himmelske Sæd/ det er/ Guds Ord/ ia hand skulde betencke sig selff/ oc sige/ Jeg var i dag til Predicken/ huad hørde ieg? huad lærde ieg? huorledis staar mit Hierte? huad sind haffuer ieg til det Guddommelige Ord? vil det oc rodfestis i hiertet? vil det oc bære Fruct? er ieg oc bleffuen from siden den tid ieg hørde Guds Ord oc Euangelium? fornemmer ieg oc forbedring? haffuer ieg oc offuergiffuet nogle Synder oc udyder? eller er ieg end nu i det gamle leffnet? Sandelige / huor saadan offuerhørelse / examinats oc randsagelse icke skeer / da er det befryctendis/ at denne Sæd skal icke ville bære Fruct. Denne offuerhørelse skulde ocsaa Hustru oc Hussbonde / holde met deris Børn / Sønner oc Døtter/ oc met deris Tiunder/ Piger oc Suenne/ Disligist ocsaa Scholemestere oc Tuctmestere / met Smaadrenge oc Smaapiger. Der er i sandhed intet andet middel/ ingen anden vey/formedelst huilcken wi kunde bliffue fromme/ retferdige oc salige/ end alenist / formedelst Guds hellige oc salige Ord.

Huad vil dette Euangelium lere oss?

Thu Stycker. Først/ at der bliffue altid flere Mennisker fordømde end salige/ Fordi at den mindste part retter sig effter Guds Ord/ oc det gaar/ som det Euangelium wi haffde for otte dage siger/ Mange ere kallede/Men faa Vdualde. Oc Matth. 7. Porten er vijd/ oc Veyen bred/ der fører til fordømmelse/ oc de ere mange/ som vandrs der paa/ Oc den Port er trang/ oc Veyen er smal/ som fører til liffuet/ oc de ere saa som hannem finde.

Giff Exempel:

J Syndfloden bleffue der ekon otte Menniſker beuarede i Arcken / Noe met ſine Sønner oc Huſtruer. Der Sodoma oc nogle andre Stæder bleffue forderffuede/ bleffue der ekon fire Menniſker beuarede/ Loth met ſin Huſtru oc Døtter. Aff ſex gange hundrede tuſinde Mend/ſom ginge aff Egypten igennem det røde Haff/komme der icke wden tho Mend ind i det foriette Land/ Joſua oc Caleb/ de andre Døde alleſammen i Orcken/for Syndens ſkyld. J den Prophetis/ Elie tid/ vaare der ekon ſiu Tuſinde i Jſrael/ ſom icke haffde bøyt deris knæ/ for dem Affgud Baal. Der ſtode mange hundrede Baals Preſter/imod den eniſte Prophete Eliam/ Oc fire hundrede falſke Propheter/ imod den eniſte rette Prophete Micheam/ Oc met ſaa Ord at tale der om/ Fra Verdens begyndelſe/ haffuer altid den mindſte del aff Menniſken / huldet met Sandhed/ Oc den ſtørſte hob met løgn/ At Chriſtus ſagde icke forgeffuis/ Mange ere kallede/ men faa ere Vdualde.

Der neſt/ Alligeuel den ſtørſte part aff Menniſken bliffuer fortabt/ ſaa ſkal Guds Ord icke end da Predickis forgeffuis. Eſaie 55. Oc alligeuel det end ſynis/ ſom Euangelij Predicken ſkulde vere forgeffuis/ſaa haffuer dog Gud ſine Chriſtne i hoben met/ ſom høre/ anamme oc beuare Ordet/ ia ſkulde det icke end vere wden en eniſte Zacheus oc Nicodemus / eller de wſkylge Børn i Vuggen. Det er vel forferdeligt/ at aleniſte fierde parten aff Sæden falder i god Jord/ oc bær fruct/ Oc de tre parter omkomme oc bliffue aldelis borte/Men en Sæmand eller Bonde ſkal alligeuel for den gode Jord ſkyld/ frimodelige kaſte ſin Sæd hen i Ageren/ oc intet acte/ at tre parter aff Sæden bliffuer borte/ oc aleniſte den ene part kommer til gaffn. Lige ſaa ſkal oc en Euangeliſk Predickere icke ſee der til/ om der mange eller faa anamme Guds Ord/ Men hand ſkal Predicke / forkynde oc bære det frem for alle Creature/ ſom Chriſtus befalede Marci 15. Wi ſkulle ſaae oc Predicke/ Gud ſkal vel bærede Jorden/ oc beſkicke Tilhørere/ De ere allerede obſcreffne/ ſom ſkulle anam̄e

Ordet/

Ordet / oc bliffue formedelst Ordet Salige. Wi skulle oc icke tuile / at wi ere oc skulle vere i det samme tal / oc formedelst Guds Ord / bekomme Guds yndest oc naade / oc endelige det euige Liff / AMEN.

Den Søndag Quinquagesima / Esto mihi / Epistel / 1. Corinth. 13.

KJere Brødre / Der som ieg talede met Menniskens oc Englenis tunger / oc haffde icke Kierlighed / da vaare ieg en liudende Malm / eller en klingende Bielde. Oc der som ieg kunde spaa / oc visie alle lønlige ting / oc al vissdom / oc haffde al Troen / saa / at ieg kunde flytte Bierge / oc haffde icke Kierlighed / da vaare ieg intet. Oc der som ieg gaffue de Fattige alt mit gods / oc lode brende mit legeme / oc haffde icke Kierlighed / da vaare det mig intet nytteligt.

Kierlighed er langmodig oc venlig / Kierlighed er icke affgunstig / Kierlighed bruger icke fortredelighed / Hun opblæss sig icke / hun skicker sig icke hastmodig / hun søger icke det hende hører til / hun lader sig icke fortørne / hun tracter icke effter skade / hun glæder sig icke aff wretferdighed / men hun glæder sig aff sandhed / hun fordrager alting / hun troer alting / hun haaber alting / hun lider alting. Kierlighed bliffuer icke træt / Spaadomme skulle afflade / oc tungemaal skulle afflade / oc vissdom skal ocsaa afflade.

Thi vort vidskab er wfuldkommet/ oc vor Prophecie er wfuldkommen. Men naar som det fuldkomne kommer/ da skal det wfuldkomne affl ade. Der ieg var it barn/ da talede ieg som it barn/ oc var klog som it barn/ oc haffde børne anslag. Men der ieg bleff en Mand/ da aflagde ieg det som var barnactigt. Wi see nu igennem en Spegel i it mørckt Ord/ men da fra ansict til ansict. Nu kiender ieg det i stycke tal/ men da skal ieg kiende/ lige som ieg er kiend. Oc nu bliffuer troen/ haab/ kierlighed/ disse try/ Men kierlighed er størst iblant dem.

Hvad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Efferdi hand i det tolffte Capittel/ opregnede de Aandelige gaffuer/ oc der ere faa/ som rettelige bruge saadanne gaffuer/ oc tiene andre der met/ men søge almindelige deris egen ære/ nytte oc roeff/ da lærer hand her i det trettende Capit. saa strengelige om kierlighed/ at det er til at see/ som hand vilde ophøye kierlighed offuer troen/ oc lade Troen gielde lidet eller intet/ hand gifuer der til en dom offuer alle Menniskær oc siger/ at de ere intet/ gielde oc intet/ der som de haffde end en gang saa høy viffdom oc forstand/ der til met end en gang saa stor Guds naade oc høye gaffuer/ som de icke bruge saadant/ til andre Folckis beste oc gaffn. In summa/ hand bekiender frilige/ at alle gaffuer ere intet/ der som de icke formedelst retsindig kierlighed brugis rettelige.

Hvad kalder hand kierlighed?

En kaastelig vey/ oc roser hende paa det høyeste/ oc siger/ Der som ieg talede met Menniskens oc Englenis tunger/ oc haffde icke kierlighed/ da vaare ieg en liudende malm/ eller en klingende bielde/ Der som ieg kunde Prophetere/ oc viste alle hemelige ting/

lige ting/ oc haffde al vissdom etc. Oc haffde icke kierlighed/ da vaare det mig intet nytteligt.

Huad er at tale met tunger?

Icke andet/ end læse/ siunge / oc met forstandige tungemaal vdlegger Psalmer/ Propheter/ oc den hellige Scrifft.

Huad er at spaa eller Prophetere?

Icke andet end predicke oc vide huorledis mand skal retteli-ge skicke sig met Guds Ord. Nu er det i sandhed en herlig ting met kierlighed/ efftersdi det allerhelligste Embede paa Jorden actis for intet aff S. Paulo/ naar som det icke gaar oc føris i kierlighed.

Huad er en Predickere vden kierlighed?

En liudende malm oc klingende Bielde. Thi at lige saa lidet gaffn/ som en liudende malm/ oc en klingende Bielde giør i den Christne forsamling/ saa lidet vdrette oc predickere oc Ordens Tienere/ naar som de søge deris egen nytte oc ære/ oc icke formedelst hiertelig kierlighed see til Menniskens velfart oc salighed. De kunde vel robe ørnene fulde paa Folck/ men der følger liden forbedring.

Huad er at vide alle hemelige ting?

At mand kand vdty Scrifften aandelige/ oc drage it retsindig forstand aff det gamle Testamentis figurer/ som komme offuer it met Scrifften/ oc tiene den Christne menighed der met.

Huad er at vide al Vissdom?

At vide saa at skicke sig i vduortis ting oc Christelig frihed/ at mand icke fortørner Gud/ oc icke forarger sin Neste.

Huad er at giffue Almisse?

Det er visselige en ypperlig god gierning/ huilcken Christus oc selff siger om. Giffuer/ saa skal eder giffuis. Oc om Cornelij Almisse sigis der Act. 10. At de komme for Gud. Oc Jesus Syrach. 4. lige som vand vdslycker en brendende ild/ saa affsletter Almisse synden. Oc alligeuel saadant sigis om Almisse/ da

vdkreffuer Gud alligeuel saa aluorlige oc strengelige aff oss/ at wi skulle elske vor Neste/ at hand vil oc icke haffue behagelighed til de gierninger/ huilcke hand selff befalede / wden saa er/ at kierlighed til vor Neste er der hoss. Lige er det ocsaa met legemet at brende.

Det er kerlighed en stor pryss?

Ja visselige. Skulle de bliffue fordømde/ som giøre saa meget got / ia ocsaa plage deris eget Legeme suarlige / naar som Broderlig kierlighed icke er der hoss/ Huor ville da de bliffue / som leffue alderis liffstid i al wrenlighed / had oc affuind / Ja de bliffue visselige fordømde met Legeme oc Siel til euig tid. Thi effterdi de haffue huercken Tro eller Kierlighed / da kunde de intet got giøre/ At vere nu wden Troen oc Kierlighed / oc intet got giøre / huad løn henger der anden hoss/ end fordømmelse? Men huor som Troen er/ der er oc Kierlighed.

Er det oc sant Sophister sige/ At Troen er icke noch til al affslette synden / Oc Troen skal prydis met kierlighed / om hun skal giøre retferdig?

De vide icke at giøre forskel mellem retferdighed oc det Christelige leffnet. Retferdighed formedelst Troen/skal vere før end kierlighed/ effterdi ingen elsker/wden hand tilforn er from oc retferdig formedelst Troen/ oc kierlighed giør icke nogē retferdig oc from/men huem som tilforn er retferdig/ hand elsker. Thi kierlighed er troens/ Aandens oc retferdigheds fruct oc efftersølgerske/icke troens prydelse oc methielperske. Der faare er det besluttet/at Troen alene giøre from/retferdig oc salig. Oc paa det wi skulle icke bedrage oss selff/oc forlade oss paa en falsk tro/da kreffuer Gud/ at wi skulle elske huer andre/ oc beuise troen met kierligheds oc barmhertigheds gierninger/ at wi cunde vere visse paa/ at troen ret er.

Huad er kierligheds natur?

Kierlighed er langmodig oc venlig/ kierlighed er icke affgunstig/ kierlighed bruger icke fortredelighed/ hun opblæss sig icke

icke etc. Her opregner S. Paulus 16. dygder oc egenskab/ kierlighed haffuer met sig/ huilcke der alle flyde aff en ret tro.

Kerlighed er langmodig :

I. Langmodig/ icke snar til vrede/ hefn oc vtaalmodighed/ men holder huer mand til gode/ oc omdrager alle ting.

II. Venlig/ Seer icke surt/ skyr ingen/ beuiser sig goduillig met Ord/ gierninger oc vduortis omgengelse/ imod huer mand.

III. Icke nidkier/ kierlighed er icke hadsk/ icke affgunstig/ det giør hende icke ont/ om det gaar en anden bedre end hende/ Hun misunder ingen sit gode. IIII. Hun bruger sig icke fortredelige/ giør ingen mand falsk oc suig/ er icke surfittig/ men handler redelige oc rettelige met huer mand. V. Hun opblæss sig icke/ hun blæss sig icke op som en forgifftig hugorm. VI. Hun skicker sig icke hastmodig/ foracter oc bespotter ingen. VII. Hun søger icke det hende hører til/ men den Nestis gode/ ære nytte oc rolighid. VIII. Hun lader sig icke fortørne/ Men er sactmodig oc fordrager alting. IX. Hun tracter icke effter skade/ Er icke mistancke/ men legger alting vd til det beste. X. Hun glæder sig icke aff vretferdighed/ Som Phariseeren offuer den fattige Toldere/ men haffuer meget mere tynck oc beder for Syndere. XI. Hun glæder sig aff sandhed/ Haffuer lyst der aff/ at det gaar ret til. XII. Hun fordrager alle ting/ holder huer mand til gode/ oc haffuer icke lyst til bulder oc trette.

XIII. Hun troer alle ting/ Troer huer mand vel/ holder huer mand at vere from oc god/lader skimte oc bruge ganteri met sig/ huem som vil. XIIII. Hun haaber alting/ hun bær til intet Menniske vansag/ haffuer icke nogen ond tancke/ men haaber oc venter stedze det beste. XV. Hun lider alting/ Huad modgang der kommer paa legeme/ gods oc ære/ hun veed at det kand ingen skade giøre/ efftterdi hun der imod haffuer en riger Gud.

XVI. Kierlighed bliffuer icke træt/ afflader icke/ men bliffuer euindelige/ ocsaa i det andet tilkommende Liff.

Alle gaffuer skulle afflade/ kierlighed bliffuer aleniste/ Predicke Embedet oc vor Christelige Frihedz vidskab skulle afflade/

oc i sin tid haffue ende. Men kierlighed skal icke aleniste gielde i denne Verden/men ocsaa bliffue euindelige i det andet Liff.

Er det da en ting / der wi haffue her / oc skulle haffue effter dette Liff?

Der er ingen skilsmysse/paa alt det gode wi her tro/oc skulle i det tilkommende Liff see. Men skilsmyssen er i vidskabet/ her see wi Gud icke/ men tro paa hannem formedelst ordet. Der skulle wi icke tro/ men see/ der skal troen oc predicken afflade. Dette er oc det hand siger/ her er vort vidskab aldelis vfuldkommet/ oc staar i troen/ oc icke i det wi see. Men der skal det vfuldkomne ophøre / oc det fuldkomne begyndis oc bliffue euindelige.

Huorledis beuiser S. Paulus det?

Hand setter tuende lignelser/ den ene om sin barndom/ den anden om en Spegel/ oc vil saa sige. Wi øffue oss nu i Troen oc speyle oss lige som Børn. Wi see i Spegelen/oc haffue aleniste it billede aff Gud formedelst Ordet. Men effter dette Liff skulle wi see hannem klarlige met obne øyen.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Saa siger hand. Oc nu bliffuer troen/ haab oc kierlighed/ disse try/ Men kierlighed er størst iblant dem.

Saa hører ieg vel / at kierlighed er større end Troen?

I saa maade oc paa den part/ at kierlighed icke afflader oc bliffuer / er kierlighed større end troen. Thi troen strecker sig aleniste til Gud. Men kierlighed vdbreder sig til Gud oc alle Mennisker. Troen afflader oc faar end i denne Verden. Men kierlighed begyndis i dette Liff/ oc varer euindelige.

Men paa ypperligheds oc verdigheds regne / er Troen offuer kierlighed / Thi troen giør oss fromme for Gud / retferdige oc salige. Abacuck. Den retferdige skal leffue aff sin tro. Oc S. Paulus selff tilscriffuer troen syndernis forladelse / retferdighed oc salighed. Kierlighed lader hand bliffue troens fruct oc efterfølgerske. Oc hand priser kierlighed høyt for falske

Apost-

Apostlers oc Hyglers skyld/ som rosede Troen/ oc haffde dog icke en gnist Kierlighed i hiertet. Gud giffue oss sin naade/ at wi baade kunde findis retsindige i Troen oc Kierlighed/ AMEN.

Den Søndag Quinquagesime/ Esto mihi/ Om Christi Daab/ Euangelium Matth. 3.

PAa den tid kom Jesus aff Galilea/ til Jordan/ til Johannem/ at hand vilde lade sig Døbe aff hannem. Men Johannes formente hannem det/ oc sagde/ Jeg haffuer vel behoff/ at Døbis aff dig/ oc du kommer til mig? JEsus suarede/ oc sagde/ Lad det nu saa vere/ oss bør saa/ at fuldkomme retferdighed. Saa tilstedde hand hannem. Oc der Jesus var Døbt/ gick hand strax op aff vandet/ Oc see/ da vbnedis Himmelen offuer hannem/ Oc Johannes saa Guds Aand fare ned lige som en Due/ oc komme offuer hannem. Oc see/ en Røst ned aff Himmelen sagde/ Denne er min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer Behagelighed.

Hua holder dette Euangelium oss faare?

Try Stycker. Først/ huorledis Christus bleff Døbt aff Johanne i Jordan. Det andet/ De store vnderlige ting der skede. Det tredie/ Huor til Daaben er nyttelig.

Var oc Johannis Daab aff Gud?

Ja visselige. Thi saa scriffuer Lucas i det 3. Capittel. Guds befalning kom til Johannem/ Zacharie Søn/ i Orcken/ Oc hand kom i al den Egn omkring Jordan/ oc Predickede Penitentzis Daab/ til Syndernis forladelse/ Som Esaias i det 40. Cap. haffde Propheteret om hannem. Saa siger hand ocsaa selff/ Johan. 1. Den som mig vdsende at Døbe met Vand/ hand sagde til mig/ Huilcken du seer Aanden fare offuer/ oc bliffue paa den samme er det/ der Døber met den hellig Aand. Saa var nu Johannes der til vdsent/ at hand skulde predicke Penitentzis Daab/ til Syndernis forladelse.

Huordan var denne Predicken?

Hand sagde/ Giører penitentze/ Himmerige er kommet her nær til.

For huem giorde hand saadan Predicken?

Icke for Hedninge/ men for Jøder/ Ja for dem som lode sig tycke at de vaare de allerhelligste.

Komme der oc Folck der lode sig Døbe aff hannem?

Den stad Jerusalem (siger Mattheus) gick hen vd til hannem/ oc det gantske Jødiske Land/ oc alle Land hoss Jordan/ oc lode sig Døbe aff hannem/ i Jordan/ oc bekiende deris Synder.

Komme oc de ypperste iblant Jøderne til hannem?

Ja/ der komme mange Phariseer oc Saduceer til hans Daab.

Huad sagde hand til dem?

J øgle slecte (sagde hand) Huem viss de eder/ at i skulde vndfly dem tilkommende vrede/ Seer til/ giøre retsindig Penitentzis Fruct/ oc tencker icke at i ville sige/ wi haffue Abraham til Fader/ Thi ieg siger eder/ Gud kand opuecke Abraham børn aff disse Stene/ øxen er allerede lagd hoss roden aff Træerne/ Huilcket Træ som icke bær god Fruct/ skal affhuggis/ oc kastis i Ilden.

Huad sagde hand til det menige Folck?

Der de spurde hannem at/ huad de skulde giøre/ sagde hand til dem/

til dem/ Huo ſom haffuer tho kiortle/ hand ſkal giffue den der haffuer ingen/ oc huo ſom haffuer mad/ hand ſkal giøre lige ſaa.

Huad ſagde hand til Toldere?

Hand ſagde til dem/ J ſkulle icke kreffue mere/ end ſæt er oc paalagd.

Huad ſagde hand til Stridzfolck?

Hand ſagde/ Giører ingen mand vold eller wret/ oc lader eder nøye met eders beſoldning.

Huad tencte Folcket om Johanne?

Som de vaare i den mening oc tencte alle i deris hierter om Johanne/ om hand maa vel ſke ſkulde vere Chriſtus/ Da ſuarede hand oc ſagde til dem alle/ Jeg Døber eder met Vand/ Men der ſkal komme en ſterckere effter mig/ huis Skotuenge ieg er icke verdig til at løſe/ hand ſkal Døbe eder met den Hellig Aand/ J hans haand er Kaſteſkofflen/ oc hand ſkal feye ſin Lo/ oc ſancke Hueden ind i ſin Lade/ oc opbrende Affnerne met euig Ild.

Kom oc da Chriſtus ſom Johannes ſagde?

Saa ſcriffuer Mattheus. Paa den tid kom JEſus aff Galilea/ til Jordan/ til Johannem/ at hand vilde lade ſig Døbe aff hannem/ Men Johannes formente hannem/ oc ſagde/ Jeg haffuer vel behoff at Døbis aff dig/ oc du kommer til mig? Da ſuarede JEſus/ oc ſagde/ Lad det nu ſaa vere/ ſaa bør det oſſ/ at fuldkomme al retferdighed.

Er icke dette en vnderlig ting?

Ja viſſelige er det vnderligt. De ypperſte Preſter oc Scriffetkloge/ ſom ere fulde aff Synd oc fordømmelſe/ ville huercken kiende ſig for Syndere eller lade Døbe ſig. Men Chriſtus/ ſom er vden ſynd/ ſom fører alene den Tittel/ at der kom aldrig beſuigelſe i hans mund/ hand kommer oc begierer at Døbis aff Johanne.

Huor

Huor faare giør hand det?

Icke for sin egen Persone/ men for vor skyld/ Christus gaar her ind i vor sted/ tager det syndige kiøds skickelse paa sig/ oc bliffuer den største Syndere / som haffuer paa sig oc bær den gantske Verdens Synder/ Disse Synder sencker hand ned i Daaben/ oc troer dem aff sig/ ia aff oss alle / i huilckis sted hand staar der/ saa at de i hans Daab skulle senckis ned oc bliffue til intet. Der faare siger Johannes/ See Guds Lam/ som bær Verdens Synder. Er Christus Guds Lam? da skal hand visselige vere Hellig/ Reen oc wskyldig. Bær hand Verdens Synder? da er hand io visselige en stor Syndere / Lige som Esaias ocsaa siger i det 53. HERren lagde alle vore Synder paa hannem. Huo som det nu troer / at baade hans egne oc den gantske Verdens Synder ligge paa Christo/ oc at Christus fordi loed Døbe oc Kaarss feste sig/ oc haffuer vdgydet sit Bloed/ at hand vilde rense hannem aff Synden/ oc giøre hannem from/ Retferdig oc Salig/ hand skal haffue Syndernis forladelse/ oc det euige Liff/ Christi Daab/ Kaarss/ Pine oc Død/ skal høre hannem til.

Huilcke er Guds herlige vnderlige ting / som skede i Christi Daab?

Saa scriffuer Mattheus. Der Jesus var Døbt/ gick hand strax op aff Vandet/ Oc see/ da obnedis Himmelen offuer hannem/ oc Johannes saa Guds Aand fare ned/ lige som en Due/ oc komme offuer hannem/ Oc see/ en røst ned aff Himmelen/ sagde/ Denne er min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer Behagelighed.

Vaare dette oc forferdelige ting?

Ney. Det var icke her saa forferdeligt at see til/ som hoss Sinai bierge/ der som icke var andet end stor taage oc mørck/ sterckt vær oc mørcke Skyer/ forferdeligt Liunet oc Torden/ oc Bassuner gaff græselig liud aff sig / det gantske Bierge røg oc brende høyt op i lucten/ at Jsraels Børn vigede til bage/ oc kunde icke høre Gud/ som talede aff Jlden. Men her gaar det altsam-

altsammen smuct/ lystelige/ trøstelige oc herlige til/ Himmelen obnis/ den gantske Guddommelige Maiestat oc hellig Trefoldighed/ Fader/ Søn/ oc den Hellig Aand/ obenbaris/ Faderen lader sig høre paa det aller venligste/ Denne er min elskelige Søn/ Sønnen staar der i vort Kiød/ oc lader sig Døbe oss til gode/ Oc den Hellig Aand far ned offuer hannem/ i en lægemlig skickelse som en Due.

Huor faare skede dette?

Dette skede altsammen oc er screffuet for vor skyld/ at wi skulle herlige prise/ oc holde meget aff den hellige Daab/ effterdi wi see oc høre/ at Christus haffuer icke aleniste indsæt Daaben/ oc befalet at Døbe/ men lader sig oc selff Døbe aff sin tienere Johanne/ dypper sig ned i vandet/ oc rører det met sit hellige Lægeme/ at hand der met vil hellig giøre oc velsigne den hellige Daab. Der faare skulle wi icke heller tuile paa/ naar oc huor Daaben brugis effter Christi befalning/ at Himmelen staar io visselige oben / oc den gantske hellige Trefoldighed er der nerue-rendis oc Døber selff.

Huad hører til Daabsens Sacramente?

Try Stycker. Først/ ret naturligt Vand/ icke Vin/ icke øl/ icke Sand eller Assner. Det andet/ Guds Ord oc foriettelse hoss Vandet. Det tredie/ Guds befalning oc indskickelse. Her giøre Giendøbere stor wret / at de i Daaben see aleniste til det blote Vand woden Guds Ord/ oc giøre aff Daaben it blot ledigt oc gaalt tegn/ som mand mercker Lam oc Gieslinge. Men det er vist/ at naar Christi Ord Matthei 28. (Gaar hen i den gantske Verden / lærer alle Hedninge / oc døbe dem i Naffn Faders/ Søns/ oc den Hellig Aands) komme til Vandet/ da er det icke lenger blot Vand / Men it Helligt/ Guddommeligt/ Saligt Vand/ Ja den ny Fødsels Bad/ huilcket der renser alle dem aff alle Synder/ som bade der vdi. Saa skal ocsaa Guds befalning vere der. Oc wi skulle vide / huo der indskickede Daaben oc befalede at Døbe. Oc disse try stycker / Det sin-

 lige E-

lige Elemente/ Guds Ord oc foriettelse hoff Elementet/ oc Guds befalning giøre it Sacramente.

Bruge io Troldkoner/ oc de som kunde den sorte kaanst/ oc Quinder som giøre Vær/ Papister/ Viebisper/ ocsaa gode Ord/ offuer Vrter/ Salt/ Vand/ Altere/ Billede/ Klocker/ Er det ocsaa fordi Sacramente?

Spør disse altsammen at/ huem dem befalede saa at giøre/ om de oc haffue Guds befalning/ ord oc foriettelse/ at de skulle saa ocsaa Vie/ Vand/ Salt/ Palmer/ Vrter/ Vorliuss/ Kircker oc Altere/ oc døbe Klocker/ oc sige saadanne Ord der offuer. Formane dem aluorlige/ at de ville grundelige beuise saadant aff Guds Ord oc den hellige Scrifft/ Det skulle de kunde giøre/ naar der vorer Figen paa hylderod. Der faare er saadant deris fickel fackel icke andet/ end idel Menniskens dict oc paafund/ oc it fortredeligt væsen/ ia end idel Guds bespottelse oc de hellige Sacramenters foractelse. Gud skal i alle Sacramenter giffue aluorlig befalning aff Himmelen/ der nest ocsaa selff tage Elementet/ oc beskicke Sacramenternis form oc maade/ oc bescriffue oss Ordene som mand skal bruge der til/ at det saa skal altsammen gaa i hans befalning oc Ord/ efftterdi det er hans skick oc indsettelse. Hand vil icke/ at wi skulle i troens sager/ giøre noget aff vort eget Hoffuet/ Men aleniste effter hans Ord.

Huor til er Daaben nyttelig?

Daaben er der til nyttelig oc Fructsommelig/ at hun giør de Døbte salige/ Som Christus siger Marci i det sidste. Huo som Troer oc bliffuer Døbt/ hand skal bliffue salig. Daaben haffuer saadan krafft/ at lige som wi aff Adam oc Eua vndfangis oc fødis i Synd/ til dette timelige liff/ oc ere fordømde til Helffuede oc til den euige Død/ Saa skulle wi formedelst Daabē fødis ny i Christo/ aff den hellig Aands krafft til retferdighed/ oc til det euige Liff. Oc lige som wi tilforn vaare Dieffuelens/ verdens oc den euige Døds Børn/ Saa bliffue wi formedelst Daaben/ Guds naadsens oc det euige Liffs Børn. Thi Daaben renser oss

ser oss aff al den oprindelige Synd/ oc fører oss til vskyldighed igen/ at wi paa den yderste Dag skulle opstaa vden Synd/ renere oc deyligere end Solen/ oc vere Retferdige paa Legeme oc Siel/ oc leffue euindelige.

Huor aff haffuer Daaben saadan krafft?

Aff vor Frelsere JEsu Christo/ som selff ærede oc prydede Daaben/ oc loed sig Døbe i sit trediuende Aar/ ret lige paa den tid der hand nu vilde gaa ind i sit Embede/ til huilcket hand aff sin Fader var beskicket oc vdsend. Thi det gamle Testamente haffuer her ende i Christi Daab/ oc det ny Testamente begyndis. Christus var sin Hellige Moder vnderdannig indtil i det trediuende Aar/ Her tager hand for sig selff oc vil vere sin egen/ oc gaar hen til Jordan/ holder sig som it andet Menniske/ oc lader sig Døbe/ Her vies hand til Prest/ oc saluis til Konge offuer Israel. Faderen haffde tilforn ladet forkynde hañem formedelst Prophetere/ Her lader hand nu aff Johanne vise met fingere paa hans Persone/ Ja hand giffuer hannem selff Vidnisbyrd ned aff Himmelen. Oc dette skede altsammen/ at wi skulle aldelis vere visse paa/ at denne JEsus aff Nazareth er den rette Messias/ den sande Christus/ oc Verdens Frelsere.

Huad siger Johannes Euangelista om Daaben?

Johannes Euangelista haffuer en besynderlig maade at tale om Daaben/ oc siger i dette 20. Cap. at hand er it Vand/ som er beblandet met Christi Blod/ der flød aff Christi side. Oc 1. Johannis 5. Denne er den/ som kommer met Vand oc Blod/ Jesus Christus. Der vil den hellige Johannes oplade vore induortis oc Aandelige Oyen/ At wi icke aleniste skulle see vand i Daaben/ men ocsaa Christi Blod. Thi at huo som anamer Daaben i Troë/ da er det lige/ som hand bleff synlige toen oc rengiort aff Synden met Christi Blod. Thi wi bekomme icke synderns forladelse formedelst vore gierninger eller fortieniste/ men formedelst Christi Død oc Blods vdgydelse/ Oc denne forladelse legger Christus oc sticker ned i Daaben. Oc dette Blod er icke it syndigt Menniskis blod/ oc icke heller en Død oxis eller buckis blod/ men it vskyldige

retferdigt oc hellige Blod / som er / det wskyldige Lams JEsu Christi / Naadsens oc Liffsens Blod. Der faare haffuer det ocsaa saa skarpt salt oc eber sebe / at / huor det kommer paa Synd / besmittelse oc wrenlighed / da bider det oc afftoer altsammen / ia det opsluger oc fordriffuer i it øyeblick / baade Synden oc Døden / oc fører met sig al Naade oc salighed / oc endelige det euige Liff. Der til hielpe oss Gud / AMEN.

Den Første Søndag i Faste / Innocauit / Epistel 2. Corinth. 6.

KJere Brødre / Wi formane eder som Methielpere / at i icke forgeffuis anamme Guds naade. Thi hand siger / Jeg bønhørde dig i den behagelige tid / oc halp dig paa Salighedsens dag. Seer / nu er den behagelige tid / nu er salighedsens dag. Lader oss oc icke nogen sted giffue nogen mand forargelse / paa det vort Embede skal icke straffis / men lader beuise oss i alle ting / som Guds tienere.

I stor taalmodighed / i bedrøffuelse / i nød / i angist / i slag / i fengzel / i oprør / i arbeyde / i vect / i faste / i kyskhed / i vidskab / i langmodighed / i venlighed / i den Hellig Aand / i Wbedragelig Kierlighed / i Sandheds Ord / i Guds krafft / formedelst retferdigheds vaaben / baade paa den høyre oc paa den venstre side / ved ære oc skendzel / formedelst ont røcte oc got røcte / som bedragere / oc dog sandrue / Som de wbekiende / oc dog bekiende / som de der dø / oc see wi leffue / som de der ere straffede / oc dog icke drebte / som de bedrøffuede / men altid glade /

glade/ som de fattige/ men de som dog giøre mange rige/ som de der haffue intet oc haffue dog alting.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Try ting. Først roser hand predicke Embedet/ kalder sig selff oc andre Euangelij Predickere/ Christi Methielpere.

Der nest formaner hand Almuen/ at de icke skulle forsømelige høre Euangelion/ oc lade Guds naade gaa forgeffuis omkring.

Det tredie/ Beskriffuer hand de rette Christne/ oc den rette Guds tieniste/ oc giffuer de Christnis hoffklæde til kiende/ huilcket de skulle føre oc bære.

Huorledis loffuer hand predicke Embedet?

Faare dette Capittel siger hand saa. Wi ere Guds sendinge Bud i Christi sted/ thi Gud formaner formedelst oss/ Saa bede wi i Christi sted/ lader eder forlige met Gud. Thi hand giorde den/ som viste aff ingen synd/ til synd for oss/ at wi i hannem skulle bliffue den retferdighed/ som gielder for Gud/ Paa disse Ord fører hand nu denne dagis Epistel ind/ oc siger. Wi formane eder som Methielpere/ som hand oc siger 1. Corinth. 3. Wi ere Guds Methielpere/ i ere Guds agergierning oc Guds bygning. Det er/ Wi predicke oc arbeyde hoss eder met det vduortis Ord/ i det wi lære/ bede/ tilskynde oc formane. Men Gud giffuer induortis formedelst sin Aand/ velsignelse oc triffuelse/ at vort vduortis predicke embede icke skal ske forgeffuis/ lige som det oc icke skeer forgeffuis/ som Propheten Esaias siger 55. Gud er den rette Bygnings mand/ som legger den første sten/ oc begynder bygningen/ wi tiene oc hielpe aleniste der til met lerdom oc predicken/ Wi kaste Sæden i Jorden/ men Gud giffuer triffuelse.

Huor faare kalder hand Predickere Christi Methielpere?

At Almuen skal icke foracte predicke Embedet oc det vduortis Guds Ord/ lige som de haffde det icke behoff/ eller kunde

 det

det gantske vel/ som nogle oc lade sig tycke/ Thi alligeuel Gud kunde giøre alle Mēniske salige induortis i hiertet formedelst sin Aand/ vden det vduortis Ord/ Saa vil hand det dog icke giøre/ Men hand vil haffue Predickere oc Lærere til Methielpere/ oc formedelst dem vdrette sin gierning. Efftherdi da Predickere haffue nu det Embede Nafn oc ære/ at de ere Guds Methielpere/ da skal ingen holde sig saa lerd saa viss saa klog/ at hand oc skulde ville forsømme eller foracte den ringistis Tieneris predicken/ effterdi hand icke veed/ naar tiden er kommen/ at Gud vil formedelst sine Predickere vdrette sin gierning i hannem.

Er det da farligt/ at mand forsømmer oc foracter Guds Ord?

Ja visselige/ Thi at Euangelij predicken er icke en euig lerdom som varer oc bliffuer vden affladelse/ men hun er som en hastig tordens regen der slar ned oc forløber/ huor hand falder/ der falder hand/ huor hand icke falder/der feil hand/ hand kommer oc icke igen/ hand varer oc icke altid/ men lige som Solen slicker regn op/ saa gaar oc saadan lerdom bort/ som forfølgelse giffuer til kiende. Lenger end it Menniske kand mindis er Euangelij lerdom icke bleffuē reen paa nogen sted/ naar som de ere affdøde/ der det først begynde at predicke oc forkynde/ da vdsluctis oc liusit met dem/ oc der kom strax falck lerdom effter.

Giff der Exempel paa?

Effter Mose oc Josue død/ falde strax Jsraels Børn fra den rette lerdom/ ia met huer Dommere oc Kong/ som tog ordet op/falt oc ordet/ som Dommerens Bog klarlige giffuer til kiende. Saul giorde oc icke lenger ret/ end den stund Samuel leffde. Oc Kong Joas giorde ocsaa ret/ saa lenge den ypperste Prest Joiada leffede/ der effter varede det icke lenger.

Lige saa bleff oc Verden effter Apostlers tid fuld met falske Lærere/ Kettere oc Partijske aander/ lige som Christus/ Paulus/ Petrus oc Johannes/ haffde til forn forkyndet saadant. Lige saa vil det oc gaa effter vor tid. Disse Land i huilcke Gud lader nu sit Ord saa klarlige skinne/ skulle icke haffue det bedre/ end andre Land. Asia haffde Euangelium i Pauli tid/ borte er

borte.

borte. Africa haffde det/ borte er borte. Gretia haffde det/ borte er borte/ Nu haffue de Dieffuelen/ Machomet/ Tørcken. Valland haffde Guds Ord/borte er borte/nu haffue de Paffuen. Wi haffue det nu i disse Land/ men det vil icke vare euindelige. Der faare bruge sig huer tiden/ Høste/ den stund Høsten varer/ Samle ind/den stund Solen skin. Kiøb den stund marcket staar paa. Gribe til/ huem som kand. Lade hender skulle her haffue it ont Aar/ huo sig forsómer/ hand beholder skaden. Der vil visselige/ effter det Guddommelige Ordis offuerflødige rigdom/ komme en dyr tid oc gruselige hunger/ Det skulle wi visselige vente oc formode.

Huad giør S. Paulus for en formaning til de Christne?

Wi formane eder/ siger hand/at i skulle icke forgeffuis tage Guds naade/som hand vilde sige. Efferdi Gud haffuer giffuit oss saadant it middel/ formedelst huilcket wi kunde komme til troen/ som er/ at høre Guds ord/ Da skulle wi icke foracte dette middel/ men høre dette flitelige oc gierne/oc beuare det. Kunde wi løbe der effter i vor legemlige hunger/ at wi kunde faa det naturlige Brød/ huor meget mere skulle wi da løbe effter predicken/ oc søge det aandelige Brød? kunde wi i legemlig nød bruge vor forstand oc fornufft/ søge middel oc veye/ at vort legeme kand faa sin føde oc ophold/ Huor meget mere skulle wi i aandelig nød bruge vort forstand oc fornufft/ at søge middel oc veye/ at Sielen kand faa sin føde oc holdis ved mact.

Huilcke ere de middel?

Høre Guds Ord/ oc beuare det/ Luce 11. Guds Ord er det Korn oc Sæd/ formedelst huilcken troen kommer i deris hierte/ som det høre/ Oc troen fører met sig den hellig Aand/ Johan. 7. Huem som nu foracter saadane middel oc veye/ hand kommer aldrig til troen.

Huad kaldis at tage Guds naade forgeffuis?

At mand hører Guds salige Ord/ i huilcket oss til biudis idel naade/ Oc dog icke giøre der effter/ tage det icke til hierte/ oc bliffue det ene aar som det andet. Saadan foractelse kand Gud

icke lide/ der kommer hand da/ tager sit Ordis liuss fra saadan wtacknemelige Mennisker/ oc lader dem side i mørcke.

Kand der giffuis Exempel paa?

De som vaare budne til Bryllup oc komme icke/ oc toge sig anden gierning faare/ oc fortørnede Hussbonden saa/ at hand sagde/ Jngen aff de Mennisker/ som vaare budne/ skulle smage min Naduere. Saa soer oc Gud de wlydige Jsraels Børn som knurrede oc murrede/ at de skulde icke komme til hans rolighed. Lige saa truer ocsaa S. Paulus her oc giffuer oss atuarsel/ at wi skulle see oss vel faare / oc anamme Euangelium met tacknemelighed/ oc giøre tilbørlig fruct. Som Christus ocsaa giffuer atuarsel oc formaner/ Johan. 12. Vandrer i Liusset den stund i det haffue/ at mørcker skal icke offuerfalde eder. Jeg meen io/ at wi haffue vel lært/ Huad mørck wi vaare i vnder Paffuedomet/ huorledis de toge gods oc pendinge bort/ oc gaffue idel Romiske vare igen/ Afflads Breff/ Bleck/ Bli/ Vox. etc. Men nu er det altsammen forglemt/ der er liden tacknemelighed eller forbedring/ Ja mand finder Folck/ som end nu prise dette Romiske plaggeri/ oc ville forsuare det/ lige som det vaare ret oc Christeligt. De samme ere de som anamme Guds naade forgeffuis/ oc foracte den behagelige tid / som nu ere neruerendis.

Huad er behagelig dag/ oc salighedes tid?

Euangelij tid. Thi at huor som Euangelium predickis/ der er idel Guds naade oc hielp/ der er ingen vrede eller straff/ men al yndest oc salighed.

Huad er det hand siger/ Jeg bønhørde dig i behagelig tid?

Saa meget er det sagd. Jeg/ siger Gud/ er dig gunstig oc naadig/ huad du ekon vilt bede om oc begiere aff mig / det skalt du faa/ forsøme dig io icke selff/ lad naadsens tid icke forløbe/ Jeg staar for dørren/ bancker paa/ oc siger. Kommer alle til mig/ som ere besuarede oc beladde/ oc arbeyde i eders synder/ ieg vil vederquege eder. Oc huem som tørster hand kommer til mig oc dricke/ Johan. 7.

Huad

Huad er det/ Paa salighheds dag haffuer ieg hulpet dig?

Det er saa meget. Jeg vil beuise det met gierningen/ at ieg er dig gunstig oc naadig. Thi det er nu naadsens tid oc den rette hielpe dag/ ieg vil forlene dig naade her i dette Liff/ oc glæde oc salighed i det andet Liff/ see ekon til at du est icke her forsømelig. Fordi at huem som her foracter oc forsømer denne naadelige tid/ hand fører en iammerlig tid paa sig euindelige/ i huilcken hand skal vere vnder Guds euige vrede oc straff.

Huad er det hand siger/ Lader oss icke giffue nogen mand forargelse/ at vort Embede skal icke straffis?

Hand vil saa meget sige. Efftterdi det er saadan en naadig tid/ da lader oss bruge hende vel/ oc icke tage hende forgeffuis. Der nest see grandgiffuelige til/ at wi icke giffue nogen forargelse at wi saa lære oc leffue/ at vort Embede bliffuer icke straffet.

Huem kand det forbiude/ at vort Embede skal icke bliffue straffet/ effterdi Guds Ord skal altid lide forfølgelse?

At Jøder/ Tørcker/ Hedninger/ Papister etc. Forarge sig paa vor tro/ paa Christi Euangelio/ paa Guddommelig sandhed/ paa de høyuerdige Sacramẽnte/ oc kalde oss Kettere/ det kunde wi icke forbiude/ Thi Christus er it Tegn/ der skal imod sigis/ Luce 2. Denne er troens forargelse/ hun gaar sin vey/ oc det er icke vor skyld/ wi kunde oc intet giøre der til. Men S. Paulus forbiuder kierligheds forargelse/ som er at wi met vort onde leffnet icke skulle forarge Jøder/ Tørckere/ Hedninger/ Papister. Fordi at wi met onde Exempel forhindre Guds ære/ saa at vore Modstandere sige/ See huor fortredelige/ egenuillige/ hoffmodige Folck ere disse/ See huilcket leffnet de føre/ huem skulde ville giffue sig til saadant Folck eller omuende sig til dem oc til deris Euangelium? Saa skal da Euangelium beskemmis oc foractes for vort skendige leffnet. Der faare formaner Christus Matthei 5. Lader eders liuss skinne for Mennisken/ at de see eders gode gierninger/ oc prise eder Fader i Himmelen.

Huad er det hand siger/ Lader oss beuise i alle ting/ som Guds Tienere i for taalmodighed oc bedrøffuelse?

Her bescriffuer S. Paulus de Christne Riddere oc den rette Guds tieniste/ der de Christne skulle lade finde sig i/ oc siger/ Wi skulle vere taalmodige/ i angist/ bedrøffuelse/ imodgang/ i slag/ fengzel/ oprør oc vnder kaarssit/ Wi skulle arbeyde/ vaage/ faste/ vere kyske oc langmodige/ venlige imod huer mand/ met trofast kierlighed/ oc føre sandheds Ord/ effter den maade som Gud haffuer giffuit hær.

Giøre disse gode gierninger en Christen eller en Guds tienere?

Ney/ de beuise aleniste/ som fruct/ tegn oc vidnisbyrd/ at wi ere Christne oc Guds Tienere/ lige som god fruct bær vidnisbyrd om it got træ.

Oc S. Paulus taler icke her om Papisters Guds tieniste/ Messe/ Vigilijs/ Calente/ Brøderskab/ Pillegrims reysser/ men hand taler om it andet kaarss/ der de Christne skulle bære/ huilcket der icke oprettis met Guld/ Sølff eller Trækaarss. Thi Paulus taler icke it ord om Papisters optencte Gudstieniste/ som her til haffuer verit i Kircken. Men om den Gudstieniste/ at mand tacker/ loffuer/ ærer oc priser Gud/ Predicker hans Euangelium/ Hielper oc tien sin Neste/ dræber den gamle Adam/ oc vocter sig fra synd oc forargelse.

Huor faare taler hand om retferdigheds vaaben?

Efftersi wi haffue anfectning paa alle sider/ da bær hand oc de vaaben frem/ der de Christne skulle vere rustede met.

Huem strider imod oss paa den venstre side?

Vore Fiender/ laste/ skende/ oc forhaane oss/ de kalde oss Forførere/ Kettere oc Skalcke/ Ingen acter oss/ ingen vil kiende oss/ huermand bluis ved oss/ oc wi actis icke anderleds end slacte Faar. Imod saadane Fiender skulle wi vere rustede met Guddommelige vaaben/ met en stadig tro/ trøste oss met Guds Ord/ oc met det haab wi haffue til det euige Liff.

Huem strider imod oss paa den høyre side?

Vore

Vore Venner/ de loffue oc prise oss/ som rette Christne. Thi en Christen skal io ocsaa haffue de Folck/ som hannem skulle loffue oc prise/ acte oc haffue for øyen etc. Imod denne fristelse haffue wi vel behoff / sand ydmyghed/ at wi kunde kiende oc fornedre oss selff/ paa det de skulle icke giøre oss staalte/ oc wi skulle hoffmode oss der aff/ oc foracte andre Folck/ Der faare haffue wi altid hielp oc trøst behoff/ heller wi rosis eller lastis.

Huad er nu Summa aff denne Epistel?

Huad som offuergick vort hoffuit Christo i denne Verden/ det skal oc huer Christen formode sig. Thi Tienerne er icke større/ end hans Herre/ Disciplen er icke mere/ end hans Mestere. Lige som Dieffuelen fristede Christum / som denne dagis Euangelium formelder / saa skal huer Christen staa i faare. Der fore skulle wi effter Christi Exempel vere rustede met Guds Ord/ at wi kunde der met driffue Dieffuelen fra oss. In suma/ lige som var Konge JEsus Christus gick faare vnder kaarssit/ i pine oc fristelse/ saa ere wi plictige til som tro riddere oc Saaldener/ at følge hannem. Som S. Petrus siger. Christus taalde pine for oss/ oc loed oss exempel effter sig/ at wi skulle følge hans fodspor 1. Pet. 2. Oc S. Paulus siger Rom. 8. Der som wi lide met Christo/ da skulle wi oc regnere met hannem/ oc ophøyis til Guds herlighed. Der til hielpe oss Christus vor HERRE AMEN.

Den Første Søndag i Faste/ Inuocauit / Euangelium / Matthei 4.

DA bleff JEsus ført aff Aanden vd i Ørcken/ at hand skulde Fristes aff Dieffuelen. Oc der hand haffde Fastet fyretiuffue dage oc fyretiuffue netter/ hungrede hannem. Oc Fristeren gick til hannem / oc sagde/ Est du Guds Søn/ da sig/ at disse Stene bliffue

Brød. Oc hand suarede/ oc sagde/ Der staar screffuet/ Menisken leffuer icke alenisté aff Brød/ men aff huert Ord / som gaar igennem Guds mund. Da førde Dieffuelen hannem met sig ind i den hellige Stad / oc sette hannem paa Tindingen aff Templet/ oc sagde til hannem/ Est du Guds Søn/ da lad dig falde ned/ Thi der staar screffuet/ Hand skal giffue sine Engle befalning offuer dig/ oc de skulle bære dig paa Hender/ at du skalt icke støde din Fod paa nogen Sten. Da sagde JEsus til hannem / Der staar atter screffuet. Du skalt icke Friste Gud din Herre.

Da førde Dieffuelen hannem atter met sig/ op paa it saare høyt Bierg/ oc vissde hannem aller verdens Rige/ oc deris Herlighed/ oc sagde til hannem/ Dette vil ieg giffue dig altsammen/ om du falder ned/ oc tilbeder mig. Da sagde JEsus til hannem/ Vig bort fra mig Satan/ Thi der staar screffuet/ Du skalt tilbede Gud din HErre/ oc tiene hannem alene. Da forlod Dieffuelen hannem/ Oc see/ Engelene ginge frem til hannem/ oc tiente hannem.

Huor om taler dette Euangelium?

Om try Stycker. Først/ huorledis Christus bleff ført i Ørcken aff den hellig Aand. Der nest/ huorledis hand bleff Fristet aff

stet aff den onde Aand. Det tredie/ huor met Christus offuervant Dieffuelen.

Huor faare bleff Christusført i ørcken aff den Hellig Aand?

Euangelisten siger / Paa det hand skulde Fristis aff Dieffuelen.

Skulde da Christus Fristis?

Mesteren som screff den Epistel til de Hebreer siger / At Christus skulde i alle maade bliffue sine Brødre lig / paa det hand skulde bliffue barmhiertig / oc en trofast Prest for Gud/ at forlige Folckens Synder / Thi at i det hand er plaget oc fristet/ kand hand hielpe dem/ der Fristis.

Naar bleff Christus Fristet?

Strax effter at hand var Døbt aff Johanne i Jordan.

Huor faare strax effter Daaben?

At hand der met vilde giffue til kiende / at it Christet Menniskes leffnet / icke er andet / end en daglig strid / imod Dieffuelen/ Legemet oc Verden/ indtil de klappe met Skofflen/ oc at wi strax effter Daaben/ føris bort aff den hellig Aand i den vilde Verdens Orck/ oc giffues hen vnder allehonde Fristelser.

Huor faare aff den Hellig Aand?

At hand vilde giffue tilkiende / at alle Fristelser/ genuordighed/ forfølgelse/ bedrøffuelse/ angist/ siugdom/ kaarsset oc al modgang/ kommer aff Gud/ oc leggis Mennisken paa/ icke til deris forderffuelse/ Men/ at de skulle haffue aarsage til/ at paakalde Gud i nød/ som der staar i den 50. Psal. Paakalde mig i nød/ da vil ieg redde dig/ saa skalt du prise mig. Item Psal. 80. Du paakallede mig i din nød/ oc ieg Frelste dig. Der formaar huercken Dieffuelen eller Verden noget imod oss/ vden Gud tilsteder dem det/ Thi at ocsaa de Haar paa vort Hoffuet ere talde Matthei 10. Oc Gud er ocsaa trofast/ at hand icke lader oss Fristis offuer vor formue eller offuer det wi kunde taale/ Men hand giør ende paa Fristelsen/ at wi det kunde fordrage/ 1. Cor. 10. Hand vil oc der met lære oss/ at ingen skal selff vduelge

 eller

eller legge ſig noget Kaarſſ paa/ oc giffue ſig i fare/ wden nød driffuer hannem der til/ Men wi ſkulle tøffue/ indtil Kaarſſet leggis oſſ paa aff Gud/ hand ſkaffer oſſ vel Friſtelſe oc modgang nock til/ naar tid er. Huem ſom wden Aandens tilſkyndelſe/ giffuer ſig fortredelige i fare/ oc kunde det vel vnduerge/ hand Friſter Gud/ wi ſkulle icke føre oſſ ſelff Friſtelſer paa/ de komme vel naar tid er/ Men naar de ere komne/ da ſkal huer tencke til/ at hand effter Guds vilie/ bær Kaarſſet taalmodige/ holder der vd i enden/ oc icke kaſter det oc løbe der fra. Der faare ſiger Euangeliſten/ at Jeſus bleff førr hen i Ørcken/ oc gick did icke aff ſig ſelff. Huilcke ſom driffuis aff Guds Aand/ de ere Guds børn/ Rom. 8. Men de ſom driffuis aff deris egen Aand/ eller aff en ſlager Aand/ de rette icke meget gaat vd.

Skulle wi da ingen modgang eller plage tage oſſ ſelff til for Chriſti ſkyld?

Saa ſkal it Menniſke ſkicke ſig/ Du haffuer Legeme oc Siel/ oc ſkalt haffue din omgengelſe met Folck/ fordi giff huer det ſom hannem bør/ Giff din Siel Troen oc Guds Ord/ der ſkalt du føde Sielen met/ Giff legemet/ det ſyndige kiøds dræbelſe/ ſom Chriſtus formaner Luce 21. Oc Paulus mange ſteder. Din Neſte/ ſkalt du giffue Troens Fruct/ kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/ Tag der hoſſ Trolige oc flitelige vare paa dit kald/ da ſkalt du finde oc forſøge oc fornemme Kaarſſet/ Friſtelſer/ modgang/ forfølgelſe/ vect/ faſte/ wmage oc arbeyde lige nock.

Huor bliffue da de Aandeligis gierninger/ i Kircker oc Kloſter/ ſom Faſte/ Sang/ Leſſning?

Effterdi de binde ſaadanne deris gierninger til beſynderlige tider/ ſteder/ Perſoner/ Kleder oc Mad/ da Dømmer Chriſtus den at vere en wnyttelig forgeſſuis Gudstieniſt/ Matthei 15. De tiene mig forgeſſuis/ ſiger Chriſtus/ effterdi de lære ſaadan Lærdom/ der er icke andet end Menniſkens bud/ Men vilde de giøre deris Kloſter oc Domkircker til Chriſtelige Scholer igen/ ſom de vaare i begyndelſen/ oc optucte Chriſtelige vnge Perſoner

personer der vdi/ lære oc læse den Guddommelige Scrifft/ at mand kunde finde hoss dem lærde/ forstandige oc skickelige Personer/ som kunde vere duelige til Biscoper/ Predickere/ Scholemestere/ oc tiene Christendommen/ da skulde Gud icke aleniste see Naadelige til deris Christelige gierninger/ til deris tuct oc skickelighed/ oc lade deris Faste/ lesning/ sang vere sig behagelig/ men ocsaa giffue sin velsignelse der til/ at det skulde forfremmis til hans ære/ oc Christendommen til nytte oc forbedring.

Skulle wi da intet gaat giøre/ huercken Faste/ Læse/ Bede eller Siunge?

Wi skulle altid giøre det som gaat er/ icke nødde til eller aff Menniskens bud/ men veluillige oc aff Hiertens grund/ Gud til Loff/ ære oc tacksigelse/ oss selff til en øffuelse/ oc den gantske Christendom til forbedring. Thi alligeuel Christus setter faste/ lesning oc almisse at giffue/ ind til oss selff/ oc i vore egne hender/ Matthei 7. Saa vil hand dog haffue det aff oss/ Thi hand siger Luce 21. Vocter eder/ at eders hierter icke skulle besueris met Fraadzeri oc Druckenskab/ Oc Luce 22. Beder oc Vaager/ at i icke skulle falde i Fristelse/ Oc Luce 11. Giffuer Almisse/ aff det der er/ see/ saa er det eder altsammen rent. Men Christus giør intet forskel paa tider/ steder/ personer/ kleder eller mad/ Hand giør oc icke aff saadanne gierninger nogen fortieniste/ at de skulle vere som Nøgle at lade Himmelen op met/ som Hyenskalcke oc gierningers Predickere giøre/ met huilcken tilsettelse de forderffue det altsammen. Thi Christus siger Luce 17. Naar i haffue giort alt det/ eder er befalet/ da skulle i sige/ wi ere vnyttige Tienere/ wi haffue giort det/ wi vaare plictige til at giøre.

Haffuer io Christus Fastet fyretiuffue dag oc fyretiuffue netter/ huor faare skulle wi icke effterfølge hans Exempel?

Huem som nu vil følge Christum effter i dette stycke/ hand skal ocsaa gaa vd i Ørcken/ oc intet æde i fyretiuffue dage

dage oc fyretiuffue netter/ Ja/ hannem skal oc icke hungre/ før end fyretiuffue dage oc fyretiuffe netter ere forløbne/ som Matthei Text siger her om Christo. Huad er det for en Faste/ at mand en gang om dagen saa fylder oc propper Bugen/ met allehonde nydelig Mad/ oc mange retter/ oc om afftenen met en Spand øl/ at ocsaa mange Terskere kunde behielpe sig der met? Saadan faste er den rette Christelige Faste ekon en bespottelse/ som mand siger. Pillegrims Gudelighed/ oc Tydskis Faste ere icke en Bøn verde.

Huilcken er da den rette Faste?

Den rette Faste er icke andet/ end at it Menniske holder sig aff onde tanckere/ wnyttige Ord/ oc synderlige gierninger/ Aff syndelig lyst oc begiering/ fra ont Selskab oc alle aarsager hannem kunde giffuis til Synd/ fra offuerflødighed i mad/ dricke/ søffn/ skempt oc gammen/ oc at hand spæger sit legeme/ er ingen fortredelig/ forarger ingen/ giffuer ingen onde Exempel/ Oc at der holdis smuck skick oc erlig tuct i Land oc Stæder oc paa Landzbyer/ met Mad oc dricke/ i Bryllup oc Barsel/ i Gielde oc Gestebud/ at det skal icke altsammen ødeleggis oc forødis paa en tid/ som det skeer/ huor mand slemmer oc demmer Nat oc Dag. Denne faste haffue alle Christne befalning paa/ at de skulle holde altid/ saa lenge de leffue.

Aff huem bleff Christus Fristet?

Aff Dieffuelen/ Thi Dieffuelen er Guds oc alle Christnis affsagde Fiende/ oc giør icke andet/ end at hand her Frister oc plager oss/ ia hand fører oss al wlycke paa oc giør oss hierte sorge/ Oc der belacker hand oc betlager oss for Gud/ wden affladelse/ taler alt ont om oss/ oc legger alting vd til det verste met oss/ Thi hand er en Mordere oc en Løgnere aff begyndelsen/ Denne Løgndieffuel oc Mordaand vilde Christus Fristis aff/ At wi saa meget dissletteliger skulde kunde fordrage Dieffuelens Fristelser.

Bleff da Christus Fristet fyretiuffue dage oc fyretiuffue netter?

Oss synis

Oss siunis det er en suar siugdom / naar it Menniske icke æder i tre eller fire dage/ Huor suar monne da Christi Fristelse veret/ efftersi hand od icke en smole i fyretiuffue dage oc fyretiuffue netter: Huad Fristelser det vaare giffuer Euangelisten icke klarlige til kiende/ Men mand kand dog vel mercke paa disse Fristelser her følge effter/ huad Fristelser det vaare/ Som er/ at Satan vilde driffue Christum der hen/ at hand skulde tro/ at hand var icke Guds Søn/ Oc sagde uden tuil til hannem/ Du hørde en røst/ der du bleff Døbt i Jordans Flod/ Du est min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer behagelighed/ Oc du ment at Gud mente dig met samme røst/ Men du far vild/ oc haffuer en falsk mening der om/ Huorledis kand det vere muligt/ at du skulde vere Guds Søn: Giff dog act paa/ huad din Fader giør imod dig/ Du est io her i den vildene Ørck/ at baade Gud oc alle Mennisker haffue slaget haanden aff dig/ oc du est paa det neste Død aff Hunger.

Huor met Frister Dieffuelen Christum besynderlige:

Met try stycker. Først/ met bugsorrig oc omhyggelighed for Rigdom. Der nest/ met ærgerighed oc verdzlig pral. Paa det sidste/ met mact oc Herredømme/ Disse ere de try stycker/ der Verden tager sig størst umage til faare/ Rider oc Render/ Løber oc stryger omkring/ oc kand aldrig komme til rolighed.

Huorledis met Bugsorrig:

Hand siger/ Est du Guds Søn/ da sig / at disse Stene bliffue Brød/ Lige som hand vilde sige/ Du haffuer her til disputeret met mange Ord/ oc giffuet dig ud for Guds Søn/ Men nu vil det icke gielde lenger met Ord/ Der faare skalt du nu beuise met gierningen/ at du est Guds Søn/ Sig/ at disse Stene bliffue Brød/ kant du det giøre/ da vil ieg Tro/ at du est Guds Søn.

Huad giør Christus til denne Fristelse:

Hand staar hannem imod met Guds Ord oc denne hellige Scrifft/ Deut. 8. Det staar screffuet (siger hand) Menniksen

leffuer

leffuer icke aleniste aff Brød/ Men aff huert Ord/ der gaar i gennem Guds mund/ Lige som hand vilde sige/ Gud giffuer icke aleniste timelig næring formedelst Brød/ formedelst vmage oc arbeyde/ sorrig oc omhyggelighed/ som Verden tager sig til/ Men formedelst sit Ord/ det er/ Naar huert Menniske tager vare paa sit kald/ oc giør hvad som hannem er befalet aff Gud/ da skal hannem intet fattis/ Det er vel saa i sandhed/ at naar mand haffuer Brød/ da skal mand leffue aff Brød/ dog icke paa Brøds men paa Ordens vegne/ formedelst huilcket/ Gud giffuer Brød krafft/ at det kand føde oc mette Mennisken/ Men naar der er icke brød/ da skal mand leffue formedelst Ordet/ Oc der som Troen er da retsindig hoss Ordet/ da skal der ocsaa paa det sidste komme Brød/ Ja/ skulde det end regne ned aff Himmelen/ som Gud wed Man komme ned til Israels Børn i Ørcken/. da skal det komme.

Huorledis met ærgerighed?

Dieffuelen førde hannem met sig i den hellige Stad/ oc sette hannem paa Tindingen aff Templet/ oc sagde til hannem/ Est du Guds Søn/ da lad dig falde ned/ Thi der staar screffuet/ Psalm 91. Hand skal giffue sine Engle befalning offuer dig/ oc de skulle bære dig paa hender/ at du skalt icke støde din fod paa nogen sten. Lige som hand vilde sige/ Du bliffuer end nu i din mening/ at du est Guds Søn/ Nu vel/ saa beuiss dog din Guddom met gierningen/ giør dig it stort Naffn/ Du est her til anseet for it armt foracteligt Menniske/ for en Tømmermand oc Arbeydere/ Nu er det tid/ at du beuiser din Guddommelige Maiestat/ besynderlige her i Jerusalem/ som er det gantske Jødelands Hoffuetstad/ her som meget Folck er tilsammen/ paa det/ at naar de see/ at du falder ned aff det spitze aff Templet/ oc lemmelester dig icke/ de da alle skulle komme løbende/ oc tilbede dig. Men see/ huorledis Skalcken lader det beste stycke bliffue til bage/ Som er (At de skulle beuare dig/ paa alle dine veye) Det vilde icke tiene hannem til hans anslag/ Saa er hand redig til/ at forfalske oc forvende Scrifften.

Huad

Huad gior Christus til denne Fristelse?

Hand staar Dieffuelen atter imod met Guds Ord oc denne hellige Scrifft/ oc siger/ Det staar ocsaa screffuet der imod/ Du skalt icke friste Gud din HERRE/ Deutro. 6. Som hand vilde sige/ Jeg veed vel huad der staar i Psalmen/ Jeg veed oc vel Englenis Embede oc kald/ Gud haffuer giffuet Englene deris besynderlige befalning/ oc mig en anden befalning/ Hand haffuer befalet Englene/ at de skulle beuare mig/ oc alle Christne Mennisker/ Men mig haffuer hand befalet oc alle Christne/ at wi skulle icke friste Gud/ Oc efterdi her ere Stiger oc Trapper/ der ieg kand gaa ned at/ da giørs det icke behoff/ at ieg skal giffue mig i fare/ lade mig falde ned/ oc friste Gud/ Thi der staar Screffuet/ At huo som elsker fare / hand skal forderffuis oc omkomme der vdi.

Huorledis met mact oc Herredømme?

Dieffuelen førde hannem op met sig paa it gantske høyt Bierg/ oc viſſde hannem alle Verdens Rige/ oc deris herlighed/ oc sagde til hannem/ Alt dette vil ieg giffue dig/ der som du vilt falde ned/ oc tilbede mig/ lige som hand vilde sige/ Huor effter vilt du vere lenger foractet i denne Verden/ Vilt du vere mig lydig oc følge mig effter/ da vil ieg giøre dig til en veldig Herre/ offuer alle Verdens Kongerige/ Fald ekon ned oc tilbede mig.

Huad giør Christus til denne Fristelse?

Der Dieffuelen førde sig fortredelige ind paa Christum met Affguderi/ da foruiſſde hand hannem fra sig/ oc sagde/ Vig bort fra mig Satan/ thi der staar screffuet/ Du skalt tilbede Gud din Herre/ oc tiene hannem alene.

Forlod oc Satan hannem?

Saa siger Lucas i det 4. Capitel/ Der Dieffuelen haffde fuldkommet alle Fristelser/ da vigede hand fra hannem/ til en tid. Oc Matthei 4. Da forlod Dieffuelen hannem/ oc Englene ginge til hannem / oc tiente hannem.

Huad er det / at hand siger / til en tiid?

Der met vil Euangelisten giffue til kiende / at it Christet Menniskis leffnet er icke andet paa Jorden / end it Rytteri / en daglig Kamp oc Strid / Oc at saa lenge wi ere her paa Jorden / i Dieffuelens Rige / da skulle wi icke vere wden Fristelse / oc aldrig haffue nogen rolig time.

Haffue wi da oc nogen trøst / i saadan Fristelse?

Dette er vor trøst vnder Kaarsset oc i Fristelse / At lige som Englene / tiente Christo / effter Fristelsen / Saa skulle de ocsaa tiene alle dem / som Tro paa Christum / Thi der staar Screffuet til de Ebreer i det første Capittel. Englene ere allesammen tienstactige Aander / vdsend til at tiene / for deris skyld / som skulle arffue Salighed. Oc i den 34. psalm. Herrens Engel slar sin Leyer trint omkring dem / der hannem frycte / oc hielper dem vd. Naar som Dieffuelen nu Frister oss / oc wi stride mandelige imod hannem / oc lade oss icke afftrenge / tage flitelige vare paa vort kald / oc giøre det som oss er befalet oc oss bør at giøre / Da skulle der mange Engle tiene / beskytte oc beskerme oss / Oc der som wi fare frem oc bliffue bestandige i Troen / da skal oss intet fattis / Ja før end wi skulde lide nød / da skulde Englene komme aff Himmelen / oc vorde vore Brødgiffuere / Kocke oc Kiellersuenne / oc tiene oss i all vor nød / lige som de tiente Christo. Oc der skal ingen tuile paa / at effterdi de tiente Christo / vort Hoffuet / da skulle de ocsaa tiene oss / som ere Christi Lemmer / Ja de skulle ocsaa i vore sidste time / oc paa vort yderste tage vaare paa oss / oc føre vor Siel bort i Abrahams skiød / det er / ind i det euige Liff. Det vnde oss allesammen vor Naadige Fader / for sin kiere Søns JEsu Christi skyld / AMEN.

Den II. Søndag i Faste / Reminiscere / Epistel / 1. Thessaloni. 4.

Kiere

KJere Brødre/ Wi bede oc formane eder i den HERre JESV/ Efftterdi i haffue nu anammet aff oſſ/ huorledis i ſkulle vandre/ oc vere Gud behagelige / at i kunde ſtedze bliffue fuldkommeligere. Thi i vide / huordane bud wi haffue giffuit eder / formedelſt den HERre JESVM. Thi det er Guds vilie/ eders helliggiørelſe/ at i ſky horeri/ oc huer iblant eder ſkal vide at holde ſit kar/ i helliggiørelſe oc ære/ oc icke i begierlig attraa / ſom Hedninger / der intet vide aff Gud/ oc at ingen ſkal tage for meget / oc icke beſuige ſin Broder i handel/Thi HEEren er heffnere offuer alt dette/ ſom wi tilforn haffue ſagd oc vidnet for eder. Thi Gud kallede oſſ icke til wrenlighed/ men til Hellighed.

Huad lærer S. Paulus i denne Epiſtel?

Thuenne ſtycker/ hand beder oc formaner.

Huorledis beder oc formaner hand?

Kiere Brødre/ ſiger hand/ wi bede eder/ oc formane i den HERre JESV/ Efſterdi i haffue anammet aff oſſ/ huorledis i ſkulle vandre/ oc vere Gud behagelige/ at i kunde ſtedze bliffue fuldkommeligere.

Biuder hand icke da?

Ney. Hand giør icke ſom Moſes/ icke ſom en ſtreng lougiffuere/hand driffuer oc biuder icke/hand nøder icke/hand tuinger icke/ men hand giør ſom Chriſti Euangeliſt oc Apoſtel/ beder / tilraader / oc formaner. Thi Chriſtne ſkulle vere it veluilligt Folck/ de ſkulle veluillige giøre det ſom got er/ icke lade nøde/ trenge oc tuinge ſig der til. Thi det er idel hygleri/ at lade ſig nøde oc tuinge til at giøre got. Thi gud vil icke haffue

den tieniste mand lader sig tuinge til at giøre/ men mand skal tiene hannem veluillige aff hiertet/ som mand siger: Det mand giør met en ond vilie/ er Gud icke behageligt.

Huad beder S. Paulus om?

At wi kunde bliffue bestandige i den tro som er begynt i oss/ oc vdi det Euangelio der wi haffue anammet/ i Guds ord oc Guddommelig sandhed/ daglige forfremmis oc endelige bliffue fuldkomne/ icke see til bage igien til Egypten til det fremfarne Affgudiske væsen oc leffnet/ som Israels Børn giorde/ men fare frem/ oc indrage det foriette Land.

Huor til formaner hand da?

Effterdi wi aff naade ere kallede oc anammede til hellighed oc det hellige Euangelium/ da vil hand/ at wi oc skulle vere hellige/ baade i lerdom oc leffnet/ oc haffue hellige tancker/ bruge hellige Ord oc gierninger. Som hand oc siger til de Rom. i det 12. Cap. wi skulle giffue vor legeme til it Offer/ som er leffuende/ helligt oc Gud vel behageligt.

Er oc denne formaning nyttelig?

Ja offuermaade nytteligt. Thi naar mand icke vden affladelse formaner oc driffuer oss met Guds Ord/ da bliffue wi snart lade oc forsømelige/ oc forarge oss snarere end wi forbedre oss.

Huad siger S. Paulus i denne formanelse at wi skulle vocte oss fra?

Fra thuende store laster/ som er/ wkyskhed oc at besuige vor neste i handel/ huilcke laster Verden suarlige plagis met paa denne dag.

Huilcken er den Første formaning?

Det er Guds vilie/ siger S. Paulus eder helliggiørelse/ at i skulle sky horerie/ oc huer iblant eder skal vide at holde sit kar i helliggiørelse oc ære/ oc icke i begierlig attraa/ som Hedninger/ der intet vide aff Gud.

Der

Der formaner S. Paulus at wi ſkulle vocte oſſ fra wkyſk-
hed/ Skiørleffnet/ horeri oc al wrenlighed/ oc ſiger klarlige/ at
alle wkyſke Menniſker ſtaa i ſtor fare/ ſom velte oc ſøle ſig/ lige
ſom wrenlige Suin oc wſkellige Creatur / i legemlig lyſtis
dynd oc wrenlighed / i obenbare ſynd/ laſt oc ſkendzel/ imod
Guds vilie/ bud oc befalning/ oc imod al Menniſkelig tuct oc
erlighed/ ſkende oc beſpotte den almectigſte Gud/ hans hellige
Ecteſkab / huilcket hand ſelff ſkickede oc ſtictede i det naadige
Paradis/ oc prydede met mange ſtore vnderlige gierninger oc
Guds gaffuer. Thi effterdi de her handle imod Guds vilie/ da
ſkal Gud ocſaa i den tilkommende Verden handle imod deris
vilie/ oc ſtyrte dem ned i helffuedis ild/ ſom S. Paulus ſiger
1. Corrinth. 7. Huercken Bolere/ eller Affgudiſke/ eller Horkarle/
eller Tyffue / eller Gerige / eller Dranckere/ eller Beſpottere/
eller Røffuere ſkulle erffue Guds Rige/ Thi Gud kallede oſſ
icke til wrenlighed/ men til helliggiørelſe. Huem ſaadant nu
foracter/ hand foracter icke Menniſken/ men Gud/ ſom haffuer
giffuet ſin hellig Aand i eder.

Huad vil S. Paulus met diſſe Ord?

Hand vil met diſſe ord forferde wkyſke Menniſker/ at de
ſkulle offuergiffue ſaadan ſynd/ Thi Gud vil aldelis/ at huer
Chriſten ſkal føre it erligt kyſkt leffnet / ocſaa i Ecteſkab/ icke
beſmitte ſit legeme/ met legemlige groffue ſynder oc wkyſkhed/
ſom Menniſken giorde faare Syndfloden/ oc vdi Sodoma/ oc
de end nu giøre i Rom oc Valland/ oc den gantſke Aandelige
ſtat i Paffuedomet/ ſom er en ret ſkarnpuds til al ſynd/ laſt oc
ſkendzel/ huilcke der icke mere acte wkyſkhed for ſynd/ men de
fromme Herrer ville at mand ſkal roſe oc priſe dem for deris
wgudelige ſkendige leffnet. Huor ſaadant nu ſkeer/ ſiger S.
Paulus/ der ſkal Guds dom icke vere langt fra. Huilcken der
ſiger/ huem mig ærer/ den vil ieg ære/ oc huem mig foracter/den
vil ieg foracte igen 1. Samue. 2.

Huilcken er den anden formanelſe?

Ingen skal tage for meget/ oc icke besuige sin Broder i handel/ Thi Herren er Heffnere offuer alt dette. Her formaner S. Paulus/ at wi skulle vocte oss fra al argelist/ suig oc bedrægeri/ der wi kunde besuige vor Neste met/ Oc hand siger klarlige/ at alle bedrægere/ besuigere/ Aagerfolck oc gerige/ som bruge argelist/ finantzer/ falsk oc suig / met aager oc bedrægri / oc besuige deris Neste i handel/ de falde i Guds heffn oc straff/ oc haffue ingen del met Christo i hans Rige / Ja siger hand/ huem som tager for meget/ oc besuiger sin Broder i handel/ i Dom/ vect/ maal/ aln/ breff/ segel/ mynt/ oc andet saadant/ det vil Herren heffne oc straffe.

Huad vil S. Paulus met disse Ord?

Hand vil atter der met forferde de gerige/ at de skulle offuergiffue saadan synd/ Thi Gud vil aldelis/ at huer Christen skal gaa sin neste ret vd/ oc handle redelige met hannem/ at ingen skal besuige eller forraske den anden/ eller i andre maade met falske vare/ aager/ snedige paafund oc finantzer bedrage hannem/ huilcke stycker der daglige formere sig i den gantske Verden/ at huer mand søger sin egen fordel/ nytte oc gaffn/ met en andens skade. Alt dette/ siger S. Paulus er wretferdigt gods/ Tyffueri oc Røffueri for Gud. Thi disse stycker gaa alle sammen imod vor Nestis kierlighed/ imod den naturlige lou/ oc imod Christi Euangelium. Thi Christus siger Matthei 7. Alt det i ville/ at Menniskenn skule giøre eder/ det skulle oc i giøre dem/ det er den gantske Lou oc alle Propheterne.

Huad er Pauli mening i den første atuarsel?

Hand vil saa meget sige. Ve de Mennisker/ som vden Ecteskab leffue i wkyskhed. Ve ocsaa de Ectefolck / som skende Ecteskabs stat met wkyskhed/ skiørleffnet oc horeri/ byrde deris tilsagde tro oc loffue/ bliffue Menniskens Tyffue/ den ene stiel den anden sin ecte Person fra. Ve oc de Mennisker/ som vide saadane synder/ hielpe oc giffue raade der til/ vise middel oc veye der til/ icke affuerge eller forhindre/ men see igennem fingere/ oc ere delactige der vdi.

Huad er Pauli mening i den anden atuarsel?

Hand vil saa meget sige/ Ve de Mennisker/ som handle i mod Broderlig kierlighed/ besuige oc bedrage deris Neste/ huad heller de ere verdslige eller Aandelige/ kiøbmend eller Embds mend/ Bagere eller Bryggere/ Skomagere eller Skredere/ Arbeydere eller Daglønere. Thi Gud vil icke lade saadane Mennisker bliffue wstraffede/ som tage for meget/ oc besuige deris Neste i handel/ men straffe dem met euig fordømelse/ om de icke omuende sig. Der faare vaare det den rettiste vey i al handel/ sager oc bedrifft/ at huer sette sig den naturlige lou/ Moisi lou/ oc Christi Euangelium faare/at leffue effter. Thi at skede det / da haffde mand sandelige huercken behoff i Christendommen/ Dom eller Lou/ Dømmere eller Loubøger/ alle sager oc handel skulle bliffue gode at fordrage oc forlige/ Huer Menniskis samuittighed skulde vel sige hannem/ huad hand skulde giøre oc lade/ der skulde da følge en ret Christendom/ en ret tro til Gud / en broderlig kierlighed til sin Neste/ oc it smuct erligt Christeligt leffnet/ Oc euindelige Guds yndest/ naade oc barmhiertighed/ oc det euige Liff/ Amen.

Den II. Søndag i Faste/ Reminiscere/ Euangelium / Matthei xv.

JESVS gick der vd fra/oc drog bort i Tyri oc Sidons egn. Oc see / en Cananeisk Quinde gick vd aff den samme egn/ oc raabte effter hannem / oc sagde/ Ah HERRE/ du Dauids Søn/forbarme dig

offuer mig / Min Daatter plagis ilde aff Dieffuelen. Oc hand suarede hende icke it Ord. Da traade hans Disciple til hannem / bade hannem / oc sagde / Skil dig dog aff met hende / thi hun raaber effter oss. Da suarede hand oc sagde / Jeg er icke vdsend / vden aleniste til de fortabte Faar / aff Israhels Huss. Da kom hun / oc falt ned for hannem / oc sagde / HERre / hielp mig. Hand suarede oc sagde / Det er icke smuct / at mand tager Børnenis Brød / oc kaster det for Hunde. Hun sagde / Ja Herre / Men dog æde de Smaahunde aff de Smuler / der falde aff deris Herris Bord. Da suarede Jesus oc sagde til hende. O Quinde / din Tro er stoer / Dig ske som du vilt. Oc hendis Daatter bleff helbrede i samme stund.

Huad lærer dette Euangelium oss?

Try stycker. Troens Exempel / i denne Hedenske Quinde. Der nest / Huorledis Troen skal forsøgis oc prøffuis. Det tredie / Troens betalning.

Huad er en ret Tro?

En ret Tro er icke andet / end bekiende Christum en Herre / oc Dauids Søn / Oc at Gud / vore kiere Fader / vil aleniste vere bekient / i denne eniste Christo / sin Søn / Som Christus siger Johannis 14. Philippe / Huem som mig seer / hand seer ocsaa min Fader.

Er denne kiendelse da saa stoer en ting?

Ja visselige / lige som det er en Hellig Aands gierning / at kalde Christum en Herre 1. Cor. 12. Saa er det ocsaa den Hellig Aands gierning / at kiende Christum / at vere Dauids Søn.

Huorledis kommer det?

Saa kommer det / At naar du kalder Christum en Herre / da troer du

troer du viſſelige/ at hand er en Herre offuer alle ting/ oc Almec-tig/ oc at hand vel kand beſkerme/alle dem/ſom tro paa hañem/ fra alt ont. Diſligiſt naar du kiender Chriſtum/for Dauids Søn/ da Troer du ocſaa/ at hand er kommen til Verden/ oc haffuer giffuet dig alt ſit gode/ ſin Naade oc ſine gaffuer/ met al ſin fortieniſte/ pine/ død oc opſtandelſe/ Frelſt dig fra Dieffuelen/ Døden/ Synden oc Helffuede/ giort dig til Guds Barn/ oc en Arffuing til Himmerigis Rige/ effter de Foriettelſer ſom bleffue Abraham oc Dauid giffne.

Haffde da denne Hedenſke Quinde ſaadan en Tro?

Ja/ hun kiende Chriſtum for ſaadan en Herre/ der var en Almectig Gud/ oc Dauids Søn/ oc kunde befri hendis Daatter fra Dieffuelen.

Huor aff kommer hun til ſaadan en Tro?

Aff det gode røcte hun haffde hørt om hannem/ at hand var ſaa venlig oc from en Mand/ at hand vilde hielpe huer mand/ oc icke lade nogen gaa wtrøſtet fra ſig/ Der aff fatter hun ſaadan en Tro oc tillid/ alligeuel hun var en Hedenſk Quinde/ Oc ſkynder ſig fordi til hannem/ raaber effter hannem oc ſiger/ O Herre/ du Dauids Søn/ forbarme dig offuer mig/ Min Daatter plagis ſuarlige aff Dieffuelen.

Huad vil hun met diſſe Ord?

Hun bekiender/ at Jeſus Chriſtus/ er ſand Gud oc Menniſke/ ſom vel kand hielpe hende. Lige ſom hun vilde ſige/ Min Herre/ effterdi du aldrig nectede noget Menniſke din hielp/ da lad ocſaa noget aff dine velgierninger komme til mig/ Du kant vel befri oc frelſe min Daatter fra Dieffuelen. Jeg troer ocſaa at du fordi eſt kommen til Verden/ at du vilt hielpe huer mand/ Jeg haffuer ocſaa hørt/ at du tilforn haffuer vddreffuet Dieffuelſkab/ trøſtet oc helbredet mange ſiuge Menniſker/ Der faare beder ieg dig/ at du ocſaa vilt hielpe min Daatter/ oc fri hende fra Dieffuelen.

Huad giør Chriſtus der til/ at denne Quinde ſaa raaber?

Hand ſuarer hende icke it eniſte Ord/ At hun fordi vel motte ſagd/

te sagd/ O Herre Gud / er det den venlige Mand Christus/ huilcken ieg haffuer hørt tale saa meget gaat om/ Tier hand io aldelis stille/ oc holder sig/ lige som hand huercken vil see eller høre mig.

Huor faare tier Christus saa stille / befalder denne Quindis tro hannem icke?

Alligeuel denne Quindis Tro/ befalder Christo icke ilde/ besynderlige/ efftersi hun var en Hedning/ Saa tier hand dog stille til hendis første Bøn / paa det hendis tro skal prøffuis/ lige som Guld i Ild/ oc suarer hende aldelis intet/ huilcket det vden tuil giorde hende gantske tuilraadig / Thi huad kunde Kiød oc Blod andet tencke/ end at det var Løgn/ hun haffde hørt om Christo/ Som wi see/ at Kiød oc Blod bliffuer wtaaligt/ naar det gaar ilde til.

Huad giør hun i saadan angist?

Alligeuel hun end nu haffde vnderlige tancker/ oc paa det neste icke viste/ huad hun skulde tencke om Christo/ saa bliffuer hun dog stadelige ved det gode røcte/ der hun haffde hørt om Christo/ Oc vil ingelunde tro/ at Christus er saa wmild/ som hand siunis at vere met sin stumhed/ i det/ hand vil icke suare/ Der faare gaar hun oc icke strax bort/ Men hun tøffuer hoss hannem/ venter oc formoder sig it gaat suar.

Huad giøre Disciplerne paa denne Quindis vegne?

De gaa til Christum/ bede for hende/ oc sige/ Lad hende dog komme fra dig/ thi hun røber effter oss/ Det er vel troligt/ at hun bad Disciplerne der om/ oc tencte maa vel ske/ Jeg er icke verdig til / at hand skal Bønhøre mig / eller beuise mig nogen velgierning/ efftersi ieg er en Hedensk Quinde / Der faare vil ieg falde ind til andre Mennisker/ at de skulle bede for mig/ om hand vil høre dem.

Huad suarer Christus til Disciplernis Bøn?

Hand gaff dem it hart stumt suar/ oc sagde/ Jeg er icke

vd send

vdſend / vden aleniſte til de fortabte Faar aff Iſraels Huſſ/ Lige ſom hand vilde ſige/ Det ſtaar mig icke til/ at hielpe denne Hedenſke Quinde/ effterdi ieg er vdſent til Iſraels Huſſ/ oc icke til Hedninge. Jeg lader eder icke ſaa tage mig met Ord/ at ieg giør imod min Faders vilie/ begynder intet ſaadant met mig/ Hun maa gaa ſin vey hen/ huor hende lyſter/ hoſſ mig finder hun ingen hielp/ hun er icke aff mine Faar.

Er icke dette it hart igenſuar?

Ja viſſelige. Diſciplerne motte vel ſagd / O HERRE/ Huor ere nu dine løffte oc foriettelſer/ Du haffuer io ſagd/ Beder/ ſaa ſkal eder giffuis/ Leder/ da ſkulle i finde/ Bancker/ ſaa ſkal eder opladis/ Vilt du rygge oc drage dine egne ord til bage?

Huad giør nu denne Quinde til dette haarde igenſuar?

Lige ſom hun forlader ſig paa Chriſti naade oc barmhiertighed/ oc vil icke lade vende ſig der fra/ alligeuel hand ſuarer noget vredelige/ Saa vil hun icke heller ſette hannem tid eller ſtund faare/ naar eller i huad maade hand ſkal hielpe/ oc er dog ſtadelig i det haab/ at hand ſkal ville hielpe/ der ſom hand oc hulde ſig end en gang ſaa vmild oc vhielpeſom/ hun ſtaar faſt paa Chriſti gode røcte/ oc holder ſig nermer til hannem/ Ja/ der Chriſtus gick ind i Huſet/ oc vilde ſkiule ſig/ løb hun effter hannem/ falt ned for hannem/ ſom it halff død Menniſke/ oc raabte met høy røſt/ Herre kom mig til hielp/ Lige ſom hun vilde ſige/ Herre hielp/ eller ieg er vde ſom it liuſſ/ Hielper du icke/ da raaber oc klager ieg offuer vold oc vret/ Jeg giffuer dig icke offuer før end du hielper mig/ Jeg tager mig der intet til/ at du vduortis ſynis at vere grum oc vmild/ vilde du end holde dig fire gange ſaa vhielpeſom/ ſom du giør/ ſaa ved ieg dog/ at det er icke dit aluere/ du eſt meget anderledis til ſinde i hiertet/ end du eſt til ſyne oc lader vduortis paa dig gaa thil kiende/ Oc met thu ord at ſige/ Hielp/ eller ieg ſkal ſkrige/ ſaa at det ſkal ſkielde op i den høye Himmel.

Huad giør nu Christus der til at denne Quinde saa raaber oc skriger?

Holt hand sig tilforn grum oc vmild/ da holder hand sig nu meget mere aluorlig/ streng oc stiffsindet/ foruiser hende fra sig/ kalder hende en Hund/ oc siger/ Det er icke smuct/ at tage Børnenis Brød fra dem/ oc kaste det for Hunde. Lige som hand vilde sige/ Du est en Hund/ oc vuerdig til dette Brød/ Du est icke aff Israels Husis fortabte Faar/ oc fordi est du icke verdig til det Himmelske Brød/ den Guddommelige Naade/ Du est icke regnet iblant Guds Børn/ der faare taart du icke her lede effter hielp.

Er icke dette en suar stød oc grum Fristelser?

Ja visselige/ Der er ingen Histori i Euangelio/ i huilcken Christus holder sig saa grum/ streng oc stiffsindet/ som hand her giør imod denne Quinde/ Først/ foracter hand hende saa suarlige/ at hand icke end vil lade sin mund op/ oc suare hende it eniste Ord. Der nest foruiser hand hende fra sig met hendis Talssmend/ som vaare hans Disciple. Det tredie er/ at hand ocsaa kalder hende en Hund. Oc haffde den stercke Tro/ der denne Quinde haffde fattet/ icke beuaret hende / da haffde det icke veret vnderligt/ at hendis hierte haffde aff pine oc angist/ brystet synder i tusinde stycke. Men hun bleff bestandig/ Ja hun er hiertelig glad/ at hun haffuer en gang trengd Christo it Ord aff/ oc kommer nu først til at holde ord oc disputere met hannem/ oc siger/ Ja HERre/ Men dog æde Rackene aff de Smuler/ der falde aff deris Herrers Bord. Der kommer hun nu smuct til Ords/ oc giør en Syllogismum. De smaa Hunde æde aff de Smuler der falde aff deris Herrers Bord. Jeg er en aff samme smaa Hunde. Der faare skal ieg ocsaa æde aff de Smuler. Dette er it subtiligt suar/ aff en Hedensk Quinde/ met huilcket hun griber Christum i sine egne Ord/ Oc hun bekiender / at hun er en Hund/ oc begerer/ at hun maa nyde en Hunds rettighed / Som er/ at hun maa sancke den Guddommelige Naadis smulet/ lige

som Ruth

som Ruth oc andre Hedenske Quinder giorde tilforn i det gamle Testamente/ oc den Hedenske Quinde Johan. 4. Lige som hun vilde sige/ Hunde haffue hiemme i Huset oc tiene Folcket/ der faare haffue de deris føde aff deris Herrers bord/ Er ieg nu en Hund/ da staar min sag vel/ oc ieg haffuer foruundet al min nød/ Jeg begierer icke at vere it Barn/ oc side hoff Bordet/ æde Steg/ oc dricke Vin/ Jeg vil lade mig nøye met it lidet stycke/ ieg vil gierne vere en Racke/ krybe omkring vnder Bord oc Bencke/ sancke smuler/ oc tage lidet til tacke/ Gud vere loffuet/ Nu haffuer ieg foruundet al min nød/ Jeg tacker dig du fromme Dauids Søn/ huor hiertelige haffuer du trøstet oc husualet mig.

Huad giør Christus til disse Ord?

Hand er fangen oc offueruunden aff Quinden/ oc kand icke lenger holde sig/ før end hand hielper hende/ Hand haffuer lenge tagd stille/ oc ladet som hand vilde icke hielpe/ Men nu kand hand icke ander / end oplade sit Faderlige hierte / oc dele sin Naade/ met denne arme bedrøffuede Quinde/ oc giøre aff en Hedning/ en Jsraelit/ Oc aff en Hund/ it Guds Barn.

Huad sagde hand?

Hand raabte met stor forundrelse/ O Quinde/ din Tro er stoer, [illegible] ske/ lige som du vilt/ Lige som hand vilde sige/ kiere Quinde/ du hørde [illegible] vel ske end nu aldrig min Predicken/ oc du haffuer end nu aldrig seet mine vnderlige Gierninger/ Oc du kommer alligeuel til mig met saa stor en Tro/ at ieg haffde icke formodet mig saadan en Tro iblant Hedningen. Nu vel/ ieg vil icke lenger [illegible]r holde dig met ord / Dig skal vederfaris hielp/ [illegible]mhiertighed/ Gack bort/ dig ske lige som du vilt/ din [illegible] hulpet dig. Der giffuer hand hende mact offuer alting/ oc den som tilforn bleff kaldet en Hund/ giør hand til en Dronning offuer Himmel oc Jord. Saa ypperlig oc krafftig en ting er Troen/ ia alle ting ere den muelige/ som troer.

Befant hun det oc lige saa/ som Christus sagde?

Ja/ Hun gick hiem i sit Huss/ siger Marcus/ oc befant/ at Dieffuelen var vdfaren/ oc Daatteren liggendis paa Sengen/

Oc som Mattheus siger/ Hendis Daatter bleff helbrede i den samme Time.

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelium?

Lige som denne Hedenske Quindis tro bleff forsøgt oc prøffuet met suare Fristelsær i dette Euangelio/ Saa skal det ocsaa gaa oss/ wi skulle i angist oc paa vort yderste ocsaa raabe oc skrige til Gud/ oc det skal siunis oss/ lige som hand vilde icke høre oss/ Der skulle wi da see oss omkring/ lede alleuegne (som en Staadere beder for huer mands dør om Brød) effter hielp/ baade hoss den ene oc hoss den anden/ oc sige/ Gud giffue at ieg haffde nu giort mange gode gierninger/ At ieg haffde Taalsmend / som vilde bede for mig. Men der som alle Helgen da vilde bede for oss/ saa skal oss dog tyckis/ at Gud er stum oc vred/ oc vil icke høre dem/ Oc der som wi da icke holde oss fast oc stadelige til Christum / som denne Hedenske Quinde giorde/ da ere wi fortabte/ wi skulle icke lade foruise eller afftrenge oss/ Ja/ der som Gud end selff vilde klage paa oss/ oc sige oss at vere fordømde Syndere/ da skulle wi bekiende det/ oc fatte hannem ved hans egne ord/ oc sige/ Det er vist/ wi ere arme Syndere/ Men du haffuer alligeuel selff sagd/ At du est icke k[illegible] m[illegible] for de Retferdigis/ men for Syndernis skyld/ Du r[illegible] jaa Matthei 11. Kommer alle til mig/ i som arbeyde [illegible] uaa-rede / Jeg vil vederquege eder. Du sagde ocsua Ma[illegible]ei 12. At du vilt icke sønderbryde det knusede Rør/ oc ey vdslycke den rygende Hør/ Der met trøster ieg mig/ der paa forlader ieg mig/ oc er vis der paa/ at du vilt icke vndfald[illegible] mig. See/ naar du saa fatter Gud ved sine egne ord/ da k[illegible] e andet/ end forbarme sig offuer dig/ Thi h[illegible] skulle anamme/ Leder/ saa skulle i [illegible] han 10. Der som i bede Faderen om noger [illegible] skal hand giffue eder det. Oc Matthei 18. Der som [illegible] aff eder bliffue ens paa Jorden/ Huor om det er/ at de ville bede/ da skal det vederfaris dem / aff min Fader i Himmelen. Men naar it Menniske er i saadan stor angist oc banghed/ da er der intet bedre/

end at

end at samme Menniske/giffuer sig aldelis ind til Gud/ setter sin sag i hans hender / oc befaler sig i hans Guddommelige vilie/ oc siger/ Din villie ske. Oc det er wmueligt/ at saadant et Menniske kand wdelyckis fra den Guddommelige Barmhiertigheds kilde. Men at wi vnder kaarsset/ i Fristelse oc modgang/ ere saa wtaalmodige at wi kunde icke eller ville lide det Faderlige Riss/ det fører Guds vrede offuer oss. Kunde wi kiede vore Synder/ oc bede Gud om naade/ da skulde wi icke aleniste æde aff de smuler/ der falde ned vnder Bordet/ Men wi skulde ocsaa/ lige som de rette Jsraeliter/ oc Guds Børn/ side met Christo/ offuer hans Faders Bord/ oc glæde oss met hannem euindelige/ i det euige liff/ Amen.

Den tredie Søndag i Faste/
Epistel Ephesern v.

KJere Brødre/ verer Guds Efterfølgere som elskelige Børn/ oc vandrer i kierlighed/ lige som Christus elskte oss/ oc gaff sig selff hen for oss/ til en gaffue oc offer/ Gud til en sød lucht. Oc lader icke horeri/ oc al wrenlighed eller gerighed sigis om eder/ som det bør de hellige/ Jcke heller skendelige Ord eller geckelig snack/ eller skempt/ som eder icke sømmer/ men meget mere tacksigelse. Thi det skulle i vide/ at ingen Bolere eller wren/ eller gerig (huilcken der er en Affguds Tienere) haffuer arffue i Christi oc Guds Rige. Lader ingen forføre eder met wnyttelige ord Thi Guds vrede kommer for denne skyld/ offuer vantroens Børn. Der faare verer icke deris Tilhengere. Thi at waare nogen stund mørckhed/ Men nu ere i it liuss i Herren.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand giør tre aluorlige formaninger til alle Christne.

Huilcken er denne første formaning?

Verer Guds effter følgere / som elskelige Børn / lige som Christus elskte eder/oc gaff sig selff hen for oss/ til en gaffue oc offer/Gud til en sød luct. Her formaner S. Paulus de Epheser/oc alle Christne / at effterdi de ere formedelst Guds naade vdualde/oc i daaben ved troen bleffne Guds børn / oc ere met den hellig Aand beseglede oc betegnede / da skulle de oc nu effterfølge deris kiere Fader i kierlighed som fromme Børn. Oc hand bruger de aller venligste Ord/hand kand finde paa/ kalder oss elskelige Børn/at wi skulle formedelst Faderens offuerflødige kierlighed opueckis / til at elske hannem igen / met den kierlighed/der hand elske oss met.

Huorledis Elske Gud oss?

Icke effter almindeligt skick / som hand ellers elsker alle Creatur oc alle Mennisker gode oc ende/ retferdige oc wretferdige / offuer huilcke hand oc lader sin Soel skinne / oc sin regn falde/Men effter besynderlig skick/som er/at hand gaff sin eniste Søn for oss/ oc vdøsde offuer oss formedelst hannem saa rigelige baade det timelige oc euige gode/at hand kunde icke giøre eller giffue oss mere.

Saa er det io tilbørligt/at wi skulle elske hannem igen?

Ja sandelige / Huilcket Menniske saadan Guddommelig kierligheds ild icke optender/oc saadan Guds godhed oc velgierninger icke gaa til hiertet / oc opuecker til at elske Gud igen/ den tilskindis ret aldrig formedelst bud oc louer / oc end meget mindre met trusel oc tuang at elske Gud oc sin Neste/Mand siger / Den elsker icke lenger / som nødis til at elske.

Giff der it Exempel paa?

J det gamle Testamente vilde Gud giøre Jøderne fromme met louer / men de bleffue verre / De lode vel som de haffde hafft Gud kier / men det gick icke aff hiertet / det vaar it idel vduortis skin oc øyenskalckeri. Der Gud nu saa / at alle bud louer oc straff icke vilde hielpe/tencte hand/Nu vel/ieg vil gaa en anden vey/oc giøre Mennisken saa meget til gode / oc skicke mig saa vel imod dem/at de skulle elske mig.

Huad giorde den naadige Gud?

Hand oplod sit faderlige hierte / oc vdøſſde paa en tid / al ſin godhed / velgierninger / naade oc barmhiertighed / ſende oſſ aff den høye Himmel / det aller kieriſte / det aller beſte hand haffde / ſin egen Søn / hand gaff ſig til en ſyndebod for oſſ / hand borttog Louen / den euige ſtraff oc Guds vrede / døde paa korſit / renſede oſſ met ſit dyre Blod aff alle ſynder / forhuerffuede oſſ igien formedelſt ſin opſtandelſe / vſkyldighed oc retferdighed / oplod Himmelen faar oſſ / oc gaff oſſ dat euige Liff.

Saa hører ieg vel / at Christus er det behagelige / ſøde / velluctende / ſalige Offer?

J det gamle Teſtamente priſis legemlige Offer aff køer / kalffue / geder / bucke / Lam oc Faar offuermaade / at de vaare den almectigſte Gud en ſød luct / tacknemelige oc behagelige / icke for deris egen ſkyld / men for det tilkommende offers Chriſti ſkyld / huilcken alle offer i det gamle Teſtamēte viſde til oc betegnede. Efftcrdi da Chriſtus nu er kommen / oc haffue fuldkommer alting met it Offer / da ere alle det gamle Teſtamentis Offer afflagde / oc der gielder intet Offer mere / De Chriſtne vide aff intet Offer mere / en det S. Paulus taler om Rom. xij. at wi ſkulle Offre Gud vor egne legemer til it leffuende / helligt oc behageligt Offer.

Huilcket er den anden formaning?

Horeri oc al wrenlighed eller gerighed lader icke ſigis om eder / ſom det bør de Hellige. Her formaner S. Paulns at wi ſkulle vocte oſſ fra allegemlig lyſt oc wrenlighed / ſom ſkeer wden Ecteſkab / for huilcke ſynders ſkyld Gud ſtraffede Verden met Syndfloden / oc nedſlo Sodoma oc Gomorra med ild aff Himmelen / hand loed i ørcken ved fire oc tiue tuſinde omkomme. Huilcke Exempel der nock giffue til kiende / huor ſuarlige Gud hader ſaadanne ſynder. Huor mange tuſinde / baade Tørckere oc Chriſtne / lader Gud bliffue ſlagne ihiel / for deris ſkendige wrenlighed oc wkyſke leffnets ſkyld. Huad aarſage er der til / at de Aandelige i Domkircker oc Kloſter / ſaa aldelis intet ville anamme Euangelium / oc icke komme til Guddommelig ſandheds vidſkab / wden at de ere nedſunckne / ia forſto-

ckede oc forblindede i wkyskhed oc legemlig vellyst. Oc alligevel deris egen Samuittighed klager paa dem oc beuiser dem det offuer/ at de met deris wkyske leffnet besmitte oc forarge Christendomen/ saa ville de dog fortredelige forsuare oc fordagtinge deris skam oc skendzel/ lige som det vaare ret oc vel giort.

Huad er Gerighed?

Gerighed er en wskickelig kierlighed til pendinge/ eller al timeligt gods/ huad heller det er mad/ dricke/ klæder/ agre eller Queg etc. En Gerig tager stedze oc bliffue icke mæt/ frycter icke Gud eller Mennisken/ holder huercken tro eller loue/ vndertrycker Viduer/ bedrøffuer de Faderløse/ En Gerig er Landsens forderffuere/ Stadens wlycke/ alle leffuende Menniskis plage. S. Paulus hader besynderlige Gerighed/ kalder Gerighed en Affguds tieniste/ oc de Gerige Affguds tienere/ Thi huor paa it Menniske forlader sig/ det er hans Affgud/ Huem som bygger paa guld/ gods/ rigdom/ hand gior sig saadant til en Mammon/ der til henger hans hierte/ moed oc sind/ lige som Christus siger Mathei vj. Huor dit ligende fæ er/ der er oc dit hierte. Den stund korn er paa lofftet/ Vin oc øl i Kelleren/ pendinge i pungen/ da tror den Gerige/ naar saadant findis icke lenger/ da er tren wde. Men huad er det for Folck? De haffue icke en Christen tro/ men de tro paa korn/ paa Vin oc øl/ paa pungen. Dem rober Christus offuer Luce. vj. Ve eder i rige oc Gerige/ thi eders trøst er borte. Oc S. Paulus j. Timo. vj. De som ville bliffue Rige falde i fristelse oc snaren/ oc i megen daarlig oc forderffuelig lyst/ som siuncke Mennisken ned i forderffuelse oc fordømelse.

Huilcken er den tredie formaning?

Icke heller skendelige Ord eller geckelig snack/ eller skempt/ som eder icke sømmer/ men meget mere tacksigelse. Her formaner hand at wi skulle vogte oss fra all aarsage/ som kand drage Mennisken til wkyskhed/ som fra wnyttelige skendige ord/ geckelig snack oc whøffuisk skempt.

Huad ere skendige Ord?

Al whøuisk snack/ som verdzlige Mennisker pleye at bruge i forsamlinger/ huor met vnge Folck bliffue fordaerffuede/ besmittede

tede oc forgiffne/ som S. Paulus siger. Slem vhøuisk snack forderffuer gode seder.

Huad er geckelig snack?

Kierlinge squalder oc euentyr som Quinder oc Piger sige huer andre naar de side hoss rocken oc spinde. Item/ de rimleyser oc sprock som fuldebuge oc klingeldriffuere bruge offuer verdzlige Herrens oc Prelaters bord. Item bole viser oc skendzbøger/ som ere giorde andre Folck til forhaanelse oc foractelse/ oc giffue ingen forbedring. Item de forfengelige Historier om Marcolffo oc Wlenspegel. Item Helgens legender oc Natspøgelsers Exempel om Skerdzild/ oc Pillegrims reysser etc. Item al forfengelig snack oc løssactig tale/ huor met mand fordriffuer den salige tid wnyttelige oc ilde.

Huad er skempt oc hoffuiskhed?

Løssactig skempt/ som mand bruger i bryllup/ Barsel/ Gilde oc Gestebud. Naar saadan skempt aff huggis strax/ oc mand giør icke en lang predicken der aff/ da kand hand icke stor skade giøre/ besynderlige naar mand skempter hoffuiskelige oc icke forarger Børn oc vnge folck der met/ huilcket Hedninger ocsaa haffue huldet met stor flid oc aluorlighed. Wi haffue it aluorligt Sprock Matth. xij. Der som Christus siger/ For huert wnytteligt Ord. der Mennisken haffue talet skulle de giøre regenskab paa den yderste dag.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Lader ingen forføre eder met wnyttige ord. Thi Guds vrede kommer for denne skyld offuer vantroens Børn. Der faare verer icke deris Tilhengere. Thi i vaare nogen stund mørckhed/ Men nu ere i it liuss i Herren. Vandrer som liussens Børn.

Huad ere wnyttelige Ord?

Wnyttelige Ord kalder Paulus de/ met huilcke mand forgylder oc henger en kaabe offuer synden/ Som naar mand tager vnge Folck met Ord at boleri/ wkyskhed er icke saa stor synd/ som Prester predicker/ det er naturligt/ oc Menniskeligt/ Menn iskenkunde icke holde sig op ved Himmelen oc leffue Engle leffnet. Lige siger mand ocsaa/ At vere gerig oc sørge/ oc søge sin nering met Aager/ Finantzeri/ snedighed oc begrægeri/ er icke synd/ men en smuck skickelighed/ oc giør gode Huss-

 holde

holdere. Disse wnyttige Ordgydere oc Tilskyndere/ haffue Hugormens natur aff helffuede/ ret Dieffuelens tunger oc ere hans lemmer/som hielpe Dieffuelen deris Herre at bygge sit helffuede/de forfremme synd/ last oc skendzel/ oc hielpe til at forstyre Christi Rige/ bryde hans bud oc befalning/ Det skal bekomme dem/lige som det er bekommet alle wgudelige øyenskalcke.

Huad er det hand siger/ Verer icke deris Tilhengere/ vandrer som liusens Børn:

Saa meget vil hand sige. Haffue i leffuit i synd/ da offuergiffuer nu synden/oc bedrer eders leffnet/Haffue i faret vild/oc vandret i mørcket / da vender eder nu til liusset / til Christi Euangelium/oc tacker den barmhiertige Gud/ at hand saa naadelige forløsde eder aff vantroens mørck/oc fra synden/oc kallede eder aff denne mørcke vildsomme Verden/ oc førde eder vnderlige til sit liuss. Vocter eder fra legemens fruct/ fra falske Lærere oc Løgn / vrede oc trette / had oc auind/ stylt oc røffueri/ bander oc skendzel / fra aager oc gerighed / fra skiørleffnet oc wrenlighed/fra skendige ord/ geckligsnack/ skempt oc wnyttige ord/som intet got vdrette i eder / men fordemme legeme oc siel. Oc holder eder til aandens fruct / til godhed / retferdighed/ sandhed/tilfred/venskab/Barmhiertighed/sactmodighed/da skal Gud Fader vere hoss eder/ som hoss sine elskelige Børn/ hand skal beskytte oc beskerme eder fra al wlycke/ giffue al naade/ salighed oc velfart/ oc endelige effter dette Liff det euige Liff/ Amen.

Den III. Søndag i Faste/Oculi/Euangelium/ Luce xj.

IEsus dreff en Dieffuel vd / hand var Dum/ Oc det skede/der Dieffuelen foer vd / da talede den Dumme/ oc Folcket forundrede sig. Men nogle aff dem sagde / Hand driffuer Dieffle vd formedelst Belzebub/ den Offuerste Dieffuel Oc de andre fristede hannem/ oc begierede it Tegn aff hannem aff Himmelen Da fornam hand deris tancker/oc sagde til dem/ Huert Rige som

vorder twsamdrectigt met sig
selff / bliffuer øde / oc it Huss
falder paa det andet. Er da
Satanas ocsaa twsamdrec-
tig met sig selff / huorledis
skal da hans Rige bliffue be-
standig? Efterdi i sige/at ieg
vddriffuer Dieffle forme-
delst Belzebub/ Oc er det saa/at ieg vddriffuer Deiffle for-
medelst Beelzebub / formedelst huem vddriffue da eders
Børn dem? Der faare skulle de vere eders Dommere.
Men der som ieg vddriffuer Dieffle formedelst Guds fin-
ger/da kommer Guds Rige til eder.

Naar en Sterck beuebnet beuarer sit Pallast / da bliff-
uer det som hannem tilhører met fred. Men naar der kom-
mer en sterckere offuer hannem/oc offueruinder hañem/da
tager hand hans Harnisk fra hannem/der hand forlod sig
paa/oc bytter Roffuet. Huo som icke er met mig / hand er
imod mig/oc huo som icke sancker met mig/hand atspreder
Naar den wrene Aand vdfar aff Menniskē/ da vandrer
hand igennem tørre steder / søger huile / oc finder hende
icke / Da siger hand / Jeg vil vende om igen til mit
Huss / der ieg gick vd aff / oc naar hand kommer / da
finder hand det feyet met koste oc prydet. Saa gaar
hand bort/oc tager siu Aander til sig/ som ere argere end
hand selff / oc naar de komme der ind / boe de der / Oc det
bliffuer der effter verre met samme Menniske / end til-
forn. Oc det begaff sig/der hand saa talede/ at en Quinde

iblant Folcket opløffte sin røst/ oc sagde til hannem/ Saligt er det Liff/ som dig bar/ oc de Bryst der du dide/ Men hand sagde/ Ja/ salige ere de/ som høre Guds ord/ oc beuare det.

Huad giffuer dette Euangelium oss til kiende?

Try Stycker. It Exempel paa Satans ondskab oc grumme Tyranni/ i det/ hand besider denne arme Blinde oc Dumme Menniske/ Oc der imod Christi godheds Exempel/ i det/ hand vddriffuer Dieffuelen / oc giør det arme Menniske talendis oc seendis. Der nest/ huorledis de Øyenskalcke dømme oc straffe Christi vnderlige gierning / som en Dieffuels gierning / oc Christus der imod forsuarer sin gierning/ som en ret Guds gierning. Det tredie/ Huorledis en Quinde paa det sidste loffuer oc priser C[illegible]stum.

Huor paa mercker mand Dieffuelens ondskab?

Paa hans Dieffuels gierninger/ Thi Dieffuelen er saa vanartig oc fortuilet en Aand / at hand icke tencker oc tracter andet nat oc dag / end huorledis hand kan forderffue Menni sken / Hand er oc der til met saa veldig en Aand / at hand icke aleniste kand giøre Menni sken blinde / halte oc dumme / men forhindrede Gud hannem icke / da kunde hand i it øyeblick ødelegge alle Mennisker/ at Himmel oc Jord skulde falde i huer andre/ Ja/ alle Creatur skulde komme at ligge paa huer andre i en hob.

Huad giør hand ved dette arme Menniske?

Denne arme Menniske var blind/ Døff oc Dum/ det var io visselige it ælendigt Menniske/ Mand siger/ En Blind Mand/ er en arm Mand/ Dog kand en Blind høre oc tale/ oc beklage sin nød/ Men her haffuer allehonde wlycke/ som kand vederfaris it Menniske/ forsamlet sig paa en hob/ oc Dieffuelen slar sig paa det sidste der til met/ oc besider hannem. Huad kunde it Menniske verre vederfaris?

Huor paa mercker mand Christi godhed?

Aff hans Guddomelige gierninger. Thi Christus er saa god en barmhiertig Gud/ at hand tager sig denne arme/ ælendige/ bedrøffuede/ blinde/ døffue oc dumme Menniskis nød til/ oc driff-

oc driffuer met Guddommelig mact Dieffuelen aff hannem / giør hannem seendis / hørendis oc talendis igen / Ja / alligeuel Dieffuelen giør sig grum oc forferdelig / fortredelig oc modnillig / saa nødis hand dog til at vige faar Christo / oc rømme sin bolig met skamme.

Huorledis dømme Jøderne Christi vnderlige gierning?

Wi finde i Euangelio / at try slaus Mennisker dømde i mange maade / om denne Christi gierning.

De første forundrede sig / oc sagde / Er icke dette Dauids Søn? Det vaare godhiertige Mennisker / de forbedrede sig aff dette Jertegn / oc komme der met til Christi Kundskab. Der til ere ocsaa alle Jertegn nyttelige.

De andre fristede hannem / oc begerede it Tegn aff Himelen / huilcke hand suarede / Den onde horactige art / søger it T[illegible]n / oc hend skal intet Tegn giffuis / vden Jone Prophetis Tegn / thi at lige som Jonas var tre dage oc tre netter i Hualfiskens bug / Saa skal Menniskens Søn / vere tre dage oc tre netter mit i Jorden.

De tr[illegible]die bespotte / oc sige / Hand driffuer Dieffuelskab vd / formedelst Beelzebub / den øffuerste Dieffuel.

Huad er Beelzebub?

Beelzebub var de Philisters Affgud i Accaron / oc kaldis paa vort maal en stor Humle / Saa foractelige neffnde Jøderne hannem / lige som Dieffuelen skulde icke anderleds suerme omkring oc offuer oss / end som de store Humler oc Bilde fluer om Sommeren. Seer nu / huor vgudelige Mennisker disse Jøder vaare / huilcke intet var til tacke aff det Christus giorde / ia de lagde det altsammen vd til det verste. Christus giør her saadant it Jertegn / at den gantske Verden bør at bekiende / at det er en Herlig stor Guddommelig gierning / som er / At hand vddriffuer Dieffuelen / oc giør en Blind / Døff / Dum Menniske / seendis / hørendis oc talendis igen / huilcket der haffde aldrig noget leffuendis Menniske giort tilforn aff Verdens begyndelse. Det kand i nogen maade vere lideligt / oc effter Menniskens Dom forsuaris oc aarsagis at mand giør en vrang vdleggelse / paa en ting / det haffuer en ond anseelse / som

at Phariseer icke vilde lade Christum vere Messiam / fordi / at de kunde intet se paa hannem / som haffde den anseelse / at hand skulde vere Messias / oc Israels Konge / Oc alligeuel saadant var en suar / Synd / saa kalder Christus det dog en Synd imod Menniskens Søn / oc siger / at hun kand forladis / oc skal icke fordømme. Men det er formeget oc kand huercken aarsagis for Gud eller Menn iisken / at mand paa det argiste oc skendeligste / vdlegger oc vdtyder / en Guddommelig god gierning / Ja saa god en gierning / at hun kunde icke vere bedre / som de her giøre oc sige / Hand vddriffuer Dieffuelen / formedelst Beelzebub den Offuerste Dieffuel. Denne Synd kalder Christus en Synd / imod den Hellig Aand / oc siger / At huo som bespotter den hellig Aand / hand haffuer icke forladilse til euig tid / men hand er skyldig til den euige Dom / Marc. iij.

Huad suarer Christus disse Bespottere?

Hand suarer dem i fire maade / oc giør en smuck Apologiam oc forsuarelse. Først suarer hand dem formedelst forsøgelse / oc siger. Huert Rige / som er vsam drectigt met sig selff / det bliffuer øde / oc it Huss falder paa det andet / lige som hand vilde sige / Der er intet stercker Rige paa Jorden / en Dieffuelens rige / Thi Diefflene henge tilsammen som en lencke / oc ere befeste vdi huer andre / som fiske Skæl / som Job siger i det xlj. Cap. Oc huor som en Dieffuel er / der haffuer hand stedze andre siu hos sig / oc der giør ingen den anden imod / som mand siger / Den ene Raffn hacker icke øyet vd paa den anden / saa far oc icke den ene Dieffuel i den anden. Huorledis taare i da sige / at den ene Dieffuel vrdriffuer den anden? Seer oc giffuer act paa / huorledis det gaar til i Verden / naar it Rige er vsamdrectigt met sig selff / da bliffuer det øde / oc det ene Huss falder paa det andet. Er da nu ocsaa Satan vsamdrectig met sig selff / huorledis skal da hans Rige bliffue bestandigt? Efterdi i sige / at ieg vddriffuer Dieffuelskab / formedelst Beelzebub. Der nest suarer hand dem formedelst deris eget Exempel / oc siger / Der som ieg formedelst Beelzebub vddriffuer Dieffuelskab / formedelst huem vddriffue da eders Børn dem? Der faare skulle de vere eders Dommere. Oc der som ieg formedelst Guds finger vddriffuer

ver Dieffuelskab/ da kommer io Guds Rige til eder. Jøderne vaare stadelige i den mening / at deris Exorcister oc Apostlerne / vddreffue Dieffuelen / i Guds krafft. Men her er saa suar en affuind imod Christum / at de taare sige / At hand vddriffuer Dieffuelskab formedelst Beelzebub / den Offuerste Dieffuel. Men Christus giffuer til kiende / at Guds Rige er nær / oc at den velsignede Sæd / som var Adam oc Abraham tilsagd / der skulde sønderknuse Hugormens Hoffuet / er allerede iblant dem / oc begynder sin gierning imod Dieffuelen / huilcket de see for øyen / oc tro det dog icke. Det tredie er / at hand suarer dem formedelst en lignelse / oc siger/ Naar en Sterck beuebnet beuarer sit Pallatz / da er det i fred som hannem hører til. Men kommer der en Sterckere offuer hannem / oc offueruinder hannem / da tager hand hans Harnisk fra hannem / der hand forlod sig paa / oc vddeler Roffuet. Lige som hand vilde sige/ J Verden gaar det saa til / Den som sterckest er / hand offuerfalder den anden/oc tager det som hannem hører til / fra hannem/oc fører det bort. Effterdi ieg nu vddriffuer Dieffuelskab aff Mennisken / som for Syndens oc vantro skyld ere Dieffuelens Rige / Da er det io fast oc vist / at ieg er sterckere end hand. Kand nu ieg met min mact / vddriffue hans Engle oc Methielpere / da kand ieg ocsaa visselige fordriffue saadanne Englers oc Aanders Første / Ja tage dem til fange oc binde dem / oc kaste dem ned i Helffuedis affgrnnd. Det fierde er / at hand suarer dem formedelst smucke oc klare Sprock / oc siger / Huo som icke er met mig / hand er imod mig / Oc huo som icke forsamler met mig / hand atspreder. Lige som hand vilde sige / Huad almindelighed haffuer liuset met mørcket ? Huorledis kommer Christus offuer it met Belial ? Dieffuelens gierning er / at hand frister oc forsøger Mennisken/Men min gierninger / at redde oc Frelse dem / aff alle Fristelser. Dieffuelen giør dem Blinde/Døffue/Dumme oc halte/men ieg hielper/oc giør dem helbrede. Dieffuelen fører Mẽnisken i forderffuelse/Jeg redder oc fører dem til det euige Liff. Huorledis kand

der nu

der nu vere almindelighed imellem mig oc dieffuelen som er min
affsagde Fiende. Huad ieg forsamler/det atspreder hand. Huad
som ieg vilde gierne beuare/ det forderffuer hand. Der faare er
der intet Venskab imellem oss.

Lader Christus det oc bliffue ved dette venlige gensuar

Der hand først haffde suaret sine Bespottere gantske sactmo-
delige/truer hand dem nu fremdelis met en forferdelig straff/si-
gendis/Naarden vrene Aand vdfar aff Menisken / da van-
drer hand igennem tørre steder/søger huile oc finder hende icke/
Da siger hand/Jeg vil vende om igen til mit Huss/ der ieg vd-
geick aff/Oc naar hand kom̄er/da finder hand det feyet met ko-
ste/oc prydet/Saa gaar hand bort/oc tager sin Aanden til sig/
som ere argere/ end hand selff/ oc naar de komme ind/bo de der-
oc det bliffuer der effter verre met samme Mennisk e/end til-
forn.

Huad vil Christus giffue til kiende met dette igensuar?

Wi see at naar it Menniske kommer op aff en suar siuge/
aff podagel/ kaaldesiuge eller anden Siugdom/ oc vil icke eff-
ter siugen holde god Diet / skick oc regimente / oc falderenten i
denne samme eller anden siugdom igen / da bliffuer det verre
met samme Menniske end det var tilforn. Ved denne maade
taler ocsaa Christus her/ Naar den onde Aand vdfar aff Mēni-
sken/ da vandrer hād igennē tørre steder/ leder effter huile/ det er/
hand leder oc søger effter aarsage til/ at giøre skade. Oc effterdi
hand kand icke giøre skade i Orcken/huercken paa Jorden/ som i
sig selff er tør oc øde/ Oc icke heller paa græss eller korn etc. huil-
cket der er intet aff/ oc icke heller paa Queg oc Menniske/ huilcke
der findis icke/Da vender hand om igen til sit Huss/ der hand
var fordreffuen aff. Oc der som hand finder det feyet oc pry-
det/icke met Troen oc en Christelig omgengelse/Men aleniste
prydet met hygleri oc it vduortis skin/ Da gaar hand bort / oc
tager sin Aander til sig der ere argere end hand selff. Oc naar
de komme der ind/bo de der/oc der effter bliffuer det verre met
samme Menniske/ end tilforn. Dette gick oc lige saa til met
Jøderne/Thi at alligeuel de tilforn bleffue plagede aff Pha-
rao/ Philister/ Babilonier/ Assyrier oc andre Hedninge/saa bleff-

re de dog aldrig aldelis forkaste Men nu effter at de kaarsfeste Christum fordreffue Apostlerne oc forfølde Euangelium / bleffue de saa straffede / at de miste Land oc Folck / Kongerige oc Prestedømme. Oc efftterdi de end nu fremdelis forherdedis i vantro / i it vgudeligt leffnet oc vtacknemmelighed / da bleffue de affskaarne fra alt det Himmelske gode / oc den euige fordømmelse vnderlagde.

Er der da ingen / som priser denne vnderlige gierning der Christus giorde?

Efftterdi der var ingen aff Mendene / der vilde prise denne Christi gierning / men de foractede / bespottede oc lastede det / eller tagde aldelis stille der til / da skulde i det mindste denne Quinde prise Christum obenbare / oc sige. Saligt er det liff / der dig bar / oc de Bryst der du dide. Disse ord haffde hun visselige ingen ond mening met / men hun forstod dem icke fuldelige. Hun ynskede at hun ocsaa motte vere Moder at saadan en ypperlig Prophete / da vilde hun vden tuil ocsaa bliffue salig. Lige som der oc icke er en aff oss / at wi ligge io siuge i den samme Seng oc haffue det samme sind / oc mundhaab / Naar en fattig Mand seer den Rige / da tencker hand: Gud giffue at ieg haffde saadant gods oc rigdom / huor lycksalig vaare ieg da. Seeren almuess Mand en Konge / Riddere / Første etc. da tencker hand / Gud giffue at ieg vaare saa veldig / saa mectig / saa ypperlig oc haffde saadan en anseelse / ach huor lycksaligt it Menniske vaare ieg da / lige er det oc saa met andre ting. Men det er ekon Menniskelige tancker. Der faare suarede Christus denne Quinde / oc sagde / Ja Quinde / salig ere de der høre Guds ord oc beuare det / lige som hand vilde sige / min Moder er vden tuil salig / men icke fordi / at hun er en Moder / men fordi / at hun trode Guds ord / der Engelen forkyndede hende. Lige som Elizabeth ocsaa sagde til hende / Luce i det første Capitel. Salig est du Maria / du som trode / thi det skal fuldkommis / som dig er sagd aff Herren.

Huad vil nu Christus met disse Ord / Salige ere de som høre Guds Ord / oc beuare det?

Hand vil saa meget sige / Huor som vil bliffue salig / hand

skal

skal høre Guds Ord / tro det aff hiertet / anamme oc beuare det/oc rette sit gantske leffnet der effter. At vere Christi Moder/vere riig/vere mectig/sterck oc|karsk/ere smucke Guds gaffuer/men de giøre icke nogen salig. At høre Guds ord / anamme det i Troen/beuare det aluorlige/vandre oc leffue der effter/ det giør aleniste Menniskens salig. Thi Guds Ord / er Guds Søn Jesus Christus / huo sig forlader der paa / oc formedelst Troen holder sig stadelige der til den samme fører Ordet der hen/som det er i sin verelse / der som Christus sider hoss sin Faders høyre haand/i det euige Liff. Der til hielpe oss allesammen Gud/benedidet i euighed / Amen.

Lætare eller mitfaste Søndag Epistel / Galat. iiij.

Kiere Brødre/der staar screffuit/at Abraham haffde tho Sønner den ene aff tieniste quinden/ den anden aff den Fri. Men den som vaar aff tieniste Quinden/Hand er fød effter kiødet/Oc den aff den Fri/ er født formedelst Forietteelsen. Disse Ord betyde noget/Thi det ere de thu Testamenter / det ene aff Sinai bierge / som føder til treldom / huilcket er Agar. Thi Agar kaldis i Arabia det Bierge Sina/oc recker indtil Jerusalem/som er nu paa denne tid / oc er icke friiet sine Børn.

Men det Jerusalem/som er offuen til/ det er den Fri/ som er allis vore Moder. Thi der staar screffuit/Ver glad du vfructsomelige/du som icke føder / oc vdbryd / oc robe/ du som icke est fructsomelig/Thi den Enlige haffuer mange flere Børn/end den som haffuer Mand. Men wi/kiere Brødre/ere foriettelsens Børn/effter Isaac.

Oc li-

Oc lige som paa den tid / den der vaar født effter kiødet / forfulden / som vaar født effter Aanden / saa gaar det oc nu til. Men huad siger scrifften? Ud stød tieniste Quinden met sin Søn / Thi tieniste quindens Søn / skal icke erffue met den fri Quindis Søn. Saa ere wi nu / kiere Brødre / icke tieniste Quindens børn men den fri Quindis.

Huad lærer S. paulus i denne Epistel?

Hand fører her en Historie ind aff Mosi første Bog i det xvj. Capittel om Abraham oc hans tho Hustruer / Sara oc Agar / oc hans tho Sønner Jsaac oc Jsmael / oc giffuer der met den skilmisse til kiende som er imellem Louen oc Euangelium / la den skilmisse mellem foriettelsens Børns / oc de Børn / som fødis effter kiødet. Agar vaar tienste Quinden / Sara den rette Hustru i husit. Sara viste / at Gud haffde tilsagd Abraham / den velsignede Sæd / Nu haabede hun lenge / at hun skulde bliffue Moder til dem sæd / oc fornam at hun vaar wfructsomelig. Der faare hun Abraham sin tieniste Quinde til Hustru / at hun kunde formedelst hende obbyggis / oc faa den foriette Sæd.

Huad skede der?

Agar fødde en Søn / den kallede hun Jsmael / Oc der hun foractede sin Hustru Sara sagde Gud til Abraham / See / Sara din Hustru skal føde dig en Søn / den skalt du kalde Jsaac / oc dette skede saa. Saa ere nu baade Jsmahel oc Jsaac Abrahams Sønner / men icke baade rette arffuinge.

Huad sag er der til / at de ere icke baade Arguinge?

Jsmael bleff aleniste født effter kiødet aff tieniste Quinden Agar / wden Guds ord oc foriettelse. Men Jsaac bleff født aff den rette Hustru / formedelst Guds oc foriettelse. Jsmael bleff aleniste født aff Agar formedelst Sare tilskyndelse / der vaar intet Guds Ord oc ingen foriettelse / Men Jsaac bleff født aff Sara den rette Moder / formedelst Guds Ord oc foriettelse /

som

som sagd er / Saa ere de icke nu alle Abrahe Børn / som ere aff Abrahe Sæd / huilcket Christus oc setter frem imod Jøderne Johan. viij. J ere icke Abrahams Børn / men aff den Fader Dieffuelen.

Huorledis vdlegger S. Paulus denne Historie?

Saa siger hand. Abraham er Guds figur / hand haffuer tho Sønner / det ere tuende Folck aff Agar oc Sara / de betegne det gamle oc ny Testamente / oc siger / at det gamle Testamente / Mosi Lou / er giffuen paa Sinai bierge / huilcket de Araber oc Egyptier kalde Agar / det er / tieniste quinde / der vdualde Gud sig it eget Folck / som vaar det Jødiske Folck / it kiødeligt oc genstridigt Folck / huilcket hand skulde aleniste driffue / som Asen / met Mosi lou / oc de vaare alligeuel wlydige. Men det ny Testamente / som er Christi Euangelium er giffuit i Jerusalem paa Syons bierge / oc fløed der vd formedelst Apostlernis predicken i alle verdens ender / som den Prophete Esaias siger i det andet Cap. Louen skal vdgaa aff Sion / oc Herrens Ord aff Jerusalem.

Huad forskel er mellem det gamle oc ny Testamente / mellem Louen oc Euangelium?

Louen gior Syndere / vredsens Børn / Dødsens oc helffuedis tienere / Dagløneere / Hyglere / giernings Helgen / huilcke der skulle stødis vd aff Husit oc icke vere arffuinge. Men Euangelium giør retferdige Mennisker / naadsens oc liffsens Børn / rette Christne / oc Guds vdualde Børn / huilcke der bliffue Arffuinge i husit.

Huor til er da Louen nyttelig i Kircken?

Louen er det Menniskelige leffnet en Spegel / i huilcket wi see / huad oss fattis / huor paa det fattis oss / huad wi skulle giøre oc lade / oc giør oss alle til Syndere / Dog skulle wi icke her bliffue ved oc lade oss nøye met / men strax wi kiende vor synd / skulle wi formedelst troen anamme Euangelium / i huilcket oss til sigis formedelst Christum Guds Søn / naade oc salighed / Syndernis forladelse / oc det euige Liff.

Huad vil nu S. Paulus lære de Galater aff denne Hiſtorie?

Hand vil ſaa meget ſige/ J Galater handle wuiſlige/ J ſkulde met rette effter Fædrenis Exempel reyſſe vd aff ørcken/ fra Sinai bierge til Jeruſalem/ oc aff Jøder bliffue Chriſtne. Men i gaa der ret tuert imod/ oc reyſſe fra Jeruſalem til ørcken igen/ bliffue aff Chriſtne Jøder igen/ J vaare formedelſt troen bleffne Guds børn/ oc haffde anammet Euangelium/ nu bliffue i Moiſes tienere igen/ giffue eder til Jødedomet igen/ fra Euangeliſk oc Chriſtelig frihed/ til Louens treldom/ det er wret oc wſkel. Du ſkalt førſt kiende dig ſelff/ det lærer Moſes i de thi Bud/ Der neſt ſkalt du kiende Jeſum Chriſtum/ det lærer Euangelium dig. Denne er den rette Proces oc indgang til Himmelen/ huem den foruender/ hand foruender alle ting/ oc imod ſtaar Guds ſkick.

Huem bemercke nu Jſmael oc Jſaac?

Jſmael bemercker alle giernings Helgen/ oc Jſaac de rette fromme Chriſtne. Jſmael met ſin Moder driffuis vd aff huſit/ Abraham henger en flaſke fuld met vand om halſen paa hende/ oc lader hende vandre. Men Jſaac den elſkelige Søn/ bliffuer arffuing i huſit. Gierningns Helgen oc hyglere ere Geſter i Guds huſſ/ huad de giøre/ det giøre de ſom Leyedrenge/ betinge Suenne oc Dagli̦ønere. De ville bytte oc vedzle lige om lige met Gud/ ſtycke for ſtycke/ det ene for det andet/ oc intet giøre forgeffuis/ Der faare betaler oc Gud dem rettelige met timeligt gods/ velde oc herlighed etc. Som hand gaff Jøderne det land Canaan/ det flød met melck oc honnig/ Oc ſom Chriſtus ſiger om Phariſeer oc Hyglere/ der faſtede meget/ bade oc gaffue almiſſe for roſſ ſkyld/ at de ſkulde priſis aff Folcket/ Sandelige ieg ſiger eder/ De haffue deris løn. Men de rette Chriſtne Guds Børn/ ſom icke arbeyde aff fryct/ eller for nytte oc løn ſkyld/ men ſom ret fromme Børn/ de hielpe at bygge oc forbedre deris arffuedel Chriſti rige/ dem giffuer Gud offuer det timelige gode/ ocſaa det euige gode/ ſom hand gaff de fromme Patriarcker/ Propheter/ Apoſtler oc andre tro Menniſker/ oc giffuer end nu paa denne dag.

Huad kaldis Jsmael?

Jsmael kaldis Guds hørere / Denne titel oc neffn rose/ alle giernings Helgen sig aff/at de alene ere de Folck/som høre Gud/oc følge Christum/ia de kalde sig alene den hellige Christelige Kircke/Christendomens Hoffueder/Christi oc Apostlernis Statholdere/de scriffue sig al mact til i Himmelen oc paa Jorden offuer alle Mennisker/aandelige oc verdzlige/oc staar hart der paa/at de kunde icke fare vild/at den hellig Aand styrer oc rægerer dem / ia de suerge der paa/at de allerede side i Christi skiød/ saa fromme hellige oc salige acte de sig selff. Alle andre Mennisker/som icke ere dem lige/oc icke/som de/bygge paa Dieffuelens lerdom/Menniskens tant oc Muncke drømme/skulle vere forløbne Christne/ia deris Skalcke oc Kettere/ de forfølge dem aff al deris mact / staa effter deris liff oc leffnet/gods oc ære/lige som Jsmael forfølger den fromme Jsaac.

Huad siger da Gud der til?

Hand siger saa til Abraham. Vdstød tieniste Quinden met sin Søn aff husit/Thi at Sæd skal neffnis dig i Jsaac. Denne dom haffuer Gud selff affsagd/ det skal saa visselige vederfaris dem/som Gud er i Himmelen/ De skulle icke vndgaa Guds straff.

Huad kaldis Jsaac?

Jsaac kaldis en latter/en glæde/en fryd/det ere alle fromme Christne/de lee diss imellem at saadane Jsmaeliter/oc arme fortabte Folck/oc fryde sig i Gud/de haffue en god/tryg/ glad samuittighed / oc lade Gud raade / De vide vel/at det er saa beskicket aff Gud/at de fromme skulle altid her paa Jorden bære kaarssit/oc lide forfølgelse/fristelse/ gianuordighed/angist oc bedrøffuelse/aff de Vgudelige Hyglere/giernings Helgen/oc Affgudiske tienere/oc her effter haffue euig fryd oc salighed. Der imod vide de/at deris Modstandere/ forfølgere oc Tiranner skulle her paa Jorden haffue gode dage/glæde/vellyst oc lyckslighed oc alting effter deris vilie/som deris hierte begærer/ia deris Himmerige oc Paradis/Men her effter al vlycke/forderffuelse/helffuede oc euig fordømmelse. Saa haffuer det verit aff verdsens begyndelse/oc vil ocsaa bliffue indtil Verdsens ende.

Giff der exempel paa :

Cain forfulde Abel / Jſmael Jſaac / Eſau den fromme Jacob / Saul Dauid / Jeſabel den Prophete Heliam / Herodes den døbere Johannem / Caiphas Chriſtum / Nero Paulum / oc paa denne dag Papiſter de Euangeliſke. Oc det ſkeer altſammens aff Dieffuelens indſkindelſe oc tilſkyndelſe / hand fører dem først i al ſynd / laſt oc wdyd / at de tage Guds oc alle Menniſkis vrede paa ſig / oc faa der effter en ond ſamuittighed / oc endelige den euige fordommelſe. Diſſ imellem ſider Jſaac det fromme elſkelige Guds barn / de fromme Chriſtne / oc befale gladelige Chriſto deris ſag / hand hielper dem oc aff al nød / oc giffuer dem det euige Liff / Amen.

Den IIII. Søndag i Faſte / Lætare /

Euangelium / Johannis vj.

Jeſus foer bort offuer Haffuet / hoſſ den Stad / Tiberias i Galilea / oc der drog meget Folck effter hannem / fordi at de ſaae de Tegn / der hand giorde met de ſiuge. Da gick Jeſus hen op paa it Bierge oc ſette ſig der met ſine Diſciple. Oc det vaar nær Paaſke Jødernis Høytid. Da opløffte Jeſus ſine øyen / oc ſeer / at der kommer meget Folck til hannem / oc ſiger til Philippum / Huor kiøbe wi Brød / at diſſe ſkulle æde ? Mend hand ſagde det / at forſøge hannem. Thi hand viſte vel / huad hand vilde giøre. Philippus ſuarede hannem / Brød for

tyu hundrede Pendinge er icke nock iblant dem / at huer tager noget lidet. Da siger en aff hans Disciple/Andreas Simonis Petri broder/til hannem/Her er en Dreng/ hand haffuer fem Bygbrøg / oc tho Fiske / Men huad er det iblant saa mange? Jesus sagde / Skicker Folcket til sæde/Oc der var meget Græss paa den samme sted. Da satte sig ned ved fem Tusinde Mend. Oc Jesus tog Brøde ne tackede / oc fick Disciplerne dem / oc Disciplerne finge dem der haffde seet sig ned/Disligist ocsaa aff Fiskene/ saa metget som hand vilde. Oc der de vaare mette/ sagde hand til sine Disciple/ Sancker tilsammen de offuerbleffne Leffninger/at der skal intet spildes. Da samlede de / oc fyllede tolff kurffue met Leffninger/ aff de fem Bygbrød/ som de leffuede/ der finge mad. Der Menniskene nu saae det Tegn/denne er vísselige den Prophete/ som skal komme til Verden. Der Jesus nu fornam / at de vilde komme/ oc tage fat paa hannem / at de kunde gjøre hannem / til Konge/da vigede hand atter bort paa Bierget selff alene.

Huad holde dette Euangelium oss faare?

Try Stycker. Først/ Christi reyse offuer det Galileiske Haff. Der nest / Menniskelig visdoms Exempel/ i Disciplerne. Det tredie/ Den Guddommelige godheds oc mactis Exempel i Christo.

Huorledis skede Christi reyse offuer Haffuet?

Saa siger Johannes/Jesus foer offuer det Galileiske Haff/ oc der reysde meget Folck effter hannem / fordi / at de saae de Tegen/der hand giorde met de Siuge/Oc Jesus gick op/paa it Bierg/oc sette sig der met sine Discipler. Oc Paasken Jødernis høytid var nær/da opløffte Jesus sine øyen/ oc seer/ at der kommer meget Folck/oc hand ynckedis offuer dem etc.

Huor

Huor faare far Christus offuer Haffuet?

At hand vil giffue til kiende / at en Euangelij Predickere / skal giffue sig i megen fare / i gennordighed oc fristelse / oc skal vide / at hand skal icke vere wden Kaarsset. Thi Verden er for meget ond / hun kand icke / skal icke / oc vil icke / høre Guds ord oc sandhed / effterdi Dieffuelen er hendis Første / huilcken der er en Mordere oc løgnere.

Huor faare gaar hand bort i ørcken?

At hand kunde komme til nogen huile / i sit daglige arbeyde oc wmage / oc tilbede Faderen i rolighed oc paa en hemmelig sted / Marc. vj

Huor faare gaar hand op paa it Bierge?

At hand vil giffue til kiende / at hans Guddommelige lerdom / er meget høyre / kaasteligere oc bedre end Menniskens lerdom / Oc at hans Disciple skulde haffue it frimodigt oc opret hierte til Gud.

Huor faare tager hand sine Discipler met sig / op paa Bierget?

At hand vil giffue tilkiende / at Euangelij Predickere skulle staa i det høye / offuersee Folcket / tage flitelige vare oc see til / at Wlffue skulle icke bryde ind i Christi Faaresti / atsprede / forderffue oc ihiel riffue Christi Faar.

Huor faare siger Johannes / at Jødernis paaske Høytid var nær?

At mand saa meget mere skulde tro denne Histori / oc at alle Mennisker skulde holde det for vist / at saa skede.

Huor faare forbarmer hand sig offuer Folcket?

Hand vil der met giffue til kiende / at hand er en god Barmhiertig Gud / huilcken der tager sig saa vor wlycke / iammer oc ælendighed til / som det vaare hans eget. Hand saa / at det arme Folck gick / lige som vildfarende Faar / wden Hyrde / De haffde ingen / der tog sig dem til / Saa aldelis var Louen / Ceremonier oc al Gudstieniste ødelagt / oc alting var forderffuet i grunden oc forvent i Jødedømmet.

Huad giør Christus paa Bierget?

Hand haffde tilforn talet met sine Disciple om Troen oc om Guds Rige. Oc paa det dette Jertegn / der hand nu vilde giøre / skulde bliffue obenbare for den gantske Verden / da sage hand

de hand til Philippo. Huor kiøbe wi brød/at disse æde? Oc hand sagde det/at forsøge hannem.

Huad giorde da Disciplerne

S. Marcus scriffuer i det vj. Cap. At der dagen var paa det neste forløben/ginge hans Disciple til hannem/oc sagde/ Her er en Orck/oc dagen er nu forløben/ lad Folcket fra dig/at de kunde gaa hen omkring i Steder oc Byer / oc kiøbe sig Brød/thi de haffue intet at æde. Met disse ord beuise Disciplerne deris klogskab/Thi der var it stort tal Folck/ved fem Tusinde Mend/ wden Quinder oc Børn/oc de vaare i den vildene Orck/langt fra Folck/oc der som huercken vaare Steder eller Byer/huercken Ild eller vand/huercken. Brødskamle eller Kiødboder/oc de haffde ekon fem Brød oc tho Fiske/ De betenckte at visselige Folckens natur/oc huorledis det gick Moisi met Folcket i Orcken/at de offte vilde stene hannem/ naar de haffde icke Mad oc Dricke nock. Der faare siuntis dem best at vere/at Christus skulde lade Folcket gaa fra sig. Lige som de vilde sige Mestere wi see at du est ganske omhyggelig for dette Folck/at de kunde faa deris aandelige føde oc bliffue bespisede til Sielen/Men Bugen bekumrer du dig aldelis intet faare / Huorledis hand kand bliffue besørget met legomlig føde. Huad er det nu beuent/ at Sielen er mæt/oc legemet døer aff hunger? Ment du/at naar de haffue end lenge veret hoss dig i Orcken oc hørt din Predicken/at der da skal flue stegte Duer i munden paa dem/ See/ Dagen er forløben/ natten gaar paa/oc wi ere her i Orcken/Gaar Folcket hunger paa/oc wi haffue da intet at giffue dem/da kommer baade du oc wi i iammer oc nød/Thi Bugen er en vnderlig Gest/hand tager icke smiger for mad/hand vil haffue fulde skue. Der faare er det vort raad/at du lader dem gaa fra dig/at de kunde gaa bort i disse neste Steder oc Byer/oc kiøbe mad/ haffue de saa stor lyst til at vere hoss dig/da kunde de vel en anden tid komme igen. Seer/Der som wi nu see enfoldelige til disse ord met vdnortis øyen/da synis de oss at vere gantske viiselige talede/ Men betencke wi dem rettelige/da befinde wi/ at de ere idel forfengelige ord/ oc flyde aff Hierte som ere fulde aff vantro.

De oben-

De obenbare selff deris vantro/de holde Christum for en vbesindelig oc vforstandig Mand/som aldelis intet betencker arme Mennisker/ eller haffuer til siun dem/oc at mand skal nu først paaminde oc lære hannem at betencke oc giøre dem til gode. Huad er nu det andet/end de holde sig selff vise oc kloge/ oc obenbare alligeuel der met deris daarlighed oc vantro/ Efftherdi de haff de seet saa mange Jertegen aff hannem/oc hørt saa mangen salig predicken/oc vide dog saa aldelis intet huorledis de skulle skicke sig i denne handel.

Huad siger Christus til Apostlernis Ord?

Hand straffer deris Vantro/oc siger lige saa spottelige til dem igen. Det giørs icke behoff at de skulle gaa bort/Giffue i dem at æde. Lige som hand vilde sige/J see/at ieg haffuer stor vmage oc besueris met Predicken/oc at helbrede siuge Mennisker/ oc ieg lader mig tycke/at ieg haffuer vel saa megen møye oc vmage som mig falder til/Nu ere i io tolff/Skulde i icke met rette vere mig behielpelige i saadant arbeyde/oc beskaffe Folcket mad/ Huorledis kand ieg alene vdrette det altsammen?

Huad suare Disciplerne der til?

De forstaa i nogen maade/ at Christus bespotter dem/ Men de suare end nu/lige som tilforn/effter Menniskelig visdom oc forstand oc sige. Wi haffue her intet mere end fem Brød oc tho Fiske/vden saa er/at wi skulle gaa bort/oc Kiøbe Mad/ til saa meget Folck. Da sagde Philippus/ Brød for thu hundrede Pendinge/ er icke nock iblant dem/at huer aff dem kand tage it lidet stycke. Disligest kommer ocsaa Andreas/Simonis Broder/ frem oc siger. Her er en Dreng/hand haffuer fem Bygbrød/oc tho Fiske/Men huad er det iblant saa mange? Lige som de vilde sige/Det er vel sandhed/oc wi skulde met rette formindske din vmage/oc besørge Folcket met mad/Men/huor met? Kiere Herre/wi haffue intet i forraad/ vden aleniste fem Brød oc tho Fiske/Men huad er det iblant saa mange? Skulle wi oc kiøbe/huor ere da Pendinge? Brød for thu hundrede pendinge/er icke nock iblant

dem / oc huer aff dem kand tage lidet / Men huor skulle wi tage saa mange pendinge? Der faare er det end nu vort raad / at du skalt lade Folcket gaa hiem fra dig.

Huad giør Christus til disse Disciplernis ord?

Der Jesus saa / at hans Disciplers hierter vaare saa beklemde / at de icke viste / huad de skulde giøre / sagde hand til dem / lader Folcket sette sig ned til bords / paa det grøne græss / Thi der vaar meget græss paa den samme sted / Oc de skifftis til at sette sig / io hundrede oc hundrede / halfftrediesinds tiuffue oc halfftrediesinds tiuffue / det er / thi bord i lengden / oc fem i bridden. Oc alligeuel denne Christi befalning / var ocsaa spotelig til at see / at hand biuder Folcket sette sig ned paa græsset / oc de see dog ingen mad faar øyen / der de kunde bære frem for dem / at de motte vel sagd / Mestere / huor faare skulle wi sette Folcket til bords? Huad skulle de æde? Huor met vilt du bespise dem? Vilt du giffue dem græss eller røder? Eller mette dem met løff eller met vrter? Saa lade de dog deris egen klogskab fare / effterdi de see / at det er hans aluere / oc giøre / huad Christus befaler dem oc skicke Folcket til sæde. Oc der sette sig ned ved fem Tusinde Mend. Oc Jesus sagde / Bærer samme Brød oc Fiske hid til mig / oc hand tog de fem Brød oc tho Fiske / oc løffte sine øyen op i Himmelen / oc gaff sin velsignelse der offuer / oc hand brød Brødene / oc gaff Disciplerne / at de lagde for Folcket / Oc hand delede ocsaa vd aff Fiskene til dem alle / saa meget hand vilde.

Huor faare neffner Euangelisten ekon Mendene?

Christus vil haffue Mend til sit ord / det er / mandelige oc bestandige hierter / icke Quindiske / tuilraadige / wstadige oc atteruendiske Mennisker / som haffue i dag dette oc i morgen it andet sind / i dag Euangeliske / i morgen Papistiske igen. Hand vil haffue rette Israeliter / som ere bestandige i Troen / oc kunde met Guds ord stride imod Dieffuelen oc imod alle Helffuedis porte.

Huor faare taler hand om Græss?
Huad betegner Græss?

Græss eller Hø / betegner i den hellige Scrifft / den vdnortis her-

tis herligheds store anseelse/oc Øyenskalckis skinnende Guds-tieniste / der grønis oc blomstris for verden / lige som Græss. Men naar Guds Aand oc ord blæss der paa/ da falder det aff/ som tiurt græss oc vissner blomster / Som Propheten Esaias siger i det xl. Capitel. Alt kiød er Hø / oc al kiødsens herlighed/lige som it blomster paa marcken/ Græsset vissner oc blomsteret falder aff / men Herrens Ord bliffuer euindelige. Paa saadant Græss skulle de rette Christne sette sig/ oc acte det for intet / oc ingelunde tradze der paa / som den Phariseer Luce xviij. giorde / Men aleniste forlade oss stadelige paa Christum / oc vente den himmelske Mad aff hannem / Wi skulle icke vere Græssædere/ som de Romske bester / der aleniste binde salighed hoss Menniskens gierninger / fortieniste oc Ceremonier.

Huor faare seer Christus op til Himmelen/oc tacker?

Hand vil der met lære oss/ at wi ocsaa skulle vente oss hielp oc trøst aff Himmelen / oc altid tacke Gud aff hiertet / for alle sine velgierninger / oc besynderlige naar wi giøre maaltid.

Huor faare bryder hand Brødet?

Hand vil der met giffue tilkiende / at huor som hand icke bryder brødet/det er / obenbarer oc forklarer Scrifften / der er oc bliffuer euig hunger/huilcken den Prophete Amos taler om i det viij. Men huor Christus bryder oc vddeler brødet / der bliffue alle Mennisker mette / oc huor hand oplader oc forklarer Scrifften/der bliffue alle hierter trøstede oc frydefulde.

Huor faare befaler hand/at de skulle sancke leffninger tilsammen oc giemme?

Christus vil icke at wi skulle misbruge det gode / der wi haffue anammet aff Gud / eller forkomme det wnyttelige / Men at wi skulle grandgiffuelige sante tilsammen oc foruare/ spare oc holde til raade / bruge det til maadelighed/tacte Gud der faare / hielpe oc tiene vor Neste / der met / Thi Gud kand icke fordrage/ at wi misbruge hans velsignelse oc gode gaffuer. Oc huor det skeer/ der vil hand ocsaa straffe det aluorlige.

Huorledis skulle wi bruge denne vnderlige gierning/ oss til nytte oc gaffn?

Wi skulle styrcke oc stadfeste vor Tro der met/som met it Indzegel oc vist tegn/oc tro stadelige/at Gud vil ocsaa/visselige føde oc forsee alle dem/som tro paa hannem/oc vandre flitelige i deris kald. Thi at lige som Gud kleder Rosen oc Lilier oc de Vrter paa marcken/som huercken spinde/sy eller arbeyde. Oc hand føder Fulene i lucten/som huercken saa eller høste. Saa haffuer hand ocsaa tilsagd/at hand vil føde oc forsee alle dem/som forlade sig paa hannem/tage flitelige vare paa deris kald/oc fuldkomme det i Troen.

Huor tilsagde Gud saadant?

Alleuegne i den Hellige Scrifft. Psalm. xxxiiij. Dem som søge Herren fattis intet gaat. Oc i den xxxvij. Psalm. Jeg var vng/oc er bleffuen gammel/oc haffuer end nu aldrig seet/at den Retferdige haffuer veret forladen/eller at hans Sæd gick omkring effter Brød. Oc Matthei i det vj. Atspørger først Guds Rige/saa skal det altsammen tilfalde eder.

Giff der Exempel paa?

Før end Gud skabte Mennisken/ da skabte hand først forraad i den gantske Verden/opfyllede alle Elementer met gaat/Lucten met Fule. Haffuet oc Vandet met Fiske. Jorden met Diur/Queg/Træ/Vrter/Korn oc Vin/Paa det/at Mennisken skulde see rigelige oc offuerflødelige for sine øyen/alt det hand haffde behoff til lægemlig nødtørfftighed/oc hannem skulde intet fattis. Saa bespisede ocsaa Gud formedelst Joseph i Egypten/den gantske Verden/i den suare dyre tid/Gene. xlij. Gud bespisede ocsaa oc fødde Israels børn i Ørcken fyrretiuffue Aar met Man. Oc den Prophete Eliam formedelst en Raffn oc en Vidue. In Summa/Huilcket Menniske sig forlader paa Gud/huad heller hand er hiemme eller icke/i nogen Stad eller i Ørcken/da skal hand aldrig forladis. Ja huilcken Ørck haffuer veret de Christne saa grum/ia saa trøsteløss/som den vanartige Verden? efftterdi at de vilde Diur oc wskellige Creatur haffue stedze veret frommere imod dem/end de onde Mennisker. Tyranner forbøde dem vand oc Jord/toge deris gods oc eyedom fra dem/oc foriagede dem aff land oc Stæder bort i

ælendig-

ælendighed/eller giorde dem liff løse. Men de vilde Diur hulde sig venlige til dem oc vaare dem tienstactige/bespisede oc beskiermede dem. Oc sandelige en Christen/skulde end nu maa vel ike paa denne dag vere tryggere hoss vilde Diur/i den vildene Orck/end i den onde Verden/hoss Jøder/Tørcker/Hedninge oc falske Christne. GVD fri oss fra alt ont/ AMEN.

Den Søndag Judica Epistel Hebre. ix.

KJere Brødre/Christus er kommen/at hand skal vere den ypperste Prest offuer det tilkommende gode/formedelst it større oc fuldkommeligere Tabernackel/huilcket icke er giort met haand/det er/icke saa bygd/oc icke heller formedelst Bucke eller Kalffue blod/ Men hand gick formedelst sit egit Blod/en gang ind i det hellige/oc forhuerffuede en euig forløssning.

Thi at der som Oxe oc Bucke blod/oc asken aff en Ko som vdstrøess/helliger de vrene til den legemlige renlighed/ Huor meget mere skal Christi blodt/som offrede sig selff Gud vbesmittet/formedelst den hellig Aand/ rense vor Samuittighed aff døde gierninger/til at tiene det leffuende Gud?

Oc fordi er hand ocsaa det ny Testamentis Meglere/paa det/at de som ere kallede/skulle faa den foriette euige arffue/formedelst den død/som skede til forløssning/ aff de offuertrædelser (som vaare vnder det første Testamente).

Huad handler denne Epistel?

Det holder kaanstelige imod huer andre det ny oc gamle Testamente / Jødernis oc de Christnis Prestedome / Tempel / Offer/Gudstieniste/oc siger/at det gamle Testamente er Mosi louis Testamente/ huilcket der haffde it vduortis Prestedome/Aaron met sine Børn/det stod i vduortis Ceremonier / der vaar en legemlig prydelse/ it legemligt Tabernackel/it legemligt Offer / en vduortis renselse. Men det ny Testamente / er Christi Euangelij Testamente/det haffuer it aandeligt Prestedome/som er indskicket formedelst Christum den ypperste Prest/ oc delis met alle Christne mennisker. Dette Prestedome staar induortis i troen/sandhed oc retferdighed / det haffuer aandelige Offer som ere Gud tacknemelige formedelst Christum. Der er it aandeligt Tempel oc prydelse / oc en induortis renselse aff alle Synder.

Huorledis bescriffuer denne Epistel den ypperste prest Christum?

Christus er kommen / at hand skal vere den ypperste Prest offuer det tilkommende gode / formedelst it større oc fuldkommeligere/Tabernackel / Som hand vilde sige. Aaron oc hans Efferkommere ginge i en legemlig prydelse / i Guld / i dyrebare Stene / vdrette deris Prestedome i vduortis Ceremonier / forhuerffuede Folcket en vduortis renselse. Men Christus Guds Søn/gick i en aandelig prydelse / icke i Guld oc dyrebare Stene / men i Guddommelig kierlighed / taalmodighed oc lydighed / hand vdrette sit Prestedomme / oc offrede sig selff paa kaarssit / oc forhuerffuede sine tro Mennisker en induortis aandelig renselse/oc Syndernis forladelse.

Huorledis bescriffuer denne Epistel vor ypperste prestis Christi Tabernackel oc Tempel

Christi Tabernackel eller Tempel/er icke giort met haand/ icke heller saa bygd/ som naturlige Tabernackel eller Tempel / Som hand vilde sige/Moises Tabernackel oc Salomons Tempel / vaare bygde aff træ/ sten oc andet / der Gud allerede tilforn haffde skabt oc giort legemlige / som hand siger Esa.lxvi/ Huad er det for it huss i ville bygge mig/haffuer icke min haand tilforn giort det altsammen. Men Christi bolig oc Tempel er

aandelig/oc alt det som der er vdi / er ocsaa aandeligt. Dette Tabernackel bygger Gud stedze aff idel leffuende sten/huilcke hand vdhugger oc vdgraffuer formedelst megen fristelse/kaarssi pine oc bedrøffuelse/oc legger dem effter sin behagelighed høyt eller nederlige i bygningen/ huer effter sit kald/ bestencker dem met sit dyre Blod/saluer dem met den hellig Aands Olie/oc opliusser dem met sin Guddommelige naade/velsigner dem bade legemlige oc aandelige.

Huorledis vaar Mosi tabernackel oc Salomons Tempel bygde?

Mosi Tabernackel oc Salomons Tempel vaar atskilt i tre dele oc haffde try skille rum/lige som vore Tempel ocsaa haffue Kor/Kircke oc Kircke gaard.

Huad kalledis den første oc yderste del?

Den første del kalledis Sanctum sanctorum, der i vaar Arcken/oc paa Arcken Naadestolen/met Cherubin. Der motte intet Menniske gaa ind i dette rum/vden den ypperste Prest alene en gang om aarit/at offre for sine egne/oc det gantzske folckis synder.

Huad kalledis den anden del?

Den anden del kalledis Sanctum, i huilcken liusse stagen met de sin rør oc lamper/Bordet met tolff skuebrød oc røgelsens Altere vaare/J denne del ginge Presterne daglige ind/oc offrede/Løfftoffer/Madoffer/Drickoffer/Syndoffer/ oc Brendoffer.

Huad kalledis den tredie del?

Den tredie del kalledis Atrium, en Faargaard/ hand vaar vnder den obne Himmel/lige som vor Kirckegaard / Saa vaar det Jødiske eller Mosi Tabernackel/oc Salomons Tempel bygde.

Er oc det aandelige Tempel saa bygd?

Lige som Salomons Tempel haffde tre dele/saa delis oc Menncsken i tre dele/J Aand/Siel oc Legeme. Met aanden begriber hand de vsynlige oc aandelige ting/som er troen oc Guds Ord etc. Met Sielen begriber hand alt det/som kommer offuer it met fornufft. Met legemet giør hand legemlige gierninger oc bruger legemlige øffuelse. Den første del giffuer til

kiende

kiende oc bemercker lerdommen/oc predicker om troen til Christum/huilcken der er den ædelste oc høyeste Guds gierning. Johan. vij. Thi troen fører den hellig Aand met sig/Johan. vj. Den anden del bemercker lerdommen/oc predicker om troens fruct/om rette Christelige gode gierninger/som at mand giffuer de Hungrue mad/de Tørstige dricke/de Nøgne klæder etc. Disse thu stycker skulle vere tilsammen. Træit skal bære god fruct/troen skal prydis met gode gierninger/Dette er oc sagen huor faare Kircken oc Kor ere bygde tilsammen/oc ville icke skillis fra huer andre. Den tredie del bemercker lerdommen/oc Predicker om vduortis Ceremonier/oc Kircke prydelse/om skilsmisse paa tid/sted/personer/klæder oc mad etc. Lige nu som Kirckegaarden er større end Kircken oc korit/saa ere oc Kirckegaards Helgen flere/end de rette Christne. J den første oc inderste del aff Tabernackelit eller Templet/vaar intet Liuss/Gud bode der alene paa naadestolen. J den anden del vaar Liusse stagen met siu rør oc lamper. Den tredie del vaar vnder oben himmel/saa er det oc i Menniskén/J Menniskens aand er alene troen til Gud. J Sielen er det naturlige Liff oc fornufft. Legemet er huer mand bekynt. Arcken er den Christelige Kircke/Naadestolen er Christus. Cherubim ere de thu Testamente/huilcke der see til Christum. Liussestagen er Guds Ord. Bordet er den hellige Scrifft. Skuebrød Euangelion huilcket de tolff Apostler predickede. Røgelse de Christnis bøn.

Huorledis bescriffuis den ypperste prestis Offer?

Christus gick en gang ind i det allerhelligste/icke formedelst Bucke oc Kalffue blod/men formedelst sit egit blod/oc giorde en euig forløssning/som hand vilde sige. Aaron den ypperste Prest/oc hans Efterkommere/skulde aleniste en gang huert aar gaa ind i det allerhelligste met Bucke blod/oc der met forlige Jsraelss Folck timelige met Gud/oc denne forligelse vaar en timelig vfuldkommen forligelse/oc icke en euig forligelse. Men Christus offrede sig en gang selff paa kaarssit/døde en gang for vore oc den gantske Verdens synder/oc forhuerffuede dem alle met det eniste offer paa kaarssit/en euig retferdighed

oc sa-

oc salighed/som tro paa Christum. Hand vil icke ydermere dø oc offris. Oc hand vil at wi skulle altidh ihukomme dette eniste Offer/oc tacke hannem der faare.

Huor faare offre da Papister hannem daglige i deris Messer?

De giør wret/oc synde suarlige/Thi at saa offte de offre Christum i deris tiendemesse oc offermesse/da giøre de icke andet/end kaarsfeste oc dræbe Christum paa det ny. Huad mand skulde offre det skulde giffue Blod. Den Christelige Kircke veed fremdelis aff intet andet Offer/end at wi skulle offre oss selff/Gud til it leffuende velbehageligt Offer/som Paulus giffuer til kiende Rom. xij.

Huorledis bescriffuis den ypperste prestis Christi Embede?

Der som Oxe oc Bucke blod / oc aske der stenckis aff en Ko/helliger de wrene/til legemlig renhed/ huor meget mere skal Christi blod/som wden al besmittelse offrede sig selff/formedelst den hellig Aand/rense vor samuittighed fra dødelige gierninger/til at tiene den leffuende Gud. Oc fordi er hand ocsaa det ny Testamentis Meglere/paa det at de som ere kallede skulle faa den foriette euige arffue/formedelst den Død/som skede til forløssning / aff de offuertrædelser (der vaare vnder det første Testamente) Oc S. Paulus j. Tim. ij. Der er en Gud oc en Meglere/som er/det Menniske Jesus Christus/som gaff sig selff for alle/til en forløssning/J disse ord giffuis til kiende/ huad Christi embede er/som er/at hand er vor Meglere/Talssmand oc Patrone hoss Gud Fader.

Huor faare giøre da Papister de fromme Helgen til Meglere/ Taalssmend oc patroner?

De giøre wret/Oc at forsuare deris vildfarelse met/giøre de tuende Mediatores, Intercessionis oc Redemptionis, det er/ forbedelsens Meglere/ som de gode Helgen/Oc forløssnings Meglere/som Christum/Men det ere Menniskelige tancker. Gud siger formedelst Propheten Esaiam i det xlij. Capit. Jeg er Herren/dette er mit naffn/oc ieg vil icke giffue nogen anden min ære/eller Affguder min prijss. Oc Psal. xlix. Paa kalde mig i nød/da vil ieg redde dig/Saa skalt du prise mig. Oc Matthei.

Matthei xj. siger Christus kommer hid til mig alle/ i som arbeyde oc ere besuarede/ ieg vil verquege eder.

Huad er Summa paa denne Epistel?

Christus er vor eniste Meglere/ Patrone oc Talssmand for Gud Fader/ Hand er vor Hielpere/ Trøstere/ Frelsere oc Saliggiørere/ vor Biscop oc ypperste Prest/ hand gaar frem oc forliger oss met Faderen/ oc taler alt got om oss/ oc hand forhuerffuede oss icke naade oc syndernis forladelse formedelst nogen Engels eller Menniskis gierning/ fortieniste/ fromhed/ eller retferdighed/ men hand vdretter det altsammen alene formedelst sin egen pine oc død/ ia formedelst sit hellige dyrebar Blod/ aff huilcket en draabe er bedre/ end tusinde gange verden er. Huem som det nu kand tro/ den haffuer hand giffuit maet til at bliffue it Guds barn/ oc at side met hannem hoss hans Himmelske Faders bord i Himmerige/ oc glæde sig met hannem euindelige oc leffue til euig tid/ Amen.

Den V. Søndag i Faste/ Judica/

Euangelium Johannis viij.

Jesus sagde til Jøderne. Huo aff eder kand skylde mig for nogen Synd? Effterdi ieg nu siger eder sandhed/ huor faare tro i mig da icke? Huo som er aff Gud/ hand hører Guds Ord/ Der faare høre i icke/ fordi at i ere icke aff Gud. Da suarede Jøderne/ oc sagde til hannem. Sige wi icke ret/ at du est en Samaritan/ oc haffuer Dieffuelen? Jesus suarede/ Jeg haffuer ingen Dieffuel/

Dieffuel/ men ieg ærer min Fader/ oc i vanære mig/ Jeg ſøger icke min egen ære/ Men der er en/ ſom hende ſøger/ oc dømmer.

Sandelige/ ſandelige ſiger ieg eder/ Der ſom nogen holder mit ord/ hand ſkal icke ſee Døden euindelige. Da ſagde Jøderne til hannem/ Nu kiende wi/ at du haffuer Dieffuelen/ Abraham er Død oc Propheterne/ oc du ſiger/ Der ſom nogen holder mit Ord/ hand ſkal icke ſmage Døden euindelige. Eſt du da mere/ end vor Fader Abraham? huilcken der er Død/ oc Propheterne ere Døde/ Huad giør du aff dig ſelff? Jeſus ſuarede/ Der ſom ieg ærer mig ſelff/ da er min ære intet/ Men der er min Fader/ ſom mig ærer/ huilcken i ſige/ at hand er eders Gud/ oc i kiende hannem icke/ Men ieg kiender hannem/ oc der ſom ieg vilde ſige/ at ieg kiender hannem icke/ da bleffue ieg en Løgnere/ lige ſom i ere/ Men ieg kiender hannem/ oc holder hans ord. Abraham eders Fader bleff glad/ at hand ſkulde ſee min dag/ oc hand ſaa hannem/ oc gledde ſig. Da ſagde Jøderne til hannem/ Du eſt icke end nu halfftredie ſinds tiuffe Aar gammel/ oc du haffuer ſeet Abraham? Jeſus ſagde til dem/ Sandelige/ ſandelige ieg ſiger eder/ Før end Abraham bleff er ieg/ Da toge de Stene op/ at de vilde kaſte paa hannem/ Men Jeſus ſkiulde ſig/ oc gick vd aff Templet.

Huad begribis her i dette Euangelio?

Try Stycker. Det første/ er en forſuarelſe i huilcken Chriſtus giffuer ſin vſkyldighed/ paa ſin lærdoms oc leffnets vegne/ til kiende. Det andet/ er it Exempel paa den Phariſaiſke

 ondſkab/

ondskab/som straffede baade Christi lærdom oc leffnet. Det tredie/er det Guddommelige Ordis krafft.

Huorledis forsuarer Christus sig?

Hand siger til Jøderne/Huo er der iblant eder/der kand straffe mig for nogen Synd? Siger ieg eder oc sandhed/huor faare tro i mig icke da? Lige som hand vilde sige/J foracte oc ville icke anamme min lerdom/Huad aarsage haffue i der til? Min lerdom er ret oc mit leffnet er vstraffeligt/Der som ieg leffde anderledis end ieg lærer/da haffde i maa vel ske aarsage til at straffe mig/Nu kunde i io icke sige/at mit leffnet er imod min lerdom/oc alligeuel ere i saa forgifftige onde/at i ville icke anamme samme lerdom/Siger ekon frem oc giffuer tilkiende/om i vide noget ont met mig/ eller om ieg i nogen maade haffuer veret eder fortredelig/ oc huor met ieg haffuer forskyldet saadant/En aff eder gaa sig frem/oc beuise mig en Synd offuer/Randsager oc vdgrandsker mit leffnet oc min lerdom/kunde i finde oc føre noget frem imod mig met sandhed/da vil ieg lide oc vndgielde oc haffue vret met at fare.

Skal oc en Christen vere saa sticket?

Saadan tradz skulde met rette alle Christne dog besynderlige de som føre Ordet/haffue at biude frem/At Ordens Modstandere icke skulde haffue aarsage til/at laste oc bespotte ordet/for Predickeris leffnets skyld. Thi det staar offuermaade ilde/som Cato siger/naar en Predickere selff bedriffuer det/der hand straffer andre faare/Oc hans Disciple eller almue maa sige met rette. Læge / hielp oc helbrede dig selff.

Huad om en predickere lerer rettelige/oc leffuer ilde?

Naar der skal io vere it aff thu/da er det medet bedre/at haffue en Predickere/der lærer rettelige/oc leffuer vskickelige/end haffue en Predickere/der leffuer/ vstraffelige/oc forfører Menniskenn met falsk lerdom / Det maa vere met leffne det huorledis det kand/lerdommen skal mand vere vis paa / at hand er aff Gud. Thi falske lerdom giør mange Mennisker skade/men it vskickeligt leffnet/er alenliste hannem skadeligt/der leffuer ilde. Der faare siger Christus/Matthei xxiii. Paa Moises stol/side Schrifftkloge oc Phariseer/alt huad de sige eder/at

i skulle

i skulle holde/det gløre oc holder/men effter deris gierninger/ skulle i icke giøre/De sige det vel oc giøre det icke/de binde suare Byrder som ingen kand bære/oc legge dem paa Menniskens halss/men de ville/ selff icke røre dem met en eniste finger.

Huor paa marcker mand Jødernis ondskab?

De høre icke Guds ord/Thi Christus siger/Huo som er aff Gud/hand hører Guds ord/Der faare høre i det icke/thi i er icke aff Gud/Lige som hand vilde sige/J giffue klarlige tilkiende/der met/i det i foracte det Guddommelige ord/at i ere icke Guds/Men Dieffuelens Børn/J giøre hans gierninger/hand er en Mordere aff begyndelsen/oc bleff icke bestandig i sandhed/hand er en Løgnere oc en Fader til al løgn.

Dette er en streng Dom offuer Jøderne?

Ja visselige. De rose sig aff at de ere Guds Folck/Abrahams sæd/Moisi Disciple oc Himmerigis Børn/Men Christus siger her/at de ere vgudelige kroppe/fortredelige Børn/vlydige Disciple oc fordømmelsens Børn/Thi de følge huercken Abraham eller Moisi fodspor/men deris Fader Dieffuelen.

Huad skilsmysse er der imellem Guds Børn oc Satane Børn?

Guds Børn/ høre Guds ord/ anamme det met trofaste hierter/oc rette deris leffnet der effter/ Oc bekiende/ at alle Menniskers velfart oc salighed / staar aleniste i Guds ord/ Som Paulus siger Rom. i. Euangelium er Guds krafft/som giør alle dem salige/der tro paa. Men ehu or fromme oc hellige Dieffuelens Børn siunis/da kunde de alligeuel icke høre Guds ord/oc de ville ingelunde at deris paafund oc gierninger skulle forskiudis/end dog det ere idel vnyttelige gierninger oc raadenormestungen fruct/som hører til Helffuedis ild/Ja/effterdi at Christus forskiuder deris gierninger/da bespotte oc foracte de hannem paa det høyeste/oc sige/Sige wi icke ret/at du est en Samaritan oc haffuer Dieffuelen? Lige som de vilde sige/Huad vilt du forklare oc vndskylde dig / oc sige at du haffuer icke Synd/Du est en Sameritan/En hoffuet Skalck/en Kettere/oc alt det du far met er forgifftelse / Der til met er din lerdom aff Dieffuelen/Dieffuelen taler igennem din mund/al din lerdom oc predicken/ord oc vnderlige gierninger/er intet andet end Dieffuelens forførelse.

Dette er gruselig Guds bespottelse?

Ja visselige. Den onde vantro nature/giør icke andet/ end straffer baade Christi ord oc gierninger/lerdom oc leffnet. Hans lerdom scriffue de Dieffuelen til/Hans leffnet legge de Samaritaner oc Hedninge til. Den som vddriffuer Dieffuelskab met den Guddommelige krafft hand actis aff dem at vere besæt. Den som giør alle Mennisker til gode/helbreder alle siuge Mennisker/hand regnis aff dem at vere en Samaritan/en Skalck oc en kettere. Dette er den fruct der Øyenskalcke oc selffgiorde helgen giøre.

Huad opuecker dem til saadan Guds bespottelse?

Suarer had oc affuind/grumhed oc vrede/fortredelighed oc moduillighed.

Huad giør Christus til saadan Guds bespottelse?

At de kalde hannem en Samaritan/det lader hand gaa hen. Oc tier stille der til. Thi det var ekon hans egen Persone anrørendis/alligeuel det var hoss Jøderne en slem bredelse/ lige som mand kalder nogen hoss oss en forløben Christen/ eller en Hedning. Men at de straffe hans lerdom oc sige at hand er aff Dieffuelen/det vil hand icke fordrage/men hand forsuarer sin Lærdom oc siger. Jeg haffuer ingen Dieffuel/men ieg ærer min Fader/oc i vanære mig. Lige som hand vilde sige/ Dømmer oc straffer min persone oc mit leffnet/huorledis i ville/det acter ieg icke stort/Men min Lærdom vil ieg haffue vstraffet/hand hører icke mig til/men min Fader/hans befalning talet ieg/oc hans Ord Predicker ieg/ieg søger icke min egen ære/men der som hende søger oc dømmer.

Huad skulle wi lære der aff?

Saa meget skulle wi lære. At naar vore Modstandere/ straffe vort leffnet vden aarsage/da skulle wi lide oc fordrage det/icke fortørnis/icke bande/eller laste oc skende. Men naar de fortale oc bespotte vor lærdom/det er Guds ord/da skulle wi icke tie stille/al taalmodighed skal da haffue ende/oc wi skulle meget heller wille dø/oc besegle Guds sandhed met vort blod/som Apostlerne oc Jesu Christi Vidne/de hellige Martires giorde.

Huor vdi staar det Guddommelige Ordis krafft?

Vor HErre Christus siger/Sandelige siger ieg eder/Der som nogen holder mit Ord/da skal hand icke see døden euindelige. Der giffuer Christus det Guddommelige Ordis krafft til kiende/Lige som hand vilde sige/Huo som hører mit Ord oc anammer det/met it trofast hierte/oc bliffuer der hoss indtil enden/hand skal icke see døden euindelige/Ordet skal saa beskerme hannem/at hand ocsaa skal vere tryg mit i døden/oc trenge igennem/indtil hand kommer der hen/som ordet er i sin rette verelse/hoss Faderens høyre haand/i det euige liff.

Skal ieg to alligeuel dø/om ieg end hører Guds Ord huer time paa dagen?

Det er ingen død at vandre bort aff denne iammerlige dal/men en søffn oc fredsommelig hiemreyse/som Simon siger Luce. ij. Naar fromme Christne døda tagis deris Legeme bort/til en tid/met huilcke de skulle snarlige staa op igen oc leffue der effter euindelige. Men de som icke anamme eller høre Guds Ord/de dø baade den timelige oc euige død.

Huorledis skal mand anamme oc beuare Guds Ord?

Mand skal høre det flitelige met Ørerne/oc anamme det aluorlige met trofaste hierter/oc fuldkomme det altid met gierninger.

Det vaare vel smuct oc got at høre oc holde Guds ord/haffde det icke saa mange Modstandere?

Huad kommer det dig ved/Vedst du icke/at Christus er sæt mange i Jsrael til it fald oc opstandelse/oc til it Tegn/der skal imodsigis Luce. ij. Bleff icke Christus forraadt aff sin egen Discipel/bleff hand icke aff sit eget Folck antuordet hen til døden/oc bleff hand icke Korsfest i den hellige Stad Jerusalem? Du skalt sandelige icke haffue det brede/Vild du haffue Christum/da skalt du ocsaa haffue Kaarsset/vilde de stene Christum ihiel for den rene lerdom skyld/da skulle de visselige icke heller spare dig/Skalt du end lide noget for samme lerdoms skyld/da bliff ekon stadelige hoss Guds ord/da skalt du icke fare ilde.

Huorledis behagede denne predicken om Guds ord/Jøderne?

Aldelis intet. De haffde tilforn tilscreffuet Dieffuelen Christi lerdom/oc nedstøt hannem i Helffuedis affgrund/nu ophøyer Christus hannem igen offuer alle Himle/oc giør sit Ord til en veldig Keyserinde/som giør Dieffuelen den største skade/ oc forstyrrer hannem hans Rige.

Huad suare da Joderne?

De bliffue grummelige vrede/oc sige/Nu kiende wi at du haffuer Dieffuelen/Abraham er død oc Propheterne/oc du siger Der som nogen holder mit Ord/da skal hand icke see døden euindelige/Est du mere end vor Fader Abraham/huilcken der er død/oc Propheterne ere døde? Huad giør du aff dig selff?

Huad siger Christus til denne bespottelse?

Hand sagde/Der som ieg ærer mig selff/da er minære intet/ men der er min Fader som mig ærer/huilcken i sige/at hand er eders Gud/oc i kiende hannem icke/men ieg kiender hannem/ Oc der som ieg vilde sige/at ieg kiender hannem icke/da bleffue ieg en Løgnere/lige som i ere/ Men ieg kiender hannem/ oc holder hans Ord/Abraham eders Fader var glad/at hand skulde see min dag/oc hand saa hannem/oc gledde sig. Lige som hand vilde sige/J ere arge Skalcke oc vanartige løgnere/ Abraham saa icke min dag met legemlige Øyen/men met indvortis Øyen i troen/Der saa hand formedelst Troen at Verdens Frelsere/Christus/skulde fødis oc aff hans Sæd/lide pine dø oc opstaa/ oc naadelige vdgyde sin Guddommelige velsignelse offuer al Verden.

Huad suarede Joderne?

De giøre det som fortørnede Mennisker pleye at giøre/De forvende Christi Ord/oc sige/Du est icke end nu halfftrediesinds tiuffue Aar gammel/oc haffuer du seet Abraham?

Huad suarer Christus?

Der Christus fornam/ at al lægedom/ vnderuisning oc sactmodighed var forgeffuis/met de blinge forherdede Jøder/ oc at hand kunde intet vdrette met al sin Predicken/ da gaff hand sig paa det sidste til kiende/ sagde dem den rette mening/ oc bekiende de obenbare sin euige Guddom/oc sagde/Sandelige/sandelige/ieg siger eder/At før end Abraham bleff/er Jeg/

Lige som hand vilde sige/Jeg er begyndelsen oc enden/Før end Himmel oc Jord bleffue skabte er Jeg/oc bliffuer i euighed.

Huad giore Jøderne til dette suar?

Christus opuecker dem met disse ord til at bruge henderne/ saa/at de tage sten op/oc ville stene hannem ihiel. Lige som de selff vaare forstockede oc haffde stenhierter/saa løbe de ocsaa til stene.

Ville de icke forholde at bedriffue saadant mord/efftersi det er i den hellige sted i Herrens Tempel?

De fromme aandelige Jøder vaare saa offuermaade fortørnede/at de forglemme al tuct oc hellighed/de acte huercken Tempel eller Guds tieniste. De haffde it Bud Leui. xxiiij. At de skulde icke stene eller ihielsla nogen Misdedere/vden aleniste vden leyeren eller Staden. Men her vaare de saa bitterlige fortørnede paa Christum/at de gierne haffde stenet Christum paa Alteret/oc reffuet hañem ihiel met deris tender/Som de drabte Zachariam Barachie Søn imellē Templet oc Alteret Mat xxiij.

Huad giorde da Christus?

Hand skiulde sig oc gick vd aff Templet/Hand kunde vel ladet Jorden opsluget dem/som Dathan oc Abiron/Eller slaget dem ned met it eniste Ord/som hand giorde i Urtegaarden/ Men hand vilde icke/hans stund var icke end nu kommen. Saa vilde hand oc icke stenis ihiel/men Kaarsfestis/Der faare vnduigede hand. Huor met hand giffuer oss it Exempel/at wi ocsaa/effter tidsens leylighed/ skulle vige fra fortørnede Mennisker/der ville giøre oss wret/ oc lade Gud heffne.

Huad vil nu dette Euangelium lære oss?

I. Iblant alle Tegen/der mand kand mercke paa/om it Mennisker er Guds/eller Dieffuelens Barn/er det intet visseré/end at høre Guds Ord/ eller icke høre.

II. Høre oc anamme Guds ord met it trofast hierte oc beuare det/er det euige liff. Men Menniskens lerdom/ er en forgeffuis Guds tieniste Matthei xv.

III. Alle ting staa i Guds haand/oc oss kand intet ont vederfaris/vden vor time er kommen. Fordi at vore Hoffuet haar ere ocsaa talde.

IIII. Christus vigde icke aleniste fra Jøderne aff Templet/ Men ocsaa aff det gantske Jødedømme/ saa/at de nu i femten hundrede Aar/ huercken haffde Kongerige/Prestedømme/Tempel eller Guds tieniste. Oc saadant er screffuet oss til en atuarsel/at det som wi befindis at vere vantro oc wtacknemmelige som de vaare/da vil hand icke spare oss mere/end hand sparede dem. Men ville wi forlade oss paa Gud/vere hannem tacknemmelige for sine velgierninger/høre hans Ord/ oc rette vort leffnet der effter/Da vil hand dele sin naade oc barmhiertighed met oss/oc effter dette Liff giffue oss den ewige Salighed/AMEN.

Palme Søndag Epistel

Philip. ij.

HVer vere ved det sind/Kiere Brødre/lige som Jesus Christus oc vaar/ Huilcken alligeuel hand vaar i Guddommelig skickelse / da holdt hand det icke for it roff at vere Gud lig/men hand fornedrede sig selff / oc tog en Tieneris skickelse/bleff lige som it andet Menniske / oc befunden som it Menniske i sin skickelse/ Hand fornedrede sig selff / oc bleff lydig / indtil døden/ ia til døden paa kaarsit. Der faare haffuer oc Gud ophøyt hannem/oc giffuit hannem it naffn/som er offuer alle naffn/At i Jesu naffn/skulle alle deris knæ/som ere i Himmelen oc paa Jorden/bøye sig/oc alle Tunger skulle bekiende/at Jesus Christus er en HERRE/til Gud Faders ære.

Huad holder S. Paulus oss faare i denne Epistel?

It Exempel paa Christi Himmelske brendede oc offuermaade store kierlighed/der hand betede imod oss/paa det hand

oc

oc kand opuecke oss/til ret Broderlig hiertelig kierlighed. Oc det giør hand met saa høye Ord/ en aluorlig formaning/oc met saabrendende it hierte/som hand giør nogen sted i alle sine Epistler. Thi han saa vel/huor lade oc fortrødne/kaalde oc skiødisløse de Christne vaare/til kierlighed imod huer andre/ Huilcket legemet giør altsammen/ der altid imod staar aanden som er veluillig/søger sit eget/oc indfører sine egne Secter oc Partier.

Huorledis siger S. paulus?

Saa siger hand/Huer vere ved det sind/lige som Jesus Christus oc vaar/ huilcken alligeuel hand vaar i Guddommelig skickelse/da holt hand det icke for it roff/at vere Gud liger/men hand fornedrede sig selff/oc tog en Tieneris skickelse paa sig/bleff lige som it andet Menniske/oc befunden som it Menniske i sin skickelse/hand fornedrede sig selff/oc bleff lydig indtil døden/ia til kaarssens død.

Huad vil S. paulus met disse Ord?

Saa meget vil hand sige. J Christne/som nu haffue Christum/ oc al offuerflødighed i hannem/ baade timelig oc euig i skulle icke nu andet tencke/eller acte for got/eller lade vere ere behageligt/ end som i see/ at Christus tencte om eder/ oc actede for det beste/som er/at hand intet søgte eller atspurde for sig selff/men altsammen for eder/lige saa skal oc huer giøre effter dette Exempel/oc icke søge sit eget gaffn/men det som kand vere andre nyttelig oc got.

Er icke dette it drabeligt Exempel til ydmyghed?

Ja sandelige/Der faare ligger det oc mact paa at wi lade det gaa oss til hierte. Thi at fornedrede Jesus Christus Guds Søn sig saa/at hand bleff alle Menniskis Tienere/huor meget mere skulle da wi ydmyge oss/som ere Verdens børn/ere vnder synden oc døden oc høre til helffuede? Ja de/ som wi end ydmygede oss dybere/end Christus / huilcket dog icke er mueligt/ ia vnder Dieffuelen oc helffuede/saa vaare det dog en foracte-lig ydmyghed/imod Christi ydmyghed at regne/Thi Christus er det wendelige gode/oc Gud selff/Men wi ere arme dødelig Creatur/icke it øyeblick wden fare eller visse paa vort Liff. Nu

skal huer betencke/huor gruselig en dom der skal gaa offuer dem/som icke ville følge dette wsigelige oc hiertelige Christi Exempel/oc icke ocsaa ydmyge sig faar deris Neste/tiene oc hielpe hannem/ men meget mere ophøye sig offuer all Mennisker/oc foracte huer mand. Dette Exempel skulde io met rette forferde alle dem / som side i øffuerigheds stat / besynderlige naar de hoffmode sig der aff/holde sig at vere bedre end andre/ oc i saadan dynckelgodhed foracte andre.

Huad er Guddommelig stickelse?

Icke andet/end beuise sig met Ord oc gierninger imod andre Folck/som en Gud oc Herre. Huilcket Christus oc giorde met vnderlige gierninger oc salige Ord/som Euangelia formelde.

Huad er en Tieneris stickelse?

At betee sig met Ord oc gierninger imod andre som en Tienere/huilcket Christus ocsaa giorde/der hand tiente Disciplerne/ oc gaff sig selff for oss.

Huorledis fornedrede Christus sig oc tiente?

Først/Der hand vaar Gud/fornedrede hand sig/oc bleff befunden i sin stickelse som it Menniske/det er/ hand stickede sig lige som hand haffde icke veret Gud/tog en tieneris stickelse paa sig/oc tiente oss alle/hand tog al vor skrøbelighed/brøst oc nød paa sig/dog wden vor synd/oc bleff alligeuel i Guddommen/hand giorde store iertegen oc vnderlige gierninger i den Menniskelige stickelse hand haffde taget sig til/ oss til gode nytte oc salighed.

Der nest ydmygede hand sig vnder alle Mennisker/oc tiente oss met den aller høyeste tieniste/gaff sit Liff oc legeme for oss paa kaarssit/ i den forsmædeligste død/iblant Røffuere/ som en Orm/ ia hand døde som den argeste oc hoffuit mordere.

Det tredie/Vaar hand sin Fader lydig indtil døden/ ia indtil døden paa kaarssit. Der oplader S. Paulus Himmelen met it Ord/oc lader oss see den Guddommelige Maiestatis dybhed/ oc skue den wsigelige naadige vilie oc der Faderlige hiertis kierlighed til oss/at wi kunde see/vide oc besinde/huorledis der haffuer aff euighed verit Gud Fader behageligt/huad Christus

hans elskelige Søn skulde giøre for oss/oc haffuer giort.

Er icke dette drabelige/søde oc lystige Ord?

Ja visselige. Paulus haffuer rettelige verit optent i stor lyst oc glæde/der hand talede disse Ord. Ja huis hierte skulde icke smelte aff glæde? Huem skulde icke her elske/prise oc tacke/oc bliffue all Menniskis suend oc tienere igien/naar hand seer at Gud Fader mente det saa hiertelige/vdøsste oc beuisde saa rigelige sin Faderlige vilie/i sin elskelige Søns lydighed? Sandelige huilcken saadanne Exempel icke opuecke til at tiene andre/hand maa vere haardere end sten/mørckere end Helffuede/oc er tilbørlige fordømt.

Huad fick Christus met saadan lydighed?

Saa siger S. Paul. Der faare haffuer Gud oc ophøyit hannem/oc haffuer giffuit hannem it naffn/som er ofuer alle naffn/At i Jesu naffn/skulle alle deris knæ/som ere i Himmelen oc paa Jorden/oc vnder Jorden/bøye sig etc. Som hand vilde sige/Lige som Christus er bleffuen allermest fornedrit / forringet oc ydmyget vnder alle Creatur/Saa haffuer Gud nu ophøyit hannem igien offuer alle Engle oc Creatur/at hand nu er en Herre/offuer Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffuede/oc obenbaris icke nu mere i en Tieneris skickelse/ men skal nu forklaris/predickis/kundgiøris prisis oc holdis som en veldig Gud i den gantske Verden/oc sider hoss Guds høyre haand/ i fuldkomen mact oc velde/regærer oc opholder alle ting i Himmelen oc paa iorden: Alligeuel vore øyen ere end nu blinde oc formørckede/oc icke see eller forstaa saadant/saa skulle wi dog icke alenißte paa den yderste dag see det/men oc befinde det saa.

Huad skulle wi lære aff denne Epistel?

Dette skulle wi lære der aff/At effterdi alle Creaturis knæ i Himmelen/paa iorden oc i Helffuede skulle bøye sig/beffue oc skelffue faar Jesu naffn/Da er det sandelige gruseligt oc forferdeligt/at Verden lader det saa lidet gaa sig til hierte/oc Menniskenn her paa iorden tale saa forsmedelige Ord oc haanlige/spaatte/laste/bande oc suerge saa letferdelige om Guds hellige Naffn/om hans kaarss/død oc pine/om hans hellige fem Saar oc dyre Blod.

Huad kand it Gudfryctigt fromt hierte andet tencke/naar som det seer oc hører saadant it Menniske/som er ekon Orme mad oc en arm iordseck/bande oc skende saa gruselige/imod sin Gud/skabere oc Herre/ Frelsere oc Saliggiøre/ end det maa tro/at Dieffuelen er aldelis vdladen/oc besider det Menniske legemlige/oc taler igennem hans mund/oc fuldkommer i denne sidste tid/for hans domme dag kommer/sin onde vilie oc fortredelighed/imod vor HErre Christum.

Det vaare en forferdelig ting?

Hør her til. Alligeuel Dieffuelen haffuer alle tid bruget sin forgifftige besuigelse/oc indført i Verden al Guds bespottelse/Ketteri/Hygleri oc Løgn/al falsk lerdom oc Affgudiske tieniste/oc opuact alle falske Propheter/Kettere/Secter/Parthier/oc den Dieffuel Machomet/oc paa det sidste Paffuen/ saa haffuer hand dog giort saadant langtsomt oc nogle aar effter huer andre/Men nu i den sidste farlige tid opuecker hand paa en gang/oc i en hob fortredelige/Vgudelige/forherdede/ vilde/forbistrede/ fortuilede onde Mennisker/ falske Apostler/ Drømmere/Kettere/ Forførere/Guds bespottere/ Suermere/ Gēndøbere/oc andre Guds foractere/iblant huilcke nogle necte den hellige Trefoldighed/ nogle Christi guddom/nogle de Dødis opstandelse/den yderste dag/oc tilkommende Liff/nogle buldre oc bruse/scriffue/predicke oc lære imod de hellige Sacramenter/Daaben oc Christi Naduere/nogle imod verdzlig øffrighed/oc in Summa imod Euangelium/imod obenbare klar sandhed/oc den hellige Scrifft/At det er befryctende/Efftersi der vil ingen staa imod/oc Keyser oc Paffue en side stille/ lade saadan Dieffuels lerdom oc Secter haffue fremgang/at Gud skal effter den lange milde straff/effter Pestilentze/dyr tid oc vsiglig siugdom/huilcke der haffue ekon verit en reffue rompe/en gang vdstyrte sin sidste vrede oc grumhed offuer det Romiske rige oc andre Land/sla oc straffe met iern riss/at wi skulle aldelis bliffue til intet. Men Gud giffue at wi kunde kiende vor synd oc bedre oss/ Amen.

Paa

Paa Palme Søndag maa mand tage det Euangelium som læsis den første Søndag i Aduente Matthe xxj.

Eller denne efftefølgende Predicken om Christi Asen.

Huor danne Mennisker kalder Gud til sin tieniste?

Christus kalder icke aleniste til sin tieniste de retferdige oc fuldkomme Mennisker/men ocsaa arme Syndere/Matthei ix. Hand vil ocsaa/at mand skal lade smaa Børn kome til hanem/ Marci. x. Hand kalder ocsaa Daarer/at de skulle komme/Oc lere visdom/Prouer. iij. Der til lader hand ocsaa hente Asenet til sig/oc fører dem alle met sig/ind i den hellige Stad Jerusalem. Ja hand tager Kaarssens Træ paa sig/oc bær det/oc fuldkommer der paa/det Menniskelige slectis forløsning.

Skal huer Christi Tienere findis i it/ aff disse stycker?

Vilt du gaa ind met Christo/i det Himmelske Jerusalem/ da skalt du findis i en aff disse tienister. Kant du icke gaa hoss Christum oc met Apostlerne/legge mangfoldige dyders Kleder vnder Christo. Oc kant du icke met it lystigt hierte/ siunge hannem loff met Børnene. Oc haffuer du icke Kleder aff dit eget gods/eller almisse/at strø paa for Christo met Folcket. Oc haffuer du icke Palme grene oc Olie grene/det er/gode Exempel/at bære frem met de fuldkomne. Saa skalt du dog i det mindste vere Christi Asen/oc tiene hannem met dit eget legeme. Thi naar du recker dine arme vd/da giør du Kaarssens figure/ til it tegn/at ocsaa du/ skalt bære Christum.

Huor staar det screffuit?

Saa siger vor HErre Christus Mat. xj. Tager mit Aag paa eder/thi mit Aag er sactmodigt/ oc min Byrde er læt. Oc Luce ix. Huo som vil følge mig/hand skal forsage sig selff/oc tage sit Kaarss paa sig daglige/oc følge mig effter. Oc S.

Paulus siger j. Cor. vj. J ere dyr kiøbte/der faare skulle i prise oc bære Gud i eders legeme/oc i eders Aand/ som høre Gud til. Oc S. Petrus siger j. Pet. ij. Christus lidde for oss/oc loed oss it Exempel/at wi skulle efftersølge hans fodspor. Oc S. Augustinus siger Thu ting ere nødtørfftige til vor salighed/Christi pine oc vor Efftersølgelse. Christus bar sit Kaarss/oc wi skulle ocsaa bære vort Kaarss.

Ere der oc andre veye / middel oc tienister/ formedelst huilcke Mennisken kunde beuaris oc bliffue salige?

Den Prophete Ezechiel siger i det xiiij. Der som Gud vilde plage it Land/met hunger/dyr tid/met suerd/strid oc Pestilentze/ Saa / at der skulde ødeleggis baade Mennisker oc Queg/Oc Noe/Daniel oc Job ere i samme Land/da skulle de huercken redde Sønner eller Døtterer/men alleniste deris egne Siele/formedelst deris retferdighed.

Huad forstaar Propheten met disse tre Mend?

Tre Mennistens statter. Noe betegner Kirckens Prelater/ Bisper/Sogneherrer/ oc Kircketienere / de kaste grøne grens frem for Christo/det er/god lerdom oc gode Exempel. Daniel betegner dem som leffue i aandelige beskuelse. Met Job skal Mand forstaa dem/som øffue sig i barmhiertigheds gierninger/ imod Christum oc Hans Lemmer.

Huor bliffue da de andre arme Syndere?

Wi haffue den trøst aff den xxxvj. Psalm. At Gud aff sin milde godhed vil baade hielpe Mennisken oc Queg. Der faare er den fierde maade til saliggiørelse/tilkiende giffuen hoss Christi Asen/det er/ de Menniske som giøre Penitentze/ bære Christum personlige / oc tiene hannem selff/ met deris eget legeme.

Huorledis gaar saadan tienisste til?

Alligeuel arme Syndere/icke ere kallede eller vdsende til at vere andre Mennisters Forstandere/ met Ord eller gierninger/lerdom eller gode Exempel/ som Kirckens Prelater / Oc haffue icke heller herlig loff i deris mund/der de kunde loffue oc prise Gud met/som de/der ere i den aandelige beskuelse/Oc haffue icke heller timeligt gods/ at giffue almisse aff/som de/der

giøre barmhiertigheds gierninger/saa kunde de alligeuel/i Asens sted/vere Christo tienstactige met deris egne legeme/oc effter Pauli lerdom/ bære hannem baade met Legeme oc Siel/ oc indgaa met hannem i det Himmelske Jerusalem/det er/i den euige freds beskuelse/som haffuer sin oprindelse oc flyder aff Christi pine.

Sig det klarligere?

Det er saa meget sagd/Alligeuel du kant ingen regere/lære oc vnderuise/Icke heller hielpe de fattige met Almisse Oc icke heller gladelige loffue oc prise Gud/for den fryct oc forferdelse skyld / du haffuer aff dine Synder. Saa skalt du dog i det mindste vere Christi Asen det er/bære hans Naffn/til hans loff oc ære. Item/du skalt anamme Hans Kaarss/hans Aag/oc alt huad hand tilskicker dig/met taalmodighed/oc bære det met tacksigelse.

Er det oc suart/at vere Christi Asen?

Alligeuel det er surt/saa er det dog trøsteligt oc der er tryghed hoss.Oc wi skulle gierne vere Christi Asen for fire sager skyld

I. Fordi at Asenet tien Christo troligere/efftterdi det offuergiffuer sit legeme til Christi tieniste/end andre Mennisker som aleniste tiene Christo met munden/hiertet eller gierninger. Thi at huo som offuergiffuer sit legeme til Christi tieniste/oc bær hannem/ hand giør io mere/ end hand kunde giffue Almisse aff sit gods/Thi det er io mere kiedsommeligt oc større wmage at bære /end at loffue oc siunge/eller giffue de fattige noget.

II. Det Asen som bær Christum/gaar tryggelige oc wden fryct vnder Christo. Fordi at de sõ ere forstandere offuer andre de som giffue Almisse/oc de der loffue Gud/de kunde bliffue hoffmodige/ oc komme i vildfarelse: Men den som er Christi Asen/hand kand icke fare vild/thi Christus regærer oc ledsager hañem met bedzelet/Oc hand holder hannem tilbage/at hand icke løber frem i sit eget sind/oc følger sit eget opsæt/Oc falder hand/da hielper Christus hannem op igen/er hand laed oc forsømmelig oc vil icke frem/da slar Christus paa hannem met Snøben / Saa gaar hand da meget tryggere / end de andre Christi tienere.

III. Christi Asen er nest hannem Psal. xxxiiij. HErren er nær hoss dem/som haffue it sønderknuset hierte/oc hand hielper dem/som haffue en mistrøstig aand. Oc anden sted i Scrifften findis mere saadant.

IIII. Christi Asen skeer mere ære/end de andre Christi tienere/Thi at al den ære oc tieniste/som skeer Christo selff/den skeer ocsaa Asenet/paa Christi vegne/Oc alt det gode som skeer Christo / der er ocsaa Asenet delactig vdi / huad heller det skeer met Kleder/Palme grene/Olie grene/sang eller ærebeuislighed.

Huorledis kommer det?

Det kommer saa. At Prelater oc Predickere løse Asenet/oc føre det til Christum/ oc brede deris Kleder der offuer/sette Christum der paa/Det er io visselige en stor ære oc herlighed. Der efter strø de som øffue sig i gode gierninger oc andre fromme Christne/deris Kleder paa Veyen/ vddele deris timelige godes oc giffue Almisse/huilcket der kommer ocsaa Asenet til gode/det er arme/siuge oc ælendige Mennisker/som bære Christi Kaarss/ ia vor HErre Christum selff i armod / siugdom oc drøffuelse. Der effter siunge oc loffue de som ere i den aandelige beskuelse/ Christum/ paa Asenet / Det høre Asenet / det er/ de arme/siuge oc ælendige Mennisker/fatte oc anamme trøst oc taalmodighed der aff. Dette er det/det Christus siger Matthei. xxv. Alt huad i haffue giort/ en aff disse mine ringeste Brødre/det haffue giort mig selff.

Huad priss oc loff haffuer Asenet i Scrifften?

Den almectige Gud haffuer saa æret Asenet/At der hand befalede at alle Førstfødinge skulde offris oc slactis/da vilde hand aleniste spare Mennisken oc Asenet/oc hand befalede at mand skulde løse Mennisker met en Ort guld/oc Asenet met it Faar. Wi læse ocsaa at de ypperste Konger/Førster/Dommere/Patriarcher oc Propheter hoss Jøderne/rede paa Asen. Wi læse ocsaa / at der haffuer intet wskilligt Creature talet Mennisfelige ord/wden aleniste Balaams Asen/huilcket der kunde ocsaa see/ den Propheten icke kunde see/ lige saa skeer det end nu / at offte it enfoldigt oc wlert Menniske seer oc

forstaar

forstaar det/der denne Verdens Vise oc Klogte bliffue til gecke offuer. Samson slog met en Asenkeffte/tusinde Philister/oc der hannem tørstede/bad hand Gud om hielp/ hand obnede paa Kefften en kindtand/oc der flød vand vd/der drack Samson aff/oc bleff vederqueget igen. Huilcket der betegner/at Christus ihielslog mange tusinde Jøder oc Hedninge/formedelst sine arme enfoldige Asen / det er / formedelst de hellige Apostlers keffte oc predicken/ oc skenckte oss aff deris kindtender/det er/ aff deris mund/ Euangelij gode føde vedske. Saa vilde Christus ocsaa haffue Asen til sin fødzels vidnisbyd. Hand vilde ocsaa fly bort i Egypten paa it Asen fra den grumme Herodis tyranni oc komme til bage igen paa it Asen. J den første Kircke kallede icke heller/ huercken Jøder eller Hedninger/de Christne andet end Asen/ia de holde dem icke heller for andet end som Asen/Oc som Tertulianus scriffuer/da malede de Christi billede paa Kaarsset/met Asen Øren/at de der met vilde giffue til kiende/at de Christne skulle vere den gantske Verdens Asen.

Skal io da en Christen/vere Christi Asen?

Ja visselige. Der er intet gudeligt Menniske paa Jorden/ at Christus io bruger hannem som it Asen/enten met fristelse/ genuordighed/forfølgelse/bedrøffuelse/armod eller siugdom. Huad mand nu giør saadant it ælendigt Menniske oc saadan en fattig Christen / det giør mand Christo selff/ som sider paa hannem/huilcken der ocsaa vil/som en god Hyrde/styre/ regere/føde/beskerme/beuare oc aldrig forlade hannem/ men føre hannem endelige met sig ind i det himmelske Jerusalem/det er/ ind i det euige liff/ Amen.

Epistel paa Skiertorsdag

j. Corinth. xj.

KJere brødre ieg anammede det aff HERren/der ieg gaff eder. Thi at vor HErre Jesus/i den Nat/der hand bleff forraadt/tog hand brødet/tackede/oc brød det/oc sagde. Tager/æder/det er mit Legeme/som brydis for eder. Det giører i min hukommelse. Disligist oc saa Kalcken/effter Nadueren/ oc sagde. Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod. Dette giører/saa offte som i det dricke/i min hukommelse.

Thi saa offte som i æde aff dette Brød oc dricke aff denne Kalck/skulle i forkynde Herrens død / indtil at hand kômer. Huem som nu æder vuerdelige aff dette brød/eller dricker aff HErrens Kalck / hand er skyldig i HErrens Legeme oc Blod. Men huert Mennïske skal prøffue sig selff/oc æde saa aff dette Brød/oc dricke aff denne Kalck. Thi huem som æder oc dricker vuerdelige/hand æder/oc dricker sig selff Dommen/der met/at hand icke giør forskel om Herrens Legeme.

Der ere oc fordi saa mange Skrøbelige oc Siuge iblant eder/oc mange soffue. Thi at dømde wi oss selff/da bleffue wi icke dømde. Men naar wi dømis/ da straffis wi aff HErrens / paa det wi skulle icke fordømis met Verden.

Huor om taler denne Epistel?

Om try ting. Først/om det vskickelige Væsen/der de Corinther haffde der hoss naar som de anammede Christi Legemis oc

mis oc Blods Sacramente. Det andet/om Sacramentens indskickelse vnder Brød oc Vin. Det tredie/om deris Prøffuelse/ som ville anamme dette Sacramente.

Huad haffde de Corinther for it wskickeligt væsen?

Naar de komme tilsammen at holde Christi Nadnere/da ode oc drucke de Rige sig fulde/oc lode de Fattige staa hungrue der hoss met skamme/Forargede saa de enfoldige/oc gaffue onde Exempel/Lige som det oc gick til hoss oss/i Kalenter oc Brøderskab/der som de Rige oc leffde kræselige/oc lode den stund de Fattige staa hungrue faar dørren. Dette wskickelige væsen straffer Paulus/oc siger/At der kommer intet got aff. Først bespottis Gud i sine gaffuer/oc den kierlighed wi skulde haffue til vor Neste vdslyckis/huor aff Guds heffn oc straff vil da komme offuer saadane Mennisker/som er/ Siugdom/ Pestilentze/dyrtid/oc anden wlycke. Dette de Corinthers wskickelige væsen/vilde Sacramenterere gierne trenge ind i Kircken igien/oc giøre aff Herrens Naduere en drickelau oc fraadzeri/at Guds vrede kand igen optendis offuer oss.

Huad siger S. Paulus om dette Sacramentis indskickelse?

Hand siger. Jeg anammede det aff Herren/der ieg gaff eder/Thi vor HErre Jesus i den nat/der hand bleff forraadt/ tog hand Brødet/tackede/oc Brød det/oc sagde. Tager/æder/ Det er mit Legeme/som brydis for eder/Dette giører i min hukommelse.

Disligist ocsaa Kalcken/effter Nadueren/oc sagde. Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod. Dette giører saa offte i det dricker/i min hukommelse. J disse Ord giffuer Paulus til kienden huem der indskickede Alterns Sacramente/ naar/for huem/huorledis/met huad Ord/oc for huad sag.

Huem indskickede da det høyuerdige Sacramente?

Vor HErre Jesus Christus/Guds Søn/Verdens Frelsere. Der faare skal det icke i nogen maade foractis.

Naar eller paa huad tid indsette oc beskickede hand det?

J den nat der hand bleff forraadt/aff den Forrædere Juda/i den sidste Naduere/ som Mattheus/Marcus oc Lucas bescriffue det.

For huem indskickede hand det?

For sine Diseipler/det er/for alle dem som tro paa Christum/Fordi at i den første Kircke kalledis alle Christne Discipler/oc bleffue først neffnde Christne i Antiochia Act. xiij. Huem som nu vil gaa til Sacramentet/hād skal vere Christi Discipel/oc tro huad Christus siger / oc hand skal giøre/ huad Christus befaler.

Huorledis indskickede hand det?

J Brød/oc Vin. Wi see vel vduortis Brød oc Vin/men for Christi ord skyld wi høre/Tager hen/oc æder/det er mit Legeme/Tager hen/dricker/det er mit blod/tro oc bekiende wi/at Christi Legeme oc Blod er der/Men huorledis det gaar til/skalt du intet bekumre dig met. Det er troens gierning/Lad hine tredske hoffuit det begrunde/som dog forgeffuis tracte effter høye ting/til deris egen forderffuelse.

Met huad Ord indsette hand det?

Hand tog Brødet/tackede Brød det/oc sagde. Tager hen/eder/ det er mit Legeme/ som brydis for eder/ Oc hand tog Kalcken/oc sagde. Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod. Denne befalning er den rette consecratio/naar wi følge den befalning oc tro hans Ord/da giør denne tro/at Brød er oss Christi Legeme/oc Vin/ Christi Blod. Presten er ekon en Tienre/som bær oss Christi befalning frem/oc vddeler Sacramentet iblant Menigheden.

Huor faare indskickede hand det?

Dette giører/siger hand/ til min hukommelse. Hand vil at wi skulle komme til sammen som tro Brødre oc Søstere/æde oc dricke det aller beste/oc tale met huer andre om sagen/der hiertet kand glæde sig aff/Wi skulle forkynde der Herrens død/de bedrøffuede hierter oc beklemde Samuittigheder til trøst/dem som ere skrøbelige i troen til styrckelse/oc dem som tro/til stadfestelse/imod al Dieffuels lerdom/Menniskens paafund/ Hygleri oc løgn. Er dette nu icke en glædelig Collats oc Omgengelse/der som mand begaar Guds befalning/ oc handler om Guddommelige sager/oc Sielens salighed? We da dem som saadant foracte.

Huor vdi staar deris prøffuelse/ som vile anamme dette Sacramente:

Deris prøffuelse oc Beredelse/ som ville ga til Sacramentet/staar i disse effterfølgende stycker.

Først.

At de skulle haffue sand anger oc ruelse for deris synder oc misgierninger som de haffue bedriffuit/beklage oc scriffte dem/ oc anamme affløsning der paa/icke løbe der til som wrene skidne Suin til it Tru/wden al anger oc ruelse/fryct oc forferdelse/ ia wden al tro oc kierlighed.

Det andet:

At de skulle haffue en god vilie oc opsæt/til at fly fremdelis synd oc alle aarsager til synden/oc besynderlige offuergiffue had oc auind etc. Som besynderlige ere imod broderlig kierlighed oc dette Sacramentis natur. Fordi at de som ere forherdede i had oc auind imod deris Neste/de æde deris død paa denne mad/ som Judas giorde.

Det tredie.

At de skulle tro Christi Ord i Testament/oc icke twile der paa/ Oc de skulle skille dette Brød oc Vin i Alterens Sacramente fra andet almindeligt Brød oc Vin/icke giøre fraadzeri oc suelgeri deraff/som Sacramente skendere. Giøre/ Fordi at de som der icke giøre skilsmisse paa/de anamme det til en Dom oc fordømelse.

Det fierde.

At de skulle gaa smuct tuctelige der til/falde paa knæ/holde klæder oc arme fra munden/holde hoffuedet smuct op/oc lade munden op/oc recke Tungen frem/oc effter de haffue anammet Christi legeme lycke oc holde munden til holde sig smuct skickelige den dag met mad oc dricke/ia icke alenste den dag/men oc huer dag der effter/at Sacramentet skal icke ske vanære. Dette er sagd faar Børn/

Det femte.

At de skulle betracte Guds wsigelige godhed oc barmhiertighed/der hand beuiser oss i dette Sacramente/sky fremdelis Synden/oc giøre saadan fruct som der bør at følge Sacramentet.

Huilcke ere Sacramentens fruct?

At den ene skal tage sig den andens sag til/den ene tiene/ hielpe oc trøste den anden/oc lige som Christus loed sig æde oc dricke aff oss/ at wi oc igen skulle lade æde oc dricke oss aff vor Neste/det er tiene hannem met vore pendinge oc gods. Saa skal der da følge Guds velsignelse oc benedidelse/al naade/lycke oc salighed.

In Summa?

Naar du befinder dig at vere skrøbelig i troen/kaald i kierlighed/tuilactig i haabit/tilbøylig til alle Synder/oc du vilde gierne vere sterck i troen/brendende i kierlighed / fuldkommen i haabit/oc fri fra din synd/Du vilde oc gierne vere from/ydmyg/barmhiertig/sactmodig trofast oc sandru/da est du best skicket oc bequem at anamme Christi legeme. Thi denne Himmelske mad/vil haffue en hungru Siel/Huad som tilforn er mæt oc opfyldet/det hører icke her til. Maria siunger i Magnificat. Hand opfylder de Hungrue met det gode/oc lader de Rige tomme. Saa gack nu hen til Sacramentet i troen oc broderlig kierlighed/met anger oc ruelse for dine synder/ met it got opsæt oc hiertelau/at du vilt vocte dig fra synd oc fly alle aarsager dig kunde giffuis til synd/met tacksigelse til Gud/. Oc see der nest ocsaa til/at du beuiser Sacramentens anammelse formedelst den rette fruct / som Sacramentens tegn Brød oc Vin vnduise/saa skalt du visselige befinde hoss dig/ Guds velsignelse/Christi hielp oc bistandt/naade oc barmhiertighed/oc endelige beside det euige Liff. Der til hielpe oss Gud Fader formedelst sin elskelige Søn Jesum Christum/ AMEN.

Skiertorsdag om HERRENS Naduere.

Huad er besynderlige nytteligt at sige om Herrens Nadere?

Try stycker. Huem der indskickede Naderen. Huad Naderen er. Oc huorledis Herrens Nadere skal brugis.

Huem

Huem indskickede Naderen?

Denne Nadere er icke beskicket aff nogen Apostel eller Engel/men aff Christo Guds Søn selff/Oc lige paa den tid/der hand skulde fuldkomme den høyeste gierning/det er/det Menniskelige Slectis forløsning. Thi hand siger Luce xxij. Mig forlengis hiertelige effter/at æde dette Paaske Lam met eder/før ieg lider/Thi ieg siger eder/at ieg skal icke nu her effter æde der aff/før end det bliffuer fuldkommet i Guds rige. Hand indsette oc icke samme Nadere/at hand skulde aleniste gielde paa den tid/men hand skal brugis i Kircken/indtil Christus kommer igen i sin herlighed/at dømme Leffuende oc Døde/Thi hand siger/Det gióret i min hukommelse. Oc S. Paulus siger i. Cor. xj. Saa offte i æde aff dette Brød/oc dricke aff denne Kalck/da skulle i forkynde HERRENS død/indtil hand kommer.

Huorledis skickede Christus denne Nadere?

Icke at huer skal forvende hannem effter sit eget hoffuet/oc vddele ekon den ene part til de Christne/oc beholde den anden/Men mand skal vddele dette Sacramente gantske oc altsammen/som det er indskicket aff Christo/oc icke skulle den ene part fra den anden.

Sige dog Papister/at huor Legeme er/der er ocsaa Blod/det faare et det nock/at giffue den ene part?

Mand spør icke heller at/eller taler om/huad der er i it naturlige legeme/men om huad Christus haffuer indsæt oc befalet/at wi skulle giøre hannem effter/Oc det samme er wgensigeligt. Christus skickede i sin Nadere/Brød oc Vin/oc befalede at æde hans Legeme vnder Brød/oc at dricke hans Blod vnder vin. Huo vil nu met en god Samuittighed forvende denne skick? Christus siger/Jeg giffuer eder brød oc vin/mit Legeme i brød/mit Blod i vin/oc ieg vil at i skulle saa anamme det/som det er beskicket aff mig/Oc Papister taare alligeuel sige/Det er nock/naar i anamme Christi legeme i brød/Thi/at huor legeme er/der er ocsaa blod. Huem ville nu i fromme Christne tro? Huem ville i følge? Enten Christo eders sande

Gud oc frelsere / eller Papisterne / som ere falske Christne oc Løgnpredickere? Wi vide io ocsaa vel / at der er naturligt blod i it lefſuende legeme. Men wi handle her i Herrens Nadere / icke om naturlige men om himmelske oc offuernaturlige ting / wi handle icke heller her effter Menniskelig fornumstighed / men effter Guds ord. De hellige Apostle oc Christi Disciple / effter fulde Christum i hans skick oc indsettelse / Disligist giorde ocsaa den første Kircke / i mange hundrede aar / paa det neste indtil vor tid. Effterdi wi haffue nu / indskickelsen / ordet / Christi befalning / Apostlernis exempel / oc den første kirckis brug / Da skal ingen mact / Tyranni / visdom eller klogskab forferde oss fra sandheds vey / oc drage oss der hen / at wi skulle samtycke i deris falske / besuigelige oc løgnactige lerdom.

Huad er Herrens Nadere?

Herrens Nadere er it Gestebud / i huilcket Christus / der hand nu skulde gaa til sine Pine / giør sit Testamente / oc beskicker at hans gods skal vddelis til hans Arffuinge oc Venner / det er / til alle trofaste Christne.

Huad skilsmysse er der imellem det gamle oc det ny Testamente?

Gud Fader haffde beskicket det gamle Testamente for Patriarckerne / Abraham oc hans Sæd. Effterdi nu intet Testamente gielder noget eller haffuer mact / vden det stadfestis met hans død / der det giorde / Da vide wi / at det gamle Testamente / er stadfeste oc giort fast met blod aff Oxen / Kalffue / Geder / Bucke oc formedelst deris død / oc andre saadanne Offer. Men det ny Testamente er beskicket oss Christne / formedelst Jesum Christum Guds Søn / oc stadfest formedelst hans død.

Huad hører der til it Testamente?

I Testator / Den som giør Testamentet / det er / Jesus Christus vor Herre.

II. Testamentens breff / ere Christi Ord / Tager hen oc æder / det er mit Legeme / Tager oc dricker allesammen / det er mit Blod. Desse ord ere stadfeste / met Christi Blod / som formedelst it Indzegel.

III. Testamentarij eller Vidne/ere de hellige Apostle oc deris Efftercommere Biscopper/ Sogneherrer/ Predickere/ oc andre Kirckefienere/ som skulle vddele iblant de Christne/ det gode der Christus haffuer giffuet bort i sit Testamente.

IIII. Arffuinge oc Venner/ ere de som tro paa Christum/ ingen vdeluct.

V. Det gode som bebreffuis oc giffuis bort i Testamentet/ huilcket der er icke Guld/ Sølff/ grøne Skoue/ kaastelige Klenodie/ herlige Kleder eller andet saadant/ Men det ypperste/ kieriste oc beste/ der Christus haffde/ det tilmyndede hand oss i sit Testamente/ som er/ hans hellige oc sande Legeme/ oc hans dyrebar Blod. Oc i det samme gode haffuer hand giffuet oss Syndernis forladelse/ oc tilsagd oss det euige liff. Thi hand siger/ Det er mit Legeme/ som giffuis eller forraadis for eder/ Oc fremdelis/ Det er mit Blod/ som vdgydis for eder/ til Syndernis forladelse. Huor Sydernis forladelse nu er/ der er ocsaa det euige liff. For denne velgierning/ skulle wi idelige betracte oc ihukomme Christi død oc pine/ oc loffue/ prise/ ære oc altid tacke Gud der faare. Thi det kaldis ocsaa fordi Eucharistia/ det er/ en Tacksigelse.

Huorledis skal mand rettelige bruge Christi Nadere?

Her er nogen vildfarelse oc misbrug kommen op. Nogle mene/ at Naderen er aleniste fordi indskicket aff Christo/ at hand skal skille de Christne fra Jøder/ Tørcker oc Hedninge. Nogle mene/ at de ekon skulle sige Messe for de leffuende oc Døde oc haffue icke mere behoff. Nogle ere i den mening/ at de formedelst den gierning at de anamme Sacramenter/ Ex opere operato, fra Syndernis forladelse. Dette altsammen er gruselig oc forferdelig vildfarelse. Men dette er Naduerens rette brug/ at wi hoss Nadere skulle betencke oc ihukomme/ Christi godhed oc store velgierninger/ der Christus beuisde oss formedelst sit Legeme oc Blod/ at wi nu ere trygge i vor Samuittighed oc visse paa Syndernis forladelse. Thi at lige som de Breff/ der er beseglede aff Konger oc Førster/ giøre oss visse paa/ at det gode som formeldis Breffuene/ skal høre oss til/ oc at wi met rette skulle indkreffue oc beholde det. Saa giør

 ocsaa

ocsaa Herrens Nadare oss trygge oc visse paa/ i alle fristelser/ bedrøffuelser forfølgelser/modgang oc vnder Kaarsset/at det gode/ som er berørt oc oss tilmyndet i Christi Testamente/skal høre oss til/ oc ingen anden.

Saa hører ieg vel/at Herrens Nadere er en lægedom imod al bedrøffuelse oc siugdom?

De Christne i den første Kircke/ brugede Herrens Nadere/ i al deris angist oc nød. Skickede Gud dem Strid/dyr Tid/ Pestelentze oc anden nød til/da giorde de Christne strax Penitenze/ bekiende deris Synder/ oc bade Gud om naade. Oc paa det de kunde trøste deris hierte oc samuittighed/oc bliffue taalmodige i saadan angist oc nød/da anammede de der paa/ det høyuerdige Sacramente. Miste en Mand sin Hustru/eller en Quinde miste sin Hosbonde/da gick den Persone som leffde igen/met Slect oc Venner til det høyuerdige Sacramente/icke i den mening/at de der met vilde hielpe de Døde/Men at de vilde anamme it vist Tegn der paa/at Gud Fader/end nu vilde vere dem naadig / for sin elskelige Søns Jesu Christi skild.

Dette var en deylig Brug/ oc vaare got at hun vaare end nu ved mact?

Der Papister oc øyenskalcke/Muncke oc Prester hørde eller lesde om Sacramentens Christelige brug/ da skickede de dem/lige som Aber pleye at giøre oc giorde Sielemesser/Offermesser/Kalentmesser/Aarssmesser/Begengelsemesser oc Skerdzildsmesser der aff/at hielpe de Døde met alligeuel at Sacramentens fruct hører ekon de leffuende til. Der aff kom ocsaa dē gruselige vederstyggelighed met atskillige Messer i besynderlighed/imod storm/imod strid/imod dyrtid/imod pestilentze/ Oc det var nu kommet saa langt/at der var ingen siugdom/modgang eller wlycke/at hun haffde io sin egen Messe eller Collecte i Messebogen. Summa. Huo som rettelige bruger denne Nadere/æder oc dricker Christi Legeme oc Blod verdelige/ hand bliffuer delactig i alt Christi gode/oc skal endelige beside det euige liff/Men den æder oc dricker det verdelige/som æder oc dricker i Troen/som den der troer/at Christus affslette hans Synder/stillede Faderen til freds/ oc giorde hannem delactig i alt sit gode. Icke aff Menniskelige gierningers fortieniste/men

aff

aff Guds blote naade oc barmhiertighed/for sin elskelige Søns Jesu Christi skyld/som gaff sit legeme i døden for oss/ oc haffuer vdgydet sit Blod for vore Synder/ At wi skulde haffue Syndernis forladelse oc det euige liff/ Amen.

Om Christi Pine oc Død.

Huad er nytteligt oc nød torfftigt at sige/om Christi Pine oc Død?

Sex stycker. Først/ Huad sag der var til Christi død. Det andet/Tiden. Den tredie/Steden. Det fierde/Personene. Det femte/Historien. Det siette/Christi Pinis brug eller fruct.

Huad sag var der til Christi død?

Vore første Foreldris/Adams oc Eue fald/huilcken Synd der flød vd offuer alle Menniskens Børn. Oc det var icke mueligt/at noget Menniske kunde bleffuet saligt/der som Jesus Christus Guds Søn icke haffde bleffuet Menniske/oc met sin pine oc død forløsd syndige Mennisker. Thi der kunde ingen findis i det gantske Menniskelige Sleete/ som kunde betale for den Synd. Der fore skulde Christus komme/oc forlige oss/som var vredsens Børn/met sin Himmelske Fader igen/ oc bortage alle Synder/Som Esaias siger i det liij. Cap. Gud lagde alle vore Synder paa hannem/hand bar vor siugdom/oc tog vor sprecke paa sig/Hand bleff saaergiort for vore misgierningers skyld/oc knuset for vore Synders skyld.

Kunde wi icke selff giore fyllyst for vore Synder?

Christus giørde fyllyst oc betalede met sit vskyldige Blod for den gantske Verdens Synder/ j Joh. j. Hand betalede gielden/oc Faderen gaff oss quit/ledige oc løss/saa fremt som wi forlade oss paa Christum/oc bliffue stadelige hoss hans Ord.

Skulle wi da intet got giøre?

Wi skulle allid giøre noget got. Men vore gierninger skulle ske Gud til loff oc tacksigelse/vor Neste til hielp/trøst oc tieniste/oss selff til en Offuelse oc til at spæge den gamle

Adam/

Adam/Naar vore gierninger saa ske/ da gaa de i den rette brug.

Paa huad tid lidde Christus død oc pine?

Paa Paaske høytid/huilcken Jøderne skulde effter Guds befalning holde høytilig/ til en amindelse/at Jsraels Børn ginge da aff Egypten oc bliffue forløsde. Oc den samme Høytid kalledis Paaske/det er/ en igennem gang/ fordi at Guds Engel gick igennem al Egypti land/ oc aff Guds befalning hielslog/alle Hedningernis Første fødde/baade aff Mennisker oc Queg/oc førde Jsrael veldelige vd aff Kong Pharaonis suare treldom oc frelste dem aff Egypten. For denne store velgierninger tackede de Gud paa denne Paaske Høytid/ oc sloge den naadige Faders eniste elskelige Søn ihiel/ i steden for tacksigelse/det var hans betalning.

Huor faare kalder S. Augustinus paasken en Gang?

Fordi at Christus gick formedelst sin Pine fra døden til liffuet/oc giorde oss som tro hans Opstandelse en gang at wi ocsaa skulle gaa fra døden til liffuet.

Huilcke vaare Christi pinis Steder?

De vaare besynderlige sex. j. Urtegaarden. ij. Den ypperste Prestis Cayphe huss. iij. Pilati Domhuss. iiij. Konge Herodis huss. v. Hoffuet pande sted eller galie Bierget. vj. Christi Kaarss oc Graff.

Huilcke ere persone?

Her er tre slaus Personer.

I. Christus met sine Disciple/Quinder/oc andre fromme Christne.

II. De ypperste Prester/Phariseer/Scrifftlerde/ Folckens Oldinge/ oc Jødernis gantske Synagoga.

III. Kong Herodes/ Landzherren/oc Dommeren Pilatus/met det Romske tilhang oc Stridzmendene.

Huilcken er Christi pinis Historie?

Historiam bescriffue Euangelisterne / Mattheus/ Marcus/Lucas/Johannes.

Om

Om Vrtegaarden.

Hvor faare gick Christus aff Jerusalem/offuer den beck Cedron/ind i Vrtegaarden?

At den Figure skulde fuldkommis ij. Reg. xv. Der som saa staar screffuet. Der Absolon sette sig op imod sin Fader Dauid/ oc drog Folcket til sig/oc haff de i sinde at hand vilde offuerfaldet sin Fader/Da flyde Dauid aff Jerusalem/ met sine Tienere oc Leuiter/oc gick offer den beck Cedron/ paa brincken aff Olie bierget/oc græd modelige.

Huad betegner denne Figur?

Absolon betyder den Forrædere Judam. Dauid Christum. Lige nu som Absolon handlede forrædelige imod sin Fader/ Saa handler oc Judas forrædelige imod sin Mestere Christum. Oc lige som Dauidz Tienere vaare sorrigfuld oc ginge met hannem. Saa ere ocsaa Christi Apostle sorrigfulde/ oc følge hannem offuer den beck Cedron.

Huad siger Christus til dem?

Hand siger. J denne nat skulle i allesammen forarge eder paa mig. Thi det er screffuet Zacharie xiiij. Jeg skal sla Hyrden/ oc Hiordens Faar skulle atspredis. Her suarede Petrus til/oc sagde/ Der som de oc skulde allesammen forarge sig paa dig. saa vil ieg dog aldrig forarge mig paa dig. Ja/der Christus sagde fremdelis/Sandelige/ieg siger dig/J denne nat før end Hanen gael/skalt du necte mig tre gange. Da suarede Petrus/ oc sagde. Der som ieg end skulde dø met dig/da vil ieg icke necte dig/Disligest sagde de allesammen.

Huorledis kommer det/at Petrus er her saa frimodig/oc falder alligeuel paa det sidste saa dybt?

Her er it Exempel i Petro/at al menniskelig krafft/styrcke/ fornufft oc fri vilie falder ned oc bliffuer til intet/naar Mennisken vil vden Guds naade/handle i Guds sager. Christus siger/J skulle allesammen forarge eder paa mig/oc beuiser det met den Prophetis Zacharie Scrifft/nu troer Petrus huercken Christo eller Propheten/men hand fordrister sig meget mere paa sin egen mact oc styrcke/Ja/hand vil vere noget mere/end

de an-

de andre/der faare falder hand ocsaa dybere/end de andre/ De andre flyde ekon fra Christo/men Petrus forsor hannem tre gange.

Huad skulle wi lære aff dette petri Exempel?

At wi skulle intet giøre eller begynde aff vor egen forsynlighed oc gode tycke/vden Guds Ord/som diss vær alt for meget skeet er i Christendomen/oc haffuer fordi liden lycke veret hoss. Det er oc ret/at Gud straffer vort gode tycke oc fordristelse/at Menniskē kand beskemmis/oc ydmyge sig for Gud.

Huor faare gick Christus ind i Vrtegaarden?

I Paradisis Vrtegaard skede det fald/der oss forderffuede oc førde oss i ælendighed oc bedrøffuelse/Der faare skulde ocsaa vor Forløsning begyndis i en Vrtegaard igen.

Huad giorde Christus i Vrtegaarden?

Hand giorde sin bøn tre gange/at var der mueligt/da skulde Faderen tage den Kalck fra hannem/at hand skulde icke dricke hannem. Denne bøn driffuer den store angest hannem til/ der hand haffde aff den tilkommende pine/at hand ocsaa sagde/Min Siel er bedrøffuet/indtil Døden.

Huorledis skicker hand sig i denn Bøn?

Hand viger ved it stenkast fra sine Discipler/bøyer sine knæ/oc falder ned paa sit ansict/oc beder/Abba/Kiere Fader/ Alting er dig mueligt/tag denne Kalck fra mig/Dog icke huad ieg vil/men huad du vilt/det ske.

Huad vil hand lære oss met denne Bøn?

At wi skulle bede i himmelighed oc paa lønlige steder/oc formedelst saadan vduortis oc legemlig skickelse/opuecke vore hierter oc Aand/til gudelige Bøner.

Huor faare siger hand/Icke huad ieg/men huad du vilt?

At wi ocsaa skulle sette alting ind til den guddommelige vilie. Vor vilie er ond/Guds vilie er al tid god.

Huor faare gaar hand saa fra oc til sine Discipler?

Stor angist oc sorge driffuer hannem saa frem oc til bage igen/lige som it bedrøffuet Menniske/søger hielp oc trøst/her oc der.

Huor paa kand mand mercke den store angist?

Det

Det kom/siger Lucas/at hand stridde met døden/oc bad inderlige/oc hans sued bleff som blods draabe/ oc fulde ned paa Jorden.

Huor søger hand trøst i saadan angist?

Ingen anden sted/end hoss sin himmelske Fader/efftherdi at intet Creature kand hielpe i saadan angist oc fristelse.

Trøster oc Faderen hannem?

Ja. Der obenbaredis en Engel aff Himmelen/oc styrckede hannem: Huilcket altsammen skede oss til trøst.

Huor faare taler hand Petrum besynderlige til?

Hand minder hannem paa hans store løffte/oc menniskelig skrøbelighed/oc siger. Simon/soffuer du? Kunde du icke vaage en time met mig? Vaager oc beder/ at i icke skulle falde i fristelse/Aanden er velvillig/men Kiødet er skrøbeligt.

Huad giorde Disciplerne?

Deris Øyen vaare fulde aff søffn/oc de viste icke huad de suarede hannem for sorrig.

Huad skulle wi lære der aff/at Christus vaager oc beder/ oc Disciplerne soffue?

Saa meget skulle wi lære der aff/At Christus vaager for oss/naar wi soffue oc ere lade oc forsømmelige til at bede/som den cxxj. Psalm. siger/ See/ Israels Vectere soffuer icke eller søffner.

Huad gior Christus paa det sidste/der hand tre gange haffde giort sin Bøn?

Hand stod op aff sin bøn/ oc kom til sine Discipler/ oc fant dem soffuendis/oc sagde. Ville i nu soffue oc huile eder? Det er nock/timen er kommen/Seer/den som mig forraader er her hart hoss/vaager oc Beder / at i icke skulle falde i fristelse. Oc som hand end nu talede met sine søffnige Disciple/kom den forrædere Judas/met Jødernis tilheng oc Skare/at forraade sin Mestere Christum/oc antuorde Jøderne hannem.

Saadant var forferdeligt aff en Apostel?

Ja visselige var det forferdeligt. Hand haffde til forn predicket Euangelium/oc sider til bords met de andre Apostler/oc veret delactig i Christi naade met dem/Oc hand er alligeuel saa besæt met gerigheds Dieffuel/at hand for en ringe Pending/ forraader sin kiere Mestere oc Herre.

Huorledis oc huor forsamlede Judas denne Skare?

Den stund Christus var met sine Disciple i Urtegaarden/ løb Judas omkring i Jerusalem/ som en galen Hund/ oc forsamlede treslaus Folck. De ypperste Presters Tienere/ Den verdzlige Offridhedz Tienere/ Oc det Romske tilheng oc skare/ Disse kom hand løbendis met/ oc de vaare beuebnede met Suerd oc Stenger.

Huor faare bescriffue Euangelisterne dette saa klarlige?

At de ville giffue til kiende/ huordanne Prester der vaare paa den tid. Lige som de vilde sige/ De skulde stridet imod Christum met Scrifften/ Saa komme de met en hob Mordere/ De skulde taget den hellig Aands suerd Guds ord/ Saa toge de spiud/ suerd/ stenger etc. At der er aldelis intet aandeligt/ men idel mord.

Huor faare giffuer Judas dem it Tege?

Hand viste vel huorledis Christus var offte vndsluppen aff Jødernis hender/ Der faare verer hand dem her at/ at de skulle føre hannem viislige/ Lige som hand vilde sige/ Vndkommer hand fra eder / da skal det icke vere min skyld eller skade.

Huorledis skicker Christus sig imod Judam?

Hand gick imod hannem / oc gaff sig veluillige vnder Kaarsset/ Som Esaias siger om hannem i det. liij. Cap. At hand oplod icke sin mund. Oc S. Paulus siger til de Philippenser i det ij. Cap. Hand bleff Faderen lydig indtel Kaarssens død. Der faare gick hand nu frem til dem/ oc sagde/ Huem lede i effter? De suarede hannem/ Jesum aff Nazareth/ Hand sagde/ Det er ieg. Dette er Guds Titel oc Naffn. Der Jesus nu sagde/ Det er ieg/ da vigede de til bage/ oc fulde ned paa Jorden. Der met vilde Gud giffue sit ordis Krafft tilkiende/ for huilcket intet Menniske kand bliffue bestandigt naar det kommer som it torden.

Huor faare lader hand dem staa op igen?

Hand vil der met giffue tilkiende / sin gode vilie hand haffde til at lide/ at hand tuingis icke til aff Jødernis mact/ at lide pine/ men hand giør det gierne oc veluillige/ Mennisken til trøst oc hielp.

Huor

Huor faare siger hand/lede i effter mig/da lader disse gaa?

Hand beuiser sin godhed der met/at hand ocsaa met i sin wlycke oc modgand sørger for sine Disciper/at dem skal intet ont vedersaris.

Huor fare Kysser Judas Christum?

Fordi at hand haffde giffuet Jøderne it Tegn/ oc sagd/ Huilcken ieg Kysser/den skulle i gribe/ oc føre hannem vorlige. Det var deris løsen.

Huad mercker Jude Kyss?

Alle Hyckleris lerdom oc leffnet / som vnder it vduortis helligt skin/forføre de wforstandige oc enfoldige/oc foruende fredsens Kyss til wfred/sandhed til løgn/oc forraade dagli-ge pa ny den arme Christum/met sine Christne/wden affla-delse.

Huad sagde Christus til Judas?

Hand sagde. Min Ven/Huor faare est du kommen? O Juda, forraader du Menniskens Søn met en Kyss. Da ginge de frem/oc lagde hender paa Jesum/oc grebe hannem.

Huad giorde Disciplerne der til?

De sagde/Herre/skulle wi sla til met Suerd? Oc Petrus tøffuede icke til Christus fick giffuet suar fra sig igen/men hand drog sit Suerd vd/oc slog den ypperste prestis Suend/Malch-um/oc hug hans høyre øre aff.

Huad sagde Christus der til?

Hand straffer Petrum/oc befaler hannem at hand skal stinge sit Suerd i Balgen/oc siger / Huo som tager Suerd/ hand skal omkomme formedelst Suerd/ Eller ment du/at ieg icke kunde bede min Fader/at hand skulde tilskicke mig/mere end tolff Skock Engle? Men huorledis skal da Scrifften fuld-kommis? Thi det skal saa ske.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand vil at en Predickere som predicker det guddommelige ord / icke skal stride met det vduortis legemlige Suerd / men met den hellig Aands Suerd Ephe. vj. Der skal oc ingen an-den tage Suerdet/wden det befalis hannem aff Øffrigheden Rom. xiij.

Huad mercker Malchi høyre øre?

Det høyre Øre er hugget aff Jøderne/de henge aleniste i Scrifftens vduortis Bogstaff/oc ville icke anamme Guds Aand i ordet/Oc der som Christus icke hielper dem/da ere de ødelagde i grunden. Malchus er en Figure til Paffuens vgudelige Tilhengere oc falske Christne/de haffue ocsaa mist det høyre Øre/der de skulde høre Guds ord met/ oc haffue icke lyst til at høre andet/end idel Dieffuels lerdom oc løgn.

Huor faare helbreder Christus Malchum?

Hand beuiser der met sin godhed/ocsaa imod sine Fiender oc wuenner/som hand selff lerde Luce vj. Elsker eder Wuenner.

Huad sagde Christus til Jøderne?

Hand sagde til de ypperste Prester oc til Høffuitzmendene for Templet/oc til Jødernis Eldste/som var komne offuer hannem/J ere vdgangne som til en Mordere met Suerd oc Stenger/Jeg haffuer veret hoss eder i Templet/oc i lagde icke nogen haand paa mig/men dette er eders time/oc mørckens nat.

Det er io for meget/at de ypperste prester/saadanne hellige Mend/løbe om natten i Harrenst/ met Vabn oc verie?

Saa hadske vaare de Christum/oc met saa grum vrede optende imod hannem/at det var dem icke nock/at de bestyrckede den forrædere Judam met deris Tienere/men de løbe ocsaa selff met/lige som galne Hunde. De skulde met rette veret i Templet/paa Paaske høytid/oc taget vare paa deris Gudstieniste/Da løbe de vd aff Staden/som andre løssactige Skalcke/at hielpe til at gribe Christum O huilcke fromme aandelige fædre oc trofaste Sielehyrder.

Huad giorde Christi Discipler i dette Jødernis tilløb?

De forlode hannem allesammen/oc flyde fra hannem. Thi Christus haffde tilforn sagd dem det altsammen/ at Scrifften skulde fuldkommis/Hand vilde alene lide pine oc død/for det menniskelige Slect/Der faare vilde hand icke heller tilstede/at de skulde tage fat paa nogen aff hans Disciple/ Dette var ocsaa sagen/huor faare den vnge Dreng/icke skulde komme i deris hender/men der de toge fat paa hannem/ slap hand linkledet/ oc vndflyde nogen fra dem.

Huad

Huad sag er der til/ at Christus saa offte føret Scrifften frem/oc siger/At hun skulde fuldkommis?

At wi skulle see/huorledis Christus ærer Scrifften oc holder meget aff hende/som aff Guds ord/oc at hun skulde fuldkommis/som hand siger Luce xxj. Himmel oc Jord skulle forgaa/men mine Ord skulle icke forgaa.

Om Cayphe Huss.

Huort førde Jøderne Christum først hen?

Skaren oc den Offuerste Høffuitzmand oc Jødernis Tienere/grebe Jesum/oc bunde hannem/oc førde hannem først til Hannas.

Huem var denne Hannas?

Josephus scriffuer/At hand var en aff de ypperste iblant Jøderne/oc haffde tho Sønner/Eleazarum oc Jonathan/de ypperste Prester/Der til met var hand Caypheswoger/som var det Aar den ypperste Prest. Paa det nu de ocsaa skulde giøre denne Hannas nogen ære / førde de Christum først til Hannem/Lige som de vilde sige/Her komme wi met den Jesus aff Nazareth/huilcken i fryctede saare/Verer frimodige/hand skal her effter vel lade eder betemme oc vere met fred. Oc der i Hanne huss bleff der intet handlet met Christo.

Huor førde de Christum hen/fra Hannas huss?

Der før[illegible]e Christum til den ypperste Prest Cayphas/der som alle de ypperste Prester oc Eldste/oc Scrifftkloge haffde forsamlet sig. Oc det var denne/huilcken der staar om Johan. xj. Der gaff det raad oc sagde / Det er bedre / at it Menniske skal dø for Folcket/end at det gantske Folck skal forderffuis.

Huad kaldis Caiphas?

Cayphas kaldis en Slohund eller en Støffuere/hand sporede Christum den rette Hiort op/Saa følde de andre Jact hunde/Phariseer oc Scrifftkloge oc Jøder paa sporet effter/oc grebe Christũ/oc førde hannẽ til den rette Jegere Pilatũ/hã̄d antuor-

dede hannem hen at pine/oc døm de hannem til Kaarssens død.

Huad skede der i Cayphe huss?

Den ypperste Prest spurde Jesum om hans Discipler oc om hans lerdom/ Icke paa det/at hand vilde lære noget aff hannem / men at hand kunde vdgrandske oc vdlede noget/ formedelst huilcket hannem kunde giffuis aarsage til/at klage paa Christum. Det var Jøderne forbudet i Louen/at føre nogen bunden i rette/vden mand kunde klarlige beuise hannem hans misgierning offuer. Men her handle de der ret tuert imod/Debinde først Christum/der effter spørge de at/ huad hand haffuer giort/Ligi giøre ocsaa nu nogle tyranske Regentere oc Bisper/de fordømme Euangelij predickere/før end de for høre dem.

Huad suarer Christus om sine Discipler?

Huad kunde hand sige om dem? De vaare bortflyde fra hannem/ ginge sorrigfuld oc bedrøffuede oc vaare atspridde fra huer andre/lige som Faar der ere komme i vildfarelse/Efterdi hand kunde nu intet got sige om dem/da tagde hand stille.

Huad suarede hand om sin lerdom?

Hand sagde/Jeg haffuer talet obenbare for Verden/Jeg lerde altid i Scholen oc i Templet/der som alle Jøder komme tilsammen/oc ieg haffuer intet talet i himmelighed. Hui spør du mig der at? Spør dem at/som det haffue hørt / huad ieg haffuer talet til dem/See/de samme vide/ huad ieg haffuer sagd. Lige som hand vilde sige/Der som ieg vidner om mig selff/saa troer du mig dog icke. Oc hand vil her met lære oss/at naar wi ocsaa bliffue atspurde om vor lerdom/da skulle wi icke bære vidnisbyrd om oss selff/ men skiude oss til dem/der haffue hørt oss/oc til den Christelige Almue eller Menighed/huilcken der aleniste haffuer mact at dømme/mellem Guds ord oc Menniskens lerdom/Som Christus siger/Vocter eder fra falske Propheter/som komme til eder i Faarekleder/men induortis ere de glubende Vlffue/i skulle kiende dem paa deris fruct/ Matth. vij.

Huad giorde de Christo igen for dette igensuar?

Der hand saa talede/gaff en aff Tienerne/som stod der hoss/ Jesu

Jesu en Kindhest/oc sagde/Skalt du saa suare den ypperste Prest? Denne var den ypperste Prestis Ridder røden ret Flaad hund oc Øyenskalck. Saadanne fortredere finder mand almindelige paa Slot oc Hoffgaarde som plage Stackarle oc forfølge de wskyldige/ at de kunde saa bugfylde/ Som Poeten siger/ Vide quid faciat cibus alienus, Hoffkogen er sød.

Huad suarede Christus?

Hand sagde/Haffuer ieg talet ilde/da beuiss at det er wret/ Haffuer ieg oc talet ret/ huor faare slar du mig da?

Lerde icke Christus/at naar rogen slar dig ved det ene øye/da skalt du vende hannem det andet til?

Det er ret/Christus fuldkom ocsaa her det samme/Du hører her icke at hand bander eller slar igen/men hand formaner oc vnderuiser den venlige der hannem slog. Det er ocsaa en kierligheds gierning/at wi formane oc paaminde vore Wuenner/ at de skulle offuergiffue deris ondskab. Paa denne dag gaar det lige saa til. Strax en Euangelisk Predickere ekon lader munden op/oc taler it ord/da findis der saadanne Houidskalcke/som laste oc straffe baade Predickere oc Ordet/oc haffue dog aldrig hørt eller bespurt sig/ huad ret eller wret/løgn eller sandhed er.

Huorledis gick det da peder?

Petrus følde langt effter/oc en anden Discipel huilcken Discipel der var bekient met den ypperste Prest/oc gick ind met Jesu/ i den ypperste Prestis Pallats/Men Petrus stod wden for Dørren/Da gick den anden Discipel/som var kiend met den ypperste Prest/vd/oc talede met Døruoctersken/oc flyde Peder ind.

Huad sagde Døruoctersken?

Hun sagde til Peder/Est du icke ocsaa en/ aff dette Menniskis Discipler? Oc hand nectede det/oc sagde. Jeg er icke. Men Suennene oc Tienerne stode der / oc haffde giort en Kuldild / oc vermede sig. Petrus stod ocsaa hoss dem/oc vermede sig. Oc en Pigestirrede paa hannem/oc sagde/Du vaast io ocsaa met Jesu aff Nazareth/ aff Galilea? Oc Petrus nectede hannem for dem alle sammen/oc sagde/Quinde/ieg er icke/

Jeg kiender hannem icke/ieg veed icke heller/huad du siger. Oc en liden stund der effter/ved en time/stadfeste en anden det/oc sagde met dem der stode oc vermede sig. Sandelige du est en aff dem/thi du est en Galileer/dit maal røber dig. Oc hand nectede det atter/oc soer/ Menniske/ieg er icke. Oc der sagde strax en aff den ypperste Prestis suenne/hans frende/ der Petrus haffde hugget Øret aff/Saa ieg dig icke i Vrtegaarden hoss hannem? Men hand begynde at forbande sig oc sverge/Jeg kiender det Menniske icke/der i tale om. Oc i det samme/som hand end nu talede goel Hanen.

Huor er nu Petri store Ord?

Wi haffue her it Exempel til menniskelig skrøbelighed/ oc at ingen skal fordriste sig for meget. Huo som staar/hand skal see til/at hand icke falder. Kom Peder i saadant it fald/ der en Quinde ekon talede til hannem/huad skulde hand da vel haffue giort/om Cayphas eller Pilatus haffde talet hannem til? Giør en Tienstepigis ord Petrum til en forsoren Christen/ huad skulde vel da trusel oc hug giort? Men det som Peder er/det ere wi allesammen/naar Gud tager sin Haand fra oss.

Huad Christne betegnis der i Petro?

Først de Mennisker/som haffue vist sandhed/oc taare icke obenbare bekiende sandhed/Oc naar de ydermere til talis der om oc fristis/da forsuerge de sandhed. Der nest/ de som loffue at de ville anamme Euangelium/naar Paffuen oc Keyseren anamme det/Oc tøffue disse imellem som Expectanter/det er/ Foruentere/oc lade Hudstryge/ bespotte oc kaarsfeste Christum.

Huorledis kom Petrus til sig selff igen?

Vor HErre Christus vende sig om/oc saa til Peder/Oc Petrus tenckte paa Christi Ord/der hand haffde sagd til hannem/ Før end Hanē gael skalt du necte mig tre gange. Oc hand gick vd/oc græd offuermaade bitterlige.

Huad betegner Hanen?

Hanen gael om natten/oc betegner Louen/huilcken der obenbarer Synden/bedrøffuer Mennisken oc giør dem mistrø-

stige/

stige/ Men effterdi hand er dagens oc liussens forkyndere/da be-
merck er hand den/ som formedelst Louen føris til sine Synders
bekiendelse/ oc giffuer hannem der effter aarsage til at giøre
penitentze/lige som Tolderen oc Røffueren paa Kaarsset.

Huad er Petri graad?

Intet andet/end en forsmag paa Helffuede/ Huo som paa
den tid haff de kunde seet ind i Petri hierte/hand haff de visse-
lige seet Helffuedis ild veret optend. Men effterdi saadan
graad/gaar aff it trofast hierte oc bedrøffuet Samuittighed/
Da seer Christus til hannem met sin barmhiertigheds Oyen/oc
er hannem naadig. Det er gruseligt at benecte Gud/oc suerge
der til met/Men Gud vil alligeuel ingen forskiude/naar som
haad ekon vil omuende sig. Nu kand der oc ingen omuende sig/
vden hand hører Hanen gale/det er/Guds ord/oc Christus
seer naadelige til hannem.

Huad giorde den stund de ypperste Prester/de Eldste/oc
Jødernis gantske Raad?

De lete effter falske vidnisbyrd imod Jesum/at de kunde
tage liffuet aff hannem/oc funde ingen. Oc alligeuel der ginge
mange falske Vidne frem/oc bare falsk vidnisbyrd imod han-
nem/saa komme dog deris vidnisbyrd icke offuer it. Paa det sid-
ste ginge thu falske vidne frem oc sagde. Hand sagde/Jeg kand
nedbryde Guds Tempel/oc i tre dage bygge det op igen. Det
var en stor blindhed aff samme ypperlige aandelige Mend/
som de rosede sig at vere/at de offuerfalde it vskyldigt Men-
niske/met falske Vidne/imod Louen oc imod deris egen Sam-
uittighed. Oc her er den anden Psalme fuldkommen. Huor faa-
re buldre Hedninge/oc Folckene tale vnyttelige ting? Kon-
gerne i landet opsette sig/oc Førsterne raadsla met huer andre/
imod Herren oc hans Saluede.

Huad vidne de falske Vidne?

De foruende Christi Ord. Thi saa siger Christus Johan.
ij. Løser dette Tempel/oc ieg vil oprette det igen i tre dage/
Hand taler om sit legemis Tempel: oc Jøderne vdlegge det om
det Tempel som var giort met hender. Saadan beuisning
bruge ocsaa Papister imod de Euangeliske/oc skrige. Hand

bespottede den Romske Stol/foractede den Paffuelig hellig-
hed/hand straffede Patres oc Concila/vanærede Guds Hel-
gen/hand sagde at det var vgudeligt at tage den ene part aff
Sacramentet fra Leegfolck/hand predickede imod Pillegrims
reyser/Afflad oc Brøderskab. Oc der effter skal hand strax døm-
mis at vere en Kettere/ oc pinis ihiel.

Huad siger den ypperste prest/til disse falske Vidne?

Hand stod op/spurde Jesum at/oc sagde/ Suarer du intet
til det/der disse vidne imod dig? Men Jesus tagde stille/oc
suarede intet. Thi det er icke vert/siger mand/at suore til oben-
bare løgn. Den ypperste Prest suarede/oc sagde/Jeg besuer dig
vid den leffuende Gud/ at du siger oss/ om du est Christus/
Guds Søn? Dette giorde den ypperste Prest altsammen/at
Christus skulde suare hannem noget/aff huilcket hand kunde
tage sig aarsage til /at klage paa hannem. Men Christus sag-
de dem sandhed/alligeuel hand vel viste/at de skulde intet for-
bedris der aff. Oc hand taler om sin sidste tilkommelse oc den
yderste dom/oc vilde end gierne der met draget dem fra deris
onde opsæt/Men det er forgeffuis oc spilt arbeyde. Christus
sagde/Du siger det/thi ieg er Guds Søn/Oc nu her effter skul-
le i see mig side hoss Guds Krafftis høyre haand oc komme i
Himmelens skyer.

Huad giorde den ypperste prest til dette Christi igensuar?

Hand sønder reff sine Kleder/oc sagde/Hand haffuer be-
spottet Gud, huad haffue wi ydermere vidnisbyrd behoff?
See / i haffue nu hørt hans Guds bespottelse / Huad tyckis
eder? Da fordømde de hannem alle/oc raabte/Hand er skyldig
at dø.

Huor faare sønder reff den ypperste prest sine Kleder?

Det var en Prophecie offuer dem selff/at deris Prestedøm-
me skulde snart sønderriffuis/oc haffue ende. Cayphas skicker
sig lige som hand haffde veret saa hiertelige bedrøffuet der aff/
at hand ocsaa sønderriffuer sine kleder for Christi skyld/ men
det er idel skalckhed. Vaare Modstandere giøre lige saa paa
denne dag/naar de kunde faa fat paa nogen fattig Christen

eller Euangelisk Predickere/da arbeyde de først paa at offuer høre hannem grandgiffuelige/oc spørge hannem at/Om hand oc nogen tid haffuee læsd Vicleui oc Hussis Bøger eller Lutheri Scrifft? Forsuer hand icke da strax Euangelium/oc falder til deris lerdom/Da skrige de strax aff al mact/Hand haffuer bespotter Gud/huad haffue wi ydermere vidnisbyrd behoff? Hand er en Lutheram oc en Kiettere. Huad synis eder? Saa raabe de allesammen endrectelige/ Hand er skyldig/Hand er skyldig at dø/Lige gick det her ocsaa met Christo/Mand hører her intet tilbørligt klagemaal/ingen scrifft/ingen retferdig Lou/men alenïste deris gode tycke/Quid vobis videtur? Huad synis eder? Moriatur, Hand skal dø. Placet. Disse ere Jøders oc Papisters domme. Lenge dick det ocsaa met Johannes Huss.

Huad giorde Jødernis Skare?

De Mend som hulde Jesum/bespottede hannem/oc spytte hannem i hans Ansict/oc sloge hannem met Knytte neffue/ Oc nogle skiulte oc bunde for hans Øyen/oc sloge hannem i Ansictet/oc sagde/Spaa oss/Christe/huilcken er den/der dig slog? Oc de sagde megen anden besopttelse imod hannem. Saadan en iammerlig leeg/haff de de galne Hunde de forgifftige Jøder/met Christo/den hele nat. Guds wskyldige Lam var kommen iblant de fede Øxens oc grumme Løffuers forsamling/Der vaar ingen naade/ingen barmhiertighed/ingen metlidelse. De haffue skiult det gud dommelige ansict (i huilcket de hellige Engle haffue lyst til at see) sig selff til en stor forderffuelse/Thi det er end indtil paa denne dag skiult for dem. Der kand aldrig nogen sig til grunden huad ondskab oc fortredelighed Jøderne brugede imod Christum/denne nat offuer/ Thi hand var lige som it wskyldigt Lam mit iblant Vlffue. O huilcken stor taalmodighed/at Gud kunde fordrage oc see til/at Jøderne vaare saa wmilde oc grumme imod hans elskelige Søn.

Om Pilati Domhuss.

Huad giorde Jøderne met Christo aarle om Morgenen?

Der det bleff dag/forsamledis Folckens Oldinge/ de ypperste Prester oc Scrifftkloge/oc hulde it Raad offuer Jesum/ at de vilde dræbe oc antuorde Pilato hannem. Der det nu var giort/førde de hannem for det gantske Raad/oc spurde hannem at end en gang/oc sagde/Est du Christus/da sig oss det/ Dette spørssmaal giorde de for det gantske Folck/ at de der met ville forblomme deris sag.

Huad suarer Christus?

Hand sagde til dem/Siger ieg eder det/da tro i mig icke/ oc spør ieg eder at/da suare i mig icke/ oc lade mig dog icke løss/Men effterdi i dog spørge mig saa aluorlige at/da vil ieg sige eder sandged/Nu her effter skal Menniskens Søn side/ hoss Guds krafftis høyre haand. Der truer hand dem atter met sin tilkommelse til den yderste Dom/om hand end der met kunde drage oc forferde dem fra deris onde opsæt/men det er forgeffuis altsammen. De spørge fremdelis at oc sige/Est du da Guds Søn? Hand sagde til dem / J sige det/ thi ieg er/ Da raabte de alle/ Huad haffue wi ydermere vidnisbyrd behoff? Wi haffue det selff hørt/aff hans egen mund/Ja visselige haffue de det hørt/ Denne bekiendelse skal ocsaa fordømme dem paa den yderste dag.

Huad giorde Jøderne/effter dette Christi igensuar?

Den gantske Skare stod op/ oc de førde hannem fra Caypha / bort for Pilati Domhuss/ oc antuordede Landzherren Pilato hannem. Men denne snedighed haffde Jøderne i sinde/ at de vilde tage tornem aff deris fod da sette hannem i Pilati fod/de ville legge sig skylden fra oc føre hende ind paa Pilatum/Paa det at de skulde icke regnis at vere Mordere oc Blodhunde. O Oyenskalcke offuer alle Oyenskalcke.

Ginge Jøderne oc ind i Pilati Domhuss?

Ney / de ginge icke ind i Domhuset / at de skulde icke

blissue

bliffue wrene/men æde Paaske/De giorde dem en smal Samuittighed til at gaa ind i Pilati huss/Men til at vdgyde wskyldigt Blod/der giorde de sig ingen Samuittighed paa/De aff sij Mygget oc opsluge Camelet. Guds bud (Du skat/icke ihielsla/Oc du skalt icke bære falskt vidnisbyrd imod din Neste) lade de fare/oc staa fast paa Menniskens optencte paafund oc skick. Der paa see wi/at Menniskelige Loue/Lerdom oc bud/ere icke andet en hyckleri oc wgudeligheds skiul.

Huad giør Judas diss imellem?

Der Judas/som hannem foraadde/saa/at hand var fordømpt til døde/angrede hand det/Oc hand bar de tredive Sølffpendinge til bage igen/til Presterne/oc til de Eldste/oc sagde/Jeg giorde ilde/at ieg forraadde det wskyldige Blod. De sagde/Huad kommer det oss ved/der mot du see dig om/Oc hand kaste Sølffpendingene fra sig i Templet/skyndede sig der fra/oc gick bort/oc hengde sig selff/oc brast mit i thu/oc alle hans Induolder fløo vd. Hand haffde icke ment/at det skulde kommet der til met Christo/hand tenckte at Christus skulde vel kunde vndgaaet fra dem/lige som hand haffde før giort/Men nu hand seer/at hand er dømpt oc staar icke til at hielpe/da fortryder det hannem. Louen oplader hans Samuittighed/oc giffuer hannem hans Synd tilkiende/Men til Euangelij trøst kommer haud icke.

Hielper hans Scrifftemaal oc ruelse hannem icke?

Naar Troen er icke i hiertet/da er det forgeffues met Scrifftemaal. Seer til Jude Penitentze/hand scriffuer oc bekiender sine Synder obenbare/hand bær blodpendingene til bage igen/oc kaster dem fra sig i Templet/Ja hand giør ocsaa fyllist met sin død/oc alligeuel bliffuer hand fordømpt. Fordi at lige saadan som hand holder Gud/saadan er hand hannem/Der faare fortuiler hand aldelis paa Guds naade/oc Henger sig selff.

Trøstede icke de ypperste prester Judam?

De skulde met rette trøstet hannem/oc sagde/Kiere Juda/du giorde ilde/at du forraadde din Mestere/Men angre din

Synd/

Synd/oc giør Penitentze/Gud er miskundelig/hand haffuer anammet saa mange arme Syndere til naade/bliff ekon stadig i troen oc forlad dig paa hannem/ Gud vil icke forlade dig. Dette haffde vel hørt til it ret Preste embede oc veret en ret Preste gierning/Men de giffue hannem i den sted aarsage til fortuilelse/oc sige/Der see du til. In Summa/Lige som Jude Scrifftemaal er/saa ere ocsaa hans Scrifftefædre/ lige saadan som hans Penitenze er/saadan er ocsaa hans Affløssning.

Huad giorde de met Judæ pendinge?

• De ypperste Prester toge Sølffpendingene oc sagde/Det er icke tilbørligt at wi skulle legge den i Guds Kiste/thi det er Blodpendinge. Dette er ocsaa it stycke aff Pharisaisk hicklerí oc vduortis hellighed/Det er icke tilbørligt at legge Blodpendinge i Guds Kiste / Men at fordømme oc vdgyde wskilligt Blod/det er vel tilbørligt.

Huad giorde de?

De hulde it Raad/oc kiøbte en Pottemageris Ager der faare/til at begraffue Pillegrimme vdi/Zacha. xj. Oc det bleff obenbare for alle dem/som bode i Jerusalem/saa/at den samme Ager kaldis paa deris maal/Hakeldama/det er/en Blodager.

Huad giorde Pilatus der til?

Pilatus gick vd til dem oc sagde/Huad klagemaal føre i imod dette Menniske? De suarede/ oc sagde til hannem Vaare denne icke en Misdedere/da haffde wi icke antuordet dig hannem / O huilcke fortredelige oc affuindzfulde hierter. Den som giør alle Mennisker til gode/hand skal vere en Misdedere.

Huad klagemaal sette Jøderne frem imod Christum?

De førde trende klagemaal frem imod hannem oc sagde. I. Hand giør Folcket wlydigt. II. Hand forbiuder at giffue Keyseren skæt. III. Hand siger/at hand er Christus / en Konge.

Huad suarer Pilatus til disse klagemaal?

At de sige/at hand forfører Folcket/der passer Pilatus intet paa/thi hand var en Hedning. At de skylde hannem/ at hand forbiuder at giffue Keyseren skat/det viste Pilatus ocsaa vel/at

vel/at det var falſkt oc løgn. Der faare acter hand ekon det tredie klagemaal/ſom her følger effter. Oc effterdi hand viſte/ at de aff affuind haffde grebet hannem/da bruger hand ſex middel/formiddelſt huilcke hand arbeyder paa at fri Jeſum aff deris hender.

Huilcket er det førſte middel?

Der Jøderne klagede haardelige paa hannem/oc kallede hannem en Miſdedere/da ſagde Pilatus til dem/Tager hannem hen/oc dømmer hannem effter eders egen Lou/Da ſagde Jøderne/Det er icke tilbørligt at wi ſkulle dræbe nogen. O huilcke fromme hellige Mend ere diſſe/Det er icke tilbørligt at de ſkulle dræbe nogen/Men at offre wſkyldigt Blod/det ſømer dem vel oc er tilbørligt. Men det ſkede altſammen/at Jeſu ord ſkulde fuldkommis/huilcket hand ſagde/der hand gaff til kiende/huad død hand ſkulde dø.

Huilcken er det andet Middel?

Pilatus gick ind i Domhuſet/kallede Jeſum til ſig/oc ſagde til hannem. Eſt du Jødernis Kong? Jeſus ſuarede/Taler du det aff dig ſelff/eller haffue andre ſagd dig det om mig? Pilatus ſuarede/ Er ieg en Jøde? Dit Folck oc de ypperſte Preſter/antuordede dig i mine hender/huad haffuer du giort? Jeſus ſuarede/Mit Rige er icke aff denne Verden/Vaare mit Rige aff denne Verden/mine Tienere ſkulde vel ſtride der faare/at ieg ſkulde icke antuordis Jøderne/men nu er mit Rige icke aff denne Verden. Pilatus ſagde/ſaa eſt du alligeuel en Konge? Jeſus ſuarede/Du ſiger det/Jeg er io en Konge/ieg er der til født oc kommen i Verden/at ieg ſkal vidne om Sandhed/Huo ſom er aff Sandhed/ hand hører min Røſt. Pilatus ſagde/Huad er Sandhed? Lige ſom hand vilde ſige. Vilt du tale om Sandhed/da er det giort met dig/her gielder ingen Sandhed. Oc der hand det haffde ſagd gick hand vd igen til Jøderne/oc ſagde til dem/Jeg finder ingen ſkyld met hannem. Men de bleffue hart ved/oc raabte alleſammen/Hand haffuer oprørt Folcket/der met/at hand haffuer lært/her oc der i gantſke Jødeland/oc begyndende i Galilea hid indtil. Der Pilatus nu hørde Galileam/ ſpurde hand at/om hand var aff

Galilea.

Galilea. Oc der hand fornam/ at hand hørde vnder Herodis Offrighed/da forsende hand hannem til Herodem/ huilcken der ocsaa var i de samme dage kommen til Jerusalem/oc mente at hand formedelst dette Middel vilde fri hannem. Der Herodes nu saa Jesum/bleff hand gantske glad/thi hand haff de gierne seet hannem lenge siden/fordi at hand haff de hørt meget om hannē/ oc haabedis/at hand skulde see it Tegn aff hannem/oc hand spurde hannem at allehonde/ Men hand suarede hannem intet/Da stode de ypperste Prester oc scrifftkloge oc klagede hart paa hannem. Men Herodes met sine Hoffsinder foractede oc bespottede hannem/oc lagde it huit klede paa hannem/oc sende hannem til Pilato igen. Paa den dag bleffue Pilatus oc Herodes Venner met huer andre / Thi de vaare tilforn huer andris Wuenner. Ligs saa bliffue end nu paa denne dag/alle Secter/ Aarden Stict oc Kloster forligte/ naar de komme offuer it/i det/at de ville forfølge Christum oc til intet giøre hans Ord/der som de ellers tilforn vaare oc haff de vel bleffuet døds fiender.

Huilcket er det tredie Middel?

Pilatus kallede de ypperste Prester / oc Øffuerster tilsammen/oc sagde til dem/ J haffueført mig dette Menniske paa/ som den/der skulde giøre Folcket wlydigt/ oc seer/Jeg haffuer forhørt hannem for eder/oc finder ingen aff de sager hoss dette Menniske / der i legge hannem til. Herodes icke heller/ Thi ieg sende eder til hannem/oc seer/der førdis intet imod hannem/der hand kunde dø faare. Nu haffue i en seduane/at ieg skal giffue eder en Fange løss om Paasken/huilcken i begiere. Oc der varen Røffuere hed Barrabas/hand var for it oprør/ der skede i Staden / oc for it Mord skyld kast i fengzel / oc var saare berøctet. Oc Folcket gick op oc bad/at hand skulde giøre/ som hand pleyede at giøre/ Da suarede Pilatus dem/ oc sagde/Huilcken ville i/at ieg skal giffue eder løss/Barrabam eller Jesum/huilcken mand kalder Christum? Thi hand viste vel/at de aff had haffde antuordet hannem hen.

Huilcket er det fierde Middel?

Der Pilatus sad paa Domstolen/sende hans Hustru bud til

hannem/oc loed hannem ſige/Du ſkalt intet haffue at ſkaffe
met den Retferdige / ieg lidde meget i dag vdi drømme for
hans ſkyld. Dieffuelen fornam/huad ſkade Chriſti død ſkul-
de giøre hannem/der faare vilde hand gierne giørt forhindrel-
ſe der paa. Men de ypperſte Preſter oc Eldſte/toge Folcket met
Ord/at de ſkulde bede om Barraba/ oc affliffue Jeſum. Der
Pilatus nu atter ſpurde dem at/Huilcken ville i/ at ieg ſkal
giffue eder løſſ/aff diſſe tho? Da raabte de alle Barrabam.
Pilatus ſagde / Huad ſkal ieg da giøre met JEſu / huilcken
mand kalder Chriſtum? De raabte alle/Lad hannem kaarſ-
feſtis. Pilatus ſagde / Huad ont haffuer hand da giort? Jeg
finder ingen ſag met hannem/Da raabte de end mere/Lad han-
nem kaarsfeſtis. Der Pilatus nu vilde ſtille Folcket til freds/
ſagde hand / Jeg vil ſtraffe hannem oc lade hannem løſſ/
Saa tog hand Jeſum/oc loed hudſtrygge hannem/Oc Strids-
mendene førde hannem ind i Domhuſet/oc kallede til ſammen
den gantſke Skare/oc førde hannem i it Purpurklede/ oc flette
en Krune aff tron / oc ſette hende paa hans Hoffuet/oc finge
hannem it Rør i hans høyre Haand/oc bøyde deris knæ for
hannem / oc beſpottede hannem oc ſagde/ Hil vere du / kiere
Jøde Konge/Oc de gaffue hannem Kindheſte oc ſpøtte paa
hannem/oc toge Røret oc ſloge hans Hoffuet met. Efterdi
de ypperſte Preſter oc Jøderne/ beklagede Chriſtum ſom en
Konge/ da vilde Stridmendene ocſaa beuiſe hannem Kon-
gelig ære.

Huilcket er det femte middel?

Der Pilatus haffde ladet hudſtrygge oc krune Chriſtum/ gick
hand vd igen/oc ſagde til dem/Seer/ieg leder hannē vd til eder/
at i ſkulle kiende/at ieg finder igen ſkyld met hannem. Saa gick
Jeſus vd/oc bar en torne Krune/ oc it Purpur klede/oc Pilatus
ſagde til Jøderne/ Seer/huilcket it Mēniſke. Hand vilde der met
opuecke dem til barmhertighed oc metlidelſe. Mē der de ypper-
ſtePreſter oc Tienerne ſaae hannē/raabte de oc ſagde/Bort met
hannē/kaarſfeſt hannem/kaarſfeſt hannem/Pilatus ſagde/Ta-
ger i hannē hen/oc kaarſfeſter hañem/thi ieg finder ingen ſkyld
met hannem/ Jøderne ſuarede/Wi haffue en Lou/ oc effter
den

den Lou skal hand dø/Thi hand haffuer gior sig selff til Guds Søn. Der Pilatus hørde det Ord fryctede hand sig end mere. Hand mente at Christus haffde/maa vel ske/vered en aff Gudernis Sønner/effter Hedningers mening/som dryckede mange Guder/oc deris Sønner/Oc hand gick ind i Domhusset igen/oc sagde til Jesum/Hueden est du? Men Jesus suarede hannem intet/Da sagde Pilatus til hannem/Taler du icke met mig? Vedst du icke at ieg haffuer mact at Kaarsfeste dig/oc mact at giffue dig løss? Jesus suarede/Du haffde ingen mact offuer mig/der som hun icke vaare giffuen dig/her offuen ned/Der faare haffuer hand større synd/som antuordede dig mig/Oc der effter tencte Pilatus paa/huorledis hand kunde giffue hannem løss/Men Jøderne raabte oc sagde/Lader du denne løss/da est du icke Keyserens Ven/Thi at huo som giør sig selff til Konge/hand er imod Keyseren.

Huilcket er det siette Middel?

Der Pilatus hørde det Ord/ledde hand Jesum vd/oc sette sig paa Domstolen/paa den sted/som kaldis Stenlagd/oc paa Ebraiske Gabbatha/Oc det var beredelsens dag i Paaske/ved den siette time. Oc hand sagde til Jøderne/Seer/det er eders Konge/Da raabte de/Bort/bort/met hannem/Kaarsfest hannem. Pilatus sagde/Skal ieg Kaarsfeste eders Konge? De ypperste Prester suarede/Wi haffue ingen Konge/wden aleniste Keyseren. Der Pilatus nu saa/at hand beskaffede intet/men at der bleff meget større buider/tog hand Vand/oc tode henderne for Folcket/oc sagde/Jeg er wskyldig i denne Retferdigis blod/See i til. Da suarede det gantske Folck/oc sagde/Hans Blod komme offuer oss/oc offuer vore Børn. Saa gaff Pilatus den Mordere oc oprøriske Barrabam/løss/oc dømde Christum til døde/oc antuordede hannem hen/at hand skulde kaarsfestis. Lige saa giør Verden end nu (som Poeten Iuuenalis siger) Dat veniam Coruis, vexat censura columbas. De blaa Tyffue henge de graa/oc De skal lade til som mindst formaa.

Huorledis bleff Dommen affsagd offuer Christum?

Wi Pilatus i den Romske Keyseris sted/dømme denne neruerende

neruerendis Jesum aff Nazareth / Josephs oc Marie Søn/ til Kaarssens død/som en Gudsbespottere/oc den der haffuer forført oc giort oprør iblant folcket/At hand skal føris hen wden for Staden/oc hengis paa it kaarss/imellem tho Røffuere. Autoritate Senatus Populique Romani det er/aff det Romske Raades oc Folckis mact oc myndighed.

Huad giorde de der denne Dom var affsagd?

Stridzmendene toge Jesum/ oc droge den Purpur Raabe aff hannem/oc førde hannem i hans egne Kleder/oc lidde hannem hen/at de skulde kaarsfeste hannem/Oc hand bar sit Kaarss/oc gick vd til den sted/som kaldis Hoffuetpande sted/ oc paa Ebraiske Golgatha. Hand var den rette Isaac/som bar selff Træ/der hand skulde offris paa oc brendis met Gene. xxij. Der bleffue oc saa tho andre Misdedere lidde bort/at de skulde aff liffuis met hannem/ Dem handlede de meget mildeligere met end met Christo/ De lode føre deris kaarss vd/ men Christus bar selff sit kaarss/der var ingen naade eller metynck hoss dennem.

Kunde Christus oc bære selff sit kaarss?

I det de ginge vd/funde de it Menniske/ hed Simon/ aff Cyrenem/som kom aff Marcken/hand var Alexandri oc Ruffi Fader/hannem finge de fat paa/oc lagde Kaarsset paa hannem saa/at hand bar hans Kaarss. Christus var saa metfaren/at hand aff kindheste oc neffuepuste/aff torne Krunen oc liimmeslag haffde mist sin Krafft/oc var saa skrøbelig oc mactløss/at hand icke kunde bære sit Kaass/oc de nøddis til at tuinge en fremmet der til. Saadant skede oss til trøst/at wi skulle see/at Gud vil ocsaa tilskicke oss vnder Kaarsset/en Simon/ som skal hielpe oss at bære Kaarsset/det er/den hellig Aand/ som S. Paulus siger/Rom. viij. Aanden gaar selff frem for oss veldelige/ met wsigelig suck.

Huilcke ere de/der følge Christum/nu hand bær sit Kaarss?

En stor Skare. Folck oc Quinder/som ynckelige klage oc græde offuer hannem.

Huad sagde Christus til dem?

Hand vende sig om til dem/oc sagde/J døttre aff Jerusalem/græder icke offuer mig/men græder offuer eder selff/oc offuer eders Børn/Thi seer/Den tid skal komme/i huilcken mand skal sige/Salige ere de wfructsommelige/ oc det liff som icke fødde/oc de Bryst som icke gaffue at dij. Da skulle de begynde at sige til Biergene/Falder offuer oss/Oc til Høyene/skiuler oss. Thi at giør mand dette ved it grønt Træ/huorledis skal det da gaa met det fornede? Lige som hand vilde sige/Kiere Børn/J skulle lære aff min pine/ huorledis det skal gaa eder/ Her bliffuer en racke slagen/til at forferde den gamle Hund met. Huorledis vil det gaa oss arme Syndere/effterdi Gud lader saa gruselige handle met sin allerkieriste Søn? Sandelige det er icke skempt/men det vil gaa oss vd for ret alvere. We/de Vantro oc wtacknemmelige.

Om Caluariebierget/Hoffuetpande sted oc Kaarsset.

Huor bleff Christus kaarsfest?

Der de komme til den sted/som kaldis Hoffuet pande sted/ da kaarsfeste de hannem der/oc gaffue hannem ædicke eller formirret Vin at dricke/ beblandet met Galde/oc der hand smagede det/vilde hand icke dricke. Her er fuldkommet/det Gud beklager formedelst Esaiam/At det skickede sig ilde met hans Vingaard/oc den søde Vin bleff forvent til ædicke oc Galde.

Naar bleff hand kaarsfest?

Ved den siette time.

Huorledis bleff hand kaarsfest?

De Kaarsfeste tho Misdedere met hannem/den ene ved den høyre side/den anden hoss den venstre side/oc Jesum mit imellem. At Scrifften skulde fuldkommis Esaie liij. Capitel. Hand er regnet iblant Misdedere.

Huad giorde diss imellem Pilatus?

Hand scrifft en Titel oc Offuerscrifft/om aarsagen til Christi død/oc sette offuer hans Hoffuet/paa kaarsset/i saa

maade.

maade. Denne er Jesus aff Nazareth / Jødernis Konge / Denne Titel læsde mange aff Jøderne / thi steden var nær hoss Staden / der som Jesus bleff kaarsfest / Oc det var screffuit paa Ebraiske / Gredske / oc Latinske tungemaal. Da sagde Jødernis ypperste Prester til Pilatum / Scriff icke Jødernis / men at hand sade / Jeg er Jødernis Konge. Pilatus suarede det ieg screff / det screff ieg.

Huad giorde Stridzmendene?

Der de haffde kaarsfest Christum / toge de hans Kleder / oc giorde fire Parter / huer Stridzmand en part / der til ocsaa Kiortelen / Men kiortelen knyt var fra øffuerst slet vd igennem / oc wsyt / Da sagde de til huer andre / ladet oss icke dele hannem / men kaste laad der om hues hand skal vere / paa det Scrifften skulde fuldkommis / De skiffte mine kleder iblant sig / oc kaste laad om min kiortel Psalm. xxij.

Huad giorde de ypperste prester oc scrifftkloge?

De ginge der frem / bespottede hannem / oc røste met deris Hoffuet / oc sagde / Tui dig an / huor deylige nedbryder du Templet / oc bygger det i tre dage. Hielp dig nu selff / Est du Guds Søn / da stighid ned aff Kaarsset / at wi kunde see oc tro det hand haffuer hielpet andre / oc kand icke hielpe sig selff / Er hand Israels Konge / da stige sig nu ned aff Kaarsset / da ville wi tro hannem / Hand forlod sig paa Gud / hand frelse hannem nu / om hand haffuer lyst til hannem / Thi hand sagde / Jeg er Guds Søn.

Huad giorde Christus paa Kaarsset?

Hand talede siu Ord.

Huilcket var det Første?

Der de Kaarsfeste hannem / sagde hand / Fader / forlad dem / Thi de vide icke huad de giøre. Der fuldkommer Christus sit Preste embede / oc beder for sine wuenner.

Huilcket er det Ander

Der stod hoss Jesu Kaarss / hans Moder / oc hans Moders søster Maria / Cleophas Hustru / oc Maria Magdalene. Der Jesus nu saa sin Moder / oc den Discipel staa der hoss / der hand elskte / sagde hand til sin Moder / Quinde / see / det er din Søn / Der effter sagde hand til Disciplen / See / det er din

 Moder /

Moder/Oc fra den time/ tog Disciplen hende til sig. Saa blot oc nøgen døer Christus/at oc icke Moderen hørde hannem til/Saa skulle de Christne forlade alting/ oc følge Christum effter.

Huilcket er det Tredie?

En aff Misdederne der hengde/bespottede hannem/oc sagde. Est du Christus/da hielp dig selff/oc oss met. Da suarede den anden/straffede hannem/oc sagde/Fryeter du icke heller Gud/du som est i den samme fordømmelse/Oc sandelige/wi ere tilbørlige der wdi/Thi wi anamme det vore gierninger forskyllede/men denne handlede intet wskickelige/Oc hand sagde til Jesum/HErre/kom mig ihu/naar du kommer i dit Rige. Oc Jesus sagde til hannem/Sandelige ieg siger dig/J dag skalt du vere met mig i Paradis.

Huilcket er det fierde?

Ved den niende time/raabte Jesus høyt/oc sagde/Eli/Eli/lama asabthani. Det er/min Gud/min Gud/hui forlodst du mig? Christus lidde icke aleniste dødens vduortis pine/Men Syndens straff oc Guds vrede gick hannem ocsaa til hiertet/Lige som hand til euig tid skulde veret forladen/oc veret forskuden oc bort kaste fra Guds Ansict. Men nogle aff dem der stode/der de hørde det raabte/sagde de/Hand kalder at Elias.

Huilcket er det femte?

Der Jesus viste/at det var nu altsammen fuldkommet/at Scrifften skulde fuldkommis/sagde hand/Mig tørster. Oc der stod it kar fult aff ædicke/Strax løb der en aff dem til/tog en Suampn/oc fyllede hannem met ædicke/oc snøbte hannem omkring en Jsop/oc sette hannem paa it Rør/oc holt til hans mund/oc gaff hannem dricke/oc sagde met de andre/Holt/lad see/om Elias kommer oc hielper hannem/oc tager hannem ned/disse forstode icke det Jødiske Tungemaal.

Huilcket er det siette?

Der Jesus nu haffde taget ædicken til sig/sagde hand/Det er fuldkommet/consummatum est.

Huilcket er det siuende?

Jesus raabte høyt/oc sagde/Fader/i dine Hender befaler ieg

min Aand/Oc der hand det haffde sagd/bøyde hand sit Hoffued ned/oc vdgaff sin Aand.

Om Creaturernis metlidelse.

Huad vnderlige ting skede der i Christi død/oc huorledis beuisde Creaturene sig imod deris Gud oc deris Skabere?

Fra den siette time/ indtil den niende time / bleff der it mørck offuer det gantske Land/Solen miste sit skin/oc Forhenget i Templet reffnede mit i thu stycke / fra øffuerste til det nederste oc Jorden røstis/Stene reffnede/ oc Graffuerlode sig op/oc der stode mange helgens Legeme op/som soffue/oc ginge aff Graffuerne efter hans opstandelse/oc komme i den hellige Stad/oc obenbaredis for mange.

Huad giffuer mørcket til kiende?

At retferdigheds Soel Jesus Christus/ oc hans hellige Euangelium / skulde formørckis oc vdslyckis i de forherdede Jøders hierter.

Huad betegner forhenget som reffnede?

Mosi Lou oc Lousens gierninger oc Ceremonier/ere formedelst Christi død afflagde oc til intet giorde.

Huad er det at Jorden beffuede?

At al Verden skulde røris formedelst Christi Euangelium.

Huad erede Stene der reffnede oc brøste sønder?

Baade Jødernis oc Hedningers stenhierter/skulde bliffue bløde oc smidige/formedelst Euangeliũ Predicken/oc anamme Christum.

Hulcke vaare de Helgen/der ginge aff Graffuerne?

Huem disse Helgen vaare oc huad naffn de haffde/beskriffuer icke nogen aff Euangelisterne / dog kiende de dem vden tuil/der de obenbarede sig faare. Christus vilde met disse Helgen/giffue al Verden til kiende/ oc beuise met gierningen/at Døden er opslugen i Christi død/oc liffuet igen kommet/Dog ginge de først aff Graffuerne effter Christi opstandelse / Thi

 Christus

Chriſtus ſkulde vere den førſte grøde iblant dem der ſoffue/ oc den førſte fødde aff de Døde/at hand i alle ting ſkulde haffne fremgangen/Oc de ſtode icke aleniſte op fra de døde/ men de ginge ocſaa int i Staden/ oc obenbaredis for mange. Der met vil vor HErre Chriſtus giffue til kiende oc beuiſe de Dødis Opſtandelſe.

Huad vil Gud giffue til kiende met diſſe vnderlige gierninger?

Hand vil der met beuiſe/at denne Chriſtus er Guds Søn/ formedelſt hues Død oc Opſtandelſe hand vil fornye Verden/ oc beſkicke it nyt Folck/ſom ſkal tiene Gud i Aanden oc ſandhed.

Huad giorde diſſ imellem Høffuitzmanden/oc de ſom vaare hoſſ hannem?

Der de ſaae/at hand met ſaadant raab gaff ſin Aand op/ oc ſaae det Jord ſtalff/oc huad der ſtede/forferdedis de offuermaade oc priſede Gud/ oc ſagde/Sandelige/dette var it retferdigt Menniſke/oc Guds Søn. Chriſtus beuarede ſig vidniſbyrd aff allehonde folck til ſin wſkyldlghed/ Judas ſagde/ Jeg giorde ilde/at ieg forraadde det wſkyldige Blod. Pilatus ſagde/Jeg finder ingen døds ſag met hannem. Pilati Huſtru ſagde/Du ſkalt intet haffue at giøre met denne Retferdige. Røffueren ſagde/Denne handlede intet wſkickelige. Oc Høffuitzmanden ſiger her/Sandelige dette var it retferdigt Menniſke.

Huad giorde Almueſſ Folcket?

Der de ſaae huad der ſkede/ſloge de ſig for deris bryſt/oc vende til bage igen/Chriſti døds krafft giffuer ſig her til kiende i det at Stene/det er/Jødernis haarde hierter/bliffue bløde/ Oc wdent tuil vaare de her iblant/ſom den neſte Pintzdag der effter bleffue omuende/formedelſt Petri Predicken.

Huad giorde de hellige Quinder/ſom haffde efterfølt hannem?

Alle hans Kyndinge ſtode langt borte oc de Quinder/ſom haffde efterfult hannem aff Galilea/ iblant huilcke der var Maria Magdalena / oc Maria lille Jacobs oc Joſephs

Moder

Moder/oc Salome Zebedi Børns Moder som haffde efterfølt oc tient hannem/der hand var i Galilea/ oc mange andre som vare gangne op met hannem til Jerusalem/ de saae dette altsammen. Thi den haffde hiertelige elskt der hand leffde/ hannem kunde de icke heller forlade eller forglemme der hand var Død.

Huad giorde Jøderne der Christus var Død?

Jøderne/effterdi det var Beredelsens dag/at deris Legeme icke skulde bliffue paa Kaarsset om Sabbathen (thi samme Sabbats dag var stor) bade de Pilatum/ at deris Been motte brydys sønder oc tagis aff. Da komme Stridzmendene/oc brøde Benene sønder paa den første/oc paa den anden/der var Kaarsfest met hannem. Men der de komme til Jesum/oc saae/at hand var allerede død/da brøde de icke hans Been sønder/men en aff Stridzmendene obnede hans side met it Spiud/oc der gick Blod oc Vand vd. Oc den som det haffuer seet/hand vidnede det/oc hans vidnisbyrd er sant/oc den samme veed/at hand siger sandhed/at i ocsaa skulle tro/Thi dette skede/at Scrifften skuld fuldkommis/J skulle icke sønderbryde nogen Been paa hannem. Oc atter siger en anden Scrifft/De skulle see/i huilcken de stunge. Christus var det rette Paaskelam/ der faare skulde der intet sønderbrydis paa hannem.

Huor faare gick der blod oc Vand aff Christi Side?

Lige som Gud bygde Adams Brud Eua aff hans side/der hand soff i Paradis. Saa bleff oc Christi Brud den christelige Kirckg/bygd aff hans side/ der hand soff paa Kaarsset/ oc stadfestis oc beuaris formedelst vand oc blod/det er/formedelst de hellige Sacramenter.

Om Christi Graff eller Begraffuelse

Huorledis bleff Christus begraffuen?

Saa scriffue Euangelisterne/ Om afftenen/ effterdi det var Beredelsens dag/ huilcken der er Forsabbathen/See/da

kom der en rijg Mand/hed Joseph/en erlig Raadzherre/hand haffde icke samtyckt i deris raad oc handel/Hand var aff Arimathia / Jødernis Stad / huilcken der ocsaa ventede Guds Rige/oc var Jesu Discipel/dog hemmelige/aff redzel for Jøderne/Hand dristede sig til/ oc gick ind til Pilatum/oc bad om Jesu legeme/at hand motte tage hannem ned. Da forundrede Pilatus sig/at hand var allerede død/oc kallede høffuetzmanden til sig/oc spurde hannem at/om hand haffde lenge veret død/Oc der hand formerckte det aff Høffuitzmanden/tilstedde/ haod det/oc befalede/at mand skulde antuorde hannem Jesu legeme. Der kom ocsaa Nicodemus/som til forn var kommen til Jesum om natten/oc bar Myrre oc Aloes sammen blanded/ ved hundrede pund. Da toge de Jesu legeme/suøbte oc bunde det i it rent linklede met Salue/som Jøderne pleye at begraffue. Oc der var paa den sted/som hand bleff Kaarsfest en Vrtegaard / oc i Vrteigaarden en ny Graff / huilcken Joseph haffde ladet vdhugge i en Sten/ i huilcken der var ingen lagd/ der lagde de Jesum hen/ for Jødernis beredelsis dag skyld/ Fordi at Graffuen var nær/oc de velte en stor Sten/for døren aff Graffuen/oc ginge bort.

Huor faare bescriffue Euangelisterne Christi begraffuelse saa klarlige?

At Jøderne skulle icke met nogen skellig aarsage kunde necte Christi pine/død/begraffuelse oc opstandelse. Thi her er thu Vidne/tho merckelige Mend / Joseph aff Arimathia /en rijg fribaarē mectig Mand/en erlig Raadsherre/en from Mand oc Nicodemus en høylerd Rabi oc en Phariseer/paa det at alle sager skulle stadfestis formedelst thu eller try Vidnisbyrd.

Er det icke vnderligt/ at der vil nogen holde met hannem/ effterdi hans Discipel fly fra hannem?

Verden var end nu aldrig saa vanartig oc ond/at Gud haffde io sine Christne der iblant / J Synfloden haffde hand Noe. J Zodome forderffuelse/Loth. Lige saa her/Der Disciplerne flyde/ De ypperste Prester / Phariseer oc Scrifftklocte bespottede/oc alle Jøder raabte/ Kaarsfest hannem/da bleffue disse

re disse tho/Joseph aff Arimathia oc Nicodemus bestandige/ met de gudelige oc gudfryctige Quinder/Oc det er vel underligt/efftersdi de vaare baade rige oc mectige/Fordi at de som ere rige/Mectige/Kloge oc Vise/foracte almindelige Christum oc den guddommelige sandhed.

Huad velgierning beuise de Christo?

Joseph giffuer Christo sin egen ny Graff/Nycodemus kommer met nogen dyrebar Salue/oc de begraffue Christum hederlige oc met stor herlighed.

Huor aff bleffue de saa frimodige oc dristige?

Uden tuil aff Christi død/Satan er ellerede vanmectig oc skrøbelig. Jøderne mente/at det skulde nu veret vde met Christo/oc baade Jøder oc Hedninge lære nu først at kiende hannem. Høffuitzmanden priser Gud oc siger/Sandelige/Denne var Guds Søn. Joseph oc Nicodemus begraffue hannem. De gudelige Quinder kiøbe dyrebar Salue/at salue hannem met. Saa føre de gudelige Mennisker Christum til rolighed oc huile/huilcken de vgudelige aldrig lode haffue rolighed eller fred saa lenge hand leffde.

Huor faare begraffue de Christum i en Vrtegaard?

Lige som Dieffuelen haffde fanget Mennisken i Paradisis vrtegaard/saa fangede her Christus Dieffuelen igen i en vrtegaard formedelst sin begraffuelse oc opstandelse fra de Døde/oc betaler saa Dieffuelen met lige Mynt. Effterdi da Sabbathen gick paa / huilcken mand skulde holde høytilig/ Oc Graffuen var nær/da begroffue de Christum der/Oc velte en Sten for døren aff Graffuen/oc ginge der fra.

Huad giorde Quinderne?

Der var Maria Magdalene / oc Maria Joseps oc andre/ som vaare komme met hannem aff Gallilea / de sette sig / oc saae til Graffuen / huorledis hans Legeme bleff lagd / Saa vende de til bage igen / oc beridde dyrebar smørelse oc Salue/ men Sabbathen offuer vaare de stille / effter Louen.

Huor faare vilde Christus begraffuis?

Hand holder i Graffuen den rette Sabbath / oc haffuer huile aff al sin pine / Oss til it Exempel / at wi ocsaa skulle holde stille aff Synden / oc lade Gud giøre sin gierning i oss /

effter sin vilie/Som S. Paulus siger Rom. vij. Wi ere begraff-ne met Christo formedelst Daaben/paa det/ at lige som Christus bleff opuact fra de Døde/ formedelst Faderens herlighed Saa skulle wi ocsaa vandre i it nyt leffnet.

Bleff oc da Christus i Graffuen?

Ney/Hand loed vel begraffue sig i Jorden/lige som hand skulde raadnet/Men hand tøffuede der icke saa lenge/ at hand kunde raadne/ som der staar i den xvj. Psalm. Du skalt icke lade min Siel bliffue i Helffuede/ oc icke tilstede/ at din Hellige skal raadne. Hand skydede sig til Opstandelsen/ at hand kunde trøste sine/som var i stor bedrøffuelse oc angist.

Huad trøst haffue de Christne aff hans begraffuelse?

Effterdi Christus kom vnder Jorden oc bleff begraffuen/ oc hans Graff/ bleff herlig/Da skulle ocsaa alle Christnis Graffuer vere herlige/oc huor der ligger en Christen begraffuen/der ligger en leffuende Helgen/icke fordi at Paffuen haffuer opyøyet oc Canoniseret hannem/Men fordi at hand trode paa Christum/at hand bleff pint oc døde for oss/bleff begraffuen oc opstod fra de Døde igen. Thi den Christus opfylder den gantske Verden saa met Helligdom / at ocsaa døden / suerd/ ild/vand etc. Bliffuer dem idel Helligdom/der troer. Oc effterdi Menniskelig fornufft oc legemlig vissdom icke forstaar eller troer saadant/ da skal en graa Muncke Kappe haffue den priss/at huem der begraffuis vdi/hand er salig.

Huorledis skal mand da begraffue de Christne?

Det er lossligt/at mand begraffuer de Christne hederlige/ naar som mand ekon vil lade den vederstyggelse met Vigilijs oc Sielemesser/ met Aarsmesser oc Begiengelser / bliffue der fra. Thi huor en Christen ligger/ der er ret Helligdom/huad heller begraffuelsens sted er viet aff Paffue eller Bisp eller icke/ Huem viede her denne Vrtehaffue? Kirckegaarden eller Guds Ager/bliffuer hellig giort/formedelst Guds ord/ oc formedelst de Christnis bøn/huad heller hand er i Staden ellar vde paa marcken.

En Graff er alligeuel en vederstyggelig ting?

Du skalt icke anse it Christet Menniskis graff som en warenlig vederstyggelig ting / Men som en deylig lystig Vrtegaard/

gaard/i huilcken der plantis deylige velluctendis Rosen oc Lilier/som skulle/naar den deylige Sommer kommer/det er/ paa den yderste dag/grønis oc blomstris / at al Verden skal see sin lyst paa dem oc haffue plæde der aff/ oc besynderlige de Vdualde/Lige som vor HErris Christi graff var herlig for den gantske Verden.

Huad giorde disse imellem de ypperste prester oc Phariseerne?

Den anden dag som følger Beredelse dagen/komme de ypperster oc phaeiseer tilsammen til Pilatum/oc sagde/Herre/ wi komme ihu/at denne Forførere sagde/den stund hand end nu leffde/Jeg vil opstaa effter tre dage/giff fordi befalning/ at Graffuen bliffuer foruaret/indtil den tredie dag/at hans Disciple skulle icke komme/oc stiele hannem bort/ oc sige for Folcket/At hand opstod fra de Døde/oc den sidste forførelse skal bliffue argere end den første. Det er sandhed der Esaias siger j det lvij. De wgudelige haffue icke fred/de ere som it op-rørt Haff/der icke kand vere stille/ oc samme Haffs bølger op-kaste skarn oc wrenhed / De bespottede ocsaa Christum den fromme HErre/effter døden.

Huad suarede Pilatus?

Huad sagde/Der haffue i Vectere / gaar hen oc foruarer hende/som i vide/de ginge bort oc beuarede Graffuen met Vec-tere/oc beseglede Stenen. Men det gick lige som der staar screff-uet i Salomons Sprock i det. xxj. Cap. Der er icke Raad eller visdom imod HErren. Denne store aluorlighed oc vindskibe-lighed til at at beuare Graffuen/tien oss Christe/til Troens be-styrckelse/oc Jøderne til euig beskemmelse/ skade oc forderff-derffuelse/Thi deris egne Samuittighed skal paa den yderste dag bære vidnisbyrd offuer dem/ oc straffe deris vantro.

Huad bemercker Christi Graff?

Christi Graff er den herlige Scrifft / i huilcken Christus huilis aandelige/ Denne Graff haffue Papister beseglet met Paffuens/Cardinalers oc Bispers store Romske Indsegel/oc lagde Vectert der hoss/det er/høye Scholer/Stict oc Tygge Aarden met deris skick/statuter oc Regle/met Aristotele/Tho-

ma oc

ma oc andre Scribenter. De lade icke nogen aff Christi Disciple komme til Scrifftens forstand / førend Christus / Gud vere loffuet/opstod/ oc haffuer saa forskierret oc forferdet samme Beseglere oc Scrifftens vectere/ at de selff nødis til at bekiende / at Christus er opstanden / wden saa meget aleniste at nogle haffue taget Pendinge til løen aff de ypperste Prester/ forleninger/Prebender/ Prelatedømme/Prouestedømme/Degendømme/at de skulle tie oc stoppe sandhed vnder stol / oc Predicke løgn/Jmod huilcke Christendommen beder aluorlige i den V. Psalm. At Gud skal forderffue Løgnere.

Om Christi Pinis nytte oc Brug.

Huorledis skulle wi bruge oc betencke Christi Pine/at hun kand vere oss nyttelig?

Nogle betencke saa Christi Pine/at de bliffue vrede paa Jøderne oc forbande Judam. Nogle bære Passional Bøger/ Billede breff hoss sig oc mene at de der met ville vere trygge oc fri i Vand oc Jld. Nogle trøste sig met de Ord/ At det er bedre at hastelige betencke Christi pine en gang/end at faste it gantske Aar til vand oc brød/oc læse daglige den gantske Psaltere. Nogle begræde Christum/som it wskyldigt Menniske/ som de Quinder Luce xxiij. Nu er dette icke den rette maade oc skick oc de rette veye/ til at betencke oc betracte nyttelige oc til forbedring Christi Pine / Men der høret mere til at betencke.

Huad hører der da til? Huad skulle wi giøre?

Wille wi rettelige oc oss til forbedring betencke Christi Pine/da skulle wi først lade det gaa oss aluorlige til hierte/at wi ere de samme/som pinte/hudflette/ krunede oc kaarsfeste Christum/ Oc at Judas/ Pilatus / Herodes/ Hannas/ Cayphas/Jøder oc Hedninge vaare vore suenne oc tienere/ som for vore Synders skyld saa plagede Christum. Naar wi nu see/at Christi sperlemmede legeme hudstrygis met skarpe limmer oc

riff/da skulle wi tencke/See/ det ere vore synderlige tancker/Oc at de huasse pigge oc torne/som trengis ind i Christi velsignede Hoffuet/ere vore unyttilige ord/Oc at de stubbede Naffle som dreffuis igennem Christi Guddommelige Hender oc Føder/ ere vore grumme Synder oc syndelige gierninger.

Huor til er denne betenckelse nyttelig?

Denne beskuelse oc betenckelse / skulde opuecke off til forferdelse oc mistrøstelse/at wi skulde saa tencke/O Almectige/ Euige/Barmhertige Gud/er her saadan aluorlighed paa ferde/at Gud Fader oc icke sparede sin enste allerkieriste Søn/ men gaff hannem i saadan ynckelig pine oc loed hannem saa iammerlige plagis for off/da ere visselige vore Synder forferdelige oc grumme/Hielp Gud/huorledis vil det gaa off arme Syndere? Lige som Christus ocsaa sagde til Quinderne/Giør mand det met it grønt Træ/huad vil der da bliffue met det fornede? Met saadan forferdelse slog S. Peder Jøderne Act. ij. Lige som met it Torden slag/der hand sagde til dem/J kaarsseste Jesum/At den samme gang bleffue try tusinde forferdede oc oc mistrøstige/oc raabte til Apostlerne/ Kiere brødre/ huad skulle wi giøre? Oc Petrus suarede/Giører Pen tentze / oc huer lade sig døbe/ i Jesu Christi Naffn/ til Syndernis forladelse/ saa skulle i anamme den hellig Aands gaffue.

Skulle oc wi giøre saa?

Wi skulle ocsaa forferdis for vore Synder / oc offuer giffue det syndelige leffnet/oc bedre off/At Christi Pine skal saa krafftelige arbeyde i off/oc beuise sinn a t. Wi skulle bliffue hans Søns billede lige / Rom. i det viij. Lige som Christus bleff uden skyld pint for vore Synder / saa skulle ocsaa wi pinis for vore egne Synder/i vor Samuittighed. Wi skulle ocsaa/enten den stund wi leffue i vor vel mact/ eller naar wi skulle dø/falde i saadan forferdelse/ beffuelse oc mistrøstelse/oc fornemme/det Christus fornam paa Kaarsset/Wi skulle haffue en forsmag aff den euige fordømmelse oc Død/der som det oc icke end skulde vare uden it Øyeblick/som Propheten Esaias siger/Thi den aluorlige Spegel paa Kaarsset/vil icke liuge eller skempte.

Huad

Huad ſkal da it Menniſke giøre/ naar hand ſaa forferdis aff ſine mangfoldige ſuare Synder/ſkal hand icke falde i miſſhaab oc fortuile paa Guds naade?

Det ſkal vere langt fra / Du ſkalt her handle viiſlige oc vere forſtandig / ſaa/at naar du forferdis aff dine Synder / oc ſeer / at ſaa ypperlig en Perſone bleff pint oc plaget for din ſkyld / Da ſkalt du ingelunde lade dine Synder bliffue i din Samuittighed oc plage dig / thi der ſkulle vel følge fortuilelſe effter/men du ſkalt legge dem paa Christum / oc tro ſtadelige/ at hand bar dem til Kaarſſet oc giorde fyllyſt der faare / Som Eſaias ſiger i det liij. Cap. Gud lagde alle vore Synder paa hannem.

Huorledis ſkal ieg bruge Christi pine?

Naar hofferdighed friſter dig/da ſkalt du ſee til Chriſtum huor gruſelige hand bleff beſpottet / foractet / beſpyttet oc ophengd imellem tho Røffuere. Friſter vkyſkhed dig/ da ſkalt du lade dig gaa til hierte / met huormange ſuare lime ſlag Chriſti ſperlemmede legeme bleff reblet oc hudflet. Friſter ſiugdom / bedrøffuelſe oc fattigdom dig / Da ſkalt du ſee til Chriſtum/huorledis hand haffde aldrig fred eller rolighed/ fra det førſte hand bleff født til Verden / oc indtil hand døde paa kaarſſet/Ja/icke end heller ſaa meget / hand kunde helde ſit Hoffuet op til. See/aff ſaadan inderlig betenckelſe ſkal da dit hierte beſtyrckis/at du ſkalt bliffue frimodig/oc ſige ved dig ſelff/Hui ſkulde ieg icke ocſaa ville lide en liden modgang oc bedrøffuelſe/Efſterdi min HErre Chriſtus ſuetis i Vrtegaarden blodig Sued/bleff hudſtrugen/krunet oc kaarsfeſt? Det er io en fortredelig vanartig Suend / der vil leffue hiemme i fred oc rolighed oc ſoffue i Bleſeng/naar hans Meſtere oc Herre ligger i marcken for Buſſe oc pil oc lider angiſt oc nød.

In Summa/Chriſti pine oc død/ ſkal icke aleniſte betenckis oc betractis met Ord/oc met it vduortis ſkin oc en legemlig ſtick/men ocſaa fuldkommis rettelige met det gantſke leffnet oc omgengelſe. De ſom høre Chriſto til (ſiger S. Paulus Galat V.) de Kaarsfeſte deris kiød met lyſt oc begiering/ Her ſkal

ſke en

ſke en ny fødzel/oc den gamle Adam ſkal dræbis/oc Aandens fornyelſe ſkal følge/ellers er det forgeffuis altſammen.

Huilcke Menniſker ſom nu betencke Chriſti pine/oc rette deris liffnet ſaa der effter/ At de haffue Troen retſindelige til Gud kierlighed til deris Neſte oc dræbe deris ſyndige kiød/ J dem forarbeyder Chriſti pine ſin fruct rettelige/ Saa/at de fortryde oc angre deris Synder aff hiertet/rette oc bedre ſig/komme til Syndernis forladelſe/ til al naade oc barmhiertighed/til en ſalig time / affgang oc til det euige Liff/ Amen.

Ende paa Sommerdelen.

Register paa de Epistler fra Aduente Søndag indtil Paaske.

I disse efterfølgende vers/haffuer du en kort Memorial paa alle Epistel/fra Aduent Søndag indtil Paaske.

Roma. 13.
Hora est.
Philip. 4.
Gaudete.
Roma, 12.
Hostia.
Roma. 13.
Debita.
1. *Corinth.* 9.
Currunt.
2. *Corinth.* 6.
Per arma.
Ephe. 5.
Estote gnati.
Hebre. 9.
In sancta.

Roma. 15.
Sunt scripta.
Roma. 12.
Diuersas.
2 *Corinth.* 11.
Suffertis.

1. *Cor.* 4.
Sic nos.
Gala. 4.
Puellus.
Roma. 12.
Prudentes.
Coloss. 3.
Sancti.
2. *Corinth,* 13.
Linguisq.
2. *Thessa.* 4.
Voluntas.
Gala. 4.
Lætare.
Philip. 2.
Rapinam.

Register

Register offuer Søndagis Euangelier/
Fra Aduent oc indtil Paaske.

Den iiij.

F I N I S.

Prentet i Lybeck aff Asswert Krögers Arffuinge

Anno M. D. XCV.

Oc findis til Kiøbs hoss Laurentz Albrecht/ Borger oc Bogf rer der samesteds.

Postilla:

Vdlegelse paa de Episteler oc Euangelier/ som læsis paa Høytilige oc Hellige dage i den Christne forsamling beridt paa spørsmaal/

Aff

D. Johan Spangenberg.

Fordansket aff Peder Tidemand.

Prentet j Lübeck aff Assuerus Krøgers Eruinger.

1595.

Paa den hellige Stephani dag Epistel aff Apostlernis gerninger j det vj oc vij. Capittel.

Men Stephanus fuld aff troen oc krafft/giorde vnderlige gerninger oc store tegn iblant folcket. Da stode nogle op aff den Scole/som kaldis de Libertiners/oc Syreners/oc Alexandriners/oc deris/som vaare aff Silicia oc Asia/oc bespurde sig met Stephano/oc de kunde icke staa den visdom oc Aand imood/der hand talede aff.

Da bestillede de nogle Mend/som sagde/wij hørde hannem tale bespottelige Ord/imod Mosen/oc imod Gud. Oc de oprørde folcket oc de Eldste/oc de Scrifftkloge/oc traadde frem/oc ructe hannem bort/oc førde hannem faar Raadet/Oc de førde falske Vidne frem/som sagde. Dette Menniske lader icke aff at tale bespottelige ord imod denne hellige sted oc louen/Thi wi hørde hannem sige. Jesus aff Nazareth skal vorstyre denne Sted/oc foruende den Skick/der Mose gaff oss. Oc de saa alle paa hannem som sade i Raadet/oc de saae hans ansict/som en Engels ansict. Oc Stephanus sagde.

J haardnackede oc wowskaarne i hierte oc øern/i imodstaa altid den hellig Aand/i lige som edre fædre. Huilcken Prophete forfølde icke eders fædre? oc ihielsloge dem/som forkyndede den Retferdigis tilkommelse/huis

 forræ-

Forrædere oc Mordere i ere nu bleffne. I anammede Louen ved Engelenis beskickelse/oc hulde hende icke.

Der de dette hørde/ da gick det dem igennem hiertet/oc de bede tenderne tilsammen offuer hannem. Men som hand vaar fuld aff den hellig Aand/saa hand op i Himmelen/oc saa Guds herlighed/oc Jesum staa hoss Guds høyre haand/oc sagde. See/ieg seer himlene obne/oc Menniskens Søn staa hos Guds høyre haand. Da robte de høyt/oc hulde deris øern til/oc staarmede endrecteligeind paa hannem/ støtte hannem vd aff Staden/oc stenede hannem. Oc de som vidnede/lagde deris klæder ned/hoss en vng Mandes føder/ som hed Saulus/ oc de stenede Stephanum/ Hand paakallade oc sagde. HErre Jesu anamme min Aand Oc hand fald ned paa knæ/ oc røbte høyt/HErre/Tilregne dem icke denne synd. Oc som hand det sagde soffnede hand.

Huad siger S. Lucas om den hellige Stephano?

Hand bescriffuer i dette Epistel hans leffnit oc død/oc siger. At hand vaar fuld aff Troen oc krafft/oc giorde store vnderlige gerninger oc iertegn/iblant Folckit.

Huor paa kunde mand fornemme denne tro oc krafft?

Naar Stephanus gick til taarrit som en forstandere eller Skaffere/oc kom iblant Folckit/da begynde hand at predicke om Christo/giorde vnderlige gerninger oc iertegn. Det fortrød Jøderne/oc der sette mange Scrifftklage sig op imod hannem aff alle Jødernis Scholer vti de omliggende Land oc Stæder/ som de Libertiner/Syrener/Alexanderer/oc deris/som vaare aff Cylicia/Asia/oc forsøcte hannem j mange maade.

Met

Met huad Vaabn forsøcte de Stephanum?

Met trende Vaabn/ Först/ at de disputerede/ Der nest/ met falske klagemaal. Det tredie/ met pine.

Huorledis disputerede de:

De bespurde sig met Stephano om Messia/ om Omskerelsen/ om Louen oc om Templet.

Huad vunde de aff Stephano?

Aldelis intet. De formotte icke at staa imod hans Viss dom oc Aand/ der hand lerde met. Ock her er fuldkommit det Christus haffuer loffuit sine Disciple Matthei x. Sørger icke/ huorledis/ eller huad j skulle tale. Thi det skal giffuis eder i den samme time/ huad i skulle tale. Fordi at i ere icke de/ som tale/ Men det er eders Faders Aand/ som taler formedelst eder.

Huorledis omklagede de?

Der de kunde icke vinde hannem offuer met disputats/ da opuacte de Folcket/ de Eldste oc Scrifftkloge/ oc de ginge frem/ droge hannem bort/ oc førde hannem faar Raadet/ oc førde falske Vidne frem/ som sagde. Dette Menniske lader icke aff/ at tale bespottelige Ord/ imod denne hellige Sted oc Louen. Thi wi hørde hannem sige. Jesus aff Nazareth skal forstyre denne Sted/ oc foruende den Skick/ der Moses gaff oss.

Huad giorde Stephanus til dette klagemaal?

Hand forswarede sig saa frimodelige oc skickelige i denne sag som hannem tillagdis/ At oc alle de/ som sade i Raadet/ saae hans ansict/ lige som en Engelss ansict.

Huorledis beslutter hand da endelige sin predicken?

Der hand formerckte/ at de bleffue stiffue i deris opsæt/ da vilde hand forferde dem der fra/ oc straffede dem met haarde Ord/ oc sagde. J haardnackade oc womskaarne i hierte oc ørn/ J staa den hellig Aand altid imod. Lige som edre Fædre/ saa i oc. Huilken Prophete forfølde icke eders Fædre? oc ihielsloge

dem som tilforn forkyndede den retferdigis tilkommelse / huis Forrædere oc Mordere i ere bleffne.

Huad giorde de til denne strenge straff?

Der de saadant hørde / gick det dem igennem hiertet / oc de knytte tenderne tilsammen offuer hannem.

Huorledis skicker Stephanus sig i Jødernis vrede oc grumhed?

Som hand vaar fuld aff den hellig Aand / oc hand saa døden faar øyen / oc vaar forladen aff alle Menniske / da vende hand sig til Gud / saa op i Himmelen / oc hand saa Gudz herlighed / oc Jesum staa hoss Guds høyre haand / oc sagde. Seer / ieg seer Himmelen oben / oc Menniskens Søn staa hoss Guds høyre haand. Der met vilde hand forferde dem fra deris onde vilie oc opsæt. Men det vaar forgeffuis.

Huadh giorde Jøderne til disse Stephani Ord?

De robte høyt / oc hulde faar deris øern / oc staarmede endrectelige ind til hannem oc støtte hannem vd aff Staden / at pine hannem der.

Huad for en pine oc død lagde de hannem paa?

De stenede hannem / Oc paa det at de som vidnede skulde vere disse mere skickelige oc bequemme til at kaste / da lagde de deris klæder aff dem / hoss en Drengis føder / hed Saulus.

Huad giorde Stephanus der de stenede hannem?

Der hand kunde intet vdrette hoss de forherdede Jøder met trusel / forsøcte hand at omuende dem met kierlighed oc venlighed / befalede sig først Gud / robte oc sagde. HErre Jesu anamme min Aand. Der nest falt hand ned paa knæ / bad for sine Mordere / robte høyt / oc sagde. HErre behold dem icke denne synd.

Giorde denne Stephani Bøn oc fruct?

Den hellige Augustinus siger / at denne Stephani Bøn / beuarede eller omuende Paulum / som vaar de Christnis store forsølgere.

Huor-

Huorledis skildis den hellige Stephanus her fra?

Der hand haffde giordt sin Bøn/ soffuede hand. Her haffue wi it vist oc fast Exempel/ at de Christnis affgong er icke in død/ men en søffn.

Huo iordede den hellige Stephanum?

Saa siger Lucas Acto. viij. Oc Gudfryctige Mend beskickede Stephanum/ oc sørgede suarlige offuer hannem. Lige som vor kiere HErre Christus bleff erlige begraffuen aff Joseph oc Nicodemo/ Saa bleff oc den hellige Stephanus erlige begraffuen/ oc Gudfryctige Mend oc fromme Christne begrœde hannem.

Hui begrœda de Stephanum? Siger dog S. Paulus at mand skal icke bedrøffue sig/ for de aff døde Christne?

De Christne beklage icke oc begrœde Stephanum i saa maade/ som det skulde nu aldelis vere wde met hannem. Thi de viste vel/ at hand haffde befalit sin Aand i Guds haand/ oc vaar soffnit i HErren/ De trode ocsaa/ at hand skal opstaa igen paa den yderste dag fra de Døde/ oc leffue met Gud euindelige. Men Fordi begrœde de hannem/ at den ny Christi Kircke/ haffde mist saadan en from oc tro Tienere. Lige som Jsraelß Børn oc begrœde Joseph i Egypten/ oc Moisen i ørcken.

Hui bescriffuer Lucas Stephani død saa klarlige?

Icke fordi at hand haffde Menniskelig loff oc prijß behoff/ men at Christendomen skulde lære aff dette Exempel/ at huo som vnder kaarßit/ i pine oc døden bliffuer stadig i Troon/ hand skal oc endelige met den hellige Stephano bekomme det euige liff/ Der hielpe oß Gud til/ AMEN.

Den hellige Martirs Stephani Dag/

Euangelium Matthei xxiii.

VOr HErre Jesus sagde til Phariseer/ Scrifftkloge oc Jødernis Øffuerster/ See/ ieg sender til eder Propheter oc Vise oc scrifftkloge/ oc nogle aff dem skulle i sla ihiel oc kaarsfeste/ oc nogle skulle i hudstryge i eders Scholer/ oc forfølge dem fra en Stad til en anden/ at der skal komme offuer eder alt det retfærdige Blod/ som er vdgydet paa Jorden/ fra den retferdige Abels blod/ indtil Zacharie Barachie søns blod/ huilcket i sloge ihiel imellem Templet oc Alteret. Sandelige ieg siger eder/ at alt dette skal komme offuer denne Slect. Jerusalem/ Jerusalem/ du som ihielslar Propheter/ oc stener dem som sendis til dig/ Huor offte vilde ieg forsamlet dine Børn/ som en Høne forsamler sine kyllinge vnder sine Vinge/ oc i vilde icke? See/ eders Huss skal forladis eder Øde. Thi ieg siger eder/ J skulle her efter icke see mig/ før end i skulle sige/ Loffuet vere den/ som kommer i HErrens Naffn.

Huad holder dette Euangelium off faare?

Try stycke/ Guds velgerninger som hand beuisde Jøderne. Der nest/ Jødernis store wtacknemlighed. Det tredie/ Jødernis straff for saadan wtacknemlighed.

Huorledis sticker Christus sig met de wtacknemlige Jøder?

Hand giør lige som en god Læge/ der haffuer en Siug/ huilk en hand vilde gerne hielpe/ hand tager hart paa hans Saar/ renser dem/ gyder Vin oc Olie der vdi oc bruger allehonde konst. Saa giør oc Christus/ Efftherdi tiden vaar nu kommen at hand skulde lide pine oc dø/ da taler hand Jøderne end

en gong

en gong hart til / bryder dem deris blindhed oc forherdelse/ Oc paa det hand kand rettelige minde dem paa deris wtacknemlighed / oc beskemme dem faar den gantske Verden / da lader hand dem Verden/da lader hand dem høre/detwsigelige gode oc de store velgerninger der Gud haff de beuist dem aff begyndelsen/indtil Jerusalems sidste forstyring.

Huad siger hand til dem?

Hand sagde/ See/ieg sender til eder Propheter oc Vise oc Scrifftkloge/ oc nogle aff dem skulle i sla ihiel oc Kaarsfeste/ oc nogle skulle i hudstryge i eders Scholer / oc i skulle forfølge dem/ fra en Stad til en Anden.

Huad ere propheter?

Som blot aff den hellig Ands indskindelse Predicke/som Moises oc Amos oc de hellige Apostle.

Huad ere vise?

De som icke blotteste aff Gud/men formedelst Scrifften oc Mennisken/Predicke Guds ord/Som Propheternis Disciple/ oc Aaron/ der hand talede huad Moises befalede hannem Saadanne skulle allePredicanter vere.

Huad ere Scrifftkloge?

De som lære met Scrifft/oc Bøger/der som de icke kunde neruerendis lære mundelige som Euangelister oc deris Effter følgere.

Er det da saa stor en ting/at vdsende saadanne predickere?

Det eren stor Guds naade/ at Gud vdsender lerde Predickere/Oc der imod/ en gruselig plage oc straff/ at hand icke vdsender dem/Thi der kand icke andet følge/end stor iemmer oc hierte sorge. Legemlig hunger/tørst oc dyr tid/er en forferdelig ting/men det er intet at regne imod den aandelige hunger/ der Propheterne / Amos / Jeremias / oc den lix. Psalm. Taler om.

Huad siger Amos om den aandelige Hunger?

Hand siger i det viij. Cap. See / den tid skal komme/siger HErren/ at ieg vil sende en hunger i Landet/ icke hunger effter Brød/ eller tørste effter Vand/men effter at høre Herrens ord/ At de skulle løbe hid oc did/fra det ene Hafftil det andet/fra Nør til Øster/oc søge effter HErrens ord/oc finde det dog icke.

Huad siger den lix. psalm.

Om afftenen skulle de hyle/lige som Hunde/oc løbe omkring i Staden/de skulle løbe hid oc did effter Mad/oc hyle/naar de bliffue icke mette. Lige som Dauid vilde sige/Det guddomlige Ordis foractere fornemme her ingen hunger / thi de ere mette aff Menniskens lerdom. Men om afftenen/naar Döden trenger sig frem/oc Guds dom er faar deris Øyen/da skulle de lede effter trøst hoss all Creature/de skulle met deris tancke løbe hid oc did effter Mad/de skulle met stor gremmelse forlengis effter Guds ord/ oc finde det dog icke. Naar som de nu see Guds vrede oc straff/oc at der er ingen trøst/da skulle de hyle oc knurre/bespotte oc bande Gud/ oc fordømme sig selff.

Vaare da Jøderne saa vantro oc wtacknemlige Menniske?

Der vaar saadan wtacknemelighed oc ondskab i den/at de end nu aldri lode nogen Prophete vere met fred/ men de forfølde oc ihielsloge dem/som arbeyde paa deris beste/oc gerne vilde ført dem til Himmelen/Huor offte knurrede de imod Mosen? Huor offte vilde de stenet hannem? Huorledis handlede de met de hillige Propheter/aff huilcke de stenede nogle/ oc skaare offuer tuert / myrde oc dræbede nogle/ Gud til tienste/som giorde dem alt got.

Huad velgerninger beuisde hand dem?

Huad frelste Noe deris Fader i Syndfloden/ Abraham aff de Chaldeers ild/Hand førde deris Fædre aff Egypten/igennem det røde Haff/ ind i Orcken/ Hand gaff dem Mad at æde/ Hand gaff dem Vand at dricke aff Stenklippen/deris Kleder oc sko kunde icke slidis/Hand førde dem igennem Jordan/oc gaff dem elleffue oc tiue Kongerige til eyedom/Hand stridede for dem imod alle deris Fiender / Hand gaff dem en egen Lou/ Hand beskickede dem en besynnerlig Gudstienste/Hand sende dem Propheter/ Hand bygde dem it smuct Tempel/ paa det sidste sende Gud dem sin egen Søn/hand lerde oc predickede faar dem halffierde Aar/ oc helbrede de deris Siuge/Oc der de haffde kaarsfest oc ihielslager hannem/oc hand opstod fra de Døde/oc opfor til Himmels/ gaff hand dem end da fyritiue Aar/at de skulde giore Penitentze/Ja hand giorde alt det en from Frelsere oc Biscop bør at giøre.

Saa hører ieg vel. at det vaar icke Guds skyld?

Ney/Gud haffde ingen skyld der vdi/men deris forderffnelse vaar aff dem selff. Som den Prophete Osea siger/Jsrael du fører dig selff i wlycke/Lige som Christus ocsaa breyder dem oc siger/Jerusalem Jerusalem du som thielslar Propheter/oc stener dem der sendis til dig / Huor offte vilde ieg forsamlet dine Børn / som en Høne forsamler sine Kyllinge vnder sine Vinger/ oc i vilde icke.

O HErre Gud/huilken en venlig lignelse er denne?

Ja visselige/Christus kunde neppelige finde en hiertelige lignelse. Wi see huorledis en Kyllinge Høne beskermer/skiul oc mader sine Kyllinge/Ja der er neppelige noget Diur/ der er saa omhyggeligt for sine Vnge/som en Kyllinge Høne/Hun forvender sin naturlige røst/ oc giør sig en iemmerlig sørgelig røst/ Hun søger omkring effter deris føde/straffuer wde oc inde/fra en vraa til anden/hun locker oc klicker at dem/oc huad hun finder/det æder hun icke selff/ men piller faar sine Kyllinge. Hun skriger oc strider imod Krager oc Skader/imod Høge oc Glenter/at de icke skulle tage dem bort/Er det regn oc kuld/da breder hun sine Vinger vd offuer Kyllingene oc kurer dem/oc baade skiul dem saa oc vermer dem/ ia hun haffuer saadan kierlighed til dem at hun vndertiden kurer dem vnder sig/oc lader dem vndertiden side offuen paa sin Ryg / Saa er io dette it ret lystigt billede.

Handler Christus da ocsaa met oss?

Ja visselige/Hand er vor Kyllinge høne oc gode Hyrde/ Hand tog sig en iemmerlig røst til/klagede faar oss/oc predickede Penitentze/Hand gaff huer mand sine Synder oc iemmer til kiende/aff gantske hierte/Hand stridede for oss imod alle vore Fiender/Hand vdbridde sine Vinger met al sin retfærdighed/ fortienste oc naade/offuer oss/hand anammer oss venlige ind vnder sig/hand beskermer oc skiul oss/oc vermer oss met sin hellig Aand/hand skraber i den hellige Scrifft/oc locker oss der til/ oc føder oss met sit Ord/oc met de trøstelige Sprock aff Propheter oc Psalmer.

Huad bør oss at giøre der til?

Wi skulle vaage oc see vel til / naar helffuedis Glente fluer omkring/at wi icke foracte Christi vinge/icke løbe longt omkring. Thi at riffuis wi ihiel aff helffuedis Glente/eller oss skeer i andre maade nogen skade/da kunde wi ingen anden skylde der faare/end oss selff.

Huorledis vil Gud straffe Jødernis wtacknemmelighed?

Hand truer dem baade met taadelig oc legemlig straff.

Huor truer hand dem met aandelig straff?

Christus siger til dem / Sandelige ieg siger eder/Alt det retfærdige Blod som er vdgydet paa Jorden/fra den retfærdige Abels blod/intil Zacharie/ Barachie søns blod/huilcken i ihiel sloge / mellem Templet oc Alteret / skal komme offuer dette slecte.

Hielp Gud/ huad er det en suaer byrde?

Ja visselige/Efftcrdi at Jøderne oc saa kaarsfeste Christum deris Messiam/ stenede Stephanum ihiel/ foriage de Apostlene/ oc giorde sig wuerdige til Guds ord/da skulle de ocsaa bære alt det wskyldige Blod/som er vdgydet fra Verdens begyndelse oc bliffuer vdgydet indtil den yderste dag.

Haffuer det sig oc lige saa met andre Synder?

Ja/Huo som eren begyndelse oc ophoff til nogen ny lærdom/ Ketteri eller vildfarelse/hand skal icke aleniste bære sine egne Synder/Men alle de Menniskis/som bliffue forførde formedelst hans vildfarelse. Disligist/Huo som forarger eller forkrencker it wskyldigt hierte / hand skal bære oc vndgielde al den synd oc last/som der følger aff. Lige er det ocsaa/ om nogen Røffuer/Myrder/ Liuger/Besuiger/begynder strid/oprør oc anden wlycke/da skal hand bære oc vndgielde alle de Synder/som der aff voxe op. Huad kand vere mere forferdeligt oc gruseligt enten at sige eller høre? Huer haffuer nock at bære i sin egen byrde/oc haffuer icke behoff at besuare sig ocsaa met andre Folckis Synder. Sed volenti non fit iniuria.

Huor truer Gud dem met legemlig straff?

Christus siger/ See/eders Huss skal forladis eder Øde. Tilforn kallede hand Templet sitt huss der som hand sagde Matthei xxi. Mit Huss skal kaldis it bede huss/men i haffue

giort

giort en røffuere Rule der aff. Nu vil hand icke lenger holde det for sit huss/hand kalder det Jødernis huss. Eders huss/ siger hand/skal forladis eder Øde.

Gick oc denne straff dem offuer?

Ja visselige/Den gode Hyrde/haffuer/som Zacharia siger/ sønderbrødet hyrde Keppen/oc lader Faarene fare vild. Kyllinge Hønen haffuer draget Vingene op til sig/oc vil icke lenger kure Kyllingene. Gud haffuer tager sit Ord fra dem/oc vnddraget al naade oc barmhertighed. J fiorten hundrede Aar haffue de huercken hafft Kong eller Prophete/huercken Tempel eller Gudstienste/ Al deris handel oc bedrifft vaar bestillet oc forordineret paa det land Canaan/Al deris Gudstienste vaar beskicket i Jerusalem. Der faare ere alle deris Høytider / Hellige dage / Faste / Sabbather / Omskerelse / oc andre Ceremonier/forgeffuis. Det er fuldkommet met dem som staar screffuet i den cix. Psal. De vilde haffue forbandelse/hun skal oc vederfaris dem/de vilde icke haffue vesignelse/saa skal hun oc bliffue longt fra dem. Oc det Sprock Psalm. lxviij. Gud skal sønderslа sine Fienders hoffuet / oc deris Jsse etc. Hoffuedet met Jssen er sønderbrødet/de krusede Haar ere affragede/ Hoffuet er bleffuet skaldet/deris Kongerige oc Prestedome/deris Tempel oc herlige Gudstienste haffuer ende. De haffde tilforn vel ocsaa modstand oc vaare for trengde som fire hundrede Aar i Egypten / halffierdesinds tiue Aar i Babilonia/ Men Hoffuedet bleff alligeuel ved mact / De haffde io i det mindste en Prophete eller Dommere iblant Folcket/ Men nu haffue de veret lenger / end fiorten hundrede Aar/fordreffne fra Land oc Folck/fra Kongerige oc Prestedome/oc veret at spridde allenene i den gantske Verden / iblant fiender.

Da er de visselige arme ælendige Mennisker?

Der er intet armere ælendigere Folck paa Jorden / end Jøder/de haffue huercken Huss eller Jord det deris eget er etc. De æde icke en mundfuld aff brød / oc bære icke eller slide en traad paa deres Legeme/at de haffue io staalet eller røffuet det/formedelst deris formaledide gerighed oc aager. De leffue aff idel tyffueri oc roff/met Hustruer oc Børn/ som de rette

Hoff-

Hoffuet tyffue oc Landzrøffuere / De vilde gerne at der skulde ingen Christen leffue paa Jorden/ Oc kunde de/ som en Basiliscus/ sla oss ihiel met deris syn/ da giorde de det gerne/ Der er intet argere/ forgifftigere/ grummere/ blodgerigere Folck paa Jorden/ end de ere/ Naar de bede oss vere velkomne/ da bande de oss/ oc ynske oss Helffuedis ild / De bespotte der til Christum vor Frelsere / kalde hannem en Traaldkarl / Mordere oc Røffuere/ som for sine misgerninger skyld bleff Kaarsfest/ oc saadant skeer daglige aff dem / oc de venne ocsaa deris Børn der til/ at de skulle lige saa giøre/ at det vaare icke vnderligt/ om Torden oc Liunet/ Suolff oc Helffuedis ild / sloge dem ned i Jorden / som det gick met Zodoma oc Gomorra.

Huad skulle wi lære aff dette Euangelio?

Wi skulle lære/ at saadan straff som offuergick Jøderne/ for deris vantro oc wtacknemmeligheds skild/ kand ocsaa gaa oss offuer/ om wi ville giøre som Jøderne giorde/ oc vandre i deris fodspor. Thi det er vist / at huo som forfølger Christum oc hans Ord / hand legger først paa sig oc tager til sig/ alle Jøders/ Tørckeris/ Hedningers/ falske Christnis oc Papisters/ wgudelige leffnet/ alt skiørleffnet/ hoer/ wkyskhed / skendzel etc. al gerighed/ aager/ Simoni røffueri/ alt wskyldigt blod/ som er vdstyrt aff saadanne Christmordere oc Tiranner / Al verstyggelighed som de Aandelige oc Øyenskalcke haffue bedreffuet/ oc end nu bedriffue/ met deris Papistiske Offermesser/ Sielemesser/ Aarssmesser/ Vigilijs/ Brøderskap/ Calente/ Afflad oc Helgens tienste/ Al misbrug/ vantro/ Troldom/ Segnelse/ oc andet Dieffuelens Kaagleri. Der nest hielper hand (saa meget hannem muligt er) at oprycke/ alt det gode/ salighed oc forbedring/ som kommer oc plantis formedelst Euangelium oc Guds Ord/ hand forhindrer Catechismum/ Børne lerdom/ de thi Bud/ troens Artickle/ Bønen / Sacramente/ Husstafflen/ Øffrighed/ Ecteskab/ alle det ny oc gamle Testamentis Bøger. Hand vndertrycker ocsaa alle Sogneherrer/ Predickere/ Disciple met Hustruer oc Børn/ Hand støder Christum aff Stolen/ oc setter sig selff/ Dieffuelen/ en lusig Muncke kappe/

kappe / eller optenckte gerninger i steden / men för mand seer sig om / i it øyeblick / ligger hand i Helffuedis ild. Men den som holder sig til Christum / er hannem vnderdannig / oc forfremme hans ord / oc lider der offuer huad som hannem tilfalder at lide / hand skal endelige faa Guds naade / oc der effter euig herlighed oc det euige liff / Amen.

Paa Johannis Apostels oc Euangelistis dag / Epistel aff Jesu Syrach i det xv. Cap.

SAlig er den / som stedze omgaaff met Guds Ord / oc vdlegger det oc lærde / den som betracter det aff hiertet / oc lærer at forstaa det til grunde / oc randsager stedze ydermere effter vißdom / oc søger effter hende ehuort hun gaar oc kaager ind at hendis vindne / oc lyder til hoff dørren / søger Herbere hart hoff hendis huff / oc opretter sin bolig hoff hendis væg / oc det er hannem it got herbere / Hand fører sine Børn ocsaa ind vnder hendis tag / oc bliffuer vnder hendis Loff / der vnder skal hand beskermis fra hede / oc det er hannem en god bolig

Dette giør ingen vden den som fryeter HERREN / Oc huo som holder sig til Guds Ord / hand finder hende / oc hun skal møde hannem lige som en Moder / oc anamme hannem / som en vng Brud / Hun skal bespise hannem met förstandheds Bröd / oc skencke hannem met Vißdoms vand / der aff skal hand

bliffue

bliffue sterck/ at hand skal kunde staa fast / oc hand skal holde sig til hende / at hand skal icke bliffue beskemmet/ Hun skal vphøye hannem offuer hans Neste / oc oplade hans mund i forsamlingen/ Hun skal krune hannem met lyst oc glæde/ oc begaffue hannem met it euigt Naffn. Men Daarer finde hende icke / oc de Vgudelige kunde icke see hende Thi huu er longt fra de Hofferdige/ oc øyenskal-cke vide intet aff hende.

Huad lærer Syrach i dette Epistel?

Tu stycke. Først priser hand dem at vere salige/ som stedze omgaass met Guds Ord/ betracte aff hiertet/ lære oc grundelige vdlegge det. Der nest giffuer hand til kiende den nytte oc gaffn/ der mand bekommer aff Guds Ord/ som er/ Guds fryct/ viss dom/ forstand/ en rolig Samuittighed/ oc frid oc glæde i hiertet.

Huor faare priser hand dem salige/ som stedze omgaass met Guds Ord?

At hand der met vil locke oc skinde oss til/ at stedze handle/ Lære oc høre Guds Ord. Verden kalder dem salige/ som haffue meget gods oc stor rigdom/ Psal. cxliiij. Men Christus priser dem salige/ som høre oc beuare Guds Ord/ Luce. xj.

Hui siger hand/ De det betracte aff hiertet?

Hand vil der met paa minde oss at wi skulle icke alleniste høre Guds Ord met ørene oc bekinde det met munden/ Men ocsaa tro oc betracte det met hiertet. Som Christus siger Luce viij. Men den i god Jord/ ere de/ som høre Ordet/ oc beholde det i it smuct got hierte/ oc bære fruct i taalmodighed.

Huad nytte oc gaffn kommer der aff det Guuddommelige Ordis hiertelige betractelse?

Guds fryct/ viss dom/ forstand/ fred/ fryd oc glæde.

Huor mangfoldig er fryct?

Tuefolt. Der er en Børne fryct oc en suenne fryct. Børne fryct flyder eller kommer aff en retsindig tro til Gud/ i det/ at wi giøre vor største flid der til/ at wi icke skulle giøre eller be-

driffue nogit/som er imod Guds villie/der hand kunde haffue mishagelighed til oc fortørnis met. Men lige som Suenne fryct/icke haffuer sin oprindelse aff Troen/saa giør oc saadant it Menniske / alt det som hand giør / aff fryct oc redsel for straff. Der faar giør aleniste den/ gode gerninger/som elsker oc fryctер Gud rettelig/ det er / icke met Suenne/men met Børne lydighed..

Huad er det hand siger/ Huo som holder sig til retferdighed/ hand skal finde hende?

Hand vil saa meget sige. Naar retferdighed er en gang anammet formedelst Troen/da bespiser hun/skencker oc veirqueger mennisken saa / at hun forbedrer/giør dem helligere/ forstandigere/oc mere fuldkomne/effter Ordenis lydelse Apocalyp. xxij. Der til fører retferdigheds vidskab stor nytte met sig Hun er bestandig oc lader sig icke snart forføre oc blæser bort allehonde lerdoms væir/ hun beskemmer icke/ ia hun giør det saa / at mand kand holdis ypperlig/ oc i verdighed hoss alle Gudfryctige Folck.

Huad er da det/hand siger/Oc hun skal oplade hans Mund i Menigheden?

Hand vil saa sige. Huo som offnerkommer retferdighed/ hand kand oc vnderuise andre formedelst Guds Ord/ oc den same lignis ved Stierner paa Himmelen. Danie. xij. Cap.

Huad er det hand siger/Hun skal krone hannem met fryd oc glæde/ oc begaffue hannem med it euigt Naffn?

Hand vil saa sige. De skulle icke aleniste begaffuis rigelige aff Gud met vijssdom/ forstand oc all ære / men de skulle oc føle en euig fryd i deris hierte. Oc deris naffn skal icke forgaa/ men bliffue steds oc euindelig. Der til hielpe oss Gud/Amen.

Johannes Euangeliste dag/Euangelium Johannis i det sidste Capittel.

IEsus sagde til Peder/følge mig effter. Da vende Peder sig om/oc saa den Discipel følge/som Jesus elskte/ huilcken der ocsaa laa paa hans Bryst i Nadneren/oc

haffde ſagd/ HErre/ Huo er den ſom dig ſkal foraade? Der Peder ſaa dette/ ſagde hand til Jeſum/ HErre/ Huad ſkal da denne Jeſus ſiger til hannem/ Der ſom ieg vil/ at hand ſkal bliffue/ indtil ieg kommer huad kõmer det dig ved? Følg du mig effter. Da gick en tale vd ibland brøderne/ Denne Diſcipel døer icke/ Oc Jeſus ſagde icke til hannem/ Hand døer icke/ Men/ om ieg vil/ at hand ſkal bliffue/ indtil ieg kommer/ huad kommer det dig ved? Denne er den Diſcipel/ ſom vidner om diſſe ting/ oc ſcreff dette/ oc vi vide/ at hans vidniſbyrd er ſant.

Huad handler Chriſtus i dette Euangelium?

Trey ſtycke. Førſt/ at wi ſkulle følge hannem effter. Der neſt/ at huer ſkal lade ſig nøye met ſin ſkeffnet. Det tredie/ Forſkiel imellem troen oc gerninger. Oc dette Euangelium et en ſmuck ſamtale imellem Chriſto oc Peder.

Huad er det Chriſtus ſpør Peder at/ Simon Johannis elſker du mig?

Effterdi Chriſtus vilde beſkicke Petrum til en Euangeliſk Predickere/ da vilde hand førſt vdgranſke/ huorledis hand vaar til ſinde imod hannem/ om hand oc haffde hannem kier aff hiertet/ Thi det er it almindeligt Ordſprog/ Lige ſom du elſker oc haffuer mig kier/ ſaa taler du oc om mig/ Min Wuen taler mig intet got paa/ Min Ven taler altid det beſte om mig.

Huor faar ſpør hand hannem da tredie gang at/ oc ſiger haffuer du mig Kier?

Gud pleyer ſaa at handle mit ſine Børn/ at hand førſt forferder dem/ ſaa/ at de icke vide eller kunde andet tencke/ end at Gud er offuermaade wred/ oc vil ingen naade beuiſe dem/ Oc det giør hand icke fordi at hand vil forderffue dem/ men at hand i ſaa maade vil forſøge oc prøffue deris tro. Lige ſaa giorde hand imod Abraham/ der hand befalede hannem/ at hand ſkulde offre ſin Søn Iſaac. Oc imod Dauid/ der hand tilſtedde/ at hans ſøn Abſolon fordreeff hannem aff Riget.

Huor faar ſiger hand/ Elſker du mig mere end diſſe?

Hand

Hand vil ſaa meget ſige til hannem / Simon / at du elſker mig mere end de andre/ det er vel tilbørligt/ du haffuer god aarſage der til/ Thi ieg beuiſede dig ſtor naade/ oc forlod dig mange Synder / effterdi du vaarſt dybt falden / Huem ſom mange Synder ere forladene/ hand ſkal ocſaa meget elſke.

Huad ſuarer Petrus til diſſe tey Chriſti Spørſmaal?

Hand bleff bedrøffuet/ at hand ſagde tredie gang til hannem/ Elſker du mig/ Oc Petrus ſagde til hannem/ HErre/ du vedſt alle ting/ du vedſt at ieg haffuer dig Kier.

Huad ſiger Chriſtus til dette Petri gienſuar?

Der Chriſtus haffde denne hiertelige bekiendelſe aff Petro/ da befaler hand hannem predicke Embedet oc Siele ſorge/ hand giffuer hannem til kiende/ huor met hand kand giøre hannem beſt til tacke/ oc ſiger / Føde mine Lam / føde mine Faar. Lige ſom hand vilde ſige/ Simon Petre/ Jeg haffuer kiøfft mine Faar dyre/ de kaaſte mig meget/ ieg ſette liff oc Legeme til for dem/ oc kiøffte dem met mit Blod/ Jeg vilde icke gierne at der ſkulde noget forkommis aff dem/ Haffuer du mig kier/ da ſkalt du vide/ at du kant intet giøre mig mere til tacke/ end at du met Guds ord/ føder dem flitelige oc trolige/ Vilt du oc vide/ huem du ſkalt efftterfølge i dette Embede/ da ſee til mig/ du haffuer gantſke vel ſeet oc hørt/ huorledis ieg haffuer ſkicket mig i dette Embede/ der ſkalt du rete dig effter/ oc følge mig ſom den rete Hyrde/ Jeg vil ocſaa giffue dig til kiende/ huad du ſkalt haffue igen/ for du predicker oc føder mine Faar.

Huad gaff hand hannem da til kiende?

Hand ſagde/ Sandelig/ ſandelig ieg ſiger dig/ Der du vaarſt vng/ giordede du dig ſelff/ oc vandrede huort du vilde/ Men naar du bliffuer Gammel/ da ſkalt du vdrecke dine Hender/ oc en anden ſkal omgiorde oc føre dig did/ ſom du icke vilt.

Huad vil Chriſtus met diſſe Ord?

Hand vil met denne lignelſe giffue til kiende/ huad død Petrus ſkulde dø / ſom vaar / paa Kaarſſet / Der faar ſerte hand ocſaa der til/ Følge mig effter/ ſom hand vilde ſige/ Lige ſom det gick mig for ieg Predickede oc fødde mine Faar/ ſaa ſkal det ocſaa gaa dig / Jeg gick faare oc bar mit Kaarſſ / Der

faare skalt du ocsaa tencke til at bære dit Kaarss/ oc følge meg effter.

Skulle alle Euangelij predickere kaldis til predicke Embe- det effter dette Petri Exempel?

Alle Christelige Menighed oc kircke/ skulle met rete holde oc skicke sig effter dette Exempel/ wi see her i Petri kald/ som er/ at de icke skulde kalde eller anamme nogen/ til Predicke Embe- det / vden de tilforn haffue grandgiffuelige/ forfaret oc giffuet act paa/ huorledis hander til sinde imod Gud/ oc om hand el- sker sandhed eller løgn/ om hand søger sin egen nytte oc fordel/ eller Menniskens velfart oc deris Sielis salighed/ Om hand predicker Guds ord aff hiertet / eller smigrer oc vil fortiene tack aff den menige mand/ at hand skal icke tale dette met Munden/ oc haffue andet i hiertet/ (som den der kunde baade holde Messe paa Latine oc paa Danske/ oc kunde baade predicke effter den gamle/ oc effter den ny skick/ baade liusse oc sette i band) som mange giorde i Paffuedommet/ oc giøre (diss vær) end nu. Der haffue mange Sogner/ Prebender oc Rente/ som aldrig skicke sig rettelig effter deris kald / de lære icke / predicke icke / oc naar som de end predicke / da er deris predicken om gamle Hildebrand oc Marcolfus eller om andet saadant/ De tage icke en gong/ Euangelij bogen i haanden/ om vgen/ før om Søndagen/ ia icke før den same time de skulle stige op i predicke Stolen / oc staa for Alteret / De scriffue icke heller/ el- ler optegne nogen predicken/ Ja/ huad skulde de scriffue? Der kommer icke det gantske Aar igennem/ scriffue feder eller penn i deris Haand / vden naar Bønder føre Korn frem oc deris Landgilde/ da spytte de eller sla doffuet øll i bleckhornet paa den tørre quattun/ oc scriffue / Dedit, satisfecit. Aff saadanne vanuittige forsømmelige Prester oc Predickere/ som icke acte de arme Sielis salighed /eller huort de fare hen/ er Verden fuld aff/ ia hun haffuer ocsaa lyst der til oc vil selff haffue dem/ Oc der hielper Dieffuelen ocsaa til aff all sin mact/ at hand paa det sidste kand baade faa mact offuer Predickere oc Almue/ oc styrte dem ned i Helffuedis ild.

Ere disse Ord/ Følge mig effter/ sagdt til Peder alene/ eller ere de alle Christne anrørendis/ i almindelighed?

Disse ord ere icke sagdt til Peder alene / men til alle Christne/ Thi huem er det tilbørligere at wi skulle følge/ end Christum vor HErre oc Mestere / effterdi wi kaldis Christne / oc haffue naffn aff Christo.

Huorledis skulle wi efterfølge Christum?

Huer Christen skal effterfølge Christum i sit kald/ i lerdom/ i leffnet oc døden.

Huorledis i lerdom?

At wi icke skulle lære Predicke oc høre andet/ end det Christus befalede oss at lære / Predicke oc høre/ Nu haffuer hand jo befalet oss at Predicke Euangelium/ Matthei oc Marci i det sidste/ oc at høre Euangelium/ Marci viij. Der faare er icke den Christi Discipel/ som lærer andet/ predicker eller hører.

Huorledis skulle wi effterfølge Christum i vort leffnet?

At wi effter hans Exempel/ skulle ocsaa vere aandelige fattige/ sactmodige/ barmhertige/ fredsommelige/ rene aff hiertet/ oc veluillige til at tiene/ hielpe oc trøste vor Neste.

Huorledis i døden?

At wi skulle bære det Kaarss taalmodelige/ det Gud legger oss paa/ bede for vore Fiende/ som hand siger/ Luce ix. Huo som vil efffterfølge mig / hand skal forsage sig selff/ oc tage sit Kaarss daglige paa sig/ oc følge mig effter.

Følge de oc da alle/ som bliffue kallede?

Nogle følge strax / naar som de ekon bliffue en gong kallede/ som Petrus/ Andreas/ Jacobus oc Johannes bleffue kallede fra deris Fiskeri / Mattheus fra Toldboden / Zacheus aff Træet / Paulus fra Jødedommet / oc mange andre. Nogle aarsage sig/ som den Matthei viij. Der sagde til Christum/ HErre/ giff mig loff/ at ieg maa gaa bort/ oc først begraffue min Fader. Oc den der sagde Luce ix. HErre/ giff mig loff/ at ieg først maa giøre ett Skilssmisse met dem/ som ere i mit Huss. Oc de tre Luce xiiij. Som vaare kallede til Nadueren. Nogle følge for deris egen nytte gaffn oc fordel skyld/ Som den der sagde Matth. viij. Mestere/ ieg vil følge dig huor du gaar

hen / Til huilcken Jesus sagde Reffue haffue Graffuer / oc Fule deris Reder/Men Menniskens Søn haffuer icke det hand kand helde sit Hoffuet til.

Ere da disse Ord / følge mig effter/i almindelig brug?

Disse Christi ord ere formørckede / oc paa det neste vdslucte i Christendommen/oc den gamle seduane at efterfølge Christum/er fornent til en bagseelse eller at see sig til bage/Thi wi vende vore Øyen fra Christo / som siger/ Huo mig effterfølger/hand vandrer icke i mørcke oc effterfølge i den sted Benedictum oc Franciscum/oc der kand dog ingen aff dem sige met sandhed / huo som følger mit Aardem hand vandrer icke i mørcke.

Er det da ilde giort/ at effter følge de fromme oc hellige Forfædre?

Det vaar icke ont eller ilde giort/der som det skede ved den maade/ som S. Paulus lærer/Verer mine Effterfølgere/ som ieg er Christi effterfølgere/Men der vil ingen til/der giør ingen det som hannem er befalet/i hans kald/Huer seer til den anden/lige som Petrus seer her til Johannem.

Huad siger da Petrus?

Der Petrus saa den Discipel følge/der Jesus elskte/siger hand til Jesum/HErre/ huad skal da denne?

Huad swarede da Christus?

Hand sagde til Petro/Der som ieg vil/at hand skal bliffue indtil ieg kommer/ huad kommer det dig ved? Følge du mig effter/Lige som hand vilde sige/ Tag du vare paa dit kald/ Johannes skal vel finde sin part/Giff du act paa din sag/oc tag dig icke fremmede sager til. S. Paulus siger/Cor. vij. Huer skal vandre/ som HErren haffuer kaldet hannem.

Skulle da Muncke oc Nunder bliffue i Kloster/effter di de ere kalede der til?

S. Paulus taler om det kald/der Gud kalder Menniskcn formedelst sit ord. Der faar kunde de Aandelige/icke beskerme eller forsuare sig met disse ord/Thi Gud kallede dem icke til denne Staat/formedelst sit ord/Men Menniske formedelst Menniskens lerdom/oc opdenckte paa fund.

Haffuer

Haffuer da huer sit Kald?

Ja visselige. Du est enten en Regentere eller en Vnderdan/ en Mand eller en Quinde/ Fader eller Moder/ Søn eller Dotter/ Dreng eller Pige/ Predickere eller Tilhørere/ Scholemestere eller Discipel/ Jomfru eller Encke. Befinder du dig nu at vere i en aff disse Statte/ da besuære dig icke met fremmede sorge/ men giff act paa dit eget kald/ oc tag trolige vare paa dit Embede/ da skalt du vel faa saa meget at tage vare der met/ at du skalt forgleme en anden/ oc lade huer tage vare paa sig selff.

Ja siger du/ Huorledis kand ieg effterfølge Christum/ Jeg kand icke giffue de Blinde deris syn/ eller giøre vnderlige gerninger oc Jertegn/ Jeg kand icke heller saa predicke som Christus?

Gud haffuer icke befalet oss/ at giøre vnderlige gerninger eller Jertegn/ Oc huo som kand icke predicke/ hand skal høre predicken/ Huo som hører predicken/ hand hielper ocsaa at prise oc loffue Gud/ Thi at vaare der ingen som hørde predicken/ da kunde der oc ingen predickere vere/ Ja/ kunde du icke end vndertiden komme til at høre/ saa skulde du end da lade dig finde/ hoss de rette Til hørere oc i Christi lemmers tal/ Det er icke en ringe Guds naade/ at nogen er gerne ibland den forsamling/ der loffuer oc priser Gud/ huilcket de gamle Helgen ynskede/ met stor inderlig suck oc hiertens begiering/ som den xlij. Psalm. siger/ Jeg vilde gerne gaa hen met den Forsamling/ oc vandre met dem til Guds Huss/ met glæde oc tacksigelse/ iblant den forsamling som holde helligt. Oc Psalm. cxxij. Jeg glæder mig i det mig bleff sagd/ at wi skulle gaa ind i HErrens Huss. Huo som er iblant den forsamling/ der priser Gud/ hand bliffuer laadtagen oc delactig i al den loff oc tack/ der Gud skeer samme sted. Der faar ere de vgudelige Menniske/ som alenniste kunde tiene Gud met tilhørelse/ oc giøre det icke/ der som de dog skulde met rette løbe til Verdens ende/ om de viste der en forsamling/ som loffuede oc prisede Gud. J vore Foreldris tid ginge der mange Pillegrims reyser til Rom/ til Compostellen/ til Aken/ der som intet bleff predicket

 om Chri-

om Christo/Men nu wi haffue Christum met al sin naade hart faar dørren/da findis der mange saa fortredelige/at de ville icke trine offuer Dørterskelen. Huad skulde nu Gud giøre saadanne fortredelige/wgudelige Mennniske andet/ end forstocke dem i deris wtacknemlighed/oc sencke dem ned i idel løgn oc vildfarelse/Volenti non fit iniuria.

Huad skulle wi nu lære aff denne Histori?

Først at huer Christen er plictig til/at efftersølge Christo/oc tage vare paa sit Kald/oc huercken acte Helgens Exempel/lerdom eller leffnet. Det vaar nu kommet saa longt/at de fromme Helgen haffde fordreffuet Christum/oc taget ind Kircker/Kloster/oc Capelle/Oc lige som huer Helgen haffde giort oc leffuet/saa falt den gamble Verden til/oc vilde strax giøre oc leffue i alle maade lige saa/wden alt forskel/saa/at det sidste bleff til idel Gecker i oc til en ret Abe leeg.

Der nest/ Skal huerlade sig nøye met sit eget/ oc icke forunde eller bære auind ved / om Gud haffuer giffuet andre større Gaffuer eller mere naade. Thi det er en almindelig plage i Verden/at ingen vil lade sig nøye met sine gaffuer oc vilkaar/ Huer lader sig tycke / at hans Nestis stat er bedre / at hans Nabois fæ er federe / oc at hans Agger er mere fructsommelig/ oc der met giøre Mennisken dem sielff it kiedsommeligt leffnet/ Den som er Gifft vilde vere wgifft/oc den som er Wgifft vilde vere gifft/ Oc saadan wstadighed giør saadanne Mennniske deris leffnet ælendigt oc wlystigt.

Kand icke da Gud saa handle met Mennisken/at de kunde huer lade sig nøye met sit eget/oc vere til Freds?

Der som Gud vilde tilstede/at huert Mennniske motte forneSle oc skiffte sit Vxsen bort/ effter sin egen villie oc begiæring/ da skulde hand alligeuel strax fortryde det/oc begiære at komme til sit gamble leffnet oc væsen igien. Nogle haffue veret i den mening (Socrates oc Solon) at der som alle Mennniske skulde bære/deris Onde tilsammen paa en sted/oc vddele lige møget til huer/da skulde huer besynderlige møget heller ville beholde sit eget/end giffue sig i det skiffte. Saa aldelis lige

regerer

regerer Gud Verden/At der henger hoss huer fordel lige stor skade. Der Israels børn vaare i Egypten/begiærede de at komme vd/ der de vaare vdkomne/begiærede de at komme ind igen/ Saadan daarlighed oc wstadighed er Verden suld aff. Huer seer ekon til sit Onde/ oc til andens gode oc lyckssalighed/Vilde huer ocsaa see til sin lickssalighed/oc til en andens onde/da skulde hand offte tacke Gud inderlige/oc vere vel til freds oc lade sig nøye/ ehuor ont det oc vaar met hannem.

Huad mercke petrus oc Johannes?

Peders persone mercker sielff giorde Helgen/Johannes de rette Christne/De huilis paa Christi bryst/dem obenbaris ocsaa/ huilcke der er Vlffue/ Sielemørdere oc Judas/som søge deris egen nøtte oc ere bughelgen/de side offuer Guds bord/ oc æde idel døbte mundfulde/det er/de haffue ocsaa Guds ord/ men de forfalske det/oc forwende den rette forstand/oc giøre der en ny glose paa. Men de Christne skulle tencke paa deris Mestere/ Christum/huilcken de haffue naffn aff oc følge hannem/ Hand skal visselige icke føre sine Børn i it ont Herberre/ Men ind i sit Rige / som er / i det euige liff/Amen.

Paa Marie Renselsis dag / Epistel aff den Prophete Malachia i det iij. Capit.

SEe / Jeg vil vdsende min Engel / som skal berede Veyen/faar mig/Oc HERren skal strax komme til sit Tempel / den i søge / Oc Compactens Engel/ den i begære. See/hand kommer/ siger den HERRE Zebaoth. Men huo skal kunde fordrage hans tilkommelsis dag? Oc huo skal bliffue bestandig/naar hand obenbaris? Thi hand er lige som en Guldsmids ild/oc som en Tucterskis sebe. Hand skal side oc smelte/ oc rense Sølff.

Hand skal rense oc purgere Leui Børn/ lige som Guld oc Sølff. Da skulle de føre HERREN Madoffer i retferdighed/ oc Juda oc Jerusalems Madoffer skal vere HERren behageligt/som tilforn oc faar mange Aar.

Huad lærer denne Lectie oss?

Hun giffuer vor HErris Christi/oc den Døberis Johannis tilkommelse til kiende/oc beggis deris Embede.

Huor faar kalder propheten Johannem en Engel?

Icke aleniste for hans Embedis ypperlighed/men ocsaa for hans hellige leffnits skyld/ved huilcken maade andre Predickere ocsaa kaldis Engele.

Huad er den Døberis Johannis Embede?

Hand skal gaa faar HErren oc berede hans Vey.

Huad kaldis at berede Veyen?

Intet andet / end straffe vgudeligt væsen / oc obenbare huer mand sin synd. Der effter naar Menniskens samuittighed/ er forferdet i det de kiende deris synd/at mand da ledsager oc fører dem til vor HErre Christum igen.

Huad vil propheten der met/ at hand siger/ HErren skal snart komme til sit Tempel/den i søge?

Hand giffuer der met tilkiende/ at Christus skulde vere personlige neruerendis/strax effter Johannis tilkommelse.

Huor faar kalder hand hannem en HErre?

Fordi at hand er Himmelens oc Jordens HErre.

Huor faar en Engel?

Fordi at hand er vdsent aff Faderen det gantske Menniskelige slecte til trøst/at forkynde Faderens villie.

Huor faare kalder hand hannem Compactens Engel?

Hand haffuer alene beseglet oc stadfest/formedelst sit hellige Blods vdgydelse/ den Pact eller Forbund / ved huilken den himmelske Fader er forligt/oc Syndernis forladelse oss tilsagd.

Huor faare Pactens Engel/oc icke Offerens Engel?

Gud acter mere sit Testamente oc Forbund / end Offer. Der faare siger hand Psalm l. Forsamler mig mine Helgen/ som acte Pacten mere/ end Offer.

Huorledis [s]kal Christus komme?

Hans tilkommelse (siger hand) er som en Guldsmids ild/ oc som en Tueterskis sebe.

Huorledis gaar det til?

Lige som ild smelter alt det hand offuerkommer/oc lader intet bliffue igen/oc lige som Tueversken toer Klæder rene. Saa skal oc Christus forlade oss alle vore Synder/ oc rense vor Samuittighed/aff vantroens oc syndens vrenhed oc besmitelse/at wi skulle saa vorde rene/lige som Guld oc Sølff forklaris oc purgeris i ild.

Huad er det hand siger/ Da skulde de føre Herren Madoffer i retferdighed?

Hand vil saa meget sige. Christus skal formedelst sin tilkommelse/oprette det forfaldne Prestedomme oc føre det til sit rette brug igen/hand skal vduæle sig saadanne Prester oc Leuiter/som icke skulle mere offre vskellige Creature/Køer oc kalle/icke omgaass met Ceremoniers vdvortis praal. Men de skulle offre retferdigheds offer/ Som er/it veluilligt hierte/ en bedrøffuit oc sønderknusit Aand/en bekumrit ælendig Samuittighed/oc der til met legeme oc siel/met al krafft oc villie. Oc de skulle vise Folcket ocsaa til det same Offer.

Huilcke ere saadanne prester oc Leuiter/der Gud skal vduelie?

Det ere alle tro Christne/huilcke Gud viede til Prester oc Leuiter i Daaben/oc saluede dem met den hellig Aand/oc offuerstenckede dem met Christi dyrebar Blod/til at fuldkomme det Prestelige Embedis rete gerninger/ Som er/ til at bede for huer andre/ til at lære huer andre/oc giffue Gud deris Legeme oc Siel/hierte/sind oc villie/til it leffuende velbehageligt offer/ Roma. xij.

Huad er det Madoffer som skal vere HErren behageligt?

Naar it Menniske spæger sit Legeme i Troen/fordemper syndelig lyst oc begiæring/oc er veluillig oc redebon til baade at bære kaarssit oc dø/Da er hand det rette leffuende/velbehagelige Madoffer. Hans Legeme er det Simle mel oc brødne Brød/ Olien der paa er den hellig Aand/ met huilcken hand er saluid i Daaben. Røgelse er hans gantske aandelige leffnet met alle hans gierninger/ som ske i Troen/ Som faste/bede/siunge/høre predicken/loffue oc tacke Gud. Det ny Testamente veed aff

intet

intet andet Madoffer. Thi det er wret/at Papister haffue giort Christi Testamente til it Offer. Gud omuende dem/oc giffue dem in ret forstand/Amen.

Marie Renselsis Dag/Euangelium/Luce. II.

DEr hendis Renselsis dage effter Mosi Lou komme/ førde de han nem til Jerusalem/at de skulde der lade hannem komme faar HErren/lige som der oc staar screffuet i HERrens Lou/ Allehonde Mandkiøn/ som først obner Moders liff/ skal kaldis HERren helligt/ Oc at de skulde giffue Offer/effter som sagd er i HERrens Lou/it par Turtel duer eller tho vnge Duer.

Oc see/der vaar it Menniske i Jerusalem / som hed Simeon/oc samme Menniske vaar fromt oc Gudfryctigt/ oc ventede Israels trøst/ oc den hellig Aand vaar i hannem/ Oc hand fick giensuar aff den hellig Aand/at hand skulde icke see døden/før hand finge HERrens Christ at see/Oc hand kom i Tempelet aff Aandens tilskyndelse: Oc der forelderne førde Barnet Jesum ind i Tempelet/at de skulde giøre for hannem/som man pleyer effter Louen/da tog hand hannem paa sine arme/oc loffuede Gud/oc sagde HERRE/Lad nu din Tienere fare i fred/ som du haffuer sagd/Thi mine Øyen haffue seet din frelsere/Huilcken du beredde for alle Folck. It liuss til at opluse Hedninge/oc dit Folck Israel til en herlighed.

Huor

Huor om taler dette Euangelium?

Om renselsens Lou/ oc den forste fødsels Offrelse i Tempelet / Oc om Simeons Prophecie.

Huad siger Louen om Renselse?

Saa staar der screffuet Levitici xij. Naar en Quinde føder en Søn/ da skal hun sex vgger bliffue hiemme/ hun skal icke røre ved noget helligt/ oc icke komme til Helligdommen/ før hendis renselsis dage faa ende. Men føder hun en Pige/ da skal hun tolff vgger vere hiemme.

Huad finde i vi denne Lou?

Tho stycke/ Huilcke oss synis at vere meget wskickelige oc aldelis wtilbørlige/ Det første/ At en Barselquinde skal regnis at vere wren/ Effterdi Ecteskab er Guds gerning oc skick/ oc det Barn som er fød Guds behagelige Creature. Det andet/ hun skal til sin renselse / oc for det første fødsel/ offre en Ort aff en Gylden/ it Lam/ it par Turtel duer/ eller tho vnge Duer. Oc at vi nu intet skulle tale om Jøderne / da er denne wgudelige mening ført ind i Christendommen / at en Barselquinde skulde icke vere et lem i den Christne Kircke/ men vere paa den tid affsk aaren/ oc i Dieffuelens mact. Huor aff der oc er kommen saa gruselige megen misburg oc misloue/ at mand skulde bestencke dem met viet vand/ giffue dem viet salt/ tende Kyndelmysse liuss / brende hellige Vrter / giøre mange Kaarss i dørre oc vindu/ at Dieffuelen io icke skulde haffue nogen tilgang/ oc komme der ind.

Er det oc da i sandhed saa/ at en Barselquinde er i Dieffuelens mact?

Det er ingenlunde Guds mening/ at en Barselquinde skal vere i Dieffuelens mact/ Thi Gud lagde selff det Kaarss paa Quinden Gene. iij. Huem Gud nu legger kaarsset paa / den haffuer hand ocsaa tilsagd hielpe/ at hand vil hielpe hannem at bære kaarsset. Saa siger oc S. Paulus/ Quinden skal bliffue salig formedelst børn at føde etc. Skulle de nu bliffue salige/ formedelst deris børn de føde til Verden/ huorledis kunde de da vere i Dieffuelens mact? Der faare skulle de Christne forskinde denne falske mening / oc stadelige tro/ at Christne Barselquinder ere

der ere paa den tid mest i Guds varetect oc beskermelse/ Oc io støre deris skrøbelighed er / oc io suarligere de ligge effter deris Børn/ io grandgiffueligere seer Gud til/ oc haffuer sit Øye hoss dem. Oc der som de skillis fra denne Verden/ da dø de i Guds gierning/ oc deris Seel anammis aff de hellige Engle/ Thi de ere det euige liffs Døttere oc Børn.

Hielper icke da Vand/ Salt/ palmer/ Liuss til at fordriffue Dieffuelen?

Passer Dieffuelen icke paa Harrensk / Spiud / Suerd/ oc icke heller paa Jern oc Staal/ som Job siger/ Huad skulde hand da passe paa Vand/ Salt/ Palmer oc Liuss? En sterck stadig tro til Jesum Christum oc hans Guddommelige ord / ere de Vaaben som fordriffue Dieffuelen. Saa ere oc icke Barselquinder vrene faar Gud / men aleniste faar Verden / at de ekon skulle holde deris tid/ oc Mendene skulle vere dem vbeuarede/ effter Guds befaling Leui. xx. Daglig forsøgelse giffuer ocsaa til kiende/ at en Barselquinde/ kand neppelige i fem eller sex Vger komme til sin naturlige mact oc styrcke igen. Der findis vel nogle Quinder/ som tolff eller fiorten dage effter Barnet er fød / staa op / oc gaa huort de ville/ men det skeer atter vndertiden der imod/ at de faa de knæger oc sancke saadan siugdom der aff/ at de bliffue der effter liggende it halff Aar paa Sengen/ oc vndertiden foruinde det sent eller aldrig. Der faar skulle Quinder/ den ene den anden til gode/ holde denne tid/ som Maria giorde her veluillige / effterdi det er saa beskicket aff Gud/ tilladet aff naruren / samtycke oc vedtaget aff den Christne Kiercke/ Oc der effter gaa i Kiercke/ oc prise oc tacke Gud for sin naade.

Vaar oc Moisi Lou Jomfru Maria anrørendis?

Aldelis intet. Louen taler om en Quinde/ som vndfick aff en Mand oc fødde/ Men Maria bleff en Jomfru / faar / i/ oc effter fødselen / oc offuer andre Quinders almindelige brug/ vndfick hun aff den hellig Aand / vden Mands beblandelse. Der faare haffuer Moiset ingen ret met denne Jomfru. Hun beuiser her met denne Kiercke gang oc renselse/ hindis store ydmyghed oc kierlighed/ Hun giør lige som andre Quinder/

Hun

Hun gaar ind i Tempelet/hun offer/ sit tilbørlge offer/oc tien andre Quinder der met/Oc hun lærer oss formedelst dette Exempel/at wi offte skulle giøre for Kierligheds skyld/det som vi ellers icke ere plictige til at giøre/oc kand dog ske vden vor Samuittigheds besuaring.

Huad siger Louen om Offeret?

Saa staar der fremdelis/Leuit. xij. Naar hindis renselsis dage ere vde/for Sønnen eller for Dotteren/da skal hun føre it Aar gammelt Lam / til Brendoffer / oc en vng Due eller Turtel due til Syndoffer. Men formaa hindis haand icke it Lam/da skal hun føre tho Turtel duer/eller tho Vnge Duer/ den ene til Brendoffer / den anden til Syndoffer / Saa skal Presten forlige hinde / at hun skal vere rein.

Huad finde vi i denne Lou?

Tho stycke. Først/Huorfaar hun skal giøre offer/som er/ for det første fødsel. Det andet/ Huad offer det skal vere/som er/ it Lam/en Turtel due/eller en vng Due/Eller om hun det icke formaa/tho Turtel duer eller tho vnge Duer.

Huad siger Guds Lou om den første fødsel?

Saa staar der screffuet Exodi xiij. All den første fødsel ibland Menniske oc Queg / skalt du hellige mig/Thi de høre mig til/siger Gud.

Huor faar gaff Gud Jøderne dette Bud?

For tre sager skyld. Først/ at de skulde komme ihu/huorledis hand haffde/der de droge/aff Egypten/ihielslaget alle Førstfødinge / baade iblant Menniske oc Queg. Der nest/at Prester oc Leuiter/skulde haffue deris ophold oc næring der aff/ effterdi de haffde icke arffuedel i Landet. Den tredie / at det skulde minde oss paa den rette Førstføddis/ vor HErris Jesu Christi offer/huilcken der er den Førstfødde iblant alle/i huis blod wi bliffue reine oc helligede.

Er oc denne Lou Christum anrørendis?

Ney. Christus er en HErre offuer alle Louer/Hand tien oss der met / at hand vil giøre Louen fylløst Som S. Paulus siger Gal. iiij. Christus vaar Louen intet plictig/men wi vaare

hende

hende skyldige / Saa trad nu Christus frem i vort sted / oc fuldkommede Louen paa vaare vegne.

Er da Louen afflagd oc til intet giort?

Saa meget Retferdighed er anrørendis / er Louen afflagd oc til intet giort / der faar siger S. Paulus / I ere icke vnder Louen men vnder naade / Det er / I haffue Syndernis forladelse / retferdighed oc salighed / aff naade / oc formedelst Christi fortienste. Men i det / som er Troens lydighed anrørendis / er vi plictige til at giøre / det som Christne oc Guds børn søm mer oc tilbørligt er.

Huad siger dette Euangelion om Simeon?

Saa siger S. Lucas / See / der vaar it Menniske i Jerusalem / hand vaar from oc gudfryctig / oc ventede Israels trøst / oc den hellig Aand vaar i hannem.

Huad kaldis det at vere from oc Gudfryctig?

Det kaldis at were stadig i troen / haffue it trofast oc gudeligt hierte. Thi aleniste troen giør oss fromme / retferdig oc salige. Saa frycter it trofast Menniske Gud icke met Suenne fryct / men met Børne fryct.

Huor paa forlader troen sig?

Icke paa Louens gerninger / icke paa Menniskelig fortienste / men paa Israels trøst / det er paa Jesum Christum.

Er da det lille Barn Christus Israels trøst?

Icke alleniste Israels / men ocsaa Hedningers / Thi der staar saa screffuet / Hedninge skulle haabe paa dig.

Kiende Jøderne hannem oc for den samme hand vaar?

De vaare gantske faa / som trode at hand vaar Israels oc Hedningers trøst / At det vel er vnderligt / offuer alt det som vnderligt er at der fundis faa ibland saa helligt it Folck / der kiende denne naadelige Christi fødsel. Aleniste Simeon oc Hañā gaffue den tid act paa Prophecierne. Christus bleff fød i armod / de Arme besøgte oc kiende hannem / Icke de ypperste Prester / men de arme Hyrder / Icke Phariseer aff Jerusalem / men de Vise aff Østerland. Christus bæris ind i Temlpeet / oc der er ingen aff de ypperste Prester / ingen Scrifftklog / som kiender Christum / Aleniste den gamle Simeon / en fattig Borgere i Jerusalem / loffuede Christum.

Huor-

Huorledis kom Simeon der til / at hand saa kiende Christum?

Hand haffde en hiertelig / begering oc forlengelse effter verdens Frelsere / Christum / at hand kunde leffue hans tilkommelse. O huor offte ynskede hand i sin Bøn / oc sagde / Naar skal hand komme? Naar skal hand fødis? Monne ieg skulle faa hannem at see? Monne ieg skulle leffue til den tid kommer? Monne hand her skulle finde mig? Monne mine Øyen skulle see hannem? Gud giffue at ieg kunde leffue saa lenge / oc see Christum met disse Øyen. Dette var hans daglige Bøn. Efterdi hans tro oc forhaabelse / var nu saa retsindig / da fick hand giensuar aff den hellig Aand / At hand skulde icke see Døden før hand haffde seet HErrens Christ.

Denne tid bleff hannem vel long / før hand kom til saadan glæde?

Ja visselig / Men hand kom alligeuel paa det sidste til saadan glæde / at hand icke aleniste fick denne Frelsere at see / men hand bar hannem ocsaa paa sine hender / Oc hans lange foruentelse oc forhaabelse / bleff hannem rigelig betalet.

Huorledis kommer hand da til saadan glæde?

Der Foreldrene førde Barnet til Tempelet / at de skulde giøre for hannem / som mand pleyer effter Moisi Lou / da kom Simeon aff den hellig Aands tilskyndelse i Tempelet / tog Barnet i sine arme / kiender hannem for sin HErre oc Frelsere / ynsker hannem lycke oc salighed. Huorledis kunde denne gamle Simeon vederfaris støre priss oc ære. Hannem vederfaris saadan ære / at der skede aldrig nogen Keysere / Kong eller Første saadan ære / Thi hand ber saadant it liggende Fæ paa sine Hender / huis lige der er huercken i Himmelen eller paa Jorden / som er / Verdens frelsere.

Huad giør Simeon i saadan glæde?

Hand tacker Gud oc siunger aff stor glæde / HERRE / Nu lader du din Tienere fare i fred som du sagde. Thi mine Øyen haffue seet din Frelsere / Huilcken du beredde faar alle Folck / It liuss til at opliusse Hedninge / Oc dit Folck Israel til en Herlighed.

Huad giør Simeon i denne Loffsang?

Tre støcke. Først setter hand sin sag ind til Gud/ oc siger/ HErre/ nu lader du din Tiernere fare i fred/ Lige som hand vilde sige/ Nu vil ieg gerne oc glædelige dø/ Nu skal døden vere mig kierkommen/ Jeg haffuer nu bekommet det/ der ieg lenge haffuer begæret. Der nest/ giffuer hand aarsagen til kiende/ huor faar hand vil gierne dø. Thi mine Øyen (siger hand) haffuer seet din Frelsere/ Ja icke aleniste seet/ men ieg bær hannem ocsaa paa mine hender. Huilcken? Verdens frelsere/ som skal offueruinde Dieffuelen/ ihielsla Døden/ forstøre Helffuede/ borttage Synden/ oc hielpe det gantske Menniskelig Slecte. Det tredie er/ At hand giffuer til kiende/ huo denne Frelsere er. Huilcken du beredde (siger hand) faar alle Folckis ansict/ It liuss til at opliusse Hedninge. Lige som hand vilde sige/ Hand er saadan en Frelsere/ huilcken den gantske Verden skal siunge om oc sige/ At hand er Hedningers Liuss/ oc Israels prijss oc ære.

Huad er Christus for it liuss?

Icke it legemligt/ forgengeligt/ omskiffteligt Liuss/ Men it aandeligt/ vforgengeligt/ euigt Liuss/ huilcket der icke kand formørckis aff menniskelig lerdoms taag eller mørcken/ oc icke heller vndertrøckis formeddelst vantroens formørckelse/ effter huilcket Liuss der skal icke følge nogen nat/ men en euig dag.

Huor faar giorde papister it Voxliuss aff dette Liuss?

Lige som de haffde forstand i Scrifften/ saa handle de ocsaa. Aff groff forblindelse vije de it døt Liuss/ oc lære/ at huo det bær hoss sig/ hand er fri fra Dieffuelen/ Oc føre saa Mennisken fra Christo/ som er det euige Liuss/ til it Voxlius som er it døt Creature. Vi Christne skulde bære Christum i hiertet formeddelst troen/ oc dette troens Liuss skulde skinne formeddelst kierlighedz gierninger/ imod Gud oc alle Menniske/ saa vilde vi vdrette det met it Voxliuss. Lige som vi vaare Christne/ saa haffde vi oc en Christum. It Voxliuss/ it døt Creature/ vaar vor Gud. Oc huo som haffde det største oc smuckeste Liuss hand lod sig tøcke/ at hand vaar den beste Christn. Saa smuck løckis det met menniskens tancker/ lerdom oc Ceremonier.

Vor

Vor HErre Christus / det euige Liuff / verdis til at tage al mørcken bort fra sin Menighed / oc at lade oss sine Tienere fare her fra i fred / til det euige liff / Amen.

Paa Marie Bebudelsis Dag / Epistel aff den Prophete Esaia i det vij. Capittel.

I Disse dage talede HErren til Ahas / oc sagde / Begære it tegen aff HERren din Gud / enten nedre i Helffuede eller der offuen i det høye. Men Ahas sagde. Jeg vil det icke begære / at ieg skal icke friste HErren. Da sagde hand / Nu vel / saa hører i aff Dauids huss. Er det eder for lidet / at i ere Menniskem fortredelig vden i skulle oc vere min Gud fortredelige? Der faar skal HERren sielff giffue eder it tegen. Seer / en Jomfru er fructsommelig / oc skal føde en Søn / den skal hun kalde Immanuel / Hand skal æde Smør oc Honnig / at hand skal vide at forskiude det onde / oc at vduele det gode.

Hvad giffuer denne Lectie til kiende?

Hun setter it Exempel frem / huorledis Verden pleyer at anamme Guds Ord / Besynderlig naar angist oc nød er paa ferde.

Giff der it Exempel paa?

Der Resin Kongen aff Syrien / oc Peckah Jsraels Kong / bebunde sig imod Ahas Juda Kong Vsie Søn / at offuerfalde hannem / da lod Gud giffue hannem til kiende formedelst Propheten Esaiam. Hand skulde icke fryete / oc hans hierte skulde icke vere mistrøstigt / for disse tho røgende oc vdslute Brande / Thi HErren vilde til intet giøre deris raad. Men Ahas

var saa wgudelig oc vantro / at hand vilde meget heller paakalde de Assyriers hielp end forlade sig paa HERREN.

Huad siger da Gud der til?

Der hand icke vilde tro hans Ord/saa vilde HErren dog icke diss mindre (som hand er en god barmhertig Gud) forsøge hannem/om hand kunde formeddelst it tegen/ locke oc skynde hannem til/at hand vilde tro/oc forlade sig paa hannem. Fordi siger HERREN formedelst Propheten til Ahas / Begære it tegen aff HERREN din Gud etc.

Huad suarer Ahas der til?

Hand vil pryde oc forsuare sin tro/oc icke synis at foracte den ære/som Gud tilbinder hannem/oc siger/Jeg vil det icke begære/ at ieg icke skal friste HErren. Der met forarger hand sin sag.

Huad kaldis at freste HErren?

De freste HErren/som icke lade sig nøye met hans Ord/ oc der offuer eske eller begær it tegen. Lige som Christus siger. Denne Horactige slect begærer it tegen etc Men at nogen begærer it tegn / naar HERREN det befaler/som det skede her/ det kaldis icke at friste HErren.

Huad gior Gud til denne foractelse?

Efferdi hand baade foracter det Guddommelige løffte/ oc tegn/ der hand kunde hafft trøst oc beskickelsen aff/ Da siger HERREN/at hand vil giffue Jøderne it tegn. Oc det skal vere saadant it tegn/ som skulde for deris vantro skyld vere dem aarsage til en stor forargelse oc it suart fald.

Huad tegen er det?

Dette tegen er Jesus Christus / født aff Jomfru Maria vden all Menniskelig beblandelse/om huilcken Simeon Propheterede/ at hand skulde settis til it tegen/ som skulde imod sigis aff mange. Saa haffue vi i denne Lectie it viss vdnisbyrd. Først om Christi mandom. Der nest om Marie Jomfrudom.

Huad er det hand siger/ hand skal æde smør oc hunnig?

Hand vil der met giffue til kiende / at denne Søn skal vere sand Gud oc Menniske/oc bruge lige den same mad/der Menniskens Børn pleye at bruge/Jmod de Valentinianer oc Manicheer/som sagde eller gaffue faare/at Christus haffde icke it sant Legeme. Denne Søn Jmmanuel vere loff oc prijss/ Amen.

Marie

Marie Bebudelsis Dag/Euangelium Luce 1.

I Den siette Maanet bleff Gabriel Engel vdsend aff Gud/til en Stad i Galilea/ kaldis Nazareth/ til en Jomfru / som vaar troloffuet en Mand ved naffn Joseph/aff Dauids huss/oc Jomfruens naffn kaldis Maria. Oc Engelen kom ind til hende oc sagde / Hil vere du Liffsalige/HERREN er met dig/du Velsegnede iblant Quinderne.

Oc der hun saa hannem / forferdedis hun offuer hans tale / oc tenckte Huilcken en helsen er det? Oc Engelen sagde til hinde/ Frycte dig icke Maria/ Du haffuer fundet naade hoss Gud/See/ du skalt vndfange i liffuet/oc føde en Søn / hans naffn skalt du kalde JEsus / hand skal bliffue stor/oc kaldis den Høyestis Søn/ Oc Gud HERREN skal giffue hannem Dauids sin Faders Stol/oc hand skal vere en Kong offuer Jacobs Huss euindelig/ Oc der skal icke vere ende paa hans Kongerige. Da sagde Maria til Engelen/ Huorledis skal det gaa til/ effterdi ieg veed aff ingen Mand? Engelen suarede/oc sagde til hinde / Den hellig Aand skal komme offuer dig/ oc den Høyestis krafft skal offuerskugge dig/ Der faare skal ocsaa det Hellige / som skal fødis aff dig kaldis Guds Søn. Oc see/ Elizabeth din Frencke / er ocsaa Fructsommelig met en Søn / i hindis alderdom / oc hun gaar nu i den siette Maanet som er i røcte/at hun er vfructsommelig/ Thi hoss Gud er ingen ting vmuelig. Oc Maria sagde/

See/ jeg er HERRENS Tienerinde / mig ske lige som du haffuer sagd. Oc Engelen skildis fra hinde.

Huad holder dette Euangelium oss faar?

Dette Euangelium giffuer oss/ vor Salighedz begyndelse til kiende/ Som er at Christus Guds Søn anammede mandom/ Oc først huorledis denne Christi mandoms anammelse/ bleff Jomfru Maria forkyndet aff Gud/ formedelst Engelen. Der nest huorledis Engelen berette sit ærende/ oc førde ordene frem. Det tredie/ huorledis Maria skickede sig/ imod dette Engelens Budskab.

Huorledis bescriffuer Euangelisten dette Budskab?

Hand siger saa. J den siette Maanet bleff Gabriel Engel vdsend aff Gud/ til en Stad i Galilea/ Kaldis Nazareth/ til en Jomfru/ som var troloffuet en Mand / kaldis Joseph/ aff Dauids huss oc Jomfruen kaldis Maria.

Huor faar bescriffuer Lucas denne Historie met saa mange Ord oc omstandelser?

Hand giør det icke vden sag. Thi handler mand saa forsynlige oc aluarlige i Verdslige sager/ At mand icke alemiste bescriffuer de Menniske som ere offuer en handel/ men ocsaa tid oc sted / nar oc huor det skeer / mand stadfester der til met/ alting met Breff oc Segel/ at det io skal bliffue en fast handel oc vere troligt/ Huor meget mere/ skulde da Guds høye Maiestat giøre det/ i saa høy oc drabelig en sag/ som er i Christi mandoms anammelse/ paa det/ wi skulde vere visse paa hans Foriettelse/ der hand haffde loffuet oc giort forfædrene. Dar faar scriffuer S. Bernhardus offuer disse Ord/ Lige som der falder intet blad aff it Træ/ intet haar aff Menniskens hoffuet / ingen Sparre paa Jorden / vden Faderens villie / Saa gick der oc visselige intet ord forgeffuis/ aff Luce Euangelistis mund/ men det vdfløød altsammen aff den hellig Aand / oss til trøst oc en vis foruaring. Der faar giffuer hand først Bebudelsens tid til kiende / Som er / den siette Maanet/ effter den Døberis Johannis vndfangelse / Der nest Engelen/ oc neffner hans Naffn. Det tredie/ Huo der vdsende Engelen/

gelen/som er Gud Fader. Det fierde/Landet Galileam. Det femte Staden Nazareth. Det siette/den Jomfru Mariam/til huilcken Engelen bleff vdsend. Det siuende / den Mand hun var troloffuet / Joseph / aff Dauids slect. Dette altsammen forteller oc vdtrøcker Lucas saa grandgiffuelig oc klarlig/ fordi/ at hand vil bescriffue en sandru oc trolig Histori.

Huad giør Engelen Gabriel i denne Bebudelse?

Hand kommer ind til hende / Hand finder hinde icke at hun løbber om kring paa al gader/oc bimter aff it stræde i it andet / men hiem me i Husset / vden tuil i gudelig Øffuelse / hand helser hinde gantske venlige/oc siger/Hil vere du Liffsalige/ du hellige Maria/ HErren er met dig/du velsignede/du Høyeloffuede iblant Quinderne.

Er det oc somelig/at vi maa bruge denne Helsen?

Denne er den helsen/der de hellige Trefoldighed laad helse Jomfru Maria met/ Der faar skulle / vi icke vere fortrødne til/ at helse hinde ocsaa i saa maade. Hun siunger sielff i Magnificat/ Hand haffuer seet til sin Tienerindis fornedrelse/ See/ her effter skulle nu alle Børns børn/prise mig hellig. Skulle disse ord fuldkommis/da skulle der io vere Mennis̃ke/som hinde skulle loffue oc prise. Elizabeth begynte Luce j. Oc sagde/ Salig est du/som trode/ Disligist ocsaa den Quinde Luce xj. Saligt er det Liff som dig bar/oc de Brøst der du dide. Huo vil nu prise hinde salig? Jøder / Tørcker / Hedninge / Øyenskalcke oc falske Christne giøre det io icke/men de bespotte hinde meget mere / Der faar bør oss Christne det at giøre / vi som bekiende Christi Euangelium. Oc fordi haffue de ocsaa vret met at fare/som for stor vijssdom oc hellighed/ icke kunde fordrage/at mand siger Aue Maria.

Aue Maria er io ingen Bøn/ huor faar skal hun da læsis?

Det er vist/at Aue Maria er ingen Bøn/thi vi bede der icke om noget/men det er en Helsen/met huilcken den hellig Trefoldighed lod helse Mariam. Var nu denne Helsen den hellig Trefoldighed behagelig / huor faar skulde vi da foracte hinde?

Kunde vi oc bruge denne Helsen gudelig?

Wi kunde bruge denne Helsen i trende maade. Først/ lære vi der aff vor saligheds begyndelse oc forløsning. Der nest/ see vi huor stor naade Gud beuise de Mariam. Det tredie er. At vi opueckis aff denne Guds naade oc gierning oc foraarsagis til/ ocsaa at bede Gud/ ia hand ocsaa vil dele en gnist met oss/ aff sin Guddommelige naade.

Huad giorde Maria til denne Helsen?

Der hun saa Engelen/ forferdedis hun offuer hans tale/ oc tenckte/ huad det skulde vere for en Helsen? Der skal ingen forundre sig/ at Maria forferdis aff Engelens tilkommelse/ ia meget mere aff Engelens vsedvanlige helsen. Men Engelen trøster hinde/ oc siger/ Fryct dig icke Maria/ du haffuer fundet naade hoss Gud. Lige som hand vilde sige/ at ieg obenbaris dig/ det skeer aff Guddommelig befaling/ Det ieg siger dig/ er it Guddommeligt ærende/ oc her er ingen fare paa ferde/ du haffuer fundet naade hoss Gud/ icke aff fortienste/ men aff Guds godhed oc barmhiertighed. Thi effterdi du haffuer verit ringe oc foractelig i dine Oyen/ da haffuer Gud vdualt dig til en Moder/ oc vil ophøye dig offuer alle Quinder. See/ du skalt vndfange i liffuet/ oc føde en Søn/ hans naffn skalt du kalde Jesus/ hand skal bliffue stor/ oc kaldis den Høyestis Søn/ oc Gud skal giffue hannem Dauids sin Faders Stoel/ oc hand skal vere en Kong offuer Jacobs huss euindelig/ oc der skal icke vere ende paa hans Kongerige/ Her befatter Engelen Gabriel/ paa det neste alle Prophecier som Propheter/ haffuer Propheteret om Christo/ oc besynderlig den Prophetis Esaie.

Huad suaret Maria Engelen?

Hun sagde huorledis skal det da gaa til? Effterdi ieg veed icke aff nogen Mand? Disse ord sigis icke aff nogen vantro/ men aff en stadig tro/ Hun tuiil aldelis intet paa Guds Ord/ At hun skal vorde en Moder/ synis hende icke at vere vtroligt/ Men at hun skal vorde en Moder/ oc bliffue alligeuel en Jomfru/ oc icke aleniste en Moder som andre Quinder/ men Guds Moder/ det synis hende at vere vnderligt oc sielsomt

Thi saadant offuergaar alle Menniskis tancker / skiel oc fornufft / Oc hun haffuer intet Exempel i den gantske Verden / hoss noget Creature / der hun kand holde sig til oc trøste sig med. Lige som hun vilde sige / Jeg troer dine Ord / oc veed at de ere sande / Saa veed ieg oc saa / at Esaias haffuer forkyndet saadant / Skal nu ieg vere den Jomfru / da beder ieg dig / at du vilt sige mig / Huorledis det skal gaa til.

Huad suarede Engelen?

Hand sagde / Den hellig Aand skal komme offuer dig / oc den Høyestis krafft skal offuerskugge dig / Der faare skal oc saa det Hellige / som skal fødis aff dig / kaldis Guds Søn / Lige som hand vilde sige / Denne vndfangelse skal icke vere en menniskelig / men en Guddommelig gerning / Den hellig Aand skal giøre gierningen / hand skal arbeyde i dig / før du fornemmer eller veedst der sielff aff / Hād skal rense dig aff al ond tilbørlighed / oc opfylde dig met alt det himmelske oc Guddommelige gode / naade oc gaffuer / baade i Legeme oc Siel. Der faar skal ocsaa det Hellige / som skal fødis aff dig kaldis Guds Søn. Lige som hand vilde sige / De som fødis aff andre Quinder / effter naturens almindelige løb / de ere Adams Børn / wredens oc forbandelsens Børn / de ere whellige oc høre icke til Guds rige / men til Helffuede oc fordømmelsen / vden saa er / at de fødis paa ny formedelst Daaben. Men din Søn skal vere den velsignede Sæd / huilcken Gud haffuer loffuet oc tilsagd Abraham / Jsaac oc Jacob / huilcken der skal sønderknuse Dieffuelens / Helffuedis Hugorms hoffuet / i huilcken alle Folck paa Jorden skulle velsignis.

Giffuer oc Engelen hende it Tegn?

Ja / hand sagde / See / Elizabeth din Frencke / er ocsaa fructsommelig met en Søn / i hindis alderdom / oc gaar nu i den siette Maaned / hun som er i røcte / at hun er wfructsommelig / Thi hoss Gud er ingen ting wmuelig. Lige som hand vilde sige / Kand Gud giøre en gammel / alderne wfructsommelig Quinde / fructsommelig / da kand hand vel ocsaa bestille det saa / at du kant vndfange en Søn i dit Jōfrulige liff / oc bliffue en Jomfru i

 fødselen /

fødselen / Der faar skalt du lade dette Exempel opuecke dig/ til at tro mine Ord/Thi det skal visselige vederfaris dig/som ieg haffuer sagd/Thi der er ingen ting vmuelig hoss Gud.

Huad suarede Maria?

Hun sagde/See/Jeg er HErrens Tienerinde/Mig skee/ som du haffuer sagd. Disse ere faa Ord/men der følge Guds store gierninger effter. Lige som hun vilde sige/Alligeuel ieg kand icke begribe/huad Gud vil giøre met mig/saa vil ieg dog tro hans Ord/oc sette det ind til hannem/ Hand er den Almectige Gud/ mig ske effter hans Ord/ Jeg er redebon til at giøre alt det som hand vil/komme sig ekon snart min HErre/oc min Gud/oc fuldkomme sin Guddommelige villie i mig/at de kunde alle forløsis / som sidde i mørcke oc i Dødens skugge/ Mig ske effter dit Ord. Strax Maria talede disse Ord/bleff hun opfyld met den Hellig Aand/vndfick Guds Søn/ Verdens Frelsere. Oc Maria førde til bage igen/ det som Eua haffde fortabt. Oc Faderen bleff her forligt/ met det Menniskelig Slecte/ Her er all vrede nedlag oc forglemt/ all naade oc barmhiertighed / Syndernis forladelse / oc det euige liff/ tilsagd/AMEN.

Paa den hellige Johannis Døbers Dag/ Epistel aff Esaia Prophete i det xl. Capittel.

TRøster/trøster mit folck/siger eders Gud. Taler venlige met Jerusalem / oc Predicker faar hinde / at hindis Ridderskab haffuer ende. Thi hindis misgierning er forlatt / thi hun anammer dubbelt aff HERrens haand/for alle hindis Synder.

Der er en Predickers røst i ørcken / bereder HERrens Vey/giører vor Gud en slæt Sti paa Marcken/Alle Dale skulle ophøiys/ oc alle bierge oc høye skulle nedtrøckis / oc huad

huad som er wiefnt / skal bliffue ieffnt / oc huad som er wslæt / det skal bliffue slæt. Thi HERrens herlighed skal obenbaris / oc alt Kiød tilsammen skal see / at HERrens mund taler.

Huad lærer denne Lectie oss?

Hun lærer oss huorledis det skal gaa til i Christi Rige / Som er / at hans fangne Folck skal bliffue trøstit / Besynderlig de hannem kiende / forlade sig paa hannem / sette haab til hannem oc ere foractede faar Verden.

Huo skal trøste dem?

Det skulle de hellige Propheter / Apostele / oc deris Effterkommere / Predickere giøre. Icke formedelst Moisi Lou / huilcken der er en skarp / streng wuenlig Predicken / Men met Christi Euangelio / huilcket der er en venlig oc trøstelig Predicken.

Huor faar siger hand / Taler venlig met Jerusalem?

Hand vil / at Euangelij Predickere icke skulle komme / met Moisi Stentaffler / huilcke der bleffue giffne i suar storm / torden oc liunit / saa / at alle Menniske bleffue forferdede. Men de skulle komme met den venlige naade predicken / som er / met Christi Euangelio / forkynde bedrøffuede hierter oc bekumrede Samuittigheder det same / oc trøste dem der met / lige som vor kiere HErre Christus giorde.

Huad kaldis at tale Venlige?

Intet andet / end saa Predicke / at Menniskens hierte kand fange trøst der aff / oc stillis til frids.

Huad skulle de tale?

At Louens Ridderskab haffuer ende / at Synderne ere oss forlatt formedelst Christum / oc at vi haffue dubbelt aff HErrens haand / det er forladelse aff pine oc skyld.

Naar skede saadant?

Vnder Kong Cyro er saadant tilforn til kiende giffuit. Thi hand / gaff icke alenste Jøderne / huilcke hand haffde fangne / ledige oc fri / Men hand gaff ocsaa dem tæring oc vnderholdning / som vilde reyse til Jerusalem igen.

Huad er det hand siger/Der er en robende røst i Ørcken?

Huo er den røst?

Alle fire Euangelister/legge det vd paa Johannem Døberen oc Christi forløbere. Men hand er en Figure til alle Predickere/som forkynde Christum.

Huor faar siger hand/En robende røst?

Hand vil at Mand skal icke predicke Guds Ord/søffnacteligoc løslige/men aluarlige. Lige som hand oc siger i det lviij. Capittel. Rob høyt/spar icke/opløfft din røst/som en Basune/oc forkynde mit Folck deris offuertredelse/oc Jacobs Huß deris Synder.

Huad vil hand met de Ord?

Hand vil/at predicken/skal icke vere en bencke predicken/men hun skal ske obenbare faar den meninge Almue/oc stedes driffuis vden affladelse/hun skal vere brendende/krafftig/mectig oc skarp/Som Paulus oc siger/Predicke ordet/hold ved/huad heller det er i ret tid/eller i wtid/straffe/true oc formane met all sactmodighed/oc lerdom.

Huor faar siger hand/J Ørcken?

Ørcken er Verden/der som baade Jøder oc Hedninge/ere tørre forornede oc wfructsommelige træ. Jøderne ligge i Pharisaisk Hygleri oc forherdelse. Hedninge i Affguderi oc vantro. Der giøris det behoff at predicke.

Huad er det/Bereder HErren Veyen?

Saa meget vil hand sige/Tager aff Veyen vantroens knubbe oc stene/oc alt det som er Christo forhinderligt/besynderlig/det wgudelige Pharisaiske væsen/falsk lerdom oc Guds bespottelse/oc giører Penitentze/paa det Christus met sin naade/kand/vandre oc arbeide i eder.

Huad er det/Giører paa Marcken en slet Vey?

Hand vil saa sige/Gaar offuer side/giffuer rum oc sted/at Christus kand vandre ibland eder/bedrer eders leffnit/giører det saa/at hand kand finde eders hoffmodige fortredelige hierte/ydmyget oc rensit aff alle Synder.

Huad kaldis nu at berede Veyen oc giøre Stien slet?

Det kaldis at giffue Mennisken sin synd tilkiende/lede oc vise hannem til vor HErre Christum/huilcken der alene/giffuer

oc sken-

oc skencker oss forgeffuis/formeddelst sit Ord syndernis forladelse/retferdighed oc det euige Liff.

Huad er det/ At alle dale skulle ophøyes?

Christi Euangelion fornedrer alle Bierge oc Høye / det er/alle dem som for deris gierninger/ville vere hellige oc fromme. Oc hand ophøyer Dale/det er/dem som kiende deris synd/ oc haffue deris tilfluct til vor HErre Christum.

Huorfaar siger hand/ HErrens herlighed skal obenbaris?

Euangelion obenbarer icke Verdens/oc icke heller kiødsens/ det er/vor egen herlighed/Men aleniste Guds herlighed. Saa var der oc idel mørcken paa Jorden/Men effter at Johannes visde paa Christum met sin finger/oc sagde/Seer/det er Guds Lam/ som bær Verdens synder / da bleff det gantske liust oc klart.

Huor faar siger hand/Det talede HErrens mund?

At ingen skal tencke/ at Johannis lerdom er optenckt aff Mennisken/Men huad Propheter oc Johannis predickede oc forkyndede/det talede HErrens mund.

Huad er det/at hand siger predicke/Alt Kiød er greff eller hø?

Hand vil at Predickere skulle baade predicke Louen oc Euangelion / forferde Syndere met Louen / oc ydmyge dem saa/at de kunde faa den aandelige hunger/Oc trøste oc oprette igen met Euangelio/de forferdede oc aandelige fattige.

Huor faar kalder hand alt kiød græss eller hø/ oc Menniskens herlighed eller gods/it Blomster paa marcken?

Hand vil der met minde oss paa/vor skrøbelighed oc vanmectighed / at vi ere arme Syndere / oc formue intet vden Guds Ords/hielp oc trøst/oc giøre gantske daarlige/at vi sette vort haab til det/ som er kiødeligt oc forgengeligt/oc bygge paa Menniskens lerdom. Effterdi Propheten Jeremias formaledider alle dem/ som forlade sig paa kiød.

Oc Christus siger Matthei xv. At det er en forgeffuis vnyttelig Gudstienste / naar mand lærer Menniskens Bud. Der imod kalder den første Psalme den salig / som haffuer løst til HERRENS Lou/oc taler om Guds Bud dag oc nat. Thi Himmel oc Jord forgaa/men Guds ord/ bliffuer euindelig / Amen.

S. Johan-

Euangelium paa

S. Johannis Baptiſte Dag/

Euangelium/ Luce. 1.

DEr Elizabeths tid kom/ at hun ſkulde føde. Oc hun fødde en Søn. Oc hendis Naboer oc Slect hørde/ at HErren haffde giort ſtor barmhiertighed met hinde/ oc de glædde ſig met hinde. Oc det begaff ſig paa den ottende dag/ at de komme at omſkære Barnet/ oc kallede hannem effter hans Fader/ Zacharias Men hans Moder ſuarede/ oc ſagde/ Jngenlunde/ hand ſkal hede Johañes. Oc de ſagde til hende/ Der er dog ingen i den Slect/ ſom ſaa kaldis. Oc de nickede at hans Fader/ huorledis hand vilde lade kalde hannem. Oc hand begærede en Taffle/ ſcreff oc ſagde/ Hand heder Johannes/ Oc de forundrede ſig alle Oc ſtrax oplodis hans Mund oc Tunge/ oc hand talede/ oc priſede Gud. Oc der kom en fryct offuer alle Naboerne. Oc dette ſom ſkeet vaar røctedis altſammen/ paa alle de Jødiſke bierge/ oc alle de det hørde/ lagde det paa hiertet/ oc ſagde/ Huad meent du/ at der ſkal bliffue aff Barnet. Thi HErrens Haand vaar met hannem. Oc hans Fader Zacharias bleff opfylt met den hellig Aand/ ſpaade/ oc ſagde. Loffuit vere HERREN Jſraels Gud/ Thi hand haffuer beſøgt oc forløſd ſit Folck/ Oc hand haffuer opreyſt oſſ Saligheds Horn/ J ſin tieneris Dauids Huſſ Som hand talede i fordom tid/ formeddelſt ſine hellige Propheters mund. At hand vilde frelſe oſſ fra vore Fiender/ Oc

fra

fra alle deris haand/ som oss hade. Oc beuise vore Fædre Barmhertighed / oc tencke paa sin hellige Pact. Oc paa den Eed hand soer vor Fader Abraham/ At giffue oss. At naar vi vaare forløsde aff vore Fienders haand/ skulde tiene hannem vden redsel vor liffs tid/ J hellighed oc retferdighed/ som hannem er behagelig.

Oc du Barn lille / skalt kaldis den Høyestis Prophete/ Du skalt gaa frem faar HErren/ oc berede hans vey. Oc at giffue hans Folck Saligheds forstand/ som er i deris Synders forladelse. Formeddelst vor Guds hiertelige barmhiertighed/ ved huilcken Opgangen aff det Høye besøgte oss. At hand skulde skinne faar dem/ som side i mørcke/ oc i Dødens skugge / Oc vise vore Føder paa fredens vey.

Oc Barnet voxte/ oc bleff sterckt i Aanden/ oc vaar i Ørcken indtil hand skulde gaa frem faar Jsraels Folck.

Huor om taler dette Euangelium?

Først/ om Johannis Baptiste fødsel. Der nest/ om hans Omskerelse. Det tredie/ om hans Faders Zacharie Loff sang.

Huordan vaar Johannis fødsel?

Vnderlig / Fordi at baade hans vndfangelse oc Fødsel bleffue forkyndede aff Guds Engel/ Hand bleff aff let oc født aff offuermaade alderne Forældre. Faderen Zacharias bleff Dum for sin vantro skyld / Moderen Elizabeth Propheterede / mange Menniske glæde sig i hans Fødsel / Naboerne forundre sig / Hans Fader siunger en deylig Loff sang/ det løstige Benedictus etc. Johannes bleff vnderlig vndfangen oc fød / Hand leffde vnderlig i Ørcken / i stort affhold / Hans mad vaar Græsshopper oc vilt Honnig / hans Klædebon vaar aff Kameels haar / Oc it Belte aff Leir omkring hans Lender / Hand Predickede Pœnitentze / hand visde Menniskende Frelsere Christum met sin finger/ oc døbte hannem i Jordan. Hand døde ocsaa vnderlig / Thi hand

bleff

bleff greben / aff Kong Herodes / for Herodias skyld / oc halff huggen i Fengselet. Oc in Summa. Det var altsammen vnderligt / som skede hoff oc met denne Johanne/Thi hand var ocsaa der til vdsend/at hand skulde bære vidnisbyrd om den vnderlige Guds Søn/ Jesu Christo.

Huad haffde Christus Johannis vidnisbyrd behoff? Effterdi hand siger Joh. v. Jeg haffuer it støre vidnisbyrd/end Johannis vidnisbyrd?

Christus haffde for sin egen Persone intet Vidnisbyrd behoff/Men Gud vdsende Johannem for oss arme Menniskes skyld/at hand skulde bere Vidnisbyrd om Christo/Johan. j. Nu tror Verden intet vidne (besynderlige i store drabelige sager) vden den som vidner / haffuer it gaat røcte/ oc er kommen aff gotslect / oc haffuer der til met skicket sig erlig oc redlige/i sit leffnet oc i sin omgengelse. Derfaar bescriffuer Lucas saa beskedelige Johannis affkomme/Slect oc Byrd/ Fader oc Moder/ oc der til met hans vnderlige vndfangelse/ Fødsel/ Leffnet/ oc Død.

Huorledis bescriffuer Lucas Johannis affkomme?

J Herodis Judee Kongis tid/ var en Prest aff Abia skiffte/ ved naffn Zacharias / oc hans Hustru aff Aarons Døtter/ som hed Elizabeth. Oc de vaare baade sammen fromme faar Gud/ oc ginge vstraffelige i alle HErrens Bud oc skickelser / oc de haffde intet Barn Dette er den hellige Johannis fødsels breff/ i huilcket hand priisis paa sine fromme foreldris vegne/at hand vaar født aff Presternis slecte.

Huorledis bescriffuer Lucas Johannis vndfangelse?

Saa siger Lucas. Elizabeth var vfructsommelig/ oc de vaare baade vel alderne / Oc det begaff sig der hand giorde Preste embede faar Gud /i sin Skifftis tid/effter Prestedommens seduanė/ oc det falt hannem til/ at giffue røgelse/da gick hand ind i HERRENS Tempel / Oc all Folckens mangfoldighed / var vden faar oc bad i røgelsens tid. Oc HErrens Engel obenbaredis hannem/ oc stod ved den høyre haand hoss Røgalteret / oc der Zacharias saa hannem / forferdedis hand oc hannem kom en redsel paa. Men Engelen sagde til hannem / frycte dig icke Zacharia / Thi din Bøn er hørt/ oc din

oc din Hustru Elizabeth skal føde dig en Søn / hans naffn skalt du kalde Johannes/oc du skalt haffue glæde oc fryd aff hannem / oc mange skulle glæde sig i hans fødsel/ Oc der hans Embedis tid var vde/ gick hand hiem i sit Huss. Oc effter de dage bleff hans Hustru Elizabeth Fructsommelig / oc skiulte sig fem Maanede/oc sagde/Saa haffuer HERREN giort imod mig/i de dage/der hand saa til mig/at hand skulde tage min blusel fra mig iblant Mennisken.

Huorledis bescriffuer hand hans fødsel?

Hand siger saa. Elizabeths tid kom/ at hun skulde føde/ oc hun fødde en Søn/ Oc hindis Naboer oc Slect hørde/ at HERREN haffde giort stor Barmhiertighed met hinde/oc de glædde sig met hende.

Huorledis bescriffuer hand hans leffnet?

Saa siger Engelen/ Hand skal vere stor faar HErren/Vin oc stercke drick skal hand icke dricke / oc hand skal opfyl dis i Moders liff met den hellig Aand/Oc hand skal omuende mange Børn aff Jsrael til Gud deris HERRE. Oc hand skal gaa frem faar HERREN / i Elie Aand oc krafft/at omuende Fædernis hierter til Børnene/oc de vantro til de Retferdigis snildhed / [illegible] HERREN it berde Folck.

Huorledis bescriffuer [illegible]o de vnderlige gierninger som her skede?

Saa siger Lucas. Der Guds Engel haffde bebudet Zacharias/at hans hustru Elizabeth skulde føde hannem en Søn/sagde hand til Engelen/Huor paa skal ieg det kiende/ thi ieg er gammel oc min Hustru er alderne. Engelen suarede oc sagde til hannem / Jeg er Gabriel Engel / som staar faar Gud/oc er vdsend at ieg skal tale met dig/ at ieg skulde forkynde dig saadant. Oc see/Du skalt bliffue Dum/oc icke kunde tale / indtil den dag / at dette skeer / fordi / at du trode icke mine Ord / huilcke der skulle fuldkommis i deris tid / Oc Folcket tøffuede effter Zachariam / oc forundrede dem / at hand tøffuede saa lenge i Tempelet. Oc der hand gick vd/kunde hand icke tale met dem/oc de merckte/at hand haffde seet et Syun i Tempelet / oc hand nickede at dem/oc bleff dum.

Naar bleff Johannes omskaaren?

Den Ottende dag / (siger Lucas) komme de at omskiære Barnet / oc kallede hannem effter hans Fader Zacharias / Men hans Moder suarede oc sagde / Jngenlunde / men hand skal kaldis Johannes.

Huo haffde sagd Moderen / at hand skulde kaldis Johannes?

Hun bleff her en Prophetinde / Guds Engel haffde vel forkyndet Faderen i Tempelet / at hand skulde kaldis Johannes / Men efterdi hand formeddelst sin vantro / var bleffuen dum / da kunde hand io icke / giffue sin Hustru Elizabeth det til kiende / Der faar taler hun her aff den hellig Aaand.

Huad sige Slectinge oc Naboerne der til?

De sagde / Der er io ingen i din Slect / der saa kaldis.

Huad sagde da Faderen der til?

De nickede at hannem / huorledis hand vilde lade kalde hannem. Oc hand begiærede en Taffle / screff oc sagde / Hand kaldis Johannes / Oc de forundrede sig alle / Oc strax obnedis hans Mund oc hans Tunge / oc hand talede oc prijsede Gud. Oc der kom en frøct offuer alle Naboerne / Oc dette som skeet var røctedis altsammen / paa alle de Jødiske Bierge / Oc alle som det hørde / lagde det paa hierte / oc sagde / Huad menter du / at her skal bliffue aff Barnet? Thi HErrens haand var met hannem. Oc hans Fader Zacharias bleff opfyld met den hellig Aand / spaade oc sagde. Loffuit vere HErren Jsraels Gud / Thi hand haffuer besøgt oc forløst Folck etc.

Huad giør Zacharias i sin Loffsang?

Tre støcke besønderlige. Først giffuer hand til kiende / at den gode Gud haffuer naadelig / effter lang foruintelse / besøgt sit Folck / oc begønt it Rige i denne Verden / effter sin Guddommelige foriettelse / som hand haffde giort Fædre oc Propheter. Der nest / giffuer hand til kiende / huor vdi dette Rige staar / oc huad dette Rigis Kong forarbeyder. Det tredie er / at hand giør oss visse paa dette Rige / at vi icke skulle tuile der paa / oc siger / At denne Kongis forløbere er allrede nerue-rendis / oc at Kongen skal strax følge paa foden effter hannem.

Huad

Huad siger hand om den Første part aff denne Loffsang?

Hand siger saa/ Loffuet vere HErren Jsraels Gud/ Thi hand haffuer besøgt oc forløst sit Folck/ Oc hand haffuer opreyst Salighedsens Horn. Lige som hand vilde sige/ Gud haffuer en gang effter lang forvintelse/ besøgt sit Folck met Naade/ oc begynd it Rige/ icke it Verdsligt Rige/ men it naadeligt Rige/ løcksaligheds oc saligheds Rige.

Huor faar kalder hand dette Rige it Horn?

Fordi/ at hand støder ned met Euangelio/ som met it Horn/ alt det som i Verden setter sig op imod hannem/ Dieffuelen/ Verden/ Kiød oc Blod/ naturligt skel oc Menniskeligt gode tøcke oc mening.

Huor faar kalder hand det Salighedsens Horn?

Fordi at Euangelium er Guds krafft/ som giør dem alle salige der troer paa. Andre Rige haffue deris Naffn aff stor mact/ rigdom/ Land oc Folck. Dette Rige haffuer naffn aff Salighed/ thi det er Retferdigheds oc Saligheds Rige. Andre Rige ere timelige/ oc faa ende/ Dette Christi Rige er it euigt Rige/ Det begyndis her i troen oc naade/ oc skal det fuldkommis i euig ære oc herlighed. Oc naar nogen er i dette Rige/ da hindrer det hannem icke/ om hand end er skrøbelig oc sin[g]/ der som hand ekon vil forlade sig paa Gud/ oc holde denne Kong faar Øyen/ da skal det ingen nød haffue.

Huor opreysde Gud Christi Rige?

J sin Tieneris Dauids Huss/ Som hand talede i fordoms tid/ formeddelst sine hellige Propheters mund.

Huem oprette hand det?

De Trofaste/ baade aff Jøder oc Hedninge.

Huor til? Huad vil hand giore?

At hand vil frelse oss fra vore Fiender/ oc fra alle deris haand/ som oss hade. Oc beuise vore Fædre barmhiertighed oc tencke paa sin hellige Pact. Oc paa den Ed/ hand soer vor Fader Abraham/ at giffue oss. Det er/ Hand vil befri oss fra alle vore Fiender/ synlig oc vsynlige.

Huor faar vil hand det giøre?

At vi skulle tiene hannem vden fræct vor liffs tid.

Huorledis skal denne tienst skee?

Icke i Suenne frøct / icke i vduortis optenckte gierninger oc Ceremonier/ icke heller i Pharisaisk retferdighed/men i hellighed oc retferdighed/som hannem er behagelig / J Aanden oc i sandhed/ Hand vil haffue hiertet / hand vil icke lade sig nøye met hygleri/ Hand vil enten haffue oss aldelis oc altsammen/eller aldelis intet/Hand kand icke fordrage/at vort hierte er atskild i tho dele/halffdelen til Gud / oc halffdelen til Verden.

Huorledis giør hand oss visse paa/ at Christi Rige er neruerendis?

Hand siger / at Kongens Christi forløbere / hans Søn Johannes er neruerendis / oc hand giffuer hans Embede til kiende/oc siger/Oc du Barn lille skalt kaldis den Høyestis Prophete / Guds rette Bebudere / icke it scriffteligt send Bud / som de andre Propheter/men it mundeligt sendringe Bud/ som skal visse met fingeren/ oc obenbare Verden den Kong Christum. Du skalt gaa frem faar HErren/oc berede hans vey/ det er/Du skalt Predicke Louen oc Penitentz/oc fordriffue aff Menniskens hierter de store groffue Synder/Affguderi/ Vantro/oc andre saadanne/ Oc giffue hans Folck Sa[illegible]hed[illegible] forstand.

Huor vdi staar denne for[illegible]

J deris Synders forladelse.

Hueden kommer denne forladelse?

Formedelst vor Guds hiertelige barmhertighed/formedelst huilcken opgangen aff det Høye besøgte oss/det er/Jesus Christus Guds Søn. Thi hand kom ned aff Himmelen oc obenbaredis faar Verden.

Huem skinde hand faar?

Dem som side i mørcke oc i dødens skugge/ oc viser vore føder paa fredens vey. Thi Christus den rette Hyrde oc Erckebiscop/ vilde giøre en eniste Faaresti aff Jøder oc Hedninge/oc visse alle Menniskis føder/som anamme denne Christum/paa den euige freds vey.

Huor til vaar Johannes den Døbere født?

At hand skulde gaa frem faar Christo/som Morgenstiernen faar Solen/som en Suend faar sin HErre/som en Ven faar

Brudgom-

Brudgommen. Hand skulde vere en retfindig Predickere/som icke alenistemet sit hellige leffnet/men ocsaa met den aluærlighed hand brugede i sit Embede/skulde vere alle Ordens Predickere til it Exempel oc it Spegel/huilcket de skulle efterfølge. Hand predickede icke aleniste Louen oc Penitenze/men hand vijste ocsaa alle Mennisike til Christum/oc sagde/See/det er Guds Lam/som bær Verdens Synder.

Huor faar skulde hand kaldis Johannes?

Efftherdi hand skulde icke aleniste predicke/den naadige oc liffsalige Frelsere Christum/men ocsaa pege paa hannem met sin finger / da var det tilbørligt/at hand skulde kaldis Johannes/det er/naadelig/liffsalig/yndelig/behagelig/at naffn oc tid skulde komme offuer it. Thi den tid var nu nerurerendis/at Gud Fader vilde beuise den gantske Verden/naade oc barmhiertighed. Der faar skulde der ocsaa vere løst oc glæde hoss alt det her skede / baade i fødselen oc omskerelsen. Thi der vaare alle Mennisike glade/ Foreldre/ Venner / Slectinge/ Naboer/ loffuede oc tackede Gud. Lige skulle vi ocsaa loffue oc tacke Gud/oc bede hannem der til met/at hand ocsaa vil lade oss bliffue delactige i denne naadelige tid / formeddelst Christum forlade oss alle vore Synder/oc giffue oss det euige liff/Amen.

Paa den dag der Maria gick til Elizabeth/

Epistel aff Salomonis høye Sang ij. Capit.

SEe min Ven kommer/oc hopper paa Biergene/oc springer paa Høyene. Min Vener lige som en Raa/eller en vng Hiort/See/hand staar bag vor veg/oc seer igennem vinduet oc kiger igennem sprinckelet. Min Ven suarer/oc siger til mig. Stat op min venniske/min deylige oc kom hid/Thi see/Vinteren er fremfaren/regnen gick offuer oc er borte. Blomsterne ere

frem komme i landet. Vaaren er kommen / oc Turtelduen lader ſig høre i vort Land. Figentræit haffuer knopper. Vintræne ſtaa i blomſter / oc giffue deris luct. Stat op min Venniſte oc kom / min deylige kom hid / min Due i ſtenhul- lene / i ſtenreffuer. Betee mig din ſkickelſe / lad mig høre din røſt. Thi din røſt er ſød / oc din ſkickelſe er løſtelig.

Huad lærer denne Lectie oſſ?

Tre ſtøcke. Førſt / det Guddommelige Ords ſnare løb. Der neſt / de Chriſtnis kaarſſ oc pine. Det tredie / de Chriſtnis trøſt vnder kaarſſit.

Løbber da Guds Ord?

Den hellig Aaand ligner Guds Ord / ved en ſpringende Hiort oc en Raabuck. Lige ſom de ſpringe oc hoppe i Skoffuen oc paa Hyeden. Saa ſpringer oc Guds Ord / aff det ene Rige oc Land / i det andet / at mand allenegne ſeer oc hører / at det giør megen fruct ibland Menniſken. Oc om dette løb ſiger den cxlvij. Pſalm. Gud ſender ſin tale paa Jorden / hans Ord løbber ſnarlig.

Kaldis da løbe / at predicke?

Saa klager Gud formeddelſt Jeremiam i det xxiij. Capit- tel. Jeg vdſende icke Propheterne / oc de løbe alligeuel. Oc S. Paulus priiſer Apoſtlernis løb til de Romere i det x. Capittel oc ſiger / Huor løſtige ere Predickernis føder / ſom forkynde fred.

Huor løbber Guds Ord?

Det ſkulle alle Menniſke bekiende / at Guds ord oc det hellige Euangelium / er løbbet aff den øffuerſte Sognekircke i Jeruſalem / vd offuer den gandſke Verden. Som Eſaias ſiger i det ij. Capittel. Louen ſkal vdgaa aff Zion / oc HERrens Ord aff Jeruſalem.

Løbe Menniſkens Ord icke ſaa?

It Menniſkis Ord er it ſiugt vanmectigt / ia it død Ord / der krybber langſomt / lige ſom en ſnegel / oc føris der til met kiedſommeligt frem. Men Guds Ord er it løſtigt / ſnart / ia leffuende oc krafftigt Ord / oc ſkarpere end it thoægget Suerd /

det tre-

det trenger sig igennem/oc trøster vnder kaarssit oc modgang/ alle dem som ere i trang oc nød.

Huorledis skicker Gud sig met saadan hielp?

Naar vi ere vnder kaarssit/da skicker Gud sig lige som hand kiende oss icke. Hand seer til huorledis vi ville skicke oc holde oss. Seer hand at kaarssit vil bliffue oss for suart/oc Vandet vil gaa offuer hoffuedet/da er hand icke langt fra oss. Men all den stund der end nu/er Menniskelig hielp oc trøst faar hender/da holder Gud stille. Oc naar Menniskelig oc alle Creaturis hielp er vde/Da begyndis Guds hielp. Der faar kaldis hand/En Nødhielpere.

Er da Gud altid hoss sine Christne?

Saa siger Christus Matthei i det sidste/ Seer/Jeg er hoss eder alle dage indtil Verdens ende. Der faar siger hand til sin Brud/til den Siel som troer paa Christum. Stat vp min Venniste/At ingen skal tencke eller acte/at hand vil forlade hinde vnder kaarssit/ oc tie stille til hindis angist. Ney/alligeuel hand staar bag Veggen/oc seer igennem vinduit/oc kiger igennem sprinckelet/Saa taler hand dog met sin kiere Brud/ oc trøster hinde.

Huad er det/at hand siger/Min deylige krone?

Hand vil saa meget sige/Alligeuel at du min venniste/est foractelig faar Verden / saa est du dog mig deylig oc smuck nock/ efftterdi du est prydet met Troen/oc holder dig saa flitelige til mit Ord.

Huor faar siger hand/Vinteren er fremfaren?

Disse ere idel trøstelige Ord / met huilcke Salomon beskriffuer/Christendommens hastige omskifftelse. Thi hand ligner frestelser/kaarss oc modgang ved Vinter oc regen/Oc fred oc glæde/ved Vaar oc Sommer. Lige som hand vilde sige/Alligeuel Vinteren varer lenge/ oc den Christelige menighede lider suare frestelser/oc stor forfølgelse/Saa giffuer Gud dog paa det sidste god fred.

Huad skeer i saadan fred?

Blomsterne voxe oc springe vd/De vnge Christne voxe i Guds frøct oc kierlighed. Turtelduen lader sig høre/Euangelium

gelium bliffuer predicket/De Christne loffue/prijse oc tacke Gud for sine velgierninger. Figentræit haffuer knopper / Almuen anammer Guds ord/giør fruct der aff/oc øffue sig i kierligheds gierninger imod huer andre/oc haffue en Christelig omgengelse. Der giffue da de blomstrende Vintræ deris luct/det er/De Christne giffue gode Exempel fra sig/ at andre Folck ocsaa efftersølge dem/prijse oc loffue Gud/lige som Christus lærer/Matthei i det v. Capittel.

Huorledis betaler Gud de Christnis kaarff oc modgang?

Hand kalder at sin Brud/kom min Due i stenhullene oc stenreffuer. Hand ligner den Christelig Kircke ved en Due. Fordi at lige som en Due/er it enfoldigt wskyldigt Creature/vden galde oc vrede. Saa er oc Kircken. Fordi at alligeuel hun end frestis/lider trengsel oc forfølgelse aff den gantske Verden/ saa er hun dog taalmodig/ lider alting/heffner sig icke sielff/men giffuer Gud heffnen / huilcken der dømmer rettelig.

Huad/om frestelsen bliffuer for meget stor?

Der giffuer da Gud atter en anden trøst/oc siger/at Bruden skal skiule sig i stenhullene oc stenreffuer / det er/ i hindis Brudgoms Christi blodige Saar/indtil stormen gaar offuer/ der skal hun vere trøg oc vel beuarit fra all wløcke.

Huad er det/at hand siger. Betee mig din skickelse?

Hand giffuer Troens fruct/aff det Guddommelige ord mand haffuer anammet til kiende/lige som hand vilde sige. Ver frimodig min Venniste/min Dotter/bliff i Troen som du haffuer begynt/Holt dig til mit Ord/øffue dig i den Guddommelige Scrifft oc Sandhed/Siung/loffue/ære/prijse Gud i hans vnderlige gierninger/Tacke hannem for alle sine gode velgierger/Ver din Neste venlig oc behielpelig/Giør imod hannem/ lige som du vilt at hand skal giøre imod dig. Vilt du saadant giøre aff hiertet/da er din røst sød/oc behager mig vel/ Oc din skickelse er deylig oc løstig/det er/alle dine tancker/Ord oc gierninger/omgengelse oc leffnet ere mig behagelig. Jeg vil ocsaa naadelig anamme Træet/for saadan fruct/det er/Christelige gierningers skyld/oc tage min elskelige Brud til mig/i mit Himmelske Soffuekammer/det er/ind i det euige liff/Amen.

Marie

Marie Besøgelsis Dag/Euangelium/ Luce 1.

MAria stod op i de dage/ oc gick hasteligepaa Biergene/til Jude Stad/oc kom i Zacharie huss/ oc helsede Elizabeth. Oc det begaff sig/der Elizabeth hørde Marie helsen/ da rørde Barnet sig i hindis liff. Oc Elizabeth bleff opfylt met den hellig Aand/oc robte høyt/ oc sagde/Velsignet est du iblant Quinderne/oc velsignet er din liffs fruct. Oc hueden kommer mig det/at min HErris Moder kommer til mig: See/der ieg hørde din helsen rørde Barnet sig i mit liff met glæde. Oc/ O salig est du/ som trode/Thi det skal fuldkommis/som dig er sagd aff HERREN.

Oc Maria sagde. Min Siel ophøyer HErren/ Oc min Aand glæder sig i Gud min Frelsere. Thi hand haffuer anseet sin ælendige Tienerinde/See/her effter skulle alle Børns børn prise mig salig. Thi hand haffuer giort store ting imod mig/som er mectig/Oc hans Naffn er helligt. Oc hans barmhiertighed varer vden affladelse stedse oc altid/ Hoss dem som hannem frycte. Hand bruger mact met sin Arm/ Oc at spreder dem som ere hoffmodige/ i deris hiertis sind Hand støder de Veldige ned aff Stolen/ Oc ophøyer de Elendige. De Hungrige fyle der hand met Got/ Oc lader de Rige tomme. Hand tencker paa Barmhiertighed/ Oc hielper sin Tiener Israel op. Som hand sagde til vore Fædre/ Abraham oc hans Sæd euindelig. Oc Maria bleff hoss hinde ved tre Maanede/der effter foer hun hiem til vage igen.

Hvad handler dette Euangelium?

Tre stycke. Først/formeddelst huilcke Menniske Gud Fader obenbarede Christi Mandoms høye gierning/ som er/ formeddelst tho Quinder. Der nest/Marie oc Elizabeths samtale. Det tredie / Det deylige Magnificat Marie Loff sang.

Hvilcken er den store gierning/der Gud haffuer giort?

Gud haffuer giort store oc vnderlige gierninger her paa Jorden / men ingen støre oc vnderligere end at Christus anammede mandom. Thi den vdødelige Gud bleff it dødeligt Menniske/Oc Gud forløsde Mennisken formeddelst denne gierning fra Dieffuelens/Dødens/Syndens oc Helffuedis mact/ forligte dem met Faderen oc oplod Himmelen.

Hvad Menniske vdualde Gud til denne giernings obenbarelse?

Tho arme enfoldige Quinder/Mariam oc Elizabeth.

Huor faar vdualde hand icke ypperlige/mectige/ rige oc lerde Menniske?

En verdslig vijss Mand haffde vden tuil/vdualt de veldigste/rigeste oc Visest til saadan en gierning / at det kunde hafft en stor anseelse. En anden haffde giffuet sit raad der til/ at mand først skulde giffuet Keyser Augusto/eller Kong Herodes saadant til kiende/at de fremdelis kunde met Keyserlige Breff/ oc Kongelig befaling/ obenbaret det faar den gantske Verden. Men Gud er icke saa til sinde/Hand vilde huercken vduele Augustum eller Herodem / huercken ypperste Prester eller Scrifftkloge/til denne gierning/men hand vdualde arme enfoldige Quinder/Jomfru Mariam/oc den alderne Quinde Elizabeth. Oc S. Pauli Ord j. Corinth. j. Ere her fuldkomne. Hvad som daarligt er faar Verden/ det vdualde Gud/ at hand vilde beskemme de Vijsse.

Hvad giøre disse tho Quinder?

De komme til sammen/helse huer andre venlige/tale om Guddommelige sager/om det Menniskelige slectis forløsning. Oc Elizabeth bliffuer i det samme opfyldt met den hellig

Aand/

Aand/oc kiende Mariam at vere HERRENS Moder. Der til met glæder den Døbere Johannes sig i Moders liff/oc vndfanger sin frelsere met glæde. Saa kand oc icke heller Maria holde sig/at hun io skal bryde vd aff glæde/oc siunge det deylige Magnificat/i stor glæde.

Huorledis kommer Maria til Elizabeth?

Maria stod op/siger Lucas/i de dage/oc gick paa Biergene hastelige oc met skyndelse.

Huor faar gick Hun hastelige?

Der haffde hun tuende orsaager til. Først/haffde hun hørt aff Gabriel Engel/ at hindis Frencke Elizabeth var bleffuen fructsommelig / paa gammel allder / Der faar drager hun strax aff sted/oc vil sielff see oc høre Guds vnderlige gerning. Der nest / effterdi Maria var en Jomfru / da burde hinde at skynde sig paa veyen/at hun kunde komme til Folck igien. Det staar en Quindis persone/oc besynderlige en Jomfru/offuermaade vel / at hun er fageferdig / tuctig oc bluferdig/ huor hun gaar paa Algader eller alfare veye / at hun icke gaber oc gloer i huer vraa/oc staar faar huer mands dørr/ oc holder fadder snack/met alle dem hun møder paa veyen/ men hun skal hastelige bestille sit ærende/huort hun haffuer at gaa/oc skynde sig hiem igien.

Mercker mand oc nogen løsactighed/ i denne Marie reyse/som vi nu see almindelige/ paa piger oc Jomfruer?

Ney / Maria gaar hastelige / helser ingen / hun sladrer met ingen paa veyen/hun gaber icke oc gleor omkring sig/men hun betencker aleniste huorledis hun kand kom̃e til hindis frencke Elizabeth/helse oc ynske hinde løcke oc salighed/oc vere nogen stund hoss hinde oc tiene hinde / Huor met hun giffuer alle fromme Jomfruer oc Quinder it Exempel/ at de skulle lige saa giøre / gaa tuctelige oc erlige paa alfare veye oc gader / icke staa oc holde snack hoss huert Hørne / oc sette Landene til rette.

Huorle-

Huorledis gaar det de Quinder oc piger som icke følge dette Marie Exempel?

De falde almindelige i synd oc laster. Haffde Dina Jacobs dotter / Gen. 34. bleffuet hiemme / der hun spacerede vd til Sichem/at besee landsens Quinder/da haffde hun icke bleffuet beskem met oc beleyen. Haffde Vrie Hustru icke toet sig i almindelige bad/oc ladet see sig aff Kong Dauid/da haffde hun icke bleffuet en Horkone. Der faar siger S. Paulus/Quinder skulle tage vare paa Huset/oc icke stryge longt omkring/De skulle see til Huset. Der faar kalder ocsaa Dauid Psal. lxviij. Quinden/er en husfære oc husprydelse/ icke en veyprydelse eller gadeprydelse. Thi at lige som Skildpadder oc Sneyle/ bære deris Huss omkring met dem/huor de gaa/Saa skal oc en Quinde stedse bære Hussorgen met sig.

Huad gior Maria hoss Elizabeth?

Hun helser hinde venlige / ynsker hinde løcke oc salighed/ Det er icke en ringe ting/at de Christne helse huer andre. Thi Christus befalede sine Disciple/Luce x. At huor de ginge ind i noget huss/da skulde de først sige/fred vere i dette huss/Thi det er vist/at naar en from Christne helser oss/da lader Gud tilsige oss sin helsen/ned aff Himelen/formeddelst samme Menniske/oc huo der saa met tacksigelse anammer saadan helsen/ som den der vdgaar aff Gud/ hannem kand hun visselig icke bekomme ilde/men hun triffuis oc forfremmis hannem til det beste.

Huad suarede Elizabeth?

Lucas siger/Der Elizabeth hørde Marie helsen/da rørde Barnet sig i hindis liff/ Dette er det / der Engelen sagde til Zachariam/at Johannes skulde opfyldis met den hellig Aand i Moders liff. Dette er it suart Tordenslag imod Giendøbere/ Thi at var Johannes bequem til/ at anamme den hellig Aand/ der hand end nu var i sin Moders liff/ huor faar ere icke da ocsaa de vmyndige børn/som allerede ere fødde til Verden/ bequemme der til? Oc kunde de anamme den hellig Aand/ huor faar da icke ocsaa Daaben/efftterdi Daaben er troens/ oc den hellig Aands besegling. Oc Elizabeth bleff opfylt met den

hellig

hillig Aand/oc robte høyt oc sagde/Velsignet est du ibland Quinderne/oc velsignet er dit liffs fruct/ Oc hueden kommer mig det / at min HERris Moder kommer til mig? See/ der ieg hørde din helsens røst/ da rørde Barnet sig met glæde i mit liff/ Oc/O salig est du/som trode/Thi det skal fuldkommis/som er sagd til dig aff HERREN. Her begyndis Elizabeths oc Marie samtale/Hielp Gud huor stor glæde haffuer der veret/ Huor venlige Ord oc kerlige/skiffte de met huer andre/ Huor store iertegen skede der? Skaberen besøger Creaturet/Gud Mennisket/ HErren Suenden/ Mesteren Discipelen/HErrens Moder helser Suendens Moder/ Johannes kiender sin HERRE/ før hand seer Himmelen/oc efferdi Moderne helshuer andre vduortis met Ord/da glæde Børnene sig induortis som de end nu vaare indlucte i Modernis liff.

Huor faar sagde Elizabeth at Maria var HErrens Moder? Hun haffde vden tuil skarpe øyen?

Hun haffde visselige klare Oyen oc en skarpsyun/hun var opfyld met den hellig Aand / Huor den hellig Aand er Scholemestere/ der er synet paa det skarpeste hørelsen paa det subtiligste/talen aller mest brennende/gerningen paa det helligste/alle konster oc visdom paa det høyeste. Hun loffuer icke alleniste Mariam offuer alle andre Quinder/for den naade skyld/som Gud haffde vden hindis fortieste delet met h nde/men hun prijser ocsaa høylige hindis liffs fruct/Ja siger hun aff stor ydmighed/Jeg skulde met rette komme til dig oc tiene dig/saa kommer du til mig/oc vilt tiene mig/huor met/haffuer ieg det fortient? O salig est du som trode. Her scriffuer Elizabeth troen det altsammen til / som Marie var vederfaret/lige som Scrifften ocsaa siger om Abraham/Gen. xv. At hand trode/oc det bleff regnet hannem til retferdighed. Thi Christus siger ocsaa Marci ix. At alle ting ere den mulige/som troer.

Skulle vi ocsaa ved denne maade ære/ loffue oc prise Mariam?

Vilt du rettelige ære Mariam/da skalt du tro lige som hun trode/du skalt leffue/som hun leffde/ set dig hindis gudelighed faar/dog skalt du see vel til/ at du tilforn kommer til Christi vid-

sti vidskab/som her prÿsis i Elizabeth/ Thi alligeuel hun end
loffuer Mariam høyelige / saa bekiender hun dog / at alenis te
Marie liffs fruct/er hindis HErre/oc den rette Sæd/i huilcken
alle Folck skulle velsignis|Denne loff formindsker icke Guds ære.
Ja naar i saa maade Maria loffuis aff oss oc andre Helgen/
da prÿsis Gud oc æris paa det allerhøyeste i sine Helgen/effter=
di at alt det gode/som Helgen haffue giort eller hafft / til=
scriffuis hannem / oc icke Helgens gierninger eller forti=
enste.

Huad suarer Maria til Elizabeths Ord?

Der Elizabeth prÿsede Guds vnderlige gierninger oc ier=
tegen saa herlige i Maria/ da bleff Maria optend/oc vdbrød
ocsaa met stor brennende glæde/oc sang den herlige Loff=
sang/det deylige Magnificat.

Huad gior Maria i denne Loffsang?

Hun prÿser besynderlige tre Guds dyder oc gierninger/som
er/ Guds barmhiertighed/Guds mact/ oc Guds sandhed/ oc
giffuer saa Gud tre Titeler oc Naffn/oc kalder hannem den
mildigste/veldigste oc sandrueste i sine foriettelser.

Huorledis begynder hun Loffsangen?

Hun siger. Min Siel ophøyer HERren/oc min Aand
glæder sig i Gud min Frelsere/ Lige som hun vilde sige/Min
allerkiereste Elizabeth/Jeg bekiender gandske gierne/huad mig
er vederfaret aff Gud / vden all min fortienst oc verdskyld.
Min Siel oc Aand/mit liff oc væsen/ia all min krafft/ sind/
hierte/ hu oc villie/ begiærer inderlige at loffue Gud / aff stor
glæde/saa/at ieg er mig icke sielff mectig/oc kand icke holde
mig/at ieg io skal prÿse Gud/Jeg vilde gierne at alt det som
paa mig er/leffde oc haffde tunger/at alle mine lemmer kunde
siunge oc springe/Saa offuernettis meget got / stor naade oc
vsigelige gaffuer/finder ieg hoss/ oc i mig. Der faar vil ieg icke
alenis te prÿse hannem met munden / som Øyenskalcke giøre/
men min Siel skal ophøye hannem/det er/ieg vil prÿse hannem
met|gandske hierte / oc met alle mine kraffter / oc min Aand/
som er

som er opliust formeddelst Guds Aand / oc er bleffuen it met hannem / skal icke glæde sig i noget andet / end der vdi at hand nu saa rigelige haffuer delt sin naade met mig.

Huorledis prijser Maria Guds barmhiertighed?

Hun siger. Hand haffuer seet til sin Tienerindis forneddrelse / See / her effter skulle alle Børne børn prijse mig hellig / Lige som hun vilde sige / Gud kunde vel fundet en Rigere / deyligere oc mectigere Jomfru / oc hand haffuer alligeuel vent sine Øyen til mig fattige Pige / vdualt mig til en Moder / vden all min fortienste / tancke oc begiæring / Der faar skulle alle Børn børn prijse mig salig / Thi hand haffuer giort store ting imod mig som er mectig / oc hans Naffn er helligt. Jngen ting er hannem vmulig / Hand formaar alting / thi hans Naffn er helligt / ia saa helligt / At der oc icke er noget andet Naffn / i huilcket vi kunde bliffue salige / Oc hans barmhiertighed varer vden affladelse stedes oc altid / hoss dem der hannem frøcte / Thi Dauid siger i den cxlv. Psalm. Gud giør huad som de Gudfrøctige begiære / oc hører deris raab / oc hielper dem.

Huorledis prijser Maria Guds mact?

Hun siger fremdelis. Hand bruger mact met sin arm / oc atspreder dem som er hofferdige i deris hiertis sind. Denne mact beuiser Gud met gierningen / Først atspreder Gud de Hofferdige i deris gode tøcke / oc giør alle deris anslag til intet / Som S. Petrus siger j. Pet. v. Gud imodstaar de Hofferdige / men de ydmyge giffuer hand naade. Der nest støder hand de Veldige aff Stolen / oc ophøyer de forneddrede. Saa bleffue Saul oc Haman nedstørte / der de misbrugede den mact / Gud haff de giffuet dem / oc Dauid oc Mardocheus bleffue ophøyede. Det tredie er / at hand opfylder de Hungrige met got / oc lader de Rige tomme. Saa mettis den Hungrige Lazarus i Abrahe skød / met euig glæde oc salighed / Men den Rige Mand ligger i Helffuede / i euig Jld / oc haffuer icke trøst eller husualelse til euig tid.

Huor pri-

Huor priiser Maria Guds sandhed?

Hun siger fremdelis/ Hand tencker paa barmhiertighed/ oc hielper sin Tienere Jsrael op/ Som hand sagde til vore Fædre/ Abraham oc hans Sæd euindelig/ Lige som hun vilde sige/ Alt huad den naadige Gud/ tilsagde Abraham oc hans Sæd/ det er fuldkommet i mig/ icke aleniste mig/ men all Jsrael/ det er/ alle Christne Menniske til gode/ icke aff vor fortienste oc verdskyld/ men aff Guds milde naade oc barmhiertighed/ Hand tenckte paa sin barmhiertighed/ huilcken hand haffde tilsagd Abraham/ Denne foriettelse vilde hand holde/ thi hand er en sandru Gud.

Huad skulle vi lære aff dette Euangelio?

Wi Christne skulle helse huer andre/ oc ynske huer andre alt got/ vere kierlige fredsommelige oc venlige met huer andre/ leffue i samdrectighed/ oc den ene hielpe oc tiene den anden/ huor met oc i huad maade hand kand. Wi skulle ocsaa altid loffue oc priise Gud/ oc tacke hannem for sin store naade oc vsigelige velgierninger/ Oc der som Gud tilskicker oss Kaarss/ giemordighed/ forfølgelse/ modgang oc siugdom/ da skulle vi bære det taalmodelige/ stedes haffue en inderlig begiæring oc hiertelig forlengelse/ effter det Himmelske gode oc euige liff. Der som vi det ville giøre/ da vil Gud dele sit yndist/ naade oc barmhertighed met oss her paa Jorden/ oc effter dette liff giffue oss euige glæde oc salighed/ Amen.

Paa Marie Magdalene Dag/ Epistel aff Salamonis Ordsprog aff det sidste Capittel.

Hvo som haffuer lycke til en dydelig Quinde/ hun er meget mere dyrbar end kaasteliige Perler.

Hindis Mands hierte taar forlade sig paa hinde/ oc hannem skal icke fattis Næring/ hun giør hannem got oc intet ont/ i alle sine Liffsdage.

Hun

Hun bruger sig met vld oc hør/oc arbeyder gierne met sine Hender.

Hun er lige som it Kiøbmands Skib/ der hinter sin Næring langt borte.

Hun staar op om Natten/oc giffuer sit Huss føde/oc sine tienste Piger mad.

Hun tencker paa en Agger oc kiøber hañem/oc planter en Vingaard aff sine Henders fruct.

Hun om giorder sine Lender fast / oc bestørcker sine arme.

Hun mercker hnorledis hindis handel giør gaffn/ hindis løcte vdsløckis icke om natten.

Hun recker sin haand til Rocken/oc hindis fingre tage fat paa tenen.

Hun vdbreder sine Hender til de fattige/oc recker sin haand til de Nødtørfftige.

Hun frøcter sit Huss icke for Sne/thi hnidis gandske Huss haffuer dubbelde Klæder.

Hun giør sig sielff Tapeter/ huit Silcke oc Purper/er hindis Klæder.

Hindis Mand er naffnkundig i Porten / naar hand sider hoss de Eldste i Landet.

Hun giør en Kiortel oc sell hañem/hun giffuer Kremmerne it Belte.

Hindis prydelse er/at hun er renlig oc flitig/oc der effter skal hun lee.

Hun oplader sin mund met Vissdom/oc paa hindis tunge er liffsalig lerdom.

Hun seer vel til huorledis det gaar i hindis Huff/ oc hun æder icke sit Brød met ladhed.

Hindis Sønner komme op oc prijse hinde salig / oc hindis Hoffbonde roser hinde.

Mange Døtter affle rigdom/men du offuergaar dem alle.

At vere løstig oc deylig er intet/men den Quinde som frøcter HErren/skal mand prijse.

Hun skal rosis aff hindis henders fruct / oc hindis gierning skal loffue hinde i Porten.

Huor om taler denne Lectie?

Om en dydelig Quinde huorledis hun skal vere skicket.

Huad er en dydelig Quinde?

Den som troer oc er Gudfrøctig/ haffuer en erlig omgengelse/ oc arbeyder flitelig der paa effter Guds Bud/ at hun kand vere aleniste/sin Hosbonde behagelig/ oc regære sit Huff vel.

Huorledis holder en dydelig Quinde sig?

Hun er sin Mand tro i ære/ i næring/ oc i Huffholdnigen.

Huorledis i ære?

Hun holder sig til sin Hosbonde/ staar met hannem i løst oc nød/ seer icke effter nogen anden/ er vel til freds oc lader sig nøye/ met den Gud haffuer giffuit hinde/ Oc hun skicker det saa/ met sin kierlige oc venlige omgengelse/ at Hosbonden tager flitelige vare paa sit Embede.

Huorledis i næring?

Huad Manden forhuerffuer/ holder hun til raade/ binder (som Mand pleyer at sige) støcke ved stock/ forkommer intet vnøttelige/ ruser icke vd/ men hun sparer oc giemer huor som hinde bør/ oc hun kand spare.

Huorledis i Huffholdingne?

Hun arbeyder flitelige/ er omhøgelig for Børn oc Tynde/ oc hielper gierne de Fattige.

Huorledis skicker hun sig met arbeyde?

Hun gaar om met Vld oc hør/oc arbeyder gierne met sine Hender. Vld oc hør giffue meget arbeyde/ at kiemme/ karde/ skette/hegle/spinde oc veffue. Oc saadane arbeyde fordriffuer mange onde tancker/oc Huset forbedris meget der aff. Lige som it Kiøbmands Skyb fører atskillige vare hiem. Saa kand oc en Hussholdig oc Hussraadig Quinde/skaffe meget gaffn i husit met ideligt arbeyde/ at hun planter/kiøber/sell. Der er ingen ting saa ringe i husit / huercken haue / vrtergaard eller anden iord/at en duelig Hussraadig Quinde/kand io bruge det til Husens forbedring/Der som en imod/ forsømmelig/vdulig Quinde forderffuer oc forkommer alt det i Huset er.

Huorledis i Hussorge for Tyunde?

Hun er først op om morgenen oc sidst i sengen om afftenen / hun er trøffuen oc fuldru til sin gierning/ hun skiørter sig op/ oc seer vel til i alle vraar/hun tager vare paa sit Huss/forsørger sit Queg/Børn oc Tyunde/oc bestiller det saa/at huer giør det som hannem til falder it sit kald. Oc at hindis Tyunde ere vel kledde oc foruarede for kuld oc frost / at de icke fortære deris løn vnøttelige / oc at de føre it erligt leffnet. Hun seer oc til/at de icke ere en vgudelig/ fortrædelig/skødeløss hob/ som huercken acte Gud eller Menniske/ære eller skendsel.

Huorledis skicker hun sig imod de Arme?

Lige som hun forskaffer sine Tyunde mad/klæder oc allehande huad som de haffue behoff/ at dem icke fattis noget. Saa lader hun icke fattige/ælendige/Faderløse Børn/Encker/ oc Hussarme Folck/gaa fra sig vden trøst.

Huorledis skicker hun sig imod sig sielff?

Hun pryder sig vduortis effter landsens seduane/oc effter tidsens leylighed/eller som hindis stat vdkreffuer. Men induortis er hun prydet met Vijsdom/met liffsalig lerdom/oc met Guds fryct. Oc in Summa/hun er saa prydet met all dydelighed/at icke aleniste hun sielff/men ocsaa hindis Hosbonde rosis oc prijsis hoss huer mand.

Huad skal endelig hindis løn vere?

Saadan en Gudtfryctig Quinde/som haffuer saadan en erlig omgengelse / haffuer icke aleniste det euige Liff/ Men

hun skal ocsaa i dette Liff begaffuis oc prydis met mange gaff-
uer aff Gud/at hun skal rosis oc prijsis/aff sin Hosbonde/aff
sine fromme Børn/oc tro Tunde/ya aff alle Menniske/Alle
Menniske skulle tale oc sige alt got om hinde. Gud skal giffue
hinde velsignelse legemlige oc aandelige/oc endelige anamme
hinde til sit Rige/ind i det euige Liff/Amen.

Marie Magdalene Dag/Euan-
gelium/Luce vij.

DEr bad en Phariseer Christum/at hand skulde æde
met hannem. Oc hand gick ind i Phariseerens huss/
oc settede sig til bords. Oc see/der var en Quinde i
Staden/hun var en Sønderinde/der hun fornam/at
hand sad til bords i Phariseerens huss/da bar hun it Glass
frem met Salue/oc tradde bag til hans Føder/oc græd/oc
begynde at væde hans føder met græd/oc at tørre dem met
sit hoffuet Haar/ot hun køste hans Føder/oc saluede dem
met Salue.

Men der Phariseeren/som hannem haffde indbedet
saa det/talede hand ved sig sielff/oc sagde/Der som den-
ne var en Prophete/da viste hand huo/oc huordan en
Quinde denne er/som rører ved hannem/thi hun er en
Sønderinde. Jesus suarede/oc sagde til hannem/Simon/
Jeg haffuer noget at sige dig. Da sagde hand/Mestere/
sig frem. Der haffde en Aagerkarl tho Skyldener/den
ene var Fem hundrede Pendinge skyldig/den anden halff-
tredie sinds tiue. Oc der de icke haffde at betale met/
gaff hand dem det baade til/Sig nu/huilcken aff dem
skal

ſkal elſke hannem meſt? Simeon ſuarede/ oc ſagde/ Jeg acter/ den ſom hand gaff meſt til. Da ſagde hand til hannem/ Du dømſtret.

Oc hand vende ſig til Quinden/ oc ſagde til Simeon/ Seer du denne Quinde? Jeg kom i dit Huſſ/ Du haffuer icke giffuet mig Vand til mine Føder/ men denne giorde mine Føder vaade met græd/ oc tiurde dem met hindis Hoffuet haar. Du haffuer ingen køſſ giffuet mig/ men denne lod icke aff at køſſe mine Føder/ ſiden hun kom hid ind/ Du ſaluede mit Hoffuet icke met Olie/ men hun ſaluede mine Føder met ſalue. Der faar ſiger ieg dig/ Hinde ere mange Synder forladt/ thi hun elſkte meget. Men huilcken ſom lidet forladis/ hand elſker lidet.

Oc hand ſagde til hinde/ Dig ere dine Synder fordladt. Da begynde de ſom ſade til bords met hannem/ oc ſagde ved ſig ſielff/ Huo er denne/ ſom oc forlader Synder? Da ſagde hand til Quinden/ Din Tro haffuer hiulpet dig/ Gack bort met fred.

Huor om taler dette Euangelium?

Om tre Perſoner/ Om en fattig ſyndig Quinde. Om Phariſeeren. Oc om Chriſto. Wi haffue i denne Quinde/ it Exempel til en retſindig tro oc en ſand Penitentze. J Phariſeeren haffue vi en opbleſt hofferdighed/ oc en falſk tillid til egen fromhed. J Chriſto haffue vi en vforfalſket vfarffuet kierlighed/ huilcken der/ ſom en retferdig Dommere/ ſkieller imellem denne Synderinde oc Phariſeer/ oc dømmer retferdelig.

Huad er denne Quinde for en Synderinde?

Oden tuil icke ſaadan/ at hun haffde løſt oc behagelighed til hindis Synder/ Men hun fornemmer/ at hun ſkicker ſig icke retteligi hindis leffnet/ Der faar begiærer hun raad/ hielp oc trøſt aff Chriſto.

Huor mangfoldige Søndere ere der da?

Treslages. De først ere forherdede forstockede Søndere/ som ere foruende i deris sind/ oc acte huercken Gud eller Menniske/ som Pharao/ Judas etc. De andre ere Søndere faar Gud/ men faar Verden lade de sig tøcke/ at de ere fromme oc hellige/ som Phariseer oc Gyenskalcke/ om huilcke Christus siger/ Luce. xvi. I ere de/ som giøre eder sielff retferdige faar Mennisken/ men Gud kiendet eders hierter/ Thi det som er ypperligt iblant Mennisken/ det er en veirstyggelighed faar Gud. De tredie ere Søndere baade faar Gud oc Verden/ men efftherdi de bekiende deris Sønder/ haffue en misbhagelighed der til/ oc fortryde dem/ oc bede Gud om naade/ da bliffue de retferdige faar Gud/ Saadan en Sønderinde var denne Quinde/ Disligest Zacheus oc Røffueren paa Kaarsset.

Huad naffn haffde denne Quinde?

Lucas neffner hinde icke ved naffn/ men siger aleniste/ at hun var en Sønderinde/ Nogle men er at det var Maria Magdalena/ aff huilcken der par siu Dieffle vdfarne/ som der staar Luce viij. Men der ligger ingen mact paa/ huad hindis Naffn var/ det er nock/ at vi vide/ at Christus kom til Verden/ at hand baade vilde hielpe Mend oc Quinder fra deris Sønder.

Huad giør denne Sønderinde?

Der hun fornam/ at Jesus sad til bords i Phariseerens Huss/ bar hun it Glass met salue/ oc gick bag til hans Føder/ oc græd/ oc begynde at væde hans Føder met græd/ oc at tørre dem met hindis Hoffuet haar/ oc hun køste hans Føder/ oc saluede dem met salue.

Huo haffde bedet Christum hiem met sig?

Den Phariseer Simeon.

Haffde da Christus omgengelse met phariseer?

Christus forsømmede ingen tid/ at lære/ predicke oc hielpe/ huor leylighed oc aarsage begaff sig/ oc der var noget haab til forbedring. Hand søgte icke sin egen nøtte/ hand vilde icke heller samtøcke i deris sønd oc laster/ men hand arbeydede paa/ at hand kunde forsamle de atspredde/ vildfarende oc

fortabte

fortabte Faar igen/ oc omuende arme Sønder oc Sønderin-
der fra deris søndige væsen oc leffnet.

Frøctede icke denne Quinde Phariseeren?

Hun haffde saa stor sorge oc ruelse/ at hun huercken frøc-
tede Hosbonden eller hans Gester/ Hun viste gandske vel/ at
hun/ som en obenbare Sønderinde/ icke var saare vel kommen/
oc at hindis tilkommelse/ icke skulde bliffue vstraffet aff Pha-
riseeren/ Oc hun haffuer alligeuel/ saadan kierlighed oc forhaa-
belse til Christum/ oc der til met saa brennende en tillid/ at hun
slaar alting bort aff hindis Øyen/ oc trenger sig dristelig ind
til Christum/ som kunde forlade hinde Sønderne/ oc bliffuer
icke til bage/ fordi at hand sad til bords/ i saa hederligt it Ge-
stebud.

Huorledis sticker hun sig her hoss Bordet?

Hun græder/ saluer/ toer oc tørrer Christi Føder/ der med
giffuer hun til kiende huad tro hun haffuer til hannem. Oc hun
vil lære oss met dette hindis Exempel/ huorledis de skulle vere
skickede/ som ville hoss Gud bekomme Søndernis forladelse.

Huorledis beuiser hun hindis Tro?

Met kierligheds oc barmhiertigheds gierninger / Thi
hun begynder at væde Christi Føder met hindis græd/ oc at tør-
re dem met hindis Hoffuet haar / oc hun Køste hans Føder oc
saluede dem met salue. Dette ere visse Tegen til hindis Peniten-
tze/ tro oc kierlighed.

Huorledis?

Hun haffde først en hiertelig mishagelighed/ til hindis Søn-
der/ der hun haffde fortørnet Gud met/ Oc hun trenger sig
met saadan alvarlighed til Christum/ at hun foracter alle Pha-
riseernis spotske ord/ oc all deris vrede/ dette er it stort tegen til
hindis tro/ lige som Christus ocsaa giffuer hinde vidnisbyrd/ i
det hand siger/ Din tro haffuer hiulpet dig/ Der til met er denne
tro/ icke aarckeløss eller vden gierninger/ men hun vdbreder sig
formeddelst kierlighed. Thi hun effter landsens sæduanlighed/
saluer Christi hoffuet met kaasteligt Vand/ oc væder hans Fø-
der/ met græd/ oc tørrer dem met hnidis haar.

Skulle da vi giøre lige saa?

Ville vi bliffue salige/da skulle vi først fortryde vore Søn-der aff hiertet/oc tencke til at bedre vort leffnet/Oc der nest tro/at Sønderne skulle forladis oss for Christi skyld. Paa det siste skulle vi ocsaa beuise vor Tro/formeddelst kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/ oc giffue hinde obenbare til kiende som vi høre oc see paa denne Sønderinde.

Huad er ret Penitentz?

Penitentz er it ret gandske Menniskelige leffnets omuen-delse / Som naar it Menniske kiender sine Sønder/seer oc for-nemmer at hans leffnet er icke ret/Hand hører der til met Predicken/at Gud icke vil lade nogen sønde gaa vstraffet hen/ Oc hand da forferdis for Guds aluarlige vrede oc strenge dom/ offuergiffuer Sønden oc bedrer sit leffnet/saa/at hand er nu anderledis til sinde/ hand tencker/ taler oc giør andet oc anderledis/end hand tilforn tenckte/talde oc giorde.

Finde vi oc saadan Penitentze hoff denne Sønderinde?

Ja/Hindis Øyen/som hun tilforne haffde bruget/ til vblu-ferdig syun/hindis mund til vnøttelige oc løssactige ord/hindis Haar til offuerflødig prydelse/ hindis hender / føder oc alle lemmer til Sønd/dem bruger hun nu til Christi tienste/Hun væder Christi Føder met hindis græd/hun tørrer dem met hindis haar/hun køsser dem met hindis mund/Oc saluer dem met dyre-bar Salue/Oc hun troer stadelig/at Christus vel kand rense oc løse hinde aff alle hindis Sønder. Lige nu som hun troer/ saa veder faris hinde.

Huad giorde Phariseeren der til?

Hand sagde ved sig sielff/ Der som denne var en Prophe-te/da viste hand/huo oc huordan en Quinde denne er/som rører ved hannem/ thi hun er en Sønderinde. Aff disse tancker kunde vi vel mercke/ huorledis Øyenskalcke ere til sinde/oc huad Phariseers natur er/som er / at de holde meget aff sig sielff/ rose deris egne gierninger oc fortienste / ophøye deris egen ret-ferdighed/foracte oc forsmaar huer mand. Oc denn Hyglери er alle Menniske saa metgiffuet aff Moders liff/Som den Pro-phete Esaias siger Cap. ix. De ere alle sammen Øyenskalcke oc

Onde/oc alle deris mundetale daarlighed. Oc vi kunde icke bliffue fri fra denne brøst oc siugdom/ vden den hellig Aand kommer/ oc giør it nyt Menniske aff den gamle Adam.

Hvad svarer Christus til Phariseerens tancker?

Hand kunde icke andet/end giffue Phariseeren sit Hygleri til kiende/hand lesde hannem en skarp Text/svarede oc sagde til hannem/Simon/ieg haffuer noget at sige dig. Da sagde hand/Mestere/sig frem/Der haffde en Aagerkarl tho Skyldener/Den ene var Fem hundrede pendinge skyldig/den anden halfftredie sinds tiue/Oc der de haffde icke at betale met/ gaff hand dem det baade til/Sig frem/Huilcken aff dem skal elske hannem mest? Simon svarede oc sagde/Jeg acter/den hand gaff mest til. Da sagde hand til hannem / Du dømst ret. Oc hand vende sig til Quinden/oc sagde til Simon/Seer du denne Quinde? Jeg kom i dit Huss/ du haffuer icke giffuet mig Vand til mine Føder/men denne giorde mine føder vaade met græd/ oc tiurde dem met hindis Hoffuet haar/Du haffuer ingen køss giffuet mig/ men denne lod icke aff at køsse mine føder/ siden hun kom hid ind. Du haffuer icke saluet mit Hoffuet met Olie/men hun saluede mine Føder met Salue.

Hvad vil Christus giffue til kiende met disse Ord?

Hand vil der met giffue til kiende/huor faar hand kom til denne Verdē/som er/for Søndernis skyld. Nu ere vi allesammen Sønder/ vi ere allesammen Gud skyldige/ Ja/huo er paa Jordē/som kand sige/at hand er icke en Søndere/oc at hand er Gud icke skyldig? Den hellige Johannes siger/Der som vi sige/at vi haffue icke Sønde/da forføre vi oss sielff/oc sandhed er icke i oss. Oc S. Paulus siger Rom. iij. De ere allesammen Søndere / oc dem fattis den roess/der de skulde haffue i Gud/oc de bliffue retferdige vden fortienste/aff hans naade etc. Wi vende oss nu huort vi ville/da er vi Gud skyldig. Gud giffue at vi kunde kiende skylden/oc tro/at Gud vil forlade oss skylden/oc der nest/lige som denne Quinde/vere tacknemmelige/begiære naade/oc bede om Søndernis forladelse.

Huad dom siger Christus aff offuer denne Quinde?

Hand sagde til Simon/ Hinde ere mange Sønder forlatt/ thi hun elskte meget / men huilcken som lidet forladis/ hand elsker ocsaa lidet/ Oc til Quinden sagde hand/ Dine Sønder ere dig forlatt.

Huorledis da? Kom denne Quinde til Søndernis forladelse formeddelst Kerlighed?

Jngenlunde. Huorledis kand Menniskens gierning beskaffe Søndernis forladelse / huilcket der hører alene Gud til. Hun fick Søndernis forladelse aff Naade/ for Christi skyld/ huilcken hun forlod sig paa/ Som Christus sielff siger her effter/ Din Tro haffuer hiulpet dig.

Er dette aleniste sagd til denne Quinde?

Giør som denne Quinde giorde/ da skal dig visselige ske lige saa/ Thi Christi Ord/ Dine Sønder ere dig forlatt / høre oss alle til/ oc komme oss allesammen ved/ som troer paa Christum / Lige som vi ocsaa bekiende i vor tro / Jeg troer hellige Menniskis samfund/ Søndernis forladelse/ Christendommen eller den Christne Kircke haffuer altid Søndere/ som Scrifften siger/ Den Retferdige falder siu gange om dagen/ oc staar siu gange op igien/ Saa skulle vi ocsaa stedes bede/ Forlad oss vor skyld etc. Efterdi vi nu uden affladelse Sønde/ da skulle vi ocsaa vden affladelse søge oc hinte Søndernis forladelse / i Christendommen/ i disse Christi Ord.

Huad sagde Phariseerne som sade met til Bords/ til denne Affløssning?

De sagde ved sig sielff / Huo er denne/ som ocsaa forlader Sønderne?

Huad suarede Christus?

Hand sagde til Quinden/ Din tro haffuer hiulpet dig/ gack bort met fred/ Lige som hand vilde sige/ J forundre oc forarge eder der paa/ at ieg er denne arme Quinde saa venlig/ Nu skulle i vide/ at ieg icke aleniste vil anamme hinde/ men ocsaa giøre hinde bedre oc frommere/ end i ere/ Thi hun troer mig/ Effterdi da hun saa troer mig/ da vil ieg forlade hinde alle hindis Sønder/ Jeg vil der til met saa hielpe hinde til hindis Sāuittigheds fred/ at hun skal haffue fred i Gud/ oc aldrig bliffue forklaget for hindis Sønders skyld.

Huorledis behage disse Christi Ord Phariseerne?

De var icke vel til freds der met/dog passede de der icke meget paa/Oyenskalcke var de/ Oyenskalcke bliffue de. Lige som alle Menniske ere aff deris nature/naar de icke formeddelst Guds Aand / bliffue førd fra hygleri til sandhed.

Huad bemercker denne Histori?

Phariseeren betegner Jøderne/Quinden Hedninge/Jøderne bade Christum hiem til sig/oc forlengdis mange Aar effter hans tilkommelse / Der hand kom foractede de hannem. Hedninge anammede Christum/strax de kiende Guds godhed oc barmhiertighed. Christi føder ere Euangelij Predickere/Thi løbe / kaldis i Scrifften at predicke / Vi skulle giøre Føderne vaade met græd/ oc tørre dem met haaret/køsse dem met munden/oc salue dem met Salue/Det er/Vi skulle i alle det Guddommelige Ordis predicken / hiertelige begræde vore Sønder/bekiende dem faar Gud / oc bede om naade/vi skulle besørge Ordsens Tienere/ de arme Christne met Lægemlig nødtørfftighed/vere venlige met huer andre/styrcke oc trøste huer andre i nød oc modgang / oc den ene formane den anden til taalmodighed/besønderlige de som predicke oss Guds Ord/oc det hellige Euangelium. Men det salige Euangelium er paa det neste formørcket / den hiertelige grædis oc Penitentzis Kiede/ er vdtiurt / Den broderlige samfund oc metdelelse/er foruent til gierighed oc egen nøtte/fredsens køss til trette oc vsamdrectighed/Trøstens Salue til idel besuigelse oc affgunst/ oc alting er forderffuet.

Huad er Summa aff dette Euangelio?

Wi haffue i denne Sønderinde it besønderlig naadsens Spegel/en stadig tro til Gud/en hiertelig kierlighed til Christum / en stor ydmyghed oc fornedrelse imod hinde sielff/Søndernis hiertelige suck oc bekiendelse/en velnillige oc redebon Gudstienste/retsindige gode gierninger/huilcke der gaa aff hiertet/ oc bære klarlige vidnis byrd om hindis tro/ Der følger da ocsaa Guds yndist/Naade oc Barmhiertighed/ Søndernis forladelse oc det euige Liff/Amen.

Paa S. Laurentij den hellige Martirers Dag/Epistel ij. Corinth. ix.

HVO som sparlige saaer/hand skal oc sparlige høste/ Oc huo som saaer i velsignelse/ hand skal oc høste i velsignelse/Huer effter sine Vilkaar/icke met wuillighed eller aff tuang/Thi Gud elsker en glad Giffuere.

Oc Gud kand giøre/at allehande naade skal vere rigelige iblant eder/ at i skulle haffue offuerflødelige nock i alle ting/oc vere rige til allehande gode gierninger/ lige som der staar screffuit/Hand vdspredde oc gaff de fattige/ hans retferdighed bliffuer til euig tid (Men den som giffuer Sæmanden Sæd/hand skal io ocsaa giffue Brød til at æde/ oc hand skal formere eder Sæd/ oc lade eder retfergigheds fruct voxe) at i skulle vere rige i alle ting/ met all enfoldighed/huilcken der giør Gud tacksigelse formeddelst oss.

Huad lærer denne Epistel oss?

Tre støcke. Først/prijser den dem/som giffue almisse. Der nest giffuer den til kiende Huorledis Mand skal giffue almisse. Det tredie/betaling for saadan tienste.

Huad siger Paulus om almisse at giffue?

Hand ligner hinde ved sæd/der mand saaer i en agger. Fordi at lige som sæd kastis i en agger/oc er til at see / lige som det var spilt oc forgeffuis/saa er det oc met almisse / Fordi at naar du giffuer hinde aff haanden/da synis dig/at dit gods formindskis det met. Men naar Høsten kommer/da skalt du anamme det igien met stor vindinge.

Naar er Høsten?

Høsten er icke aleniste det tilkommende Liff/men ocsaa/ den tid i dette timelige Liff. Thi Gud vil icke aleniste betale sine

tro Christus velgierninger i det andet Liff/men ocsaa i denne Verden/Som Christus siger Marci i det x. Cap.

Huorledis skal mand giffue almisse?

Effter som huer befinder i sit hierte/at hand haffuer løst til/icke sørgelige/men aff it frimodigt hierte/Thi Gud vil icke anamme nogen vuillig oc tuingd Guds tienste/At giffue almisse/kaldis at giffue Gud it offer. Nu er Gud intet offer tacknemeligt/ vden det som gaar aff it veluilligt frimodigt hierte.

Huor faar siger hand? Gud elsker en glad Giffuere?

At hand der met vil giffue til kiende/at det er Gud icke behageligt/ naar mand giffuer met en ond fortredelig villie. Der faar vil hand oc icke biud e oss saadant som en Tirann/oc tuinge eller nøde oss der til/Men hand begiærer som en venlig Fader/saadan lydighed oc friuillig tienste.

Huad nøtte skulle de glade Giffuere haffue?

Tuende hande nøtte. Først skulle de i dette Liff/baade haffue nock for sig sielff/ oc at hielpe andre met. Der nest skal deris retferdighed bliffue euindelig/ for den milde almisse de giøre/aff it veluilligt hierte/at Gud/vil saa betale dem baade til Liff oc Siel/lige som den cxij. Psalme siger/Hand vdspreder oc giffuer de Fattige/Hans retferdighed bliffuer euindelig. Lige som ocsaa S. Laurentius vddelede Kirckens liggende Fæ til de Fattige/oc bleff fordi grebben oc aff liffuit/oc fick den euige Retferdighed oc Salighed i Christo. Der til hielpe oss ocsaa Gud/Amen.

S. Laurentij Dag/en Predicken/om Diakoner oc de Armis Forstandere.

Huad kand der rettelige sigis om Diakoner oc Menigheds Tienere?

Tre støcke Det første/huad deris Embede var i den første Kircke. Det andet/ Huorledis de skulle skicke sig i denne tid/som besørge de Armis Hospitaler oc Singestuer. Det tredie/ Huor aff had oc affuind kommer/i Singe stuer oc Hospitaelr.

Huad

Hvad er en Diakon?

Diaconus eller en Diakon er Kirckens Tienere/som er vdualt oc kaldet aff Meningheden/til at vere arme Christnis Forstandere oc forsporge dem/som ere/Viduer/Faderløse oc ælendige Børn/oc Husarme Menniske/baade met Aandelig oc Legemlig tienste. Saadan en Diakon var S. Staffen Act. vj. oc de andre sex. Item Laurentius oc andre flere.

Hvad var en Diakons eller Forstanderis Embede i den Første Kircke?

Christendommen eller den Christne Kircke/var i begyndelsen vdi Apostlernis tid/it ret Hospital/der de Christen bare deris gods tilsammen/oc forsamlede it almindeligt liggende Fæ/oc vilde intet haffue som skulde vere besønderlige deris eget/men de Ode oc drucke tilsammen met huer andre/i almindelighed/Som den Bog om Apostlernis gierninger/klarlig giffuer tilkiende i det iiij oc v. Capit. Til at bestille denne nødtørfftighed/oc vdrette denne tienste/met Bordene at forsørge/bleffue der vdvald siu fromme Mend aff de tolff Apostele/iblant huilcke Stephanus ocsaa var. Denne skick varede icke lenge/Thi der kom strax forfølgelse paa de Christne/oc Disciplene bleffue at spredde i de Lande/Judea oc Sammaria/vden Apostlene.

Skulle vi ocsaa begynde saadan en Almindelighed?

At begynde oc oprette saadan Almindelighed/giørs icke behoff/icke haffue vi der heller befaling paa/Men saa meget skulle vi giøre/at vi for fattige nøtørfftige Menniske/Viduer/Faderløse ælendige Børn/skrøbelige/siuge/husarme Menniske/skulle haffue en almindelige Kiste/i huilcken der skal forsamlis en almindelig hielp/i saa maade/at huer from Christen skal huer hellig oc høytidelig dag/legge en huid eller skilling paa Tafflen (effter som hans formue er til) oc i sit Testamente/beskicke en Almisse til Guds almindelige Kiste.

Kand saadant skee/at vi skulle icke haffue skade der aff/paa vor næring oc biering?

Wi kunde giøre det rigelige vden all vor skade/ia met vor store fordeel/oss til nøtte oc gaffn/met vor Samuittigheds fred

fred oc glæde/ saa / at vi aldri skulde formercke nogen skade der aff/men visselige befinde Guds velsignelse/løcke oc Salighed/ triffuelse oc forfremmelse/i all vor gierning/handel oc bedrifft.

Giff vdnisbyrd aff Scrifften:

Saa siger Gud Deut. xv. Naar nogen aff dine Brødre er fattig/ da skalt du icke forherde dit hierte/eller tillucke din haand/men du skalt lade din haand op for hannem / oc giffue hannem gierne/oc lade dit hierte icke fortryde/at du giffue hannem / Thi HErren din Gud skal for den skyld velsigne dig/i alle dine gierninger/oc i alt det du tager dig faare. Oc Dauid Psalm xlj. Salig er den som tager sig den nødtørfftige til/ HEren skal frelse hannem i den onde tid. Oc Psalm cxij. Salig er den som er Barmhiertig/oc lener gierne etc. Hand vdspreder oc giffuer de fattige/hans retferdighed bliffuer euindelig. Oc Esaie lviij. Bryd dit Brød for den Hungrige/oc leed de ælendige ind i dit Huss/ Seer du nogen Nøgen / da klæd hannem/ oc vnddrag dig icke fra dit kiød. Da skal dit liuss frem byde som morgen Stiernen / oc din forbedrelse skal snart vo[re]/ oc din retferdighed skal gaa frem faar dig/oc HErrens herli[g]hed skal tage dig til sig. Oc Prouerb. xxviij. Huo som giffuer den fattige / hannem skal icke fattis / Men den som vender sine Oyen der fra/hand skal offuermaade forderffuis. Oc i det xj. Cap. En deler vd/oc haffuer altid mere/ En anden er karg/oc bliffuer dog arm. Oc Tobie i det iiij. Cap. Hielp de fattige aff dit gods/da skal Gud see Naadelig til dig igen/ Huor som du kant/da hielp de Nødtørfftige/ Haffuer du noget/da giff rigelig/ Haffuer du lidet/saa giff dog det lille met it trofast hierte/Thi du skalt samle en ret Løn i nød/Thi Almisser frelse fra alle Sønder/ia ocsaa fra Døden. Oc Christus siger Matth. v. Salig ere de Barmhiertige/thi de skulle faa Barmhiertighed. Oc Luce xiiij. Naar du giør it Gestebud/ da skalt du binde fattige/Krøblinge/ Hialte/Blinde/da est du salig/thi de haffue icke at betale dig met/men det skal betalis dig i de Retferdigis Opstandelse. Oc Luce xvj. Giører eder venner met den vretferdige Mammon/ paa det/at naar somi nu haffue behoff/de da skulle anamme eder ind i de euige Bolige etc.

Ere

Ere vi oc skyldig oc plictige det til?

S. Paulus siger ij. Corint. xij. at Foreldrene skulle samle liggende Fæ til Børnene/ Lige ere ocsaa de Rige plictige til at hielpe de fattige/ oc at forsamle en hielp eller liggende Fæ/ paa det de Rigis offuerflødighed skal vere de fattigis trøst/ oc de skulle vndsette deris fattigdom/ Som S. Paulus siger/ ij. Corinth. viij.

Er saadan forsamling oc ret oc Christelig?

Denne forsamling er icke ond i sig sielff/ men sagen til saadan forsamling/ giør gerningen enten god eller ond.

Naar er saadan forsamling vret?

Naar meningen er vret.

Giff Exempel?

Jsraels Børn samlede hver dag Man/ Men der nogle giemde oc vilde haffue der noget aff/ i forraad oc til fremstød/ indtil den anden morgen/ da voxte der Orme vdi/ oc det raadnede oc gaff ond luct fra sig. Saadan fremgang haffde ocsaa den rige Mands anslag Luce xij. Der hand haffde forsamlet meget ind i forraad/ til mange aar/ døde hand dog den samme nat. Lige gick det ocsaa mtt Anania/ oc hans hustru Saphira/ der de sloge nogle vnder sig aff de penninge de haffde sold deris gods faar/ oc bar de andre til Apostlene/ døde de baade aff Braadød/ Act. v. Lige skulle ocsaa end nu paa denne dag/ Aagerpendinge oc det korn som riffuis op oc giemmis til dyr tid gaffnis Aagerkarle/ Kornpuger/ oc andre saadanne gierige Stimpere/ som aldrig kunde fornøyis oc faa nock aff Verden/ Thi Gud giffuer saa sin velsignelse der offuer/ at det forsuinder/ lige som røg atspredis oc fordriffuis aff it sterckt væir/ at ingen ved huor det bliffuer. Der faar siger Salomon Prouer. i det xj. Cap. Huo som samler Korn oc giemer til dyr tid/ hannem bander folcket/ men der kommer velsignelse offuer den/ som det vddeler. Oc S. Bernhardus siger i Husforgen/ Haffuer du meget korn i dine vere/ da skalt du icke haabis til dyr tid/ Thi at huo som elsker dyr tid/ Hand er de Armis Mandrabere.

Naar skeer forsamlingen rettelige?

Naar meningen er ret oc god.

Giff Exempel der paa?

Joseph forsamlede meget korn i Egipten/icke til gierighed eller Aaggeruinding/men at hand vilde hielpe det arme nødtørfftige folck/ i den tilkommende dyre tid. Lige forsamlede Kong Dauid ocsaa allehande som var nøtteligt til Tempelens bøgning/huilcket hans søn Salomon skulde bøgge. Disligest samlede Salomon oc Esaia/korn oc pendinge i Guds kiste/at mand der aff skulde forsørge Prester/Leuiter oc arme Menniske. Lige haffde ocsaa Christus vor frelsere/sit liggende fæ oc pendinge pung/hoss den forrædere Judam/ icke for sig sielff/ men for sine Disciple oc de Arme. J saa maade skulle Regentere/ forsamle Forraad oc liggende Fæ til deris vnderdane/ Foreldre til deris Børn/de Rige til de Fattige/ icke til gierighed/men til deris legemlige nødtørfftighed oc timelige næring.

For huilcke Menniske ere Hospitaler oc Stugestuer?

For fattige Christne/Icke at mand skal anamme der ind vgudelige Menniske/ Skalcke oc Skøger/ Landstrygere oc løssgengere/klæde oc føde/huse oc herberge dem/Men huor som nogen er aff de fattige vnderdanne oc Naaboer/Mand eller Quinde/Pige eller Dreng/ som er kommen i Armod / for allerdom eller singdom skyld/oc kunde icke lenger fortiene deris føde met arbeyde/Disligest Vidner/Faderløse oc arme ælendige Børn / at mand for Guds skyld skal anamme dem der ind/ forsørge oc føde dem deris liffs tid.

Huad skulle Diakoner/Spittals Mestere oc de Armis forstandere / besønderlige tage vare paa?

De skulle icke aleniste see til oc giffue act paa/at de Arme forsørgis paa Legemens vegne/oc faa deris legemlige ophold/ men at de ocsaa faa deris Aandelige føde oc bespisis paa Sielens vegne/At Guds Ord oc det hellige Euangelium/bliffuer trolige Predicket faar dem/icke aleniste i Kircken aff Predicke Stolen/Men efftersi største parten enten sider der paa it sted eller ligger paa sengen/at mand vden affladelse skal holde dem Catechismum/ det er/de thi Bud/Troens Artickle/den daglige Bøn/oc Sacramenternis krafft / faar / Derfaar haffuer

 mand

mand ocſaa aff gammel tid/bøgd dem Alteret faar ſengen/at de kunde ligge oc ſee der paa.

Huorledis ſkulle de arme ælendige Menniſke holde ſig?

De Armis forſtandere ſkulle tage vel vare/at de icke leffue i it vgudeligt/vſkickeligt oc forargeligt leffnet/at de icke fordriffue deris tid / ſkammelig oc ſkendelig hoſſ huer andre/ſom vilde vſkiellige Creature/Vlffue oc Biørne/Hugorme oc Baſiliſker/ met kiff oc trette/ had oc affuind / løgen oc beſuigelſe/ ſkends ord oc baguaſkelſe / men at de effter Guds befaling leffue ſmuck erlige/ſkickelige/tuctelige oc Chriſtelige. At ſaadan en forſamling / ſkal icke mere ſyunis at vere it Jøde huſſ/ Tørckedomme/eller vgudelige Menniſkis boleg/end it Hoſpital eller fromme Chriſtnis Herberge/ Thi det ſkicker ſig ingenlunde/oc ſkal icke tilſtedis/at mand i nogen Chriſtelig forſamling/ i Hoſpital eller Siugeſtue (der ſom mand leffuer aff fromme Chriſtnis almiſſe) ſkulde bruge it vchriſteligt/ vtuctigt/ løſſactigt leffnet/fordrage had oc affuind/kiff oc trette/vrede oc Fortredelighed/ſkends ord oc bander.

Huorledis ſkal mand da handle met de vanartige oc fortredelige?

Der ſom nogle aff Dieffuelſens indſkiudelſe/vilde ſkende oc laſte Guds ord oc ſandhed/ foracte Chriſti Euangelium/beſpotte de løſtige Pſalmer oc Loff ſange/ oc aff forgifftig ondſkab oc Papiſteri/ roſe oc prijſe Løgenaanden Dieffuelen/oc hans Apoſtele oc Tilhengere/Dem ſkal mand forſkiude/oc ſkille dem fra de fromme/ lige ſom en Hyrde ſkiller Buckene fra Faarene.

Huad om de ſige/At de for rente eller pendinge/ haffue kiøfft deris kaaſt deris liffs tid/oc ville fordi leffue effter deris eget ſind/ oc huercken tuingis til den ene Gudstienſte eller den anden.

Dem ſkal mand ſpørge at / om de ere Jøder / Tørkere/ Hedninge eller Chriſtne/ Finder mand da ingen Chriſtelig omgengelſe hoſſ dem/oc ingen forbedring/ da ſkal mand foruiſe dem til Dieffuelen/oc giffue dem deris pendinge igen/Thi ſaadanne Menniſkis pendinge oc gods er forbandet/oc triffuis icke/ia ſaadanne Pendinge fortære ocſaa det andet gods/ſom vi offte ſeer faar øyen/ Der faar ſiger Gud formedelſt Propheten/

Tag bort det onde som er hoss dig/de som bruger Troldom/ Løgnere/Gudsbespottere/da vil ieg velsigne dig/din Hustru/ dine Børn dit Huss/din Agger/oc alt det du haffuer.

I saa maade skulde vel alle Hospitaler forfalde oc bliffue til intet?

Det er it almindeligt klagemaal i alle Hispitaler/at ehuor meget der er/da vil det icke recke til oc sla frem/oc der fattis nu i alle vraaer/som tilforn var offuerflødelig nock.

Huad sag er der til?

Den sag er saa klar/at mand vel kand vide huorledis det gaar til. Nogle Aar tilforn/anammedis der Hussarme Menniske ind i Hospitaler/fromme Christne/huilcke mand kiende/som haffde leffuet deris liff erlig / oc hafft en god omgengelse met huer mand/ Men nu anammis der ind/vden alt forskiel/for sticke pendinge skyld/huer Landstrygere som kommer løbendis/ vgudelige Kroppe/Papister/gamle Messe Prester/falske Christne/som end nu vden aff ladelse bespotte oc foracte Guds Ord/ Saadanne skulde mand skille der fra/lige som en Bonde skiller Affner fra Huede/Thi løgen oc sandhed/Christus oc Bælial/ komme icke offuer it.

Huad/ om nogle vilde bedre sig/oc bliffue fromme?

Vilde der nogle bedre sig/da kunde mand det forsøge/oc fordrage dem nogen stund/indtil mand kunde see/om de vilde haffue en god omgengelse met de andre/oc skicke sig Christelig. Det beste oc trøggeste raad var vel i denne sag/at Spittals mestere oc forstandere skulde paa legge/oc skicke en besønderlig Penitentze/straff oc plict/ oc holde den alffuarlige ved mact/ oc fulddriffue hinde strengelige/som mand tilforn haffuer giort i Kloster/Paa det/at mand skal icke lade saadanne fortredelige/ vanartige/haardnackede/ forgifftige/ affuendsfulde oc hadske Menniske/oc Guds bespottere/aldelis haffue deris egen villie/ oc raade sig sielff/ men lade dem en dag eller to Faste til Vand oc Brød/eller i andre maade legge dem nogen tilbørlig straff paa/Ellers gaar det som det sigis i det almindelige Ordsprog/ Ingen støre kiff oc trette / ingen forgifftigere had oc affuind/ end iblant Muncke/Nunder oc Staadere/ia der kunde icke end to Staadere forligis faar en Dør.

Huor aff kommer saadan had oc affuind/ i Hospitaler oc Siugestuer?

Saadan had oc affuind begyntis / i den første Kircke i Apostlernis tid/ der det knur oc bulder kom op ibland de Christne/ for Almissens tilhielpelse oc vddelelse/ Act. v. Denne knur oc bulder/ kiff oc trette/ had oc affuind / er end nu paa denne dag/ oc bliffuer effter oss i Hospitaler oc Siugestuer/ lige som en metgiffuen rodfest plage/ vndertiden imod deris Forstandere/ vndertiden imod deris Predickere/ vndertiden indbørdis ibland dem sielff.

De haffue maa vel skee/ aarsage til at knurre?

De haffue aarsage huorledis de ville/ saa er det dog vret oc vtilbørligt/ at de for timeligt gods oc for buggens skyld/ skulle knurre oc murre/ oc opuecke der til met andre Menniske/ til vtaalmodighed oc gienstridighed / oc giffue saa aarsage til mange Sønder / oc forarge mange Menniske/ Haff de de brøst oc dem fattedis noget/ da skulde de giffue saadant tilkiende i himmelighed/ oc ydmygelige beklage deris nød.

Ja Forstanderne forbolde dem deris rettighed faar/ oc føde dem ilde?

Det er vret/ Thi naar de mene/ at de der met ville bespare noget/ at de formindske de Armis rettighed / oc i saa maade forsamle til forraad / da forvender Gud deris mening saa / at det gaar altsammen til bage / Oc det almindelige ordsprog fuldkommis / Huad mand paa fremstød sparer for sin mund/ Det æder vel offte Katt oc Hund (Huad mand giemer til natte/ det giemer mand til Katte) Thi det er it sant Ord/ Huo som tager fra den fattige/ hand tager fra HERren/ Huorledis skal nu HERRENS velsignelse vere hoss dem/ som tager fra Gud? Hand faar visselige forbandelse for velsignelse/ for timelig Rigdom/ evig fattigdom/ Som den Rige Mand/ Luce xvj. Denne Rige Mand lod her mange Børn effter sig/ huilcke der icke aleniste prale/ oc leffue huer dag herlig aff deris gods/ men nære sig ocsaa aff de fattigis almisse/ ia bøgge store herlige Pallats oc Huss/ kiøbe meget Jordegods oc stor eyedom / oc komme til stor mact oc herlighed / oc ere de Arme offuer maade vgunstige/ ia/ der er intet Menniske der de hade oc fortrøcke mer / end arme ælendige Menniske/ Offuer disse same skal der gaa it strenge dom paa den yderste

dag/ naar

dag/naar Gud ſkal ſige/Huad i haffue giort en aff diſſe mine ringeſte Brødre/det giorde i mig ſielff.

Huad er Summa aff denne Predicken?

Huo ſom icke handler trolige/ paa de armis gaffn oc beſte/ oc findis at vere en vtro Diakon/ Spittalſmeſtere oc Forſtandere/hannem ſkal Chriſtus ſige om/kaſter den lade vnøttige ſuend hen vdi mørcket/oc giffuer hannem hans deel met Oyenſkalcke/der ſkal vere græd etc. Men den ſom tien de Arme trolige i dette Embede/oc findis at vere en trofaſt Diaconus oc Formøndere/oc giffuer de Arme deris rettighed i tilbørlig tid/vaager offuer dem/ oc forſkaffer det ſaa/ at de daglige pryſe oc tacke Gud / hand haffuer ſit dom met den hellige Stephano oc Laurentio / oc vor HErre Chriſtus ſkal viſſelige ſige til hannem/ paa den yderſte dag/Ey du fromme trofaſte Suend/du haffuer veret trofaſt i lidet/ ieg vil ſette dig offuer meget gods Gack ind i din HErris glæde/i det euige Liff/ Amen.

Paa S. Michaelis Dag/Epiſtel aff Johannis obenbaring/ xij. Cap.

OC der begyntis en ſtrid i himmelen/ Michael oc hans Engle ſtridede imod Dragen / oc Dragen ſtridede oc hans Engle/oc de vunde icke/oc deris ſted bleff icke mer funden i Himmelen. Oc den ſtore Drage/den gamle Hugrom/ſom kaldis Dieffuelen oc Satanas/bleff vdkaſt/huilcken der forfører den gandſke Verden/oc hand bleff kaſt paa Jorden/oc hans Engle bleffue ocſaa kaſt der hen.

Oc ieg hørde en ſtor røſt/ſom ſagde i Himmelen/Nu hører vor Guds ſalighed/oc krafft oc Rige/oc mact/hans Chriſto til/effterdi at den er bortkaſt/ſom dem froklagede dag oc nat faar Gud. Oc de offueruunde hannem forme-

delst Lammens blod/ oc ved deris vidnisbyrdis Ord/ oc de elskte icke deris Liff indtil døden. Der faar glæder eder i Himle/ oc de som bo der vdi.

Huad lærer denne Epistel oss?

Tre støcke. Først/ den Christelige Kirckis aandelige strid imod Dieffuelen. Der nest/ de Christnis offueruinding oc seyer. Det tredie/ de hellige Englis Embede.

Huad er Ecclesia/ den Christelig forsamling?

Den Christelige Meninghed er icke andet/ end Christi Legeme/ alle Christnis forsamling/ som er forsamlet i Troen/ oc dog legemlig atspred her oc der i Verden/ huis hoffuit Jesus Christus Guds Søn er.

Huad giør den Christelige Meninghed Dieffuelen/ at hand strider der imod?

Hand er Guds oc alle Christnis affsagde Fiende/ vil giøre dem alt ont oc føre dem alle vløcke paa. Hand kand icke lide/ at nogen kommer i det sted/ der hand bleff forstøt aff.

Løckis oc da hans opsæt hannem?

Ney. Naar hand strider imod Kircken/ da bliffuer hand stedes offueruunden. Gud lader hannem vel til en tid haffue fremgang/ Men paa det sidste taber hand/ som Christus siger Johannis xiiij. Denne Verdsens Første kommer/ oc haffuer intet met mig.

Ja/ hand haffuer intet met Christo/ huad haffuer hand da met oss?

Naar Christus offueruinder / da offueruinder ocsaa hans Mennighed met det same. Fordi at Satanas som oss forklager / er forskudt oc offueruunden/ det skede icke formedelst vor krafft oc fortienste/ men formedelst Lammens/ det er/ formedelst vor HErris Christi blod. Oc det er vist/ at vi haffue all vor retferdighed/ salighed oc seyer/ aleniste aff vor HERRE Christo/ oc icke aff nogen anden.

Huo staar met den Christelige Meninghed?

De hellige Engle/ Thi det er deris Embede/ at de stedes benaadge Kircken/ oc beskerme hinde fra Dieffuelen. Der faar kalder denne Epistel til de Hebreer dem i det j. Capittel. Tienstachtige Aander/ som ere vdsend til tienste/ for deris skyld/ der skulle erffue saligheden.

Er icke

Er icke da Gud saa mectig/at hand kand imodstaa Dieffuelen/vden Englenis hielp oc beskermelse:

Ja/det kunde hand vel giøre/men hand vil icke. Hand haffuer det saa skicket/at det ene Creature skal stedes tiene det andet. Lige som vi nu tacke Gud/at hand haffuer giffuit oss Foreldre/Offuerherrer/Soel/Maane/Stierner/Korn/Vin/Fugle/Fiske/oc allehande Diur oc Creature/at de skulle tiene oss. Saa skulle vi ocsaa tacke Gud/for hand haffuer giffuit oss de hellige Engle til Patroner oc Beskøttere.

Huor længt strecker da Englenis beskermelse sig?

Icke lenger/end som it Menniske vandrer i Guds Veye oc befaling/elsker oc frøcter Gud. Som den xxxiiij. Psal. siger. HErrens Engel leyrer sig omkring dem/der hannem frøcte/oc hielper dem vd. Oc den xcj. Psalm. Hand befalede sine Engle om dig/at de skulle vocte dig paa alle dine Veye. Huo som nu vil haffue de hellige Engle til beskøttere/hand skal frøcte Gud/oc vocte sig fra synd. Fordi at lige som røg foriager Bier/oc ond Luct Duer/Saa fordriffuer synden de hellige Engle/Naar en Syndere omuender sig/da glæde de sig Luce xv. Men naar Syndere forherdis i synden da blifue de bedrøffuede. We nu de Menniske/som forhindre saadan glæde/Men salig ere de/som hielpe til at forfremme saadan glæde/De skulle visselig bliffue delactige i saadan glæde/haffue Guds yndest/vere visse paa Syndernis forladelse/hand skal vere dem naadig oc barmhiertig/oc endelig giffue dem det euige Liff/Amen.

En Predicken paa/S. Michaelis Dag/om de hellige Engle/aff den Epistel til de Hebreer/i det j. Capittel.

TIl huilcken Engel sagde Gud nogen tid/Sæt dig hoss min høyre Haand/indtil ieg legger dine Fiender til en Skammel vnder dine Føder? Ere de icke alle

sammen tienstactige Aander/vdsende til tienste/for deris skyld/som skulle erffue Saligheden?

Huor til skabte Gud Englene?

Først oc offuer alle ting/til sin egen loff oc tienste/at de vden affladelse skulle loffue oc prijse Gud/ huilcket de ocsaa giøre. De bleffue effter de onde Englis fald/saa optende i Guddommelige kierlighed/at de kunde icke andet/end loffue/ære oc prijse Gud/oc tiene Gud paa det flitteligste/som Daniel siger. Der nest til vor beskøttelse oc beskermelse/at de skulle beuare/beskerme oc tage vare paa oss/ huilcket de ocsaa giøre/De ere vore voctere oc vectere/det er deris Embede/ Som der staar til de Hebreer j. Cap. Ere de icke alle tienstactige Aander/ vdsende til tienste/ for deris skyld/som skulle erffue Saligheden? Saa ere de i deris nature Aander/men paa deris Embedis vegne Skøtzherrer oc Beskermere.

Huor vdi staar deris Embede?

J fire Støcke.

Huilcket er det Første?

De loffue Gud vden affladelse/ som den Prophete Esaias giffuer tilkiende i det vi. Capittel/der som hand saa scriffuer/ Jeg saa HErren sidde paa en høy Stoel/oc hans Treffler opfylde Tempelet / Seraphim stode offuer hannem / huer haffde sex vinge/met tho skiulte de deris Ansict/met tho skiulte de deris Føder/oc met tho fløge de. Oc den ene robte til den anden/ oc sagde/Hellig/Hellig er den HErre Zebaoth/alle Land ere fuld aff hans ære etc.

Huad vil Gud met dette Syun?

Hand vil der met forferde Jøderne/fra den falske tillid de haffde til deris gierninger oc fortienste/Thi de gaffue faar oc sagde/at Gud bode aleniste hoss dem i deris Tempel/oc at de vaare aleniste Guds rette Tienere/som met haand oc mund tiente oc loffuede Gud. Der imod scriffuer her/den Prophete Esaias/ oc siger/At hand haffde seet/at Sømen eller Trefflerne paa Guds klædebon / opfyllde Tempelet/saa langt var det fra/at Gud skulde bo der vdi/thi det var der alt for lidet til. Der til met haffde Gud vel andre Tienere/ som vaare flitigere i deris

tienste

tienste end Jøderne/ som er/ de hellige Engle/ huilcke der vden
aff ladelse loffue oc prijse Gud. De skulle der til met deris An-
sict/ oc befrøcte sig at see paa den høye Guds Maiestat/ De
rose sig icke aff deris fromhed/ som Jøderne/ De siunge icke hel-
ler som Phariseer giøre/ vi ere hellige oc fromme/ men hellig er
Gud den HErre Zebaoth. De giffue Gud ære. Ja de vskyldige
Aander bekiende sig at vere vrene faar Gud/ huilcke dog aldrig
giorde noget ont/ Oc vi arme ælendige Mennis ke/ som ere vnd-
fangne i Sønd/ fødde i Sønd/ oc icke leffue vden Sønd/ naar vi
befinde en liden ringe gierning i oss/ der er icke en Bøne verd/ da
vide vi icke/ huorledis vi skulle prale/ rose oc hoffmode oss der aff.

Huilcket er det andet støcke aff deris Embede?

De arbeyde der paa aff deris yderste formue/ at der allevegne
kand holdis fred/ at Kongerige/ Førstedomme/ Land oc Folck/
Stæder oc Byer/ kunde leffue i enighed oc samdrectighed. Thi
effterdi Satan er saa forgifftig en Ond/ oc affuendzfuld Dieff-
uel/ at hand huer time tracter oc gaar/ icke aleniste effter vort
Liff oc legeme/ men vilde ocsaa gierne/ at Huss oc Gaard/ Agger
oc Eng/ Korn oc Vin/ Queg oc alt det som hører til timelig
næring/ skulde forderffuis oc ødeleggis i grund/ Som han nock
gaff til kiende met den hellige Job/ huilcken hand paa en dag/
tog all hans næring oc gods fra/ Queg/ Børn oc Tyunde/ Da
haffuer Gud befalet sine Engle/ at de skulle beskerme oss/ oc
holde fred/ Ja der som de hellige Engle/ icke aff Guds be-
faling giorde oss bistand / da kunde der ingen fred eller enig-
hed/ vere paa Jorden for Dieffuelen/ men der skulde vere idel
vfred oc vsamdrectighed/ offuer den gandske Verden/ fra den
ene ende indtil den anden.

Giff Exempel?

Wi lese i Johannes obenbaring i det xij. Capitel / at
Michael giorde fred i Himmelen / Thi saa scriffuer Johannes/
Der begyntis en strid i Himmelen/ Micael oc hans Engle stri-
dede met Dragen/ oc Dragen stridede oc hans Engle/ oc vunde
icke/ deris sted bleff oc icke mere funden i Himmelen/ Oc den sto-
re Drage/ den gamle Hugorm/ som kaldis Dieffuelen oc Sata-
nas bleff vdkast/ huilcken der forfører den gandske Verden/ oc

 hans

hans Engle bleffue ocsaa kaste der hen etc. Lige læse vi ocsaa Danielis i det x. Cap. At hand giorde fred paa Jorden/thi saa siger Engelen til Daniel/Frøcte dig icke Daniel/thi ieg er kommen for din skyld/men Førsten i Persen Land giorde mig modstand en oc tiue dage/ Oc see/ Michael en aff de ypperste Førster/kom mig til hielp/Da beholt ieg Seyer hoff Kongerne aff Persen etc. Lige nu som Michael haffuer sit besønderlige Embede at tiene Gud met/saa haffue oc de andre Engle huer i sin skick.

Huilcket er det tredie stocke aff deris Embede?

De ønske oc bede/at Gud skal vere oss gunstig/naadig oc barmhiertig. Saa læse vi Zacharie i det j. Cap. Thi HErrens Engel sagde/ HERRE Zebaoth/ Huor lenge vilt du icke forbarme dig offuer Jerusalem oc offuer Juda Stæder/huilcke du haffuer veret vred paa/disse halffierdesinds tiue Aar? Oc Christus siger Luce xv. Der skal vere glæde i Himmelen faar Guds Engle/offuer en Søndere som giør Penitentze. Oc de hellige Engle/beuisde oc gaffue disse try Embede til kiende i den Loff sang/ der de sunge i Christi fødsel/ Ere vere Gud i det høye/oc fred paa Jorden/oc Mennisken en velbehagelighed.

Huilcket er det fierde stocke aff deris Embede?

De beskøtte oc beskerme oss/met all krafft oc mact fra alle vore Fiender.

Huad Fiende haffue vi?

Wi haffue først en farlig Fiende i vort eget kiød/Der nest i den onde Verden/Tiranner oc Tørckere/Den tredie er/at vi haffue ocsaa den grumme oc listige Fiende/Dieffuelen.

Er da Gud icke saa mectig/ at hand kand imodstaa Dieffuelen/ Verden oc Tiranner/vden Englenis hielp?

Alligeuel Gud er almectig/ oc haffuer Englenis hielp icke behoff/saa vil hand dog bruge Creature som middel oc redskab/til sine Guddommelige gierninger. J Søndfloden kunde hand vel Ødelagd/den gandske Verden met it eniste Ord/men hand vilde icke/Skyer oc Vand skulde det giøre. Lige saa skulde oc Jld oc Suoffel nedsla Sodoma oc Gomorra/Det røde Haff skulde drugne Pharao oc de Egypter. Presternis Basuner skulde omstøde Jericho Stadsmure. Saa brugede Gud de

Assyrier

Aſſyrier til at ſtraffe Jſrael/Dem Aff Babel til at ſtraffe Juda / Oc de Rommere til Jeruſalems forſtøring. Oc paa denne dag bruger Gud Tørckere / til at ſtraffe falſke Chriſtne. Lige nu ſom Gud ſtraffer formedelſt Creature / ſaa vil hand ocſaa beſkerme oſſ formedelſt Engle. Oc hører fremdelis. Gud kunde paa en time omuende alle Menniſke til Troen/ men vden Euangelij predicken / vil hand det icke giøre. Hand kunde paa en dag giøre alle Piger oc Drenge lerde/ men vden Scholmeſtere vil hand det icke giøre. Hand kunde ocſaa met it eniſte ord/helbrede oc giøre alle Siuge ſunde oc karſke/men vden lægedom vil hand det icke giøre. Hand kunde ocſaa met braa død ſtraffe alle Miſdedere/men vden Øffrigheds ſtraff vil hand det icke giøre. Oc in ſumma/ Hand kunde huert aar lade korn voxe vden Sæd / men hand vil icke/ Ja hand vil i ſandhed/forarbeyde alle ſine vnderlige ting oc gierninger/ved middel oc Creaturenis hielp/det er hannem ſaa behageligt/ oc vi ſkulle ocſaa lade det ſaa vere oſſ behageligt.

Giff Exempel?

Gud førde Loth met Huſtru oc Børn/aff Sodoms forderffuelſe formedelſt Engle / Oc Jſraels Børn ledſagde hand igennem der røde Haff oc Ørcken / formedelſt ſine Engle. Huo forhindrede Balaams forbandelſe offuer Jſrael/ vden Engelen? Huo beſtørckede Gedeon imod de Midianiter/ at hand met tre hundrede Mend / dræbede hundrede oc tiue tuſinde? alt Engelen. Huo i hielſlo vden faar Jeruſalem i de Aſſyriers leyr / hundrede frem oc fireſinds tiue tuſinde Mend? HERRENS Engel. Beuarede icke Guds Engel Daniel vſkad / i Løuernis graff? Førde icke Gabriel Engel Jomfru Maria det Budſkab / at hun ſkulde føde Verdſens frelſere? Bebudede icke Englẽ Hyørderne Chriſti fødſel? Formanede icke Engelen Joſeph/at hand ſkulde fly fra Herodes bort i Egypten? Oc at hand ſkulde/der Herodes var død / Drage hiem igen? Trøſtede icke Engelen Chriſtum i Vrtergaarden? Obenbaredis icke Englene Quinderne/ effter Chriſti opſtandelſe? Førde icke Engelen Apoſtlene aff Jødernis fengſel/oc Petrum aff Herodis fengſel? Trøſtede icke

Engelen Paulum paa sine reyser til Land oc Vand? Huo støtte oc størte Dieffuelen met hans Selskab ned aff Himmelen/ vden Engelen Michael? Huo fører vor Bøn frem faar Gud/ vden de hellige Engle? Huo glæder sig offuer Søndere oc Sønderinder/ som giøre Penitentze/ vden de hellige Engle? Huo tager vare paa de Christnis Siele/at de ville føre dem i Abrahams skød/ vden de hellige Engle? At den som screff den Epistel til de Hebreer vel maa sige/At Englene ere allesammen tienstactige Aander/ vdsend til tienste/ for deris skyld/ som skulle erffue saligheden. Oc Christus siger Matthei xviij. Seer til/ at i icke foracte nogen aff disse/ Thi ieg siger eder/ Deris Engle i Himmelen seer altid min Faders ansict i Himmelen. Lige som hand vilde sige/ De haffue en HErre hand kaldis Omnipotens, Almectig/ Der til met haffue de it Spegel/ kaldis Faderens Ansict/ i det samme seer de alt/ huad som er i Himmelen oc paa Jorden.

Huad skulle vi giøre Gud til ære igen/ for saa meget got oc store velgierninger?

Wi skulle forst flitelige vnderuise vore Børn/ i disse Guds velgierninger/ at de for saadanne velgierningers skyld/ skulle Gud oc de hellige Engle til ære/ vocte sig fra sønd/ Thi Satan hader besønderlige Børn/ oc seer icke gierne at de fødis oc komme til Verden/ Der faar forferder hand ocsaa offte fattige siugelige Quinder/ som rede til barsel. Oc naar de ere fødde til Verden/ da legger hand sig effter dem/ saa lenge de leffue/ oc vilde gierne omkomme dem i Vand/ Ild/ oc anden farlighed. Dette altsammen/ skulle de hellige Engle forhindre oc affuerie. Dernest skulle vi ocsaa tacke Gud/ for vor egen Persone/ Thi denne velgierning er vel tack verd. Er det icke alle Christne en stor trøst/ som daglige skulle stride/ met saa mange grumme Fiender oc helffuedis Aander/ at de haffue saadanne Patroner oc Skøtzherrer aff Gud/ som legge sig trint omkring dem oc omgiffue dem/ at ingen Fiende kand komme til dem/ ia at de skulle icke støde deris fod paa nogen Steen/ Som den xxxiiij. oc xcj. Psalm. siger.

Huorle-

Huorledis skulle vi beuise Gud saadan tacknemelighed?

Vi skulle saa sige/ O du gode barmhiertige Gud/ dig skee loff/ ære oc prijss/ for alle dine gode gaffuer oc velgierninger/ de du almectige barmhiertige Gud / haffuer giort mig arme Creature / oc besønderlige for denne vsigelig velgerning/ at du haffuer beskicket mig min egen Voctere oc Vectere/ som mig skal ledsage/ styre oc regære/ oc beskøtte oc beskerme fra alt ont. Jeg bekiender at ieg er saa skrøbelig oc vanmectig/ at var der end hundrede tusinde saadanne som ieg er/ saa kunde vi dog icke imodstaa en Dieffuel. Men nu befinder ieg i sandhed/ at ieg/ met dine hellige Englis hielp oc bistand/ kand imodstaa alle Helffuedis porte/ der faar vere dig loff / ære oc prijss til euig tid sagd/ Amen.

Huorledis skulle vi skicke oss imod de hellige Engle?

Vi kunde intet giøre / der kand vere de hellige Engle mere behageligt/ end at vi føre it smuct tuctigt leffnet oc en erlig omgengelse/ i alle Christelige dyder oc met gode seder/ Icke ere hofferdige/ gierige / vkyske / hadske oc affuendsfulde/ icke leffue i vrede/ kiff trette oc vsamdrectighed. Basilius scriffuer offuer den 34. Psalm. Engelen er hoss huert Menniske som tror/ oden saa er/ at hand fordriffuis met synd/ Thi at lige som røg fordriffuer Bier/ oc ond luct Duer/ Saa fordriffuer ocsaa Synd oc vdyd de hellige Engle fra Menniskene. Oc Augustinus siger/ Naar Menni[s]ken beuilliger oc samtøcker i Dieffuelsens indskindelse/ oc bedriffuer Synd/ da viger den gode Engel fra hannem/ Oc hand bedrøffuis der aff at hand skal saa vige bort. Thi at lige som alle Engle i Himmelen glæde sig / offuer en Syndere som giør Penitentze/ Saa bliffue der imod alle Engle bedrøffuede/ offuer it forherdet forstocket Menniske. Men naar vore hierter ere retsindige i en stadig tro til Gud/ oc i brøderlig vfaruet kierlighed til vor Neste/ oc vi dræbe kiødet/ oc fordempe Syndelig løste oc begiæring i oss sielff/ da ville de hellige Engle gierne vere hoss oss/ vocte oc beskerme oss indtil enden/ Oc naar tiden kommer/ at Gud vil kalde oss her fra/ tage de vare paa vore Siele/ oc skulle føre dem/ lige som Lazarus/ bort i Abrahams skød/ ind i det euige Liff / Amen.

Paa

Paa alle Helgens Dag/Epistel aff Johannis obenbaring i det vij. Capittel.

OC ieg saa en anden Engel opstige/fra Solens opgang/haffde den leffuende Guds Indsegel/oc robte met stor røst til de fire Engle/ som er giffuit/ at skade Jorden oc Haffuit/Oc hand sagde/Skader icke Jorden eller Haffuit/ eller Træer / før vi faa beseglet vor Guds Tienere i deris pande.

Huad giffuer denne Lectie til kiende?

Tre støcke. Først/ huorledis en eniste god Engel bliffuer sæt/ imod fire onde eller skadelige Engle/ At vi skulle see/ at der skulle altid nogle opstaa/ oc formedelst falsk lerdom oc ketteri forvilde/men dog icke offueruinde/den Christelige meninghed/som Christus siger Matthei i det xvj. Cap.

Der nest/ alligeuel falske Lærere skulle forføre mange Menniske/oc drage dem til vildfarelse/saa skulle de dog icke giøre Guds Tienere skade/som ere beseglede aff Guds Engel/ oc beskickede til saligheden.

Det tredie/Huorledis Guds salige oc vdualde Børn/skulle til euig tid loffue/prijse oc tacke Gud. Oc denne Lectie er Christendomens almindelige Billede/for de vdualdis visse tals skyld / som skulle forsamlis baade aff Jøder oc Hedninge. For huilckis skyld Gud forholder sit yderste dom.

Huad kaldis det Ord Engel?

Dette Ord Engel/kand mand forstaa i tuende maade/ baade til det gode oc det onde. Thi Christus kaldis aff den Prophete Malachia pactens Engel/huilcken her besegler de Vdualde. Der imod kaldis Satan ocsaa en Engel / som vi see i

Paulo/

Paulo/i den anden Epistel til de Corinther i det xij. Capit. Mig er giffuen en Pæl i kiødet/som er/Satans Engel/huilcken der slar mig met Neffue/ at ieg skal icke ophøye mig.

Huor faar stiger Engelen op fra Solens vpgang?

Solen betyder Christum. Hand vdsender sine Engle/det er/sine Predickere/ met den leffuende Guds mercke/det er/met sit hellige Euangelio/at de skulle robe oc skrige met høy røst/det er/ bekiende frimodelige Guds sandhed obenbare/oc staa imod de skadelige Engle/falske Propheter oc Kettere/ at de icke skulle skade eller forderffue/Guds vdualde Børns/beseglede tal.

Huor mange ere beseglede?

Hundrede fire oc fyretiue tusinde/huilcket tal der bemercker alle Christne/aff alle Israels Børns slecter.

Huad bemercker det huide Klæde/det de var kledde met?

Intet andet/end Christi kundskab i en reen tro.

Huad betegnede de palmer i deris hender?

Intet andet/end at de formedelst Christum haffue offuerunndet deris Fiender/oc skulle nu fremdelis haffue en euig fred i deris Samuittighed. Der faar falde de oc met de Eldste oc fire Diur/det er/met alle Euangelij Predickere oc Lærere/ned faar Christi stoel/oc tilbede hannem/som en sand Gud/oc tacke hannem for alle sine velgierninger.

Met huad Ord tacke de hannem?

De loffue oc tacke Gud met besønderlige Ord/lige som vi oc i vor Bøn maa bruge loff oc tacksigelse. Loff/ ære/oc vijßhed/oc tack/oc prijß/oc krafft/ oc størcke/ vere vor Gud/ fra euighed til euighed/

AMEN.

Alle Hel

Alle Helgens Dag/en Predicken/om den Christelig/Kircke oc helgens samfund.

Huad kand mand besønderlige/tale om den Christelige Kircke?

Tre støcke besønderlige. Først/ huad den Christelige oc Helgens samfund er. Der nest/ Huor paa mand skal kiende hinde. Det tredie/ Huad de skulle giøre/som ere i denne samfund.

Huad mercker dette Ord/Kircke?

Kircke kaldis paa vort danske maal en Meninghed / oc forsamling Folck / huad heller de ere Jøder eller Hedninge. Saa kallede den Scriffuere Act. xix. i Epheso det Folck/som haffde forsamlet sig paa Torffuet imod Paulum/alligeuel de var Hedninge. Men de Christne kaldis icke aleniste en Me-
ninghed/men en hellig Meninghed/som troer paa Jesum Christum/oc haffuer den hellig Aand/som helliger/oc beuarer dem i Troen. Oc der som disse Ord haffde veret brugede i Børne troen/ Jeg troer at der paa Jorden er en hellig Meninghed/ it helligt Christeligt Folck / da haffde megen vildfarelse bleffuet til bage/ som vnder det vforstandige / fremmede oc mørcke Ord (kircke) er indført iblant Christne Menniske. Thi huo som haffde hørt disse ord/Jeg troer/at der er it helligt Christeligt folck paa Jorden/ hand kunde strax haffue beslutet/oc sagd/Nu vel/Saadant it Folck ere icke Jøder/icke Hedninge/icke Tørckere/oc icke heller Papister / Fordi/ at de troer icke heller / at Jesus Christus er deris Hielper oc Frelsere / men huer giør sig en egen Frelsere oc Saliggiørere/som er hans egen fromhed/retferdighed/ gierninger oc fortienste/ Thi de lade sig tøcke/at de formedelst saadant ville bliffue salige.

Huad? er icke Papister ocsaa hellige?

De kalde sig *Sanctam Romanam Ecclesiam*, it helligt Rommiskt Folck/det ere de ocsaa/ia meget mere Romske end Hedninge var i fordom tid/ De haffue fundet paa meget støre hellighed/ end de Christnis hellighed er. De haffue fundet paa hellige Stict/ hellige Kloster/hellige Aarden/ hellige Messer/Vigilijs Pillegrims reysser/Brøderskab/Helgens tienste/forskiel paa hellig tid/Ste-

tid Steder / Personer / Kleder / Mad. Ock denne hellighed handle de vden Troen/ kierlighed oc haab met idel mißloffue tuedract oc det Guddommelige Ords foractelse. Denne hellighed bøgge de paa / oc leffue diß imellem som Hedninge/oc forføre alle endfoldige Menniske/ met deris falske lerdom oc vgudeligt Leffnet. Denne er den Romeske hellighed/der de bruge den stund liffuet varer/Naar de nu paa den yderste time/ føre sig i en lusig Muncke Kappe/oc lade effter den Romeske hellighed/holde Vigilijs oc Messer effter sig/da kunde de vel ocsaa bliffue salig effter den Rommeske skick.

Huad er nu den Christelig Kircke?

Hun er it helligt Christeligt Folck/en hellig Meninghed/ de trofaste Menniskis forsamling/i Troen/Kierlighed oc haab/ ord/oc Sacramente/it Aandeligt legeme/huis legemis hoffuet vor HERRE Christus er Ephe. j. oc Coloß. j.

Huor faar kaldis hun en hellig Meninghed eller samfund?

Fordi / at alle ting ere almindelig i denne forsamling/ Huad got/naade oc gaffuer den ene haffuer/der hører ocsaa den anden til.

Huorledis haffuer det sig da met denne Samfund?

Vi haffue alle ting almindelig met Christo/huad hand haffuer/det giffuer hand oß/huad vi haffue/det tager hand til sig/Hand haffuer alt got/er almectig/fredsommelig/venlig/ naadig/ retferdig/ kysk/ hellig/ langmodig / mild / ædru/ sactmodig/trofast/sandru etc. det giffuer hand oß. Saa haffue vi alle sønder/laster/oc vdyd dem taget hand til sig/oc vedsler met oß/hand giffuer oß sin fromhed/ for vor ondskab/sin naade for vore sønder/sit Himelrige for vort Helffuede/sit euige liff for vor død. Troen er det Festende fæ/ formedelst huilcket vi troloffuis Christo vor Brudgom/oc bliffue anammede ind i denne samfund/Osee. ij.

Høre alle Menniske til denne Meninghed?

Ney. Aleniste de trofaste Christne/aff Jøder oc Hedninge/som ere vdvald aff Gud/oc omuende til Christum/fra de

første trofaste Mennische/ indtil de sidste/ Huad Gud nu forar-
beyder i huer lem / aff dette Aandelige legeme/det kommer des
gandske legeme til gode. Huad Abel/Noe/Abraham/Moises/
Dauid/ de hellige Patriarcker oc Propheter/der effter den Dø-
bere Johannes / Maria Christi Moder / de hellige Apostle oc
Martirers begiærede/ynskede oc bade Gud om/den stund de
leffde/det nyder end nu paa deñe dag/den Christelige Mening-
hed got at. Thi saadan Bøn staar end nu faar Guds Oyen/
effterdi der hoss Gud Fader/er ingen omskifftelse eller vedsel
Jacobi j. Oc tusinde Aar ere faar Gud som en dag / som Petrus
siger.

Bede oc de gode Helgen nu for oss?

Vi finde Zacharie i det første Capittel / at de hellige Engle
bede for oss/ Men om Helgens forbedelse haffue vi huercken
Scrifft eller befalnig. Der faar er det trøggist/ at vi bliffue
hoss den Forbeder oc Meglere/ der Faderen haffuer giffuet oc
skicket oss/ huilcken der rober / Matthei. xj. Kommer alle til
mig/ i som arbeyde oc ere besuarede/ Jeg vil veirquege eder.

Skulle oc vi da ære de fromme Helgen?

Ja visselig vi ære dem / som Guds vdualde Børn/ Christi
Lemmer/ oc den hellig Aands boelg/ Ja vi skulle paa det aller
herligste tencke/ tale/ scriffue oc Predicke om dem / som om vor
kiere Brødre oc Søstere.

Huorledis skulle vi lære dem?

Først/ Skulle vi tacke/loffue oc prijse Gud/ at hand i sine
vdualde Helgen/haffuer giffuet oss løstige billede paa sin Gud-
dommelige naade/oc trøstelige Exempel. Dernest / At vi aff
deris Exempel skulle stercke vor tro / oc vente oss lige saadan
naade oc hielp aff Gud. Det tredie/ At vi ocsaa skulle huer i sit
kald oc Embede/effterfølge deris tro/deris kierlighed oc taal-
modighed. Her skulle vi ocsaa inderlige bede Gud / at hand
ocsaa vil forlene oss arme Søndere/ som end nu stride i Kiødet/
saadan en tro / kierlighed / forhaabelse / taalmodighed oc be-
standighed / at vi ocsaa kunde offueruinde vort søndige Kiød/
Verden oc Dieffuelen / oc endelig bliffue hoss Christo oc alle
Vdualde/ i det euige liff.

Huor paa kand mand kiende den hellige Christelige Kircke?

De ere siu støcke/paa huilcke mand kand kiende hinde.

I. Huor Guds Ord oc det hellige Euangelium bliffuer predicket. Thi Euangelium er Guds krafft/som giør dem alle salige der troer paa. Euangelium giør Jertegen paa Jorden/det vddriffuer Diefflе/Paffuedieffle/Kietterdieffle/Pillegrims dieffle Messedieffle etc. Oc anden saadan veirstøggelighed.

II. Huor Daabens Sacramente er/oc brugis rettelig effter Christi skick. Thi Daaben er igen fødsels Bad Tit. iij. J huilcken vi formedelst Christi vskyldige Blod/rensis oc toïs aff alle vore Sønder.

III. Huor Christi Legemis oc Blods Sacramente er/oc vddelis effter Christi indsettelse oc skick/Christi Legeme vnder Brød/oc Christi Blod vnder Vin.

IIII. Huor Nøglene ere at binde oc løse/effter Christi befalnig. Math. xvj. Oc Johannis xx.

V. Huor mand kalder/vdueler/beskicker oc stadfester Kirckcetienere/at predicke Guds ord/vddele Sacramente/at affløse/oc vdrette andre Krickens Embede.

VI. Huor mand aff hiertet beder det hellige Fader vor/siunger Psalmer oc Loffsange/handler oc forfremmer flitelige Catechismum/Børne lerdommen/Husstafflen/oc andre nøttelige støcker.

VII. Huor det hellige Kaarss/gienuordighed/Frestelser/forfølgelse oc ælendighed er/Der faar siger Christus Matth. v. Salig ere de som lide forfølgelse for retferdigheds skyld/thi Himmelrige er deris. Oc S. Paulus siger ij. Timoth. iij. Alle de som ville leffue Gudelige i Christo Jesu/skulle lide forfølgelse.

Huad skulle vi giøre/naar vi anammis i den Christelige Kirckis samfund?

Først/Skulle vi tencke paa vor Daab/oc komme ihu/huad vi der haffue loffuet oc tilsagd/som er/at vi ville forsige Dieffuelen oc alle hans Tilhengere/Tro paa Guds Fader/

Søn oc den hellig Aand/ oc beuijse denne tro met gierninger imod vor Neste/ Dræbe vor gamle Adam/ det syndeligø kiød/ met all ond løst oc begiæring/ oc bliffue ny Menniske.

II. Vi skulle tage de ti Guds Bud frem / som it Spegel til vort gandske leffnet/ beskue oss der vdi/ oc besee/ huad brøst vi haffue/ oc huad oss fattis/ At vi skulle elske Gud offuer alle ting/ icke misbruge hans hellige Naffn/ Hellige Søndagen/ Der nest ocsaa elske vor Neste aff hiertet/ ære Fader oc Moder/ oc dem oss ere sette til Offrighed/ Jngen giøre skade paa sit Legeme/ Hustru / Børn / Tyunde/ Pendinge oc gods / ære oc gode røcte Huss oc Gaard/ men leffue som Brødre oc Søstere/ vnder en Fader/ i fred oc enighed.

III. Vi skulle vende vore Øyen til Troens Artickle/ oc see til/ at vi icke tro mere eller mindre/ end en Christen skal tro/ oc fly alt det som er imod Troen/ som er affguderi/ Troldom/ Segnelse/ oc andet saadant Dieffuels Kaagleri.

IIII. Vi skulle ocsaa see til det hellige Fader vor/ at vi det skulle læse oc bede met it Gudeligt hierte/ oc giøre det som oss læris der vdi / som er / at vi skulle forlade vore Skyldener/ lige som vi bede Gud/ at hand skal forlade oss vore Synder.

V. Vi skulle ocsaa i det høyuerdige Altars Sacramente/ betencke Guds store godhed oc velgierninger/ oc det dyrebar liggende Fæ/ der Christus gaff oss der vdi/ som er/ hans hellige Legeme at æde/ oc hans dyrebar Blod at dricke/ til Syndernis forladelse/ at vi kunde indplantis i hannem/ oc leffue met hannem euindelig.

VI. Vi skulle ocsaa met all flijd oc aluarlighed/ tage vare paa oc vdrette vort kald/ stat oc Embede/ oc giøre huad Gud haffuer befalet oss/ Thi der vil følge it aluarligt regenskab/ naar tiden kommer.

VII. Ville vi vere delactige i denne hellige Christelige samfund/ da skulle vi ocsaa hielpe til at opbøgge/ forbedre oc holde hinde ved mact.

Huad skulle vi da giøre?

Vi skulle giffue act paa tre ting/ oc arbeyde paa aff vor yderste formue/ at vi kunde forfremme oc holde dem ved mact/

som er/

som er / det Verdslige Regimente / Skoler oc predicke Embedet. Vi skulle bede / gløre Bøn oc formanelse / for alle verdslig Øffrighed som er skicket aff Gud. Som S. Paulus lærer j. Timo. ij. At vi vnder dem kunde føre it roligt oc fredsommeligt Leffnet / i all gudelighed oc erlighed. Der nest / skulle vi holde vore Børn til Skole / at vi kunde føde skicke lige personer op / som kunde baade tiene den Christelige Meninghed / i det Verdslige oc Aandelige Regimente. Det tredie er / at vi ocsaa skulle forsørge Predicke Stolen / altid haffue Lerde Predickere / Sognneherrer / Diakoner oc Kircketienere til vore gierd oc i forraad / som kunde forsee den Christelige Meninghed met Guds Ord / bøgge oc forbedre Guds rige / sende mange fromme Børn til Himmelen / oc forstøre Dieffuelsens Rige.

Huorledis skal det da gaa dem / som icke ere i denne Christelige Meninghed?

Lige som der i Noe tid / ingen kunde bliffue ved liffuet / oc beuaret vden hand var i Arcken / Saa kand der nu intet Menniske bliffue beuaret fra den euig Død / vden hand er i den hellige Christelige samfund. Huad som icke er bøgd paa den klippe Christum formedelst Troen / det staar i fare / at storm oc væxt skal icke støde det neder i grund / Thi vden Christo er huercken Løcke eller Salighed.

Saa hører ieg vel / at vi aff vor yderste formue skulle arbeyde paa / at vi kunde findis i denne forsamling?

Ja visselig / Mand finder mange Menniske / som haffue stor løst oc glæde der aff / at de ere aff høy byrd oc stor Slect / at de haffue mange trofaste Venner / at de ere i stor anseelse / oc haffue mange ypperlige merckelige oc drabelige Mend / i omgengelse met sig / Item / at de ere i herlige forsamlinger oc samfund / i Regimente oc Raad / i Lau oc Embede / i stor handel oc Selskab. Item / at de ere i herlige forsamlinger / iblant ypperlige oc Lerde Mend / i Høye Skoler / Capittel oc Kloster / i hellige Aarden / Brøderskab oc Calenter. Huor meget mere skal en Christen glæde sig aff hiertet / at hand er i saadan en hellig Meninghed / i saadant it saligt Selskab / oc Christeligt Brøderskab / der som Gud Fader er sielff Keysere oc Paffue / Biscop

 oc Abbet /

oc Abbet/Der som Christus er sielff Veyen/Sandhed oc Liffuet/Den hellig Aand Ledsagere paa veyen/som er/i den Christelige Samfund / i HERRENS Stad / i det himmelske Jerusalem/der som skal vere saadan en deylig oc herlig forsamling/at der aldrig skal bliffue skielsmisse paa/it Liff som skal aldrig vdsløckis/en Glæde der skal aldrig afflade/Der skal vere saa dant it liff / i huilcket vi skulle vere forløst fra Dieffuelen / Døden/Sønden/ Helffuede oc fra all vløcke/oc leffue euindelig / i it euigt liff oc klarhed/i Guds sande vidskab/oc vi skulle glæde oc fryde oss/i euig glæde oc salighed/Det forlene oss Gud Fader/Søn/ oc hellig Aand/Amen.

Om Apostlene i almindelighed/Epistel til de Romere i det x. Capit.

TRoer mand aff hiertet/da bliffuer mand retferdig/oc bekiender mand met Munden/da bliffuer mand salig. Thi Scrifften siger/Huo som troer paa hannem/hand skal icke bliffue beskemmet. Her er intet forskiel imellem Jøder oc Greker. De haffue allesammen en HERRE/ som er rig offuer alle dem/der paa kalde hannem. Thi at huo som kalder paa HERRENS Naffn/hand skal bliffue salig.

Men huorledis skulle de kalde paa den/der de icke troer paa? Oc huorledis skulle de tro paa den/om huilcken de haffue intet hørt? Oc huorledis skulle de høre vden Predickere? Oc huorledis skulle de predicke/om de bliffue icke vdsende? Lige som screffuit staar. Huor deylige ere deris føder/som forkynde freden/ oc forkynde det gode. Men de

ere icke alle Euangelio lydige/ thi Esaias siger/ HErre/ huo troer vor predicken? Saa kommer troen aff predicken/ oc predicken formedelst Guds Ord. Men ieg siger/ Haffue de det icke hørt? Sandelig/ deris liud vdgick io offuer alle Land/ oc deris ord offuer de gandske Verden.

Huad holder S. Paulus oss faar i disse ord?

S. Paulus den hellige Apostel giffuer her kortelig tre støcke til kiende.

Først/ huor vdi vor retferdighed oc salighed besønderlig staar.

Der nest/ huorledis mand skal komme til saligheden.

Det tredie/ Hand siger saggen/ huor faar alle Menniske bliffue icke salige.

Huor vdi staar vor retferdighed oc salighed?

J to støcke/ J Troen/ oc i bekiendelsen.

Huad er Troen?

Troen er en fast tillid oc viss forladelse/ paa den sande leffuende Gud/ oc alle hans foriettelser.

Huroledis taler den Epistel til de Hebreer om Troen?

Den siger. Troen er en viss tillid/ til det/ som mand haaber/ oc icke tuiler paa det/ det mand icke seer/ Hebre. xj.

Huad hører til Troen/ at hun skal vere retsindige oc nøttelig til salighed?

Tre ting. Først/ Guds naadelige løffte oc foriettelse/ i huilcke hand tilsiger/ alle dem/ som det begiære/ naade/ barmhiertighed/ Søndernis forladelse oc retferdighed/ for vor HErris Christi skyld. Hoss disse foriettelser/ skal alle tid vor HErris Jesu Christi fortienste/ pine/ død/ oc betaling for vore Sønder staa/ for huis skyld foriettelserne ocsaa skede.

Der nest skal oc en hiertelig oc vtuilactig Tro oc tillid vere der/ at mand skal anamme oc trøste sig/ i dette loffuede oc til sagde gode/ lige som det var vort eget oc hørde oss sielff til.

Det sidste/ Oc effterdi vor tro er end nu stedes/ i denne Verden skrøbelig oc vfuldkommen/ da giøris det behoff/ at Gud skal

for Christi skyld aff naade/ regne oss hinde til/ som hun var fuldkommen til saligheden.

Gioris da alle disse tre støcke behoff til saligheden?

Ja/ Fordi at var icki Guds foriettelser / oc den naade oss tilbiudis for Christi fortienste skyld/ da haff de Troen ingen grund / der hun kunde stole paa. Oc der som mand oc icke anamme de naadsens foriettelse/oc Christi fortienste/i eller met troen/oc giorde oss hinde til vor egen/da var det oss oc icke nyttelig. Oc der som Gud/ icke for Christi skyld/fuldkommelige tilregnede oss/den retferdighed der begyndis i oss/da kunde vi aldrig offuerkomme hinde met vor skrøbelige/ringe oc vfuldkommen tro.

Der faar skulle disse tre støcke / stedes vere tilsammen i retferdighed/ som er/ Guds foriettelse met Christi fortienste/ en ret sand tro/oc Guds tilregnelse eller naadige anammelse.

Huad forarbeyder Troen?

Troen renser hierterne / giør dem trøstige oc glade/ at de huercken frøcte synd eller fordømmelse / Hun giør alt det Himmelske gode oc Guds gaffuer til sine egen/hinde giffuis allt det hun begiærer oc ynsker. Oc in summa/Den som troer/hannem er intet vmuligt.

Huorledis gaar det til?

Naar it Menniske hører Guds Ord / oc anammer det met Troen/da lærer hand der aff at kiende/huad Gud er/oc huad hans villie er imod dem/der hannem elske/det er/imod dem/der høre oc beuare hans Ord/Saa bliffuer it Menniske fuldkommelige visse der paa/ at intet Creature kand giøre hannem skade/vden Guds villie. Thi hans Gud/der hand haffuer hørt om/er saa veldig oc almectig/ at hand regiærer/ opholder oc haffuer alle ting i sine hender/at der oc vden hans villie/icke kand falde it blad aff noget Træ/eller it haar aff Hoffuedet/ Haff oc væir skulle vere hannem/lydige/Dieffuelen oc Døden skulle forferdis faar hannem. Der aff fatter hiertet saadan en trøst/formedelst den hellig Aands forarbeydelse/at det lader intet vere sig kierere/det elsker oc frøcter ingen ting mere/end Gud/ At det icke bøgger eller forlader sig paa noget andet/end

paa

paa Guds naadelige foriettelser/ huilcke der besønderlige ere vor salighed oc det euige Liffs Arffue anrørendis / Dette er da/det S. Paulus siger. Der som mand troer aff hiertet/da bliffuer mand retferdig.

Huor faar siger hand/Aff hiertet?

At hand der met vil straffe de løse Christne/som rose meget aff Troen/ saa lenge det gaar vel til / oc forlade sig dog icke aff hiertet paa den eniste leffuende Gud/men meget mere paa deris velde/ mact/ære/rigdom/ kunst/stor Slect/oc andre forgengelige ting/trøste sig icke met Guds naade oc barmhiertighed/betencke icke heller en gang/huor stor naade hand haffuer beuisd dem/de trøste sig icke der met i deris nød/ere vtacknemelige / hoffmodige / leffue effter den gamle Adam i hans løst oc begiæring/misbruge den Christelige frihed/huilcket der er altsammen Vantroens fruct/oc it tegen til/at de haffue icke den rette tro.

Huor paa skal mand da kiende den rette tro?

Paa hindis fruct/Fordi at it got træ kand icke bære ond fruct.

Huilcken er besønderlig Troens fruct?

At Mand obenbarebekiender/den Guddommelige naade oc sandhed.

Huor faar?

Fordi / At Gud giffuis der met hans tilbørlige ære / oc mand kand icke giøre sin Neste/nogen støre tienste/eller beuise hannem høyre kierlighed/end at mand roser oc bekiender Guds naade oc barmhiertighed/ lærer oc predicker der om/ oc der met locker hannem ocsaa til Euangelium/at hand det anammer met Troen/oc bliffuer salig.

Skal mand da io bekiende den tro i hiertet er/met munden?

Ja/ thi det er troens rette art oc natture/at hun icke huiler eller ligger stille/men giør it Menniske trøstigt oc frimodigt/ at hand bekiender frimodelige/dristelige oc obenbare faar den gandske Verden/met munden/ Ja ocsaa met gierninger/det som hand troer i hiertet.

Beuiss det met Scrifften?

S. Paulus siger til de Rom. i det j. Capit. Saa meget som mig muligt er/da er ieg tilbøylig at predicke ocsaa Euangelium faar eder i Rom. Thi ieg bluiss icke Euangelium om Christo/Thi det er Guds krafft/som giør dem alle salige/ der Troer paa.

Oc Christus siger sielff Matthei v. Lader eders liuss saa skinne faar Mennisken / at de kunde see eders gode gierninger/ oc prijse eders Fader i Himmelen.

Nu er io Christi bekiendelse/den største oc helligste kierligheds giening/der det ene Menniske kand beuise dete andet Fordi at formedelst denne bekiendelse/fører den som tror/oc saa andre som det høre/til Troen/formedelst den hellig Aands forarbeidelse.

Item/David siger Psalm. cxvj. Jeg troer / der faar taler ieg. Huilcket S. Paulus tager igien ij. Corinth. iiij. Oc vil paa dette sted saa meget giffue til kiende/ At der er ingen ret tro i hiertet/ huor som mand icke frimodelig bekiender Christum met munden.

Vil da Gud haffue denne bekiendelse aff oss?

Ja sandelig / Thi Christus siger sielff / Huo som icke bekiender mig faar Mennisken/den vil ieg oc necte/faar min Himmelske Fader. Saa skal mand oc vel mercke/at huo som aff frøct oc redsel/lader Euangelij bekiendelse staa til bage/ hand forlader sig icke paa Gud aff hiertet/oc at hand mere frøcter Mennisken/ end Gud/oc mere elsker det timelige/end det euige.

Skulle da alle Menniske bekiende Christum obenbare / da maa huer mand stige op oc predicke / huor aff der vil følge it gandske vskickeligt væsen?

Det befaler eller binder S. Paulus her icke/Men hand vil/at huer mand i sit kald oc staat/skal bekiende Christum oc hans Euangelium.

Offrighed bekiender Christum/naar de beskerme fromme oc trofaste Predickere/ staar Partier oc Secter imodholde deris Vndersaatte til Guds Ord/forhindre oc holde ingen der fra/ affstyre Guds bespottere oc Suermere/sielff hielpe til at holde Kircker oc Skoler ved mact/oc giffue deris vndersaatte it got Exempel formedelst it Gud frøctigt leffnet/ oc spare huercken pendinge eller gods/møye eller vmage/ at de kunde beholde oc holde det Guddommelige Ord ved mact.

Vndersaatte bekiende Christum / naar de flitelige høre Guds Ord/oc holde deris Børn oc Tyunde der oc saa trolige til/oc vnderuise dem der vdi/icke giffue nogen forargelse/oc icke heller lade deris Børn eller Tyunde/føre noget forargeligt leffnet/men hielpe at forfremme oc holde den rette Guds tienste ved mact. Oc der som leylighed begaffue sig saa/før lade deris Liff/end falde fra Euangelio oc necte Christum.

Saadant skal Verden icke ville lide. Men staa dig effter dit Liff?

Lad hinde det forsøge/Er io det Euangelium/som vi bekiende Guds krafft/som giør alle dem salige der troer paa/Saa skal det oc vel holde oss hoss saadan salighed/der som Verden var end en gang saa vred/Lad hinde ekon forsøge sin mact oc velde/imod Euangelio/huilcket der er Guds krafft/ huad gielder/ at hun skal forderffue sig sielff der offuer.

Saa hører ieg vel/at Troen alene giør Mennisken salige/oc driffuer oss til saadan bekiendelse?

Ja visselig/ Troen alene giør oss salige/ Oc bekiendelsen/ som Troens første fruct er/giør oss oc andre Menniske/visse paa vor salighed.

Huorledis kanst du det beuise?

Paulus setter her sielff tuende Sprog/det ene aff den Prophete Esaia i det xxviij. Capit. Huo som troer paa HERREN/ hand skal icke bliffue beskemmet. Det andet aff den Prophete Joel. ij. Capit. Huo som paakalder HErrens naffn/hand skal bliffue salig.

Kaldis da at paa kalde/ocsaa at bekiende?

Ja/At bekiende Christum kaldis icke aleniste/at lære oc predicke om hannem/rose/ Loffue oc pryse hannem/Men ocsaa

at tacke/

at tacke/ bede/ paakalde hannem/ oc at vi rette vort leffnet effter hans Ord. Thi at alle de gierninger i det første/ andet oc tredie Bud høre her til.

Da sig mig nu fremdelis. Huorledis kommer mand til Troen/ formedelst huilcken vi bliffue retferdige/ oc den der arbeyder saadan bekiendelse i oss?

Det giffuer Paulus her sielff til kiende/ oc siger/ Huorledis skulle de paakalde den/ de icke tro paa? Oc huorledis skulle de tro paa den/ om huilcken de haffue intet hørt? Oc huorledis skulle de høre/ vden Predickere? Oc huorledis skulle de predicke/ om de bliffue icke vdsende? Saa kommer nu Troen aff predicken.

Huad vil Paulus met disse Ord?

Hand vil in Summa giffue til kiende/ at vor salighed staar paa Gud alene/ hand er begyndelsen/ det middelste oc enden til vor retferdighed. Oc Paulus opregner her fire støcker effter huer andre/ formedelst huilcke vi komme til fuldkommen retferdighed oc salighed.

Huad er det første?

Først/ skal Gud sielff vdsende Predickere/ Hand skal legge den første sten oc begynde bøgningen/ ellers er det altsammen forgeffuis. Der som Gud icke vdsender Predickere/ da bliffue der foruisnede øde hierter oc idel hunger / Amos viij. komme da Predickere aff sig sielff/ oc vdsendis icke/ da begynde de icke meget got / Der faar begyndis vor salighed aff naade/ vden vor fortienste.

Huad siger hand om det andet støcke?

Hand giffuer til kiende/ at Predickere skulle icke lere effter deris eget gode tøcke/ men de skulle predicke Guds Ord. Petrus fiskede den gandske natt forgeffuis/ aff sit eget opsæt oc fick intet. Men der hand kaste garnet vd paa Christi Ord oc befaling / da fick hand end offuermaade stor hob Fiske. Lige gaar det ocsaa naar nogen Fisker om natten/ det er predicker Menniskens lerdom/ oc effter sit eget gode tøcke/ hand vdretter intet got. Men huo som paa Christi befaling kaster garnet vd/ det er/ predicker det hellige Euangelium/ hand giør fruct oc vdretter meget got.

Huad

Huad er det tredie stocke/der Paulus her taler om?

Hand siger at de skulle høre oc Tro Guds ord/ huilcket der skeer aleniste formedelst den hellig Aands forarbeydelse. Thi Guds Ord er lige som it røer eller en rende/formedelst huilcken den hellig Aand kommer ind i hiertet Joh. vij. Huor som mand nu icke predicker oc hører Guds Ord/der kan Menniskent icke komme til saadan naade. Thi hand haffuer det middel icke/ formedelst huilcket den hellig Aand kommer i hiertet. Der faar ligger der stor mact paa/ at mand flitelige hører Guds Ord/oc troer det aff hiertet.

Huilcket er det fierde stocke?

Naar it Menniske hører Guds Ord/oc røris der aff i hiertet/Saa/at hand kiender sin brøst oc feil/ seer oc hører der til met/hoss huem hand skal søge hielp oc trøst/oc tro er saadant/ da begynder hand ocsaa at bede i Aanden oc sandhed/der følger da en naadig bønhørelse oc salighed. Der faar vil S. Paulus saa meget sige.

Først oc faar alle ting skal Gud sende Predickere. Oc same Predickere skulle forkynde Guds ord/oc almuen skal anamme oc tro same Ord. Naar som de nu høre oc troer/ oc befinde sig brødelig/skrøbelig oc vdulig/i alle deris tancker oc gierninger/handel oc væsen/da haffue de aarsage til at paakalde Gud/oc bede om hielp oc trøst/Der kand da Gud ick andet/ effterdi de troer oc forlade sig paa hannem/end beuijse dem troskab/trøste oc endelig giøre dem salig. Det er oc det hand siger/ Huo som paakalder HErrens naffn/hand skal bliffue salig.

Huorledis kommer det da/at alle Menniske icke bliffue salig?

S. Paulus siger/at de som høre Predickernis Ord/anamme det i Troen/deris hierte bliffuer rørt/at de lære at kiende deris Sønder/oc sucke aluarlige effter retferdighed/dem beuisis naade oc de faa ocsaa salighed.

Men de andre/som huercken høre eller ville høre Guds Ord/ men foracte det middel/formedelst huilcket Troen oc den hellig Aand giffuis/de bliffue forherdede i deris Sønder/oc skulle endelige dø oc forderffuis der vdi/ Rom. viij. Huo som icke haffuer Christi Aand/hand hører hannem icke til. Da

Da er det deris egen skyld / som bliffue fordømde / som icke ville høre Ordet eller anamme det?

Ja visselig er det deris egen skyld/Der faar klager oc Paulus met Propheten Esaia i det liij. Cap. HErre/ huo troer vor predicken? Lige som hand vilde sige/ O kiere Gud/ det er en gandske liden hob/ der anammer dit Ord/oc henger ved sandhed/den største hob følger løgen effter.

Ja siger du / Jeg haffuer icke hørt Ordet?

Der til suarer Paulus/oc siger/at den vnskylding skal ingen hielpe/Fordi at som den xviij. Psalm. bær vidnisbyrd om/ da vdgick io Propheters / Apostlers oc de rette Predickers liud i alle Land/oc deris ord i den gandske Verden.

Hørde der dog mange Jøder Christum oc Apostlene/oc bleffue alligevel icke salige?

Ja/de som dem hørde/ oc trode deris lerdom/ de bleffue salige. Men de andre/som dem hørde/oc vilde dog icke anamme eller tro deris lerdom/de ere fortabte. Saa bliffuer alligevel Gud retferdig / i det hand giør dem salige som troer. Er nogen fordømt / da skal hand giffue sin vantro skyld oc icke Gud. Saa haffue vi her alle deris straff/som icke ville tro Guds Ord/Oc der imod de tro Menniskis betaling / oc deris/som leffue effter Euangelio / at Gud vil bønhør dem / naar oc før de bede/oc suare før de røbe / oc endelig hielpe dem til Liff oc Siel/Amen.

Om Apostlene/en Predicken Euangelium/ Matth. v.

JEsus sagde til sine Disciple/Jere Jordsens Salt. Om Saltet møster sin Krafft/huor met skal mand salte? Det er intet lenger nøttelig / end at det skal kastis vd/ oc Folck skulle træde der paa.

Jere Verdsens Liuss. Den Stad som ligger paa it Bierge / kand icke skiulis Mand tender oc icke it Liuss/ oc setter

oc setter det vnder en skeppe/men paa en Liusse stage/saa liuser det da faar dem alle som ere i Huset. Lader saa eders liuss skinne for Menniskēn/ at de kunde see eders gode gierninger/oc prise eders Fader i Himmelen.

Huad lærer Christus oss i dette Euangelio?

To stocke/Først kalder hand Apostele oc deris Efterkommere/Biscopper oc Predickere/Jordsens Salt/Verdsens Liuss oc en Stad som ligger paa it Bierge/ Oc vil/at de skulle i deris kald salte oc skinne/det er/lære oc Predicke. Dernest/skulle de saa skicke sig met deris Lerdom oc Predicken/at det kand vere Menniskēn oc Almuen trøsteligt oc nøtteligt.

Huad siger Scrifften om Salt?

Gud taler met Mose om Israels Børns Offer. Leuit ij. oc siger / Du skalt salte alle dine Madoffer/Oc dit Madoffer skal aldrig vere vden din Guds Pactis Salt/Thi du skalt i alle dine Offer Offer Salt. Oc i den Prophete Ezechiel Cap xxxiiij. befalis Presterne/at de skulle strø Salt paa Brendoffer/oc Offre saa Gud til it Søndoffer. Formedelst denne Salten i det Gamle Testamente/vil Gud giffue til kiende/huad de Prester i det ny Testamente skulle giøre/ det er/ at de skulle Predicke Louen oc Euangelium / Først / Louen oc de mangfoldige straff oc Guds plager/som hand haffuer ladet vdgaa offuer Søndere/ at de der met kunde stinge ind i Menniskens hierter oc forferde dem/at de kunde bliffue Aandelige hungrig oc trøstig/ forlengis effter Guds naade oc barmhiertighed/krybe til Kaarsse/ ydmyge oc bedre sig. Der nest formedelst Euangelium trøste dem igen/at de skulle giffue Gud deris Legeme oc Siele/til it velbehageligt oc leffuende Offer/Som S. Paulus beder oc formaner Rom. xij.

Huad kaldis Salt i Scrifften?

Salt kaldis Guddommelig viijsdom/Chriſtelige lerdom oc tuct. Der faar siger S. Paulus Coloss. iiij. Eders tale skal altid vere liff salig/ oc offuerstrød met Salt / at i kunde vide/ huorledis i skulle suare huer mand.

Huad

Huad nature haffuer Salt?

Trehande krafft / Det bidder / renser oc beuarer hvad det kommer paa / at det bliffuer vforderffuet / oc icke raadner. Saa scriffuer S. Paulus ij. Timoth. iij. At all Scrifft er indgiffuen aff Gud / at hun skal vere nøttelig til Lærdom til straff / til forbedring / til tuctelse / i retferdighed / At it Guds Menniske skal vere fuldkommen / oc skickelig til alle gode gierninger.

I huor mange parte delis Scrifften?

I tuende parte. I Louen oc Euangelium louen giffuer Sønderne til kiende / oc forferder Samuittigheden. Euangelium trøster Samuittigheden / oc forlader Sønderne / Euangelium renser oc holder hiertet karsk oc sund.

Huor faar bruger Christus denne Lignelse?

Lige som Kiød oc Fisk raadner oc forderffuis / naar det er icke saltet / saa er oc i Menniske vduelig til alt got / vden hand er salter / met det Guddomlige vijss heds Salt / met en retsindig tro / oc vnderuist i Guds salige ord.

Er det icke da en Kiedsommelig ting / at salte Jorden / det er / alle Menniske?

Ja visselig er det en kiedsommelig ting / at straffe alle Menniskis Sønder / laster oc vdyd / oc intet haffue til løn der faar / vden vmag oc arbeyde / had / affuind / oc forfølgelse / At en Predickere vel maatte sige / Jeg setter Dieffuelen til at Salte oc predicke i mit sted / efftherdi ieg haffuer intet igen / vden stor vmage oc suart arbeyde / foractelse / bespottelse. oc all vløcke etc. Huad kommer det mig ved / at ieg skal tage all Verdsens had oc affuind paa mig? Jeg vil lade der gaa sin vey / Jeg vil ocsaa vere en almuess Mand / oc lade andre Salte oc predicke etc. Lige som Bisper / Prelater oc alt ere Prester giorde / de hulde sig fra predicke Embedet / oc Døbte i den sted Klocker / viede sten oc Træ / rølede oc brølede i Kircker oc Kloster / at de io icke skulle giøre sig noget Menniske til vuen / eller sette liff oc gods i fare / Men de var ekon Kielne oc Leckere Fraadsere / Dieffuelsens tienere oc Marteler / oc skulle i det tilkommende liff / vere idel gloende brande i Helffuedis Ild.

Mig

Mig tøckis at Verden giffuer stor aarsage/oc hielper det troligе til?

Ja visselig. Thi naar Gud end opuecker gode Predickere/ som for Guds skyld tage all saadan besuaring til sig/salte ret-sindelig oc frimodelig / straffe Sønd oc ondskab / Oc Pre-dicke der til met / den hellige Scrifft oc Guddommelig sandhed / saa vnder mand dem dog neppelige tørt brød. Det seer da den meninge Mand / oc tencker/Skulle ieg holde min Søn til Skole / oc føde hannem op til predicke Embedet/at hand skulde lide hunger oc kummer/ lide forfølgelse oc foriagis/ oc stedes gaa i liffs fare? Ney/icke saa/ Hand skal der faar lære it Embede/bliffue en Kiøbmand oc Handlere etc. Der aff kom-mer det da/at predicke Stole staa tomme/oc ingen vil hielpe den fromme Christo / at bære sit Kaarss.

Huor faar straffe Predickere ocsaa Verden / oc besønder-lig de Aandelige?

Huad skulle de giøre? Skal mand salte / da vil det bidde/ Christus befalede saa/oc vil ingenlunde andet / end at saltet skal vere skarp oc bidde vel igennem. Thi saa siger Gud Esaie lviij. Du skalt robe/skrige/lad icke aff/Opløfft din røst/som en Basune/oc forkynde mit Folck deris Sønder etc. Oc S. Paulus siger ij. Timot. iiij. Predicke Ordet/bliff ved/huad heller det er i rette tid/eller vtid/straffe/true/formane/met all taalmodighed oc lerdom etc. Oc Christus siger Johan. xvi. Naar den hellig Aand kommer/skal hand straffe Verden for Sønden/ for Sønden/ siger hand/ Icke for Hoer/ Tyffueri/ Mand-slet etc. Thi Offrigheden skal straffe saadanne Sønder. Men for de Sønder/som ere imod Troen oc Guds ord. Som ere/ Vantro / vtacknemelighed / falsk lerdom / løgen/vildfarelse/ Kettere/Secter/den Affguderi met Sielemesser/ Afflad/ Hel-gens tienste Calente/Brøderskab/ oc andet Papisteri. Imod disse Menniskens lerdoms oc løgens/dødelige Pocker/Pestilen-tze/forgiffrige Hugorms sting oc Podangel/skal mand haffue skarp Salt / oc støde det vel ind i de raadne stinckende Saar/ gnie oc skubbe dem vel igennem der met/paa det der kunde end nogle/om de kunde icke alle/beuaris fra Dieffuelen/oc reddis fra den euige død.

Huad om Saltet møster sin krafft/saa / at det er icke lenger skarp eller kand bidde igennem?

Alle andre forderffuede ting som Vin/ Øll etc. Kand mand end haffue noget gaffn aff/oc giøre ædicke der aff/Men forderffuet Salt duer til intet/ia icke end at det kand kastis vd iblant møg paa myddingen/Thi huor det føris hen/da giør det Aggre oc Vrtergaarde vfructsommelig. Der faar lige som it vfructsommeligt Vintræ/icke duer til andet/ end at kaste i Ilden oc brende/saa duer icke heller forderffuet Salt til andet/ end at det skal kastis vd paa gaden / oc trædis vnder Føder.

Saa hører ieg vel/ at lade forsømmelige Prelater staar i stor fare?

Ja visselig. Alle Papister oc lade forsømmelige Sogneherrer/Prelater/Kannicker etc. Som icke straffe Folcket/giffue dem deris Synd oc ondskab til kiende/minde dem icke paa deris ælendighed oc forderffuelse/men lade dem raade sig sielff/ tie stille der til/lige som dumme Hunde der kunde icke gøø/De skulle paa den yderste dag/ høre it gruselig forferdelig dom/ Deris egen Almue skal klage paa dem/oc sige/Kiere HErre/ denne haffuer veret vor Biscop/Sogneherre/Degen oc Prelate/Oc hand gaff oss aldrig Guds vrede til kiende/hand straffede aldrig vor Synd oc ondskab / hand forkyndede oss aldrig sandhed. Oc der som de end da ville aarsage sig/oc sige/De vilde icke høre oss/Da skal det icke hielpe dem/Thi Christus skal suare/Vide i icke/at ieg haffde befalet eder/at i skulde salte oc straffe? Skulde i icke mere actet mit Ord oc min befaling/ end alle Menniskis yndist oc venskab / mact oc vrede? Nu vel/Efftterdi i haffue leffuet effter eders egen villie/oc icke aleniste veret lade oc aarckeløse/men ocsaa fortæret eders tid i legemlig velløst oc glæde/oc her hafft it Paradis oc en Himmel. Da skulle i nu der faar igen/fare til den fule Dieffuel/oc imod eders villie/haffue Helffuedis Ild til løn / met alle dem som eder haffue hørt oc efftterfølget.

Dette er it grum oc forferdelig Dom?

Ja/det skal icke end heller diss imellem gaa dem vel her paa Jorden. Thi de skulle vdkastis som vdulig Salt/ oc bespottis

spottis

spottis aff den gandske Verden/Som den Prophete Malachias siger i det ij. Capittel. Prestens Lipper skulle beuare Lerdom/at mand skal kreffue Louen aff hans mund etc. Men i tra aff veyen / oc forargede mange i Louen / sønderbrøde Leui Pact/siger HErren/Der faar haffuer ieg ocsaa giort det saa/at i ere foractede oc vuerdige faar det gandske Folck/ fordi at i beuarede icke mine veye. Jeg lader mig io tøcke/at disse Ord haffue paa denne dag deris rette gang/at saadanne vnøttige Menniske/ Sophister / Papister/ Drømere/ ere foractede i all Verden/Christi ord/Kaster den vnøttige Suend vd i mørcken skal ocsaa komme offuer dem/ oc fuldkommis met dem.

Huor faar kalder Christus sine Disciple Verdsens Liuff?

Fordi at de skulle opliusse Verden/vnderuijse Menrisken/ oc føre dem til den euige salighed.

Huor met?

Met det hellige saliggiørende Euangelio/ det hand befalede dem Marci i det sidste Capittel/Gaar bort i den gandske Verden/predicker Euangelium faar alle Creature. Thi at vden dette Liuff/er Verden icke andet end idel mørcken oc blindhed/ idel Sodoma oc Gomorra/ia Helffuede sielff. Thi at haffde Verden hafft noget andet Liuff/huor til skulde det da veret nøtteligt at Christus skulde vdualt Disciple oc Apostle/oc sagd/ J ere Verdsens Liuff/ oc befalet dem/ at gaa i Verden/ oc Predicke Euangelium.

Huad er da Paffuen/Cardinaler/Bisper/Kannicker/Døgen oc andre saadanne Prelater?

De rose sig vel/at de ere Verdsens Liuff/Christi Statholdere oc Apostlernis Arffuinge oc Efftεrkommere/Men predicke Embedens Salt/er bleffuet til Olie oc Chrisme/ til Klocker at døbe / til Træ oc Sten at Vie / oc til at giøre Affguder met Olie/ Aff *Lux* bleff der *Lex*, Thi de opfyllde de gandske Verden/ met deris galne vgudelige Louer oc Decreter/Oc de fordempede oc vndertrøcte de trofaste Apostlers Liuff/met deris forblinnede Dieffuels lerdom/Oc ere huercken Salt eller Liuff/ men lade Bugfyllere dumme Hunde etc. Som huercken lære eller predicke/ huad Christus haffuer befalit.

Huad bør en ret Chriſti Tienere at giøre?

En Chriſti Tienere ſkal frimodelig oc driſtelig Salte/ der neſt ocſaa ſkinne obenbare/ Sette liuſſet paa en Liuſſe ſtage/ icke vnder en Skeppe/ it Bord/ Benck eller Seng/ Icke leffue i verdſlig rigdom/ prael oc løſt. De vtro Tienere ſige (diſſ vær) i Chriſtendommen/ haffue de alle predicke Stole/ Daaben/ Sacramente/ oc alt det ſom hører til Predicke Embedet/ i deris hender/ oc vdrette alligeuel intet aff deris Embede/ Ja de maale i det ſted Korn oc Mel vd/ oc ſixle for Pendinge/ de dricke/ fraadſe/ ſlampampe/ lege/ ſoffue oc bruge deris legeme i all legemlig velløſt/ oc acte gandſke lidet huor de arme Siele bliffue/ ſaa aldelis ere de aff Hyrder bleffne til Vlffue.

Huad vil nu Chriſtus met diſſe Ord/ I ere Jordſens Salt/ oc Verdſens Lius?

Saa meget vil hand ſige. Førſt/ at Predickere ſkulle vere lerde i Louen oc Euangelio/ at de kunde giffue/ huer ſom ſpør dem at/ gode raad oc klar vnderuiſſning aff Scrifften/ Der neſt/ at de ſkulle førſt bruge deris Kunſt oc forſtand til Guds ære/ der neſt til deris Neſtis trøſt oc Salighed/ Straffe de Onde oc trøſte de Gode/ Oprette dem ſom ere falden/ oc viſe dem paa den rette vey/ ſom ere i vildfarelſe. Det tredie/ at de ſkulle vere beredde oc beuebnede/ at gaa driſtelige frem oc ſtaa faar den gandſke Verden/ ſom paa it høyt Bierge/ lade ſig frimodelige til ſyune/ oc obenbare høre ſig/ intet tie eller ſtoppe vnder ſtoel/ oc lide der offuer huad dem tilfalder/ Thi den ſom beſkickede dem til Salt oc Liuſſ/ hand ſkal vel ocſaa holde ſin ſkick ved mact/ lige ſom hand loffuer oc tilſiger Matth. x.

Huorledis beſluter Chriſtus dette Euangelium?

Hand ſiger/ lader eders Liuſſ ſaa ſkinne faar Menniſken/ at de kunde ſee eders gode gierninger/ oc priſe eders Fader i Himmelen.

Huad vil Chriſtus met diſſe Ord?

Efftherdi der intet Embede paa Jorden/ ſom haffuer mere freſtelſe/ end predicke Embedet/ da formaner hand gandſke flitelig/ at huer ſkal tage vel vare paa ſit Liuſſ/ Lige ſom hand vilde ſige/ Verden ſkal der ſtaa effter oc arbeyde paa/ at hun ſkal kunde formørcke oc vndertrøcke eders Liuſſ/ Men ſtaa

ſtadelige/

ſtadelige/oc verer frimodige imod hinde/Der ſom i ekon kunde ſaa meget beholde/At i icke krybe i ſkiul/oc ſette liuſſet vnder en Skeppe/Bord/Benck eller Seng/Men vdrette eders Embede redelig / Da vil vel ieg der tage vare paa/oc beſtille det ſaa/at Verden ſkal huercken vndertrøcke eller fordempe eder. Predicker ekon i oc lærer Menniſken mit hellige Euangelium/ Lige ſom ieg befalede eder/oc forkynder driſtelig oc frimodelig Troen oc Guds Ord / vnderuiſer de arme oc bedrøffuede hierter/oc angerfulde Samuittigheder / i de rette Chriſtelige oc Euangeliſke gode gierninger/ oc beuiſer eders lerdom oc predicken/met it Chriſteligt leffnet oc gode omgengelſe/oc giffuer huer mand gode Exempel oc efterſyun/Da ſkal det ingen nød haffue met eder/ i ſkulle vel bliffue beuarede. Sla de end legemet ihiel / da ſkulle de icke dræbe Sielen / Jeg vil giffue eder Mund oc vijſſdom/huilcken alle eders Modſtandere icke ſkulle kunde imod ſige eller imod ſtaa. Oc der ſom i ſaa bliffue beſtandige / da ſkulle i euindelig glæde eder met mig / i Himmelrige i det euige Liff/ Amen.

Om Martelerne i almindelighed/Epiſtel til de Heb i det x. Cap.

Tencker ocſaa paa de fremfarne dage / i huilcke i var opliuſde / oc lidde en ſtor pinactelig ſtrid / en part ſielff/formedelſt forſmædelſe oc drøffuelſe ere bleffne it vidunder/En part/at i haffde ſamfund met dem der det ſaa gick. Thi at i haffde metlidelſe met mine band/oc lidde met glæde/at de røffuede eders gods/ſom de der vide/at i haffue hoſſ eder ſielff/en bedre oc varafftige boſkab i Himmelen Kaſter eders forhaabelſe icke bort / huilcken der haffuer en ſtor betaling. J haffue oc Taalmodighed behoff/ at i kunde giøre Guds villie/oc anamme Forlettelſen. Thi end nu om

 en liden

en liden stund/ da kommer den/ som komme skal oc icke tøffuer. Oc den Retferdige skal leffue aff Troen. Men huo som viger hannem skal min Siel/ icke haffue behagelighed til/ oc vi ere icke aff dem/ som vige oc bliffue fordømde/ men aff dem som troer/ oc redde deris Siele.

Huad skulle vi besønderlig lære/ oc beholde aff denne Lectie?

Tre støcke/ Først/ er her en vnderuisning oc paamindelse/ huorledis den skal vere skicket/ som rettelig vil bekiende den Guddommelige sandhed. Der nest en nøttelig formaning til Troen/ til taalmodighed/ oc til Christelig lydighed. Det tredie/ en aduarsel/ at vi skulle icke afflade eller bliffue mistrøstige.

j. Huor om handler paamindelsen?

Hun giffuer met klare Ord alle Menniske til kiende/ huorledis Christi rette Marteler skulle vere skickede.

Huad kaldis en Marter?

Martyr er it Gresk Ord/ oc kaldis saa meget/ som it bestandig vidnisbyrd/ det altid oc alle øyenblick bekiender sin tro/ oc vor HErre Christum/ icke aleniste met Munden/ men ocsaa met sit leffnet/ oc om behoff giøris/ met sit eget Blod. Der faar kaldis icke aleniste de Martires/ som bliffue aff liffuet for Euangelij skyld/ men ocsaa alle andre fromme Christne/ som lide forfølgelse/ gienuordighed oc modgang/ for Ordsens bekiendelsis skyld/ Oc ere veluillige oc redebon til/ at gaa føri døden/ end lade sig trenge fra denne bekiendelse.

Huad skal da en ret bestandig/ sandheds bekiendere haffue?

To støcke/ Ret sand opliussning aff Gud/ oc retsindig taalmodighed.

Huad er Guds opliusning?

Icke andet/ end at naar it Menniske/ anammer Guds ord met Troen/ da lærer hand der aff/ at kiende Gud fuldkommelige/ saa/ at hand ved/ huad hand haffuer aff Gud/ oc huad hand skal vinte oc anamme aff hannem/ der tager da den hellig Aand/ all Menniskelig førmørckelse bort/ formedelst sin guddommelige forarbeydelse/ optender Troen/ oc opliusser hiertet/ at vi kiende Gud Fader oc hans Søn Jesum Christum/ huad hand er/ oc huad sind hand haffuer imod oss. Denne kundskab kaldis rettelig det euige Liff/ Johan. xvij.

Huorledis kommer mand til saadan opliusning?

Formedelst Troen/oc at mand offte oc idelige hører det Guddommelige Ord/oc beder aluarlige.

Huorledis skal mand bede der om?

Som den hellige Dauid beder Psal. xiij. See dog oc bønhør mig HErre min Gud/Opliuss mine Øyen/at ieg icke soffuer i døden/Psal. xviij. HErre min Gud giør min mørckhed klar Psalm. lxvij. Gud ver oss naadig/oc velsigne oss/hand lade sit Ansict opliusse oss/At vi kunde paa Jorden kiende hans Vey/iblant alle Hedninge hans salighed/Psalm. cxix. Lad dit Ansict skinne offuer din Tiener/oc lære mig din ræt.

Huo er da det Liuss/der oss skal opliusse?

Aleniste Jesus Christus Guds eniste Søn/der sielff siger Johan. viij. Jeg er Verdsens liuss/huo som følger mig effter/hand skal icke vandre i mørcken/men hand skal haffue liffsens Liuss. Oc Johan. xij. Jeg er kommen it Liuss til Verden/paa det/at huo som troer paa mig/icke skal bliffue i mørcken. Der faar siger oc Dauid Psalm. xxvij. HErren er mit Liuss/oc min salighed. Huem skulde ieg frøcte faar?

Huilcken er den Løcte/der dette liuss er set vdi?

Denne Løcte er Guds Ord Psal. xix. Dit Ord ere mine føders løcte.

Haffue vi oc Foriettelse/at Gud vil opliusse oss?

Ja visselig/Thi Simeon siger aff Guds Aand/at Gud Fader/beredde sin Søn Verdsens Frelsere/it liuss til Hedningers opliusning. Oc Johannes siger/At Christus det euige liuss/er fordi kommen til Verden/at hand vil opliusse alle Menniske/som komme i Verden/der som de ekon ville anamme oc kiende hannem/lige som Propheten Esaias oc saa formaner. Vaage op du som soffuer oc staa op fra de døde/da skal Christus opliusse dig.

Huad er Taalmodighed?

Taalmodighed er en offuermaade herlig Guds gaffue/som er/at mand i Troens bestandighed/oc en retsindig forhaabelse/fordrager denne Verdsens modgang/oc allehande frestelser/huad heller de ere aandelig eller legemlig/oc forninter saa

ter saa naadig forløsning aff Gud/Oc der til met/taalmodeli-
ge møster oc omber/ det mand icke kand faa.

Ligger der da saa stor mact paa Taalmodighed?

Ja/der er intet/der en ret Christen oc sandheds bekiende-
re/haffuer saa vel behoff/som taalmodighed. Fordi at strax
Troen optendis i hiertet formedelst Guds Aand/da kand hand
icke huile eller holde stille/men hand bryder vd met sin bekien-
delse/roser/loffuer oc pryser intet andet/end Gud aleniste oc
hans naadige velgierninger oc vnderlige gierninger. Saadant
kand da Verden (som stedes vil tiene Dieffuelen til tacke) icke
fordrage/Saa kunde oc icke de rette Christne tie stille/der off-
uerfalder mand dem da/plager deris Legeme/Hustru oc Børn/
giør dem skade paa deris gods/ oc alt det de haffue. Der faar
giøris det gandske vel behoff/ at Gud vil begaffue dem met
taalmodighed/thi det er dem ellers vmuelig/at de kunde bliff-
ue bestandige i saa mange frestelser.

Huor vdi skal mand besønderlig beuisse Taalmodighed?

Vi skulle først haffue taalmodighed paa/ vor egen vegne/
Der nest paa anderis vegne.

Huorledis skulle vi bære taalmodighed paa vor egen vegne?

Naar forfølgelse begyndis / da skulle vi icke vere heffnsam-
me/icke heller knurre imod Gud/icke søge vtilbørlige vgudelige
middel/at de vi kunde vnduere kaarssit/Men vi skulle lide taal-
modelig all forsmælse/skendsel/ forhaanelse / spe oc spot/Oc
Gud til tienste oc ære gierne vdholde/der som mand oc skulde
for hans Naffn skyld/sette til oc forlade baade gods oc Huss/
liff oc legeme der offuer.

Huorledis skulle vi vere taalmodige paa anderis vegne?

Naar vi see at vore Metbrødre oc Metchristne/lide for-
følgelse/trengsel/oc drøffuelse/forhaanelse oc bespottelse/ da
skulle vi icke skamme oss ved/at haffue omgengelse met dem/
men haffue metlidelse met dem/det er/komme dem til hielp met
raad oc gierninger/ trøste dem/ oc met det Gud haffuer forlent
oss/hielpe oc forfremme dem til det beste. Oc der som vi end skul-
de komme i fare der offuer/at oss kunde vendis skade til/ paa
vort gods oc paa vor næring/da skulle vi gladelige lide saa-
dant/sette

dant sette sagen ind til Gud / oc vide / at vi haffue hoss oss sielff en bedre bolig i Himmelen.

Er da Taalmodighed saa nøttelig en ting?

Lige som det bliffuer oss suart oc surt paa at gaa / før vi kunde veñis til Taalmodighed / Saa fører hun met sig disse mere nøtte oc vforgengelig fruct. Thi vor HErre Christus siger sielff / At de vdualde skulle bære meget fruct i taalmodighed. Der faar siger oc Paulus Rom. v. Drøffuelse giør taalmodighed / oc talmodighed giør forfarenhed / oc forfarenhed giør haabet / Men haabet lader icke beskemme. Oc til Timotheum scriffuer hand. Lide vi / Da skulle vi oc regnere met hannem. Salig er den Mand (siger S. Jacob) som lider frestelse / Thi effter hand er forsøgt / skal hand anamme Liffsens krone / huilcken Gud haffuer tilsagd dem / der hannem elske. Dette samme er det ocsaa der denne Epistel siger / J haffue talmodighed behoff.

Huor faar giøris da Taalmodighed behoff?

Først / at i kunde giøre Guds villie / Fordi at intet vtaalmodigt Meñiske / giør det som Gud er behageligt / men setter sig stedes imod hans villie. Der nest at i kunde anamme foriettelsen.

Huad er oss da tilsagd?

Det evige Liffs arffue / Guds rige. Huo som der vil ind / hand skal formedelst megen drøffuelse gaa der ind / Acto. xiiij. Oc huo som formedelst drøffuelse skal gaa oc komme der ind / hand skal giøre det i taalmodighed Thi vtaalmodighed bliffuer til bage oc kommer icke igennem / der til met heder det saa / ville vi regnere met hannem / da skulle vi tilforn lide met hannem.

Huor til formaner S. Paulus effter denne paamindelse?

Hand formaner oss / at vi skulle met all flid / fuldkomme oc vdrette Guds villie.

Huad er Guds villie?

Det er Gud Faders villie / at huo som seer Sønnen / oc troer paa hannem / skal haffue det evige Liff Johan. vj. Oc Paulus j. Thessalo. v. siger Formaner de vtuctige / trøster de Mistrøstige Fordrager de Skrøbelige / verer taalmodig met huer mand / Seer til / at ingen betaler ont met ont / men legger eder altid effter det gode / baade indbyrdis oc imod huer mand.

Verer altid glade/beder vden afflade lse / Verer tacknemelig i alle ting. Thi det er Guds villie i Christo Jesu til eder.

Huorledis fuldkommis same Guds villie?

Mand fuldkommer Guds villie/aleniste formedelst Troen/ oc formedelst taalmodighed.

Huorledis formedelst Troen?

Troen holder sig til det sande vomskifftelige Guds ord/ oc huad som der loffuis oc tilsigis vdi/det giør hun til sit eget. Anammer saa gladelige Guds hellige gaffuer / de hand skencker oc giffuer Verden/som er/den HErre Jesum Christum/met den hellig Aand/oc alle Himmelske gode ting. Huor som denne retferdige Frelsere nu erider til regnis naadelige det same Menniske / formedelst Troen/aff Gud / for Christi skyld/ huilcken hans tillid staar paa/Guds villies oc Louens fuldkommen opfyldelse. Oc saadan it trofast hierte/haffuer fred oc glæde/ Søndernis forladelse oc det euige Liff.

Huorledis fuldkommis Guds villie/formedelst taalmodighed?

Alligeuel it Menniske actis oc regnis faar Gud/aldelis retferdig oc salig for Christi skyld/oc anammis aff naade til it Guds Barn/saa bliffuer der dog/saa lenge vi ere i denne Verden/ megen søndelig løst/ ocsaa i de Vdualde/at mand stedes maa vinte strid imellem Aanden oc legemet. Oc paa det Troen nu skal prøffuis oc vi skulle øffue vor Bøn/haab / lydighed/ oc Guds frøct etc. Da legger Gud det hellige kaarss paa oss/det skulle vi da anamme met taalmodighed / oc hiertelig gierne vere hans Faderlig villie lydig der vnder.

Haffue vi da oc her til en trøst?

Ja visselig/baade til Troen / oc til taalmodighed.

Huorledis til Troen?

Mesteren til denne Epistel siger/at den retferdige skal leffue aff sin tro/som den Prophete Habacuc / haffuer lenge tilforne Propheteret. Thi Troen er en hiertens visse stadighed/en viss fundament/der icke viger/icke rocker/icke siuncker ned/icke falder/men er stadig/ oc haffuer Ordsens art oc nature/ der det holder sig til/huilcket der bliffuer euindelig Esaie. xl. Huo som nu troer/hand skal ocsaa bliffue euindelig. Det maa vere vduortis til at see/huordant det kand/Thi Troen omgaaess met vsyunlige ting/

lige ting/oc lader sig icke forføre. Saa er den hellige Scrifft fuld aff herlige Sprog/ i huilcke Troens art oc nature/krafft oc forarbeydelse giffuis til kiende.

Huad trøst haffue vi aff taalmodighed?

De som i taalmodighed fuldkomme/oc trollige vdrette Guds villie/ de skulle anamme foriettelsen/ det er/ alt det Gud haffuer tilsagd oc loffuit dem/skal visselige vederfaris dem Der til skal saadan taalmodighed oc pijne icke vare euindelig / men om en liden stund/da kommer den/som komme skal/oc tøffuer icke / som er/ vor forløsere Jesus Christus. Thi vi vide / at alle Creature forlengis met oss/ oc ere end nu stedes i bang-hed. Oc icke aleniste de/men ocsaa vi sielff/som haffue Aandsens første grøde/forlengis oc hoss oss sielff/ effter Børnsens vdkaa-relse/oc bie effter vore legemis forløsning. Thi vi ere vel sa-lige/dog i haabet. Oc det haab som mand seer/er icke haab/ Thi huorledis kand mand haabis til det / der mand seer? Men haabis vi til det der vi icke seer/da bie vi der effter met taalmo-dighed.

Huor faar giffuer denne Epistel oss atuarsel?

At vi skulle icke vige oc falde/fra den rene bekiende sandhed.

Huor aff kommer saadan affald?

Aff vantro oc vtaalmodighed/at mand kand i nød icke for-lade sig paa Gud/søger middel oc veye/at mand kand hielpe sig sielff / finde paa raad oc skaffe sig sielff beskermelse. Oc naar mand skal lide noget/saa/ at mand maa frøcte oc vinte store HErrers vrede oc vgunst/møste sit gods/oc staa i anden fare/da giffuer mand her it/der it andet støcke til/oc viger/oc giffuer i saa maade vantroen obenbare til kiende. Der til er da den kloge fornufft / Frue Hulda / oc Verdslig vijsdom en offuermaade fornumstig oc snedig Mesterinde. De andre ville icke gierne/ holde en liden stund vd met Gud/oc hielpe at bære kaarssit/de knurre oc vorde vuillige/oc giøre paa det neste alt huad mand begiærer aff dem/at de kunde bliffue fri fra kaarssit.

Huad truer Gud saadan vstadige Menniske met?

Huo som viger? siger Gud) den skal min Siel icke haffue be-hagelighed til. Det er en stor vanart oc vdyd/ naar mand fal-der fra

der fra en Verdslig HERRE. Huor meget verre er da det/ at mand forhindrer Gud sin hiertelige Faderlige behagelighed/ met saadan skendelig affuigelse oc affald:

Gud vdualde sig/ oc kallede formedelst sit Ord oc Aand/ en besønderlig Kircke oc Meninghed paa Jorden/ oc troloffuede sig hinde som sin elskelige Brud/ hand haffuer oc en besønderlig oc hiertelig behagelighed der til / oc en offuermaade stor løst oc glæde der aff. At nu nogle aff dem (ia alt formange) som ere i denne Meninghed/ icke ville besinde/ huor stor naade Gud haffuer beuist dem/ oc naar forfølgelse oc drøffuelse kommer/ lade locke eller true sig der fra / bliffue vtro eller tuilraadige/ det er hannem gandske mishageligt/ huor aff hand oc bliffuer saa fortørnet/ aff Guddommelig retferdighed/ at hand nødis til at straffe saadanne Mammelucker oc Vendekaaber met all vløcke/ oc endelig der som de end ville der til met haffue ret paa at staa/ met den euige fordømmelse oc Helffuedis Jld/ Plage oc pine dem til euig tid.

Ja siger du/ Mand skulde alligeuel for fred oc endrectighed skyld/ vndertiden vige Modstanderne oc giffue dem noget til?

Der haffuer du ingen befaling paa/ i den gandske hellige Scrifft/ oc meget mindre nogen foriettelse / at der skal komme fred aff. Der giffuis meget snarere aarsage til/ mange arme Samuittigheders vfred met/ oc din egen fordømmelse. Der faar skulle eller kunde vi icke vden Guds besønderlige mishagelighed / vige vore Modstandere til deris vildfarelsis stadfestelse / i det ringeste støcke / der er vor Religion oc Guds tienste anrørendis/ icke heller tilstede dem noget eller sielff anamme/ der kand regnis Guds Ord til en fornedrelse. Ville de der offuer buldre/ traadse oc vndsige meget/ da kunde vi icke giøre der mere til/ end befale Gud vor sag/ oc met taalmodighed i Troen/ vinte hans hielp oc forløsning.

Huad trøst haffue da de/ som ere bestandige i Troen?

De som troer aff hiertet oc bekiende met Munden/ skulle redde deris Siele/ det er/ de skulle vere oc bliffue Guds børn / oc det euige Liffs Arffuinge euindelig. Oc alligeuel det end skal

gaa

gaa vnderlige/oc synnis/lige som de skulde aldelis vndergaa/ bliffue til euig tid forderffuede oc vnder døden/saa skulle de dog endelig redde deris Siele / oc forløsis fra all vløcke oc ont/ oc føris til Guds rige. Det giffue oss Gud allesammen/Amen.

Om Martelerne/en Predicken/

Luce. viij.

JEsus sagde til sine Disciple/Jngen tender it Liuss/ oc skyul det met it Kar/eller setter det vnder en Benck/ Men hand setter det paa en Liusse stage/ Paa det/at huo som der gaar ind/skal see Liuset. Thi der er intet skiult/ som icke skal obenbaris/oc intet hiemmeligt/som ey skal kundgiøris/oc bliffue obenbare. Saa seer nu der paa/huorledis i høre til. Thi huo som haffuer/hannem skal giffuis/Men huo som intet haffuer/hannem/skal ocsaa det tagis fra det hand mente sig at haffue.

Huad holder dette Euangelium oss faar?

Tre støcke. Først/at Gud optende it Liuss i Verden/ som er/Euangelium/at det skal skinne. Der nest/At Euangeliũ Liuss skal staa paa en Liussestage/skinne/oc kundgiøre alle ting/ obenbare. Det tredie/ Huorledis mand skal høre oc anamme det hellige Euangelium.

Huad Liuss optende Gud i Verden?

Hand optende it legemlige oc Aandeligt Liuss. Thi at lige som Gud besørgede denne synlige Verden/met it herligt Liuss/ met den naturlige løstige Siæl/Saa haffuer hand ocsaa besørget Christendommen / met det hellige Euangeliũ nadelige Liuss. Oc lige som mand skal icke vinte nogen anden Soel i Verden/end den der nu fem tusinde Aar haffuer skinnet oc oplinst Verden / Saa skal mand icke heller vinte noget ander Euangelium i Christi Rige/det er/ i den Christelige Kircke eller

Christen-

Christendommen/end det/ som formedelst de hellige Apostle/ bleff predicket i den gandske Verden/ aff Christi befaling / oc anammet aff den Christelig Apostoliske Kircke.

Solen bliffuer alliguel vndertiden formørcked oc møster sit skinn?

Det skeer vel vndertiden/At den løstige Soel formørckis til en tid/formedelst Skyer oc Taag/men hun lader icke fordi aldelis aff at skinne. Lige haffuer ocsaa Euangelium/vel veret vndertiden formørcket/formedelst Tiranni oc forfølgelsis mørcke Skyer/oc formedelst Ketters/Parthier oc Secters taag/ oc formedelst Dieffuelsens lerdom oc Menniskens vildfarelse/ Men aldrig kunde enten Tiranner eller Kettere/Parthier eller Papister/fordempe oc vndertrøcke det. Thi Euangelium er Guds Krafft/som giør dem alle salig/der troer paa/oc er begrundet paa den stercke faste/Klippe/imod huilcken alle Helffuedis Porte intet kunde giøre/Naar mand end fordemper det paa en sted/ saa gaar det paa ti steder op igen.

Huad er Euangelium for it Liuss?

Euangelium er det eniste Liuss/ aff huilcket vi skulle see at vandre i denne mørcke Verden. Dette Liuss siger Christus om Johannes i det iij. Liusset kom til Verden/oc Menisken elskte mørcken mer end Liusset. Oc S. Petrus siger ij. Pet. j. Vi haffue it fast Prophetiske Ord / oc i giøre vel / at i giffue act der paa/som paa it Liuss/der skinner i it mørck sted/indtil dagen bliffuer Liuss/oc Morgenstiernen opgaar i eders hierte. Lige som hand vilde sige/Effterdi i ere i denne Verdsens mørcken/da giør det eder vel behoff/ at i holde eder til Guds Ord/Thi det er alene den Løcte/met huilcken vi komme igennem mørcken/ som Dauid siger i den cxix. Psalm. Dit Ord er en Løcte faar mine føder/oc it Liuss paa min vey.

Huad er Verden?

Verden er mørckens Rige/Oc alle Menniskis fornufft oc gode tøcke er der til met idel mørckē/blindhed oc vildfarelse/der som de icke bliffue opliust met Euangelij liuss. Her haffue vi dette Liuss behoff/effter dette liff skulle vi icke haffue det behoff/Men vi skulle de see den Hellig Trefoldigheds Spegel/fra ansict til ansict.

Huad

Huad skal mand giöre met dette Liuff?

Dette Liuff skal tendis op/oc settis paa en Liussestage/ lige som Christus siger/Jngen tender it Liuff oc skiul det met it kar/eller setter det vnder it Bord/Benck eller Seng/men hand setter det paa en Liussestage/ paa det/ at huo som der gaar ind / skal see Liusset.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand vil der met formane alle State oc Embede/at huer skal giøre i sit Kald/det Gud haffuer befalet hannem/Thi alle Christne ere giord til Liuff i Daaben / oc optende met den hellig Aands ild oc naade / at de skulle skinne/ Jcke aleniste/at de skulle rose sig aff it Christeligt Naffn/oc kalde sig Christne/ høre Euangelium/oc giøre dog ingen Christelig gierning/Men de skulle skinne / oc giffue alle Menniske gode Exempel met deris Lerdom/oc leffnet/ Som Christus Formaner Matth. v. Lader eders Liuff saa skinne faar Mennisken/At de kunde see eders gode gierninger/ oc prijse eders Fader i Himmelen.

Huad skulle verdslige Regentere betencke hoff disse Ord?

De skulle betencke oc komme ihu/ at effterdi de ere Liuff oc Regentere/som ere beskickede aff Gud/da skulle de i deris kald/ stat oc embede/skinne/ vaage/ oc vere omhøggelige for deris Vnderdanne / skicke huer mand Lou oc Ret vden Personers anseelse/at de icke for vild eller vendskab/gunst eller gaffue forvende Retten/oc de skulle beuijse huer mand tilbørlig hielp oc trøst/forfremme Guds ord/straffe de Onde/beskerme de Gode/ forsuare Encker oc Faderløse Børn/oc gierne høre arme Menniske.

Huad skulle de Aandelige Regentere tencke?

De skulle komme ihu/at efterdi de side i Christi oc Apostlernis sted (som de rose sig aff) da skulle de ocsaa vere til finde som Christus oc Apostlene ere/vdrette flitteligeChristi oc Apostlernis befaling / predicke Guds Ord / forkynde Euangelium oc Guddommelige sandhed / vddele de hellige Sacramente effter Christi skick/ trøste bedrøffuede hierter oc mistrøstige Samuittigheder/met de salige Sprog aff Euangelio/oc aff den Guddommmelige scrifft.

Dette var vel salige tancker / der som de saa vilde giøre.

Det kand icke gaa vel til i Christendommen / naar huer vil offuergiffue oc lade sit eget Kald falde/oc see til en anden/naar de Aandelige ville regiære Verdslige/ oc de Verdslige regiære Aandelige/som de (disse vær) lenge haffue giort. Huad er Paffuen/ huilcken den gandske Verden / haffuer huldet det for en Gud: Huad giør hand Christendommen til gode? Huad kand den Christelige Kircke forbedris aff hannem? Huad er hans lerdom? Hans leffnet? Oc huorledis skiñer hand i Christendommen? Huor ere de Christelige oc Apostoliske Exempele? O du gode Gud/huad er det it ælendigt Liuff. Huad ere alle Cardinaler/Bisper/Prelater/Prouester/Officialer/Kanicker/Altere Prester/Muncke/Paffuens Oyenskalcke oc Disciple? De skulde vere Jordsens Salt/ oc Verdsens Liuff/ Deris Embede skulde vere at salte oc skinne / Men huad haffue de giort? Saltet haffuer møst sin Krafft oc er bleffuet vduligt| det salter icke| bider icke| Liusset er vdsluct| De haffue aldelis fordempet det rette Euangelij Liuff/met deris Dieffuels lerdom/met Menniskens drømme/ oc Papistiske Louer oc Decret / De ere huercken Salt eller Liuff/huercken Apostele eller predickere/men lade Fraadsere/Bugtienere/dumme Hunde/Senge heste/som altid ligge oc snurcke/ oc huercken ere Gud eller Menniske nøttelige.

Huilcke sette Liusset vnder en Skeppe?

De som tie Guds ord/oc offuergiffue predicke Embedet/ at de skulle icke møste Kornrente oc anden indkomme/de som læse meget mere i Landgilde Bogen/end i Bibelen/i det ny oc gamle Testamente / Ja de væde icke en gang Pennen i it gandske Aar/vden naar Bønder føre dem Korn/Lam Pendinge/ Hønss oc Giæss/oc de scriffue/ *Satisfecit*, i Registeert.

Huilcke sette Liusset vnder Brodet?

De som tie Guds Ord/at de skulle icke møste den søde haffkage oc nydelig mad / at de icke skulle møste fede Prebender/ Forleninger/Prelatedomme/oc at deris Steggers kand aarle røge om Morgenen / oc Vindkanden vancke lenge ved paa Afftenen.

Huilcke

Hvilcke sette Liusset vnder Bordet?

De som tie Guds Ord/for deris vchristelige Skiørleffnet oc Boleri skyld/de befrøcte at der som de anamme Euangelium/da skulle de offuergiffue deris Skøger oc Pappenollicker/ oc icke lenger/som de ere vaande til/kunde slippe en/tage en anden/oc lige som de der bytte Heste/skiffte en bort for en andē.

Hvilcke ere de som sette Liusset vnder Bencken?

De som sige / Anammer ieg Euangelium / da skal ieg altid læse i den hellige Scrifft/ studere/ predicke/icke lenger gaa aarckeløss/oc vere en dag driffuere| ieg skal bryde min morgen søffn| oc icke saa lenge drage Duendynen offuer hoffuedet/oc vende Dieffuelen en steg/Ney bort oc end langt bort det Euangelium| Jeg vil bliffue en Papist oc hoss min gamle skick/oc fare huort ieg kand/ Jeg veed at ieg bliffuer icke borte/ Vil Gud icke haffue mig/da anammer Dieffuelen mig gladelig. Saa tencke visselig oc sige alle Romanister / Papistiske Prester oc Muncke/ i alle Stict oc Kloster/ Gud oplinsse dem/ Amen.

Hvad er det Christus siger / der er intet skiult / som icke skal bliffue obenbaret?

Christus giffuer sit Ord dubbelt krafft. Først/ at det er it Liuss i mørckē. Der nest/at det obenbarer alle hierters hiem̄elighed/all Sønd oc Laster/icke aleniste paa den yderste dag/men ocsaa her paa Jorden. Saa kunde Cain icke skiule sit Mord/oc Dauid icke dølge sit Hoer. Det er it almindeligt Ordsprog| At der stoppis intet saa dybt ned/at det kommer io op igen/Item/ Der spindis ingen Traad saa smaa /at hand skal io til syune gaa/Item/Spørge vi det icke nyt| Da spøge vi det gam̄elt/Ja der som nogen end kand skiule oc stoppe sine Sønder ned i den̄e Verden / saa skulle de alligeuel paa den yderste dag / bliffue obenbare faar den gandske Verden/Engle oc Dieffle / Men naar nogen bekiender dem her/da skulle de bliffue skiulte i den anden Verden euindelig. J det at nogen falder fra eller til den Guddommelige sandhed/foracter eller anammer det Guddommelige Ord/kunde vi i nogen maade kiende/ huo der er en Christen eller icke Christen/huo der er it Guds Barn/eller Dieffuelsens barn| Aff Christi Ord/Johannes. viij. Huo som er aff Gud|

 hand

hand hører Guds ord. Men paa den yderste dag skulle Sam-
uittigheds Bøgger opladis/ oc huer skal døme oc giffue sig sielff
til kiende effter som hand trode/ oc bewiste Troen/ oc gaff hinde
vduortis til kiende/ met Kierligheds oc barmhiertigheds gier-
ninger.

Huad er det Christus siger / Seer til huad i høre/ oc huorledis i det høre?

Det er en aluarlig tale met disse Christi Ord/ Lige som hand
vilde sige/ Der skal bliffue it ødeligt oc forderffuet væsen i Chri-
stendommen/ J mine Apostlers oc Tieneris sted/ skulle komme
pralende hoffmodige storactige Prelater / lade / søffue Løff-
gengere/ Bugfyllere oc Bugtienere/ falske Lærere oc Løgenpre-
dickere/ som skulle forvende alt det / der er gudeligt oc Christe-
ligt/ oc føre ind Dieffuelsens oc Paffuens vgudelighed/ seer fordi
der paa/ oc giffuer act paa eders sag/ Seer til/ huad i høre/ om
det er Guds eller Menniskens ord / Seer ocsaa til/ om det er
Guds sandhed/ eller Dieffuelesns løgen/ Seer ocsaa til/ huorledis
i høre/ om det predickis eder trolig aff hiertet / eller aff idel
smigger oc høgleri / Oc om i høre det met it aluarligt trofast hi-
erte/ eller aff en sedvane oc for it vduortis syun/ Det gielder icke
Eble oc Pærer/ Nødder oc Pebberkagge/ Men det gielder Lego-
me oc Siæl/ Himelen eller Helffuede/ den euige Død eller det euige
Liff/ Huo som taber i denne sag/ hand haffuer tabt oc møst det
euige gode/ Men huo som vinder/ hand haffuer vundet en euig
Seyer.

Huor met beslutter Christus dette Euangelium?

Hand siger/ Huo som haffuer/ hannem skal giffuis/ Oc huo
som intet haffuer/ hannem skal ocsaa det tagis fra/ det hand
mente sig at haffue.

Huad vil Christus met disse Ord?

Dette er it Ordsprog / som vi pleye at sige / Alle ville smøre
Jsterleffuen for hand er feed/ Jngen vil smøre Brandstenen
for hand er heed/ Mand biuder den Brød som haffuer Brød/
Dem som Rige ere giffuer mand meget oc offuerflødige / de
Fattige giffuer mand/ saa at de bliffue arme oc fattige/ dette er
Verdsens skick/ ved denne maade taler ocsaa Christus her/ lige
som hand vilde sige/ Huo som bruger Guds gode gaffuer oc

naade/til Guds ære oc prijß/oc til sin Nestis forfremmelse oc forbedring / løcke oc salighed / hoß hannem skulle saddanne Guds gode gaffuer oc naade formeris. Men huo som mißbruger dem oc huercken tiener Gud eller Menisken der met/hannem skulle de allesammen tagis fra/at hand skal aldelis intet beholde/huercken legemligt eller Aandeligt. In Summa/ville i predicken høre oc anamme mit ord/ da skal den hellig Aand giffuis eder / hand skal ledsage eder i all sandhed/ oc giffue eder den rette forstand/oc der met all naade/Løcke oc salighed/Syndernis forladelse/oc det euige liff/ Men høre i eller predicke det forsømmelig oc foracte det/da skal den hellig Aand tagis fra eder/oc der met all naade/ Løcke oc salighed/ Lige skal det ocsaa gaa alle dem/som haffue it kald eller Embede/tage de flittelig vare der paa/da skal dem giffuis it større.

Giff Exempel:

Bleff der icke aff den solde Suend Joseph/ en stor Herre i Egypten? Aff den hyørde Dauid / en Konge i Jsrael? Aff den fangene Daniel/en Herre offuer gandske Babilon oc Persen? Saa siger Christus/Ey du fromme Suend/du trofaste Suend/ du haffuer veret trofast offuer lidet/ied vil sette dig offuer meget/Gack ind i din Herris glæde / du skalt haffue det euige liff/ Amen.

Om Bekienderne Epistel j. Corinth. iiij.

VJ ere bleffne it vdunder faar Verden/oc faar Englene/oc faar Menisken. Vi ere Daarer for Christi skyld/Men i ere kloge i Christo. Vi skrøbelige/ Oc i stercke. J herlige/ Oc vi foractede. Jndtil denne time lide vi Hunger oc tørst/oc ere nøgen/oc bliffue slagen / oc haffue ingen visse Sted/oc arbeyde/oc giøre gaffn met vore

egen hender. Mand taler oss ilde til/saa velsigne vi. Mand forfølger oss saa lide vi det. Mand bespotter oss/ saa formane vi. Vi ere stedes som Verdsens forbandelse/oc it rense offer faar alle Folck.

Det scriffuer ieg icke/ at ieg vil beskemme eder/men ieg formaner eder/som mine kiere Børn.

Huad skulle vi lære aff denne Epistel?

Tre støcke/ Først /huorledis de som elske oc bekiende Guds Ord/ skulle actis eller regnis hoss andre Folck.

Der nest/ huad de skulle lide for saadan bekiendelse skyld.

Det tredie / huor faar mand skal offt betracte disse / de Christnis vilkaar.

Huorledis gaar det de rette Christne?

S. Paulus siger. De ere Verdsens vidunder/ Englenis oc Menniskens.

Huorledis Verdsens?

Verden er offuermaade gienstridig/fortredelig oc vlydig/ saa at hun huercken acter Gud eller hans Ord. Hun lader sig alene regiære aff den galne vforstandige fornufft / Huad den drømer oc synnis gott at vere/ holder Verden ocsaa at vere ret/ oc staar der saa fast paa/at der hielper ingen igiensigelse. Kõer der nu it forstandigt Gudfryctig Menniske / oc straffer saadan groff blindhed oc vildfarelse / oc giffuer til kiende/ huorledis mand skal vere from/ leffue gudelig / oc bliffue salig / da er det gieckeligt faar Verden/ Hun holder saadanne Lærere for Giecke oc Daarer / for Gøcklere oc vnøttige Menniske / som enten ere besette aff Dieffuelen/ eller vanuittige oc forbistrede/ der faar skender hun/ bespotter oc forhaaner dem paa det høyeste/ at der er ingen maade met. Oc efftersi fromme Predickere acte saadant intet / men effter Guds befaling oc Ord straffe oc fordøm̃e/ all Verdsens falske tillid oc tro/ Oc der imod icke rose eller prijse andet paa Jordẽ/end Guds naade oc barmhiertighed da fortørnis Verden offuermaade/aff Dieffuelsens til skyndelse/ hun bruser oc buldrer imod de Gudfrøctige/ pijner/ plager

oc aff liffuer dem skendelig / oc saadant er ekon hindis velløst/ hun glæder oc fryder sig der aff/lige som Gud skede en besynderlig tienste der met/ oc var hannem gandske behagelig.

Huorledis ere da de Christne Englenis vidunder ?

Naar Verden nu bruger saadan fortredelighed oc vanart imod de Christne/oc giør dem alt ont/oc de bliffue alligeuel bestandige hoss Gud/icke lade besuige eller føre sig i vildfarelse/ da er det de hellige Engle/som ere stedes hoss dem/oc tage vare paa dem/ en besønderlig løst oc glæde/ at Gud haffuer saadanne herlige Bekiendere paa Jorden/oc de ere fordi gierne hoss dem/oc beskerme dem icke aleniste aff Guds befaling fra all skade/men rose ocsaa deris bestandighed/tro oc bekiendelse faar Guds ansict/huor aff de haffue mere løst oc behagelighed/end noget Menniske kand haffue aff it Specktackel/eller vidunder paa Jorden.

Huorledis ere de it vidunder faar Mennisken ?

Effterdi Verden er saa groff oc vforstandig/da vil oc den hellig Aand/icke giøre Verdsens galne Børn den ære/oc kalder dem Menniske/men hand kalder dem effter deris almindelige Naffn/Verden. Oc effterdi der findis ocsaa i Verden/nogle godhiertige Menniske/som haffue metynck offuer de Christne/ lade deris iammer oc pijne gaa sig til hierte. Da siger Paulus her / eller meget mere den hellig Aand formedelst Paulum/ at de samme Menniske / der icke ere saa aldelis forherdede/ som den almindelige hob/haffue it besønderligt vindunder aff de Christne/icke i det/at de laste oc bespotte dem/oc glæde sig aff deris ælendighed/som Verden giør/eller haffuer en besønderlig løst aff deris bestandighed/som de hellige Engle haffue. Men lige som nogen forundrede sig/paa en ny vseduandelig leeg/Saa forundre oc saadanne Menniske sig der paa/at de Christne/kunde vere saa frimodige/trøste oc glade met deris bekiendelse/ i saadan stor farlighed/findskab/drøffuelse/ modganck oc pijne/De kunde oc icke vide eller forstaa/ huorledis det gaar til/at de Christne ere saa bestandige i deris bekiendelse/ før de paa det sidste sielff/føris der til formedelst ordet/oc forsøge det.

Huorledis er de Gudfrøctige Daarer?

Guds frøct er Vijſſdoms begyndelſe. Oc effterdi de Chriſtne haffue Guds frøct oc kierlighed/ da ere de ocſaa vijſere oc klogere/ end alle Menniſkens børn/ Men de actis alligeuel at vere Daarer / for Chriſti ſkyld / huis Euangelium / efftérdi det er kaarſſens Ord/ da er det dem en daarlighed / ſom bliffue fortabte. Men oſſ (ſiger Paulus/ j. Corinth. j.) ſom bliffue ſalige/ er det Guds krafft. Thi der ſtaar ſcreffuit Eſaie xxix. Jeg vil omkomme de Vijſis vijſſdom/ Oc ieg vil bortkaſte de Forſtandigis forſtand. Huor ere de kloge? Huor ere de Scrifftlerde? Huor ere de Verdſlige vijſe? Giorde icke Gud denne Verdſens vijſſdom til daarlighed/ Eſaie xxxiij.

Huor faar lod icke/ da Gud ſin Euangelij predicken/ begyndis met it stort ſkinn/ oc denne Verdſens vijſſdom?

Efftèrdi Verden/ formedelſt ſin vijſſdom/ icke kiende Gud i ſin vijſſdom / da var det Gud behageligt / at giøre dem ſalig formedelſt en daarlig predicken/ ſom der troer paa. Efftèrdi Jøder begiære tegen/ oc de Greker ſpørge effter vijſſdom. Men vi predicke den Kaarſſfeſte Chriſtum/ Jøderne en forargelſe oc Greker en daarlighed/ j. Corinth. j. Thi det naturlige Menniſke forſtaar intet aff Guds Aand/ Det er hannem en daarlighed/ oc hand kand det icke kiende/ Thi det ſkal dømmis Aandelig/ j. Corinth. ij.

Huorledis acter Gud denne Verdſens vijſſhed?

Verden holder Guds tienere oc børn for Daarer oc ſig ſielff at vere vijſſ oc klog. Saa vender Gud det om/ oc giør de Verdſlige Vijſe/ ſom før er ſagd/ alle til Daarer/ oc hand giffuer de ſine fuldkommen klogſkab oc forſtand.

Beuijſſ ſaadant met Scrifften?

Chriſtus ſiger Matthei vij. Huo ſom hører min tale/ oc giør hinde icke/ hand er lige ſom en daarlig Mand/ der bygde ſit Huſſ paa ſand/ Der nu en ſtoff Regen falt/ oc it vandlob kom/ oc veirit ſtormede/ oc ſtøtte paa Huſet/ da fald det/ oc giorde it ſtort fald.

De Corinther roſede ſig ocſaa/ at de haffde hørt om Chriſto/ oc de giorde alligeuel icke Chriſti villie i Troen/ Der faar

ſiger

siger oc S. Paulus. J Corinther lader eder tøcke/at i haffue nu ædet ordet aldelis op/oc ere saa vijse som i ville vere/oc meget klogere oc forstandigere end vi ere. Men lader oss stedes vere daarlig/vi ville holdis der faar/oc lader eder stedes tøcke at i ere kloge i Christo/oc seer til/at i icke besuige eder sielff. Tencker paa at ieg haffuer før sagd. j. Corinth. j. Gud vdualde det som er daarligt faar Verden/huo som lader sig tøcke ibland eder at hand er vijss/hand skal vorde en Daare i denne Verden/at hand kand vere vijss. Thi denne Verdsens vijssdom er daarhed hoss Gud. j. Corinth. iij. Salig er den/ som icke forarger sig der paa.

Huorledis ere de Christne skrøbelig?

Alligenel de Christne formaaer alting i Christo/ere stercke oc faste imod Dieffuelen/oc alle hans Tilhengere/saa kiende de dog oc bekiende huad de ere/aff Menniskelig skrøbeligheд/de bliffue ick hoffmodige oc trøgge/ophøye sig icke heller offuer andre. Lige som Paulus oc formaner/Roma. xv.

Men vi/som ere stercke skulle fordrage de skrøbeligis brøst/ oc icke haffue behagelighed til oss sielff. Der faar formaner hand ocsaa her de Corinther/at de skulle icke lade sig tøcke at vere for stercke/striden fick icke endnu ende. Der faar skulle de stedes sige met Dauid/Psalm. vj. HErre ver mig naadig/thi ieg er sing oc skrøbelig. Oc vi skulle der til met icke foracte eller forskyude andre/som end nu ere skrøbelig i Troen/men anamme dem/oc icke forbistre oc foruilde deris Samuittighed/ Rom. xiiij. Lige saa giorde Paulus sielff/Hand er bleffuen de Skrøbelige/som den der er skrøbelig/at hand kunde vinde de Skrøbelige/ j. Corint. ix. Denne trøst haffue de Christne/ at alligenel de ere Skrøbelige i Christo/saa leffue de dog met hannem i Guds krafft ij. Corinth. xiij.

Ere oc da de Christne foractede?

Lige som de holdis skrøbelige oc daarlige/ i deris Himmelske Vijssdom dem er giffuen om Christo. Saa foracter oc Verden dem i den store vsigelige herlighed / at de allrede haffue noget aff det euige Liffs Arffue / oc i it stadigt haab foruinte noget der aff. Thi den herlighed er icke end nu obenbarit i oss/ der oss skal vederfaris/oc det er icke end nu kund giort faar Verden/

at vi ere Guds børn/ men det skal obenbaris om en liden stund/ Dissimellem skulle vi met taalmodighed bære foractelse. Thi vort hoffuit Christus bleff oc paa det høyeste foractet. Der til haffue vi ocsaa io denne trøst/at Gud seer til de foractede/ der ere veirstøggelige faar huer mand / ij. Macha. j. Oc det som er vædelt faar Verden/ oc det foractede vdualde Gud/oc det som intet er/at hand vilde til intet giøre/det som noget er/ oc dem som ville vere herlige j. Corinth. j.

Huad skulle da de Christne oc Ordsens bekiendere/ lide der offuer paa deris Legeme?

S. Paulus opregner her mange støcke effter huer andre/ som er/ Hunger/ tørst/ nøgenhed/ hug/ forfølgelse / arbeyde/ onde Ord/ bespottelse oc fra skillelse fra alle Menniske.

Lide oc da Christne hunger oc tørst?

Alligeuel Gud vel skulde før sende sine Vdualde brød aff Himmelen/end hand skulde lade dem dø aff hunger/som mange Exempel vduijse/ saa skulle dog de Christne offt lide stor hunger oc kummer / for det legemlige Brød oc næring skyld/Men Gud hielper dem naadelig / aff all nød oc modgang.

Der til met haffue de stedes hunger oc tørst/ effter retferdighed/ i huilcken Gud oc icke vil lade dem bliffue euindelig/ Men de skulle paa det sidste bliffue mette Mathei v. Thi HErren metter de tørstige Siele/oc fylde de hungerige Siele met gott Psal. cvij. Maria siunger lige saa. HErren opfyllede de hungerige met gott / oc forlod de Rige tomme.

Huorledis lide de rette Christne nøgenhed? Siger dog S. paulus ij. Corinth. v. Vi skulle icke lade finde oss nøgen?

S. Paulus taler her i denne Epistel/om de Christnis legemlige nøgenhed/ der de skulle lide her i denne Verden/met stor hierte sorge oc bedrøffuelse/ oc alligeuel i taalmodighed/ saa/ at mand skal ick aleniste forlade dem/ ælendige oc nøgen/ vden all trøst oc hielp/men ocsaa met mact tage fra dem/det Gud haffuer forlent dem met/ oc icke giffue dem det mand er dem aff rette skyldig oc plictig/oc fordriffue dem fra gods oc biering Huss oc hiem/at de skulle icke haffue nogen sted/de kunde vere trøg-

ge paa/som mand seer faar Oyen/at det gaar allevegne til i Verden. Denne nøgenhed skal mand lide/giffue sig Gud i vold oc sette sagen ind til hannem. Ja mand skal vel saa berede oc skicke sig der til / at mand skal sla sig fra alle Verdslige ting/ gandske gierne offuergiffue oc lade dem fare/oc aleniste forlade sig paa Gud.

Men i den anden Epistel til de Corinther/taler Paulus om en Aandelig skadelig oc forderffuelig nøgenhed/ i huilcken vi so ingenlunde skulle lade finde oss Thi vore Siele/skulle føris aff legemet/ der de nu ere vdi naar vi dø / Huilcke Siele der nu obenbaris/oc komme aldelis nøgen frem faar Christi Domstol de skulle icke beklædis met nogen herlighed/Men de som formedelst Troen/haffue i ført Christum/ de komme icke nøgen frem/men i Christo/oc Christus i dem. Thi Christi retferdighed er deris klædebon/oc Aandsens helligelse eller renselse. Der faar giffuis dem oc paa det sidste/det fuldkommen himmelske klædebon/oc de bliffue offuerkledde/met euig vdødelig klarhed oc herlighed. Huilcke Gud Fader vil nu saa giøre herlig i det andet Liff/dem giør hand tilforn i dette Liff/formedelst sin elskelige Søn Jesum Christum/oc formedelst ordet/der de anamme i troen/ fromme oc retferdige.

Huad mener S. paulus der met/at hand siger vi vorde slagne?

J Apostlernis gierninger oc ij. Cor. xj. Giffuis klarlig nock til kiende/huorledis S. Paulus bleff slagen. Der skulle oc mange andre/fromme Christne lide paa denne dag/at de forhaanis oc bespottis gruselige/Oc der til met saar giøris i deris hierter/oc bedrøffuis indtil døden aff den suare Guds bespottelse/forbandelse/ Guds naffns misbrugelse/ordsens foruendelse/ Affguderi/affald oc forargelse.

Haffue da de Christne ingen visse sted?

J denne Verden oc iammerlige dall her paa Jorden/ haffue de Christne ingen visse sted. Thi Dieffuelen/ denne Verdsens første/ Lader dem huercken haffue rolighed eller fred. Der faar skulle Guds børn alle øyeblick vinte oc formode/at mand skal fordriffue dem. Saa er oc der for vden vort gandske leffnet icke andet / end en idelig vdlendisk oc pillegrims reyse / som

Historien om Abraham/ Jsaac/ Jacob/ Joseph/ Christo/ Paulo oc andre Helgen nock giffue til kiende. Summa/ huo som vil tale oc bekiende sandhed/ hand kand icke lenge bliffue paa it sted.

Huor faar siger Paulus/ Vi arbeyde oc giøre met vore egene hender?

Den hellige Paulus nøddis offte til aff trang oc nød/ at hand icke aleniste brugede sit Embede/ men dreff ocsaa andet suart arbeyde. Lige som det oc gaar til paa denne dag/ at Kirckens Rente tagi bort oc leggis fra Kircker oc Sogner / at Predickere sielff/ nødis til at pløye/ saa/ meye/ terske oc giøre andet saadant suart arbeyde/ oc haffue alligeuel neppelig saa meget/ der de kunde holde sig aff/ met Hustruer oc Børn.

Huad giør Verden/ naar de Christne lide saadan nød oc modgang?

Hun skender/ laster oc forfølger dem der til/ oc haffuer aldelis ingen metynck offuer dem. Naar mand gierne vilde at en Christen skulde omkommis oc aff liffuis/ for den rette bekiendelse oc Ordsens skyld/ oc kand icke met sandhed komme der til/ da dicter oc mumler mand hannem noget paa/ legger alle ting vd til det verste/ laster oc skender hannem paa det høyeste/ oc skylder hannem for det/ der hand aldrig tencte en gang paa/ som Historien om den hellige Athanasio vduijser/ Oc det gick Christo/ Paulo oc de andre lige saa.

Huad skulle da de Christne giøre der til?

De skulle taalmodelig lide saadan vre / toc naar dem kand icke vederfaris hielp eller beskiermelse/ da skulle de sette deris sag ind til Gud / oc saa meget deris Persone er anrørendis/ oc kand ske vden Ordsens fornædrelse/ lade sig finde i all ydmyghed/ oc bliffue deris Mestere oc HErre Jesu Christo lig / huilcken der ocsaa lidde taalmodelig / all Jødernis spot oc forsmædelse/ saa fremt som de icke bespottede hans Ord/ sandhed/ Guddom/ hans Himmelske Fader oc hellig Aand. Fordi at til saadan Guds bespottelse kunde hand icke/ som vi icke heller skulle/ tie stille til.

Skal da Verden her met vere til freds?

Ney/ Du mot vere saa ydmyg som du nogen tid kant/ saa skalt d[illegible]g hoss Verden/ fortiene der liden tack eller naade [illegible] Men du est plictig til/ at du skalt bære saadant taalmodelig/

lig/Gud til ære oc at beuijse hannem lydighed met. Thi at faar Verden skalt du aldelis/holdis for it Catharma oc Peripsema/ det er/ som en forbandelse oc aff skum.

Huad kaldis Catharma?

Catharma oc Peripsema/huilcke her ere fordanskede forbandelse oc affskum/ eller rense offer kalledis it Menniske/der haffuer bedreffuit saadan misgierning/at mand mente/ Gud skulde for saadan synd/ville forbande oc forderffue Land oc Folck. Der faar mente de/naar de affliffued oc toge saadanne Misdedere aff dage/at de haffde borttaget forbandelsen oc renset landet. Saadan en forbandelse var Jonas Prophete / der de kaste hannem vd i Haffuit. Vndertiden toge de oc it vskyldigt Menniske/naar dyrtid/Pestilentze/krig eller andre plage var i Landet (oc mente de rensede landet met saadan død oc offer/fra neruerende oc tilkommende plager) oc kaste hannem vd i Haffuit/eller i Jlden/oc sagde. Vær du vort rense offer/at vi kunde bliffue frelste oc forløste. Lige saa acter Verden at Apostlene oc Euangelij Predickere/ere de ergeste oc skadeligste Folck paa Jordē/kunde hun ekon bliffue quit ved dem/da stod det vel/ oc hun var da quit oc fri fra all vløcke oc forbandelse / oc haffde der met giort Gud en stor tienste/ Johan. xvj.

Huor til tiener nu denne hellige Pauli formanelse?

Hand scriffuer icke saadant/ at hand her met vil beskemme de Corinther (huilcke der lode sig tøcke/at de var alene kloge oc Guds Børn) oc vdrobe dem som vfuldkomen skrøbelig Mundchristne/ Men at hand vil meget mere/ formane dem til det beste/som en tro Fader sine Kiere Børn/ oc vare dem at/at de skulle vocte sig fra trøghed/at de der met skulle paa mindis/at betencke/huad dem end nu fattis til it Christeligt leffnet oc omgengelse/at de skulle kiende deris brøst/skam̄e sig noget hoss sig sielff/oc icke flyge for høyt op/lige som de haffde nu verit vd- oc icke hafft mere behoff/at formanis oc vnderuisis i Euāgelio

Huad er hand da bægierendis aff dem?

Hand vil/at de/ oc vi allesammen/ icke skulle bliffue hoffmodige oc trygge/at vi der met icke skulle forføre oss sielff/men at vi skulle vere hans efftersølgere/ lige som hand var Christi.

Huor

Huor vdi staar denne Efterfølgelse?

I. Jtre støcke. Først/at mand icke aleniste skal flitelig høre Guds Ord/ Men at mand skal ocsaa anamme det i Troen/ beuare det/oc rette sit gandske leffnet der effter/oc stedes beds om den hellig Aands formerelse oc bestørckelse.

II. Der nest/om det hellige Kaarss (huilcket der almindelig pleyer at følge sandheds bekiendelse) leggis oss paa for troens skyld/at mand da aff hiertet tacker Herren/at hand vdualde oc anammede oss/at vi skulle bære vidnisbyrd om hans Guddommelige sandhed/oc actede oss verdige til/at lide noget for same sandheds skyld / sig til ære.

III. Det sidste/at vi ocsaa skulle veluillige/giffue oss vnder Guds villie/ oc bliffue bestandelig hoss hannem/oc visselig forlade oss til/at lige som hand beuiste Paulo / oc andre sine vdualde oc elskelige/naade oc kom dem til hielp/gaff dem størcke/glæde/taalmodighed/ kierlighed / bestandighed / saa skal hand oc visselig vden all tuil / icke forlade oss/ men effterdi hand aff naade kallede oc vdualde oss/da vil hand ocsaa indtil vor yderste time beuare oss/at vi skulle bliffue bestandige i Troen/kiende hans Søn Jesum Christum/oc beholde hans ret ferdighed/det er / hand vil visselig giøre oc giffue oss det euige Liff/Det giffue oss Gud alle naadelig / Amen.

Om Christi Bekiendere/ En Predicken/

aff det Euangelio/Luce xix.

JEsus sagde til sine Disciple / En Edelmand drog langt bort til it Land/at indtage it Rige/oc komme da igen. Denne kallede ti aff sine Suenne/oc fick dem ti Pund / oc sagde til dem/ Kiøbslaer indtil ieg kommer igen. Oc hans Borgere hadede hannem/oc skickede Bud effter hannem/oc lod hannem sige / Vi ville icke at denne skal regiere offuer oss.

Oc det

Oc det begaff sig/der hand kom igien/effter hand haffde indtaget Riget/da lod hand kalde same Suenne/huilcke hand fick Pendingene/at hand kunde vide/huad huer haffde Kiøbslaget. Da trad den Første frem/oc sagde/HErre/dit Pund haffuer forhuerffuet ti Pund. Oc hand sagde til hannem/Ey du fromme Suend/effterdi du haffuer veret tro i det mindste/da skalt du haffue mact offuer ti Stæder. Den anden kom ocsaa/oc sagde/HERRE/dit Pund giorde fem Pund paa sig. Til den sagde hand ocsaa/Oc du skalt vere offuer fem Stæder. Oc den tredie kom/oc sagde/HERRE/see der/her er dit Pund/huilcket ieg forvarede i en Suede dug/Jeg frøctede faar dig/Thi du est en streng Mand/du tager det du icke lagde/oc høster det du icke saade/Hand sagde til hannem/Aff din Mund dømmer ieg dig/du Skalck. Viste du/at ieg er en streng Mand/tager/det ieg icke lagde/oc høster/det ieg icke saade/Huor faar fickst du mine Pendinge da icke til Vedsel bordet? Oc naar ieg haffde kommet/vilde ieg vdkrafft dem met Aagger.

Oc hand sagde til dem/der stod hoss/Tager det Pund fra hannem/oc giffuer det den/som haffuer ti Pund. Oc de sagde til hannem/HERRE/hand haffuer dog ti Pund. Jeg siger eder/Huo som haffuer hannem skal giffuis/Oc fra den som icke haffuer/skal oc det tagis/det hand haffuer.

Huor

Huor om taler denne parabel i dette Euangelio?

Det siger først/huorledis en from Hosbonde skal handle forsynlig met sit gods/at det skal icke vere hannem til skade/ mē meget mere til nøtte oc fordeel. Der nest giffuer det|tro|astis oc vtrofastis Suennis nature oc skick til kiende. Det tredie/baade de frommis oc vanartigis beløning.

Huo er denne Edelmand/som drager langt bort til it Land?

Denne Edelmand er vor HErre Jesus Christus/en Konge offuer alle Konger/en HErre offuer alle Herrer/huilcken der formedelst sin Pijne oc Død/formedelst sin Opstandelse oc Himmelfart/drog langt bort til it land / at indtage it Himmelske euigt Rige / huilcket der ligger gandske viet oc langt fra dette Jorderiske Rige/ Thi dette Rige er synligt/ det andet vsynligt|dette Jorderigt/ det andet Himelskt/dette timeligt/ det andet euigt/Dog er hand icke saa bortdragen|at hand euindelig vil bliffue borte/Men hand vil i sin tid komme igen/at holde regenskab met alle sine Suenne / Ja at dømme Leffuende oc Døde. Hand siger Matthei i det sidste/See/ieg er hoss eder alle dage/indtil Verdsens ende. Oc Matthei. xviij. Huor to eller tre ere forsamlede i mit Naffn/der er ieg mit iblant dem.

Huad giorde denne Edelmand/der hand vilde drage bort?

Hand kallede ti aff sine Suenne til sig / oc fick dem ti Pund/oc sagde til dem/Kiøbslaer indtil ieg komer igen. En omhøggelig Regentere eller Hosbonde|setter icke sine sager eller sin handel oc bedrifft ind til andre|oc betroer fremmede der til|men naar hand er hiemme seer hand sielff sit ting til gode/ oc tager sig Hussorgen til / effter det almindelig Ordsprog / HErrens Øye giør Hesten fed/Oc Herrens fod/møger oc giør Aggeren fructsommelig/Men naar hand skal paa sit Embedis vegne/ effter som hans Stat oc kald vdkreffuer/reysse bort i fremmede Land/da kalder hand sine Suenne til sig/oc befaler dem sit gods/at de skulle handle oc Kiøbsla der met/ dog saa/at hand skal icke haffue skade der aff/men meget mere gaffn/nøtte oc fordeel.

Giorde de Christus saa?

Ja. Thi der hand vilde reysse til Himmelen/da kallede hand sine Suenne/de hellige Apostle til sig/oc der effter alle Bisco per/Sogneherrer oc Predickere/oc befalede dem at vddele sit ypperste ligende Fæ/det er/predicke Euangelium i den gandske Verden. Hand giffuer huer sit Pund/effter sin maade/ Hand giør nogle til Apostle/nogle til Euangelister/nogle til Propheter/nogle til Lærere oc Predickere/nogle til Disciple oc Tilhørere/oc siger til dem/ Handler oc kiøbslaer met mit gods/ oc setter mine Pendinge vd paa Aagger/predicker mit Ord/forkynder mit Euangelium/paa det/ieg kand anamme mine Pendinge aff eder met Aagger oc nøtte/naar ieg kommer igen/Der som i ville handle trolige i eders kald/da skal det vel betalis eder/ Men der som i handle vtrolige / forsømmelige oc vtilbørlige/ Da skulle i straffis baade paa Legeme oc Siel.

Huor faar deler hand sit gods vd/iblant alle sine Tienere?

Vi skulle alle (siger S. Paulus ij. Corinth. v.) obenbaris faar Christi Domstoel/paa det huer skal anamme paa sit Legeme/effter som hand haffuer bedreffuet/huad heller det er got eller ont. Oc Athanasius siger i sin Symbolo/Til Christi tilkommelse skulle alle Menniske opstaa/met deris egen Legeme/oc de skulle giøre regenskab/ for huad de haffue giort. Nu er der intet Menniske saa skrøbeligt eller ringe paa Jorden/at det haffuer io anammet nogen gaffue oc velgierning aff Gud/der det skal giøre regenskab faar/huorledis det haffuer bruget samme gaffue.

Huilcke ere de trofaste Tienere?

Trofaste Suenne ere de/som tage trolige vare paa deris Kald/ stat oc Embede / giøre oc handle der vdi det som tilbørligt er/oc vdrette troligt huad Gud kreffuer aff dem de lade det vere deris aluare/tage nat oc dag/ia huer time/vare paa deris Herre/ naar hand skal komme/oc ere altid veluillige oc rede bon til deris regenskab. Disse trofaste Suenne skal det gaa vel til met.

Huilcke ere de vtro Suenne?

De som icke tage trolige vare paa deris Kald / stat oc Embede/icke giøre det som dem bør / men i deris HErris franerelse

føre it vskickeligt Leffnet/fraadse/ dricke/slemme oc demme/oc bedriffue mange Sønder/ Laster oc skendsel i Huset. Disse vtro Suenne skal det icke gaa vel til met.

Huo handler vtrolige met Guds gode ting?

Først/handle de vtrolige met Guds gode ting/velgierninger oc gaffuer/som ere i Offrigheds stat/som Regentere oc Offuerherrer/der misbruge deris mact/som Gud haffuer giffuet dem/giøre it Tiranni der aff/fordriffue fattige Christne/ vndertrøcke Encker oc faderløse Børn. Der nest/de som ere i Vnderdanis stat / som de der bruge handel/Kiøbmandskab oc Embede/ huad heller de ere Borgere eller Bønder / oc misbruge same stat oc Embede/ besuige/ forraske oc bedrage deris Neste met falsk vect/maal/alne/Breffue/mynt/oc bruge i andē handel finantzerie oc snedighed. J tredie maade/rige oc effuende Folck/som icke ville dele deris Almisse met arme ælendige Mennisker/oc de som icke ville giffue Offrigheden deris Told oc Skat/ eller Kircketienere deris legemlige nødtørfftighed. J fierde maade / De som ere Vijse/ kloge oc forstandige / oc foractede vanuittige / enfoldige oc vlerde / oc ville icke dele deris gode raad/vijsdom oc klogskab met dem. Met disse skal Christus/ den retferdige Dommere/holde it aluarligt rengenskab.

Haffuer oc dette Euangelium/sin gang end nu oc er i brug?

Ja visselig / Det er en almindelig plage i Verden/at ingen vil lade sig nøye oc vere til freds met sin skeffnet oc deel/Den meninge mand lader sig icke nøye met Guds skick/der er intet behageligt/huercken hoss Offrigheden eller hoss Ordsens Tienere. Oc der som Christus end sielffuer kom hid / oc bleff sielffuer baade Keyser oc Paffue / saa skulle det icke end da vere til tacke.

Giff Exempel?

Samuel var Herrens tro Prophete/oc giorde Jøderne meget got / de forskød hannem alligeuel / oc vdualde sig en Konge. Dauid var en from Konge i Juda/giorde dem meget got / beskøttede oc beskiermede dem fra alle deris Fiender / alligeuel forskød de hannem / oc vdualde hans oprøriske Søn Absolon. Salomon haffde ophøyet Jødernis Kongerige til

saadan

saadan ypperlighed/ at det haff de icke sin lige paa Jorden/oc bøgd saa kaasteligt it Tempel/oc stictet saa herlig en Gudstienste/ at der var icke nogen anden saadan i den gandske Verden/oc de forskød alligeuel effter hans død hans Søn Roboam/ oc vdualde en fremmet til Konge/ Suenden Jeroboam. Lige giøre ocsaa disse Borgere/ der dette Euangelium taler om/De foracte deris HErre/begønde at hade hannem/sende bud effter hannem/ oc lade hannem sige/ Vi ville icke/at denne skal regiere offuer oss. Lige giorde ocsaa Jøderne met Christo/ der de stod faar Pilato/oc hand sagde til dem/skal ieg Kaarsfeste eders Konge? Da robte de alle/ Vi haffue ingen Konge/ vden alenist e Keyseren/ Bort met denne/ Kaarsfest hannem/oc lad oss Barrabam løess. Lige saa giøre end nu paa denne dag/Jøder/Tørckere. Hedninge/ naar de forfølge/fordriffue/ dræbe oc affliffue de Christne/ Dissligist Paffuen met sine Tilhengere/ Messeprester/ Muncke oc Tiranner/naar de bespotte Guds Ord/ forbiude Euangelium/ fordriffue Predickere/dræbe oc ihielsla de fattige Christne som høre oc anamme Euangelium. Huad er det andet/end som de vilde sige/Du Christe skalt icke regiere oc regnere offuer oss/vi ville icke tilstede dig at du skal haffue dit Regimente/Satan oc alle Dieffle aff Helffuede/skulle regiere oc haffue Regimente offuer oss/ huilcket de ocsaa haffue oc bruge veldelig/Gud omuende dem.

Huad skal Christus giøre/naar hand kommer igen?

Saa siger hand Matth. xxv. Naar Menniskens Søn kommer i sin herlighed/oc alle hellige Engle met hannem/Da skal hand side paa sin Maiestatis Stoel/ oc alle Folck skulle forsamlis faar hannem/ oc hand skal skille dem fra huer andre/ lige som en Hyørde skiller Faar fra Bucke/oc hād skal skicke Faarene hoss sin høyre Haand/oc Buckene hoss sin venstre Haand. Der skulle fiere slecte Menniske/obenbaris faar den Dommere Christo/huilcke der giffuis til kiende i denne Parabel/som er/tre Suenne/ oc de vlydige Borgere.

Huad skal hand sige til den første Suend?

Til den første Suend / som met it Pund Aagrede thi pund/ skal hand sige/Ey du trofaste Suend/ effterdi du haffuer veret

trofast i det ringeste / da skalt du haffue mact offuer ti Stæder. Denne bemercker dem/som bruge Guds gode gaffuer oc naade/i troens oc kierligheds høyeste sted oc gang (saa meget it dødeligt Menniske er muelig) til Guds ære oc deris Nestis nøtte oc forbedring. Saadanne vare Moises oc Paulus/som vilde meget heller vdslettis aff de Leffuendis Bog / end de vilde see deris Folckis (Jødernis) ferderffuelse. Saadanne vare ocsaa Propheterne/Apostlene oc Martelerne/som settede liff oc legeme til i deris kald/ oc beseglede deris lerdom oc predicken met deris blod.

Huad skal hand sige til den anden Suend?

Til den anden Suend / som met it Pund Aaggrede fem pund/skal hand sige/ Ey du fromme Suend/ du skalt vere offuer ti Stæder. Met denne skulle vi forstaa alle fromme Christne/som i en retfindig tro/oc i ret Broderlig kierlighed vdrette deris kald / føre it vstraffelig leffnet/ oc giffue hver mand gode Exempel. Saadanne vare de hellige gamle Biscopper/ Ambrosius/ Augustinus/ Basilius/ Cirillus/ Eusebius/ Hilarius/ Martinus/ Nicolaus / Tertullianus/ oc paa denne dag alle trofaste Euangeliĳ predickere.

Huad skal hand sige til den tredie Suend?

Den tredie Suend/som haffde bort lagd oc foruaret sit Puud / i en Sueddug eller imellem tho bløde Dundyner/ oc i ladheds pung/hand skal høre it streng dom/thi Christus skal sige til hannem/Du Skalck/viste du at ieg er en streng Mand/ at ieg tager der som ieg icke lagde etc. Huor faar haffuer du icke da antuordet mine Pendinge vd til vedsle bordet/oc naar ieg haffde kommet/vilde ieg kraffd dem met Aagger? Denne betegner alle Oyenskalcke/sielff giorde Helgen oc falske Christne/som offuergiffue deris kald/oc giøre anderledis end dem er befalet/de lade de rette Christelige gierninger/der Gud sielff befalede/ bliffue til bage/ oc fordriffue deris tid i idel optenckte falske / forfengelige gierninger/ i Menniskens drøme oc høglerí. Saadanne ere Paffuen/Cardinaler/ Bisper/ Prelater/ Muncke/Nunder/Sielffgiordehelgen/Papister/falske Christne. De første to Suenne loffuis oc priĳsis hederlig/Det skal ocsaa rige-

saa rige-

saa rigelig betalis dem / Thi de skulle bliffue store HErrer offuer Land oc Folck/de skulle der til met saa Guds yndist/naade oc barmhiertighed/Men den vtro Suend skal talis hart til/oc det som hand haffuer/skal tagis fra hannem/oc giffuis en anden/saa/ at hand skal intet andet beholde eller bekomme/end idel vrede oc vbarmhiertighed.

Huorledis beslutter Christus denne parabel?

Hand siger/Huo som haffuer hannem skal giffuis/oc fra den som intet haffuer/skal oc det tagis/det hand haffuer.

Giff Exempel?

David haffde en stadig tro/ forlod sig paa Gud oc haffde en god omgengelse/Saul haffde huercken tro eller gode gierninger/der faar bleff Jsraels Kongerige tagit fra Saul/oc giffuet Dauid. Saa gick det ocsaa met Mardocheo oc Aman. Disligest met Matthia oc den forrædere Juda etc. Lige skal det ocsaa paa den yderste dag gaa/Oyenskalcke oc Sielffgiorde helgen/de skulle vel haffue en stor fortrøsting / i deris gode gierninger / met huilcke de skulle baade ville hielpe / sig sielff oc den gandske Verden. Men effterdi de haffue ingen tro/ oc huercken forlade sig paa Gud/eller haffue nogen Christelig omgengelse/ da skulle deris gierninger staa paa Skind erme oc papÿrss been/ oc huercken komme dem sielff eller andre Folck til gode/Oc det skal gaa dem som det gick de fem daarlige Jomfruer/huilcke/der de skulde gaa til Brøllup met Brudgommen/ da vdsluctis deris Lamper/ oc Dørren bleff i det same tilluct.

Huilcke ere da disse vlydige Borgere?

Disse Borgere/ som hadede deris HErre/ oc vilde icke haffue hannem til en HErre/ere alle Christi oc hans Meninghedes/ foractere oc forfølgere. J det gamle Testamente var det Jøder/met deris Tiranniske Konger/ ypperste Prester/Phariseer/ Saduceer oc Scrifftkloge / huilcke der ihielsloge Propheterne/ Kaarsffeste Christum/stenede Stephanum/fordreffue Apostlene etc. J det ny Testamente ere det Jøder/Tørckere/Hedninge/ falske Christne / Høglere / gierningers Helgen / Papister etc. Huilcke der foracte/ laste / forhaane oc bespotte Guds ord/forbinde at predicke Euangelium/ forfølge sandhed/fordriffue Predickere/dræbe oc affliffue de arme Christne/ Disse

 skal hand

skal hand kalde til sig/lade mørde oc omkomme dem / oc hand skal paa det sidste sige it strengdom aff offuer dem / Gaar bort i forbannede i den euige Jld etc. Men til sine trofaste Suenne skal hand sige/Kommer hid i min Faders velsignede/ arffuer det Rige/som eder er bered aff Verdsens begøndelse/oc glæder eder met mig/oc alle hellige Engle til euig tid/Amen.

Om Jomfruerne/Epistel/ij. Corinth. xj.

MEn huo sig roser / hand rose sig i HErren. Thi der faar er icke nogen dulig/at hand loffuer sig sielff/ men at HERren loffuer hannem. Gud giffue/at i vilde lidet holde mig daarlighed til gode/Dog i holde mig hinde vel til gode. Thi ieg er nidkier for eder met en gudelig nidkierhed. Fordi at ieg haffuer troloffuit eder en mand/ at ieg kunde føre Christo en reen Jomfru til. Men ieg frøcter / at lige som Hugormen bedrog Euam met sit skalckhed/saa skulle oc eders sind bortrøckis fra den enfoldighed/som er i Christo.

Huad handler Paulus i disse Ord?

Hand giffuer her kortelig / tre nøttelige støcke til kiende. Først huorledis mand skal retsindelig holde sig i roeß. Der nest/ huad nidkierhed Predickere oc Sielsørgere / skulle haffue for deris Almue. Det tredie / om Christi troloffuelse met den trofaste Siel.

Huad kaldis rose?

Rose kaldis/at holde meget aff en gaffue/Eyedom eller skickelighed/ tale oc snacke der meget om/haffue en besønderlig behagelighed der til / prijse oc vdbrede det hoß huer mand/ som det kiereste/beste oc behageligste.

Er denne roeſſ altid ret oc tilbørlig?

Ney. Der er tuende haande roeſſ/ en Menniſkelig roeſſ/ oc en Guddommelig roeſſ.

Huilcken er den Menniſkelig roeſſ?

Menniſkelig/ kiødelig eller Verdſlig roeſſ/ naar Menniſken roſer det mere/ der Gud haffuer aff naade giffuit hannem/ end Gud ſielff/ Forlader ſig der oc mere paa/ end paa Skaberen/ oc der til met foracter en anden/ der icke haffuer ſaadanne gaffuer.

Giff Exempel?

Jøderne giorde icke der met vret/ at de var glade aff den vduelelſe oc forietteſe/ der dem var ſkeet aff Gud/ roſede der aff/ oc talede der meget om. Men at de holte der mere aff/ end aff Gud oc hans befaling/ oc foractede Hedninge/ ſom de der til euig tid/ ſkulde vere vdlucte fra en ſalighed/ det var vret/ oc icke en Gudelig/ men Menniſkelig/ vdulig oc ſkadelig roeſſ.

Skal mand da aldelis intet roſe ſig aff ſin herlighed/ fromhed/ vijſſdom/ forſtand/ mact/ kunſt etc.

Ney. Thi. S. Paulus ſiger j. Corinth. iiij. Huad haffuer du/ der du icke anammede. Haffuer du det nu anammet/ huor faar roſer du dig da/ ſom den det icke anammede? Der faar er det en daarlig ting/ at nogen vil roſe ſig aff det/ forlade ſig oc pucke paa det/ der hand icke haffuer aff ſig ſielff/ eller til eyedom/ men er hannem aleniſte forlent til en tid. Der faar ſiger oc S. Cyprianus. In nullum gloriandum eſt, quia nihil noſtrum eſt.

Vil da Gud icke lide ſaadan roeſſ?

Jngenlunde S. Paulus ſiger j. Corinth. j. At Gud til intet gior/ det ſom noget er (det er/ huad ſom lader ſig noget tøcke) paa det intet kiød ſkal roſe ſig faar hannem/ Faar hannem ſiger hand/ Fordi at vi haffue aldelis intet faar Gud/ der vi kunde roſe oſſ aff. Faar Verden roſer mand ſig vel aff meget/ men ſaadā roeſſ forſuinder paa det ſidſte lige ſom røøg/ Der faar ſkal mand aldelis intet roſe ſig/ naar mand handler met Gud. Thi Gud vil alene beholde all roeſſ/ dømme oc heffne/ lige ſom hand oc vil velſigne/ ſørge oc ſtraffe/ ſom en veldig almectig Gud.

Skal mand da icke bekiende Guds gaffuer.

Lige som det er sønd oc ilde giort / at rose sig aff gaffuer faar Gud / forlade sig der paa / oc foracte en anden / der icke haffuer saadanne gaffuer. Saa er det oc sønd/at icke ville kiende Guds Gaffuer/eller necte oc forsige dem.

Huad skal ieg da giøre?

Du skalt vide oc bekiende/at du haffuer intet aff dig sielff/ at du kant intet oc vedst intet aff dig sielff. Haffuer nu Gud giffuet eller delt nogen gaffue met dig / da er det visselig icke skeet for din fortienste eller verdigheds skyld / men aff naade. Der faar est du saa meget mere plectig / at ydmyge dig faar hannem oc tacke hannem.

Huilcken er den Gudelige roeff?

Den Gudelige/Aandelige/retsindige/Christelige roeff er/ at mand intet andet end alenište giffuer Gud ære oc prijss/oc søger hoss hannem alene/icke hoss Verden/loff oc ære.

Huor vdi staar den Gudelig roeff.

J tho støcke.

Huilcket er det første?

Det første er/at it Menniske (alligeuel hand end haffuer Guds herlige gaffuer) skal kiende sin naturlige skrøbelighed oc brøst / intet acte eller holde aff sig sielff/ oc der imod holde Gud alenište/for det eniste/høyiste gode/oc bekiende met hierte oc mund / at alt got kommer aff hannem/ oc at vden hannem er intet got / at mand skal lade sig nøye met hans naade / sette al tillid til hannem/oc intet andet søge i Verden/end alenište Guds ære/der som det oc end skulde ske/met vor egen vanære oc foractelse.

Huor staar det screffuit?

Jeremie ix. Saa siger HErren. Den Vijse skal icke rose sig aff sin Vijssdom. Den Stercke skal icke rose sig aff sin størcke. Den Rige skal icke rose sig aff sin rigdom/Men huo sig vil rose/ hand skal der aff rose sig/ at hand ved oc kiender mig / at ieg er HErren/som giør barmhiertighed/ret oc retferdighed paa Jorden/ Thi saadant behager mig/siger HErren. Her tager Gud all roeff fra oss/icke at hand vil der met giøre oss nøgen/men at hand kant haffue aarsage oc rum til/at klæde oss met sin herlighed oc

hed oc ære. Dette er oc det/ der Paulus siger j. Corinth. j. Jesus Christus er oss giort aff Gud til Vijsdom/oc til retferdighed/ oc til hellig giørelse / oc til forløssing / Paa det (som screffuit staar) huo sig roser / hand skal rose sig i Herren. Det giøre Oyenskalcke icke/ huilcke Paulus scriffuer om Rom. ij. At de bære vel Guds Ord oc naffn frem/oc der vnder aff kiødelig dristighed oc gaffuernis hoffmodighed / søge aleniste deris egen ære oc roess.

Huilcket er det andet stocke aff denne Gudelig roess?

Naar Mennisken giffue Gud alene/all ære oc roess/oc der til met søge deris høyeste roess hoss Gud oc icke hoss Mennisken. Thi der er icke fordi nogen dulig/at hand loffuer sig sielff/men at HERren loffuer hannem. Saa skal mand nu sette det ind til hannem/ huorledis hand vil loffue/ære oc forklare oss igien/at vi icke sielff dømme paa vor fromhed oc retferdighed/ men befale oc sette det ind til Gud. Som Paulus ocsaa siger it andet sted. Jeg veed intet met mig/men der met er ieg icke retferdig.

Skulle vi da tuiele paa vor retferdighed?

Ingenlunde. Thi det er en forderffuelig Affgudisk lerdom/ som lærer at tuiele / men vi skulle der imod vere visse paa vor salighed. Thi Guds Ord/i huilcket oss tilsigis Søndernis forladelse / det euige Liff oc salighed/Lyuer icke eller besuiger oss. Der faar siger S. Paulus Rom. v. Nu vi ere bleffne retferdige formedelst Troen / da haffue vi fred met Gud formedelst vor HErre Jesum Christum / formedelst huilcken vi oc haffue en tilgang i Troen / til denne naade / der vi staa vdi / oc rose oss aff den tilkommende herligheds haab / der Gud skal giffue. Saadan en bestandig tro/ fører oc sin Fruct met sig/at vi i all vor gierning søge Guds roess oc ære/oc icke met vor villie handle imod hans villie oc Bud. ij. Petri j. j. Johan. iiij.

Nu siger alligeuel S. Paulus ij. Cor. j. Vor roess er/ vor Samuittigheds Vidnisbyrd/ at vi haffue vandret i Verden i enfoldighed oc gudelig reinhed/ icke i kiødelig vijssdom/ Er icke dette en kiødelig roess?

Ney. Denne Roess er en offuermaade nøttelig oc Christelig roess/ Lige som hand oc ydermere forklarer der effter/i det x. xj. oc

xij. Cap. oc handler her icke imod den Gudelig Roeſſ / Thi for det første / da Roſer Paul. ſig icke faar Gud / lige ſom hand haffde noget aff ſig ſielff / men hand roſer / at det er alle Guds gaffuer. Der neſt ſiger hand oc icke / at den entfoldighed oc renlighed / hand haffde vandret vdi / er en aarſage eller grund til hans ſalighed. Thi huor faar hand oc andre Vdualde ere retferdige faar Gud / giffuer hand anden ſted nock til kiende i ſin Scrifft. Paa det ſidſte / roſer hand ſig oc aff Guds gaffuer / ſaa at hand tilſcriffuer Gud det alſammen / oc ſøger icke der met ſin egen / men Guds ære / Der faar kalder hand det Guds naade. Oc Capit. xij. ſiger hand / Aff mig ſielff vil ieg icke roſe mig / men aleniſte aff min ſkrøbelighed. Som hand ſiger Gal. ij. Oc ieg leffuer / dog icke ieg / men Christus leffuer i mig. Oc alligeuel ſiger hād / Der ſom ieg vilde roſe mig / da giorde ieg fordi icke daarlig. Thi ieg vilde ſige ſandhed. Thi huer ſkal ſaa meget hannē mueligt er / giøre ſin yderſte flid til / at hand kand roſe ſig aff en god ſamuittighed / at hand beholder den rette lerdom / oc it vſtraffeligt leffnet imod Dieffuelen oc Verden.

Huad ſkulle vi lere her aff?

Naar vi ville roſe oſſ i Gud eller i HErren / da ſkulle vi faar alle ting / tilſcriffue Gud det gode vi ere eller haffue / oc tillegge oſſ ſielff intet. Der neſt / icke forlade oſſ der paa / men aleniſte paa Guds naadige barmhiertighed / oc ſande foriettelſer paa hans ord oc hans Søn / vor HErre Chriſtum. Paa det ſidſte / At kunde vi icke her faa loff eller roeſſ hoſſ Verdē / da ſkulle vi trøſte oſſ i Gud / oc lade oſſ der met nøye / at hans hellig Aand giffuer vor Aand vidniſbyrd / at vi ere Guds børn / oc at vi ſkulle met Chriſto komme til euig herlighed / Rom. viij

Huor faar beder Paulus / at mand dog vil holde hannem ſin daarlighed til gode?

Det lader mandſke ilde oc ſtaar ſielden vel / at nogen loffuer oc roſer ſig ſielff. Oc efftherdi S. Paulus vaar nød der til (at hand kunde ſtoppe Munden til paa de falſke Predickere / driffue deris opſæt til bage / obenbare ſin vſkyldighed / vmage oc arbeyde / oc rettelig vnderuiſe de Corinther) da beder hand / at de ſkulle icke vdlegge hannem ſaadant til det verſte / men holde

hannem

hannem det til gode. Fordi at hand søger io icke sin egen ære der met/ men giør det aff nidkierhed offuer de Corinther.

Huad er Nidkierhed?

Nidkierhed er en aluarlig oprørelse i Menniſken / aff ret kierlighed/ oc tilbørlig vrede/ for en ting ſkyld/der vendis bort fra den/ hun hører til met rette/oc giffuis eller tilleggis en anden/der ingen ret haffuer der til.

Huor mangfoldig er Nidkierhed?

Dubbelt/en Gudelig/ret/tilbørlig nidkierhed/Oc en Menniſkelig/kiødelig/vret nidkierhed.

Huilcken er den rette Gudelige nidkierhed?

Den rette Gudelige nidkierhed er/ en ret tilbørlig vrede/ ſom aff den hellig Aand optendis i hiertet/formedelſt huilcken de Gudfrøctige oc Chriſtne/ opueckis til ret fortørnelſe/oc til at hade de Sønder/ſom bedriffuis imod Guds klare rene Ord oc Bud. Denne nidkierhed kand icke lide/at mand tillegger it Creatur den ære / der alene hører Gud Fader oc hans Søn Jeſu Chriſto til/eller fortredelige beſpotter den hellig Aand.

Giff Exempel der paa.

Moſes haffde en ret gudelig nidkierhed/der hand fortørnede ſig offuer Iſrael/for de haffde opret oc tilbedet den Gyldene kalff/i huilcken nidkierhed/hand oc ſønderbrød Stentaffflerne/oc tog kalffuen (den Affgud/de haffde giort) oc opbrende den met Ild/oc giorde hannem til puluer oc ſtøff.

Lige ſaa haffde oc Pinehas/ en Gudelig Nidkierhed/der hand omkom oc igennem ſtack den Iſraellitiſke Mand/met den Midianitiſke Quinde for horeri ſkyld/Num. xxv. Om ſaadan Nidkierhed taler Dauid i den lxix. Pſal. Jeg haffuer paa det neſte verit nidkier til døden / at mine Modſtandere forgleme dit Ord.

Saadan en Nidkierhed /haffde ocſaa S. Paulus i denne Epiſtel/imod de Corinther/at de formedelſt falſke Apoſtle oc Lærere/ lode ſaa letteligе føre ſig aff ſandheds rette Vey/huilcken hand met ſtor vmage/ flid oc møye haffde ført dem paa.

Skulle alle predickere haffue ſaadan Nidkierhed offuer deris Almue?

En retſindig Sielſørgere / ſom aluarlige vil giøre ſit Embede fylliſt/haffuer intet Bud behoff/men aff den lydighed oc

hed oc forplictelse hand haffuer giort oc er Gud skyldig / oc aff den kierlighed| hand skal haffue til sine arme Faar oc sin Almue| skal hand vel vide at tage vare paa/ at der skal icke føris falsk/ forførisk / vchristelig lerdom ind i de Kircker oc iblant den Almue/ hand haffuer befaling paa/ at vere en forstandere offuer oc besørge/ Ja hand skal met atuarsel| straffe/ trusel| lerdom| vnderuising/ formanelse/ affuerie/ forhindre oc imod staa| saa meget hannem mueligt er/ al falsk lerdom oc forargelse/ Oc giøre saa/ aff sin yderste formue/ sit embede fyllist| Som alle Predickere her/ i den hellige Paulo haffue Exempel paa/ at de ingenlunde skulle tie stille/ til Guds naffns bespottelse| eller lade det gaa vstraffet hen| at arme Menniske forføris oc komme i vildfarelse.

Huilcken er den Menniskelig/ vtidige nidkierhed?

Menniskelig/ vtidig oc kiødelig Nidkierhed / er/ at mand aff mistenckelse / vantro eller noget andet saadant fortørnis oc bliffuer vred / Fordi at vi befrøcte at vi skulle lide skade paa vor ære / verdighed / rigdom / gods / mact oc andre timelige ting. Denne nidkierhed/ haffuer sielden god grund eller sin rette begyndelse / Der faar kommer der oc megen Aandelig skade/ oc legemlig vløcke aff.

Giff der Exempel paa.

De ypperste Prester oc Scrifftkloge i Jerusalem / haffde en falsk vbequem Nidkierhed / der de grebe Apostlene / oc kaste dem i fengsel / Acto. v. Thi de befrøctede / at Folcket skulde formedelst deris Predicken / føris fra deris Ceremonier oc Louens skick / oc alene iste holde sig til Christum oc hans lerdom/ at de skulde saa møste den anseelse oc møndighed / der de tilforn haffde hafft hoss den mennige mand / oc icke beholde saadan statlig vnderholding oc indkomme (til at fuldriffue deris prael oc bram met(som tilforn.

Saadan en vskickelig Nidkierhed/ haffde Jøderne ocsaa imod Paulum oc Barnabam/ i Antiochia vdi Pisidia Act. xiij. Aleniste fordi / at Hedninge skulde vere dem lige faar Gud / i anammelse til naade/ formedelst Troen.

Dette er oc det Paulus siger/ Rom. x. at Jøderne ere nidkiere for Gud / Men met vforstand / Thi de kiende icke den retferdighed/

dighed / der gielder faar Gud / oc tracte effter at oprette deris egen retferdighed. Der faar ere de icke nidkiere for Guds / men for deris egen ære skyld.

Huor faar er S. paulus nidkier for de Corinther?

Fordi at hand haffde formedelst Euangelium ført dem til Christo / som en elskelig Brud / oc frøctede nu / at de skulde føris fra Christo igien formedelst falsk lerdom.

Huorledis bliffue de Christne Christi Brud?

Gud Fader / giorde sin Søn Christo Jesu / den Himmelske Brudgom it stort herligt Brøllup / oc lod alle Menniske i Verdē kalde der til / formedelst Euangelij predickens mundelig Ord. Huilcket Menniske der nu troer Christi / Apostleners oc andre fromme Predickers Ord / hand føris til Christo / som en reen Jomfru. At den ganske Christelig Kircke i almindelighed / oc siden hver trofast Siel i besønderlighed / bliffuer saa vor Herris Christi behaglig / elskelige Brud oc Hussmoder.

Huorledis er da saadanne Menniske en reen Jomfru / efftterdi de dog aff natur oc fødsel / ere Söndere?

Paulus siger Ephe. v. Christus helligede oc rensede sin Menighed / formedelst Vanbad i Ordet / at hand vilde berede sig sielff en Menighed / som skulde vere herlig.

Huorledis gaar det til?

Christus vdsender sine Apostle oc Predickere / i den ganske Verden / at de skulle beyle oc bedis til Bruden / oc formedelst Predicken føre hinde til hannem. Naar it Menniske hører nu Guds Ord / oc anammer det i Troen / da giør den Himmelske Sæd / det Guddommelig Ord / hans Siel fructsommelig formedelst den hellig Aand / at hand giør megen salig fruct.

Huorledis stadfestis saadan Aandelig Ecteskab / imellem Christo oc den trofastis Siel?

Formedelst troen. Troen er den handfesting oc Brudring / formedelst huilcken vi troloffuis Christo / bliffue it Legeme / it hierte / en Aand met hannem / oc alt hans gode bliffuer oss almindelig / som naade / Himmel / salighed / det euige Liff. Ja til ydermere formaning oc trøghed / giffuer Christus ocsaa sin Menighed Nøglene / som den rette Hussmoder / Hand giffuer hinde

hinde mact at binde oc løse/ at døbe oc predicke/ oc vd at dele alle Himmelske gode ting.

Huor staar der scriffuit om saadan Aandelig Ecteskab?

Gud siger Osee i det ij. Capittel. Jeg vil troloffue Mig met Dig euindelig/ Jeg vil troloffue Mig met Dig/ i retferdighed oc dom/ Ja i Troen vil ieg troloffue Mig met Dig/ oc du skalt kiende HErren.

Dette skulle io vere de Christne en offuermaade stor trøst?

Ja visselig skulde det vere dem en herlig trøst/ At Christus kalder sig icke aleniste vor Fader/ Broder oc Ven/ men met det allerkiereste Naffn paa Jorden er/ vor Brudgom. Det er en stor hiemmelighed/ der Paulus roser saa høyt aff Ephe. v. Thi huad glæde kan it Menniske støre vederfaris/ end at hand kand dristelige rose aff/ oc sige. Christus er min Brudgom/ it legeme/ it hierte/ en Aand met mig/ som frelser mig arme ælendige Creatur/ ia mig som er vndfangen oc fød i sønd en/ oc haffuer all vdyd oc laster hoss mig/ aff Guds vrede oc Dieffuelsens vold/ oc betalede for mig met sit dyrebar Blod/ renser mig formedelst Daaben aff min sønder/ oc lader end nu paa denne dag predicke sit Ord faar mig/ oc lærer mig der met at kiende Gud fuldkommelig/ deler rundelig sin naade/ oc alle Himmelske gode gaffuer met mig/ at hand kand føre mig/ fra dette arme elendige leffnet oc væsen/ ind i sit himmelske Soffuekam̄er/ som er/ det euige Liff.

Bliffue oc alle Menniske/ deris Brudgom Christo Jesu tro/ oc holde hannem loffue?

Ney/ fordi at de Menniske som foracte Guds Ord/ henge ved Dieffuelsens lerdom/ Menniskens drøme/ løgen oc deris eget gode tøcke/ de bryde den tro met Christo/ der de loffuede hannem i Daaben/ oc falde i Aandelig hoer. Thi at henge ved Menniskens lerdom/ kaldis at bedriffue Aandelig hoer/ Psal. cvj. De besmittede sig met deris gierninger/ oc bedreffue hoer met det de giorde. Det formaner oc S. Paulus sine Corinther/ at de skulle vocte sig fra/ oc siger/ Jeg frøcter at eders sind skal lige saa forderffuis/ fra den enfoldighed i Christo/ som Hugormen forførde Heuam met sit skalckhed. Der faar lader

oss icke vere trøgge/men vandre i Guds frøct/oc bliffue hoss Christo alene oc ingen anden/at vi icke skulle formedelst Sophisters skinnende lerdom oc høgleri/besuigis oc føris paa en vrang Vey. Men kunde bliffue hoss vor HErre Jesum Christum/her timelig/oc i den anden Verden regnere oc regiære met hannem euindelig. Der til hielpe Gud oss alle/formedelst den samme sin Søn JEsum Christum/Amen.

Om Jomfruerne/en Predicken/

Matthei. xiij.

JEsus sagde til sine Disciple. Himmerige lignis ved it liggende Fæ/som er skiult i en Agger/huilcket it Mennjske fant/oc skiulte det/oc gick bort for glæde/hand haffde der aff/oc solde alt det hand haffde/oc Kiøbte den Agger. Atter lignis Himmerige ved en Kiøbmand/som søgte effter gode Perler. Oc der hand fant en kaastelig Perle/gick hand bort oc solde alt det hand haffde/oc Kiøbte den same. Atter er Himmerige lige som it Garn/der kastis i Haffuet/met huilcket mand tager allehande slag/Oc naar det er fult/da drage de det op paa brædden side oc sancke de gode tilsammen i it Kar/men de raadden kaste de bort. Lige skal det ocsaa gaa i Verdsens ende/Englene skulle vdgaa/oc skille de Onde fra de Retferdige/oc de skulle kaste dem i Ilden/Der skal vere græd oc tendgnidsel.

Oc Jesus sagde til dem/Forstaar i dette altsammen? De sagde/Ja HErre. Da sagde hand. Der faar er huer Scrifftklog/som er lærd til Himmerigis Rige/lige som en Hosbonde/der bær Nyt oc Gammelt frem/aff sit liggende Fæ.

Huad

Huad holder dette Euangelium oss faar?

Tre Parabeler. Den første om det skiulte liggende Fæ i en Agger. Den anden/ om dyrebar Perler. Den tredie/ om det Garn der kastis i Haffuet/ at tage alle hande slag met.

Huilcken er den første Parabel?

Saa siger Christus/ Himmerige er lige som it skiult liggende Fæ i en Agger/ huilcket it Menniske fant/ oc skiulte det/ oc gick bort for glæde/ hand haffde der aff/ oc solde alt det hand haffde/ oc Kiøbte den Agger.

Huilcken er den anden Parabel?

Himmerige lignis ved en Kiøbmand/ der søgte effter gode Perler/ Oc der hand fant en dyrebar Perle/ gick hand bort/ oc solde alt det hand haffde/ oc kiøbte den same.

Huilcken er den tredie Parabel?

Himmerige lignis ved it Garn/ som kastis i Haffuet/ at tage allehande slag met/ Oc naar det er fult/ da drage de det op paa brædden/ oc side oc sancke de gode tilsammen i it kar/ Men de raadden kaste de bort.

Huad vil Christus lære oss i disse Parabeler?

J de første to vil hand lære oss/ at ville vi bekomme Euangelium/ som betegnis formedelst dette liggende Fæ/ oc denne Perle/ da skulle vi icke soffue eller vere lade/ men met en inderlig begiæring oc hiertelig glæde/ anamme det/ Thi her hører icke søffn eller ladhed til.

J den tredie Parabel vil hand lære oss/ At ville vi fangis met Euangelij Garn/ da skulle vi icke siunck nederst ned paa baanden/ oc krybe bort i dyet/ men vi skulle giffue oss høyt op/ oc holde oss frem at vi kunde fangis.

Skulle vi da io arbeyde/ vere vogne oc vindskybelige?

Ja visselig. Vi see/ at skal nogen finde it skiult liggende Fæ/ da skal hand lede der flitelige effter/ Skal nogen drage gods oc rigdom tilsammen/ da vil der stor vmage oc arbeyde til/ Skal nogen vere en god Kiøbmand oc bruge stor handel/ da skal hand icke ligge hiemme oc lure/ fordi at veyen er lang/ suar oc farlig/ hand skal icke alde aff lads veirlig/ regen/ sne/ storm/

storm/forferde oc holde sig til bage/ naar der staar it stycke Brød til at vinde/ Lige er det ocsaa om nogen vil vere en god Fiskere/ da skal hand frilig giffue sig i vandet/ tage sig vmage oc arbeyde til/ oc icke soffue huer nat i Bleeseng/ naar tid er at tage vare paa næring oc biering. Lige er det ocsaa Aandelig/ Vil nogen begribe det Guddommelige ord/ oc hellige Euangelium/ oc haffue nøtte oc gaffn/ lycke oc salighed der aff/ da skal hand visselig gaa oc bede der effter/ høre det oc giffue sit sind der til/ Som Paulus siger Rom. x. Troen kommer aff predickens hørelse/ men predicken formedelst Guds Ord.

Giff Exempel der paa/ at det er saa?

Lige som Kiøbmend oc Kremmere icke forsømme deris reyser/ alligeuel tiden oc veyen ere farlige/ de lade huercken sne eller reegn/ huercken hiede eller frost/ forsincke dem fra deris handel oc Kiøbmandskab/ at de io reyse oc vandre paa deris forhuerring. Saa skal oc ingen løst eller glæde/ ingen ære eller rigdom/ intet yndist eller kierlighed/ intet venskab eller vuenskab ingen gienuordighed eller forfølgelse/ drage oss fra Guds ord/ paa det vi skulle kunde sige met S. Paulo Rom. viij. Huo vil skille oss fra Guds kierlighed/ Jeg er viss paa/ at huercken død eller liff etc. Kand skille oss fra Guds kierlighed/ som er i Christo Jesu. Lader oss ocsaa see til dem der sancke Perler/ de spare ingen vmage oc intet arbeyde/ at de io side paa Stranbacken oc Haffsbredden/ oc bryde alle Skale eller perlehuss op/ der de finde. Lige skulle vi Christne ocsaa icke vere forsømmelig/ til at oplade alle Sprog i den Guddommelige Scrifft/ Som Christus siger Johannes. v. Randsager oc leder i Scrifften. Oc de aff Thessalonicha prijsis oc loffuis Acto. xvij. Fordi at de randsagede daglig i Scrifften. Lige nu som Kiøbmend/ Kremmere oc Perlesanckere/ effter stor vmage oc suart arbeyde/ haffue flitig til synn til deris Kram/ Kiøbmandskab oc vare/ suøbe dem i gamle kleder oc packe dem i fad/ giøre alle veye trøgge/ skaffe leyde oc bestille fri førsel/ giffue told/ vogenleye/ fract/ bropendinge etc. Oc giøre stor bekaastning/ at de io kunde vden all fare føre deris vare vel hiem. Saa skulle vi Christne ocsaa giøre/ Naar vi formedelst Guds hielp oc

naade haffue bekommet Euangelij himmelske liggende Fæ/oc ere vnderuist i det Guddommelige ord / da skulle vi aff vor yderste formue arbeyde paa/at vi det vel kunde beuare. Thi der ere mange Mørder oc Røffuere hoss den alfare vey / som hiemmelig oc obenbare ligge i laue faar oss/ oc vilde gierne røffue oc tage fra oss/dette dyrebar liggende Fæ/huilcket vi bære i skrøbelige Lierkar.

Huilcke ere same Mørder oc Røffuere?

Først/ Dieffuelen met sit Selskab/ Verdsens første / som regnerer i den mørcke luct vnder Himmelen / Der nest hans Apostle/falske Lærere/ Løgenpredickere/ Kettere/Parthier oc Secter. Item/ Verden met sine Tiranner/ Jøder/ Tørckere/ Hedninge/Papister/falske Christne. Paa det sidste ocsaa vort eget Kiød/huilcke der endrectelige freste oss nat oc dag/oc lade oss aldrig haffue fred/At Christus vel met rette formaner/ oc siger/Vaager oc beder/at i icke skulle falde i frestelse.

Huad er det skiulte liggende Fæ?

Det skiulte liggende Fæ er Guds Ord/ oc det hellige saliggiørende Euangelium/som giffuer oss naade oc retferdighed/ naar vi finde dette liggende Fæ/da giør det oss glæde/det er/en glad Samuittighed/huilcken vi icke kunde bekomme met nogen gierning.

Huor faar kaldis Euangelium it liggende Fæ?

Euangelium er saa dyrebart kaasteligt it liggende Fæ/at der som all Verdsens rigdom var lagd paa it sted / oc i en hob / ia der som alle Bierge oc Dale vare klart Guld / saa kunde dog icke hundrede tusinde Verdē betale it eniste Guds ord. Thi Guds ord er en kielde som icke kand vdøsis eller tømmis/ ia io mere mand øss der aff/io rundeligere oc mere offuerflødeligere velder hun vd oc rinder / Jo mere mand predicker Guds ord/io mere er der at predicke. Gud er sielff Ordet/oc formedelst Ordet ere Hiñel/Jorden oc alle Creature skabte/Alle ting regieris ocsaa oc beuaris formedelst Ordet. Oc der som vi icke haff de det guddommelige Ords liggende Fæ/da var denne Verden idel Sodoma/ Som den Prophete Esaias siger i det j. Capitel.

Huor

Huor faar kaldis Euangelium it ſkiult liggende Fæ?

Fordi at det i lang tid haffuer veret ſkiult/faar Verden oc kiødelige hierter/oc er nu i den ſidſte tid predicket oc obenbaret/faar de Smaa oc vanuittige / formedelſt Chriſtum / huilcke der ocſaa for Euangelij ſkyld / offuergiffue oc forlade alt huad de haffue i Verden. Thi at huo ſom bekomme dette liggende Fæ/hører Guds ord/oc anammer det met it trofaſt hierte/hannem fryder det ſaa i Aand oc hierte/ at hand offuergydis met him̃elſke oc krafftig kierlighed/imod Gud oc alle Men̄iſke/ Oc naar ſom hand en gang haffuer ſmaget den ſødhed / der dette liggende Fæ haffuer met ſig/da er der intet ſaa got/ſaa ypperligt/ ſaa dyrebart/ eller ſaa kaaſteligt paa Jorden/ der ſame Menniſke ſkulde vilde ſkiffte bort for Ordet / eller ſom hannem ſkulde kunde forhindre oc drage der fra.

Huad er den dyrebar perle?

Den dyrebar Perle er ocſaa Guds ord/oc det rene klare Euangelium/Som Dauid ſiunger i den. xix. Pſalm. HErrens Lou er vden beſmittelſe/oc veirqueger Sielen etc. HErrens befalinger ere rette/ oc glæde hiertet etc. HERrens Rette ere ſande/alleſammen retferdige. De ere kaaſteligere end Guld/ oc meget purt Guld/ De ere ſødere end Honnig oc Honnings kage. Oc i den. cxix. Pſal. Jeg elſker dine Bud offuer Guld oc purt Guld.

Huorledis finde vi denne perle?

J dette Ord (Quærenti) hand ſøgte/giffuis oſſ til kiende/ at vi ſkulle flitelige ſøge oc lede / vden mand vil ſøge oc lede da vdrettis der intet. Thi at lige ſom Kiøbmend ſpare ſig huercken til Land eller Vand/men bryde Bølger oc ſtore Voffuer / Seyle / Sø oc ſalt vand / vandre ibland Røffuere oc Mordere/ at de kunde vden ſkade føre deris gods vel hiem/Saa ſkal der oc intet vere oſſ ſom bekiende Chriſtum / ſaa løſtigt eller grumt / kiert eller vkiert i

denne Verden/at vi skulle lade forferde oc drage oss/ fra Euangelio oc Guds Ord.

Huorledis finde vi da disse Perler?

Naar vi fliteligt høre Guds Ord / anamme det met it trofast hierte/oc rette vort leffnet der effter/Thi saa siger Jesus Syrach i det. xxix. Cap. Samle dig it liggendæ Fæ/effter den Allerhøyestis Bud/ det skal vere dig bedre end noget Guld.

Huad nøtte oc gaffn haffue vi der aff/ naar vi finde dette liggende Fæ oc denne Perle?

Først/ Opliusse de vore Øyen/ at vi kiende Guds Naadige gode villie/oc kunde icke fare vild/ i denne mørcke Verden/ Som den. cxix. Psal. siger / Dit Ord er en Løcte faar mine Føder. Oc den hellige Petrus siger/at Guds Ord er it Liuss i it mørckt sted. Der nest bestørcke de vore hierter/oc stille vor Samuittighed til freds/ saa/ at vi ere velnillige oc redebon/ til at lide oc bære/huad Gud tilskicker oss/oc gierne foruedsle disse timelige oc forgengelige ting bort/for det himmelske oc euige gode. Som Zacheus giorde Luce. xix. Oc Viduen Luce. xxj. Oc Røffueren paa Kaarsset Luce. xxiij.

Huad er Garnet/som kastis i Haffuet?

Garnet er ocsaa Guds ord oc det hellige Euangelium/ met huilcket vi skulle dragis/saa fremt vi skulle komme til det himmelske Fæderne Lands bredde. Vi ere her i denne vanartige Verden/bespende met mangfoldige farlighed / Oc lige som en der ferdis paa Haffuet/oc seyler hid oc did/met vstadigt væir oc storm / hannem møde offuermaade mange vnderlige ting / modstand oc farlighed / aff Sørøffuere / Haffetrold/Regen oc Sne/Væir oc Storm/Bølger oc Kilpper etc. Saa haffue vi ocsaa her paa Jorden/mangfoldige Fiender/modstand oc giennordighed/oc der er aldrig fred. Men vor HErre

Jesus

Jesus Christus giffuer oss en smuck trøst Johannes. xviij. Oc siger/J Verden haffue i angest oc trengsel/men fred i mig. Men verer trøstige/Jeg haffuer offueruundet Verden.

Huor faar kalder Christus Euangelium it Garn/oc predickere Fiskere?

Lige som en Fisker kaster Garnet i Haffuet/ oc drager alle hande Fisk aff det dybe til bredden/oc der ere ibland same Fiske nogle raadden oc vdulige/ huilcke de kaste dog icke bort/eller skille dem fra de gode/før de haffue draget Garnet til bredden/Saa gaar det ocsaa til met Euangelio/En predicker kaster Garnet vd i Verdsens grumme Haff/predicker Guds ord/met huilcket hand drager atskillige Menniske/aff Sønders oc lasters nederst grund/ ia aff vantro til Christi kundskab/til it gudeligt oc bodferdigt leffnet. Oc der som der ere nogle iblant/som ekon anamme Guds ord til it vduortis skin/oc icke haffue aluarlig løst til Euangelium oc den Christelige tro/da skulle de først fra skillis paa den yderste dag/som Christus her siger/oc Math. xxv.

Huorledis beslutter Christus disse parabel?

Jesus sagde til dem/ Forstaar i dette altsammen? De sagde/Ja HErre. Da sagde hand/Der faar er huer Scrifftklog/ som er lerd til himmerigis Rige/ Lige som en Hosbonde/ der bær Nyt oc Gammelt frem/ aff sit liggende Fæ.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ Lige som en rig Hosbonde bær frem allehande nødtørfft/Mad/Dricke/ Vrter/ Eble/ oc anden godhed/ gammelt oc nyt/ saa/ at Gesterne kunde icke ønske oc begiære mer/ Saa skal oc en Biscop/ Sogneherre/ Predicker/ som er lærd til Himmerige/ det er/ den som haffuer Guds Ord/oc Planter/Bøgger oc forbedrer Guds Rige/ formedelst den hellig Aands indskindelse/ lære oc føre frem paa

det aller flitigste oc klareste / aff den hellige Guddommelige Scrifftis gode liggende Fæ / gammelt oc nyt / Louen oc Euangelium / oc alt huad som hand ved / der kand vere nøttelig til Menniskens salighed / At hand kand sige met S. Paulo Acto. xx. Jeg haffuer intet forholdet eder aff det / som er nøtteligt at ieg haffuer io forkyndet oc lært eder / obenbare oc i besønderlighed / Saa skal nu en Predicker forferde Søndere formedelst Louen / giøre dem Hungrige i Aanden oc tørstige effter Guds naade. Oc naar de da bekiende sig for arme Søndere / oc begiere naade oc barmhiertighed / da skal hand trøste dem igien formedelst Euangelium / forkynde dem Søndernis forladelse formedelst Christum / oc tilsige dem det euige Liff / Der til hielpe oss Gud Fader / Søn oc den hellig Aand / AMEN.

Om Guds Ord / en Predicken / giort paa de Ord Luce. xj.

Salig ere de / som Høre oc beuare Guds Ord.

Huad giør Christus i denne Sprog?

Hand giffuer oss en viss foriettelse / paa retferdighed oc salighed / lige som hand ocsaa siger Matth. xix. Vilt du ingaa til liffuet / da holt Guds Bud.

I huor mange dele delis Guds Ord?

I tuende parte / som er / i Louen oc Euangelium. Louen obenbarer Sønderne / oc forferder Samuittigheden / Euangelium forlader Sønderne / oc trøster Samuittigheden. Saa er det nu icke andet at høre oc beuare Guds ord / end at

høre anam-

høre annamme oc fuldkomme Louen oc Euangelium / der følger visselig Guds velsignelse / timelig oc euindelig / som Moises siger Deut. 28. Der som du est HErrens din Guds røst lydig / at du beholder oc giør alle hans Bud / der ieg binder dig i dag / da skulle alle disse velsignelser komme offuer dig / Du skalt vere velsignet i Staden / velsignet paa Aggeren etc. Du skalt vere velsignet naar du gaar ind / oc naaar du gaar vd etc.

Huad? Forniser Christus oss til Louen? Jeg mente io at retferdighed skulde komme formedelst Troen?

Der ere tuende Veye til salighed / Den ene giffuer Moises til kiende / formedelst Louens gierninger / Den anden giffuer Christus til kiende i Euangelio / formedelst Troen / Den vey der Moises giffuer til kiende / førde aldrig noget Menniske til retferdighed oc salighed / Icke at Louen er saa vfuldkommen / men fordi at der haffuer aldrig noget Menniske / vden den eniste Frelsere Jesum Christum / til pricke oc i allemaade fuldkommet Louen. Der faar ligger der mact paa / at vi følge den anden vey / huilcken Christus giffuer oss til kiende i Euangelio / som er / at høre Guds ord / ia Christum sielff / som Faderen siger aff Himmelen / Denne er min elskelige Søn / hannem skulle i høre Matth. xvij.

Er det da saa nødtørfftigt at høre?

At høre Guds ord er det ypperste middel / formedelst huilcket vi faa troen oc den hellig Aand / Som S. Paulus siger til de Rom. i det x. Cap. Troen kommer aff predickens hørelse / oc hørelsen formedelst Guds ord / Saa fører Troen den hellig Aand met sig / Johan. vij. Huo som nu foracter dette middel / oc icke vil høre Guds ord / hand kommer sielden til troen oc til Christi vedskab.

Huordan skal denne hørelse vere?

Icke en ringe almindelig hørelse / som naar mand hører noget sige om den store Konge Alexander / eller om Keyser Julio / om de Romeris gierninger / eller om Tørcken. Saadan

hørelſe fornemme ekon Ørene/men mand ſkal her høre baade
met Øren oc hierte / ſaa / at det ſame vi høre ſkal icke aleniſte
fattis met Ørene/men ocſaa met hiertet/oc der effter fuldkom-
mis ocſaa met gierningen/Thi at kunde den vduortis oc legem-
lige hørelſe giøre nogen ſalig/ da haff de ocſaa Pilatus / Hero-
des/Annas oc Cayphas bleffuet ſalige.

Huad ſkal mand da høre?

Guds ord/ ſiger Chriſtus / icke Menniſkens Ord / vden
ſaa er/at de komme offuer it met Guds ord/Her tilſigis icke
dem ſalighed/ſom anamme Menniſkens lerdom/men dem/ſom
høre oc beuare Guds ord/Der er oc intet viſſere tegen/iblant
alle tegen/ der mand kand kiende paa/ om it Menniſke er ſalig
eller icke ſalig / it Guds barn eller Dieffuelſens barn / vden ale-
niſte at høre gierne Guds ord / oc beuare det flitelig i hiertet/
Som Chriſtus ſiger Johannis. viij. Huo ſom er aff Gud/
hand hører Guds ord / Oc i det. x. Mine Faar høre min
røſt/Efftерdi nu ſaa er/da ſkal Menniſken gierne høre Guds
ord

Huor faar ſkal Menniſken gierne høre Guds ord?

For trende ſager ſkyld/ Førſt/ for deris ſkyld/ſom det præ-
dicke/ Huo ere de? De ere Menniſke / Huo taler formedelſt
dem? Her ſkalt du høre huad Chriſtus ſiger/Luc. x. Huo eder
hører/ hand hører mig/ Oc huo eder foracter/ hand foracter
mig/Oc Math. x. Det ere icke i ſom tale/ men eders Faders
Aand/ſom taler formedelſt eder. Der faar kalder S. Paulus
Predickere. j. Corin. iij. Guds Methielpere / oc Almuen ſom
hører Ordet / Guds Aggergierning / oc Guds bøgning / Oc
hand formaner. ij. Corinth. vj. Alle Chriſtne/at de ſkulle icke
anamme Guds naade forgeffuis/icke høre Guds ord forgeff-
nis/Oc alligeuel den Almectigſte Gud / vel kunde vdrette alt-
ſammen / induortis i hiertet formedelſt ſin Aand / ſaa vil
hand det dog icke giøre / vden Predickens middel / Der faar
ſkal ingen holde ſig ſaa vijſ/ klog oc lerd/at hand oc ſkal
foracte

foracte den ringeste predicken / efftherdi hand icke ved / naar tiden er kommen/at Gud vil vdrette sin gierning i hannem. Dernest / for farligheds skyld/ at fly dem / som foracte Guds ord/Thi at lige som Christus kalder dem salige der høre oc beuare Guds ord/Saa kalder hand oc dem vsalige/som det forsømme ocforacte/Den første Psalm. Prijser ocsaa dem/som haffue løst til HErrens Lou/ Oc Salomon siger i Sproggene. xxviij. Huo som frauender sine Øren/at høre Louen/hans Bøn er en veirstøggelse. Det tredie/for deris nøtte oc saligheds skyld/som det høre.

Huad nøtte oc gaffn haffue vi der aff/at vi høre Guds ord?

Tredubbelt. Først trøster Guds ord Søndere/ at de icke fortuiele i Sønderne. Saa trøster Gud Adam effter faldet/met foriettelsens ord om den velsignede Sæd/ Gen. iij. Saa trøster hand ocsaa Kong Dauid/formedelst Propheten Nathan/ der hand haffde bedreffuet hoer met Bathseba / oc ladet dræbe hindis hosbonde Vriam/ ij. Samuel. xij. Lige saa/der Petrus hørde Hanen gale/effter hand haffde forsuoret Christum/oc tenckte paa Christi ord / da slo hand sig faar sit brøst/ gick vd oc græd bitterlig/Matth. 26. Disligest [illegible] Pintze dag hørde Petri predicken/gick det igen [illegible] oc de omuende sig til Troen/oc lode sig døbe i [illegible] naffn/ved tre tusind Siele Act. ij. Der nest / Guds ord beuarer oc bestørcker dem det høre/ Saa læse vi Johannis. vj. Der mange aff hans Disciple røggede sig oc ginge til bage/da sagde hand hand til de Tolff/ Ville i ocsaa gaa bort? Da suarede Simon Petrus hannem/ HErre/huort skulle vi gaa hen? Du haffuer det euige liffs ord. Det tredie/Guds ord renser hiertet/oc fører den hellig Aands naade met sig. Saa siger Christus Johannis. xv. J ere reene for det ord skyld/ der ieg talede til eder. Oc Christus siger Johan. xiiij. Huo mig elsker / hand skal holde mit ord / oc min Fader skal elske hannem / oc vi skulle komme til hannem / oc giøre bolig hoss hannem. Den hellig Aand kom ocsaa synlig / offuer alle dem / som hørde

Guds ord/der bleff predicket aff Petro Act. x. Saa er oc Guds ord den rette Lægedom/ſom der ſtar ſcreffuet i Vijſſheds bog i det xvj. Capitel. Der hielbreder huercken Vrter eller Plaſter/ men dit ord HErre.

Huad er det hand ſiger/ Cuſtodiunt/de det beuare ?

Saa meget vil hand ſige/Det er icke nock at høre Guds ord/mand ſkal ocſaa fatte oc beuare det/ſom it dyrebart liggende Fæ/ oc icke lade tage det fra ſig/ Dieffuelen hører det ocſaa/ men hand beuarer det icke.

Huad kaldis det at beuare ?

Beuare kaldis at tro Guds ord/at betencke oc betracte det ſtedes i troen/ oc rette det gandſke leffnet der effter/Men der hører vmage til. Thi Dieffuelen arbeyder paa met all mact/ at hand kand vende Menniſken fra Guds ord / at de icke ſkulle høre Guds ord/Eller om de det end høre/dog icke ſkulle beuare det/Der til bruger hand mange liſtige fund/ſtor ſnedighed/ oc mangfoldige ſnarer / huilcket hand er vdlerd paa/ Thi hand er en veldig Doctor in nequitijs.

Huad holder hand Menniſken beſønderlige faar ?

Tre ſtøcke beſønderlig. Først/Guds vſigelige naade oc barmhiertighed/ der ſkiuder hand Menniſken ind / at hand te[illegible]y Gud er icke ſaa ſtreng/ grum oc vred/ ſom mand giør [illegible]n/ h[illegible]d haffuer offte hiolpet mig i trang oc nød/ hang forlader mig icke heller nu/ Helffuede er icke ſaa heed/ſom Preſter predicker/Dieffuelen er icke ſaa ſort oc grum/ſom Malere giøre oc male hannem/Dette er Dieffuelſens garn oc Helffuedis ſnarer / met huilcke Dieffuelen drager vtallige tuſind Menniſke til Helffuede. Det er vel ſaa i ſandhed at Gud er god/ naadig / barmhiertig oc langmodig/ men jo mere taalmodig/naadig oc veluillig hand er til at forlade/io ſtrengere oc grummere er hand der effter til at ſtraffe/naar mand icke vil rette oc bedre ſig/ ſom den Hedning Valerius Maximus ſiger/Oc Chriſtus giffuer til kiende Luce xiij. i Figen træet.

Der neſt/Søndernis mangfoldighed/ Der bær hand ſaa frem faar it Menniſke/at hand tencker/Ey du eſt io icke den

eniſte/

enlſte/der ligger i Sønd/Det ſom du giør/haffue vel før an-
dre flere giort/oc giøre det end nu/oc haabis alligeuel at de
ſkulle bliffue ſalige/Petrus forſoer Christum tre gange/Pau-
lus forfølgede de Christne grummelig/Røffueren/ paa Kaar-
ſſet giorde intet gaat / oc de bleffue alligeuel anammet til
Naade/ Saa er ieg oc ingen Aandelig Mand/ Preſt/ Carthu-
ſer / Munck / Nunde / at ieg kand føre saa fuldkommeligt it
leffnet/Jeg er icke mere ſyit i ſkindet end andre Menniſke / Jeg
kand icke mere leffue Engle leffnet end min Nabo. Dette er oc
en ret Dieffuels ſnare oc forgifft/met huilcken Satan haffuer
bedraget mange Menniſke/ Men dette falſke paa ſkud ſkal
icke meget ville hielpe dem/Effter ſom der ſtaar/Den Suend
ſom ved ſin HErris villie/oc giør der icke effter/hand ſkal lide
mange hug / Saa er oc Røffuerens Exempel icke Exemplum
imitationis, ſed conſolationis, det er/icke it Exempel der vi ſkulle
effterfølge oc ſønde paa/men it Exempel der vi ſkulle trøſte oc
huſuale oſſ met/naar vi haffue Søndet/Haffuer du Søndet
met Petro/Paulo/da giff dig ocſaa met dem til Penitentze/Oc
lad aff at Sønde.

Det tredie er / at hand tilſkøn[illegible]ke/at hand [illegible]
ſaa maade ſkal tencke paa ſin vngdo[illegible]er end nu vng/
ieg haffuer end nu lang tid/at bedr[illegible] oc giøre Peniten-
tze/ieg vil vere løſtig i mine vngedage oc bruge min vngdom/
Gud ſkal vel ſpare mig / oc giffue mig ſaa lang liffs friſt/ at ieg
end nu ſkal leffue mange Aar/naar ieg bliffuer gammel / oc
fornemmer at det lacker at tiden/da vil ieg ſancke ruelſe/for-
tryde min Sønd/ oc bedre mig/ia ſkulde det icke end ſke/før ieg
kommer paa min ſotte ſeng at ligge / ſaa ſkal det icke end da ſla
feyl/ ieg vil end da komme tilige nock. Denne er nu Dieffuelſens
indtende ſnedighed oc Helffuedis ſnare/der hand paa det neſte
haffuer beueblet oc drager den gandſke Verden til ſig met/
Som vi ſee faar Øyen/ at Menniſken leffue ſaa ſtedes hen/
vden all Guds frøct oc kierlighed/ oc mene at de haffue end nu
mange Aar at leffue vdi/oc tencke at der er ingen fare paa
ferde/ men før de ſee ſig om / oc naar de tencke der mindſt paa/

Da kommer Døden ſledſkende oc vforuarendis offuerfalder/ oc tager dem bort aff Jorden/ia hand røcker op met rod/Raal oc ſtock/Grene oc træ. Saa gick det den rige Mand/Luce. xij. Disligeſt den rige Mand Luce. xvj. Lige ocſaa Nabal. j. Samuelis. xxv. Der de vilde helſt leffue/var glaſſet vd løbbet oc tiden kommen/Der faar formaner Chriſtus ſaa offte/oc ſiger Vaager.

Zuad ſkulle vi lære aff dette Euangelio?

Effterdi vi leffue i denne mørcke/vanartige oc ſkalckactige Verden i Dieffuelſens rige/paa alle ſider omſpent/met idel falſke ſnarer/ſee allenegne mange onde Exempel oc ſtor forargelſe/høre megen falſk Lerdom oc løgen/vildfarelſe oc forførelſe/oc haffue der imod ingen hielp eller trøſt/ingen anden Verie eller Vaben/end aleniſte Guds ord/ da vil det viſſelig giøris oſſ arme Menniſke behoff/ at vi holde ſame ord faar Øyen/ oc i ſtor act oc verdighed / høre det flitelig oc bevare det aluarlig. Chriſoſtomus formaner flitelig til Guds ord / der ſom hand ſcriffuer offuer den. xvj. Homelia. De ſom Øſe (ſiger hand) eller drage Vand op/de haffue icke aleniſte deris Kar fulde hoſſ Kielden/men de arbeyde ocſaa paa deris yderſte formue/at de kunde [illegible]tte Spande oc Kruſſe ſactelige fra ſig/oc bære dem varlige/at de ſkulle icke ſpilde paa veyen/oc bære dem tommme hiem. Saa ſkulle oc i giøre ſom høre det Guddommelig ord/ [illegible]e hid til Kielden / til predicken / met tomme Kruſſe/der ſom i nu aleniſte fylde eders Kar her hoſſ Predickeſtolen/høre oc fatte Guds ord/oc paa veyen ſpilde oc forglemme dem/ oc komme ſaa hiem igen met tomme Kruſſ oc hierter/ Zuad nøtte haffue i da aff eders reyſe oc Kircke gang/oc at i hørde predicken? Oc en anden ſiger/Jeg vilde at Menniſken vilde ſaa holde oc ſkicke ſig effter predicken/ſom de giøre effter Sacramentens vndfangelſe/Thi at naar nogen haffuer anammet Sacramentet/da vender hand ſig/met gandſke hierte til Gud/bliffuer nogen tid ſtille/opløffter ſit hierte oc ſind i beſkuelſe/til at betencke Faderens ſtore godhed oc velgierninger/ ſom hand beuiſte oſſ formedelſt ſin elſkelige Søns død. Dette vilde ieg at i ſom høre det Guddommelig ord / ſkulde ocſaa

giøre/ bliffue stille effter predicken/ oc lade Sæden aff det ord i haffue hørt/ vel rodfastis oc beknøttis i eders hierter/ at hofferdigheds væir icke skal bortblæse samme Sæd/ at de Fogle i Lucten/ det er/ Helffuedis Aander icke skulle opslage hannem/ at omhøggelighedz oc gierigheds Torne/ icke skulle vndertrøcke oc quæle hannem/ men/ at hand kan oprinde i hiertet / oc bære god fruct.

Huad er Summa aff disse Ord?

Dette er Summa/ At naar mand hører Guds Ord/ anammer det met hiertet/ oc beuarer det i Troen/ da giør det Guds børn/ oc fører met sig Søndernis farladelse oc det euige liff/ Men at laste/ bespotte oc foracte Guds ord/ giør Dieffuelsens børn/ Jøder/ Tørcker oc Hedninge/ oc føre vrede oc euig forderffuelse met sig. Der faar/ mine elskelige Christne/ er det saa at i her ville haffue den retferdighed/ som gielder faar Gud/ oc i den tilkommende Verden det euige liff/ da skulle i høre Guds ord met Ørnene/ oc fatte det met it trofast hierte/ beuare oc lade det icke tage fra eder. Summa/ ville vi vere Christi Disciple/ da skulle vi ocsaa lære/ læse oc beuare hans lectie / Saa skulle disse Ord / Salig ere de som høre oc beuar[illegible] ocsaa fuldkommis met oss/ Saa at vi [illegible] met Christo euindeli[illegible]/ oss Gud Fade[illegible] Søn/ oc [illegible] hellig Aand/ Amen.

F I N I S.

Register paa de Epistler/som læsis paa de fornemste Høytider om aarit.

Register offuer de Euangelier som lxsis paa Høytilige oc hellige dage om Aaret.

Prentet i Lybeck aff Assweri Krö-
gers Arffuinge.

Anno M. D. XCV.

Oc findis til Kiøbs hoss Laurentz Albrecht/
Borger oc Bogfører der same-
steds.